

F. W. FOERSTER

**EVROPA
A NĚMECKÁ OTÁZKA**

Třetí přepracované vydání

1948

NAKLADATELSTVÍ UNIVERSUM - PRAHA

PŘEDMLUVA

Tuto knihu bych mohl nazvat »Filosofií evropské krise«, protože se zabývá posledními duchovními příčinami evropského rozkladu a jejich důsledky, které daleko přesahují sklíčenost a tíseň nynějšího stavu světového. Úmyslně jsem ji psal s velmi zjevného osobního stanoviska. Její objektivní doklady a výklady jsou úzce spojeny s mými životními vzpomínkami, neboť jenom tak jsem mohl osvětlit psychologicky jasně intimní pozadí tragického vývoje německého národa. Můj osobní životní vývoj jest zároveň zrcadlem i výřezem celkového německého osudu v posledních padesáti letech, a právě okolnost, že se onen osobní vývoj odehrál v myslitelně nejostřejším odporu k nacionalistickým a militaristickým tendencím nového Německa musila mi usnadnit pochopení všech podstatných a rozhodných činitelů v novoněmeckém snažení a myšlení, proti kterým jsem bojoval.

Všemi kořeny své bytosti náležím ještě k onomu humanitně a universálně myslícímu Německu klasického období, které dýchalo a žilo v mém rodném domě. Většina mých vrstevníků, opojených vnějšími úspěchy Bismarckovy politiky podcenila tuto tradici, jako by byla pouhým německým snilkovstvím, až ji posléze odložili. Ue mně však naopak zesílila již v ranném mládí, při svém střetnutí s podstatou novoněmectví, a dala mi poznat věčnou základnu oné pravé a jediné realistické německé světové poli-

tihy. Uvěchno, co jsem byl přinucen doma i v cizině zjistit o účincích novoněmecké, t. zv. »realistické politiky«, přivedlo mě k přesvědčení, že tato politika právě se stanovisha reálně politického byla absolutně falešná a krátkozraká a že z odvratu německého lidu od ducha jeho tisíciletých dějin, jakož i od prazákladů jeho duchovní existence a svéráznosti mohl vzejít útvar jen umělý, který byl celou evropskou skutečností odsouzen a který konečně vedl až k strašnému střetnutí s celým okolním světem. Celé mé pozdější pozorování světa i mé sociologická studia dávala mi pak neustále nové důkazy pro toto zjištění.

Když jsem potom, právě uprostřed světové války, poznal spisy velkého odpůrce Bismarchova - Konstantina Frantze, zdálo se mi, jako by mi byly spadly s očí šupiny, a poznal jsem věčné, reálně politické poslání svého národa - hluboce odůvodněné celým evropským vývojem - kterým byl určen k tomu, aby působil jako organizátor evropské federace. Bylo mi pojednou jasno, že mezi universalistickou, národy slučující tradicí starého Německa a světové politickými zájmy největšího exportního státu v Evropě nejenže neexistuje žádný rozpor, nýbrž naopak nejdokonalejší shoda. Ale od onoho okamžiku, kdy jsem to jako mnichovský universitní profesor za války bezohledně a se zdůrazněním všech důsledků vyslovil - a to jako německé sebeuvědomění k ostatní Evropě, jako směrnici pro uzavření míru a jako nejvyšší princip pro řešení všech nových německých úkolů - od tohoto okamžiku počala má izolace a mé vyoržení z veřejného německého mínění, které se již tehdy pomalu podrobovalo těm živelům, jež se namáhaly přímo útlakovými prostředky radikálně nahradit starou německou tradici novou pruskou tradicí mocenského státu.

Všechny kruhy, které mně až doposud znaly jen z mých pedagogických spisů, budou snad překvapeny mým zdánlivě náhlým obratem k politice. Ve skutečnosti byly moje pedagogické zájmy stále jen důsledkem celkového zaměření, jež směřovalo k o b n o v ě d u c h o u n í c k z á k l a

dá naší kultury, zbloudivši v technickém opojení. Svou vysokoškolskou činnost na universitě v Curychu jsem počal v roce 1899 přednáškou »Machiavelli a politická etika«. Měl jsem tam i sociologické přednášky o Comtově filosofii lidskosti; její velkolepé odůvodnění faktu, že politika musí být podřízena morálce, oplodnilo velmi silně po této stránce můj vlastní myšlenkový vývoj. Comtova idea »réconstruction sans Dieu« (obnova bez Boha) rovněž souhlasila tehdy s volnomyšlenkářskými ideami, ve kterých jsem byl vychován. Celá tehdejší má práce byla - možno říci - pokusem starého humanitního národy slučujícího Německa, aby se uplatnilo novými argumenty, přizpůsobenými modernímu životu i v novém vědeckém a technicko-průmyslovém Německu, a postavilo starý idealismus proti »realistickému« odůvodňování rozkladných sil století a proti znehodnocování všech hodnot, které přišlo do módy. U tomto duchu řídil jsem v devadesátých letech minulého století týdeník »Ethische Kultur«, v němž byla moje radikální kritika pruského militarismu bismarckovského Německa a věněmeckého křesťanství již tak bezohledně hlasitá, že jsem byl roku 1895 pro kritiku sedanské řetězi císařovy, tam všeobjímající, odsouzen na tři měsíce do pevnostního vězení. A tak jsem ztratil přístup k akademické kariéře na německých universitách. Má pedagogická práce pro školu a výchovu, která byla zdánlivě stále ještě v zajetí iluzí technicko-rozumátského století, vracela se stále k této všeobecné úloze a byla jí vedena.

Proto jsem již v předmluvě ke své »Jugendlehre« vyšel od docela všeobecných úvah o tom, že hrozící morální krize technického století má své příčiny v tom, že duchovní překonání vnitřně lidských přírodních sil neudrželo krok s technickým ovládnutím vnějších přírodních sil, a že by tento zjev mohl vésti ke zhroucení celé naší civilizace. Uždy civilizace spočívá právě na staletích náboženské a mravní výchovy a bez ustavičné práce na vnitřním zúšlechťení člověka nemůže dále existovat.

Potřeboval jsem ještě mnoho let studií a životní zkušenosti, než jsem poznal, že všechny moderní pokusy nahradit kulturotvornou a duši utvářející sílu křesťanského náboženství něčím jiným spočívají jen na ilusích vlastně vzdělaných životu a nejsou schopny ubránit lidi a lidskou společnost proti síle rozpoutaných žádostivosti a vášní.

Gandhi kdysi řekl: »Ustupuji sice jako politik, ale jsem vlastně náboženský člověk. Moje politika je jen důsledkem mého náboženství.«

Těchto slov mohu užít i já o celé své politické práci. Uznikla z poznání duchovních a mravních základů státu i světové politiky a spočívá na přesvědčení, že nic nepřispělo tolik k demoralisaci moderního lidstva jako svatořečení hesla »sacro egoismo« na velkém jevišti politického dění a že nic neodsoudilo politiku sama k bezmocnějšímu břídlství jako to, že byla cynicky odvozena od věčných zájmů lidské duše.

Existuje politika, která není ničím jiným než výrazem a prostředkem rozkladu a otevřeného nebo zastřeného boje všech proti všem. Tato politika dospěla ke konci své moudrosti a je na čase, aby se jí postavila hráz, než dostoupí až k poslední hranici své ničivé činnosti. Ale existuje i docela jiná politika, kterou již Plato definoval jako »umění spojovati srdce« a která je výrazem náboženských poznatků o pravých podmínkách lidského pořádku a společenství užitých správně ve státě i v životě národů. Jen s takovouto politikou jsou spřízněny všechny mé politické spisy, rozlésté výklady a názory této knihy.

Má kniha, jejíž francouzské a anglické vydání má posloužit tomu, aby objasnilo cizině alespoň poněkud hlouběji podstatu německé otázky a význam i hranice německé odpovědnosti k rozvratu Evropy, je určena především k tomu, aby i Němcům, kteří žijí mimo Třetí říši, objasnila pravou německou tradici a úlohu v Evropě. Ale je též psána pro - doufejme - nedalekou budoucnost s úmyslem, aby německému lidu Třetí říše, který je bezpříkladně lživou propa-

gandou oddalován od poznání pravdy, byly připomenuty pravé skutečnosti a nepopíratelná odpovědnost, a aby nás byla osvětlena spojitost viny a osudu v německém dění od doby Bismarckovy. Německý národ se nesmí s Evropou dříve, dokud se nesmí s pravdou.

**A ostatně: je potřeba, aby se tato hluboce zarmocující pravda konečně někde bezohledně vyslovila pro záchranu německé cti. „Že jsem se tajil, zchtá dly mé kosti.“
Velikonoce 1937.**

Fr. W. Foerster

PREDMLUVA K TRETÍMU VYDÁNÍ

Nikoho neudiví, že k této knize, jejíž první vydání vyšlo v r. 1937, musí být přidána nová závěrečná kapitola. Kdo četl první vydání věděl předem, že světodějné drama hitleridské nemůže mít jiné závěrečné kapitoly než tu, jež počala v březnu roku 1938 a již tato kniha předvídala jako neodvratnou.

Aby nové vydání knihy nepřerostlo hranice určeného obsahu, škrtnl jsem kapitoly „Německé vedení války“ v hlavním oddíle „Německo ve světové válce“ kromě několika málo úvah a zjištění. Zločiny německého vojska, jichž se dopustilo v první světové válce, byly už tím, čeho se dopustilo německé vojsko ve druhé světové válce, tak zastíněny, že bude lépe toto thema podat jinde úplně nově.

Nová závěrečná kapitola líčí nejzazší důsledky totální války spojené jak s pruskou myšlenkou, tak s pangerma-

* V českém vydání jsem tuto kapitolu ponechala, protože první vydání českého překladu má jen nepatrně málo osob a ve veřejných knihovnách vůbec není, neboť bylo za protektorátu zničeno. Srovnání obsahu této kapitoly s činy „Herrenvolku“ v době jeho moci přesvědčí nejlépe, že nelze jen o „Hitlera“, ale o základní německé vlastnosti vůbec. (Pozn. překl.)

nismem. Ulastním účelem knihy je však vyloučit historické a duchovní podklady nacistického excesu.

Jenom ten, kdo se dovede pohroužit až k nejhlubším příčinám celého zjevu, bude schopen pojednat o kořenech politické nemoci německého národa a získá z tohoto pohroužení do německé tragédie důležitá poznání, jež mu pomohou porozumět celému současnému životu.

Hitlerova revoluce nebyla jenom zoufalý pokus zařadit v lidské universum národ až dosud neschopný v toto společenství se zařadit, nýbrž byl to pokus nahradit toto zotazení nadřazením. Bylo to také plánovitě poustání proti veškeré morální a náboženské tradici, která přirozeně nepřipouští takovéto nadřazení. Jen zdánlivě byl německý útok na Evropu válkou; ve skutečnosti byl tento válečný konflikt jenom záminkou pro násilnické a kolektivní zločinnosti, jehož studená zločinnost nemá obdoby v dějinách světa. Kdo nepochopí tento charakter druhé světové války, nebude nikdy schopen rozrnat podstatu novoněmeckého duševního rozpoložení, tak rozdílného od rozpoložení ostatního světa, a nebude nikdy schopen užit jedině účinného ozdravujícího prostředku. - K uzdravení Německa nemůže ovšem dojít do té doby, pokud »politický tanec mrtvých« - jak označuji všechno to mlukvení o rekonstrukci bez duchovní base, bez duchovního podkladu - bude slepýšovsky pokračovat. Připadá mi, jako by politický démon Německa vydrancoval všechno až do nejposlednějších důsledků - a tím také přivedl ad absurdum všechno, čím se po staletí opájely generace omámené touhou po moci a v čem spatřovaly smysl a cíl svého politického snažení. Současníci, kteří jsou ještě dnes v zajetí jen a jen »politického« a »sociálního« myšlení (duchovní světové onemocnění projevilo se nejdříve jen politicky a sociálně, podobně jako se těžký vnitřní zápal navenek projevuje horečkou) - dávno ještě nemohou rozrnat, kde je a v čem spočívá pravá příčina krise. Psychoanalytikové říkají, že nervové poruchy mají příčiny v duševních zmátcích. Právě tak můžeme bezpečně říci, že

obrovský politický rozrát je výrazem duchovního zpusťování, jež jde až do bytostných klubin. Bez vyléčení unittního zpusťování nemůže být zbudováno nic nového. Nietzsche vyvozoval důsledky své morálky ze čtyř století rozkladu. Hitler z těchto čtyř století čerpal »politické« konsekvence. Nietzsche tvrdí, že morální je dávno již nahrazeno biologickým, že morální tradice je pouze prázdňou fasádou. Hitler dal pak této fasádě poslední kopanec. Co zmůže zde protest Ligy pro lidská práva! Každé právo a každý čin vyplývá z několika staletí předchozích dějin. Bylo zapotřebí nespočetných generací, aby totální právo lidské zvíťazilo nad totálním právem státním. Neexistuje však žádné lidské právo bez Božího práva na člověka: osobní svědomí je dar Starého a Nového testamentu. Zalmy a proroctví, Golgota a Getseman, to všechno musilo být proto, aby lidské právo spočívající na právu Božím se stabilisovalo. Tuto nesmírnou pravdu pochopí však všichni radikální vždy teprve tehdy, když z jejich božicích díla vyvodí mozky logiků, posměšně chladně a zcela nemilosrdně, hrůzné, ale nutné závěry.

Bude však ještě dlouho trvat, nežli se pochopí, že zpusťování unittní a zpusťování vnějši navzájem souvisí.

Tato kniha má být příspěvkem k rozeznání těchto souvislostí, a to tím, že odvede pozornost od epizody Hitlerovy, aby tím hlouběji ukázala na onen duchovně politický vývoj na jehož konci mohl stanout Hitler. Zdá se, jako by Prozfetelnost chtěla ukázat právě v tomto »führerovi« celou ubohost a nízkost do níž dospěje člověčenství, jestliže přivolá peklo, aby mu pomohlo uskutečnit jeho politické zájmy.

APOKALYPTICKÁ ÚVAHA

DÍLO DĚMONICKÝCH MOCÍ

Jen Zjevením sv. Jana Evangelisty lze pochopiti a doceniti naši dobu v celé její prohlubni - a otřásající skutečnost apokalyptických visí může být správně zhodnocena zase jen děním přítomnosti. Je jisté, že každá doba má svou určitou úlohu v světodějném procesu, který Zjevení sv. Jana objasňuje, a každá musí být apokalypticky hodnocena. Avšak jsou doby zatemnění a doby objasnění. Jsou doby, jež nejsou dokonáním soudů a konečných rozhodnutí, doby, v nichž základní protimluvy jako by takřka spaly a v nichž věčný boj mezi nejvyššími a spodními mocnostmi odehrává se jen na povrchu. Potom však zase přicházejí doby, kdy jsou předkládány staleté účty a kdy pracně spoutávané síly pekla nabírají znovu dechu a vyzývají vyšší mocnosti k většímu vzájemnému měření sil. Tehdy „jsou vlašni vplivováni“ a všechno co je polovičaté, bezcharakterní, prohané a ne skutečné v obhajobě práv Božích na zemi, se staví na pranýř s celou svou nedostatečností, a pak se jen neoblomná důslednost Dobra jeví stejně silná jako dokonalé ďábelství. Proto strašlivá vyzývavost zla je zároveň i výzvou, kterou Bůh volá své služebnice na zemi, aby obstáli při všech zkouškách a přetali všechna pouta, vířící je ještě k moci démonů, neboť právě takováto spojení umožňují zlu, aby, využívajíc k tomu těchto konstruktivních sil, organizovalo svou zkaženost.

Ve Zjevení sv. Jana ptá se jedna prorocká duše, jaký bude vývoj dějinných událostí po příchodu syna Božího. Budou dějiny snad pomalým, ale stále a bez překážek postupujícím trium-

fem Spasitelovým a nezadržitelným ústupem zlých mocností, které konečně našly svého krotitele? Nikoliv. Odpověď spisovatele Apokalypsy ukazuje nám docela jiný výhled. Dějiny světa po Kristu nebudou ničím jiným než neustálým pokračováním Jeho utrpení. Ba více: právě velký výboj nebeských mocností v prvním tisíciletí pokřesťanění Evropy, vznešený příklad mučedníků, světců a vyznavačů musí vyvolat protiútok zlých mocností, který bude mít převahu a duševní sílu docela netušenou. Velikost vise ve Zjevení spočívá právě v tom, že zřela předem a v plné skutečnosti ohromný rozvoj moci a síly pekelných živlů a že jim dala tak hrůzně obrazný výraz, takže jsme téměř v pokušení ptát se, jak lze spojit takovou smělost odboje proti Světlu s všemohoucností Boží. Ale básník Apokalypsy se toho neleká, neboť ví, že v plánu Prozřetelnosti je právě činnost pekelných mocností povolána k tomu, aby povznesla duchovní život na zemi k největšímu soustředění, očistění, jasnosti a důslednosti.

DUCH KRISTŮV A DUCH LŽI

Kdo bedlivě pozoruje světové dějiny a dějiny duchovní po příchodu Kristově, musí být překvapen tím, že právě vnikání světla Kristova do temnot lidských především nesmírně vystupňovalo moc lži. Proč a v jakém smyslu? Protože se může člověk s živoucím svědectvím Pravdy, oné pravdy, která mluvila před Kristem ještě zcela temně, dvojace a abstraktně, vypořádat jen dvojitým způsobem: buď tak, že se jí bezpodmínečně podrobí a změní svůj život a své myšlenky, anebo že postaví proti jejím požadavkům a jejímu soudu neporovnatelně mohutnou hráz lži. Není žádné větší činnosti, která by měla v sobě tak vysoké napětí jako činnost lidské zpupnosti tehdy, když převrácením věcného obsahu pravdy obhajuje sebe samu proti morálnímu prokletí před Bohem, před sebou samou a před míněním světa. A čím jasněji a neodvolatelněji vniká do života nejvyšší pravda, čím přesvědčivěji se ohlašuje lidskému svědomí a čím více toto svědomí jí dává vnitřně za pravdu, tím větší

je také námaha oné vůle - kterou určují a pohánějí spodní proudy - umlčet lži a sebeklamem výčitky a obžaloby, abychom neztratili úctu k sobě a úctu jiných k sobě. Velká část lidských myšlenek jsou jenom takovéto ochranné these pro sebeúctu. Ochranařská filosofie sebelásky je mocnější než všechny ostatní filosofie filosofů. A není větší tragiky v lidském životě nad onu, která se projevuje ve faktu, že často právě povahy s velmi vzácnými morálními vlastnostmi podléhají nejhrošším lžím, dokonce upadají do zcela nevyléčitelné vnitřní proľhanosti, protože jsou pro nedostatek hlubší zbožnosti neschopny snést jakoukoliv morální porážku, anebo dokonce sobě samým nebo svému okolí přiznat nějakou svou chybu.

Nikoliv smyslná vášeň, ale přirozená zpupnost jest zdrojem nejhroššího nepřátelství proti křesťanství. Proto není nic pochopitelnějšího, než že křesťanská duchovní péče musí klásti naprostý a rozhodný důraz na pokoru, protože nic není těžšího - a jest to umožněno jen milostí Boží - než aby člověk vyšel z této přirozené zpupnosti a vešel v to, co jmenují mystikové „sebezničením“ a co se pozitivně jeví jako úplná náhrada zpupnosti - v pocit Krista, t. j. aby byl člověk schopen obětovati všechny pocty a tituly a veškerou potřebu uplatnití se hodnotám nebeským, ukrytým v Kristu, jež jsou zjevný jen lidem, kteří se osvobodili, odervali od sebe samých. A všude, kde se nepodaří lidskou zpupnost opravdu vyléčiti, tam ona konstruuje - jen aby se zachránila před pokolením - nejnemožnější výmluvy a vymýšlí nejdivočejší záměry, jen aby zničila svědectví přicházející ze světa Světa. Proto jen vniknutím křesťanského kvasu do života evropských národů lze na př. vysvětlit, že se odpovědné kruhy německého národa snažily po první světové válce tak velkou propagandou lži, stojící sta a miliony marek, falšovat nad slunce jasnější pravdu své viny na této válce a tím chtěly sobě samým, svému vlastnímu podvedenému lidu a ostatnímu světu zastříti svou vinu a prohlásit ji za vinu ostatních. „Nikdy dosud v dějinách světa“, psal již před válkou v předmluvě ke svým Pamě-

tem legační rada Eckardstein „nebyl žádný národ tak přelhá-
ván od svých vedoucích kruhů jako národ německý“. Proč toto
ohromné hromadění lži? Ani Nebukadnezar se o nic takového
nepokoušel. Teprve průlom, který učinily ve smýšlení lidstva
požadavky křesťanské morálky si vynutil toto ospravedlnování
sebe sama. Jen proto, že se německý lid stal lidem křesťan-
ským a že v celém kulturním světě křesťanské dědictví míru
mezi národy bylo stále víc a víc uznáváno, jen proto musli
vinníci, jestliže nechtěli pravdě obětovat svou „čest“, postavit
sobě, svému národu a světu vůbec, takovou babylonskou věž
lži. Také dnešní boj Germánstva proti křesťanství jest zejména
pomstou germánského člověka za ono tajné vědomí viny s nímž
musí i po válce stále bojovat. Jak velká byla tedy moc křesťan-
ského svědomí ve světě, když tolik peněz, tolik času, tolik dušev-
ní síly a tolik charakterů musilo být obětováno, aby se všech-
no dění převrátilo vzhůru nohama!

Jaké to tajemství Prozřetelnosti v dějinách světa, že to byla
právě nejvyšší Pravda, jejímž vstupem na svět byla uvedena
v pohyb taková zátopa lži - zátopa lži, která snad na staletí
do budoucna otrávilá vztahy mezi národy a znemožnila jediné
spasitelné vysvětlení příčin a následků!

ZNAMENÍ ROZPORU

V Evangeliiu sv. Lukáše je tajuplný výrok starce Simeona,
který po Kristově narození řekl Panně Marii: „Hle, tento jest
ustanoven ku pádu a ku povstání mnohých v Izraeli a na zna-
mení, jemuž budou odpíratí, a tvou vlastní duši pronikne meč,
aby se zjevila smýšlení mnohých srdcí.“ Co to má znamenat?
Znamená to, že nejvnitřnější nepřátelství většiny lidí proti spasi-
telné pravdě propukne silněji a důrazněji teprve potom, až
se tato Pravda vtělí v tomto pozemském životě a v tomto
smrtečném těle a až zpodobí svůj předobraz do posledních
důsledků. Jakmile se tak stane, pak nebude už úniku: vyža-
duje se cosi docela jednoznačného, žádá se základní přetvo-
ření vůle a člověk je nucen vyjádřit se naprosto určitě pro

nebo proti. A mnozí teprve tenkrát projeví, čím vlastně jsou a co v nehlubším nitru chtějí nebo nechťejí. A tehdy povstanou snivě všichni ti, kdož se nechťejí sami sobě podívat do svědomí a kdož bleskurychle chápou, co jim Pravda zjevuje o stavu jejich vlastní bytosti a jakým úkolem chce spoutati jejich nečisté pudy.

Takto se započal docela jistě již od prvního dne odboj temnot proti světlu; ale bylo potřebí staletí, aby byl připraven největší útok, v jehož znamení stojí dnešní lidstvo a jehož poslední tendence si stále víc a více uvědomuje. A pomalu počíná i chápat, že proti rozpoutaným silám spodního světa vypovídají bezvládně všechny staré i nové ideologie a že dílo zkázy nelze vůbec zadržet jen lidskými silami.

Bohužel, pohled na stále postupující vnější pokřesťení světa skýtal nám zcela falešný dojem o pokroku křesťanské kultury. - Teprve nyní si uvědomujeme celou obrovskou sílu útoku, vycházejícího od nejnižších mocností, jež přivádějí do pole nejen svou vlastní elementární sílu, nýbrž dovedou i značnou část vyšších duševních sil vyvrátiti z kořene, odciziti je nejvyššímu dobru a vládnou do díla zkázy - ve kterém hraje tak neobyčejně důležitou úlohu právě síla lži.

Co Bohu odcizený, přírodou opojený, v ni se rozplývající a ji zneužívající člověk vlastně je a čeho si žádá, to bude budoucnost stále strašlivěji viděti a prožívat. Pak bude všechno humanitářské zbožšťování „pouhého člověka“ „jako kamenné hrnce, rozbíjené železnou holí“.

BOZI A TITANOVĚ

Zjevení sv. Jana by mělo býti předepsáno všem knihám Úvodů do světových dějin, neboť se zabývá základním thematem vývoje lidské kultury, thematem, který dává smysl a podklad všemu ostatnímu dění, a který byl již motivem proslulých reliefů na oltáři pergamonském: bojem bohů s titany, mocí

neoeskycn s peknými - pojem, který se odenrava a roznočuje v nitru člověka.

Dějiny tohoto zápolení jsou kapitolou historie, která si zasluhuje naši největší pozornost; pouhé morální úvahy o dějinných událostech nejsou ovšem schopny odkrýt tuto tajemnou skutečnost světových dějin; proto ne, že trvá po staletí v téměř nerozuzlitelné spleti sil konstruktivních i rozkladných. Teprve dnes, kdy se Lucifer stále zřetelněji demaskuje a vystavuje na světlo všechny důsledky své působnosti, jsme schopni jasně rozlíšit, co je rozleptávající a co konstruktivní, poznávat retrospektivně hru temných mocností v minulých stoletích.

Velký útok a protiútok rozkladného násilí proti křesťanství, který počal v době italské renesance se znovuzrozením antiky, potřeboval staletí, aby pod klamnou rouškou „osvobození“ a boje za pravdu ducha rozryl všechny základy naší kultury. Pravda, věda a svoboda jsou jistě velikými dobry - ale ničeho nebylo tak zneužito rozleptávajícími mocnostmi, jako právě snahy po těchto dobrech; již platonský Sokrates uložil mládeži své doby duchovní exercicie, aby zabránil tomuto zneužívání a napomohl rozlišovati jasně dary přicházející shora, od toho, co je stále připraveno dole, aby zneužívalo idealistické neurčitosti k účelům nižším.

Není možno říci, že by tak zv. sekularisace (zesvětštění) byla již sama o sobě výsledkem vnikání nižších mocností; naopak tato sekularisace byla nezadržitelným důsledkem života, který se diferencoval, který věřil ve svou svézákonnost a musil nejprve učiniti tuto staletou zkušenost, aby poznal, že také svézákonnost zůstane vždy odkázána na to, podříditi se nejvyšší universální Pravdě, jestliže chce býti práva sama sobě a chce-li správně rozlišovati souvislost všech věcí. Účinek tohoto zesvětštění byl však ve skutečnosti ten, že umožnil ponezáhlé uplatnění všech nižších mocností, číhajících dosud v úkrytu. Již pouhé zdání, že existují jisté oblasti, ve kterých může býti život autonomní (politika, obchod, škola) a kde nepotřebuje již žádného vedení náboženského, musilo otevřít

tomuto podsvětí možnost, aby se rostoucím odlučováním nej-
různějších životních oborů od církevní kontroly pomalu zařazo-
valo a zapojovalo do autonomního rozhodování osvobozeného
svědomí zrovna tak, jako se tak zv. „nepředpojatá vědeckost“
až příliš brzo dostala do područí nacionálních vášní.

ÚTOK „SVĚTA“ PROTI KŘESŤANSTVÍ

Účinnost zesvětštění byla velmi zesílena přímým útokem na
podstatu křesťanské víry. Útok vycházel z falešně pochope-
ného vědeckého svědomí, z abstraktní intelektuality a z filolo-
gické kritiky svatých textů, která překročila hranice své kom-
petence, aniž by byla dorostla hlubších theologických a meta-
fysických problémů.

První následek této rozkladné činnosti záležel v dalekosá-
hlém rozbití náboženských představ, zatím co ideály křesťan-
ského života a humanitní city, dědictví staletého náboženské-
ho působení, které proniklo celou literaturou, zůstaly nadále
platné. Tak jako - podle astronomického učení - pod nes-
vnímáme světlo hvězd dávno vyhaslých, tak
žijí mnozí lidé ze světla pravd, které svým rozu-
mem již dávno rozbili.

Osmnácté století se svou racionalisticky ztenčelou duchovno-
stí a humanitou jest charakteristické pro první období rozkla-
du, ve kterém se vlastní, ďábelský odvrát od všeho božského
neodvažoval ještě na povrch. Toto období jde ještě daleko do
XIX. století, až konečně Nietzsche přinutil svou dobu k logice
a vykřikl jí do tváře, že se zřetelem k vlastní morální existenci
není slušné, jestliže žijeme z úvěru představ, které jsme vnitř-
ně dávno překonali. Ve spise „David Strauss, vyznavač“ vy-
čítá Nietzsche Straussovi, že sice zničil křesťanskou teologii,
ale že si nekriticky ponechal křesťanskou morálku, jež přece
s ní žije a padá, zatím co právě přírodovědecké stanovisko, ze
kterého Straussova kritika teologie vychází, by musilo vést
k morálce orientované čistě biologicky, od křesťanské morálky
diametrálně rozlišené a ve které právo silnějšího jako princip

výběru musí dosáhnouti rozhodné platnosti. Nietzsche mluví o „mostech lák k přežitým ideálům“ a chce s ohledem na tyto otázky - jak praví - znovu přivést k platnosti „starou německou poctivost“. Nikdo neprohlédl tak jasně jako on ono stoleté dozrívání morálky, určované původně náboženstvím. „Co je v nás nejlepším“ - pravil - „to pochází z pocitů dřívějších dob. Slunce našeho života zašlo, avšak nebe jím žhne a září dosud, i když to nevidíme.“ A ve svém proslulém fragmentu „Zběsillec“ ukazuje ještě drastičtěji, že moderním lidem, kteří zničili náboženský svět, dosud ani na mysl nepřišlo, co tím vlastně učinili a co z toho faktu naprosto neúprosně musí ještě vzejít.*

» „Zběsillec“ chodí za dne s hořící lucernou po náměstí a volá: „Hledám Boha! Hledám Boha.. - Kde je Bůh? Řeknu vám to! Zabíjeli jsme ho, vy i já! Věchňi jsme jeho vrahové! Ale jak jsme to učinili? Jak jsme mohli vypítí toto moře? Kdo nám dal tu obrovskou houbu, kterou jsme smazali celý horizont? Co jsme to jen udělali, když jsme odpoutali tuto zemi od jejího slunce? Kam nyní popluje? Kam se pohybujeme my? Pryč ode všech sluncí? Zda se ustavičně neřítíme? A nepadáme-li zpět, na stranu, dopředu, na všechny strany? Jest ještě nějaké „nahore“ a „dole“? Nebloudíme nekonečným ničím? Nedýchá na nás prázdny prostor? Neudělalo se ještě chladněji? Nebude stále více tmy a noci? Nemáme již dopoledne rozsvěcovati lucerny? Neslyšíme dosud nic z hluku hrobníků, kteří pochovávají Boha?“ Tu se zběsillec odmlčí a rozhlíží se po posluchačích. Ale i ti mlčí a dívají se na něho cize a chladně. Zběsillec konečně mrští lucernou o zem, ta se rozbije na malé kousky a zhasne. „Přicházím příliš brzo“, praví, „ještě není můj čas. Tato ohromná událost je dosud na cestě a putuje - ještě nepronikla k sluchu lidí. Blesk i hrom potřebuje času, světlo hvězd potřebuje času, činy lidí, i když byly vykonány, potřebují

* E. Renan pravil, narážaje na stále slábnoucí působnost náboženství: „Žijeme dnes ještě ze závanu vůně prázdny vázy. Potom budeme žítí již jen ze závanu tohoto závanu. Bojím se často, že bude již příliš slabý.“

čas, aby byly viděny a slyšeny. Tento čin je vám vzdálenější než nejvzdálenější hvězdy - a přece jste jej spáchali.“«

Nietzsche tím nemilosrdně objasnil, co nazývá „intelektuální čistotou“. Dospěl tak k domyšlení vlastních idejí, k přiznání se k tomu, co jest skutečné, k jasnému vyvození všech důsledků onoho staletého díla rozkladu. Takové nemilosrdné důslednosti a preciznosti, jež přivádějí dlouho připravovanou zhoubu k plnému projevu a vědomí, mají svou nutnou funkci v boji Světla s Tmou. Přispívají k tomu, aby obhájcům křesťanské pravdy osvětlily nahou skutečnost věčné situace a celou obrovitost jejich úkolu.

Nietzsche je jen logikem a nejpřednějším pionýrem vývoje, jenž došel platnosti v celé oblasti moderní kultury a pronikl nejdříve okruhy, spojenými navzájem moderní vědou, průmyslem a technikou. Odtud vnikl tento vývoj ničivě také do širších vrstev ovládaných dosud tradicí. Není přehnáno, jestliže se Nietzschevě smělé důslednosti připisuje velký vliv na vývoj nové německé mentality i v politickém směru. Nietzsche rozhodujícím způsobem posílil a duchovně i filosoficky povzbudil stále se šířící, čistě biologicky (ve smyslu úplně materialistické biologie) zaměřené politické myšlení. To je také jedna z kapitol „zrady vzdělanců“, toto propadnutí vyšších duševních sil otrockým službám sil nižších. Bez tohoto pádu byli by nemohli triumfovat. Lucifer není pouze mystickou fikcí! Odpadnutí Ducha od nejvyššího duchovního Dobra je největší tragikou lidských dějin a hlavně dějin novějších. Démonické nastává vždy jen tam, kde duchovní elementy odpadly od své podstaty. Svět stojící níže než člověk není sám o sobě démonický, ale stává se jím teprve duchovní zradou vzdělanců.

I když Německo dalo světu Nietzsche, přece má i francouzská inteligence, tak jako inteligence německá, velký podíl na díle rozkladu náboženských představ. Ve středověku byla Paříž střediskem intelektuální kultury evropské. Avšak taková mocná koncentrace učenosti vytváří vždy pocit autonomie, a to má jednoho dne své důsledky. Rozum se stane pojednou zpupným a převezme vedení revoluce proti náboženské tradici a

autoritě - a intelligence, která ještě včera sloužila Kristu, vstupuje dnes do služeb Antikristových. Nemůže ani jinak, neboť každá síla duševní, která se odpoutala od celkového duchovního života, stává se právě tím okamžikem podřízenou služebnicí díla zkázy.

V oblasti francouzského duchovního světa existovala však ještě stále humánní tradice staré středomošské kultury a zabraňovala tomu, aby tam byly vyvozeny poslední konsekvence z onoho rozkladu.

Avšak Německo, ležící blíže asijským stepím nežli Středozemnímu moři, Německo, které třicetiletá válka zaplavila krví, takže Goethe mohl říci: „My jsme od včerejška“, toto Německo nacházelo při svém zpětném pádu do primitivnosti daleko méně odporu, a to tím méně, že právně kulturně nejmladší elementy německého lidu převzaly vedení německých záležitostí před dobou jen o málo delší než jedno století.

NÁBOŽENSKÉ ZÁKLADY NAŠÍ CIVILISACE

V Následování Krista od Tomáše Kempenského praví Mistr na jednom místě k člověku: „Zapomněl jsi, že tvoje hrozny pocházejí z mé révy.“ Najdou se stěží hlubší slova, která by lépe připomněla právě modernímu člověku, jak nesmírně i jeho světská civilisace jest závislá ve všech svých morálních základech na révě Kristově. A jistě by bylo potřebí ještě dalekosáhlého zničení těchto základů a zřícení všeho toho, co skutečně jen v této révě koření a co s ní jedině může žít, anebo musí zhynouti, aby se znovu číře objasnily poslední předpoklady všeho, co se nazývá západoevropskou vzdělaností. Obhájcové „lidských práv“ a ostatních tak zv. liberálních vymožeností jsou dnes ohromeni pádností a rychlostí, s jakou kolektivní bestie anuluje všechny jejich požadavky. Nechápu, že to bylo jen křesťanství, které císařovi a mase císařsky vystupující, urvalo moc nad jednotlivcem a upevnilo osobní svědomí mučednictvím i smrtí.

Zástupci vědy jsou dnes ohromeni bezohledností, s jakou

ona kolektivní bestie nutí vědu, aby sloužila státu, a pro službu pravdě má jen potupný výměch. Nevidí - a neupozornil na to nikdo menší než Nietzsche - že vědecké svědomí a odevzdanost nejvyšší pravdě i povýšení její nad všechny pozemské zájmy má původ naprosto a jedině náboženský a že pouze odtud může dostávat svou životnost a sílu.

Není nic velkolepějšího než způsob, jakým je líčen v Apokalyipse růst tohoto kolektivního zvířete, které vtiskuje svoje znamení na každé čelo a na každou ruku (uniformita myšlení a jednání) a otvírá široce svou tlamu, aby chrlí na Boha lži a nadávky. - Je to stav lidské společnosti, v němž se osobní centrum vymanilo z kontroly svědomí poutaného k neviditelnému světu a kdy na jeho místo nastupuje kolektivum, kterému chybí každé duševní i morální středisko, každé věčné dobro i zájem o ně a které se svými životními projevy klesá pomalu zpět v onen bahnitý a měkkýšovitý stav, z něhož se kdysi pomalu vyvinul život odpovědného individua.

Z R A D A V Z D Ě L A N C Ů

V předcházejícím jsme mluvili o zradě vzdělanců a o reálné existenci Luciferově. To jest obrovská a rozhodující kapitola světodějného boje mezi „bohy a titany“. Kdo sleduje dějiny lidstva od vnikání křesťanství do života národů, pozná, že působení Antikristovo ve světové historii je nejen pouhým útokem Lži na Pravdu, ale především také pomalé a nepozorovatelné zatahování duševních sil do služeb podsvětí - což často začíná tím, že se spodní síly nabízejí vyškřínku světu, aby s jejich energií vytvořil na světě Walhallu. Tím je dáno osudné promíšení obou světů. Richard Wagner vylíčil tragedii tohoto zbloudění v Prstenu Niebelungů. A tento pád jest tragedií zejména německého lidu - ale jest zároveň i tragedií světovou a vlastní příčinou přechodného triumfu světa temnot.

Kristus řekl o Antikristovi: „Oklame i vyvolené.“

Jak jinak můžeme porozumět těmto slovům, než že se Antikristovi podaří průběhem budoucích staletí, těch staletí, v nichž

bude křesťanství pronikat do širších a širších okruhů, zmocnit se oněch duševních sil člověka, probuzených v něm právě křesťanstvím, aby jich použil pro výtečně zastírané účely světa temnot. A právě tímto spojenectvím se silami náležitými vyškrtá pořadí zmate i skutečné křesťany, zastíraje tak destruktivní charakter svých zdánlivě konstruktivních prací. Vizme na příklad způsob, jak se boje vzbuzeného křesťanstvím o uznání nekonečné ceny každé lidské duše, zneužívá nižšími mocnostmi pro pouhou egoistickou křečovitost. Kolik nadutého a domýšlivého izolování dovolává se práva vlastního sebeurčení a jak se odívá povýšeně do togy autority! Nebo kolik lidí odvedla propaganda „pro lidská práva“ od poznávání a plnění nezákladnějších lidských povinností! Velmi vyzývavě volá moderní člověk: „To je mé právo! - Taková je má cena před Bohem!“ Ale ukazuje tím, že v něm tento křesťanský požadavek prostě jen roznítil jeho nižší pudy. Není-li to docela podivný první důsledek vniknutí křesťanských principů do lidské společnosti, když se právě s odvoláním na ně pokouší nyní člověk prosazovat a uplatňovat pouhé sobectví? Může tak činit jen proto, že oddělil jednu část křesťanské pravdy (na př. lidské právo) od jiných pravd, neméně důležitých a jí doplňujících (právo Boží na člověka). Avšak každá křesťanská pravda, která je vytržena z celku křesťanských pravd, působí jako dynamit a rozervává duši i společnost.

Moderní princip národnostní obsahuje v sobě jistě nepopíratelnou část pravdy původu křesťanského - totiž ochranu individuality a jí svěřených zvláštních darů Božích. - Ale tento princip, oddělený od odpovědnosti k říši dobra nadnárodního a zneužitý pro kolektivní a žilné „jáství“, se všemi jeho klamy a omyly, působí na lidskou mravnost ničivěji než kterákoliv jiná síla. Tedy také zde to byly opět klamné a zneužitě síly i myšlenky z vyšší sféry, které propůjčily temným pudům svou převahu a světodějnou působnost; bez tohoto posilujícího proudu by jich nikdy nebyly bývaly dostaly.

CTNOST VE SLUŽBÁCH NEŘESTI

Lae říci, že posledních sto let představuje onu fázi, ve které neblahé smíšení Dobra a Zla dosáhlo vrcholu. Dříve neřest sloužila neřesti a často i posloužila ctnosti (účel světi prostředky). Dnes slouží ctnost ve vojích neřesti a vyšší síly ducha a charakteru, které ztratily souvislost se svým pravým zdrojem, dávají se - nic netužíce - získávat činy, které jsou podporovány vnější, zdánlivě konstruktivní tvářností, avšak ve svých konečných úkolech jsou zapsány peku. To platí především o tragedii německého národa.

Podobně jako národ židovský, je i on národem duchovního poslání, který odpadl od své vznešené úlohy, takže jeho velikých duchovních sil mohlo být lehce zneužito pro zcela materiální, konečně i zločinné státní cíle. To však bylo možné jen proto, že stát, který působil takovou přitačlivostí právě na povahy ethicky zaměřené, byl hned od počátku založen spolupůsobením vysokých křesťanských ctností. Zakladateli pruského státu byli Němečtí rytíři, kteří přísně zachovávali tři mnišské sliby a jejichž panování i správa v době rozkvětu řádu byly proslulé daleko široko. Mluvilo se vždy o „pohanském“ prušáctví, které bylo obráceno ke křesťanství teprve ve XIII. století. To je zcela mylný výklad. Skoro vyhubený pohanský pranárod nehrál později ve vývoji pruského státu téměř žádné úlohy. Vedoucí pruské kruhy stále ovšem pěstovaly důsledně pohanskou politiku, ale jí přisluhovala křesťanská odříkavost a křesťanská obětavost. Jen proto mohl Hegel definovat stát jako stělesnění ideje mravnosti. A další vznikání křesťanských ctností do pruské státní soustavy nastalo tehdy, když alsaský mystik Spener byl povolán jako kazatel do pruského posádkového kostela v Berlíně. Spenerova mystika odvrácená od světa se zde stala pomalu oním pietismem, který politiku přenechal čertu a pruskému císaři a vytvořil ducha zbožného a odříkavého odosobnění, ducha, kterého prušáctví učinilo služebníkem státoobčanské věrnosti poddaných k povinnostem. Kategorický imperativ státotvorného Prušáka jest původu pietistického:

křesťanství ve službě Antikristově. Není možno pochybovat, že Prusko bylo ve své celé vnější politice státem vysloveně lupičským beze všech skrupulí. A prušáctví v nejšířším slova smyslu lze nejpřesněji definovat takto: vysoce vyvinutá morálka ve službách absolutní nemorálnosti, podivuhodný pořádek ve službě nejstrašlivějšího nepořádku (totiž rozkladu Evropy), organizace ve službě desorganizace, křesťanství ve službě Antikristově. Jest tedy falešné označovat jednoduše nacionalistické Německo za ďábelskou moc proti ostatním evropským mocnostem a jejich civilizaci. Nikoliv, tak jednoduché to není. Toto Německo mohlo se dopustit jen proto tak násilných zločinů s tak zmateným výsledkem, že mohlo svému podnikání dáti k dispozici tak obrovský kapitál nashromážděné hluboké staleté zbožnosti jakožto morální vzpruhu.

Čteme-li dopisy onoho nádherného mládí, které bylo u Verdunu a Langemarcku v hekatombách obětováno - zcela nevědomky za ohromný zločin* - pak porozumíme od základu tomuto otřásajícímu spojení Krista a Antikrista v novoněmeckém osudu a porozumíme hlouběji celému zmatení naší epochy i novodobé nelidskosti. Ve fašistickém státě italském jest nesporně mnohem více antického pohanství než v novém státě německém. Právě proto mohl Mussolini strpět, aby křesťanství klidně existovalo. Hitler však takto jednat nemohl, protože novoněmecký stát, založený vlastně křesťanskou askesí a hluboce napojený křesťanským duchem obětavosti svých poddaných, stal se jím právě proto pozvolna již náboženstvím, a nyní konečně říká: „Nechci mítí žádných jiných bohů vedle sebe.“ Zajisté, zajisté, jakmile by byl zasypán onen zdroj, zahyne i tento stát. Ale to zloduch dnešních jeho nositelů ani zdaleka netuší.

Vidíme tedy před sebou čtyři etapy: především byla válka pojata do služeb křesťanství (křížové výpravy). Potom vstoupily křesťanské ctnosti do služeb války - konečně za pomoci a

* Proroctví, chované v klášteře lehnickém praví: *infandum socius morte piandum*, t. j. aby smýli smrtí strašlivý zločin.

schválení křesťanů vyhlásuje stát, dospěví k samoučelnosti, válku křesťanství... Teprve z toho poznávají křesťané s úděsem, ale hodně pozdě, komu sloužili a koho obhajovali: počínají proto revidovati své bezmocné stanovisko k reálně politickému dění.

MOC KOLEKTIVNÍ BESTIE

Vylíčili jsme onu fázi křesťanského kulturního vývoje, ve které bylo duchovních sil probuzených křesťanstvím zneužito ve službách „zvířete“. Jemu náleží i celá moc moderní společenské organizace. Jen obrovský kapitál nezištné obětavosti by tuto organizaci odňal jeho rozchvacujícím násilím. Jedině kříž Kristův mohl by poskytnout a uvolnit tak mocné a ztajené zdroje síly.

Kdo čte listy sv. Pavla přihlíží ke skutečnému založení lidské společnosti. Byla znovu založena ukřižováním sobectví a láskou Kristovou. Ale Belzebub, pomalu pokračuje, zmocnil se tohoto lidského společenství a učinil z něho panství kolektivního zvířete a jeho stádního opojení. A křesťané, k nimž přece Pavel volal: „Za cenu velikou jste vykoupeni; nebuďte otroky lidí!“ stali se namnoze nejhrošivějšími otroky tohoto kolektivního zvířete. Utěšovali se křesťanským duchem obětavosti, který sloužil podnikání tohoto zvířete, a nestarali se o to, že jeho cílem nebylo nic jiného než loupež a sebezvalcování. Dnes, kdy se kolektivní zvíře postavilo konečně proti nim zcela otevřeně, aby prolomilo poslední duchovní odpor, kladený v cestu jeho panování - poznávají s údivem a pozdě svou slepotu.

Kráčíme dnes zcela nesporně vstříc triumfu „zvířete“ a tím také nejtěžším zkouškám křesťanstva. Ono apokalyptické zvíře není nějakým násilnickým panovníkem - ne, není ničím jiným než právě kolektivní nemocí, t. j. zhrubnutím a odduchovněním lidí, které je důsledkem zbožštění státu a organizace. Lidstvo má zakusiti až do posledka - a to nám již dnes svítá - že rostoucí centralisací celého života musí být pomalu,

ale nezadržitelně pohlceno osobní svědomí, lidské právo i duchovní svět. Člověk odpoutaný od Boha, zezvířečí v organizaci mas a kolektivní bytost se zvrhne v pouhou obrovitou techniku k ukájení nejhrubších potřeb; osobní život jednotlivce bude v ní pak překážeti jako rušitel a jako velezrádce proti duchu této organizace. Kolektivní zvíře nejprve prožije zhroucení, moc státu bude ve své první podobě zlomena, ale - jak praví Apokalypse - tato „smrtečná rána“ se opět zahojí a druhý ještě důslednější systém organizátorsky se připojí k prvému a bude pečovatí o to, aby každý jednotlivec nosil „znamení šelmy na pravé ruce i na čele“, postará se, aby došlo k úplnému podrobení všeho osobního života, k obrovitému schématu.

O prvé šelmě je řečeno: „A byla jí dána ústa, aby mluvila věci veliké a rouhání... I otevřela ústa svá k rouhání se Bohu, aby se rouhala jménu jeho a stánku jeho.“

O druhé šelmě se praví: „Přiměla zemi i obyvatele její k tomu, aby se klaněli šelmě prvé, jejíž rána smrtečná se zahojila... I působila k tomu, aby všichni, malí i velcí, bohatí i chudí, svobodníci i nevolníci učinili si znamení na pravé ruce své neb na čele svém a aby nikdo nemohl koupit neb prodati, leč kdo by měl znamení, totiž jméno šelmy.“

Tedy starý a nový centralismus, onen, který jde shora, i onen, který jde zdola, militaristický i demokratický, oba budou působiti společně, aby ukázaly velký pokus pouhé bezduché „organizace“ v životě lidstva - až se konečně tento pustý podvod zřítí a bude jasně poznána v každém společenství bezpodmínečnost duchovních složek.

Autor Apokalypsy nepochybuje o tom, že panství „zvířete“ jest prokleta, že může působit jen přechodně a že musí býti neodvratně postiženo strašným soudem. Ve visích Apokalypsy jsou tedy důtklivá varování před tímto kolektivním zvířetem, ba dokonce je člověku zjevováno, že i ve vnitřním vztahu, jaký k tomuto zvířeti zaujme, bude rozhodnut jeho věčný osud a věčná cena.

Proto volá zde anděl Páně hlasitě: „Buďte-li kdo klaněti se

šelmě a obrazu jejímu a přijme-li znamení na čelo své neb na ruku svou, bude také pít z vína hněvu Božího - a nebudou mít odpočinku ve dne ani v noci ti, kteří se klaněli šelmě a obrazu jejímu a kteří přijmou znamení jména jejího.“

Toto varování před přijetím znamení zvířete může dnešní člověk na sebe více vztahovati než kdykoliv jindy. Odlidštění člověka organizací jest strašlivou kletbou moderního vývoje - toho vývoje, který byl protěžován pány a vládci bývalých států právě tak, jako vůli mas v nových demokraciích. Proto právě je psáno, že přijde druhé zvíře, které přiskočí prvému, jehož smrtelná rána byla zahojena, na pomoc, aby jeho princip propracovalo do posledních důsledků. To, co první křesťané nazývali zbožněním císařů, vyvíjí se dnes v docela novém smyslu; je to císařismus majority, organizace, masové nálady, která zotročeným tiskem obklíčuje stále těsněji osobní svědomí a snaží se přemoci každý odpor ducha naplněného Bohem proti všemocnosti denní nálady a heslovitosti. Právě následování Krista osvědčí se jen v neochvějně stálosti odporu ke kolektivnímu zvířectví. Zde je jen Kristus nebo císař, Bůh nebo zvíře! A to platí nejen o duši, upadající do nejhoršího nebezpečí tím, že kráčí zároveň s těmito kolektivními vášněmi, nýbrž platí to i o lidském společenském řádu, který vede neodvratně k zestátnění podlosti a k tomu, aby se stal míčem stále se měnícího věření - jestliže proti ohromnému magnetismu, kterým přitahuje společnost lidskou duši, nepůsobí odstředivě celá duchovní síla Vykupitelova.

Spisovatel Apokalypsy ví, že kvas křesťanství se rozšíří v lidstvu teprve průběhem dlouhých staletí, a ví především, že nejtěžší a nejúnavnější překážka na této cestě vzejde od velkého kolektivního zvířete a od jeho moci nad dušemi a že tato epocha bude největší životní krizí křesťanství, kdy nesčetní věřící podlehnou zbožnění císaře a budou pít „víno hněvu Božího“. Avšak pro útěchu vynořuje se v oné visí stále znovu malý voj věrných, kteří správně pojímají spojení země a nebes a spolupracují s pomocí přicházející shůry, takže o nich nakonec platí: „I byla jata šelma a s ní ten prorok nepravý,

jenž byl činil před ní divy, kterými svedl ty, kteří přijali znamení šelmy a kteří se klaněli obrazu jejímu.“

Vskutku nemůže tomu býti jinak, než že „zvíře“ bude konečně přemoženo, neboť obrovsky rozrostlá kolektiva nemohou býti nadlouho organizačně živa z rozptylujících sil zvířete. - A proto se také rozpadne v atomy celé jejich organizační dílo tím okamžikem, jakmile úplně zaniknou ony vyšší zdroje napájející síly lidí.

A to je smysl strašné zkušenosti, kterou prochází dnešní lidstvo; pozná, jak netušenou měrou spočívá všechna jeho pozemská jistota na nadpozemských základech a jak dalece čerpaly síly zla, tam kde se mohly skutečně mocně rozvinout, svou rozhodující sílu z odpadlých energií vyššího světa. Tato draze vykoupená zkušenost a toto zjištění vyvolá v jisté elitní vrstvě lidí docela nové názory a závěry - a náporu zvířete, v jehož znamení dosud stojíme, odpoví jednoho dne tak silný nápor křesťanství, jaký dosud nikdo nezažil, a pod vlivem světodějného zhroucení ďábelského díla (všechno na světě je pomíjející) bude proveden skutečný triumf nebes.

Jistá znamení ohlašují již dnes konec období, ve kterém se zdají býti oba světy nerozpletitelně smíšený. - Se stanoviska apokalyptického vkročili jsme už do onoho nového období, ve kterém se ďábelské síly již tak odhalují, že prozrazují své konečné cíle a úmysly a zbavují se tak veškeré opatrnosti i všech ohledů, že rostoucí počet těch, kdož se jimi dávali oklamávat, počíná nyní konečně jasně vidět, vrací se znovu k Pravdě všech pravd a shromažďuje se v jejím Jménu.

Nové stvoření se připravuje na zemi: tak jako se kdysi rozeštopily světlo a tma, země a vody, tak se dnes pomalu znovu rozestupuje svět „zvířete“ a svět Kristův a obě strany se připravují k rozhodné roztržce.

Ale aby tomuto svítání bylo dopomoženo k proniknutí, je zapotřebí ještě obrovského úsilí a demaskování lží a podvodů.

ODPOVĚDNOST EVROPY A NĚMECKA

Po světové válce bylo v oblibě u valné většiny pacifistů mluvit „jen tu a tam o militarismu“ a řečňováním o „společné vině na světové válce“ posilovat dojem, že všichni měli téměř stejnou odpovědnost za katastrofu a že nějaká zvláštní obžaloba německé politiky by neposloužila ani všeobecnému usmíření, ani historické pravdě. To byl skutečně velmi laciný pacifismus, jenž nebyl schopen ani očistit všeobecnou atmosféru, ani přivést německý lid k onomu sebepoznání a důkladnému odklonu od staletého omylu, bez nichž musil sebe sama i ostatní Evropu vrhat z jedné katastrofy do druhé. Teprve až německý národ pochopí onu zcela zvláštní příčinu první světové války, která tkví v docela zvláštním stavu jeho ducha, datujícím se od doby „velkých úspěchů“, která tkví ve zbloudění s cesty nejlepších tisíciletých tradic a v jeho naprostém utonutí v pružáctví - pak bude moci sám sobě a svému novému dějinnému osudu správně porozumět a vzít si z něho poučení o vlastním dobru. Rozhodně nejsou ani ostatní národové v zásadě lepší než Němci, ale jejich chyby a nepravosti patří do jiné oblasti; a pak neprožívají všechny národy svůj morální úpadek současně. - Novoněmeckými nectnostmi jsou: neřest zavlitého válečnictví, zbožňování války a jejího domnělého „požehnání“, bezohledná víra v moc, vysmívání právům ostatních národů a „zbabělé zmámenosti mírem“. - A právě těmito nectnostmi jsou Němci vinni světovou válkou. O tom nemohou pochybovat lidé, kteří vskutku chtějí pravdu, kteří opravdu znali předválečné Německo a mají před očima skutečné doklady toho. Tato vina bije do očí; a doklady pro ni jsou právě tak jednoduché jako

presvědčivé a souhlasí v tom, že bylo potřeba přímo křivého tažení lži, živého a vydržovaného miliony marek i vůle lháti, aby byla tisíce zbytečností zakryta a umlčena. Také druzí hřešili, ale Německo učinilo z hříchu novou biologii, nové náboženství, nebo jak to nazvali Američané „Metafysik des Erdgeistes“, ve které byly všechny vymoženosti posledních dvou tisíc let cynicky zvráceny a zničeny.*

Dokážeme, že v červenci r. 1914 jen a jediné německá politika byla vinná vypuknutím války; rozhodující němečtí činitelé se děsili toho, že by mohl být mír zachován, zatím co druzí, na opačné straně, se hrozili války. A to, co hrabě Pourtalès, německý vyslanec v Petrohradě, referuje v posledních dnech červencových o Sazonovovi: „Chytá se každého stébla, aby zachránil mír“ - to platí o všech zúčastněných, kromě pruského generálního štábu v Berlíně a kromě všenněmeckých ideologů, úředníků a těžkého průmyslu.

Prusko-německá odpovědnost za nynější stav Evropy má svůj počátek asi kolem r. 1866. Před tím bylo německé onemocnění jen součástí choroby evropské, jejím soustředěným abscesem. Německo převzalo z evropského rozkladu počínajícího již italskou renesancí a machiavelismem (který ovšem není německým výmyslem), jen poslední nejhorší důsledky. Téměř přesně to vysvětlil hrabě Keyserling v článku, jenž vyšel

* Verhaeren řekl již v první světové válce na adresu tohoto německého cynismu: „Pourtant si l'on t'exècre ainsi, c'est moins encore. Pour tout le sang versé en les crimes déments que pour avoir pensé si monstrueusement.“ Můžeme hřešit i proti svému vlastnímu přesvědčení, ale je něco jiného, když se naše myšlenky samy přiznávají k nespravedlnosti. Rakouský státník Blegeleben věnoval Bismarckovi sonet, který má stejný smysl, a který líčí visí okamžiku, kdy Bismarck vstupuje na onen svět: „Tu budou kolem něho zmrtvýchvstalí šeptat: ten to byl, ten je to, ten to řekl!“ („Da werden rings die Auferstandenen flüstern: der war's der ist's der hat's gesagt!“) „Profesoři bezpráví“, vyznavači pohrdání právem, filosofové, přidržující se politiky moci, to je německá vymoženost, a to je zvláštní duchovní znamení německé viny na světové katastrofě.

v říjnovém čísle „Hibbert-Journal“ r. 1914. Práví, že Německo v zásadě neudělalo nic jiného než ostatní národy, ale že princip, ve kterém a pro který se stali všichni vinnými a se kterým vystoupili na velkém jevišti světových dějin, provedlo s tak strašlivou důsledností, s tak nesmyslným úspěchem a s takovým cynismem, že nenávisť celého světa, která vlastně platí tomuto principu, se pak obrátila proti Německu. Ale právě proto, že Němci tento omyl provádějí s takovou otřásající důsledností a s odevzdaností celé své duše, mohli by od něho být jednou radikálněji osvobozeni než ti, kdož si s ním jen hrají.

Přicházíme zde k nejpodstatnějšímu bodu velkého problému: německé a evropské odpovědnosti za současný stav světa. Německo bylo vždycky velkou laboratoří, ve které se hypotézy celého světa prozkoumávaly, prožívaly, promýšlely a protrpívaly až do posledních důsledků. Německá vážnost a zřetelná logika jest silou, jež může jistě působiti i ve službách omylu a zla. Snahy reformační byly všude na světě, ale jen Německo mělo Luthera, který z nich vyvodil poslední důsledky: „Tady jsem já, nemohu jinak, Bůh mi pomáhej. Amen.“

Volnomyšlenkářství bylo také mimo Německo, ba na příklad Francie byla jím mnohem více rozložena, jak již zjistil Goethe ve Štrasburku, ale jen Německo mělo Nietzsche, logika záporu a přehodnocení všech křesťanských hodnot, který až do posledního zničení a sebezničení protrpěl a promyslel moderní šlenství, že člověk je povinen ve jménu duchovní poctivosti zničit všechno, co nemůže odůvodnit před abstraktním rozumem zcela vyvráceným z kořenů: „Přísnost intelektuálního svědomí vytýčená suverénně samým křesťanstvím obrací se ve mně právě proti křesťanství; ve mně se křesťanství napravuje, mnou se jím pohrdá, mnou je přemoženo.“

Totéž platí i o zásadě izolovaného národního mocenského státu a na něm spočívající zásadě mocenské konkurence, která nahradila lidský stát (civitas humana) středověkého křesťanstva. Tento princip nebyl vymyšlen v Německu, přišel ze západu, od Richelieua, od Ludvíka XIV., od francouzské revoluce a Napoleona III. Tento princip obhajuje jistou nepostradatel-

nou základnu řádu mezi národy, totiž nezadatelné právo individuality; jestliže však nemá vést k válce všech proti všemu, má zapotřebí ještě jiného slučujícího principu, který jej doplňuje a dosírá nad jeho uskutečňováním. Ale Německo - pod vlivem Pruska - ožilo a propracovalo tento princip zase až k zřejmému šlenství, přivedlo celou výbušnou látku v něm ukrytou k vrcholné explozi a upotřebilo ho v oblasti, kde musila jeho realizace vést k nejdivočejšímu znepřátelení a vzájemnému zničení, neboť ethické prvky jsou právě v této oblasti tak promíšeny, že národnostní hranice naprosto nemůže zde být vedena; zbývá tedy jen zotročení jednoho druhým, anebo nadnárodnostní federace.

Od Fichta k Hitlerovi vede přímá linie. Vše v ní je logickým důsledkem, i všeněmeckým programem. Německo přivedlo princip národnostní jako jediný regulátor Evropy ad absurdum, strávilo jeho celý obsah a nyní jej ukazuje světu: „Toto je váš národnostní princip, tak vypadá, jestliže se vezme vážně a jestliže se nelekáte žádného jeho důsledku!“ Německo je dnes i v tom logické, že chce Východu přiznati jeho národní práva, chce ovšem všude uplatnit jenom německý živel - což ovšem není možné, neboť celá historická podoba Východu se všemi k ní přináležejícími hospodářskými protivami je vybudována na solidaritě obyvatel těchto smíšených území. Před první válkou a ve válce chtěli Němci - také v Rakousku - aby jen jejich národnost byla opravdu ceněna a uznávána za oprávněnou; proto vznikly světové války. Světodějný význam versaillského míru tkví právě v tom, že jeho rozhodnutím byly provedeny logické důsledky národnostního principu i ve východní Evropě; dnes vidíme, že toto řešení bylo jednostranné a že proto musilo působiti hospodářsky zhoubně, že je ethicky neudržitelné potud, pokud nebude doplněno novou a dokonalou federací. Tato federace může však být vytvořena jen součinností Německa, a to tím, že Německo čestně uzná nový řád a jím přikázané opravy starých nespravedlností a umožní tak novou neviditelnost hranic i důvěryplnou spolupráci všech. Krátce je vidět, že všechno záleželo a záleží na Německu, na tom, jak

užije své moci, jak a pokud pozná skutečnosti, ocení morální podmínky nutné k otevření hranic a přizná omyly, kterých se dopustilo. - Objasnit hlouběji smysl těchto úvodních tvrzení, je úkolem dalších kapitol.

STŘEDOVĚKÁ ŘÍŠE A ŘÍŠE BISMARCKOVA

KŘESŤANSKO-GERMÁNSKÉ POKRAČOVÁNÍ SVĚTOVÉ ŘÍŠE ŘÍMSKÉ

Kdy vlastně začal konflikt mezi Německem a Evropou? Jsme v pokušení říci, že již při stěhování národů, neboť povstal vlastně tím, že se germánské masy daly do pohybu a vtrhly se všech stran do majetnictví římského imperia. „Jako z dřiny, nebo lépe řečeno, jako z mateřského lůna národů valili se ven“, říká Jordanes, první historik germánského původu. Ale nesmí se zapomínat, že v jistém smyslu se Germánstvo nikdy potom již s Evropou tak nesjednotilo a nepojalo evropské záležitosti tak za své vlastní, jako právě po onom vpádu, kdy dokonce novou jednotnou formu naší pevniny samo vytvořilo. Přes svou násilnost byl tento vpád ve svých důsledcích nakonec přece prvním ustanovením řádu mezi novými národními prvky, přijatelným tradičním systémům středomořské kultury.

Všichni velcí vůdcové germánství z oněch dob - Theodorich, Alarich, Odoakar, Karel Veliký - nemohli se ubránit mocnému vlivu římsko-hellenské kultury a činili všechno, aby se s ní co nejúže spojili a rozváděli její universální tradice na širší základně dále.

Východisko všech pozdějších odluk, a z nich plynoucích konfliktů, tkvělo nepochybně ve smlouvě Verdunské z r. 843, kde byla rozdělena říše Karla Velikého a kde se románský svět osvobodil od germánského, a tím ho pak vydal všanc sobě samému i jeho chaotické impulsivnosti - až přišel okamžik, kdy se nová organisátorská síla ze severovýchodu opět zmocnila neuspořádané německé masy, nahradila dosavadní formotvorné síly latinského světa a hnala germánství stále prudčeji do protiv, ba i do otevřeného konfliktu se západní Evropou.

Ze osudný význam oné roztržky tušili již tehdy jasnozřiví duchové, to ukazují verše diakona Flora z Lyonu, který sonetem „Pláč nad dělením Imperia“, sepsaným r. 843, předpovídá

společný zájem se zapomnělo. Každý myslí jen na to, chrániti svůj vlastní majetek. Říše je jako zeď, jejíž hrozící zřícení je předpovídáno, v níž již není rovnováhy, z níž vypadala malta a jejíž kameny jsou vyvíklány!"

Smíme říci, že hřmění německých děl u Verdunu, hekatomby francouzských a německých lidských obětí byly jen posledním následkem této první roztržky.

Diferencování Evropy a individualisování národů bylo jistě neodstranitelným následkem dějinného vývoje a v souhlasu s všeobecnými biologickými tendencemi; naše apokalyptická úvaha snažila se ukázati, že dokonce i podněty křesťanství pracovaly k podporování rozvoje individuálního života. Ale právě proto, že vývoj šel tímto směrem a rodina evropských národů chová v sobě tak výjimečně ostře vyhraněné protivy, pocítovali všichni velcí duchové oné kvasící epochy při zrodu Evropy, že individualisace - jestliže nemá vésti k rozbití Evropy a k věčné válce všech - musí míti protiváhu takové jednoty, jak byla dána tradicí římského Imperia, obnoveného v křesťanském duchu.

Kant zdůraznil ve svém spise „O věčném míru“, že mezinárodní mír a podřízení politiky morálce nejsou možné při konkurenci izolovaných států o nadvládu a že by mohly být opravdu zajištěny jen evropskou federací. Toto poznání náleží k základům biologie Evropy. Evropský kontinent může existovat jen jako organický a organizovaný. - Tuto národnostně biologickou pravdu pochopil Řím na základě zkušeností, učiněných při stěhování národů, a proto postavil románsko-germánskou synthesu pod ochranu universální církve - a tuto universální církev pod ochranu románsko-germánské synthesy. I když ovšem rozkol r. 843 dal záminku ke všem dalším roztržkám a rozkladům, přece tak sv. „Svatá římská říše německé národnosti“ plnila i po odloučení od Francie ještě po staletí úlohu jí určenou. Existovala jako centrum evropského společenství a jako základ světové jednoty evropsko-křesťanské; dospěla k svému konci, nebo řekněme ke

konci tradice, kterou ztělesňovala, teprve v roce 1886, při rozbití Německého spolku, v jehož stanovách byl výslovně ještě uveden úkol sloužiti míru a rovnováze v Evropě

NĚMECKÝ OSUD A NĚMECKÁ ÚLOHA V EVROPĚ

Je nejen velmi málo cizinců, ale i velmi málo Němců, kteří by jen poněkud rozuměli docela zvláštní podstatě německého osudu, vlastní příčině novějšího hlubokého rozporu v německé duši, celé nesmírné tragice německých dějin a německého konfliktu s Evropou. A přece jen takové porozumění je schopno správně osvětlit celou bezmeznou duchovní a morální zmatečnost v současném německém národě a vhodně na ni působiti. I křesťanští pastýři duší v německém národě, kteří vlastně by byli povoláni k tomu, aby zasahovali léčivě do chaosu a jej usměrňovali a aby jeho příčiny cizí a hlavě církve učinili srozumitelnými, zůstali až dodnes zřejmě bezmocní k duchovnímu stavu, který tvoří podklad novoněmecké politiky a udržuje celý svět v bezradném nepokoji.

Jen jeden jediný německý spisovatel osvětlil propast tohoto osudu a v něm se ukrývajícího smrtelného rozlomu - byl to veliký protivník Bismarckův Konst. Frantz. - Nebyl ovšem roven železnému kancléři genialitou, ale předstihoval ho nepochybně daleko v hlubokém intensivním poznávání smyslu německých dějin, skutečností mezinárodního života a podstaty německého charakteru. Podstatu poznání, vyloženou Frantzem v četných spisech (především je to „Die Weltpolitik“ 1882/83 - a „Die Grenzen der preussischen Intelligenz“), lze shrnout takto: novodobý vývoj Německa, vedený pruskou mocí, inteligencí a státnickostí, jest života neschopným odvratem od ducha německých dějin, od pravého poslání německého národa v celém životě Evropy, od podstaty německého charakteru a německé duše. Bylo zásadně nesprávné, že německý vývoj byl utvářen válečným duchem severovýchodní marky, bylo v základě falešné chtít jej vyrovnati podle vzoru

a předlohy východní státnickosti. Bylo zásadně nesprávné ovlivňovati jej abstraktními teoriemi státními, jak to činil Hegel, Stahl a j. Neboť Německo právě pro svou centrální polohu, pro svou zcela zvláštní dějinnou funkci ve středověké organizaci Evropy - a universalistickým vývojem své duše, jež je projevem součinnosti těchto faktorů - stalo se něčím zcela zvláštním a neporovnatelným. Nebyl to stát, byla to říše, byl to přechod od státního práva k právu národů, střed evropské federace, most mezi východem a západem, jibem a severem, sprostředkovatel mezi protivami, nadnárodní bytost, již bylo svěřeno dědictví Římského universalistického myšlení, očistěné křesťanstvím, zduchovněné a rozkřížené, s celou k tomu patřící odpovědností. V tomto smyslu nebyl německý císař německým pánem Evropy, nýbrž byl to, řekli bychom, mezinárodní úředník, president svazu národů, povoláný k vyrovnání rozporů. Německo mělo Římskou a křesťanskou jednotící tradici jen spravovat - nic více, ale též nic méně. Neněmecké národy cítily se s Říší spojeny, protože v této funkci nespatořovaly žádnou urážku, natož pak znásilnění své osobitosti. Vždyť to nebyla závislost na Němcích, ale na křesťanské ideji, která byla jen ochraňována a zastupována německým národem; nikoliv zbytečně byla nazývána Římskou Říší německého národa, nad čímž Němci nejen se nepohoršovali, ale pociťovali toto jméno jako vyznamenání.*

Germánský genius Karel Veliký, uchvácený a oplodněný oběma dědictvími, Římským i křesťanským, nejen že založil

* Mnichovský romanista K. Vosler praví: „Mezi křesťanskými národnostmi nebyl žádný národ hlouběji proniknut tímto universalismem než Němci. Vždyť byli od dob Karla Velikého držiteli císařské moci a jako takoví byli povoláni střežiti světovou Říší i jejího ducha, objímajícího a smírujícího celý svět. Němec ve středověku cítil se odpovědnějším za soudržnost a jednotu křesťanských národů než kdokoli jiný, ale neměl při této povznášející péči pocit, že by tím mohl svůj vlastní národ vyvyšovat. U tak národnostně citícího básníka, jako byl Walter von der Vogelweide, jest Římsko-Říšská idea životnější než německá pýcha. (Časopis Die Neueren Sprachen, duben 1918.)

germánskou jednotu, nýbrž vytvořil i germánsko-římské společenství, a zároveň připravoval směrem východním přičlenění západních Slovanů k Evropě. Římská církev inspirovala celé dílo a stala se tak v nejvlastnějším smyslu slova matkou Říše. Řím byl první odpovědí na německou otázku, jen Řím mohl vytvořit Německo. Neboť prarůzným, často smrtelně znepráteným německým kmenům, vyplňujícím evropský střed, scházela k tomu nejen každá možnost, ale dokonce i pomyšlení na podobnou jednotu. Církev dala německému duchu vznešený cíl pro jeho vzlet, široké pole pro jeho čínorodou sílu, možnost udržeti Evropu v rovnováze a při tom nalézati svou vlastní rovnováhu. Německá říše ve středověku byla protiváhou zabráňující rozkladu Evropy a sklízela sama všechno požehnání, které musilo vzniknout pro evropský střed z této funkce a z tohoto společenství. Od té doby, co byla tato funkce zrušena a toto společenství odvoláno, rozestoupila se celá Evropa a Německo samo pak se stalo centrem veškeré nejistoty a je od té doby zaměstnáno tím, že všechny své dary, své hospodářství a vědění dává do služby příprav k zhoubné válce. Nyní si lidé myslí: minulost je uzavřena, středověká Evropa byla nahrazena obdobím států národních - a tomu se přece nemohlo vyhnouti ani Německo. Kdo by takto smýšlel, byl by docela slepý ke všem poučením plynoucím z evropského vývoje posledních desetiletí, jež nám přece dosti drasticky ukázala, že kontinentální poměry počaly se skláněti ke katastrofě právě tehdy, když proti individualistickému principu nemohl býti postaven žádný zprostředkující a svět spojující princip, jenž by vyrovnával rozpory narážející na sebe a spojoval je k vyšší jednotě. Není-li to víc než podivné, že žádný z velkých organisátorů parciálních zájmových sfér v Evropě, od Richelieua až po Bismarcka, neviděl, že jednostranná námaha o zajištění vlastních práv je zároveň i nejjistější zárukou jejich zničení a že jen v organisaci vzájemnosti (Adam Müller jmenuje ji „tajemstvím závazku“) a ve vytvoření nadnárodní životní formace společnosti musí být spatřována obrana národních existencí jakožto nejdůležitější akt každé pravé a prozíravé politiky? Místo takového ná-

soru byl ponechán celý svět mezinárodních vztahů úplně anarchii, a každé zabývání s uspořádáním těchto vztahů bylo považováno za utopii, dokonce za zradu národních zájmů. Velikost a prozíravost K. Frantze jeví se proti této krátkozrakosti v tom, že Evropu procestoval, že postřehl smysl německých dějin i jejich tajemné spojení s Evropou v celé jeho hloubce a že pochopil nesmírnou realitu a význam mezinárodních vztahů právě pro ostře národnostně rozčleněnou Evropu.* Viděl zcela jasně, že přece právě skutečnost existence Německa se všemi jeho historickými dědictvími vydává nepochybné svědectví pro docela zvláštní nadnárodnostní charakter německého problému, který je biologicky právě tak úzce spojen s péčí o právo a mír v evropském celku, jako jsou naše plíce v neustálé výměně s ovzduším kolem nás a nikterak nejsou omezeny jen na nějakou vnitřní funkci. V tomto smyslu napsal o německé otázce tyto monumentální věty, které obsahují všechno základní, co lze říci o evropském charakteru Německa (Deutsche Vierteljahrschrift, gotha, 29. roč., 1866, sešit II.):

„Kdo chce dobře rozumět německé otázce, musí ji pozorovat ve světle evropské politiky a musí svůj obzor rozšířit a učinit schopným vnímat velké světové záležitosti a poměry, se kterými jsou německé záležitosti nerozlučně spleteny...“

„Německá otázka je nejtemnějším, nejspletitějším a nejsložitějším problémem celých novějších dějin.“

„Jakmile vnikneme hlouběji do německé otázky, je nám jasno, že je otázkou naprosto všeevropskou. V Německu se evropský vývoj soustřeďuje. A jen v tomto smyslu musíme německou otázku chápat, neboť jinak ji vůbec nepochopíme. Je-li

* Frantz poznamenává: „Kdo se nedovede povznést k takovému názoru, ten ať se nehonosí svými činy pro německý národ. Ať podnikne cokoli a ať se mu cokoli podaří, bude to vždy příliš malé a špatné. Místo aby vedl národ k jeho cíli, bude ho odvádět a srážet ve zmatek. A i když třeba zazáří chvilkový lesk úspěchu, bude pak hned následovat neštěstí na neštěstí. Neboť s tímto národem musí být jednáno s ohledem na jeho centrální polohu a jeho universální poslání; nebude-li se s ním jednat takto, bude s ním vždy zacházeno špatně.“

však takto pochopena, co může více povznést německého ducha než vědomí, že má universální poslání!"

NĚMECKÁ OTÁZKA NENÍ ŘEŠITELNA NACIONALISTICKY

Proč mohla a může být německá otázka řešena jen v rámci Evropy? Právě proto, že evropské okolí vniká se všech stran do německého tělesa jako znamení bývalé federativní souvislosti s cizím světem, souvislosti to, která jen falešně, jen ve znamení nacionální zaslepenosti byla vykládána jako právo na germanisaci, z něhož povstaly světové války. Místo toho mohl však správný výklad a zacházení s dosud existujícími zbytky někdejší germánsko-slovanské symbiosy vytvořiti z Německa jednotitele Evropy!

Frantz cituje slova Schellingova: „Němci zdají se mi povoláni k tomu, být jediným národem složeným z národů a představovat tak proti druhým lidskost. Jen tak chápu hádankovitý průběh dějin, který nás nutil lákat k nám úplně cizí národy, nebo je ponechávat v částech našeho území.“

Je právě zásluhou Frantzovou, že tuto hádanku německých dějin důkladně objasnil.*

Nacionalisticky omezeným hlavám musla se jevití přítom-

*** Richard Wagner nazval Frantze „nejhlubším a nejoriginálnějším politickým myslitelem a spisovatelem, na něhož by mohl být německý národ hrd, kdyby mu jen rozuměl“. Sám Wagner psal Frantzovi r. 1877 po přečtení jeho „Federalismu“: „Pro Vaši knihu měly by být zřízeny vysokoškolské stolice... Ale jak to dnes vypadá? Všichni se řítí do propasti šilenství; jestliže se tak děje ze svobodné vůle, musíme přiznat, že tato vůle je alespoň heroická, neboť nutí a žene k zániku všechno, co existuje... Dospěl jsem dějepisnými analogiemi k tomu, že předvídám náš návrat k barbaráckému stavu z poloviny prvního tisíciletí... Opakuji, že považuji Vaši knihu za nejblahodárnější čin, který mohl dnes být lidstvu prokázán. Prospěje-li také tomuto pokolení, na to se ptát ovšem nebudeme, avšak vidím, že se na Vás usmívá ona hlava, plná krve a ran.“**

nost slovanských prvků v říši nebo státní společenství s cizími národnostmi v Rakousku jako rušivý faktor, jako nepochopitelný přežitek konfusní epochy, který je nutno likvidovat co nejrychleji, podobně jako se odklízely zříceniny sloupů antického chrámu z moderní krajiny. Nevidělo se, že v těchto pozůstatcích se skrývá pravdivý, přirozený zákon německého světa a politicko-biologicky jediné úměrná životní forma pro střed Evropy a že jednotnost Německa může být získána jen ve svazku s jednotou Evropy a nikoliv protikladem k ní.

Hitler v naprosto důsledném výkladu nacionálního principu vyzvedl požadavek spojení všech Němců v jednom státě. Avšak stalo se jasné jako slunce - a on to věděl sám, i váhal a nevěděl, jak má tento program provést, aniž by způsobil světovou katastrofu, která by Německo všestranně pohřbila - že na základně skutečnosti, tedy na půdě nerozpletitelného smíšení ethnických prvků ve východní Evropě taková germánská koncentrace není vůbec proveditelná bez vyhlazovací války proti slovansko-germánsky smíšeným státům, které jsou hospodářsky odkázány na území osídlená Germány a nemohou z této staleté symbiosy vyjít jinak, leč vykrvácením.* Krátce je nesporně pravda, že německá otázka nemůže být řešena principem čistě nacionálně státním.**

Nacionálně socialistický vývoj a odloučenost někdejšího nadnárodního tělesa musily vést nejen k největším světově politickým konfliktům, nýbrž byly též ve velmi pronikavém roz-

* Dnes ovšem již neexistují smíšené státy. Smíšenost byla likvidována rychlostí úměrnou německým zločinům. Nicméně hospodářské soužití států slovanských s Německem trvá a není odstranitelné! - Pozn. překl.

** Jindřich Kanner řekl ve svém spise o střeoevropském svazu národů velmi vhodně tato slova o nesrovnatelné zvláštnosti problému německého sjednocení: „Zatím co všechny ostatní národy (Francouzové, Španělé, Portugalci, Angličané a j.) bydlí v přesně uzavřených územích, národ ve středu Evropy, Němci, vlivem svého univerzálního římského císařství rozšířili a promísli se až hluboko na východ, na Balkán a do jižní Itálie. Sjednotit německý národ v Evropě znamenalo by sjednotit střední Evropu. Nikoliv v němec-

poru se všemi hospodářskými potřebami Německa, odkázaného na nejužší a důvěrný poměr k evropskému jihovýchodu. Takový poměr však mohl být zajištěn jen federací. Frantz klade proto otázku: „Může býti někdy vytvoření velkého centrálního státního tělesa považováno za pravé určení německého národa, když proti tomu mluví celé německé dějiny? Může býti jeho určením, aby se rozešlo se svými staletými dějinami a aby místo nich zavedlo pořádek podle schematu jakési účelovosti, když právě přece Německo je mnohem spíše určeno k tomu neopouštět půdu svého dějinného vývoje a obhajovat ji v případě potřeby? Nejen pro sebe sama, ale zároveň pro celou Evropu - nemá-li vše upadnout v chaos!“

NĚMECTVÍ A NĚMECKÁ FILOSOFIE

K. Frantz vyčítá všem německým politickým sjednotitelům od počátku 19. století, že německou otázku pojmají jen jako záležitost vnitropolitickou, dokonce snad jen jako otázku koncepce, od čehož je mělo zadržeti již úzké spojení Německa se slovanským světem. A právem vytýká německým filosofům a historikům, že svými abstraktními úvahami o státě a neporozuměním zvláštního charakteru Německa neblaze zavedli německý lid a jeho státníky a dohnali je k slepému napodobování vývoje jiných národů. Kdo to může popřít? Vždyť v témž smyslu poznamenává gothský filosof Paul de Lagarde: „Neměli bychom vůbec německých dějin, kdyby jimi nebyla pravidelně postupující ztráta podstaty německého bytí!“ Vývoj německé filosofie v 19. století jmenuje Frantz „výmluvným svědectvím sebeodcizování německému duchu“. Také Fich-

kém totálním státě, ale jen v novém, v duchu doby vytvořeném a pojmenovaném svazu, v střeoevropském svazu národů mohli by Němci, pokud je to vůbec ještě možné, být přivedeni pod jednu střechu, pod kterou by mohli žít v míru a pokoji s oněmi národy, mezi kterými jsou již dávno osídleni a tisíciletím více nebo méně úzce spojeni.“ - Přidáváme k tomu, že by ani střeoevropské řešení nestačilo a že by nastalo nové nebespečí, kdyby nezakotvilo v řešení všeevropském.

te udělal si „vlastní svět myšlenek“, aniž měl potuchy o vnitřním učlenění a historickém vývoji německého národního tělesa - praví Frantz. K podkopání německého smyslu pro právo přispěla ovšem nejvíce filosofie Hegelova. „Když smysl pro právo podkopává smysl pro svobodu, pak se zkaží i smysl pro pravdu.“ Je ve skutečnosti něco méně německého než právě hegelovské zbožštění státu? - Podle Frantze bylo osudné, že právě duševní heroové našeho klasického údobí vskutku smýšleli kosmopoliticky, ale poněvadž jim úplně scházela jakýkoliv most vedoucí od domácích záležitostí k politickému kosmu, proto jejich celý kosmopolitismus visel ve vzduchu jako abstraktní idealismus.* Místo toho je nutno dnes vzbuditi konkrétní idealismus, „reální idealismus, jenž by bezprostředně navazoval na německé úkoly, které - jak vidíme - samy sebou nutně splývají s politikou světovou. Za jediného německého filosofa, reálného idealistu v pravém smyslu slova, skutečného representanta Německa a při tom universalistu, označuje Frantz Leibnize, o kterém praví:

„Jedině Leibniz může být označován za národního německého filosofa. Neboť jen on vycházel ve svém myšlení z německého hlediska, ačkoliv jeho duch objímal celý svět. Podobně jako na př. hvězdář vztahuje ke své observatoři všechny pohyby na obloze a odtud činí výpočty, tak viděl Leibniz v Německu střed evropské politiky a všeobecné civilizace. Docela jinak ovšem než naši pozdější filosofové. Ti hledali a usilovali většinou o všeobecně platné pojmy. A když pak chtěli tyto filosofové jednat také o praktických otázkách, pak bylo jejich řešení založeno na tak všeobecných pojmech, jako by byla praxe jen přívěskem theorie, zatím co Leibnizovo myšlení z praxe přijímalo nejpůsobivější podněty“ - „O tomto zbloudění, patrném v celé vzdělané Evropě 17. - 18. století, jsme již mluvili při výkladech různých hledisek; zde však musím ještě zdůraznit, že na Německo mělo docela zvláštní účinnost, neboť

* Tím musila nová generace, jež chtěla být vlastenecká, nabýt dojmu, že není středního bodu mezi omezeným nacionalismem a abstraktním světoobčanstvím.

Německu vlastní a co tvoří jádro jeho bytnosti. Ať působila tato abstraktní nauka seberušivěji a zmateněji i v Anglii a ve Francii, přece nebyla v takovém protikladu k tamním poměrům, neboť tyto země byly státními útvary, a proto také nauka o státu nalézala v nich stále ještě nějakou možnost aby se uplatnila. Německo však nebylo takovým státem, a nebylo jím nikdy ani v minulosti, nýbrž - jak jsme právě ukázali - bylo něčím zcela jiným, pro co však právě touto naukou byl ztracen veškerý smysl a všechno porozumění. Je přirozené, že proto se musila stará Říše stále více a více sama sebou rozpadat, protože zvláštní podstatě tohoto tělesa se čím dále tím méně rozumělo, nehledě k tomu, že bylo znemožněno další nutné vyvíjení a vytváření se říšské koncepce. Když takto zmizela idea Říše římské, pak chyběla také každá možnost pro hlubší pojetí německé jednoty, a poněvadž právě proto nikdo nevěděl co z Německa udělat, ustoupilo ono samo docela do pozadí. Avšak německé dílčí státy, ke kterým se pak mohlo ještě myšlení a snažení obracet, skýtaly zřejmě příliš málo hodnot, aby mohly upoutat nějakou znamenitější hlavu. A tím se nyní vysvětluje, jak se mohlo státi, že právě největší naši duchové, kterými se honosíme od 18. století - filosofové, básníci a spisovatelé - se nestarali o nic méně než právě o svou německou vlast a že právě nejkrásnější rozkvět naší literatury je současný s úplným zánikem Říše římské a s vpádem cizích vlivů do naší vlasti. Tato podivuhodná skutečnost by měla býti řádně promyšlena.

Jen Leibniz je skvělou výjimkou mezi těmito velkými duchy, neboť celé jeho myšlení a snažení směřovalo především k Německu. Tato všeobšáhá hlava nebyla by mohla nalézt vnitřní uspokojení v obírání se německými záležitostmi, kdyby v nich nebyla našla i řešení úlohy všeobecné, úlohy, již kdysi dala Evropě idea Říše římské. Vlastní theorii říše nerozvinul sice on sám, a také formule, kterou jsme vpředu krátce naznačili, když jsme shrnuli charakteristické znaky říše, není od něho. Neboť pro něho byla Říše římská ještě životní zkušeností a on

znal ještě středověkou tradici, podle které platila od svého vzniku za všeobecnou instituci západního křesťanství“

Frantzova zjištění mají velký význam pro každého, kdo chce pochopit podíl viny, jaký má abstraktní německá filosofie 19. století na tragickém odklonu německého národa od jeho pravé úlohy v Evropě: kamení místo chleba, abstraktní přepjatosti a konečně přímé velebení vojenského státu místo pravdivého filosofického proniknutí a vysvětlení německých dějin a duchovních podmínek německé existence v Evropě.

Zajisté, že vyblednutí staré říšské myšlenky a všech s ní spojených universálních tradic mělo ještě jiné dějinné příčiny, než jen chybné vedení nebo přímé svedení s cesty povolány duchovními vůdci. O těchto příčinách budeme ještě mluvit. Ale jisto je, že německá filosofie selhala právě v onom rozhodujícím okamžiku, kdy byla ještě možnost postavit proti novému nacionalismu, který ani zdaleka nebyl s to rozřešit německou otázku, do plného světla smysl a nový význam staletého německého poslání a přivést jej k platnosti jako vedoucí motiv pro celý další vývoj německé organizace a jejího vztahu k Evropě. Jak by bylo tenkrát Německo potřebovalo tohoto vedení, jak nepostradatelní by byli takoví filosofové velkému národu v osudové chvíli krize, kteří by mu byli osvětlili jeho velké existenční otázky a jejich souvislost s celkem lidstva a se skutečnostmi neviditelného vyššího světa! Jak málo ducha bylo použito až dosud k řešení těchto základních problémů! Proto se ujala vedení nejrozhodnější bezduchost. - Když se Frantz chopil slova, mluvil již do prázdného prostoru, bylo již pozdě, neboť veliké „úspěchy“ vykonaly zatím svou úlohu. V roce 1877 poznamenal Frantz, že se už po tři desetiletí neustále namáhá v četných spisech ukázat na pravé poslání německého národa, ale výsledek je takový, jako by mluvil ke zdi. A čtyřicet let před světovou válkou napsal tato prorocká slova :

„V Německu panuje již nyní takové válečné zotročení, o jakém jsme za času starého svazu neměli ani zdání, a co je ještě horší, takové zhrubnutí ducha, zpustošení mysli a pokles v materia-

lismus, že všemu, co bylo dosud považováno za základní rysy německého národního charakteru, hrozí záhuba. To má být ten národní rozkvět!... Ani pomyšlení o tom, že Říše je o sobě a pro sebe něco docela jiného než Stát. A přece nebylo Německo nikdy státem a nikdy jím nemůže být, neboť pak by přestalo být Německem, musíme tuto státní myšlenku úplně opustiti a vytvořiti pojetí docela nově uzpůsobeného společenství, které by bylo zaměřeno k mnohem vyšším cílům - v tom tkví první podmínka k řešení německé úlohy, neboť Německo je o sobě a pro sebe bytostí nadstátní. Musíme se povznést se stanoviska politického k metapolitickému!... Nová říše vyšla z berlínských kasáren. Místo aby vytvořila svorník evropského míru, stala se základním kamenem evropského válečného systému. Slávy jsme ovšem dobyli tím, že všichni národové studují naše vojenské zařízení a že Krupp se stal světovou firmou. Je-li toto světovým posláním Německa, byli bychom tedy šťastně u cíle. Je-li však světovým posláním Německa býti opěrným bodem evropské federace, tedy jsme se dostali na takovou cestu, která nás od tohoto cíle odvádí jen stále dál... Násilná a vládychtivá maxima: oderint dum metuant, může snad někdy vyvolat proti této nové říši velkou koalici, ale nemůže jí získat ani jediného věrného přítele."

NĚMECKO SE ZPRONEVĚŘILO SAMO SOBĚ

Od universálního světového poslání ke kasárnickému státu! V tomto jedinečném zpronevěření sobě samému a svým tisíciletým dějinám - vlivem pruského vedení - tkví podstata německého osudu a tím lze vysvětliti celý duchovní stav národa.* Mluví se o úplném přetvoření německého charakteru. To je omyl. V německém národě převládly všeobecně jiné živly, které

* Málo lidí mimo Německo tomu rozumí. Jedním z těchto nečetných je edinburský profesor Sarolea, který ve spise „Německo a svaz národů“ píše: „Prusáctví není pokračováním, nýbrž přerušením německých dějin. Není to ‚leitmotiv‘, je to jen tragická epizoda a krátká mezihra. Katastrofa nedolehla na německý lid jen proto, že jeho ctižádost ohrožovala civilizaci (proto také ne-

braniborsko-pruskou mentalitu. Avšak jinak se v základě německého charakteru nic nezměnilo, on se jen vžil a vmyšlil v plány a cíle, které jsou v nejhlubším rozporu s jeho vlastním naturelem. A i když se předstírají, lze přece vždy a bez námahy poznat za nimi jisté základní rysy německé povahy. „Obchodní cestující se vzezřením Wotana“ jmenuje to Hermann Baehr. Prastaré, nyní zbloudilé, puzení německé duše k totalitě, vrhlo se na kult totálního státu a totální války. Schubert, Beethoven, Hölderlin, Schiller jsou nyní ve službách nacistického šílení po moci, jemuž je dnes zasvěcována v úplném zaslepení i stará německá vážnost, německá bodrost a německý duch obětavosti. To se však všechno dohromady nehodí! Ale poněvadž Němci věří všemu, co se jim po šedesát let nalhávalo, proto jsou v hrozném stavu duševního zoufalství nad dobrou vůlí okolního světa a připraveni proto bezpodmínečně následovati s nadšením své národní svůdce do každého dobrodružství, aby vybojovali Němcům domněle dosud stále jim odírané úplné zrovnoprávnění. Nevidí, že tento požadavek zrovnoprávnění, jehož přesný smysl definovati se stále střeží, je jenom potud oprávněn, jestliže by protestoval proti nějakému závistivému nebo úzkostlivému vyloučení, že však ve všem ostatním je zbloudilým smýšlením i o Evropě i o Německu. Neboť - jak jsme ukázali - Německo nemá a nemůže jenom tak jednoduše bez zvláštních podmínek požadovati totéž, co mají nebo chtějí ostatní, neboť právě ono je něčím zcela jiným a má jinou odpovědnost a jiné možnosti, takže „zrovnoprávnění“ znamená pro ně okamžitě neudržitelnou „nerovnost“ hrozící utlačit ostatní. Proto má Evropa pravdu, trvá-li na splnění nejjasnějších morálních předpokladů, jestliže má koncedovat cokoliv ze svého majetku nebo svých práv a zájmových

nalezlo v celém světě spojence), nýbrž proto, že popřelo svůj národní charakter. Neboť jak národním charakterem, tak dějinnou tradicí jsou Němci určeni nikoliv k válce, nýbrž k míru; nikoliv k centralisaci, nýbrž k decentralisaci a k systému spolkovému, ne pro úlohu egoistickou nýbrž pro všeobecně evropskou.“

ještě rozumět sotva který Němec. Ale zda nebyl již ve středověkém společenství národů moment, kdy Evropa náhle počala pochybovat o tom, zda imperiální funkce germánství skutečně ještě stojí ve službě nadněmecké myšlenky, nebo zda nepřela již v politiku germánského velmocství? Z této pochybnosti vznikla tehdy tragická kapitola: Richelieu a Gustav Adolf.

Krátce - Německo není z rovnoprávných, ale ze zcela zvláštních zjevů, které mají své jedinečné podmínky a možnosti. Jeho největším omylem, jeho pádem do zhouby a jeho kletbou pro Evropu byla právě snaha po zrovnoprávnění, úplné popření vlastní situace, jeho odklon od vyplnění těch podmínek, za kterých jediné může existovat v centru evropské skutečnosti a být účastno všech výhod tohoto ústředního postavení.

V tomto vytýčení zvláštní německé polohy a v zjištění tragického odpadu německého národa od jeho vlastní úlohy a existenčních podmínek v Evropě není ostatně K. Frantz úplně osamělý. Ve svém „Testamentu jednoho Němce“, uveřejněném r. 1881, praví již R. Plank: „Nekonečně hlubší právní úkoly, než jaké zná tento váš nacionální stát, byly již před desítkami let předloženy německému duchu, a jen vy ve svém dutém a se sebou samým spokojeném rozumářství nemáte pro ně smyslu. I vtiskujete sami svému pojetí o právu a státu ono potupné znamení, že nejvyšší právní vztahy lidstva stavíte na jednu linii s nutnostmi slepého přírodního procesu a že válku shledáváte tak přirozenou a nutnou, jako zuřící bouři. Neboť ve společnosti a v celé přírodě nalézá vaše moudrost jenom sobecky smutné dílčí a vlastní bytí. O vnitřně universální příčině a účelu, ze které vychází celá příroda a z něhož kije i celá duchovní svoboda, nevíte nic!...

...Na co se nová německá národní říše dosud nezmohla, ba, co v ní je zatím teprve zkresleno v sobecky nacionální a pošuby ozbrojený paskvíl - jest ona - opravdu nová humanitně-německá říše práva a míru, jež bude trvatí navždy.

...Národy jsou nyní uchváceny ostře nepříjemným pocitem, že onen dřívější lidský kosmopolitický střed zmizel, že se také

Němec uzavřel do ostrého a křehkého nacionálního celku, a dokonce že právě on se stal příčinou nejjednostrannější, nejvystupňovanější a nejtěživější formy militaristicko-nacionálního pojetí věci. Jestliže se nyní tak universalistický a již svou přirozenou polohou centrální národ odhodlal v úplném protikladu ke svým dřívějším dějinám státi se státem čistě nacionalistickým, a je jakoby předvojem vystupňovaného zbrojení, co může být následkem tohoto nejvypjatějšího národnictví, než jeho konečné úplné zhroucení?

...Ale právě poznání, jež v tomto posledním a nejtěžším boji přijde k platnosti, že to, co bylo úplně nedosažitelné všem dosavadním jen nacionálním řádům - že především universální, mnoha cizími prvky prolnuté postavení německého národa, jest s nimi zcela neshučitelné - dá tomuto nekrvavějšímu boji také jeho věčně rozhodný význam, otevře ducha národa, který je dosud zajat v tupé vnějšnosti, pro jeho poslední a rozhodné poslání. Ze slz a krve zrodí se názor, že nikdy pouhý nacistický stát a jeho podnikatelská společnost nemohou přinést mír a smíření..."

To vše je tak německé a tak nepopíratelně pravdivé a výstižné, že je již zajisté blíž, než tušíme, doba, kdy se Německo vzbudí z hrozného šlenství a kdy otřeseno jeho následky, otevře svůj sluch i své svědomí tomuto volání, přicházejícímu z hloubi německé tradice, a kdy se zhrozí všeho toho, co bylo po mnoho desítek let předkládáno světu jako „německá politika“.

Existuje dnes „britská politika“, která je výrazem britského charakteru, britských dějin a reálních podmínek britské situace ve světě. Byla a je „francouzská politika“, která je výrazem francouzského ducha a francouzské tradice. Ale neexistuje dosud německá politika, která by byla výrazem německé duše, která by byla vedena duchem německých dějin a která by byla založena na poznání reální závislosti Německa na ostatním světě. Tak sv. německá politika byla jen politikou velkopruskou, byla vnucena německému lidu, který nalézal své pravé tradice otřeseny válečným severovýchodem, kde

především nebylo naprosto potuchy o tom, co je opravdu německé a jaké jsou skutečné a nejhlubší podmínky německého světového uplatnění, ba dokonce, kde nebyly známy ani skutečné předpoklady trvalé moci a kde byl proto každý úspěch vždy znovu a znovu prohráván osudovou slepotou.

BISMARCKOVO DÍLO A NĚMECKÝ FEDERALISMUS

V předešlém výkladu jsme ukázali, připojivše se k vývodům Konstantína Frantze, smysl německých dějin a německé úlohy v Evropě a v jakém smyslu ve středověku a - v míře arci oslabené - ještě dlouho do novověku bylo Německo světově politickou basí pro jednotu evropského křesťanství. Kdežto novoněmecké císařství, zrozené z prušáctví, nespojilo v žádném směru německý národ s ostatním světem, nýbrž hnalo jej pomalu do stále silnějšího rozporu s okolím, bylo to právě ono bývalé nadnárodní středověké císařství, které jako skutečný ochránce práva a míru v Evropě učinilo německý lid národem světovým, a právě touto funkcí oplodňovalo všechny své vlastní dary a síly. Proto bylo možné, že dokonce i Román Dante kořil se nadšeně německému císaři, přihlížeje ke stanovisku světové křesťanské politiky. Německo mohlo plnit tuto jednotící úlohu nejen proto, že byla nesena autoritou a rozpětím římsko-křesťanské světové tradice, nýbrž především i proto, že vneslo do této tradice své federativní nadání, tkvící v tom, že silně zdůrazňovaná svéráznost kmenová na jedné straně a touha po spolkovém sjednocování na straně druhé dávají dohromady *s y n t h e s u*, zcela mimořádně schopnou organisovat všechno rozličné a protikladné. Německo bylo Evropou v miniatuře, v jeho středu stýkala se Asie a Evropa, každá snaha po centralistickém podrobení byla by ztroskotala na množství a síle individuálních potencií zde žijících a jen volná federace mohla tady působiti organizačně a činíc tak, odlehčovala zároveň tlak četných cizích prvků, které se sice nechtěly zřici své tradice, ale přece hledaly připojení k většimu kulturnímu centru

a vřazení do evropsky jednotického systému. Správně řekl Frantz: „Federalismus není nic jiného než německý princip. Kdo to tedy myslí vážně s německou úlohou v Evropě, musí se buď přiklonit k federalismu, nebo nerozumí sám sobě.“ Ale federalismus není jen německým principem, nýbrž i symbolem principu, jenž jediný může Evropu organisovati. V tomto smyslu praví Frantz: „Co to vlastně byla stará Říše? Zřejmě bytost zcela zvláštní, nezařaditelná do žádné kategorie. Hned se zdá býti jen pouhým rámcem, obepínajícím spontánní útvary, hned sas státem s pronikajícími silami, pak systémem států a svazem národů s pouhými smluvními zařízeními. Stará Říše byla tedy školaké teorií jak hádankou, tak i pohoršením, ale zároveň i skutečností a dokonce něčím větším a hlubším než školní případ vzorného státu. Toto dvojí pouto národněprávních i státoprávních, státních i společenských principů tvoří ideu Říše, jestliže mluvíme o Říši v eminentním smyslu slova, tedy o něčem jiném, než je stát. Je-li nauka o státě - jak bylo dříve ukázáno - prostě nucena překročovati meze státní ideje, pak jí může právě idea Říše sloužiti jako most a tím vytvářeti přechod k všeobecnému vývoji lidstva.“

V cizině byl evropský dosah středověké německé organisace posmán dříve než v samém Německu. Francouz St. Pierre dovolává se ve své knize „Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe“ federativního svazu německých národů. Ale nová Říše, založená Prusy, má se podle Frantze ke staré Říši, jako kasárny ke gotické katedrále.*

Rozkolem víry ztratila stará Říšaká idea podstatné podmínky své existence. Ale přece udržely se její zbytky dále, i když ve značně volnějším spojení. V 19. století počínaly se znovu projevovati snahy po federativním spojení mezi partikularisticky od sebe rozrostlými kmeny. První organizační pokusy v tomto směru slibovaly ovšem poměrně málo. Chyběly jim velké „reálně-idealisticke“ myšlenky a volní síla, které by bylo zapotřebí,

* Ostatně historik K. Lamprecht sdílí názor Frantzův. Nazývá starou Říši „nejgeniálnější politickou stavbou, kterou kdy Evropa viděla“ (Österreichische Rundschau, roč. 1915).

aby vytyčením nových cílů vytrhla národ z hluboce zakořeněného partikularismu. Novější německé dějiny byly jen dějinami partikularismu, úsilím po odlišení a získání co největšího kusu kořisti. Prusko i Rakousko v něm vězely hluboko. Naproti tomu bylo by bývalo nejvyšší politickou úlohou přemoci partikularismus vnitřními silami, novými velikými horizonty a vzrůstajícím pěstěním i objasňováním problémů solidární organizace a vybudovati Německo znovu sice v úplně nové životní formě, ale ve starém federativním duchu. Místo toho však byla centralisace, vycházející z Pruska, v posledním stupni pouze vítězstvím jedné silněji vyvinuté partikulární skupiny nad skupinami ostatními, ale nikoliv vnitřně nutným vítězstvím nad partikularismem, nikoliv opravdovým spojením protiv. Umělé a vnucené udusilo přirozeně vyrostlé. A tento způsob vnitřní politiky přenesl se i do politiky vnější. Podle Frantze mělo Prusko v šedesátých letech nejlepší příležitost utvořit ruku v ruce s Rakouskem federativní svaz s Polskem, a tím postavit ruskému vlivu v Evropě protiváhu a pak pomalu nově a svobodně spojit celý východoslovanský svět s Německem. Ale to vše bylo promeškáno a všechny k tomu směřující tradice pohřbeny. Pruský junker v Bismarckovi nepochopil celé bohaté dědictví německých dějin a kultury. Viděl před sebou především jen chaos partikularismů,* který se nepodařilo spořádat a sjednotit abstraktními ideami. - A ani se to podařit nemohlo, protože nositelé těchto myšlenek nekotvili ve skutečnostech německého života, a proto neviděli, že životaschopná německá jednota musí být zcela jinak vybudována než jednota národů homogenních. Avšak Bismarck, místo aby navázal na

* Frantz podotýká k této nezralosti všech historických předpokladů německého chaosu, v níž tonul Bismarck: „Protože se Pruský stát dostal k moci teprve tehdy, když někdejší Říše byla již v období definitivního úpadku, dovedli v Prusích mluvit jen o mizerii bývalé říše. Ještě více podobalo se pak Prusko ostatním partikulárním útvarům, které povstaly z rozkladu někdejší německé říše, a soudě podle toho, musilo být arci ještě více povzneseno než všechny ostatní. Tak připadlo na myšlenku t. zv. německého poslání, podle kterého ono samo mělo stvořit nové Německo; to

původní síly německých dějin směřující proti Abstrakci a aby tyto prasy přivedl k nové tvůrčí práci, stal se zároveň Bonapartem německé revoluce a jejích abstraktních profesorských myšlenek. Ačkoliv tak opovrhoval idealistickým prvkem v revolucích, přece byl revolucionářům vždy velmi blízko. S celým revolučním světem ho spojovala pruská víra v násilí, v lhostejnost k dějinným skutečnostem a ke kontinuitě ve vývoji právních řádů. Proto mu bylo nejbližší a nejosudnější, zcela jednoduché řešení německé otázky rozšířením pruské státní myšlenky na celé Německo, při čemž tu ovšem nebylo ani stínu oněch velkých starých idejí, jimiž kdysi dávala německá federace příklad evropské jednotě. Autokratický princip jednoty nastoupil na místo federativního systému, násilí na místo hledání a uskutečňování práva. - Bylo to ono „založení říše“, o kterém Nietzsche řekl, že je stejnoznačné s „vyhubením německého ducha“.

Frantz neúnavně a v stále nových obrazech vytýká celému bismarckismu, že v nesmírné krizi vlastního národa provozoval politiku zbrklou a krátkozrakou, které chyběla všechna duchovní velikost a každá opravdová znalost zákonitosti německého života. Bismarck prý měl více vůle (thymos) než rozumu (nous). Vyšel z theorie velmocenství, která sice ovládala dobu, ale byla na výsost povrchní, a neptal se, jak dalece odpovídá tato theorie vnitřní pravdě a životu národa a zdali jí lze použití na zvláštní poměry Německa, nebo není-li jen krátkou fází všeobecného politického myšlení, není-li poblouďením, které mohlo povstati jen v onom mezivládi, v němž se roz-

byla úloha, která již předem obsahuje v sobě nemožnost splnění tak jistě jako je průběh charakterisováno právě tím, že odlišil-li se od německého vývoje a stane-li se útvarem zvláštním, nebude se dále vyvíjet podle národních idejí, nýbrž čistě jen podle idejí státních. Nevytvořilo by se tím žádné nové Německo, nýbrž jen Prusko, které objímá celé Německo.“ („Pruská intelligence a její meze. - Die preussische Intelligenz und ihre Grenzen, Mnichov. 1874, str. 58.)

padla středověká představa o *civitas humana* - a ve kterém na její místo dosud nenastoupily nové velké světové organizační ideje. Tomuto mezivládní pouhého národního a teritoriálního egoismu odpovídá úplně ubohý stav politické vědy. Zná vždy jen jeden jednotlivý stát; mezistátní život a jeho potřeby a podmínky úplně přehlídá. Místo toho aby politická věda považovala všeobecný styk národů za záležitost příslušející k vnitřnímu životu státu, vytvořila docela přepjatý pojem o suverenitě jednoho státu, o jeho soběstačnosti a sebedůležitosti, pojem to, který naprosto nesouhlasí s rozsahem mezinárodních závislostí a úloh.* Celé novější německé dějepísectví je tupě zajato kultem do sebe uzavřeného a v internacionální anarchii žijícího velmocenského státu. Ranke registroval pouhý prázdný přesun sil v soutěži velmocí o vyšší zájmy tak, že na místo převahy francouzské nastoupila nyní převaha německopruská, což má pro něho nekonečnou důležitost. Co při tom svět získal, a zda Německo v tomto závodu a v tomto napodobení zahraničního vývoje nedalo snad do hry svou nejdůležitější převahu, na to se ani neptá, ani ho vůbec nenapadne, že pravá politika musí napříště jistě uvažovat o jiných a vyšších úlohách, než zápasiti o „preponderanci“. To již patří k tomuto způsobu dějepísectví, že úplně přechází mlčením velké nadnárodní poslání starého německého císařství. Čtenář má mítí dojem, že ono staré císařství bylo také jen německou mocenskou politikou, která po dlouhé stagnaci nyní právě znovu ožívá.** O h r o m n ý r o z-

* V. Mohl praví: „...Tak jako vypracovalo mezinárodní právo právo válečné, právo krvavého zákroku nezměrně dokonaleji než právo pokojného styku, tak se též věnovala vědecká politika jen násilné a úskočné stránce styku mezi národy. Zde musí ještě věda nesporně splatit těžký dluh.“ (Encyklopädie d. Staatswissenschaft 1859.)

** Ostatně nehistorický způsob myšlení specifického průšáctví byl propagován daleko za hranicemi Pruska a měl svůj osudný podíl na mnoha chybách v řešení německé otázky. O tom praví K. Frantz (*Die preussische Intelligenz und ihre Grenzen*, Mnichov 1874, str. 15): Před skvělými úspěchy velkého kurfiřta, a tím více

díl mezi starou, universalistickou nadnárodní, a proto svět vedoucí římskou říší, a mezi novým nacionálním státem, pruský zúženým, je přítom úplně setřen.*

BISMARCKOVA ŠACHOVÁ HRA

A JEHO EPIGONI

Nyní se ovšem říká, že vinná na tomto katastrofálním vývoji nelze přislovati Bismarckovi, nýbrž jeho následovníkům. Takové pojetí věci je psychologicky úplně povrchní. Bismarck to byl, který nejprve s naprostou vnitřní i vnější konsekvencí založil německou politiku na pruském vojsku,** při čemž toto

Velkého Friedricha, zhasla sama vzpomínka na minulost. Vytvořilo se specificky pruské sebevědomí, pro které pak celé německé dějiny - neříkáme-li celé světové dějiny - začínají teprve velkým kurfiřtem. Všechno předchozí bylo považováno za temný věk pověstí, za něco, o co není potřeba se starati. Jenom kvůli dynastií přihlédlo se poněkud až k počátkům hohenzollerského panství v Braniboraku... Přirozeně mělo toto myšlení původ zprvu ve vládních kruzích, potom však bylo systematicky vypracováno a školstvím rozšířeno ve všech vrstvách. Tak se stalo, že i u nejvyšších úředníků, i u lidí, honosících se vědou, byl dokonce často naprostý nezájem o dějiny pruských zemí, ba taková neznalost skutečností, že to až vzbuzovalo podiv. A toto - krátce řečeno - nehistorické myšlení tvoří nyní podstatnou složku v charakteru pruské inteligence."

* Kniha Bülow praví v díle „Německá politika“ (Deutsche Politik) na str. 9. o Bismarckovi, že vnikl tak hluboko do dějin svého národa, jehož vedení mu bylo svěřeno, jako téměř žádný jiný státník. - Stěží existuje falešnější tvrzení. R. v. Kralík jmenuje Bismarcka „Protimluvem celých německých dějin“, a P. de Lagarde, pravý to Němec, říká v Deutsche Schriften: „Bismarckovy projevy jsou výměchem všemu, co je německé a rozdupávají všechno podstatné. Ve mně se vždy vše bouřilo, když jsem viděl tohoto Machiavelliho přesazeného do Německa.“

** Pro zahraniční politiku, ve které civilní úřední osobnosti byli jen civilními agenty vřív v meč, bylo symbolické, že Bismarck přijel na frankfurtský sněm v uniformě pruského poručíka a podotkl, že tento stejnokroj je na světě nejvhodnější... (Prins

nebylo jen nějakým technickým prostředkem k dosažení jiných cílů! Nikoliv! Vláda pruského meče uvnitř Německa i navenek byla sama smyslem a cílem politiky uniformovaného státního národa, vědomě i nevědomě. - Tato politika neznala zásady: „Ty a já“, nýbrž jen heslo „Ty nebo já“ a proto nezadržitelně hnala všechny velké i malé konflikty až do poslední násilné zkoušky; tak to vyžadoval Démon pruské tradice.

Železný kancléř byl ovšem tak geniálním hráčem šachu, že účinky, které se projevily následkem nejvnitřnější podstaty jeho politiky, dovedl dlouho paralyzovat. Když se však účinky přece dostavily, byli za ně pak odpovědní jeho nástupci, kteří se stávali rok od roku zmatenějšími všemi oněmi nesmírnými těžkostmi, jež byly jen konečnými, nevyhnutelnými následky „éry krve a železa“ a všech násilností, touto érou rozpoutaných.

Bismarck vládl uprostřed těchto rozpoutaných sil ještě jako krotitel zvířat mezi divokými bestii, dovedl je krotit, štvál je navzájem, uměl je zaměstnávat a zastrášovat. Taková politika se však jen zdánlivě vyrovnala s mohutnými národními a lidovými problémy nové doby. Nástupci velkého krotitele lidu nedovedli již vésti hru v tomto promyšleném stylu. Také mnohé násilné prostředky Bismarckovy éry již nepůsobily. Poměr sil se změnil. Protivníci dohonili své zameškání. Nyní by byla bývala na místě již docela jiná, a to světově organizační politika. Pro ni však nebylo tradice. Následovala neúspěšnost za neúspěšností, jedna přiležitost za druhou se prodlužováním rozporů promeškávala a z každého konfliktu povstá-

Kraft zu Hohenlohe: Z mého života, („Aus meinem Leben“, sv. I., Berlín 1897). V článku v „Berliner Tagblatt“ (č. 324, 1927) praví kníže Lichnowski o vzpomínkách vyslance ze Schweinitzů: „Zdali nebyl tento velký státník sám do jisté míry ztělesněním postupní-
ského ducha, který budoval na junkersko-vojenských předpokladech? V které jiné zemi bylo by bývalo možno, aby státník, jenž nikdy nebyl vojevůdcem, vystupoval jako kyrysník na sněmu, svolaném podle všeobecného a rovného hlasovacího práva? Mohli bychom si představit pomník Cavourův nebo Gorčakovův, nebo dokonce Disraeliho jako kyrysníka?“

znávat, co to vlastně znamená vyvolat pouhého d u c h a m o c i jako rozhodčího v rozporech všech nových obrovských kolektivních zájmů. Velmi mnohým se potichu vnucovalo poznání, že bismarckovská politika hrozící zbraní a metoda zastrahování může býti jen tak dlouho ochranou národa, dokud mají evropské centrální mocnosti značný vojenský náskok, že však budou tyto metody ilusorní, ba že se musí obrátit v pravý opak v tom okamžiku, jakmile ostatní svět náskok dohoní. V této chvíli musí se uplatnit pro zemi centra světodějná pravda, o které platí slova: „Kdo s mečem zachází, ten mečem i zajde.“

Björnson píše ve svých „Dopisech z Aulestadu“ r. 1890 své dceři Bergliotě Ibsenové při Bismarckově odstoupení: „Ve všech svých chvilkových vítězstvích byl Bismarck přece jen krátkozrakým člověkem, který nestavěl budoucnost, nýbrž hromadil vítězství na vítězství v čachrářském obchodu přítomnosti. - Byl to hráč šachu, který sice všechny partie vyhrál, ale ztratil budoucnost.“

Co to znamená, zdůrazňují-li se, že za Bismarcka bylo vojenství ještě podřízeno vedoucímu státníkovi? Ve skutečnosti Bismarckovo čistě násilnické myšlení získávalo vojenským kruhům první místo nejen ve státě, nýbrž i v německé duši. A z toho vzešlo všechno ostatní. Jeho politická dynamika založená na pouhém násilí - mohla se sice, dokud byla řízena pronikavou chytrostí, vyhnout často i nárazům a mohla se po určitou dobu podobat pravému umění státnickému. - Avšak přesto zůstává v podstatě omezenou, rozpoutává více než může ovládnout zlou zuřivost a nepřítelství ve světě, počítá jen s jednou stránkou lidské povahy, právě tak jako pouhý idealista jednostranně počítá jenom s vyššími silami. Obě dvě metody jsou nedostatečné. Abstraktní idealista bude zaskočen nižšími silami s kterými nepočítal, ale státník, jehož politická praxe počítá jen se zlými instinkty ostatních národů, nepřáteluje si lepší prvky lidstva a nedovede připoutat do svých služeb mravní energii žijící ve světě, ba dokonce jí odnímá

odvahu a rozkládá ji i ve vlastním národě. - Ale to vše se ovšem mstí ještě mnohem tragičtěji a vytrvaleji než jednostranný idealismus.

Kdo může číst „Myšlenky a vzpomínky“ prvního kancléře, aniž nepocítil neuhasitelný a s úděsem smíšený dojem - přes velkeren lesk a vnější velikost činů tam líčených - že zde jde o osudy národů vsakutku jen jako o šachové figurky a že všechny obrovské události nebyly řízeny ani jedinou vyškň myšlenkou, že dokonce ten velkolepý vývoj - sjednocení německých kmenů - docela uvázl v „krámečku přítomnosti“ a nedospěl proto k žádné spojitosti s velkými světodějnými ideami, pozvedajícími horizonty národních kultur.* Konečně Bismarck byl sám příliš bystrým pozorovatelem, aby nebyl na konci svého života pronásledován mučivými pochybami o udržitelnosti svých předpokladů. Trpěl nejen přízrakem nastávajících evropských koalicí proti Německu, nýbrž potřásal hlavou také nad všenněmeckým poblouzením, které muselo nutně nastati, jakmile byl romanticky a universalisticky orientovaný lid uzavřen do holého nacionalismu. Varoval marně před „bryskýrováním na všechny strany“. Při svěcení nového hamburského přístavu byl stařec přemožen velkolepostí podívané na lodi všech zemí, která svědčila o velikosti německého obchodního námořnictva. Vzrušen zvolal: „Zcela nový svět, zcela nový svět!“... A tehdy ho mohlo též napadnout, že celé jeho dílo není založeno na tomto novém světě, že nevychoval svůj národ pro jeho podmínky a zákony, ale že jej vrhl zpět do primitivního stavu a že světové

* O. Delbrück poznamenává, že Bismarck byl již v posledních letech své činnosti zcela bezradný, a to nejen ve vnitřní, ale i ve vnější politice: „...Zničili jsme se tak, že pro naši politiku již vůbec neexistuje žádný prosaditelný cíl, žádný ozdravující směr.“ (Preuss. Jahrbuch, červenec 1919.) Svatá pravda! Může však existovati silnější odsouzení celé Bismarckovy éry? Pouhá krvavá a železná politika v srdci Evropy musila udělati bankrot, musila zůstatí bezradnou a bezúčelnou, jakmile nás ostatní aspoň částečně dohonili. Federalistická světová a vnitřní politika K. Frantze byla by bývala jedinou reální politikou Německa. Pouhá mocenská politika centrálního státu je utopí.

poslání německé práce a její závislost na ostatním světě je neslučitelná s tvrdě uzavřeným a nadutým nacionalismem, který vyrostl z velkých úspěchů až k nesnesitelnosti. Co by byl Bismarck řekl, kdyby byl znovu uviděl velký hamburský přístav v roce 1933? Tehdy byl v jednom velkém zahraničním listě uveřejněn článek s titulem „Hřbitov lodí“. „Smrt lodí“ byla líčena jako průvodní zjev odumírání německé národní dopravy, způsobené onou politikou, která nevyhnutelně oloupila o důvěru světa národ, jenž byl svou pracovní výkonností odkázán na světový trh. Konečná katastrofa, ke které tato politika musila vést, zasadila světovému hospodářství smrtící ránu a tím uvrhla i německé hospodářství do nejtěžší krise.

Bylo dobře řečeno, že Bismarck by se byl vyhnul mnoha chybám svých epigonů. Avšak zůstává skutečností, že strašlivá konsekvence jeho zásady „Síla před právem“, slepé nedbání všech imponderabilii a oblužující úspěch všech jeho akcí byl tím, co odcizilo novoněmeckého člověka nejen jeho lepšímu já, ale i nejhlubším podstatám politického světového zákona.*

* Kníže Bülow vypravuje ve svých Memoírech: „Když jakýsi poslanec vykládal před Bismarckem mému otci, že Prusko musí nějakým způsobem vytvořit souvislost mezi svými východními a západními provinciemi, vyslovil se můj otec proti nespravedlivým anexím jak se stanoviska legitimismu, tak morálky i práva. Bismarck však odpověděl: „Fridrich Veliký ukradl Slezsko, a přece byl největším mužem své doby.“

Před „velkými úspěchy“ bylo veřejné mínění v Německu naprosto nespokojeno s Bismarckovou politikou a s methodami, jakými ji prosazoval, i s jeho osobním vystupováním. S tím jistě souvisí, že Bismarck po deset let, od r. 1852 až do r. 1862 veřejně vůbec nemluvil a nevystupoval. Veřejnost také tehdy v tomto období konfliktů docela jistě pocítovala téměř celé vystupování Bismarckovo jako protiklad toho, v čem byl tehdy spatřován německý ideál. Ještě r. 1864 trvala proti Bismarckovi nálada německých ba i pruských patriotů, kteří všichni byli tehdy na straně Augustenburgerové. Dobří vlastenci pokládali anexi Šlesvik - Holštýnska Pruskem za politickou chybu Bismarckovu, neboť vyloučila Dánsko ze svazu německé Míše a důležité spojení mezi mořem Baltickým a mořem Severním bylo ohroženo.

V pozadí všech těch nešťastných rozhodnutí, která vedla německý lid do katastrofy, lze nakonec vždy nalézt právě zase bismarckovské nedbání o spravedlnosti a práva. Čtème sbírku dokumentů k německé krizi r. 1866, vydávanou W. Hopfem, a uvědomíme si, s jakým výsměchem ke všem pojmům práva vedl Bismarck svou politiku a s jakou hrůzou bylo tehdy pocíťováno jeho jednání v Německu u mnoha prozíravých duchů.*

* Ve jmenované sbírce dokumentů Das Jahr 1866 (vyd. H. Feesche), je na str. 367 vysvětlení, jež podal Bismarck komisi poslanců dne 1. září r. 1863. Vysvětloval a oponoval v této řeči pochybnostem o správnosti anexe Hanoverska. Čtème tam: „Pan ministerský předseda brání se proti výtce hrubého násilí a ospravedlňuje výboj právem německého národa na to, aby mohl existovati, aby mohl dýchat a také spojit navzájem svoje členy, avšak také tím, že je nejen právem, ale i povinností Pruska, aby německému národu vytvořilo potřebnou bási pro jeho existenci.“

Porovnejme s těmito slovy výrok biskupa von Kettelera rovněž z r. 1866: „Pod pojmem ‚prušáctví‘ nacházíme ukrytu fixní ideu a nejasnou představu o zvláštním úkolu Pruska, ideu o tom, že Prušákové byla dána významná úloha. Idea jest spojena s přesvědčením, že vyplnění tohoto úkolu jest naprosto nutné, i že musí býti dokonáno s takovou jistotou, s jakou se řídí dolů uvolněný balvan, a že je nepřipustno zabraňovat tomuto ‚světovému poslání‘ ve jménu práva a dějin.“

Když Hannoverští protestovali proti tomu, aby byli anektováni Pruskem, odpověděl Bismarck: „Nyní jde o zájmy Pruska a tam, kde běží o tyto zájmy, tam neuznávám žádné právo.“

Jak jednal Bismarck s jiným Německem, o tom svědčí dopis, kterou poslal pruskému vyslanci Manteuffelovi do Petrohradu: „Jsme nyní téměř dohodnuti s Württemberskem a Darmstádem na základě velmi spravedlivých podmínek, jež byly těmto státům povoleny s ohledem na Rusko. Jestliže nestačí, aby naše povinnost nezajistila nám ruskou shovívavost alespoň na anexi Hanoverska, Hessenska a Nassavska, pak se nedohodneme ani se Stuttgartem a Darmstádem. Naléhání cizích mocností donutilo by nás k tomu, abychom proklamovali říšskou ústavu z r. 1849 a dohnalo by nás k opatřením vskutku revolučním. Má-li již dojiti k revoluci, pak ji chceme raději sami dělat než-li ji trpět. Nemůžeme připustiti žádné úvahy o této věci.“

Bohužel musíme konstatovati, že byl naopak ještě daleko větší počet takových mužů, kteří své protesty odvolávali, jakmile mělo bezpráví úspěch. Proslulý právník R. V. Ihering psal po vypovězení války Rakousku r. 1866: „S takovou pobuřující nestydatostí, s tak krutou frivolností nebyla snad nikdy válka zosnována... Vnitřní cit se bouří nad takovým zločinem proti všem zásadám práva a morálky... Jak strašná budoucnost je před námi!“

Největší tragika nového Německa netkví však v tom, že byla napsána taková slova, nýbrž v tom, že tentýž učenec o dva měsíce později vysvětloval po skvělých úspěších celé akce: „Skláním se před geniem Bismarckovým, odpustil jsem mu vše, co dosud učinil, ano, co více, přesvědčil jsem se, že bylo nutné to, co nám nezasvěceným se zdálo zločinnou zpusností. Za takového muže činu dám sto mužů bezmocné počestnosti.“ (Citováno z knihy H. Kantorowicz: „Stíny Bismarckovy“ - Bismarcks Schatten, Freiburg i. B. 1920.)

Oba tyto dopisy muže, který po celý svůj život bojoval za ideu práva, a dokonce i výslovně vyzdvihoval osobní odpovědnost každého jednotlivce za vítězství práva (v brožurce „Boj za právo“ - Der Kampf ums Recht), jsou přímo dějinným dokumentem duchového stavu německých „akademiků a učenců“ v 19. století, jsou dokumentem pro onen bezmocný abstraktní idealismus, který naprosto selhal před realitami a vždy bez odporu přenechával pole nejbrutálnější a krátkozraké politice lancknechtů.*

Neodpíráme arci úctu tradice velké národní postavy, jež dovršila světodějný proces. Ale právě proto, že okamžikový úspěch oné politiky pohrdání právem tak velmi zmátl svědomí

* Srovnej prohlášení války z r. 1866. Pruské je „scela pruské“. Král Vilém vysvětluje ve svém válečném manifestu z 18. června 1866: „Stará nešťastná závist vyšlehla znovu v mohutný plamen. Prusko má býti zeslabeno, zničeno, zbaveno cti. Jen proti němu už neplatí žádné smlouvy! Ať se podíváme kamkoliv, jsme v Německu obklopeni nepřáteli a jejich bitevní pokřik zní: Pokoření Pruska! Až do posledního okamžiku namáhal jsem se kráčet

a zmaterialisoval celé politické myšlení národa, jest naprostou povinností - i k příštím generacím - nevzdati se mravního odsouzení všech oněch parádních činů. Strašlivá dutost tohoto druhu reální politiky musí být zcela nesporně poznána a její naněmecký duch, odporující základnímu rysu národa, její zásadní rozpor se všemi morálními podmínkami německé důvěryhodnosti ve světovém hospodářství, její příčinná souvislost s bezradnou bídou současné německé situace - to všechno nemůže být ani dosti jasně osvětleno. Takové zjištění bylo by nejdůležitější úlohou celého dějepisectví této epochy. V Bismarckově světodějném působení spočívá velká část tragiky právě v tom, že železnému kancléři na vrcholu jeho moci bylo odepřeno to, čeho nemůže postrádat výjimečný člověk na závratných výškách své odpovědnosti: varovný hlas nezávisle myslících mužů, kteří jako sbor antické tragedie vyvolávají v duši velkých heroů připomínku na věčné zákony neviditelného světa a na prokletí, kterému nemůže zpupnost uniknouti. V Aischylově Orestei se praví: „Nezapomíná Bůh na vraha národů!“

Gladstone kdysi řekl: „Co je morálně vadné, to nemůže být nikdy politicky správné.“ „Reálně-politicky“ vychovaný Němec naproti tomu praví: „Co je morálně správné, to musí být politicky vždy vadné!“ To je doktrinářská pověra národa idealistů, který se dal přemluvit svými pruskými vůdci a přímo zastražit před každým užitím ideálních stanovisek v politice vzhledem k ostatním národům.

cestou dorozumění, ale Rakousko nechtělo.“ - Císař František Josef odpověděl téhož dne: „Poslední události dokazují nezvratně, že Prusko staví násilí na místo práva. A tak se stala nevyhnutelnou nejnešťastnější z válek - válka Němců proti Němcům! K odpovědnosti za všecka utrpení, která vnese do jednotlivých rodin, krajů a zemí, volám ty, kdož ji vyvolali, před soudnou stolicí dějin a věčného všemohoucího Boha.“

BISMARCK NEROZUMĚL PROBLÉMU NĚMECKÉ JEDNOTY

Nesústane však přece nepopíratelnou zásluhou Bismarckovou, že založil německou jednotu? Rakouský kulturní historik R. v. Kralik odpovídá na tuto otázku: „Bismarck není tvůrcem, nýbrž ničitelem německé jednoty.“ (Protože kmen rakouský a jemu přičleněné českomoravské Němce vyloučil ze svého maloněmeckého řešení.) Důvody tohoto vyloučení vedou nás opět k základní chybě v maloněmeckém uskutečňování jednotného německého prostoru. Chtěli vyloučit Rakousko, protože bylo organicky spojeno s neněmeckým světem. Ale toto spojení ukazovalo přece jasně tisíciletý vývoj a smysl německých dějin a bylo by mohlo připomenout, že celé ethnické dědictví těchto dějin činí sjednocení německých prvků v Evropě možným jen v rámci federativní organizace Evropy. Ani maloněmecké, ani velkoněmecké řešení nemohlo být v soulase se skutečnými německého spojení a smíšením s neněmeckým jihovýchodem. První světová válka byla jen neodvratným důsledkem popření této skutečnosti. Druhá světová válka, více než pravděpodobně povstala ze stejného konfliktu nehistorické novoněmecké nacionální ideologie s východoevropskou skutečností, tedy s oním nezměnitelným smíšením ras, s oním staletým jejich srůstem. Ono společenství osudů je také po stránce hospodářské zcela prozřetelnostní, ano, jest přímo absolutní podmínkou existence států, vyrostlých v této sféře. Celá novoněmecká politika ve východní a jihovýchodní Evropě byla tedy pravým opakem reálné politiky, byla orientována čistě ideologicky a chtěla západními ideami řešit východní problémy.

Papež a císař na počátku středověku jediní rozuměli univerzální povaze německého problému a ustanovili jediné možné jeho řešení.

Ano, německá touha po jednotě byla elementární, oprávněná a pokroková, ale nenalezla vůdce, který by jí byl uplatnil s ohledem na národní i nadnárodní nutnosti. Nacio-

nální idealisté se nestarali o reálné kořeny a o podmínky německé existence a německého rozšíření v Evropě. Realisté to rovněž nečinili, zůstávali na povrchu a nerozuměli ani německým, ani evropským problémům, ani jejich vnitřnímu spojení; z toho vyvstala taková vnitřní politika, která odporovala vnějším nutnostem, a zahraniční politika, která odporovala nejvlastnějšimu bytí Německa - neboli zoufalý zmatek, který německou duši a německé politické myšlení ve vztahu ke světu úplně desorganizoval. Není daleko den, kdy i slepým bude zřejmá strašlivě negativní bilance všech oněch „úspěchů“, kterými si nacionálně zkrčovatělé Německo zavřelo přístup na východ a opustilo Rakousko, místo aby pochopilo, že žádná mocenská politika nemůže nové říši opatřit to, co mu mohla organicky a mírovou cestou zajistit v nadnacionálním Rakousku uchovávaná federace. Staletou slepotu poznáváme i v tom, co pravil C. J. Burckhard ve spise „Richelieu“ (G. W. Callwey, Mnichov, str. 430) o velmi starém německém neporozumění německému poslání Habsburků: „V údobí, ve kterém se velké národy státně upevňovaly a počínaly si rozdělovat svět a zakládat své velké koloniální říše, povstali Němci proti panovnickému rodu, který jim otvíral cestu do přední Asie, otvíral široké oblasti slovanské a uherské germanisací, a svým spojením se Španělskem tvořil proti Francii takovou posici, jež by byla musila při německé soudržnosti s touto obrovitou konstelací vést ke konečné kontinentální převaze...“

Opravdu: nacionální politiku trvalé povahy mohlo Německo dělat vždy jen s pomocí politiky nadnacionální.

PODSTATA A SVĚTOVÝ OBZOR FEDERALISMU

V polemice proti mým názorům („Mužové a věky“ - Männer und Zeiten, 4. vyd., Lipsko) otázal se historik E. Marcks: „Tedy nikoliv Bismarck, nýbrž Fridrich Vilém IV.?“

Nic nemůže lépe objasnit nedorozumění, s nímž se setkává stále a stále ten výklad německých dějin, o kterém mluvíme,

ačkoliv již Frantz učinil všechno možné, aby před ním varoval. Toto nedorozumění vyvstává nezbytně, jestliže pozorujeme životní formy staré Říše římské vždy jen v posledním úpadkovém stadiu, a jestliže proti centralistické velkopruské říši stavíme chaotické Německo, nebo jestliže připouštíme, že jde o prosté znovuzavedení oněch bývalých životních forem. Frantz viděl právě tak přesně jako Bismarck bídu německé roztržiténosti a dryáčnické flastříčkování u lože nemocného Německa. Právě proto však se nepřidržel krále, kolísajícího mezi Pruskem a Německem, ale jako Faust sestoupil „do říše matek“, šel zpět až k plastickým praslám německých dějin a objevil tam dva podstatné činitele: především onu mezinárodní funkci národa položeného do světa nejsilnějších protiv, za druhé ony jedinečné organizační formy, které odpovídaly právě tak ochraně partikulárního útvaru, jako potřebě nejširší společenosti, a které byly proto jedinou možnou základnou nadnárodních spojení. Nešlo však o nějaké prosté obnovení prvých historických forem a metod oné společné koncepce německých a evropských sil, nýbrž o věčně platný regulativní princip, čerpaný z bytnosti Německa a z jeho polohy, který měl býti znovu platný.

Odpůrci této orientace nemohli se dopustit horšího omylu, nežli že - utkvívajíce jednostranně na partikularisticky rozdrobeném Německu - považovali federalismus a partikularismus za zjevy stejné, zatím co opravdu mohl jedině federalismus bojovat účinně proti partikularismu a jediný měl k tomu dosti síly, protože spojoval individualitu s celkem, aniž se dotýkal její vlastní hodnoty a aniž činil z jednoty uniformitu. Nezeslaboval ústřední moc, rozklířoval spíše její základy, ale snemožňoval, aby se centralisace stala pouhým vítězstvím partikularismu nad celkem, jak se to stalo při povýšení Pruska na ústřední německou moc. Federalismus jest podle Frantze „principem dvojklaným“. Pozoruje všechny věci se dvou stanovisek. Především se stanoviska, čím jsou samy o sobě, a za druhé, čím mohou sloužit celku. A Frantz velmi správně zdůrazňuje, že při pokuse o řešení jakékoli společenské otázky,

tedy i při řešení otázek sociálních v nejužším slova smyslu, dospějeme a narazíme nakonec vždy jen na tuto dvojklanost, přes kterou nemůžeme jíti dále, neboť cítíme, že i v nás bojuje jedna zaujatost proti druhé - individualistická proti sociální anebo naopak. Proto mohl Frantz shrnout své názory ve slova, jimiž zakončíme své volné podání jeho názorů: „Federalismus přivádí vnitřní i vnější politiku k všeobecnému principu, který se vyvíjí od obce ke krajům, od krajů k provinciím a odtud ke svazu států a svazu říší, jimiž se vyvíjí až k společnosti národů. To je to první, v čem se projevuje zároveň i základní charakter federalismu; vypracovává se - abychom tak řekli - z plnosti a myšlenek celého života národů a proto právě pak vyplývá z tak zv. zahraniční politiky, což nemůžeme říci o žádném jiném politickém směru.“ („Světová politika“ - Weltpolitik III, str. 204.)

Probuzení federalismu jakožto organisátora principů národních, má neaktuálnější význam pro všechny problémy současné. Naprosto nepředstavuje romantický pokus o oživení starého řádu. Smíření touhy po sebeurčení, která se stále zesiluje s velitelskou naléhavostí konečného závěru, jest přece vlastním problémem dneška. Může být polský, jugoslávský a československý problém řešen jinak než federalisticky?

Což se nevidí, že světová říše britská mohla zachovati svou centralitu a soudržnost jen důsledným prováděním federativního principu, který si uchovala jako germánské dědictví? Generál S m u t s řekl správně, když holandská jižní Afrika byla pojata do britského imperia:

„Základní myšlenka této říše je odlišná ode všech dosud existujících říší, i od ideí Spojených států. Musíme mítí vždy na zřeteli, že britská říše je společenstvím národů a nesnaží se o jednotnost, normalisaci, splynutí nebo odnárodnění, nýbrž o bohatší, plnější a volnější život každého jednotlivého členu. V této říši cítí i takoví národové, kteří dříve bojovali proti Anglii - na příklad můj - že jsou ve svých zájmech, řeči, náboženství a kultuře zrovna tak volní a svobodní pod anglickou

vlastní krví, jako by byli jejími vlastními syny a pocházeli z její vlastní krve.“

Na britské říšské konferenci v Ottawě byl učiněn návrh, že by se měly ustanovit modalitty pro eventuální připojení dalších zemí k britskému imperiu. Tento návrh ukazuje, jak velice připravil důsledný, federalistický vývoj britského svazu národů půdu pro nový světový federalismus, a že právě federalismus je nepochybně organizačním principem budoucnosti, že jest jediné možnou syntésou mezi zákonem jedince a zákonem celku. Jest velmi pravděpodobné, že se v nepřilíh daleké budoucnosti dožijeme připojení Skandinávie k britskému imperiu. Těžká situace Dánska vzhledem k německému nebezpečí a s tím související ohrožení nezávislosti celé Skandinávie - které bylo příčinou velmi starostlivé výměny názorů mezi Švédskem a Dánskem o bezpečnosti Skandinávských zemí - ukazuje nepopíratelně na takovéto možnosti.

Kdyby bylo Německo kdysi rozvíjelo dále svůj německý svaz ve smyslu federativním, místo aby se bylo zúžilo na uzavřený mocenský stát ve smyslu hegelianismu, byl by se zde velmi pravděpodobně mohl - podle Frantzova přesvědčení - pomalu vyvinouti středoevropský svaz národů, ke kterému by pak mohlo přistoupit Holandsko, Skandinávie a snad i Polsko, a tento svaz by při celém svém složení nebyl býval germánským blokem, nýbrž základem evropské federace. Není nikterak zbytečné představovat si takovéto ztracené možnosti. Jisté že nelze ztracené dohonit a odčinit minulost - ale kdo si objasnil právě příčiny současné bezradnosti evropské a zoufalou situaci Německa, jež nemůže žít samo ze sebe a které ztratilo důvěru světa, ten porozuměl mnohému, hodně se poučil a bude vědět, v jakém směru lze hledat záchranu.

Největší kletbou dnešního Německa není bývalé zbloudění a dokonaná vina, nýbrž odstrašující skutečnost, že obojí jako takové nepoznává a neuznává, a že nedovedlo získat z ničeho poučení a poznání, protože lež a sebe-

klam zahalily nejčernější tmou všechnu odpovědnost a všechnu možnost zakotvení.

SPOLEČNOST NÁRODŮ A EVROPSKÁ FEDERACE

Těžkosti a slabosti bývalé Společnosti národů lze vysvětlit tím, že jí chyběl jakýkoliv přechod mezi pojmem uzavřený národní stát a jeho ztrnulým pojmem suverenity a mezi pojmem všesvětové federace. Rabindranath Tagore nazval Společnost národů „Společností překypujících parních kotlů“. Neviděl nijakou možnost, jak přehřáté a žárlivé sebecity všech členů, přicházejících do Ženevy, spojit k plodné práci. Ale přece někdejší evropsko-germánský svaz národů, vybudovaný na křesťanské základně, dovedl prorazití pouhé státní právo a vytvořiti na základě práva národního řadu federativních spojení, která pak umožnila společná díla velkého stylu, na př. křížové války a instituce, jako Boží mír (Treuga Dei) a jiná mírová ujednání. Společnost národů nezklamala jako idea, nýbrž selhaly zcela individualisticky orientované národní státy, které tuto společnost tvořily, a zklamou i napříště, protože v jejich středu chybí bytnost nadnárodní, která by tvořila protiváhu proti ztrnulostem národních křečí a postavila most k nadnárodním organisacím. To by však bylo možné jen tehdy, kdyby moc křesťanských ideálů byla znovu uvedena v život národů a kdyby všem národům planulo v duši poznání, že „posvátnost svazku“, podrobeného znamení vyššího dobra, je větší než dobro jen jediného národa. O této podmínce všenárodní pospolitosti řekl kdysi rozhodující slovo Adam Müller, tehdy ovšem jen se vztahem na Německo, ve svém díle „Základy státnictví“ (Elemente der Staatskunst, Berlín 1809), když mluvil o středověku jako o „světové výstavbě křesťanství“ a o „politickém prostřednictví Kristově“: „Musil být dán zákon, který byl ještě vyšší než zachování individuálního státu. A tento zákon musil proniknout svou naprostou nutností každý jednotlivý stát až do jeho nejskrytějších míst, i každého jed-

notlivého občana. Odkud můžeme tohoto ducha čerpat, ne-li z náboženství vzájemnosti, které v sobě už jednou navzájem úzce spojilo národy nejrozličnějších řečí a mravů a které zvedlo praporec všech hodnot a trvalých statků právě v tom okamžiku, kdy první universální panství, které kdy svět spatřil, dosáhlo nejvyššího vrcholu své velikosti?... Krátce musil přijít tlumočnick a prostředník, který všem národům země, mezi sebou navzájem a mezi Bohem, vysvětlil otázku, jak žít, poučil je jistým a všem srozumitelným znamením o věčném poměru mezi sebou i k Bohu a který se tedy stal usmiřovatelem všech národů a pokolení světa, jež starověk absolutně rozdělaval a touhou po nadvládě stavěl proti sobě.“

Kdo se dívá s předhoří Savojského do Salève na ženevskou krajinu, vidí v dáli, jak nový palác národů ovládá celou krajinu, záře na slunci bělostí jako Akropole společenství národů, vystavěná v okamžiku nejtěžší krise Společnosti, jako by nerozborná idea křesťanského dědictví, zvedající se vysoko za touto institucí a vysoko nad její chyby, chtěla říci pochybujícím: „Mohu čekati.“ I katedrály byly stavěny po staletí!

Důležitá osobnost britská, náležející k liberálnímu a národnímu okruhu, mně napsala: „Nevěřím ve Společnost národů, nýbrž jen v osvícený a liberální nacionalismus.“ Tuto skepsi lze jistě pochopit jen vzhledem k bezmocnosti a k mdlobě chaotického parlamentarismu, který je předchozím stupněm ženevské instituce a jenom zrcadlem chaotické situace světové. A přece: jest vyloučeno, že by nacionalismus byl posledním slovem politické kultury lidstva. Může jím být tím méně, čím méně může být ponecháno uspořádání zájmů mezinárodních pouhému osvícenému a liberálnímu individualismu. A tím méně může zůstat posledním slovem v mezinárodním životě, neboť ono zcela výjimečné politické nadání, které Angličanu umožňuje, aby byl nacionalistou a při tom přece zůstal i osvíceným i liberálním, ostatním národům chybí. Ti potřebují organizace nadnárodní, aby si byli vědomi reality nadnárodnostních zájmů a aby viděli, že podřízení partikularismu celku ve formě konkrétní instituce

je nutné i uskutečnitelné. Ovšem základní podmínkou smíření národního ducha s národní institucí je nesporně vývoj federativní organizace v Evropě i jinde. Vždyť jen proto je britský nacionalismus liberální a osvícený, protože byl pěstěn uprostřed federativního systému. Coudenhovův poukaz na nezbytnost kontinentální federace jakožto na předpoklad federace světové, byl v zásadě naprosto správný, ale nedal se realizovati byrokraticky na podkladě abstraktního pojmu Evropy; nkoliv, federace musí pomalu vyrůst a šířit se organicky od jistého centra, k čemuž ovšem nepostačí pouhá panevropská idea jako inspirace. Nesmí se přehlížeti především základní obrat v duchovním stavu střední Evropy, politicko-ethický obrat v duchu Frantzově a Adama Müllera, který již před 125 lety učil, že „Kristus zemřel i pro státy“ a že egoisticky omezené národní pohanství jest v neudržitelném rozporu s morálními a náboženskými základy opravdové státní kultury zrovna tak, jako se skutečností vzájemné závislosti národů, danou samým Bohem.*

* V naší, politicky pohnuté době se až příliš zapomíná na nepostradatelnost duchovní obnovy základů evropského národního soužití. V první polovině 19. století bylo pro tuto nutnost daleko větší pochopení. Saint-Simon vysvětloval, že všechny praktické návrhy jsou „pouhými fraškami“, dokud nebudou mít novou duchovní základnu. Auguste Comte rovněž považoval za nemožné přemoci západní nemoc - rozpoutaný individualismus a Pascalovo „moi haissable“, které vniklo do politiky národů - jestliže to, co splňovala církev ve středověku, totiž podřízení politiky morálce a solidaritě lidstva, nebude znovu nezvratně zdůvodněno. Comte vymyslel pro tuto duchovní fundamentaci své „náboženství lidstvi“, které je utopie. Ale myšlenka, že nové společenství národů nelze stavět na machiavellismu a všech ostatních čistě individualistických principech, které od renesance ovládaly politické myšlení lidstva, je nesporně případná.

NĚKTERÉ ZÁKLADNÍ MYŠLENKY
KONSTANTINA FRANTZE O EVROPĚ
A O NĚMECKÉ OTÁZCE

Následující citáty z Frantzových spisů obsahují snad nejpodstatnější část jeho kritiky vývoje německého způsobu života, z Pruska odvozeného, a jeho vztahu k Evropě:

Rozchod s tisíciletými dějinami

Mohlo být vůbec někdy vážně pokládáno za pravé určení německého národa, aby vytvořil velké, centralisované, státní těleso, když přece celé dějiny Německa svědčí o opaku? Nebo mělo snad být jeho určením, aby se odvrátilo od svých staletých dějin a místo toho si zjednálo řády, přihlížející pouze k účelnostem, když právě Německo je nejvíce určeno k tomu, aby si zachovalo a v případě nutnosti také ubránilo svůj dějinný vývoj? Nejen kvůli sobě, nýbrž kvůli celé Evropě, nemá-li všechno upadnouti v chaos. Ostatní národové, kteří se domnívají, že jejich dějiny jsou pouhým nahromaděním nahodilých událostí a bezděčných činů, nepoutaných žádným vnitřním principem a nesloužících žádnému vyššímu cíli, nechť se jen pokládají za oprávněné a za způsobilé, vypořádat se s celou minulostí a nastolit místo ní (jak se domnívají) věčný rozum - který však ve skutečnosti se řídí jen okamžitým vnuknutím. Německému národu, jakožto jádru germánských národů, kteří po rozpadu starého klasického světa dali vznik nové Evropě, naproti tomu přísluší, aby smýšlel o svých dějinách důstojněji. Je nutno, aby úctou ke svým dějinám projevil úctu k sobě samému, aby pokračoval dále v rozprádání nitek, navazovaných po celá staletí, aby zachovával vzpomínky na svou velkou minulost, které jej opravňují k tím větším nadějím na velkou budoucnost; a to s důvěrou v Prozřetelnost, bez níž by byly všechny činy a díla, všechna věda a lidské umění jen pomíjivou hrou.

Podstata staré Říše

Čím byla vlastně stará Říše? Zjevně to byl útvar zvláštního druhu, který nebylo možno zařadit do žádné kategorie. Jednou se objevuje jen jako rámeček, obsahující spontánní útvary, po druhé jako stát s pronikavou všemocností, jindy zase jako státní systém podobný Společnosti národů s pouhými smluvními zřízeními. Proto byla stará Říše pro školní theorii hádanou a snad i pohoršením, ale zároveň skutečností a dokonce něčím větším a důmyslnějším nežli školní případ uspořádaného státu.

Tato dvojitá kopulace mezinárodně-právních a státoprávních, jakožto i státních a společenských zásad, tvoří ideu Říše, mluvíme-li o ní v eminentním smyslu slova, tedy jako o něčem jiném než o státu. Je-li státověda, jak jsme dříve ukázali, naprosto nucena jíti dále, než kam sahá státní idea, může jí právě říšská idea posloužit jako most, po kterém by se mohlo přejít k zásadám o všeobecném vývoji lidstva. V tom je cena této ideje pro všeobecnou státovědu. Právě tak má Německo samo pro celý evropský systém ten reální význam, že je všeobecným zprostředkujícím a přechodným územím, že je semí mnohostranného utváření, která se nedá vtěsnat do žádné státní formy.*

* Objasnujeme tato Frantzova konstatování tím, že mocná federativní základní tendence oné staré Říše se projevovala také v tom, že měla vzdycky snahu nejen neustále lákati zřizováním pohraničních marek cizí prvky do Říše, nýbrž, že kromě toho spojovala do volné souvislosti se svým organismem celá národní společenství jiných ras nebo tradic. Tak tomu bylo s Nizozemskem a s Lotrinskem; v říšské lenní závislosti bylo dále na čas i Polsko nebo alespoň jeho část. Totéž platí o lenním spojení, v němž byly země italské a země království burgundského. Následkem toho zasahovala autorita Říše nevtíravě, ale přece hluboko do Itálie, ba až do Provence. „Tak se rozvíjel říšský Svaz, počínaje vnitřními říšskými zeměmi, řadou stále volnějších spojení, které nakonec vypadaly mezinárodně-právní.“ (K. Frantz.)

Pravé poslání Německa

Nikoliv - Německo nesmí pečovatí o mír takovým způsobem, aby touto svou snahou vyvolávalo touž touhu po moci, jakou bezděčně při tom projevuje, i ve svém okolí, nýbrž má usilovat o zachování a posílení všeobecného smyslu pro právo, jakožto vnitřní a nejnужnější podmínku evropského mírového systému. Německo samo má být opěrným bodem evropského práva a tudíž svým vlastním příkladem nejbližší úctě k právu. Neboť skutečnost, že uprostřed Evropy existuje mnohočlenné těleso, ve kterém by se i slabý člen cítil stejně zabezpečen jako silný, je nanejvýš důležitá pro zachování všeobecného právního smyslu právě tak, jako naopak nemůže nic působit na celý evropský právní systém ničivěji, než když právě Německo dává příklad znásilnění slabšího a tak samo proklamuje skutkem systém moci.

Ochromení Německa

Jaképak je to Německo, které končí u Krušnohoří a Šumavy a v němž 7 milionů německých Rakušanů platí za Němce a zato 3½ milionu pruských Slovanů je prohlásováno za Němce? Jaképak je to Německo, kde všechno, co je německé, přece tvoří pouhý přívěsek Pruska! A jaký Svaz nebo Říše, v níž jednotliví členové jsou pohlcováni, kde se nakonec všechno sbíhá jen do velké armády a kde se německý národní vývoj soustřeďuje v Říšské kanceláři? Kdyby toto bylo řešením německých otázek, byla by naše tisíciletá historie dětskou hrou s loutkami, neboť pro tuto novou Říši celá tato historie jako by ani nebyla! Já jsem se naopak domníval, že právě v této historii je nutno hledat prvky, na kterých by bylo možno založit skutečně německou národní koncepci.

Německo a federalismus

Proto se bude federalismus snažit, aby našel nejlépe cíl německého vývoje právě v tom, že ukáže národu velké světové úkoly. Neboť pak se ukáže, že teprve se zřetelem k nim je

možno získat i správné vůdčí ideje pro utváření vnitřních německých záležitostí, které s tak zvanou zahraniční politikou nerozlučitelně souvisejí, což ovšem není tak snadné. Je zapotřebí celé řady prostředků, jež nelze ani obejít, ani přejít mlčením, aby se tato souvislost jasně pochopila. Nesmíme býti proto netrpěliví; německý problém je právě tak hluboký jako mnohostranný, a kdo by k němu přikročil, aniž by si to uvědomil, ten ať toho raději nechá!

Budoucnost říšské ideje

Současně se ovšem říká: „Spojení kolísající mezi státoprávním a mezinárodně právním charakterem, hodila se jen pro středověk. Novější doba vynucuje si však jasně formulované poměry a uzavřené politické celky, takže na podobné útvary není ani pomyšlení.“ - Ale toto tvrzení jest správné jen potud, že novější dobu charakterisovala vláda ideje státní. - Ale co nyní, když tato „novější doba“ došla již také ke svému sklonku, po němž následovala doba nejnovější, kdy vystupuje stále více do popředí potřeba rozšířiti pouhý státní svaz na obsáhlejší útvary? Nemusilo by to tedy znamenati návrat k feudalismu, nýbrž jednoduše začátek období federalismu. Bylo-li tedy podmíněno středověkými poměry, že italské a burgundské země vstoupily do svazku s římskou říší a stalo-li se to tehdy formou feudální, nutí nás budoucnost tím více ke spojení se sousedními zeměmi formou federativní, čímž by se mohl pomalu vytvořiti pak velký středoevropský svaz.*

* Podstatu alsaské otázky možno pochopit rovněž jen s hlediska myšlenkového postupu Frantzova. Alsasko je národně-psychologicky naprostým výtvozem nadnárodní federalistické římské říše; tento národní kmen vyvinul se v orgán velmi vhodný pro zprostředkování německé a francouzské kultury; jeho kulturní sympatie byly následkem tohoto vývoje - jak to mimo jiné v době reformace prozrazuje polemika mezi Murnerem a Wimpfelingem - rozděleny mezi bytost francouzskou a německou. A tomuto starému orgánu říše, spojujícímu národy, přisuzuje se najednou pruské

Německý Svaz se dále nevyvíjel

Celkem vzato: místo aby se vytvořila federace schopná života, zůstal starý Svaz v podstatě jen pouhým ensembledem všech německých partikularismů. Tu muselo ovšem dojít k tomu, že nakonec největší a nejenergičtější partikularista pohltil mnohem menší a slabší, z čehož právě vznikla nynější prusko-německá říše. Jsouc tedy sama střediskem partikularismu, dozrává prusko-německá říše svůj původ také konkrétně tím, že se vůbec vzdává mezinárodního významu říše bývalé a prohlašuje, že se chce starat pouze o své vlastní záležitosti. „Každý pro sebe a Bůh pro všechny“ bylo by pak správným heslem, a to je právě skrytý názor každého partikularismu. Naproti tomu však, kdyby byl býval pevně zachován mezinárodní význam bývalé říše a podle něho Svaz rozšiřován, pak by byl v postupném učlenění mohl strhnouti k sobě povlovně i celou střední Evropu a tím založit správnou reorganizaci celého evropského státního systému. To by teprve bylo pravým znovuzrozením někdejší říše...

Vznik nové říše

„...Z berlínských kasáren vyvstala německá říše. Místo aby tvořila poslední kámen evropského míru, stala se základním kamenem evropského válečného systému... Získali jsme tím ovšem tu slávu, že všichni národové studují naše vojenská zařízení a že Krupp se stal světovou firmou. Má-li to býti světovým posláním Německa, pak bychom tedy byli šťastně u cíle! Je-li naproti tomu světovým posláním Německa, aby se stalo

germanisování a německý centralismus. Bylo by to jistě pochopitelné s hlediska dnešního národního státu, ale je to zcela v rozporu s německou historií, a právě proto je to také pramenitějším osudným potíží a komplikací. Tato alsaská otázka je pouze jedním příkladem pro tragický konflikt centralizovaného národního státu s docela jiným dědictvím a tradicemi německé minulosti, které ze své nejvnitřnější podstaty vytvořily takovou metodu německé jednoty a „uplatnění se ve světě“, že to naprosto odporuje novoněmeckému vojenskému duchu.

opěrným bodem evropské federace, pak jsme se nyní dostali na cestu, která nás od takového cíle stále odvádí... Donucovací pravidlo panovačností: oderint dum metuant, mohlo by vyvolat jednou velkou koalici proti nové říši - nikdy však by jí nezáskalo ani jediného věrného přítele!

Provolání císařství ve Versaillesch

Stačí se jen podívat na obraz, vystavený téměř v každém uměleckém výkladě, jenž představuje proklamaci nového císařství ve Versaillesch - a podstata tohoto nového výtvoru ihned je zřejmá a jasná: vidíme zde společnost v lesklých uniformách, před níž několik pánů v černém fraku hraje úlohu takřka pokořující. Celek je jak prosaický, tak i nepopulární - inaugurace militarismu nedala by se drastičtěji symbolisovat!

Nacionálně-liberální pojetí německé historie

...Protože však nacionální liberálové používají hesla „německý stát“ výslovně za svůj válečný pokřik, tvrdím, že nepochopili nic z Německa a že jsou všude jen povrchními žvanily a falešnými proroky v beráncím rouchu, uvnitř však dravými vlky. Není pochyby, že jejich pletichy nepovedou ve skutečnosti k ničemu jinému, než že celý německý život vbrzku zmizí v nenasytném jícnu centralistického vojenského státu a stane se kořistí základního omylu, s nímž jsou nejtěsněji spojeni.

Rozpuštění starého „Bundu“

Rozpuštění starého „Bundu“ bylo nejosudnější událostí, kterou jsme zažili v posledních padesáti letech. Objevují se už také její následky! Evropské mezinárodní právo ztratilo svou poslední oporu, m o c nastoupila na místo p r á v a, ačkoliv nemá sama v sobě žádného měřítka. Za produkt moci pokládá se jen skutek dokonáný. Co však brání této moci, aby neučinila co nejdříve a opět nějaký nový skutek? Nic jiného jí nebrání než bázeň před jinou větší mocí, která je schopna zastrážovat, pokud se dovede sama strašně tvářiti. Tedy jen bázeň a strach byly by pak takto zárukou klidu - neboť mír by se tomuto

stavu ani nesmělo říkat. Při tom ovšem nelze mluvit o vnitřní pospolitosti národů, kerou tyto zásady vůbec neuznávají a nepřipouštějí.

Že tento smutný stav, který až dosud existoval jenom částečně, stal se dnes všeobecným a platí skoro za normální - to se datuje teprve od roku 1866. Abychom mluvili obrazně - i když klenba evropského státního systému měla už všude trhliny, mohla přece ještě dále držeti pohromadě, dokud držel pevně svorník, representovaný německým „Bundem“. Od té doby, co byl tento kámen rosbít, nezbývalo nic jiného než železné podpory a skoby, bez kterých by už vůbec nic nedrželo. Tak také tímto stavem, jenž vznikl zničením starého Svazu - vyšel zřejmě najevo universální charakter, kterého je německým záležitostem nezbytně zapotřebí. Můžeme se vytáčet a vykrucovat jak chceme - německá politika obsahuje vždy svou evropskou stránku. Nemůžeme z Německa učinit zemi, jako je třeba Francie nebo Italie.

Jádrem a vzorem zvolna se vyvíjející evropské federace mělo být Německo - to bylo jeho určením. Dispozice byly pro to dány už mnohonásobně v dřívějším stavu. Avšak nebyly dále vyvíjeny, nýbrž jejich vytváření bylo úmyslně sabraňováno, až starý Bund byl nakonec násilně rosbít. Kdyby byl býval tím, čím měl býti, byl by ještě dnes na živu. Byl však už Svazem jen podle formy a jména, věcně pak už jen dřevěným rámcem, a to, co v něm žilo a se uplatňovalo nebylo ani zdaleka federalismem, nýbrž něčím zcela jiným. Byl to partikularismus, jemuž sám „Bund“ sloužil za oporu a sankci. Neboť všichni jeho členové od největšího až k nejmenšímu smýšleli v hloubi své duše partikularisticky.

Přednosti německého „Bundu“

Jakkoliv byl starý „Bund“ ochromený a nedostatečný, jedno se přece nedá popřít, totiž že byl pro celkovou evropskou politiku velmi důležitý, třeba i jen pasívně. Měl zmírňující vliv; byl skutečně mírovou institucí. Teprve když se jeho další trvání roku 1848 stalo pochybným, propukaly veliké evropské války

a jeho rozpukáním roku 1866 pozbyl celý evropský státní systém své dřívější opory, takže od té doby všechny evropské mezistátní vztahy spočívají jen na bodácích a celý kontinent vzdychá pod tíhou militarismu. To patří také k velkým „úspěchům“ let 1866 a 1870! Je také skutečností, že bývalá Říše, i ve staletích své vnitřní slabosti, tvořila vždy, byť i pasivní středisko celé kontinentální politiky. Důkazem toho byly velké kongresy konané v Německu, jako vestfálský mírový kongres a vídeňský kongres, jejichž ustanovení byla potom základem pozitivního mezinárodního práva v Evropě právě tak, jako se předtím konaly na území Říše velké reformační koncily: kostnický, basilejský a tridentský. Také to je charakteristické, že skoro výhradně Němci nebo (jako Vattel nebo Weaton) vědečtí pracovníci, proniknutí německým vzděláním, založili a vytvořili moderní mezinárodně-právní vědu. Těmto mužům dal podnět k jejich práci s velké části právě, mezinárodně-právní charakter bývalé Říše, stejně jako později německý „Bund“. To byl popud, který chyběl učencům jiných národů. Konečně však, když stará Říše propadla formálnímu rozkladu, tu teprve ukázala skutečnost správně, jak důležitá byla její existence, neboť současně se začala rozpadávati i celá Evropa.

Není nic zřejmějšího než to, jak velice všechny tyto skutečnosti souvisí s faktem, že Německo bylo Říší, t. j. nikoli pouhým státním, nýbrž zároveň i nadstátním a mezinárodně-právním útwarem. Bez tohoto útvaru byla by celá německá historie vůbec nevysvětlitelná. Právě proto byla a je dosud ještě většinou tak nedostatečně zpracována, protože jí chtěli chápat jako dějiny s t á t u. Připisujeme-li nyní Německu pro jeho říšský charakter poslání, aby tvořilo nejen pasivní středisko kontinentální politiky, nýbrž i aby zjednávajíc pořádek aktivně zasáhlo do mezinárodních poměrů jako jakýsi s t r á ž c e m e z i n á r o d n í h o p r á v a, je to zajisté velmi vysoké poslání. Ale jak daleko jsme od něho odbočili, když se novoněmecká říše podle obsahu své ústavní listiny výslovně chce zabývati pouze svými vlastními zájmy a tím se vůbec vzdává mezi-

národního určení! Jak jinak mluvila základní listina bývalého „Bundu“, podle níž neměl být zřízen jen pro Německo, nýbrž zároveň jako záruka pro „klid a rovnováhu Evropy“. Ale právě o ně se nová říše vůbec nechce starati! Znamená to vzestup německého ducha, nebo spíše ještě větší úpadek do čistého egoismu? A jakou omezeností při tom je, nechtějí-li ani uznat, že je nejvlastnějším zájmem Německa, aby se staralo o klid v Evropě, neboť je jisto že permanentní válečná pohotovost, vzniklá z nynějšího nepokoje Evropy, nejvíce tíží Německo.*

FRANTZ A JEHO OKRUH

Kdo by mohl popřít, že to byla přímo prorocká dalekozrakost, se kterou Frantz v mnoha svých dílech předpověděl všechno, co se stalo teprve nyní. Jeden německý universitní profesor mi napsal: „Byl skutečně jediným politickým spiso-

* Již hrabě Beust řekl: „Byl německý „Bund“ něco tak strašného? Fakt je, že po 50 let jeho trvání zůstal vnější mír neporušen a Německo nebylo zapleteno do žádné války. Správně se říká, že za tento šťastný výsledek je nutno děkovati dlouholeté společné politice Rakouska s Pruskem. Zajisté! Ale tato společná politika byla vytvořena a umožněna právě Svazem, který byl jejím spojujícím článkem... Teprve když po roce 1848 Prusko pod různými formami, ale stále se stejnou důsledností, nastoupilo cestu k pomalému vytlačování Rakouska ze Svazu, teprve pak jednotlivé vlády, jak ani jinak býti nemohlo, se vyslovovaly zčásti pro Prusko, zčásti pro Rakousko. Je velmi uspokojivé a velmi žádoucí vždy slyšeti o úspěšných snahách německé říše a jejích spojenců o zachování míru. Ovšem čím vítanější je výsledek těchto snah, tím nepochybněji z toho logicky nezbytně vyplývá i jejich nutnost. Za doby německého „Bundu“ mluvílo se o podobných věcech jen zřídka, protože mír byl něco samozřejmého. Tím od roku 1866 a 1870 již není.“ (Aus drei Viertel-Jahrhundert. Stuttgart 1887. Sv. I., str. 421.) Podobně soudil ostatně Gorčakov, který pokládal Svaz za nejzpůsobilejší, aby lokalizoval evropskou válku, místo „aby dal boji charakter a rozsah, které se vymykají veškeré lidské prozíravosti a které by v každém případě nahromadily jen trosky a vedly ke strašnému krveprolévání“. (27./V. 1859.)

vatelem v celém Německu, který se nedal ničím zmýlit, protože svým křesťanským cítěním pochopil v souvislostech života vždy to nejsprávnější a protože právě v umělém přetváření německého člověka viděl největší neštěstí křesťanské kultury.“

Již v roce 1873 varoval Frantz ve svém spise „Abfertigung der nationalliberalen Presse“ před politickým farizejstvím, které se zmocnilo německého národa a které ve falešné soběstačnosti a sebezalíbení ukazovalo na hříchy národů románských, místo aby se samo bílo v prsa. „Chybějí nám základy, nikoliv výstavba. Co je nám platná kytka na střeše, když se viklají základy! Výsledek bude ten, že budeme stále víc a více odněmčováni! Kdo by se však dnes tomuto šílenství postavil v cestu, na toho budou tito lidé štěkati jako na zrádce vlasti, lidé, kteří nemají ani potuchy o vnitřním jádru německého lidu, natož aby proň měli správné cítění.“**

Ostatně vyskytli se v okruhu křesťanských tradic - zvláště v katolickém světě - přece někteří autoři, kteří zdůraznili podobným způsobem evropskou zodpovědnost Německa, jakož i skutečnost, že Německo je zvláštní bytostí, která má svou funkci v organizaci evropských protiv. Tak na příklad řekl J. V. v. G ö r r e s: „Německo má za úkol být opět tím, čím

* „Súčtování s tiskem liberalisticko-nacionálním.“

** E. Marcks mi vyčítá, že na problémy, které máme nyní řešiti, „útočím příliš rychlým odhazováním toho, co máme dosud nejlepšího“. Ale právě to je totéž, co předhazuje plným právem Frantz duchu Bismarckovu, že totiž on útočil na německé a evropské problémy „s příliš rychlým odhozením nejlepšího, co jsme dosud měli“. - Či jsou snad nacionalismus a centralismus našim nejlepším majetkem? Existuje Německo teprve od r. 1866-1871? „Byl by to špatný začátek takových novotvarů, kdybychom si namlouvali, že je musíme založiti na přelomu našeho vývoje místo na jeho dalším vedení!“ praví Marcks a při tom nepozoruje, jak tím sám sebe potírá. Což nebyl právě rok 1866 rozlomem našeho vývoje a nebyl všemi historicky myslícími Němci za takový považován? Naproti tomu odklon od Bismarckova ducha není „rozlomem“, nýbrž návratem k historicko-organickému pojetí německých politických cílů životních!

dříve bývalo, t. j. čestným předsedou evropské republiky a zprostředkující mocí ve všech sporech, neboť postavení, poloha, smýšlení, všechno je pudí k míru a nikoliv k výbojům, k tomu, aby bylo rozlišující a hraničnou mocí, která západ a východ, sever a jih navzájem slučuje i odděluje. Je to velký opěrný bod evropského státního systému.“ (Polit. Schriften, sv. V, str. 66.) Podobně praví Radowitz (Ges. Schriften, Berlín 1853, sv. 4., str. 134): „Nositelkou božské vůle je Evropa. Ona má založit království Boží na zemi. A v Evropě je to zase Německo, které tvoří její střed nejen zeměpisný, ba ani nejen duchový, nýbrž také politický - ačkoli se to nezdá. V Německu byly vždy evropské osudy připravovány v hlubokých předpokladech a vždy se projevovaly i v posledních důsledcích.“ Jak mnoho myslících Němců pocítovalo vývoj od roku 1866 jako odklon od vyššího poslání Německa, o tom svědčí i slova biskupa Kettelera: „Šestý srpen (kdy přestala existovat římská říše) musí být každého roku smutečním dnem celého německého národa.“ Co však se tehdy začalo, to bylo po šedesáti letech dokončeno!

Bohumil Goltz, který měl mnohem větší pochopení pro jádro německví než všichni historikové gothajského směru, pravil ještě v předvečer německo-rakouské války: „Německý národ nemůže mít charakter jiných národů, neboť se literaturou, rozumem a vzděláním vytříbil v národ světový. To jest náš geníus, naše ideální nacionalita, národní nauka a poslání, jež nesmíme zaměnit za nějakou věc nebo ‚fantom‘, nazývaný Francouzi nebo Angličany nacionalitou. My jsme a zůstaneme národem světoobčanským a světodějným po výtce, a nemůžeme býti právě proto hloupě pyšným, národně pyšným a zvířecky do houfu sehnáním lidem.“ (B. Goltz: „Němci, studie ethnografická“ - Die Deutsche, eine ethnographische Studie, sv. I., Berlín 1860, str. 3. a 4.)

Dějepisec G. G. G e r v i n u s předvídal neblahé chyby tohoto postupu již v začátcích, když roku 1870 napsal: „Rozbitím Německého svazu roku 1866 bylo německé území přeměněno ze dvou třetin ve válečný stát, vždy schopný útoku, ve kterém

může být spatřováno stále ohrožení světového míru a bezpečnosti sousedů, kteří ani nejsou nepřáteli Pruska a Německa... Zatím co jsme si po půl století přáli, snažili se a doufali, že jsme z vojenského řádu dřívějších dob vyrostli a alespoň zmenšili vyčerpávající břemeno armády, jestliže ji dokonce nesetřásali, povstala zde najednou stálá válečná moc s tak hrůznou převahou, jakou doby vojenských států, žijících výhradně výbojem a expansivností, po staletí ani netušily..."

Konečně napsal F. H e t t i n g e r v závěrečné úvaze o Dan-
tově monarchii roku 1880 tato slova:

„Největší upomínky západoevropských dějin zůstanou nerozlučně spojeny s římským císařstvím. Nejdůležitější události, výtvoř a celý charakter západní kultury vznikly v něm. Byla to velká myšlenka, jež v něm měla býti realizována, byla to vznešená instituce, reflex, který vrhla v časný život svět objímající Boží říše katolické církve - od níž přijala svůj význam, úlohu a duchovní posvěcení. Možná, že to byla myšlenka příliš velká, příliš vznešená, aby byla mohla být pochopena a trvale uskutečněna bloudícím, hříšným lidstvem.“

Zjištění a výklady Frantzovy mají proto tak velkou cenu, že nás předně učí znát pravdu o německých dějinách a objasňují nám nové německé zbloudění, za druhé, protože nám dávají pro německou budoucnost i pro budoucnost Evropy určité nadčasové, nikdy nestárnoucí směrnice, které jsou čerpány z hlubokých podstatných skutečností německého bytí a celkové německé situace. Nejde o žádné romantické znovuoživení minulosti, nýbrž o poznání základních pravd a principů, které podřizují svou platnost také za zcela nových podmínek a ve zcela nových zjevech, formách a použitích, ba snad se vůbec teprve v budoucnu plně uskuteční.*

* Biografický náčrt o Frantzově vývoji nalezneme v brožurce: „K Frantz, památník stoletého výročí narození.“ (K. Frantz, ein Gedenkblatt zu seinem hundertsten Geburtstag. Von Dr. O. Schuchardt (Drážďany 1918). Tam jest i seznam všech Frantzových spisů od Heldmanna. K. Heldmann, profesor historie na

VELKONĚMECTVÍ A MALONĚMECTVÍ

PO ROCE 1948

Již před rokem 1848 a brzo po něm, při příležitosti velkého frankfurtského sněmu, počala v Německu veliká diskuse o nové formě a o novém pojetí německého života. Zmatenost mínění byla však při tom tak veliká a nesmiřitelnost zápasících zájmů i tradic tak očividná, že každý, kdo si nebyl vědom, že velké dějinné přesuny potřebují času a trpělivosti, sdílel netrpělivost a podceňování situace s Bismarckem, který později ve svých „Myšlenkách a vzpomínkách“ řekl o této zmatené situaci: „Gordický uzel německých poměrů nedal se dualisticky a v lásce řešit, nýbrž musil být vojensky přefat.“ (Tak byl později řešen i problém německo-francouzský.)

Tehdy byly tři hlavní směry, ve kterých bylo shledáno rozřešení německého problému. Směr prusko-nordicko-maloněmecký chtěl se zřici Rakouska, protože bylo spojeno s neněmeckými prvky. Pak tu byli Velkoněmci v užším slova smyslu, kteří vybízeli svoje rakouské soukmenovce, aby se od oněch cizích prvků odtrhli, a aby se tak výhradně Němci spojili konečně ve státní jednotu. Konečně Velkoněmci v širším slova smyslu, kteří chtěli zachovat nadnárodní ráz Německa a organisovat i budovat Německý svaz středoevropsky, tedy i s přijetím všech rakousko-uherských národů. Z toho bylo viděti, že přece ještě působila tehdy živá vzpomínka na pravou povahu německé říše, ale nepovznášela se nad středoevropský horizont a nebyla schopna vidět a řešit německou otázku celoevropsky, jak to navrhoval o deset let později Frantz, když již všechny myšli byly získány pro řešení maloněmecké.

Velkoněmecké řešení v širším slova smyslu mělo přirozeně

universitě v Halle, poznamenává ve svém článku o Frantzovi („Hochland“, 15. roč., 6. sešit): „Poznal jsem K. Frantze teprve v posledních letech války. Ale jako mnozí jiní mohu i já říci, že studium Frantzových spisů vyvolalo ve mně přímo obrat v politickém nazírání.“

své přívržence hlavně v Rakousku,* jehož německé živly nechtěly se na jedné straně vzdát tradičního říšského společenství s německými živly a velmi dobře chápaly, co toto spojení německví s dalekými oblastmi podunajskými vskutku znamená, s druhé strany však předvíдалy, že by přišly do těžké situace, kdyby vstoupily v cestu onomu neněmeckému obyvatelstvu jen jako zlomek, odpoutaný od německého celku. Jak veliké byly protivy, které se v těchto diskusích střetávaly, poznáváme nejlépe z následujícího projevu Bismarckova z roku 1865, citovaného u Rusche (Bismarck und seine Nachfolger bis zum Weltkrieg, Olten 1925),** ve kterém se zvlášť charakteristicky projevila příští konstrukce velkopruského státu, pro niž celá federativní oblast dunajská s jejím v Orient vybíhajícím obyvatelstvem byla v rozporu se vším, co chtěl podniknout: „Neexistuje německý národ. Naše politika je rozplynutí Německa v Prusku a tím přetvoření Pruska v Německo.“

Bismarck, posedlý touto velkopruskou ideou, nutil krále nasazením celé síly své vůle a vyhrožováním demisí, aby se nezúčastnil frankfurtského sněmu. „Vkládal v to svou osobnost do té míry, že opustil královskou pracovnu jen s těžce potlačovanou zlostí, bouchl při odchodu dveřmi a ještě ve svém pokoji musl rozbít vázu, aby dal průchod mocnému otřesu svého nitra.“ (Friedjung: „Boj o převahu Německa“ - Kampf um die Vorherrschaft Deutschland, I. sv.)

Proti této velkopruské vůli, jejíž dějinné důsledky potom velmi povážlivě oddělily Německo od východu a jihovýchodu a svedly je k marné konkurenci s britským imperiem, poznamenává velmi správně O. Schuchardt (Die deutsche Politik, sv. I., str. 297): „Pohybovali se na aréně světové politiky nepřehlížejíce naprosto k nejreálnějším skutečnostem a dali se ukolé-

* Lassale píše roku 1895: „Rakousko musí být rostrháno, rozkouskováno, zničeno, rozmeteno a jeho popel musí být rozvát na všechny čtyři strany. Teprve tehdy, až bude zničeno Rakousko jako stát separátní... bude konstituováno Německo.“ Z tohoto výlevu nenávisť vidíme, jakou pravdu měl Spengler.

** „Bismarck a jeho následovníci před světovou válkou.“

bávat v tomto údobí úzkostných starostí a národní tísně větrnými zámky snů, jež se rýsovaly na vzdáleném horizontu vytvářejíce tam - jen tam! - velké Německo. Ve skutečnosti toto ‚velké Německo‘, kdysi existující, rozbili se srdcem docela chladným a tehdejší moderní vlastenci opěvovali toto zničení jako ‚znovuoživení Německa‘. Nyní se však věří - neboť nic jiného nezbyvá - že bude možno vybudovati novou německou světovou moc na písku pouští afrických nebo na bažinatých březích Tichého oceánu.“

Jest charakteristické, že se v éře Büllovově nepopíratelná úloha německého spojení s jihovýchodem tak hlasitě přihlásila při všech nevyhnutelných hospodářských problémech německých, že se potlačené velkoněmecké ideje znovu vynořily. Tentokráte však v rouše všenněmeckém, při čemž se zapomnělo, že národové evropského jihovýchodu, u nichž nacionální vědomí rovněž pokročilo, chtěly se tentokráte méně než kdy předtím podrobiti německé nadvládě. Ale protože je omyl vždycky nějak nucen vydávat svědectví pravdě, ukázal i v tomto případě všenněmecký projekt nebezpečný rozpor v maloněmeckém řešení podstatných existenčních podmínek Německa.

Bylo přirozeno, že pod vlivem universálních Velkoněmců - jako F. Froebela a prince Schwarzenberga, který rovněž byl přívržencem universálně-evropského němectví a jemu odpovídající nadnárodní jednotnosti - chtěl se císař František Josef státi středem všech snah, jež požadovaly na frankfurtakém sjezdu knížat spojení celé habsburské říše s ostatním Německem. Tomu odpovídající nadnárodní tradice byly tehdy v Rakousku ještě tak silné, že se císař cítil v tomto směru podporován veřejným míněním. Rakouský básník Anastasius Grün napsal již roku 1849:

„A kdyby německá státnická moudrost našla onu širokou, byť i proto nikoliv volnější formu spolkového státu, která by dovolovala vstoupit do něho celému Rakousku se všemi jeho národnostmi, tím však také zajistila ostatním nejrozličnějším národním kmenům německým přirozený rozvoj kmenových vlastností a ochranu proti jednotčímu násilí úzce omezené

státní výstavby, pak by jí zůstala nehynoucí sláva, že založila největší moc evropskou, středoevropskou říši, opřenu o základy volnosti, lidskosti a vzájemnosti, která přece potom vždy podle zásady ‚a potiori fit dominatio‘, mohla by se jmenovati německým spolkovým státem.“

Ale křeslo krále Viléma zůstalo na frankfurtském sjezdu neobsazeno. A tím byl velkoněmecký sen ukončen. Chyběla ovšem těmto ideám - i Schwarzenbergovi samému - ona důslednost, kterou musí protivná strana zjistiti při všech programech a ideách. Schwarzenberg byl přílišným násilníkem a centralistou, aby byl schopen skutečného federalistického myšlení. Nesmíme zapomínat, že jeho vztah k Uhrám se vždy vyznačoval hlubokým neporozuměním pro respekt, který musí pravý federalismus prokazovat všem historickým skutečnostem. Ovšem jeho plán federalistického spojení jihovýchodních národů byl správný. Ale uherský problém nemohl být řešen vídeňským centralismem. Tento centralismus určoval absolutistické ideje jak prvního desetiletí, tak také celé ostatní vlády císaře Františka Josefa. Schwarzenberg (řekl to pravděpodobně Josef Redlich) byl v jistém slova smyslu prvním násilnickým politikem Evropy, při čemž lze klidně připustit, že jeho středoevropský plán dával velké naděje na úspěch a byl rozhodně mnohem prozíravější než řešení Bismarckovo, zvláště když spojoval onen projekt s velkorysími středoevropskými plány Bruckovými.

V souvislosti zdůrazníme ještě jen několik málo zvlášť charakteristických zlomků světodějně nanejvýš zajímavých diskusí mezi maloněmeckými a velkoněmeckými řečníky. Záleží nám jen na tom, abychom ukázali, jak živá byla ještě v polovině minulého století vzpomínka na nadnárodnostní základy římské Říše a jak zřetelně se cítilo, že největší význam této životní formy spočíval právě v těsném spojení germánského světa s jihovýchodní Evropou a že nesmírná škoda, způsobená rozkladem tohoto spojení, nemůže býti nahrazena žádným maloněmeckým úspěchem. Skutečnost, že Němci v Rakousku se nyní stali menšinou a při tom se nevzdali nároků na hegemonii,

ani nepochopili své zvláštní federativní poslání v onom pásmu národů, stala se vlastní příčinou světové války.

Vůle vládnouti, která se nedá poučit, byla ostatně psychologickým stavem, jímž byli svázáni i nejosvícenější obnovitelé velkoněmecké myšlenky. To platí také o knize R. F. Kaindla: Rakousko, Prusko, Německo (W. Braumüller, Vídeň), která obsahuje nejzajímavější zprávy o zmíněné diskusi. Kaindl není žákem Frantzovým a nemá jeho vskutku evropského způsobu pozorování, ale je nadšeným propagátorem středoevropského svazu národů, v němž by Němci hráli hlavní úlohu. Nepředstavuje si jí ovšem v duchu B. Naumanna nebo vůbec nějak vše-německy. Zdůrazňuje však výslovně rovnost národnostních práv v rámci tohoto systému. Ale přesto: Německo vede, Německo je hlavní osobou a celek má sloužiti především Německu. Cítuje nakonec s velkým zalíbením jednoho Velkoněmce, který tvrdí, že za takového vývoje věci dosáhne Německo vůdcovství v Evropě. Zdá se, že německý člověk není již vůbec schopen jinak světově-politicky myslit než „*German to the front*“. Německo musí vést a dominovat, musí býti stůj co stůj kolosálnější a mocnější než ti druzí!* Přičítáme Kaindlovi k dobru, že jeho kniha byla psána před vypuknutím německého nacionalismu, jinak by jistě sou-
dila poněkud skromněji o poslání Němců po téměř uplynulém století protievropské agitace a stále obnovovaném velebení mocenské politiky a tužby hrát znovu v Evropě dominující úlohu.

A právě to jest pro mne podnětem, abych s velkým důra-
sem odmítl všechny naivní nároky a projevil své mínění, že Němec, dříve než by mohl býti ostatními uznán a přijat za představitele takové říše, musil by se po několik staletí učít

* Jistý Francouz, který před několika lety byl přítomen na poslední reparační konferenci v Lausanne, mi vypravoval, že mu tam pravil Papan: „Pomyslete jen na to, že kdybychom se spojili, že bychom se stali pány celé Evropy.“ A úplně zkoprněl, když mu onen Francouz odvětil: „Ale my nemáme ani nejmenší ctižádost stát se pány Evropy.“

sloužit ve svaté říši skromnosti. Německého „vůdcovství“ měl svět již před Hitlerem víc než dost! Od této nové injekce germánského slavomamu uplyne dlouhá, dlouhá doba, než bude nemoc přeceněného Já v německém národě přemožena. Z důvodů, spočívajících v prazákladech světových zákonů, nebude Prozřetelnost již dlouho váhati, aby provedla účinnou léčbu...

Přiznal jsem se k Frantzovým vývodům o německých dějinách, ale výslovně jsem podotkl: „Bylo kdysi...“ Kéž tyto vývody pomohou jednou německému národu, aby pochopil celou tu velikost osudného odklonu od svého nejhlubšího bytí a od smyslu svých dějin. Universální a věčný význam federalismu a jeho zvláštní poslání, jež ho činí schopným řešit právě nejmodernější národní otázky, nemůže být dosti zdůrazněna i pro budoucí německou službu v Evropě. Nic se mi nejví méně pravděpodobné, než to, že by mohli být Němci v dohledné době povoláni znovu k tomu, aby se stali středem a vedoucí mocí evropské federace. Přejde „translatio imperii“, blíží se den Slovanů, jiné národy převezmou to, co Němci odmítli, davše přednost vystrkovati na ostatní strašáka moci. Německo bude sloužit, nikoliv panovat! Ale právě tato proměna úloh bude mu zdravá a obrodná.

.

RICHELIEU A POLITIKA FRANCOUZSKÉHO ZAJIŠTĚNÍ

STVOŘENÍ NÁRODNÍHO STÁTU

Rozklad středověkého společenství národů bývá často příliš výhradně svalován na reformaci, která Německo rozštěpila ve dvě poloviny a zničila románsko-germánskou syntesu, uskutečněnou Karlem Velikým. Ale reformace byla ve skutečnosti jen částečným účinem oné hluboko zasahující „dekomposice“, počínající v období italské renesance a zachvátivší všechny obory života. „Décomposition“ není ovšem vždy rozkladem ve smyslu úpadku.

Jednotnost, časově podmíněná, může být porušena, aby udělala místo novým silám; ty pak svou vitalitou a za změněných vnějších i vnitřních podmínek vytvoří jednoho dne opět novou jednotu. Ale i pro velký světodějný pokus samozvaneckého zákonodárství může být velmi dobře použito výrazu sv. Augustina „felix culpa“, jestliže tento pokus přináší hlubší a širší pohled přesahující meze pouhých autonomií a zrale a lépe organizuje spolupráci vůdcovství a svobody, než jaký dalo první uspořádání státních a národních poměrů po bouři stěhování národů. Vždyť nová moc „partikularistů“ byla vlastně výsledkem prvých velkých křesťanských staletí. V těchto staletích proudila do žil evropského lidstva s nekonečně oživující silou krev Spasitele, mučedníků a světců a tím vyvolávala docela nové individuální síly, duchovní rozkvět a organizační energie - v katedrálách stoupaly pyšně a cílevědomě k nebi. - Nyní však pojednou chtěly všechny tyto síly žít jen ze svého Já a podléhající pokušení soběstačnosti, chtěly roztrhati dosavadní formy centrálního vůdcovství ve všech odvětvích a pociťovaly jako překážku své individuální rozpínavosti tradiční společenský universální řád evropských národů. Této radikální emancipace duchovních sil spočívající na sebeklamu, na nedostatečném poznání nadosobních základů nového osobního života - zneužívaly

nížší mocnosti k tomu, aby si opatřily volnost. Právě tak znená-
valy egoistické snahy a zájmy v podstatě tvůrčího vystoupení
národnostních skupin ze staré politické jednoty. Ale nesmíme
nikdy zapomenouti - chceme-li být spravedliví k tomuto věku
rozkladu, - že první příčiny prudkého partikulárního vývoje je
dlužno hledat v neporovnatelně mocném oplodnění všech indi-
viduálních darů a sil, způsobených křesťanstvím, i v sebedůvěře
jednotlivce a skupin, které právě jeho působením mocně vzro-
stly.

Rozpor počal ostatně v samotné církvi rostoucím odporem
církvi národních proti papežské všemoci a proti zásahům papež-
ské kurie. Nevyhnutelně musil nastat tento obrat, neboť vysoký
klerus byl všude prvním stavem zemským a svým postave-
ním byl stále více a úsilovněji spoutáván a zaplétán do parti-
kulárních zájmů té které země. Kdyby byli biskupové měli
stát jen a jen orgány církve, nebyli by směli být zároveň
feudály; protože se však církev všude snoubila s feudalismem,
přijala i následky a důsledky svého činu.

K tomu přibyl ještě osudný rozpor mezi duchovní a svět-
skou mocí. Papežství a císařství bylo by musilo podle středo-
věké ideje žít v nejhlubší harmonii; avšak kdo by neznal ony
nepřetržitě spory a boje mezi nimi? Jestliže se církvi konečně
podařilo přemoci císařství, pak ve vývoji věcí nadešla tím ne-
bezpečnější krise pro středověkou jednotu, kterou přece císař-
ství nikdy nepotíralo, ale kterou chtělo a mělo representovati.
Jak se po tomto pádu císařství docela jinak začali ozývat a
pozvedávat králové jednotlivých zemí. Především ve Francii
Filip Šličný ve svém sporu proti papeži Bonifácovi! Nevystu-
poval na základě myšlenky, platné pro celé křesťanstvo, nýbrž
výslovně jako partikulární moc, jako představitel francouz-
ských státních zájmů, které mu byly důležitější než celý cír-
kevní systém. To byl principiální útok proti středověké jednotě
a tím také počíná pád politické moci papežství. Odtud se datují
první počátky veškeré novodobé politiky: mocenská konku-
rence všech partikularismů, machiavellismus a odpoutání od
každé vyšší myšlenky a odpovědnosti.

Světové dějiny však vyžadují trpělivosti. Jestliže nás Jakub Burckhardt seznamuje ve svém díle o kultuře italské renesance se vším, co nazývá „objevením člověka“, přírody a celé skutečnosti, převádí tím naši pozornost na velký realistický experiment novodobého lidstva, který musí v posledním důsledku sloužit znovuoživení a prohloubení poznání křesťanské pravdy a její nadřazenosti nad celým dílem lidského společenství. Lidé renesanční cítili nutnost dovolávat se svědectví zákonů skutečnosti a lidské přirozenosti pro veškeré své jednání, především však pro politické jednání, a věřili, že toto svědectví bude znít docela jinak než svědectví posvěcených tradic. Přehlédli však, že i Zakladatel křesťanského náboženství a jeho apoštolové, i zakladatelé církve a universálního pořádku v Evropě, založili své dílo právě na realitách, ne ovšem na klamných, časných a zdánlivých realitách povrchu a okamžiku. Dnes končí tyto reálné politické pokusy a nastala hodina vyvodit ze všeho, co se stalo, důsledky a připustit skutečně dějiny k tomu, aby byly nejen poučením, ale i naukou.

Richelieu měl proto následovníky, kteří jednak posvolna odstranili přeceňování centralisace, jež byla přechodnou nutností ve zvláštním nebezpečí, jednak postavili do služeb sblížení evropských národů podobnou sílu ducha, jakou měl velký kardinál. Jeho činnost pro Francii charakterizuje velmi trefně C. J. Burckhardt v díle o Richelieuovi, které jsme již citovali, když mluví o vítězství „nanejvýš vypjatého principu slučující mužské vlády“, která se prosazovala v Richelieuovi „proti poklesajícímu světu středověkému a proti nečisté a sobecky mateřské vládě kompromisů a přispůsobení, stělesněnému v osobě Marie Medicejské“.

Kdyby byli Habsburkové v duchu oné „mužské vlády“ a oné koncepce dovedli s plnou silou zlomit povstání německých knížat, ale zato ve vztahu ke svému blízkému okolí místo vůle k panování poukřikli „mateřského principu vyrovnání a přispůsobení“, byly by bývaly Německo a Evropa ušetřeny nekonečných neštěstí.

HABSBURK, RICHELIEU A KATOLICISMUS

Celý německý katolický svět byl pochopitelně proti Richelieuovi a stranil nadnárodnostní věci Habsburka, který obhajoval Říši a tím i jednotnost Evropy. Ale v boji proti protestantské secesi vpadl v bok tomuto německému obháji katolické věci právě kardinál římské církve.

Tuto obžalobu - jak se zdá - lze těžko vyvrátiti; před nedávnem Angličan H. Belloc ve své knize o Richelieuovi ji znovu zdůraznil. Problém je však příliš komplikovaný, než aby obstály jednostranné obžaloby. Abych věc co nejvšestranněji objasnil, připomínám své výklady o nesmírných a nevyhnutelných světodějných konsekvencích, které byly důsledkem rozdělení říše Karla Velikého v roce 843. Dílo Richelieuovo bylo jen jednou z nich. Od onoho rozdělení existovaly totiž v Evropě dva konkurenční systémy, mezi kterými musilo jednou dojít ke sporu o moc. Staletí spolupráce v evropském křesťanství - tedy vlastně psychologický důsledek římsko-křesťanského principu jednoty - zakrývaly nejprve skutečnost tohoto rozdělení. Když však vnikl do Evropy italský individualismus a machiavellismus, zamlžil myšlení knížat a jejich diplomatů, pomalu zatlačoval křesťanskou světovou politickou koncepci z života národů, aby tím připravil cestu t. zv. reální politice. Tenkrát také se přeměnila nepozorovatelně, ba často i nevědomky, politika Svaté Říše v nesvatou politiku moci.*

Byla to snad katolická a svatá říšská politika a služba i odpovědnost za jednotu Evropy, když se Rakousko dalo svěsti, aby se s Fridrichem Velikým zúčastnilo zločinu dělení katolického Polska? Zmaterialisování a zesvětštění politiky habsburské

* Jedna škola, která se považuje za velmi realistickou, chtěla by uplatnit názor, že císařové provozovali i ve středověku jen mocenskou politiku a neznali jasné odpovědnosti za obhajování práva a jednotnosti Evropy. Správně proti tomu podotýká historik Heldemann ve svém díle o císařství Karla Velikého (Výmar 1928): „Znamená to nadobro zneuznávat skutečné okolnosti a celý náso-rový svět, a to jak oné doby všeobecně, tak zejména doby Karla Velikého, když se do nich vnášejí jednostranné a brutální mocen-

začalo však již mnohem dříve. Z universální politiky snížila se pomalu v germánsko-imperialistickou a v dynasticko-mocenskou, která se stala ještě nebezpečnější tím, že na povrch dále uchovávala mystickou tradici Říše. Situace Francie mezi Německem a Španělskem, jehož proslulá infanterie dobývala císaři vítězství za vítězstvím, jevila se tak stále zřetelněji jako mocensko-politické obklíčení; jeho proražení a uvedení v šachmat bylo pochopitelným cílem muže, který si vytkl za cíl, že vyvede Francii z vnitřního chaosu a z vnější nejistoty - byl jím kardinál Richelieu, první ministr Ludvíka XIII.

Poněvadž Richelieu nepomýšlel na žádné výboje, nýbrž jen na zajištění francouzských hranic, a proto dokonce odmítavě odpověděl na prosbu alsaských měst, když žádala o připojení k Francii - bylo by bývalo Ferdinandu II. snadné dorozumět se s ním, po případě i za cenu některých úměrných teritoriálních zaokrouhlení. Skutečnost, že císař nikdy neučinil ani nejmenšího pokusu v tomto směru, mluví proti jeho politice a úmyslu proti Francii. Ferdinand II. byl už nakažen duchem moderního velmocensství a neuměl dělati onu čistě říšskou politiku, která by byla bývala právě v tomto okamžiku nutná jako protiváha proti individualistickým tendencím národním. Proto se domnívala obranná a zabezpečovací politika francouzská, že je nutno využívat vnitroněmeckých konfliktů ve svůj prospěch. Vždycky, kdykoli se Německo už neopírá o nějaký vyšší princip, nýbrž dělá mocenskou politiku, je ztraceno. Třicetiletá válka mohla by tuto pravdu prokázat, kdyby dějepiscevtví nezahalovalo a nefalšovalo všechny její příčiny. Nejsme vlastně nuceni říci, díváme-li se na celou habsburskou politiku, že se sice císařský rod o Rakousko a o katolicismus vysoce zaslou-

ské myšlenky a politický machiavellismus novověku.“ Právem praví Niebuhr, že „Karel Veliký nebyl ve svých bojích a válkách veden slepým pudem podmanitele, nýbrž dal se vésti jen tou myšlenkou a tím vědomím, že rozeznal dobře požadavky své doby“: Požadavky, zrozené především z ducha křesťanství a církve „provívaly všechny politické činy Karlovy“. Tento duch byl právě oním synthetickým a konservativním duchem středověkého práva.

žil, ale že se ve vnější politice nijak nenamáhal, aby uplatňoval křesťanské principy? Katolické Rakousko nemělo v politice katolického ducha, a proto také potom nemělo síly odolávat vnitřně evropskému rozkladu. Připouštíme-li, že Ferdinand II. byl v tomto směru dítětem své doby - pak nesmíme zazlívat ani Richelieuovi, že také on jednal v tomto konfliktu jako syn své doby a v císaři nespatořoval již protektora katolické Evropy, nýbrž zástupce imperialistické mocenské politiky germánsko-španělského bloku, který si sbíral své spojence všude, kde je jen mohl nalézt.

Těmito úvahami se nám ovšem Richelieuova aliance s králem švédským a s protestantskými knížaty německými osvětlí zcela jinak a nebude odsuzována jako prostá zrada katolických zájmů. Kardinál byl přesvědčen, že nejstarší a nejhlubší rezervy katolické víry jsou uloženy ve Francii a nikoliv v mladším německém světě, a že proto záchrana Francie před rozdrčením, které jí hrozilo od německého kolosu, jest zároveň životní nutností pro katolictví vůbec. Proto vymezil svému podporování protestantských spojenců také zcela určité hranice, neboť chtěl sice znemožnit hroživou expanzi císařské moci, ale nechtěl umožnit triumf protestantismu v Německu. Když mu proto Gustav Adolf po prvních velkých úspěších učinil lákavou nabídku, že postoupí Francii celý levý břeh Rýna, zaplatí-li mu další zálohy, uvažoval celou noc o všech stránkách této věci a rozhodl se pak jako kardinál katolické církve a ministr katolické Francie, že nabídku odmítne a všechny další platy zastaví.

ODLOUČENÍ FRANCIE OD EVROPY

Není ovšem také snadné - jak se o to mnozí apologetové pokoušejí - obhájit ve všech bodech životní dílo Richelieuovo se zřetelem k tragickému vývoji evropského problému a k novým a nejnovějším důsledkům francouzsko-germánského odizování, jehož nejhlubší kořeny tkví právě v politice Richelieuově.

Richelieu pocházel z krajiny, ve které obklopují majitelé

půdy svoje posemky vysokými kamennými hradbami. To je symbolické pro jednostrannost a defensivní charakter Richelieuovy politiky k Německu a k Evropě. Ale tato jednostrannost je vůbec vlastností francouzské politiky. Z toho vyplývá celá tragika novějších dějin francouzského národa. Francie posílá vůni svých zahrad po celé Evropě, ale vůně její vysoké kultury jsou příliš slabé, aby mohly spoutat demony. Francie pravila: „Laissez nous tranquilles!“ (nechte nás s pokojem!) a přenechala Evropu sobě samé. Ale ta - právě tak jako chaos - zůstává vždy jednotnou a strhává ve své erupce i toho, kdo by byl rád stranou. Jacques Rivière praví: „La France est la gardienne des trésors de la vie individuelle.“ (Francie je strážcem pokladů individuálního života.) Dobře, ale neuzamkla se Francie příliš egoisticky jen pro svoje individuální dobro? Ochranné aliance nemohly stačit na odvrácení posledních konsekvencí evropského chaosu. Vnitřní odluka Francie od Evropy, od německé otázky, od východních a jihovýchodních otázek jest nepochybně příčinou současného světového stavu. Jakýsi chlad a lhostejná uzavřenost k tomu, co není „La France“, nemohly býti vyváženy ani před Bohem, ani před lidmi ostatními velkými ctnostmi francouzského národa, dokonce ani ne některými velmi nadšenými francouzskými Evropany a přáteli Německa, kteří nedokázali viděti, že je již příliš pozdě a že temné moci nemohou býti zaklety „konversacemi“, a přirozeně také ne kamennými ploty!

Nechť jsou připomenuta v tomto směru slova, která řekl ostrovtipný a chladnokrevný Bainville ke chvále Richelieuovy politiky s přímo děsivou lhostejností k onomu národu, na druhé straně francouzských hranic, který byl ponechán svému rozkladu - jako kdyby mohli živí lidé klidně spát vedle mrtvol a nenakazili se jednoho dne miasmy a neotrávili se. Bainville píše:*

„Francie se vyvíjela a zdokonalovala tou měrou, jak se Německo rozpadávalo a rozkládalo. Podporovali a zajišťovali ně-

* „Histoire de deux peuples.“ A. Fayard, Paříž, str. 47.

meckou anarchií bylo mistrovským dílem francouzské politiky 17. století, která dovršila a korunovala namáhavou práci několika generací a znamenala triumf Francie, neboť od té doby může žít bez bázně vedle svého nebezpečného souseda, přivedeného tím do stavu bezbranné mdloby.“

Můžeme však skutečně mluvit o velké a úspěšné politice k Německu, jestliže ona hrozba, která tehdy ležela na Francii jako múra, je dnes ještě třikrát větší a když od roku 1866 nepřestala udržovat francouzský národ v ustavičných obavách? Nebyla to právě ta okolnost, že Německo bylo přenecháno svému chaosu a že Prusku bylo dovoleno, aby se vydávalo za organisátora německé jednoty, která vykrvácela Francii dvěma válkami a celou Evropu přeměnila ve válečný tábor? Jest Bismarck myslitelný bez Richelieua?

Ano, je pravda, že Richelieu zemřel příliš brzy. Dokončil - jsa postaven před zoufalou situací, která vyžadovala rychlého rozhodnutí - jen první akt své politické hry, jejíž genialita dovoluje nám soudit, že by byl býval schopen svou dalekozrakostí, svým smyslem pro mír a rovnováhu, svým citem pro evropské skutečnosti uskutečnit později také i pro celou Evropu to, čeho tak jistým zásahem dosáhl pro Francii. Richelieuův zjev je jistě zárukou, že z jeho rasy vyvstane jednou organisátor, jenž dokončí jeho zlomkový odkaz, muž křesťanské synthesy, který Francii opět spojí s Evropou a Evropu s Francií.

Katolický Angličan H. Belloc zdůraznil ve své knize o Richelieuovi - aniž dostatečně zhodnotil ducha oné doby a smrtelnou obklíčenost Francie v době pro ni víc než kritické - příliš přepjatě to, co také evropsky myslící Němec, jemuž bude Francie stále dražší, musí proti Richelieuovi zdůraznit. Jemu odpověděl hrabě H. Aulair, někdejší francouzský vyslanec v Londýně, ve své velmi cenné knize, pojednávající o velkém kardinálovi. (Dunod, Editeur, Paříž.) Ale to, co praví na obranu Richelieuovy německé politiky bylo napsáno před vystoupením Hitlerovým a bylo, bohužel, úplně popřeno vývojem totalitního německého státu, který usiluje o zničení katolíků. Jest sice nepopíratelně jisté, že skvělý výtvar francouzského centralistic-

lého národního státu a chaotické Německo, ponechané svému osudu uprostřed chaotické Evropy, musily by vyvolat německého Richelieua (který by ovšem, aby to odpovídalo národní mentalitě, musil přijít v kyrysnických holínkách, nikoliv v kardinálském rouše), aby odstranil od severovýchodu nedosta- tečný pojistný systém francouzského 17. století. (Hitler je jen dokončením tohoto střetnutí.) Že však výlučně nacionální řešení, které se snad hodí pro Francii, ale nikoliv pro Němec- ko a pro poměry na východě a jihovýchodě Evropy, musí vést k německé a evropské krizi, zachvacující kořeny veškeré exi- stence, jest otázkou pro sebe. Že však v rámci rozklížené Evro- py musila německá situace, podporovaná prací Richelieuovou a jeho nástupců, ba dokonce plánovitě vytvořená, svěsti jedno- ho dne německého státníka k tomu, aby napodobil Richelieuův příklad, a že právě vytvoření chaotického stavu v sousedství vlastní spořádané země nebylo správným řešením francouz- ského problému bezpečnosti, o tom přece není žádné pochyby. Vždyť se musilo předpovídat, že se proti neuspořádanému stavu Evropy postaví jednoho dne německy pochopený problém bez- pečnosti. Ale právě proto byl tím nejmenším, co se musilo stát, pokus o novou organizaci Evropy, jak jej později pláno- val Napoleon Bonaparte; jen tak mohlo býti Německo zachrání- něno před všenněmectvím a před pruskou hegemonií.

Krátce, v tradiční francouzské politice jest velká mezera, která může být vysvětlena jen francouzským odvratem od Evropy a osudovou neznalostí podstaty německé otázky i je- jích východoevropských potíží. To bylo znovu vyjádřeno ve všech návrzích, přednesených po uzavření míru roku 1918 pří- vrženci richelieuovské tradice, které plánovaly rozbítí znovu německou jednotu. Myšlenka, že další existence jednoty, vy- vytvořená P r u s k e m, povede nepochybně k druhé světové válce, byla správná. Jest jistě největší chybou versailleské smlouvy, že to nepředpovídala a nezabránila tomu skutečně rovnocennými prostředky. Ale problém propagandou, lstí a vy- zbrojením zabránit zvenčí, po rozbítí německé jednoty, znovu- stmelení odloučených prvků a vskutku trvale je znemožnit, jest

tisíckrát těžší, než si to mluví oné politiky tehdy představovali. - Tento problém je dokonce tak těžký, že může být řešen jen v celkové reorganizaci Evropy. V Evropě není vůbec žádného jednotlivého problému, který by se dal řešit izolovaně a jen násilnými prostředky. Proto nezbyvá Evropanům nic jiného než znovuzřít ve zcela nových formách někdejší komunitu. Dokud však nebyla tato communitas pojata do jednání o evropských rušitelích míru, jak měly býti evropsky organizovány mír a bezpečnost?

Jistěže se musilo státi všechno tak, jak se stalo - ale jako myslící lidé jsme oprávněni rozeznávat mezi řešením, která (protože přihlížejí ke všem realitám) jsou opravdová a schopna dáti vývoji věcí na staletí správné popudy - jakými byly na př. organizační synthesy papeže Lva a Karla Velikého - a mezi řešením, která přinášejí jen okamžitá uvolnění, ale zatěžují budoucnost nepřemožitelnými obtížemi.

NĚMECKÝ FILOSOF NA ROZHRANÍ DVOU SVĚTŮ

MEZIŮVAHA

Některé politické spisy G. W. Leibnize jsou nanejvýš zajímavé a časové právě v nynějších osudových chvílích Evropy. Na př.: „Nynější bilance Evropy“ (1668), „Pamětní spis o upevnění Říše“ (1670) a „Současná konjunktura na míse vah“ (1670). Všechny jsou psány pod dojmem nesmírných proměn evropské situace, které nastaly po vnitřním rozkladu Svaté římské říše německého národa politickými následky reformace a následky evropského rozkolu za třicetileté války. Leibniz byl tenkrát - možno říci - jediným myslitelem, kterému byly jasny ony hluboce zasahující změny i všechny jejich konsekvence a který si je uvědomoval. Třicetiletá válka se stále považuje jen za dopuštění pro Německo, zatím co byla ve skutečnosti Božím dopuštěním pro celou Evropu. Zničila vzájemnou záruku evropské jistoty, která byla obsažena v jednotném křesťanství a uskutečněna ve spojující síle instituce staré Říše. Po vestfálském míru zůstala sice ještě stará říšská budova navenek stát, avšak uvnitř ztratila smysl, sílu, autoritu i víru v sebe samu. Corpus imperii (tělo Říše) praví Leibniz, drželo prý pohromadě jen hedvábným vlákénkem, které mohlo býti přetrženo každým okamžikem. Jaká byla tedy podle Leibnize evropská bilance a stav všeobecné bezpečnosti po třicetileté válce? Jeho pojednání: „Nynější bilance Evropy“ začíná takto: „Francie se snaží přibodit co nejvíce na váhu, a proto se namáhá zvýšit svou důležitost i za tu cenu, že se přiklíná na Dánsko a Braniborsko proti Švédsku, na Moskvu a Turky proti Rakousku a Polsku a na papeže proti Rakousku a Španělsku.“ (Anglie, Holandsko a Švédsko uzavřely tehdy trojspolek proti Francii.) Předmluvu ke spisu doprovází pak líčení všeobecné oné situace, která se vytvořila brzo po třicetileté válce.

Všechny evropské národy si s úžasem uvědomily onu hroz-

nou nejistotu, která nastala zničením evropské jednoty a jejích ústavních prostředků. Všichni se najednou snažili o nové parciální záruky, každý se spojoval s každým, pokud možno s některým sousedem, anebo alespoň s úhlavním nepřítelem svého souseda. Německá knížata, předtím pevně včleněná do starého evropského systému bezpečnosti, cítí najednou studený průvan, který otvírá násilně všechny evropské dveře a pak jimi zase bouchá, vidí, jak se okna třesou a rozbíjejí a jak jsou klobouky odnášeny daleko s hlav; nikdo neví, kdo se zítra vrhne na jeho majetek, aby si vynutil záruky bezpečnosti. Německá knížata štvou, jak vypravuje Leibniz, paličskými listy Uhry proti Rakousku a proti jiným katolickým částem říše. Francie se hledí zaokrouhliti svými „přirozenými“ hranicemi, neboť ochrana středověké civitatis humanae (společnosti lidské) zmizela. Vše ovládající nervosita, vzniklá po této velké katastrofě, místo aby vedla myslí k ideji znovuzřízení evropské jednoty, neplodí nic jiného než horečný a bezhlavý hon po jakémkoliv druhu vnějších aliancí. Celá Evropa se stává hernou nevypočitatelných sázek, intrik a kombinací, všechny vyšší principy a konstruktivní programy jsou vysazeny ze hry, sahá se po nejbližší výhodě, je přepadáván nejbližší bezbranný, jeden zrazuje druhého, ruší všechna daná slova, zná jen vlastní zájmy - a tato honba se nazývá reální politikou. - Při každém slově se nám zdá, že Leibniz mluví o přítomnosti.

Když jsem pročetl pojednání Leibnizova v dnešním stavu nervového podráždění, uvědomil jsem si ještě jasněji než jindy hloubku a nepopíratelnou pravdu idejí a kritik K. Frantze. Nikoliv Bismarck, nýbrž Frantz byl skutečně evropským reálním politikem, protože viděl příčiny i tendence evropského roztržštění národů od reformace a předvídal, že se na celém tomto národnostním víření nedá zakládat nic trvalého, naopak, že zesílení čirých individualistických tendencí uprostřed kontinentu učiní z Německa centrum všech nejistot a zároveň první oběť boje všech proti všem - přes všechnu opojivou hudbu meziaktí mezi vítězstvím a zkázou a přes všechny momentální úspěchy kapesních zlodějí, travičů, lupičů a úkladníků. Ono společen-

jest skutečně jedinou formou, ve které může evropské lidstvo existovati. Vyzvati všechny tyto zásadně odlišné a aktivní národnostní prvky na tak úzkém prostoru k nacionálnímu zápasu o hranice, odbytiště zboží, prestiž a „velmocanství“, to bylo asi tak, jako kdybychom dali lvy, medvědy, vlky a nosorožce do otevřené klece a pobídli je k boji o „místo na slunci“ a kdybychom od takové polemiky mezi rohy a trháky očekávali zracionalisování bestiality. A právě panika bezpečnosti, která vypukla v Evropě po katastrofě třicetileté války a jejímž posledním důsledkem bylo konečně světové zbrojení, jest přesně totéž, co se vyvinulo po přejití první únavy, vzniklé ze světové války a co povede ke katastrofě ještě strašlivější, jestliže politická luza všech tříd, terorisující ještě dnes Evropu, nebude včas smazána a odstraněna jinými mocnostmi a názory, než které dnes rozhodují.

Jakou odpověď dává Leibnitz na tento vylíčený stav věcí? Celá výchova Leibnizova byla, jak praví jeden z jeho životopisců taková, že byl proniknut „zbožnou úctou k svatosti Říše“. Byl veskrze evropským Němcem, vlastencem, který přesně pochopil, že Německo může být živo jen velikými výkony pro evropskou soudržnost a že jen v tom tkví jediná záruka jeho bezpečnosti. Ale pochopil i to, že rozbité se nedá prostě spravít ze dne na den. Proto se snažil znovu inspirovati a organizovati německou slučující sílu z oblasti Porýní, ve kterém viděl ohnisko evropských zájmů. Podařilo se mu pohnouti arcibiskupa-kurfiršta mohučského, který založil porýnský spolek, aby jej vybudoval cílevědomě jako prostředek k zachování evropského míru, a zejména ke smíření protiv mezi Rakouskem a Francií. Zároveň usiloval zvláštním pamětním spisem o to, aby odpoutal Polsko, které označoval za „přední hradbu křesťanství“, od Ruska a vtáhl je do nejužšího společenství zájmů s Německem a západní Evropou. Všechny tyto plány a jejich účinnost byly tehdy znemožněny nezadržitelným evropským rozkladem. - Ale nikdo neví, zda nebudou jednoho dne pokusy

o obnovení evropské federace znovu přijaty za docela nových okolností.

Třicetiletá válka, která s sebou přinesla druhou, ještě osudnější roztržku někdejší evropské communitas (jakožto nevyhnutelný důsledek první), ukázala drasticky, že celý evropský vývoj má své poslední konsekvence vždycky v Německu a že tedy Německo, jestliže chce vskutku dělat německou politiku a zakládat německou bezpečnost, musí vždy dělat evropskou politiku a zakládat evropský, všeobecný pořádek.

ZÁSAH PRUSKA DO PŘEDIVA NĚMECKÉHO OSUDU

DUCHOVNÍ VZNIK PRUSKÉHO STÁTU

Z jaké bytostné podstaty vyšla ona světodějná síla, kterou nazýváme Pruskem, jak dostoupila ke své moci, jak si mohla tak naprosto dobýt a získat německou duši? Jak dozrávala ke konfliktu s Evropou? Jak tento konflikt skončí? - Na všechny tyto otázky bylo by lze odpovědět jen mnoha svazky světových dějin posledních osmi staletí. V největší a nejnapjatější osudové hodině konfliktu mezi Evropou a popruštělým Německem nejde ovšem o to, abychom si vyprávěli dějepis, nýbrž běží jen o to, abychom stručně vyznačili a ukázali podstatný smysl a obsah těchto staletí, nikoliv však s výše, s abstraktní ptačí perspektivy - ale osvětlením zcela konkrétních a zároveň typických událostí, vývojů, charakterů, svědectví a výroků, ve kterých se ony historické potence projevily nejhrouběji a nejvýmluvněji. Jde o to, porozumět jejich nejvnitřnější podstatě.

Jak zde v hustých pralesích na březích Visly byl elitou rytířů ze všech krajů Německa založen - po vyhlazovací válce trvající 60 let - vzorný stát, vybavený zvláštním požehnáním Říma a jeho dalekosáhlými privilegii (dokonce i manželský rozvod byl dovolen těm, kdož se odvážili tohoto dobrodružství), za pomoci orientálních tradic státní a finanční správy, za podpory hansovních měst a kolonistů z celého severního Německa - stát, který se pak pomalu rozšířil až k Rýnu, pronikl celé Německo svým militaristickým rytmem i svou láskou k pořádku a nakazil je svým válečným duchem, až konečně dozrál ke konfliktu s celým světem - to je rozhodně nejdramatičtější kapitola celých lidských dějin.

Vyplatí se zkoumat důkladně psychologické a sociologické složky tohoto vývoje.

Když obléhali křižáci pevnost Ankonu, slitovali se bohatí kupci z Lubeku a Brém nad jejich zraněnými a vzali je na

své plachetnicí. Němečtí rytíři je ošetřovali tak, jak ošetřovali jiné křížáky templáři a johanité. Po dobytí města byl získán pomocí oněch kupců špitál a rytířské bratrstvo tam trvale založeno (r. 1190). Tak vznikl řád Německých rytířů - a tak byl založen Pruský stát. Bylo symbolické pro budoucnost tohoto řádového díla na německém severovýchodě, že němečtí měšťané stáli již u jeho kolébky, neboť celý pozdější státní úspěch Řádu spočívá ve spolupráci Hansy a rytířstva. A pokud si Řád zachovával svou velikost, potud se vždy modlil za své zbožné spoluzakladatele z Lubeku a Brém.

Celý lidský věk žil Řád na rozhraní mezi západní a východní vzdělaností, pečoval o nemocné, cvičil nové pěstáky křížáků a rozmnožoval mečem svoje državy. Politická velkorysost vyskytla se v jeho podnikání teprve za velmistra Heřmana ze Salzy, který vyrostl na dvoře wartburském, nasákl světskou vzdělaností své doby na dvoře Fridricha II. v Palermu a tam také byl zasvěcen do světových plánů císařského státnického umění. Toto absolutistické umění státnické odpozorovali Štaufové rovněž v Orientě. Byla v něm stará byzantská tradice, umění finančnické a nauka, jak ovládati lidi. Na Sicilii vládl císař s dobře vyškoleným úřednictvem a praktikoval všechny prostředky fiskální politiky a kodifikovaného zákonodárství. Kdo tedy později mluvil o „byzantinismu“ pruského státu, netušil, že v jistém smyslu mohlo být zcela doslovně Prusko označeno jako stavba byzantská a že státně-technická převaha průběžství je v posledním principu opravdu orientálního původu.

Zvláštní směs síly a techniky pořádku s onou bezuzdnou divokostí, která se vyvinula ve válkách s barbarskými národy, jež tehdy zaplavily Malou Asii, zůstala od počátku charakteristickým rysem i vrozenou kletbou celého zřízení. Když udílel uherský král německým rytířům jako odměnu za služby, prokázané jemu v bojích s pohanskými Kumány, Burgenland v léno, dali jej prohlásit papežem za majetek sv. Petra a chtěli si jej trvale podržeti - což způsobilo, že uherský král přispěchal a své nebezpečné zachránce vyhnal co nejrychleji ze země. Tehdy se stalo, že poselstvo polského knížete přišlo k vel-

mistrovi, aby vyprosilo pomoc „silné ruky“ Řádu proti pohanským Prusům, kteří se zatarasili v hustých lesích na Pováli. Velmistr příslibil a počal za pomoci rytířů z celého Německa a horlivé podpory papeže i císaře svoje křesťansko-německé tažení proti těm, kdož měli později dát své jméno novému státu. Jako odměnu za své válečné služby požadoval Řád a také dostal Chelmno a všechny příští výboje v Prusích jako říšsko-knížecí vlastnictví. Tak se vetřel německý stát mezi Polsko a moře a tím povstala všechna budoucí nepřátelství mezi Polskem a stále rostoucím řádovým státem, jehož bytí a tradice byly odevždy a předem zaměřeny k dobývání.

Roku 1231 přechází první křížácké vojsko Vialu a počíná naprosto plánovitý postup, jistý a stálý - každý kus dobyté země je zajišťován hrady; jejich dlouhá řada vniká do pralesa tak, jako kamenná hráz přístavu rozráží vlny moře. Každý krok jest ve službě promyšlené řízeného válečného vedení, srovnatelného s válečnou taktikou, které užíli Italové v Habeši. A v době, kdy básnil D a n t e svou Božskou komedii a sv. František z Assisi kázal ptákům, počínala zde asi šedesátiletá vyhlazovací válka nejhoršího druhu. Často ještě v noci za svitu měsíce potýkali se na zamrzlých bažinách a na jezerech rytíři se svými protivníky a bojovali tak dlouho, až se led prolomil a všichni zahynuli v hlubinách. Po prvních vítězstvích rozléhal se zemí zpupný zpěv vítězů: „Chceme být nyní jen veselí - všichni pohané již pomřeli!“ Prastaré posvátné místo, háj Rome, byl zabrán, dub, zasvěcený bohům, rozsekán sekýrou a přemožení násilně pokřtěni. Brzo se však ukázalo, že odpor je zatvrzelý a že s novou a novou zuřivostí propuká z lesů. I rozhodl se Řád organisovati kolonisační dílo velkého stylu. Vybízel měšťany dolnoněmecké, aby vedle každého hradu založili nové město. Kolonisté a sedláci byli zvaní ze široka daleka a vybavení velikými svobodami a privilegii byli povzbuzeni k těžké a nebezpečné kolonisační práci. Kolonisté tvořili „domobranu“, které velel řádový maršálek - byla to první formace pozdější pruské pěchoty.

Doslovně „ohněm a mečem“ byla nyní země „otevřena křes-

panství". Každá vesnice, v níž se někdo odvážil obětovati v noci starým bohům, byla spálena, děti kradeny a vychovávány v klášteřích. Ale pruská šlechta, vychovaná násilím a vycvičená dobytelským drillem, nezapomněla na svou pomstu. Matky okradené o svoje děti zůstaly nesmiřitelnými nepřáteli. Vyděděný lid se shromažďoval v nejtemnějích lesích a vřelo povstání. Když řádový fojt na Frišské kose pozoroval, co se děje, pozval řadu pruských šlechticů na svůj hrad a pak jej zapálil. Poté vypuklo povstání jako březnová bouře. Všecek zotročený lid se pojednou chopil zbraní, páčil řádové hrady, pobíjel kolonisty a mstil se tisícerými způsoby. Všechny hrůzy minulých bojů blednou před přítomnými.

Když se po deseti letech zdálo, že německé panství je skoro zničeno, obrátil se list zásahem zemského maršála, který měl rozvahu vůle i rozumu, totiž Konráda z Thierbergu. Zvítězil tím, že znovudobývání země prováděl plánovitě. Po deseti letech byl konečně odpor zlomen, celé vesnice byly překládány do odlehlých krajů, podrobený lid připraven o jakoukoliv spojitost a nucen přijmout německý jazyk a šlechta snížena na nevolníky. Poslední povstalci musili pod ranami bičů vykácat posvátný prales Romove. Převaha německých přistěhovalců dokonala pak pomalu přeměnu původních obyvatelů. Němcům bylo zakázáno mluvit s pruskou chamradí jinak než německy. Padesát let poté, když pruský pěvec vystoupil o dvorské slavnosti v Marienburku mezi německé hudce a zazpíval píseň v jazyku svého zničeného národa, dali mu - jak vypravuje kronikář - smějící se rytíři „sto prázdných ořechů, neboť nikdo ubohému Prusovi nerozuměl“...

V poměru k církvi je vidět, jak všechno, co se později v Prusku stalo a co Prusové dělali, bylo předobrazeno již ve vojenském státě řádových rytířů: církev zůstala státu podřízena. Pruští duchovní stýkali se s papežem jen prostřednictvím řádu. Všechna biskupství a kapitoly byly obsazeny jenom řádovými duchovními. Odtud vznikla uzavřená jednota tohoto státu a věrnost kléru k Řádu i v jeho konfliktech s Římem.

Nemohu dosti zdůraznit, že všechny mimořádné vojenské,

politické i hospodářské výkony řádu, který byl spravován aristokraticky konventem dvanácti bratří, nedaly by se vůbec vysvětlit bez přísné řeholní kázně. Jedině ta udržela násilnické muže déle než dvě století pohromadě a nutila je k pevné tradici a k jednotné vůli. Již nikdy a nikde v celém světě se neuskutečnilo takové společenství válečnických a státnických mnichů a nikdy již nebylo prováděno s tak trvalým úspěchem. Už nikdy nebyl myslitelný uzavřenější mužský výkon vůle v provádění kolonizace, při kterém by dílo dobytelské vrcholilo v založení státu, nikdy nebylo s takovou důsledností osvobozeno od jakýchkoliv ohledů a nebylo opatřeno větvími zárukami pro maximální rozvoj energie, jako v tomto případě. Ještě po staletích působí impulsy zde vzniklé. Jenom ony mohou vysvětlit vliv zde vytvořených charakterů a tradic na německý lid a celý německý osud. „Regalia, zákony a zvyklosti“ řádu ukazují nám ještě dnes působivé umění ovládnout a disciplinovat člověka. H. Treitschke praví ve svém spise o „Německé řádové zemi Prusku“:

Členem řádu se stal, kdo složil tři sliby: chudoby, čistoty a poslušnosti „které jsou pevnými základy veškerého duchovního života“, a za to dostal od Řádu meč, kus chleba a staré šaty. Bylo mu zakázáno nosití rodový znak, přenocovati mezi světskými lidmi, zdržovati se v kvetoucích a živých městech, vyjížděti osamoceně, čísti a psátí dopisy. Čtyřikrát za noc byli polooblečení bratři, spící s mečem po boku, buzení zvonem k hodinkám a čtyřikrát za den k modlitbě. Každý pátek podrobovali se mnišskému pokání, mrskání. Komu řád přikázal, aby převzal úřad, ať v Řize nebo v Benátkách, přijal jej bez váhání a skládal jej opět při příštím svátku Povýšení sv. Kříže před kapitulou své příslušné provincie. Jeho účty byly uloženy v archivu. Dopustil-li se chyby, sešla se tajná kapitula, která začínala mší a končila modlitbou, a vyloučila vinníka ke stolu pacholků nebo k výkonu spravedlnosti na něm, neboť „kde je vína, tam musí následovati rány“...

Charakteristickým rysem řádového života tohoto rytířstva byla nechuť k jakémukoliv duchovnímu prohloubení nábožen-

ského vzdělání. Dějepisec vypráví o jakési „řemeslné podstatě“ celého vývoje této válečné řádové moci. Ještě v 15. století setkáváme se s velmistrem, který neuměl ani číst, ani psát. Duchovní aristokracie mnišství, benediktini, nebyli zde vůbec trpěni. Právnická škola v Marienburku záhy zašla a k založení university v Chelmnu, kterou měl řád v plánu, nikdy nedošlo. O hlubším přemýšlení o božských věcech soudil řád jako ranný středověk: „Běda ti, ubohý pochybovači, jak jsi zcela ztracen; bylo by ti lépe, kdyby ses byl nenarodil!“ Jeden nassavský hrabě byl po tajném jednání odsouzen k věčnému vězení, „protože byl pochybovačem“.

Jest ostatně nepopíratelné, že nejvyšší náboženský cíl v jehož jméno se kdysi táhlo do války, se v duchovní disciplíně řádových rytířů nepozorovaně stále víc a více ztrácel, až se nakonec stal jen prostředkem duševní přípravy pro mužnou kázeň a ducha obětí ve službách vojenské moci a státní myšlenky. Proto také byly voleny (když se v poledne předčítala mlčícím řádovým bratřím kapitola z bible) se zvláštní oblibou válečné kapitoly z dob Mojšášových a Josuových. Mladým bratřím bylo stále vnučováno slovo Makabejských: „Protož nyní, synové, horlete pro zákon a dejte životy své za smlouvu svých otců.“

Vidíme tu křesťanství zcela odevzdané službě válečných výbojů a hubení cizích ras. Jeho zneužití vedlo ovšem nutně k tomu, že stát, duchovně zneužívaný, učinil konečně sama sebe nejvyšším dobrem. Kdo by mohl popřít, že podřízení náboženství státním účelům dávalo po staletí právě celému pruskému církevnictví docela zvláštní ráz? Přečtěme si co napsal na počátku války theolog R. S e e b e r g (z university berlínské) a nebudeme se moci nikdy zbaviti dojmu, že zde o šest století později byl přesně identifikován zákon neviditelného světa s indiánskou praxí, která byla praktikována ve středověku vůči „Pruzzům“, a potom při všech pozdějších úspěších tehdy narozeného vojenského státu k přemoženým. Generál B e r n h a r d i nevyjádřil se kdysi jinak než tento theolog:

„Jedině válka vykazuje každému národu jeho pravé místo

· a přiděluje jeho síle takovou doménu, jaká odpovídá biologické spravedlnosti. Válka je pravá a spravedlivá zkouška národa. Bůh sám se projevuje ve vítězství a dává triumfovati skutečnosti nad zdáním. Jest to sám zákon Boží, který odsuzuje poražené, a děje se tedy také podle Boží vůle, že vítěz diktuje takové podmínky, ve kterých se jeho vnitřní síla projevuje i vnější mocí a velikostí." (Internationale Monatsschrift, listopad 1914.)

Má světodějný význam, že toto válečnězbožné křesťanství je dnes nejdůslednějšími vykonavateli oné státní a válečné tradice, jejíž ohavnosti vždy bezvýhradně schvalovalo a oslavovalo, považováno za zbytečné, ba škodlivé cizí těleso. Opravdu odpuzující směs Božích zákonů a pěstního práva dostalo se konečně zaslouženého konce! Nesmíme však při tom zapomínat, že duchovní vojenský stát a všechno, co z něho povstalo, bylo posledním důsledkem křížových válek, který se odrazil na Evropu. Tímto tvrzením nechceme nikterak moralisovat velké dějinné zjevy. Chceme jen učinit zřejmou onu zřetelnou spojitost, tedy v duchu našich „apokalyptických úvah“ osvětliti v nejpoučnějších a nejzávažnějších důsledcích velkou světodějnou epochu zmatené spleti dobra a zla, ducha a zloducha, křesťanství a barbarství.

SVĚTSKÝ ÚSPĚCH ŘÁDOVÉHO STÁTU

· Mimo duchovní kázeň vůle tkvěl rostoucí úspěch řádového státu v rovnováze těchto dvou činitelů:

Především v koncentraci všeho důležitého rozhodování na omezenou kastu dokonalých znalců a pak v decentralisační tendenci, pokud jde o všechny záležitosti druhotné, t. j. především v dalekosáhlé volnosti v samosprávě, která se praktkovala vůči městům a osadníkům a která se vyvinula ze zvlášť těžké a nebezpečné povahy nutných zde prací kolonisačtiských a vymycovacích. „Rodrecht geht vor Salrecht“, bylo starou zásadou germánské kolonisační práce. První obdělavatelé půdy v divoké novině musili vždy dostávat docela zvláštní výsady,

i pokud se týkalo dědičnosti a samosprávy - právě tak, jako při přeměně zemědělství na kultivaci bavlníků v jižních státech Unie severoamerické musilo bezpodmínečně dojít k osvobození černochů. Treitschke praví o vzájemné působnosti těchto činitelů: „Blahobyť a vzdělanost podivuhodně rychle a nutně vytryskly tam, kde kapitál a navyklá pracovitost mravného a mladého národa spojila se s propracovanými myšlenkami papežského, orientálního a hansovního státnického umění. Spojení všech těchto státnickostí působilo zárodňujícím proudem na bujné přírodní poklady půdy dosud nedotčené. Kde panovala šlechta, sama v sobě spoutávaná svatým zákonem, tam nemohli loupeživí rytíři - tato neblahá pohroma středověkého státu - dopouštět se neustálého rušení míru.“

Řád pečoval co nejpřísněji o bezpečnost na silnicích a uzavíral dokonce smlouvy se sousedy, aby mu dovolili pronásledovati loupeživé rytíře až daleko na jejich území. Používal moderních finančních metod, zavedl peněžní hospodářství a kontroloval každý halér. Zpronevěry byly vyloučeny. „V Marienburku“ - praví básník v alegorické písni ústy osobněného haléře - „tam jsem dobře obsloužen a ubytován.“

V technickém ovládnání toku Visly mohl Řád při svých světových dálkových spojeních používat nejpokročilejších metod. Země byla obklopena věncem hrází, bezpečně pojištěných přísným právem ochranným a kontrolními úředníky (Deichgrafen a Deichgeschworene), kteří se v obdobné formě udrželi až dodnes. Vysušená bažinatá země byla holandskými kolonisty proměněna v obilnou komoru severu. Řád použil ke svým službám i Hansy, a to tím, že z ní učinil námořní moc na ochranu kupců. Když jedna šlechtická pirátská tlupa obsadila Gothland a přeměnila Wisby v lupičské hnízdo, dobyla řádová flotila Gothlandu a vykonala nad lupiči strašlivý soud. Když se pak na ostrově usadili Dánové, zajal Řád 200 dánských lodí, vylodil 15.000 svých bojovníků a vztyčil svou vlajku na hradbách města Wisby.

Kolem roku 1370 dosáhl Řád vrcholu své politické a hospodářské moci. Po dobytí litevské provincie Samailska, která dosud

třásla jeho pobřežní panství, ovládl všechno až nahoru k Eston-
sku. Na celém tomto baltickém pobřeží panovala
ovšem jen tenká vrstva německých dobyvatelů
nad původním obyvatelstvem, které se uzavřelo
nenávistně proti ní.* Od jezera Peipus až k Lebě byla
celá země poplatná Řádu. Řád provozoval obchodní politiku
ve velkém stylu, měl své obchodní agenty až v Bruggách a ve
Lvově. Prodával žito a jantar, na jehož sbírání měl výhradní
právo. Symbolem moci, založené zdánlivě pro věčnost, byl
Marienburg, který byl podle víry lidu tak hluboce podsklepen,
jak vysoko sahalo cimbuří jeho hradeb. V noci zdál se světel-
nými odrazy svých oken viseti jako svítilna nad zemí, vysoko
nad Viselským údolím, otevřeným kultivační prací Řádu. Obrov-
ský mosaikový obraz P. Marie s liliovým květem, nalézající
se v hradním kostele, hlásal, že zde je duchovní středisko
Řádu. V hradních ochozech odpočívali řádoví mrtví. Celý hrad
se svými masivními věžemi byl obrácen vzdorným profilem
k východu. I po drtivé porážce na Tannenbergu dovedl se tak
dlouho hájit, že polský král odtud odtáhl a Jindřich z Plavna
mohl s tohoto svého nepřemožitelného sídla dobýti ztracené
země zpět. Jestliže Moeller van den Bruck velebí ve své knize
„Pruský styl“ drsný, monumentální, téměř asketický stavební
sloh, který opovrhoval veškerou vegetativní dekorací, ukazoval
divákovi jen hrubou cihlovou fasádu a také okna uzavíral pří-
močáře, upozornil tím nepochybně na symboliku, jež vyjádřila
architektonicky ony staré křesťanské a římské ctnosti, ze kte-
rých vzešla nejlepší síla Řádu. Zde bylo zapověděno veškeré
individuální proplétání, zde vládla tvrdá logika pev-
ného odhodlání, zde bylo všechno nuceno sloužit hlavnímu cíli

* Estonská píseň nenávisti proti německým lupičům praví: „Jen
se nafukujte přede všemi národy světa, vy Němci, nic vám není
vhod na ubohých Estoncích. A proto pryč s vámi, do pekla s vámi!“
- Když pobývali na řádových hradech vznešení hosté, byly na je-
jich počest pořádány hony na litevském území, při kterých byly
vesnice páleny a lidé ve smečkách jako psi hnáni do otroctví. A
báseň k tomu pěl: „Co vás bolí, to nám působí radost!“ A tyto
křesťanští rytíři se modlili k Panně Marii!

a nebylo místa pro žádné plýtvání. Právě-li Plato, že pravá filosofie není nikde jinde než v Lakedaimonu, a chce-li tím ukázat, že pronikavá jednotící síla je vůdčím státním principem, pak může být totéž řečeno o tomto duchovním vojenském státě. Není divu, jestliže kategorický imperativ Kantova praktického rozumu byl inspirován tradicemi těchto disciplinovaných sil, které došly k vyšší logice, než je prostá logika vojenská, a proto také i filosofa-pozorovatele zase doprovodily až k oněm výšinám. Kantův kategorický morální princip má s tímž principem pruského státu i to společné, že svědomí je uspokojováno subjektivní stránkou jednání podle povinností, zatím co na objektivní dobro a účel tohoto „povinnostního konání“ nebere zřetel, tak že velký anarchista - stát, který činí, co chce - může činit totéž i s obětavou poslušností svých poddaných.

ZHROUCENÍ RYTÍŘSKÉHO ŘÁDU A DALŠÍ PŮSOBENÍ JEHO DUCHA

Všechny vnitřní i vnější poměry odůvodnily, že se tato pyšná řádová budova musila zhroutit - ovšem nikoliv úplně, totiž tak, že by nepřevtělila svého mocného ducha a svou světodějnou kletbu v nové formy. Pokud se týká vnitřních příčin zhroucení - nutno uvážit, že doba křížových válek a rytířských řádů z ní vzealých byla již dávno skončena a reformace buřila na brány Marienburku. Sedláci, měšťané a drobná šlechta bouřili se - přes všechny povolené výsady - proti tomu, že osud země, která tak zbohatla, je nadále svémocně řízen malou, přísně uzavřenou kastou cizího původu a nijak k zemi nepřipoutanou. Hansa viděla ve velkorysé obchodní politice řádu konkurenci vlastnímu monopolnímu postavení. Rusko se začínalo pomalu rozhlížet po Baltu. Polsko počínalo zaozkrouhlovat své državy a znovu k sobě připoutávat Gdansko. Proti všem těmto nebezpečím nedovedla už vnitřní síla Řádu čelit. Mocenská pozice učinila vedoucí činitele svévolnými a

bezstarostnými. Proto se dostavovala rána za ranou. Nejdříve porážka u Tannenbergu, pak zrada ve vlastním táboře, odpad za odpadem v pohraničí a konečně podrobení se polské lenní svrchovanosti. Vlastním koncem Řádu byla sekularisace za posledního velmistra. Potom země, spravovaná jako samostatné vévodství, připadla po smrti posledního velmistra Braniborsku dědictvím. Stala se neschopnou bránit se dále sama proti vzrůstající moci východu a musila se vrátit zpět do celoněmeckého života a zasnoubit se s druhou velkou kolonizační německou silou, která vyrostla k podobné síle vůle na písčinách Marky za staletých bojů s tamními slovanskými kmeny. Toto spojení osudu vedlo pak nejdříve k oné známé zaokrouhlovací politice mnohonásobně rozervaného, kolonizačního území, které bylo dohromady slepeno z dobytých a ze zděděných dílců. Tak na př. urval Fridrich Veliký při dělení Polska celou, od pravěku polskou zemi, oddělující Braniborsko od východních Prus. Také dobytí Slezska bylo daleko spíše starou protipolskou řádovou akcí než akcí výslovně protirakouskou. Již koncem 14. století předložil Řádu jeden piastovský kníže návrh na dělení Polska.

Dobytí Hannoverska Bismarckem bylo v podstatě totéž jako dobytí území, které se nazývalo polským koridorem. Hannover byl, možno říci, západní vestfálský koridor, který odděloval Prusko od jeho porýnských dědických zemí. Vidíme tu v činnosti zásadní dobývačnou tradici, přenesenou sem z rytířského Řádu, zároveň s oním mystickým pojmem německého poslání Pruska, který si biskup Ketteler nedovedl vysvětlit, jenž však byl bezpochyby prostě vybledlou tradicí svatého poslání někdejších křížáků a ve své podstatě znamenal tendenci bezmezné extensivnosti. „Čím je Prusko pro Německo“, pravil Gneisenau, „tím musí být Německo pro celou Evropu. Prusko musí a bude jednou obsahovati větší část Evropy.“ Zdůrazňuji, že tato dominanta pruského bytí vychází z hloubek mocné tradice. Kdo ji pochopil, ten věděl, jak rychle a neodolatelně stanou se po válce právě sly, živené touto tradicí, pány zcela provisorního Německa, které v sobě neuspořádalo

ani ideje a prameny síly starého, nadnárodního německví, ani sílu důslednosti pruského světa, a že proto bude musít tento provizorní útvar bezvládně odstoupítí ihned, jakmile přejdou zástupci militaristických tradic k útoku.

RYTÍŘSKÝ ŘÁD A PRUSKÝ MILITARISMUS

Francouzský hrabě J. de Pange, jehož rodina pochází z Lotrinska, vypráví ve svých „Soirées de Saverne“ (Večery savernské) o typickém dojmu, který v něm za mládí vzbuzovala tradice Řádu, dozrívající ve starší generaci vojenských vůdců v Německu. Píše o generálu Häseleerovi, jenž byl dlouho před válkou velitelem v Lotrinsku: „Hluboko se mi vryl do paměti tento šedivě žlutý obličej, který měl pod přílbou překvapivě mnišský výraz. Vedl také, jak známo, mnišský život. Neoženil se a neměl v Metách jiného bytu než jedinou malou světnici, která byla holá jako klášterní cela. Jen na stropě si dal vymalovati mapu pohraničního území, takže mohl - leže na svém polním lůžku - přemýšletí o budoucích bitvách. Obličej tohoto mnicha-vojáka pronásledoval mne dlouho a pochopil jsem, že on a jemu podobní prodlužují tradice velkého Řádu mnichů ve vojenských šatech.“

Hrabě von Häseleer nebyl barbarem. Byl rytířským protivníkem. Odepřel ve sněmovně dáti svůj souhlas k vyvlastňovací politice, kterou navrhoval kníže Bülow proti polským velkostatkářům. Ale v promluvě ke svým oddílům roku 1893 řekl toto: „Naše civilizace si musí stavět chrámy na horách mrtvol, na oceánu sáz a na sténání nesčetných umírajících.“

Tento projev, učiněný takovýmto mužem, ukazuje celou pruskou mentalitu v nejostřejším světle. Tito lidé vymýtili ze svého myšlení o národněpolitickém dění zásadně celý obsah osobního duševního života, počítaje v to i náboženství, lidskost, morálku a čestnost. Národnostní politika jest jim pouze přírodní dynamikou a člověk, který dává svou sílu do hry, musí se stát sám nemilosrdnou přírodou, jestliže chce vyhrát. Tuto oběť jest dlužen svému národu, aby nebyl rozšlapán - je

ji dlužen i civilizaci, aby triumfovali ti, kdož si toho biologicky skutečně zaslужují. U všech mužů, kteří vyšli z této školy, nalézáme stejné vnitřní rozpolčení: ať jsou jakkoliv kultivovaní, ať jsou třeba i musikálně nadaní, jakmile začnou uvažovat o politice dýchá z jejich řeči a z jejich myšlení pojednou polární chlad. Není to snad politické pohanství, nikoliv, neboť pohan věřil v neodlučitelnou vládu bohů i nad politickým zmatkem, ale tito lidé zdají se být oběťmi zcela zvláštní nemoci, která pomalu vznikla z vyhlazovacích válek generací i staletí a v účastnících i dědicích oné divokosti zdá se beznadějně zabíjet prainstinkt živé duše pro skutečnou existenci neviditelného světa i v politickém dění, a právě tam! I Fridrich Veliký, člověk duchovně a umělecky tak vysoko stojící, byl ve věcech mezinárodně politických jako posedlý jakousi morální insanity. Všem těmto státníkům, kterým ležel morální pořádek národa velmi na srdci, ani zdaleka nenapadla myšlenka, že v jejich politice vězí rozpor smrtelné imorality a že musí přijít den, kdy všechno, co cynicky praktikovali navenek a prohlášovali za dovolené, se obrátí rozkladně i proti vnitřnímu pořádku a pojmům práva. Žili zcela klidně v úplném rozpolčení a v tak slepém materialismu historického dění, že oloupili politické myšlení svého národa i v příštích generacích o každé vyšší světlo a zároveň o jakýkoliv hlubší názor na skutečnost.

DVA ČINITELÉ V KOLONIÁLNÍM NĚMECTVÍ

Pro pronikavé psychologické i sociologické poznání toho, čím je vlastně pruský militarismus, s nímž se dostala Evropa do tak těžkého a nezhojitelného konfliktu, nemůžeme dosti podtrhnouti zjištění, že sjednocením vévodství pruského a Braniborska spojili se dvě kolonizační námecké síly, které mají zcela rozdílný původ a ustrojení a které se střídavě doplňovaly ve výstavbě pruského systému. Díl, patřící kdysi Řádové

zemí, měl více křesťansko-rytířskou inspiraci a zachoval si po staletí onu cílevědomost, udávající tón, jakož i ducha vedoucích kruhů, kdežto podstata braniborského přínosu se zabývala více subalterní částí onoho militarismu. Velký kurfiřt shromáždil poslední zbytky lancknechtských hord z třicetileté války, zabezpečil je právně, státně zařadil a zároveň je zachránil nanejvýš tvrdou disciplínou před rozervaností válečných let; toto dílo pak dokonali jeho nástupci. Jednou z nejrozhodnějších příčin zániku rytířského řádu byl vynález nového vedení válek pěchotou. Postupimští granátníci, dokonalá militaristická kreace Fridricha Velikého - nevyjímaje dessavský parádní marš - to byl braniborský přínos. Z východu přišlo všechno ostatní, symbolisované osobou Häselera a uchované z ducha Řádu ve vedoucích kruzích pruského militarismu.*

Oba vylíčené proudy koloniálního němectví jsou ethicky dost rozdílné. Pruský element je mnohem méně německý, i když je kolonisačně-militaristicky zcela neobyčejně otužilý. Chybí mu - jak praví Treitschke - výslovně německý rys charakteru: dobromyslnost. Brandenburský prvek je směs, ve které namnoze silně převažuje onen vendický (slovanský) element, který

* Roku 1921 napsal v brožuře „England, Frankreich, Deutschland und Preussen“ (Naklad. Friede durch Recht, Wiesbaden) vyšší bavorský důstojník: „Pruský stát a pruský národ není s hlediska historického nic jiného než přenesení zákonů a předpisů středověkých lancknechtských praporů na stát. Odtud pramení ona téměř nepřemožitelná a vnitřně pevná rozhodnost, která byla a je dosud vlastní tomuto společnému bytí jako frundsberským nebo švýcarským tlupám lancknechtů.“ - To však je veskrze jednostranný závěr. Prusko není pouze státem lancknechtským, nýbrž je syntésou lancknechta a řádového rytíře, tedy válečnická tradice, svrchu i zespodu, které se spojily - jedna, pocházející z divokosti třicetiletého německého pustošení a druhá z duchovní disciplíny Řádu a z obětavosti křížových výprav. Lancknechtí by sami nebyli nikdy vybudovali pruský stát; podíl mnichů byl zde rozhodující. Skryté náboženské prvky najdeme vždycky v základě každého velikého konstruktivního díla. Samo dílo zničení děkuje za svou pádnost spolupůsobení padlých andělů.

se vyznačuje zvláštní povolností, služebností, pracovitostí a praktickým zaměřením.* Pruský militarismus byl by však nedostatečně vylíčen ve své podstatě, kdybychom zapomněli, že byl reprezentován i oním opravdu německým živlem, který ve vojenském rytmu, v přísném vřazení jednotlivce do celku, v nepovolné disciplíně odkrýval něco, co odpovídalo hluboké německé potřebě rozumu („ratio“), systematiky a sjednocování rozbíhajících se prvků.** Proto nesmíme vojenské smýšlení novoněmeckého lidu nikdy jen prostě klásti na roveň s pouhým válečnickým smýšlením. Militaristický systém předstihl všechno ostatní v národním životě především právě proto, že byl něco mnohem více než pohotovost k válčení. Jeho škola přesnosti, vůle, provádění věcí do důsledků, spolehlivosti v maličkostech, kategorické odpovědnosti dovedla pomalu připoutat k sobě nejlepší národní ctnosti, takže Vilém I. mohl bez přehánění říci: „Naše vojenské instituce pocházejí z celé mravní výchovy našeho lidu.“ Thomas Carlyle ve své knize o Fridrichu Velikém jako velkou vymoženost německého kolonizátorství chválí, že pojem mužnosti pevně spojilo s pojmem „sloužiti“, podle Goethových slov ve Vilému Meistrovi: „Učiň ze sebe nástroj“. Celistvost a důslednost jsou vlastností tohoto „sloužení“. Není jen zdáním a polovičatostí, nýbrž opravdovostí a věrností do

* Moeller van der Bruck praví o vednické rase: „... sama neměla vůle k vytvoření dějin, ale přinesla zato věnem mnohá nadání, která mohla být užitečná, jakmile zvenčí přistoupilo vedení a rozhodnost, kterých tato rasa původně neměla. Tento živel byl trpělivým a upotřebitelným lidským materiálem pro každého, kdo ho uměl upotřebit. Tehdy dospěl vždy až k bezprostřednímu podílu na důležitém historickém ději. Nevytvořil sice pruský stát sám, ale umožnil jeho vznik a byl jeho nosným prvkem.

** Spisovatel si vzpomíná, že sám jeho otec, rozhodný liberál, odpůrce Bismarcka a militarismu, nemohl dosti vynachválit radost, kterou mu při službě u ženijního pluku způsobovalo všechno, co mělo v sobě vojenský rytmus, racionální zařazení síl, všechno vrcholně disciplinované - na př. sestavení přechodu přes řeku, stavba cest, a to v neškrtatí myslitelné lhůtě.

posledního dechu. Tento prvek pruské pedagogiky nachází Carlyle již u Fridricha Viléma I: „Vyplenění lhavosti“ bylo thematem jeho vlády - „nenávisť proti prázdnému troubení do větru a modravým mlžinám“, tedy proti každému zdání a selhání ve službě! Totéž zjišťuje Moeller van den Bruck, mluvě o páteři, „kterou Fridrich Vilém I. vrazil jako železný nabíják do německého organismu“.

KONSTRUKTIVNÍ A ROZKLADNĚ VLASTNOSTI PRUSKÉHO MILITARISMU

Podle předchozího zjištění ani nemůžeme dostatečně objasnit komplikovanost celého zjevu novoněmeckého militarismu. Je obzvláště typickým výrazem téměř až nerozuzlitelné spleti a směsi dobra i zla, ničitelských i budovatelských sil, barbarství i kultury, Krista a Antikrista, kterou jsme označili jako poznávací znamení fáze velkého boje mezi vyššími a nižšími silami, spějící dnes ke svému vyvrcholení. Kdo bude jednou umětí rozloučiti prvky působící navzájem tisíci způsoby v tomto militarismu, kdo dovede každý jednotlivý z nich správně pojmenovat a ukázat, jak v nich zlo slouží dobru a dobro zlu (nebo lépe řečeno, jak se domnívá sloužit), ten pomůže připravovat příchod nové doby, v níž bude světlo a stín, tvůrčí a rozkladné, duchovní a ducha zabíjející znovu od sebe jasně odděleno, takže se bude moci odehrávat boj obou velkých protiv v plném světle. Dnešní dalekosáhlý myšlenkový a slovní zmatek v posuzování velkých dějinných událostí předešlých dob spočívá právě v tom, že každý kdo je posuzuje, má na myslí vždy jen jediný prvek, a ostatní, které spolupůsobily nebo dokonce i vedly, nevidí nebo nechce vidět.

Nesčetní posuzovatelé nepoznali v prusáctví onu mocnou pozitivnost, ba přítomnost křesťanské askese a obětavosti, což jim znemožnilo rozumětí je h o historické úloze, která se odehrávala a odehrává v německém životě, onu přitažlivou sílu, kterou na německou duši působila a ještě působí, a morální kredit, kterého si dobyla daleko v cizině. Nesčetní jiní posuzo-

vatelé zůstali zase slepí k démonickému a rosvratnému, které se zmocnilo všech vyšších prvků, přivedlo je do svých služeb a poukazem na nejvyšší mety učinilo všechno užitečným a pomalu vše zmaterialisovalo... V dalším uvádíme charakteristický příklad oprávněného hodnocení a zaslepenosti ke všem rozkladným a proměnným silám.

Bývalý uheraký ministr financí, R. Hegedüs, věnoval v „Pester Lloyd“ (1927) pruské ošetřovatelce, která ho výjimečnou péčí zachránila z jeho těžkého nervového zhroucení, toto vděčné přání:

„Mám jen jedno přání, sestro Markéto: Káž by Vám bylo dáno dočkati se toho, aby stará pruská půda opět patřila Německu, aby znovu zesílila říše vydávající tak velkolepá stvoření plná vědomí povinnosti, stvoření jako z ocele ulitá. Kategorický imperativ, rocher de bronze, to je prapruská žena; ta náleží docela státu a stát zase jí. To Vám přeji, sestro Markéto, neboť až povstane opět velké Německo, pak podá ruku i malým Uhrám a také my zvrátíme Trianon.“

Nikoliv, sestro Markéto, to vám nepřejeme! Právě naopak, přejeme vám, aby s vašeho lidu bylo sňato ono těžké prokletí, tkvící v tom, že všechny ty neporovnatelně skvělé vlastnosti byly tak strašlivě spojovány se zbožštěním bohaprázdného násilnického státnictví a byly jím tak hrubě zneužity a vehnány do služby naprosté nemorálnosti! Přejeme vám, aby i stát, kterému sloužíte, dospěl konečně k tomu, že by ve svých vlastních vypěstoval bývalé vědomí povinnosti k vyškňmu dobru a příkazu, než jakým je on sám. Neboť jedině tak dostane onen kategorický imperativ svůj důstojný obsah, smysl a nejvyšší morální účel. Teprve až se tento stát rozhodne kategoricky sloužit společenství všech národů a přejde od loupeživého rytířství a pěstního práva k rytířské vůli pomoci a k pracovní spolitosti se sousedy, které znásilňuje, pak teprve bude hoděn mnoha výtečných a neegoistických sluhů a služebnic, daných mu Prozřetelností...

A to je právě účelem této knihy, aby vyloučila německý osud, to znamená, aby především učinila psychologicky a socio-

logicky srozumitelným ono zmaterialisování německé duše. Proto by chtěl spisovatel uvést ještě jiný příklad, aby jednak byl spravedlivý k pruské „virtus“ (ctnosti), jednak aby osvětlil její tragické zablouzení do služeb principu, její vlastní podstatě diametrálně protilehlého. V životných vzpomínkách Th. v. Bernhardiho píše syn František o svém otci:

„Když jsem 12. února 1887 stál u jeho úmrtního lůžka a když se už stíny smrti rychle skláněly nad 84letým starcem, tu vážná výstraha byla jeho téměř posledními slovy. Nesmí se zapomínat - pravil - že všechno namáhání a zápasení v životě jednotlivcově má jen tehdy skutečný a opravdový význam, jestliže je ve vědomém vztahu ke všeobecnému.“

Zde promlouvá ono prastaré, nejlepší němectví, které vždycky šlo od zlomku k totalitě, od jednotlivých věd ke „světovému názoru“, od separatismu k universalitě, zde k nám mluví ona náboženská obětavost, ono římsko-křesťanské dědictví germánských nositelů středověké „civitas humana“, ono nejceněnější nadání evropského ústředního národa. - Nyní však zbloudil tento národ v pouhém kultu pruského státního systému a vojenské disciplíny podobně, jako se v utrpení Wertherově německá touha po věčnosti zadívala do Lotty a přenesla na ni sílu citů, které však byly v základě určeny pro dobro mnohem vyšší.

Mohli bychom ještě vzbuditi v nejlepších pruských mužích pokání s touhou po návratu k pravému smyslu a cíli jejich oddanosti k všeobecnému, a přivesti je ze smrtelného individualismu a partikularismu k vědomí, ve kterém zbloudilo a zúžilo se celé jejich politické myšlení a jejich touha po rozplynutí v nadindividuálním? Nejsou už skutečně nezpůsobilí, a by vybědli ze své úzké separátnosti, ze svého útěku od universalistické myšlenky, ze svého spiknutí proti Evropě, tedy z celé oné pyšné anarchie svého státnického myšlení, a pochopili, že i uvnitř státu musí se onen vyšší smysl pro všeobecné nezadržitelně zvrhnout v pouhé zneužívání všeho všeobecného pro egoistické

zájmy, jestliže stát sám jako celek není podroben žádné vyšší povinnosti a odpovědnosti?

Umře průšáctví, tento nejužší kruh železné konsekventnosti, na hroznou nekonsekventnost, se kterou se snaží připoutat k sobě navzájem nejvyšší mravnost i nejdokonalejší nemravnost, neporušitelný pořádek a bezcharakterní banditství?

JAK SI MOHLO PRUSKO ZÍSKAT NĚMECKOU DUŠI

PRUSKÁ PEDAGOGIKA

Odpověď na tuto otázku naznačili jsme již na konci předešlé kapitoly. Braniborsko-Prusko se všemi svými státotvornými silami a metodami, které mají svůj původ v řádovém duchu, v orientě a v kolonizační práci, postavené osudně do zmatku chaotických dědictví třicetileté války, počalo proto - jak pokračovala jeho vlastní konsolidace - přitahovati k sobě posornost všech německých vlastenců. Jihoněmec, filosof Hegel viděl v Pruském státě na př. realizaci objektivního ducha. „Otrástí vlastní vůlí v jednotlivci, vzbudí u něho pocit nicotnosti egoismu a potřebu poslušnosti - je nutným základem pro vzdělání každého člověka.“ V těchto Hegelových slovech zřetelně poznáváme, proč se právě německý individualista a subjektivističtina snažil zachránit ze všech nebezpečí německé rozervanosti útekem do objektivního světa pruské státotvornosti. Kdysi doplnil latinský svět německé bytí po formální stránce - v protestantském Německu převzalo nyní Prusko úlohu ochraňovati normativní princip proti subjektivismu.

Prusko-německá symbiosa má však ještě hlubší psychologické příčiny. Jest v jistém platonském smyslu téměř erotic-kým zjevem, jedinečným setkáním mužských a ženských vlastností, z jejichž spojení povstalo všechno to, co se nazývá novoněmeckým bytím - ovšem ve smyslu tak jednostranného pomužštění, že z toho - podobně jako v islamu - ono věčně ženské a mariánské zcela zmizelo. V knize od B. Golze: „Genius Němectví“ (Der Genius der Deutschen) jest Němec říjící mimo hranice otužilého koloniálního němectví označován jakožto „žena lidstva“, čímž se zde míní receptivní, musické, sentimentální a nekonečné. Může se vyaktynouti větší protiva než Hölderlin a Bismarck? A přece se oba typy po dlouhém vzá-

jenném odmítání konečně našly a spojily podle zákona platonské lásky (eros), že protichůdné se přitahuje za účelem doplnění a synthesy. Plato nazývá Erotem „touhu po bohatství“. Ale existuje i touha bohatství po chudobě, plnosti po zjednodušení, jako toužilo v Platonovi samém přetékaající bohatství jonského nadání po dorské přísnosti forem a omezení. A zde právě také tkví psychologický důvod pro výjimečnou přitažlivou sílu pruské disciplíny, pořádku, mravnosti a státnickosti, na německou bytost a zcela nepopíratelně především na německví vyrvané z kořenů, odtržené od římské disciplíny, křesťanské askese a křesťanské precíznosti a přenechané svému vlastnímu citovému přepětí.

Vždycky jsme se divili, proč typ, tak zcela vzdálený veškeré výjimečnosti, jakým byl Hindenburg, mohl dostoupit až k takovému nepopíratelnému vůdcovství všemi možnými nepokoji a změnami poválečné doby. Nic není pochopitelnějšího! Tak jako existují vysoce komplikované ženy, které jsou ochotny provdat se za dřevěného panáka, protože potřebují oporu a záchranu samy před sebou v jednoduchém, tak také tato přímo symbolická inkarnace nejjednodušší prušácké mužnosti, věcnosti a spolehlivosti, slibovala zstrašenému a neznámým světem rozpolcenému německému člověku záchranu ze všeho porušení rovnováhy. Zajisté, obličej slibuje vždycky více, než splní! - Z Hindenburga působily nesmírné, téměř staleté jistoty, mluvil z něho muž, který má sama sebe klidně v moci k muži vykolejenému za sebe samého - a to stačilo.

Musíme čísti co praví typický Němec *Moeller van den Bruck* ve své knize „Pruský styl“ (*Der preussische Stil*) o tom, co přineslo prušáctví ostatním nepruským Němcům. Zde vidíme zřetelně účinek nepolitického Erota, který musil s vnitřní nutností přivést Němce k Prusům, mateřské Němce k německým kolonistům. Praví se tam:

„...Na koloniální půdě Pruska, kam bylo německví přesa-zeno, musilo se rozloučit právě s nejněmečtějšími pravlastnostmi, s touhou a zasněností, s rozmařilostí a zřetělostí.

Dobrovolně se zřeklo všech takových národních sil, které

vycházejí z představy a nikoliv ze skutečnosti, z dobrodružství a nikoliv z povinnosti a jimiž mohl být až dosud účel našeho života pojímán vždy jen blouznivě a rozeklaně - nikdy však konstruktivně.

Prušáctví bylo duchem, který v dobách, kdy my v Německu jsme skoro hynuli na romantiku a možno říci na němectví, vyměnilo blouznění za vůli, zdání za věc a věčnost a přejalo mezi námi poselství činn...

...A toto prušáctví, tato věčnost prušáctví, stala se nyní páteří, která němectví v marnotratnostech jeho přepjatých, ale nejistých osudů, vždy chyběla. Tvrdě a rovně - a kdyby se tak mělo stát i se ztrnulostí nabijáku - vrazil nám je Fridrich Vilém I. do živého těla.“ ,

Jako si měkký a citlivý hlemýžď staví svůj domek z vlastní sekrece, tak si i sentimentální němectví postavilo svůj pevný dům z prušácké odlišnosti. V pověsti obléká se Siegfried do dračí kůže - to je Němec, který se odívá do pruské kůže; ale není těžké poznat, že mužnost spočívá více v kůži než v bytosti. Proto jest v novém Německu od dob Bismarckových hlasitě zdůrazňováno „železné“ a „ocelově tvrdé“: „Železný kancléř“, „ocelově pevný smysl pro skutečnost“, „Stahlhelm“ atd. - Kdo má železný charakter, ten nepotřebuje železnou přilbu, tomu stačí slaměný klobouk. Rozvážné německé ženy dovedly by mnoho vypravovat o nedostatku železné substance v charakteru mnohých tak pádně vystupujících pánů v jezdeckých botách a ocelových přilbách. Proto je rozený Prusák pravdivější a snesitelnější než popruštělý Sas nebo Bádeňák. Co je vlastně Hitler? Je to dokonalé vítězství prušáctví nad německou duší. Hitler je dohoněná revoluce z roku 1848, dohoněná prostředky tehdejších vítězů, tedy prostředky pruského militarismu. Prušáctví muslo přijmout Rakušana Hitlera, neboť prušáctví a němectví žhavě slité v jedno jsou dohromady mocnější než odděleně. Goebbels jednou řekl: „My jsme Prusové, i když jsme Bavoři nebo Vírtenberčané - kde jsme my, tam je Prusko.“ Tak tomu je. Nacionální socialismus není žádným překvapením. Jest absolutně logickým důsledkem no-

vých německých dějin od toho okamžiku, v němž Leibniz zjistil německý a evropský chaos, a kdy Němec, oloupený o jednoznačné, jednotně vedoucí křesťanství a křesťanskou orientaci pro svoje politické znovuzrození a oddělený od svých universalistických dějin třiceti lety pohrom a zpusťování, přiklonil se pomalu k západnímu nacionalismu a domníval se, že v pruském státním duchu našel smysl dávající a formující sílu svého národního spojení a zúžení. Proto také vede přímá linie od černočervenězlatého nacionalismu k Hitlerovi. A Hitler je jen logicky dokončeným dílem Bismarckovým, jež muslo podle svého nejvnitřnějšího nacionálně státního charakteru tak dlouho odstrkovat nadnárodnostní Rakousko, dokud nebylo osvobozeno od spojení s neněmeckými elementy.

Göring řekl v Postupimi: „Ode dneška je pochod postupimských granátníků krokem německého národa.“ Tento pří-
měr definuje jasně vnitřní smysl a poslední akt onoho světo-
dějného třistaletého procesu.

O duchu Bismarckově a jeho vlivu na přetvoření německé duše píše švédský sociolog Steffen v knize „Imperialismus“ (Jena 1915):

„Bismarckův duch opustil svou časnou schránku jen proto, aby tím více pronikl duši německého národa. Ta pak přejala jak jeho brutalitu a lhostejnost k spravedlnosti, tak i jeho velkolepé státní sebevědomí.“

Nacionálně socialistická propaganda provedla proces proní-
kání německé duše pruským státním duchem až do konce, při-
čemž ji podporovalo vnitřně i vně úplné politické selhání právě
těch národních skupin, které kdysi bojovaly proti Bismar-
ckovi a jeho epigonům. Byli jen naprosto podřízenými správci
konkursu, chyběla jim jakákoliv vůdčí idea a důslednost se
kterou měli a mohli otevřít německému národu nové i staré
horizonty pro jeho obnovu a pro revizi jeho dějinného zblou-
dění.

Výše řečená formule: „Hitler je dokonalé vítězství prušáctví
nad německou duší“, potřebuje ovšem ještě doplnění. Přijetí a
osvojení pruského ducha bylo - abychom tak řekli - prvním

aktem. Francouzi o něm říkají: „Hitler je Vilémem II., jenže pro lid.“ Byl dobrovolným přiznáním k ideologii, kterou předtím vymávaly jen vládnoucí třídy. Jak lze vysvětlit toto získání si širokých mas? Nebylo by bývalo po prohrané válce možno očekávat právě opak? Cožpak pruská válečná politika nedošla až k absurdnosti? Ano, zajisté. Ale nikoliv pro německý lid. Ten byl obelháván o všech příčinách války i o svém osudu. Proto nemohla pravdivá fakta docílit v německém lidu takového osvětlujícího účinku, aby jej dovedl k poznání reálních vztahů. Příčiny války a poválečného stavu byly propagandou, která nemá sobě rovné, tak překroucený, že odtrhly zcela logicky německý lid od ostatní Evropy a přiklonily jej k prušáctví a k jeho válečné politice. Ale zároveň se odehrálo ještě cosi nového: ty živly, které viděly v návratu k pruské tradici jedinou možnou záchranu Německa, namáhaly se smysl této tradice znovu vyložit a provést do důsledků. Již Spengler zdůraznil ve svém spise „Prušáctví a socialismus“ (Preussentum und Sozialismus), že socialismus byl jen logickým použitím pruské státní ideje, že byl jen jasnou důsledností státnickosti domyšlené do konce a její pohotové obhajoby vně i uvnitř. Nacionální socialismus tedy nepřevzal prostě jen pruský princip, ale i logicky jej po všech stránkách domyslíl. Jen tento ideologický výkon umožnil mu jeho hierarchické nadřazení nad militaristický systém a jeho skutečnou vládu ve státě. Nacionálně-socialistické hnutí přidalo tomuto vývoji ještě jeden prvek, který nebyl pruského původu, ale byl velmi vhodný, aby podložil totalitní stát ideologicky: myšlenku národního společenství, vzniklou v hnutí mládeže, která nepovstala z hegelánských teorií, nýbrž z objevu německého lidu, jehož autorem bylo hnutí „Wandervogelů“ a jim podobných sdružení, jež inspirovala celou řadu velmi pozoruhodných snah pro povznesení dělnických vrstev. Válka a doba poválečná oblékla onu zpívající a toulající se mládež s rozhalenými schillerovskými límci do pruské uniformy. Tuto uniformu vyměnili pak za uniformu nacionálně socialistickou, výraz jejich obličejů stvrdil a zkřečovatěl a propaganda lži vykonala svoje dílo,

hnutí mládeže, založené a vychované k tomu, aby bojovalo proti zmechanisování německého života, samo beznadějně postátněno.

PRUSKO ZAKLÁDÁ NĚMECKOU JEDNOTU

Rostoucí touha po novém skupení národních sil byla nejsilnějším motivem, jenž vtěsnil německého člověka do pruské uniformy. A čím více individualistický charakter Němců, jejich boj o abstraktní ideje i dědictví nadnárodnostní minulosti tomu překážel, tím vášnivější a bezohlednější bylo přání po násilném řešení. Německý básník E. Geibel, opravdu napsal: „Chybí nám jeden muž, vnuk Nibelungů, který by včas-tohoto šíleného jezdce - zkrotil železnou pěstí a železným stehnem.“ Clausewitz napsal roku 1815: „Německo může dospět k politické jednotě jen jedinou cestou - mečem a tím, že jeden z těchto států si podrobí všechny ostatní.“ Hegel volal po krvi a železe a spisovatel Bollmann prorokoval roku 1858 ve svém spise „Obhajoba machiavellismu“, (Verteidigung des Machiavellismus): „Německo nelze zachránit, jestliže v něm nevyvstane reformátorský a velečnický kníže, jak ho popisuje Machiavelli. Ten bude uvnitř blaho lidu mít za svaté, ale k cizině nebude znáti ani laskavosti, ani ukřutnosti, ani věrnosti, ani porušení slova, ani cti, ani hanby, ale jen a jedině jednotu, velikost a nezávislost vlasti.“

Stalo se docela podle tohoto proroctví.. A nejdivnější je, že právě liberálové, tedy ti rození obhajovatelé kultury proti státní všemocnosti, vydali Německo bismarckismu, a že jen malá řada mužů, křesťansky založených, zůstala nepodplacitelná, že se nedala zvrátit okamžitým úspěchem a také předvídala, že opovrhování právem, vnějšího zbavení se všech pout, nejen že zorganizuje celý okolní svět proti Německu, nýbrž také morální základy státu neodvratně zničí.* Právě ne-

* Ruský filosof V. Solovjev napsal: „Jen ne sebeklam! Nelidskost v mezinárodních vztazích zničí nakonec i mravnost jedno-

smírné obtíže procesu sjednotit Němce na čistě národní bási prokázaly nejjasněji, že je násilně vnuceným schematem německému základnímu tónu cizím, a že nemůže národ zachrániti a vyvésti z roztržiténosti tak jednoduchým a nehistorickým způsobem. Roztržiténost tato byla by poukazovala v případě Rakouska, Alsaska a severní Marky spíše na nutné spojení s Evropou, což současně znamenalo - jak jsme již nahoře řekli - že německá otázka je řešitelná jen zároveň s otázkami všeevropskými. V nejvýš typickém spise popruštělého Němce W. Stapela: „Musí Prusko existovati?“ (Muss Preussen sein?), který navazuje na citované myšlenky Moellera van den Bruck, se tvrdí, že Prusko jest politickou substancí Německa, a že rozervaný a popletený lid může jen odtud něco získat. Nad dějinným vývojem, nad dějinnými fakty nemůže prý být projevována žádná lítost, nějaké „kdybychom“ - všechno se musilo stát tak, jak se stalo. - Zde je zrno pravdy ve spoustě bludu. Ani to, co učinil jednotlivec, nelze odčiniti pouhou lítostí. Ale jen pokání a uznání vztahu mezi příčinou a účinkem, mezi osudem a vinou, poznání osudné bludné cesty, onoho odpadnutí od pravé podstaty vlastního bytí, je zárukou lepší budoucnosti, a proto není zbytečné ani beze smyslu. - Není také pravda, že Prusové jsou politickou podstatou Německa. Měli jsme svou zvláštní politickou bytnost už dávno předtím, než se Prusko zrodilo, bývali jsme dokonce politickou substancí Evropy (a Evropa byla naší politickou substancí!). Jenže tato substance byla bohatší a všestrannější než pruská státnost, v níž dospěl duch řádu i banditství k onomu hroznému smíšení, jehož explosivní „substance“ musí konečně zničit každý národ, který popuzen bludným a povrchním zdáním se domnívá, že skrze ni našel formu života.

tlivců a rodiny - to, co ostatně již nyní částečně v křesťanském světě vidíme. Člověk je a zůstane přece jen bytostí, která myslí spravedlivě, a proto nemůže dlouho snášet těžký rozkol mezi osobní a politickou morálkou!“

Až dospěje popruštělé Německo jednoho dne ke konci své bludné cesty, pak se všechno to, co dnes dosud může být zapíráno a zastíráno, zjeví jasně. Pak vyvstane i velká otázka, jak všechny ony zmatené míchanice rozmíchat, jak oddělit pruskou ctnost od pruské nectnosti, a jak učinit nově pokřtěné a nově posílené německé ctnosti opravdu užitečnými, místo aby německá ctnost i nadále zaslepeně propůjčovala svou sílu pruským nectnostem.

UCTIVÁNÍ HRDINŮ

Vůči velkým hrdinům světových dějin existuje filistrovský a abstraktně moralisující postoj, který není práv ani geniálnímu a uchvacujícímu, jež se může arci objevit též mezi falešně řízenými podniky, ani nepřináší správné porozumění pro onu hlubokou tragiku, která často spolupůsobí na světovém jevišti za skvělých vnějších dění. Ale existuje i neméně nebezpečný postoj, totiž ono nekritické zbožňování brutální síly a okamžitého úspěchu, které nejen nebezpečně svádí jedince, stojícího osaměle na závratných výškách světodějných rozhodnutí, nýbrž také působí velmi osudově a rozkladně na morální pevnost úsudku širokých lidových mas a tím zabíjí i schopnost cítit skutečné hrdinství.

Velcí a bezohlední zakladatelé pruského státu a jeho světového úspěchu jsou předmětem tohoto uctívání hrdinů bez mužného rozeznávání a precisování.* Carlyova kniha o Fridrichu Velikém a jeho předcích přispěla velmi mnoho k takovým zmateným úsudkům. Všeobecně vzato prozrazuje se v takovém zbožňování bezohledné síly jakýsi ženský rys. Nietzsche praví, že kult Bismarckův povstal z „touhy pastevců po brutálním znásilňování“. Máme dnes autory, na př. W. Hege-

* Také ve Francii existoval kult krále Fridricha, který způsobil morálním silám statečnosti francouzského lidu mnoho škody. Voltaire píše: „Francouzská armáda bojuje špatně proti pruskému králi, protože ho v duši uctívá.“ Na slepotu, získanou podobným uctíváním, doplatil i Napoleon III.

manna, kteří nenechají na osobnostech, jako je Fridrich Velký, dobrého ani vlásku. To je opět upřiláněno. Fridrich Velký i jeho předek Velký kurfiřt byli nesporně lidé, kteří v nanejvýš těžké dějinné situaci podali příklady velikých a vzorných vlastností, odvahy, vůle, vytrvalosti a duchapřítomnosti. Že oba stáli proti císaři a proti říši v době úplného rozkladu evropského společenství národů i jednoty německých kmenů, že si dali pomáhat cizinou a sami cizíně pomáhali, to nemůže být rozhodující pro jejich posouzení. Nelze jim upřít, že to dělali v dobré víře a že s obrovským rozhledem a energií, i s vysokým sebevědomím odpovědnosti ve svém nejvlastnějším mocenském okruhu vytvořili pořádek a shromáždili všechny životní síly. - A možné je i to, že po věroučném rozkolu nebyla tradiční forma Říše už schopna representovati německou jednotu a že snad jejich vlastní země byla určena k tomu, aby se stala střediskem nového sjednocení německých sil. Toto přiznání hodnot není ovšem schválením jejich bezohledné a bezideové činnosti, nebo přiznáním jakékoliv státnické velikosti a odpovědnosti. Jejich zrak zůstal upoután na okamžitý mocenský úspěch. K německé otázce v celé hloubce a šíři a k její souvislosti s evropským problémem zůstali zcela lhostejní. Vzhledem k pozemskému dění a počínání byl Fridrich Velký naprostým pesimistou a atheistou. „Země patří zlému duchu, ne dobrému“ - tato slova Schillerova Waldsteina byl by mohl vyslovit i on. Nepokládal za hodno námahy zadívat se svýma zářivýma očima na německý problém. Stačilo mu úplně, že zaměstnával svou inteligenci hříčkami, v tehdejším francouzském smyslu duchaplnými. Politické, světové konflikty dával rozhodovat postupímskými granátníky - ale ostatně zanechal svým potomkům dobře spořádaný stát. Když se granátcíci u Leuthenu vyhýbali nepřátelským kulím, křičel na ně: „Chlapi, chcete být věčně živi?“ což bylo chlapům docela jasné. Fridrich byl konečně - přes veškerou hru na flétnu a duchaplnost - posedlý pruským démonem, v jehož službě podnikl jeden z největších zločinů dějin - totiž rozdělení Polska - a ani na okamžik nepomyslel, že jeho vlastní stát by

mohl jednou zahynout na důsledky tohoto zločinu.* Pro všechny pruské válečné bohy je ostatně charakteristická tak čistě jako nikde jinde ve světě a v životě národů uchovávaná chladná a absolutní nevěra ve fakt, že mravní moc vládne a rozsuje ve vývoji států. A proto jednají právě tak cynicky a tak jistě, jak mluví.** Jsou v nejhlubší propasti přes všechny výjimečné dary, jsou v podstatném poznání biologie státu zcela podřazenými, stojí daleko za pohany, dokonce i za Indiány, neboť i tito uznávají sociální nutnost dostát danému slovu. Mluví z nich nepopsatelné zdivočelé myšlení o lidských záležitostech i o duchovních podmínkách našeho života, jejichž základní příčiny jsou skrytým tajemstvím. Jest to snad ono kolonizační dílo, vybudované s tak výjimečným úspěchem a bez viditelné pomsty nebes, nezměrnými zločiny lupičství a vražd? Je to černá smrt, duchovní smrt, která přichází z bojišť napitých krví a z kouře spálenišť? Jest to temná kletba ras, vbitých nesmiřitelně do země? Nevíme. Ale vidíme s hrůzou, že nad touto zemí zuří kletba, a nevidíme nikde vysvobození. Neboť ti, kdož pod touto kletbou žijí, se jí vysmívají a rozmnožují ji z hodiny na hodinu.

LIDÉ VŮLE A LIDÉ KULTURY

Problém doplnění německého bytí pruským bytím a svedení německého bytí pruským bytím možno sledovat až k hloubce všeobecné tragiky lidské omezenosti. B j ö r n s o n kdysi řekl:

* Císařovna Marie Terezie poznala jasnoviděcky tohoto démona a po celý život litovala, že mělo Rakousko účast na tomto zločinu. Psala své dceři Marii Antoinettě: „Nejde jen o nás, o nebezpečí, ve kterém se nacházíme, tím, že jsme dočasně vydáni tomuto hroznému systému, ale o všeobecné dobro celého Německa a možná i celé Evropy.“

** 21. dubna 1915 psaly „Times“ v článku „English hypocrisy and German egoism“: „Fridrich Veliký řekl kdysi cynicky, že v politických záležitostech se nestará o morálku. Kdyby toto byl neřekl a alespoň navenek vzdal tribut úcty mravnímu zákonu, byl by býval ušetřil Evropě mnoho krve.“

„Je lidským osudem, že existují na jedné straně lidé, kteří mají bohatou kulturu a žádnou vůli, a na druhé straně lidé bez jakékoliv kultury.“ Chtít skutečně proniknout znamená nechtít mít mnohé věci rozhodnuty; být asketický znamená žít v monogamii s jednou jedinou, přesně zvolenou myšlenkou. Bohatě oduševnělý člověk ví, vidí, cítí, myslí a přeje si příliš mnoho, aby se dovedl rychle rozhodnout a nezlomně něco chtít. Pak je ovšem velké nebezpečí v tom, že kulturní člověk, kterému chybí soustředěná a silná vůle obhájit a přivést svou kulturu k platnosti, vydává se slepě všanc bezkulturnímu člověku vůle, aby se zachránil z rozvrácenosti. Pak vítězí vždy vůle nad takovouto kulturou, která je jen pouhou kultivovaností a nikoliv křesťanstvím, ve kterém vůle a čínorodost jsou dány v nadpřirozené velikosti a všechno, co se v přirozeném životě rozcívá, jest spojeno v universalitu.“

Panství pruského živlu nad živlem germánským jest panstvím chudších lidí vůle nad bohatěji založenými citovými a duchovními lidmi a může vést k jejich úplnému duchovnímu ochuzení. V nanejvýš poučné knize: „Georg von Bunsen, portrét z tábora přemožených“, definovala psychologicky dcera někdejšího pruského vyslance v Londýně, pravého Němce, který však byl proto Bismarckem propuštěn, onen ubohý, ale vůlí silný typus. Autorka protestuje proti tvrzení Marckse, že Bismarck je ztělesněním „německého národa“ a praví:

„Není zcela lehké vyjádřit slovy tento novoněmecký duchovní obzor, jakkoliv jsou nám jeho typy tak očividné, jakkoliv je známe dobře. Často slyšíme pohodlný úsudek: „Materialistické smýšlení, nedostatek idealismu.“ Ale to není výstižné. Zajisté i Novoněmci mají ideály, ale vždy egoistické a omezené. Pro odevzdanost, pro neosobní pohroužení ve vědu, pro onu vytrvalou, často tak špatně oceňovanou plí německého učenice mají málo porozumění a žádné sympatie. Jest jim cizí ušlechtilost, pravda a krásno, jestliže se k nim přímo nebo nepřímo nevztahuje. Lidská důstojnost, láska k bližnímu, spravedlnost, dobrá vůle, soucít, víra v pozvolný vyšší vývoj -

jsou pro ně marné, ba dokonce směšné fráze. Vědycky a bez výjimky je jejich vystupování, projadřování a mínění zcela osobivé, chybí jim diskretní zdrženlivost starší, silnější kultury. Jsou rozeznatelní již vnějškem. Jejich rysy, i když jsou plné, mají tvrdý výraz, a nedostatek vkusu a nadbytek jemně cítící dobroty jest vlastní jejich celému zjevu...

Označila bych tohoto panujícího ducha slovem ‚märkisch‘ (braniborský) jako protiklad k ‚deutsch‘ (německý). Nemá cizích příměsků, ale chybějí mu nejhlubší, nejkrásnější a nejdůležitější prvky německého bytí.

V Bismarckovi viděl můj otec, přes veškeren vděčný obdiv, stělesnění novoněmeckého ducha. Co ho nejintenzivněji odpuzovalo, bylo povýšení účelové politiky na pravidlo bez ohledu na pravdu a právo...“

„Přes veškeren vděčný obdiv.“ V tomto ústupku smýšlení o člověku, který přece musel být jasně rozeznán jako kletba, jeví se základ a jsoucnost celé slabosti německých odpůrců Bismarckových. Nestáli na pevné základně, celá jejich tradice byla otřesena, chtěli také jednotu, ale trochu lidštější a liberálnější... Ze problém německé jednoty nemohl být vůbec řešen vnitřně politicky, nýbrž jen v rámci skutečně evropské politiky - k čemuž právě nikdo nebyl méně schopný než koloniální němečtí - to pochopilo jen docela málo lidí.

Zmaterialisování Německa, vycházející z hegemonie kolonizovaného území, projevilo se pak během desítekletí i rostoucím zmaterialisováním výrazů obličejů. Báječně zjednodušená organizace mozku, hrozné zhrubnutí všech hnutí a myšlenek, rapidně pokračující uniformovanost duší jeví se již zevně zdaleka na tazích obličejů. Srovnajme jen některé obličejové mužů ‚Esamanů‘ s obličejem ‚syna Mus‘ z konce minulého století! M. P i c a r d líčí ve své knize o lidském obličejí (Delphin-Verlag, Mnichov) zmaterialisování obličejů za poslední století a mimo jiné poznatky říká: „...Jakmile přestává býti člověk obrazem Božím, jakmile zvířecí prvky, obsažené v lidské postavě, nejsou již poutány Boží podobou, pak se mohou zvířecí prvky odpoutat od božské uzdy a růst podle své libovůle.

Jestliže porovnáme obličej ještě z let 1860-70 s obličejem dneška, pak se zděsíme, ne nad způsobem, kterým se obličej změnil, ale spíše nad tím, že se za tak krátkou dobu mohla změnit celá generace. Změna byla tak náhlá, jako kdyby vůbec nevyšla z lidí samých, nýbrž jako by byla na ně odněkud shozena, jako kdyby byly bývaly staré obličej přepadeny a ukradeny a dnešní shozeny na hlavy lidí.“

Vylíčili jsme v předchozím, jak bylo Německo dobyto a o-chuzeno jednostranným člověkem vůle a vlastní příčinu do-bytí jsme našli v nejistotě, nejasnosti, abstraktnosti, vykoře-nění z tradic, citů a myšlenek. Jsou dvě možnosti, jak přivést bohatou a citově silnou kulturní duši k tomu, aby sebrala všechny své síly a učinila je motorickými. Předně mohla by velká vášeň nebo planoucí idea padnout v duše a tak silně za-pnouti motor, že by dokonce předstihl energii jednostranných lidí vůle. Je to Krimhilda, která se provdává za Attilu, aby ho postavila do služeb své pomsty. Je to Hitler romantický, jiho-německý člověk citu, rozplameněný tisíci lžemi nacionálně-socialistické propagandy, který se spojil s Postupimí a strhl ji s sebou, aby jako člověk posedlý vyvodil z oněch lží všechny logické důsledky a pomstil se na „listopadových zrádcích“ a na otcích „versailleského diktátu“. V takovém vývoji věcí, kdy z podrážděných citů německých lidí vyrazí furor teutonicus, jest Němec téměř silnější než Prus, alespoň ve stadiu posedlo-sti. Ale je ještě jiná, větší, trvalejší možnost učinit duchovní lidi aktivními; jestliže do jejich duše padne křesťanství a za-žene z nich všechny bledý idealismus, odstraní všechny skru-pule, sebírá pro nejvyšší dobro všechny síly, přemůže veške-ru bázeň a dá dokončit Kristu, co nebylo dopřáno vykonat při-rozenosti lidské. - První kolonizátoři severního Německa byli cisterciáckí mniši. Bez jejich houževnaté a smrti pohrdající energie nebyli by dobyvatelé ničeho dosáhli. Zde jest roz-řešení problému energie: kde jen duše a vůle stojí proti sobě, tam zvítězí vůle nad duší. Neboť duše potřebuje k tomu, aby chtěla správné a dobré, Toho, který ji shromažďuje ve Věčnosti a ve jménu věčnosti ji posílá na svět. Odkřesťaněné,

marck udolal, nemohly nic stvořit a nic obhájit.

RÍMANSTVÍ A PRUŠÁCTVÍ

Mussolini kdysi řekl: „Jsem římskými Prusy.“ Mnohem větším právem mohl by říci Prus: „My jsme pruští Římané.“ V sobě a pro sebe byl již stát - o kterém Mírabeau napsal, že jeho národním průmyslem jest válka, a jehož staleté válečné a dobytelské dějiny zaznamenaly tolik vskutku římských ctností - docela zvláště určen k tomu, aby v něm znovu ožily římské tradice se svými řády a názory. To se uskutečnilo tehdy, když znovuoživení klasického starověku vyvolalo na vysokých školách horlivost v napodobení starořímského patriotismu a panujícím názorem se stalo vzdělávání mladých právnických generací duchem římského práva. Vítězství humanismu na německých školách nepřispělo mnoho k tomu, aby se Německo stalo humaním, naopak bylo spíše nejvýše působivým prostředkem, jak vyvinout v mladém pokolení antického ducha státnictví a především římské ctnosti a římský patriotismus.* S nadstátní německou minulostí bylo jednáno jako s kapitolou, za kterou jest nutno se vlastně stydět. Kdo navštěvoval v desetiletích po „velkých úspěších“ německé školy, upomene se, jak úžasnou měrou byly německé vzdělané vrstvy vychovávány pro příští funkci ve státě ve výsloveně římském a nikoliv v germánském smyslu. A kdyby byl býval alespoň přibrán pozdně římský vývoj spějící k universalitě a humanitě, který křesťanství a pozdějšímu germánskému universalismu připa-

* Moeller van den Bruck chválí římský ohlas v královsko-pruském životě takto: „Prusové sami mají v sobě něco antického: ve svaté lásce k vlasti a velikolepé obětavosti ke králi. Spartánský byl rozkaz daný vojákům: ‚Nikdy se nedati přepadnouti, ale vždy sami útočit na nepřitele.‘ Vojenské sebevědomí pruských důstojníků bylo antické, heroické. Jejich oblíbenou četbou byly Polybiovy válečné dějiny nebo Plutarch. Jejich filosofie byla stoická: když šli po prvé do války, vyslovovali přání, že mají, kdyby padli, být podle římského způsobu ‚spálení‘ a popel uložen do uren.“

voval půdu! - Ale kdež! Tím by se byla přece již prolomila státní omezenost a byly by se otevřely výhledy na ideje společenství národů - tedy na to, čemu právě musilo být zabráněno.

Tento úpadek v epochu, samu o sobě jistě velkolepou, ale přece primitivní, v epochu pohanské státní kultury, jest jen pochopitelnou konsekvencí toho, že se křesťanské kruhy v posledních staletích téměř docela vzdaly spolupráce na pokřesťanění politických idejí a životních forem a uzavřely se do jakéhosi křesťanství kostelnického; tímto zúžením ztratilo křesťanství ovšem všechnu sílu a vliv na soukromý život a na to, aby duchovní vzdělání a realita dějů byla pronikána náboženstvím. Oživování zdánlivě přemoženého starořímského principu, používané k uspořádání lidských záležitostí a k zdisciplinování rozcházejících se sil jest vždy znamením, že se zástupcové křesťanství vzdali své sociální odpovědnosti a že se ani ostatní organizační síly neukázaly schopny splnití svůj úkol. Ani demokracie nemohla svými duchovními prostředky postačit velitelské potřebě jednoty a pořádku mezi tisíci pracovními rozpory a zájmy rozervaného lidstva. Vše je marné: kde mizí Kristus, tam se vždy objevuje césar a zavírá nakonec i tu sakristii. Víra privátních křesťanů, že politický svět lze přenechat klidně césarům je tímto posledním důsledkem hrozně zklamána. Kristus je nejvyšší zakladatel států a jediný opravdový Organisátor - kdo s ním nesbírá, ten rozptyluje.

Proto ukazují velké a stále se opakující vpády starořímských principů v kvasivý vývoj evropského světa jak bylo těžké náboženským tradičním silám chtít se domluvit ve své řeči s nově vyvstalými silami a organisovat modernost křesťansky. - Nikdy se však neměly ulekaně spojovat s politickým tradicionalismem a tím presentovat křesťanské náboženství - jediný opravdu pokrokový princip ve světě - jako reakčnictví.

Celé hitlerovské hnutí, které chtělo německý národ přivést zpět k nacionálnímu a které začalo římským pozdravem, je svou státní všemocností skrz naskrz římsky orientováno. Italský fašismus byl ještě příliš pevně spoután s křesťanstvím a dovedl

uložití státní omnipotenci jisté meze. Důležitý list „L' Italia“ varovně vysvětloval roku 1933 (30. XII.): „V pojmu totálního státu jest obsažena hrozná logika. Rozšiřuje se na všechna odvětví, chce dozírat na celý život národa a netrpí žádného odporu. Proti němu stojí Církev se svou hierarchií a věčnými zásadami, jejichž síla a panování jde daleko za hranice státu a vlasti.“

V Itálii se uměl latinský duch Duce vyhnout srážkám. Nedostatkem míry a smyslu pro skutečnost, který se vždy znovu a znovu jeví v německých dějinách, zaveslovali v Německu do protikladu mezi náboženstvím a vlastí, který je právně tak nesmyslný, jako tragický.“

Již Konstantin Frantz ukázal, že militaristický a plutokratický starověk Římanů, který vnikl s renesancí do Evropy a kterému Prusko zcela zvláštní měrou nadržovalo, musí pomalu vyvolat zcela denaturované němectví... „Stane se pak něco podobného“, praví, „jako kdysi v Řecku za panství Makedoňanů. Alexander Veliký sice rozšířil novou válečnou slávu na celé Řecku, ale vlastní řecké bytí bylo od těch dob přece již rozbito a všechny jeho ušlechtilější duševní květy uvadly. A jak dobře bychom nyní mohli Prusko nazvat německou Makedonií! A Makedonie rovněž nebyla zemí opravdu řeckou, nýbrž jen počítálo a podle svého smýšlení již zpolovice římskou, neboť makedonství zprostředkovalo přechod od řeckého starověku k římskému. A tak se nám jeví i průřez podle svého obsahu jako polořímské němectví, v jehož důsledcích bude popruštění Německa zároveň znamenat zprostředkované pořímštění.“

Nemůžeme se oddávat žádné iluzi, že by bylo jednoduché tento německý vývoj směrem k „odněmečtění“ a k pořímštění chtít zastavit a odčinit. Bude potřeba století, „aby bylo lze znovu se vžít“ do podstaty německých tradic, bude potřeba nové světové politiky křesťanského Říma, aby byla vzata živná půda renesanci pohanského římanství v německé zemi. Vše, co přijde předtím, bude disciplinovaný německo-římský chaos, ale nikdy ne nové německé Německo.

PRUSKÁ SÍLA A PRUSKÝ OSUD

V pozdním létě roku 1918 čekal jsem ve velké přednášce berlínského zahraničního úřadu na rozhovor s tehdejším vedoucím státním sekretářem. Ačkoliv jsem znal dobře pruskou mentalitu, měl jsem tehdy ještě ilusi, že lze včasným informováním vedoucích kruhů zažehnati hrozící zlo. Když jsem tam znovu rozvažoval, jak mám svoje názory a informace co nejúčinněji formulovat, uviděl jsem obrovský nástěnný obraz Viléma I., na němž byl tento vskutku knížecí muž zpodoben v celé plnosti své moci; výraz jeho obličeje představoval bezpodmínečně a neochvějně poroučejícího císaře. Jako by chtěl zde čekajícího diváka předem upozornit na moc, která i v těchto místnostech jediné rozhoduje. Účelu bylo i u mne dokonale dosaženo. Uvědomil jsem si velmi jasně, jaké zcela mimořádné, ba nepřekonatelné světské síly, jaké cílevědomé a jisté přispůsobení se určitým společenským potřebám, jak smělé, tvrdé a logické vyřazení Boha ze státního života a ze styku s ostatními národy nabylo zde své podoby. Jak Boží pravda, vykázaná odtud, byla posléze opět připuštěna do tohoto prostředí císařova jako služebná děvečka, jež má mocné kvality, vypěstované náboženstvím - kvality obětavosti a asketické přisnosti - přinutiti, aby sloužily zcela bezbožnému rozvoji moci. Pruský vojenský stát je nesporně nejpodivuhodnější dílo. Je v něm logika, srovnatelná s onou, která se jeví ve vývodech římského práva nebo v slohovém účinku gotických katedrál. Ztělesnila se zde s říznou logikou nejrozhodnější rytmika kolektivního spolupůsobení i zdánlivý obraz nanejvýš mravného řádu - působící kouzelně na morální a státní instinkt mnoha lidí, kteří nerozeznávají hroznou mravní anarchii, jež jest činna za těmito zdánlivými formami. Tato anarchie se projevila teprve v éře Viléma II. - v nejvyšších představitelích a v jejich politice a jednání s lidmi, v jejich válečné politice a vedení války a ve všem, co uvedli po válce „čistě pruskí lidé“ na scénu - úplně demaskována a zrazena ve své nejvnitřnější náplni. Neboť právě ono podivuhodné uspořádání sil i ona centralistická tuhost ve

bylo v základě zaměřeno k nadřazenosti a ne k zařazenosti. Pruskou modlitbu tvořilo převrácení jednoho augustiniánského výroku: „Pane, stvořil jsi nás pro válku a naše srdce je nepokojné, dokud ji nerozpoutá.“

Nesmírná síla celého systému tkví v základní skutečnosti lidského života, kterou běžný pacifismus zcela podcenil a kterou jen křesťanství pochopilo v plném rozsahu a na kterou bralo zřetel: je to přemocná síla nepřátelství v životě, vyrůstající ze všech instinktů závodění, žárlivosti, závisti, nedůvěřivosti, panovačnosti a činorodosti. Prušáctví, vyrostlé v centru evropského zemětřesení, dobývající si neustále svého prostoru k životu na Asií tlačící se kupředu, stále ovívané nebezpečími, musilo nevyhnutelně z celé své úzkosti a svého rušeného spánku na široké, nechráněné rovině severního Německa vydat ze sebe všechno to, co nazval Herbert Spencer „válečným typem“ a co v knihách Treitschkových a Bernhardiových bylo převedeno v nejostřejší a nejdůslednější formule. Je-li křesťanství nadpřirozenou odpovědí na násilnost nepřátelských pudů v lidském životě, pak je prušáctví na ně přirozenou odpovědí. S nesklonitelnou, zdrcující důsledností dává celý život do služeb železné obrany a rozšíření moci bez hranic. Tato odpověď je jistě falešná a krátkozraká. Musí provokovat jistě mnohem větší nepřátelství, než jaké je s to přemoci. - Ale měla vždy veliký styl a proto onu důslednost, která jediná má sílu a která tedy může být dostižena jen duchovně-mravními protisilami, jestliže ovšem proti ní vystoupí rovněž s celou konsekvencí. Tyto protisíly však úplně scházely! Celost narazila jen na pouhé polovičatosti.

Toť tajemství pruského úspěchu v moderním světě.

Srovnáme-li však pruského ducha se zralým duchem římským, který kdysi stvořil světovou říši, uvidíme ihned osudovou slabost pruského systému. Jest to jen a jen vůle k naprostému dominování, proti které se nakonec celý ohrožený svět

vždy znovu a znovu spojuje z příkazu prostého pudu sebezáchrany. Řím ctil tradice, stavěl symbolicky božstva cizích národů do svých chrámů, pomáhal Gallům slavit jejich národní slavnosti. Velký Scipio Africanus řekl na troskách Karthaga: „Usušiti jednu jedinou lidskou slzu má větší cenu, než spálit celé město.“ Podobná úvaha nepřišla na mysl některému z pruských generálů. Jmenovali by to „humanisátorskou znameností“. Pro ně platila jen nemilosrdná „vojenská nutnost“. Netušili, že právě toto hrozné a studené pohrdání cizími právy na život se konečně také zcela vojensky vyvine v obranu proti nim a ozbrojí i nejbezbrannějšího. Opoprhované humanní citění není pouhou zmámeností, nýbrž biologickým orgánem; toho, kdo je má, chrání před tím, aby vše ostatní kromě svého já nepovažoval za neexistující, nebo za mdlobu a bezprávnou kořist cizí vůle. Pruský svět zahyne jednoho dne na to, že zneuznal tyto biologické organismy.

Když generál von Deimling na základě dohody uzavřel mír s Hottentotty, dostal dopis od pruského generála, který psal: „Příteli, pruský generál neuznává dohodu se svým nepřítelem, on jej zničí.“ Tak to vskutku dělali němečtí řádoví rytíři s pohanskými Prusy. Lidé této tradice neznají žádného vyrovnání mezi dvěma vůlemi, znají jen heslo: „Ty, nebo já.“ Tento stav myšlení znamená vypovězení války veškeré lidské civilizaci. Proto mezi ním a touto civilizací dojde jednoho dne k poslednímu rozporu na život a na smrt, při kterém mrtví - jako při bitvě na katalánských polích - budou bojovat ještě v noci vysoko v povětří.

OTÁZKA VINY NA SVĚTOVÉ VÁLCE

NACIONÁLNÍ ZPYTOVÁNÍ SVĚDOMÍ

Deset let po skončení světové války řekl jistý katolický biskup: „Nebyl by konečně již čas učinit přes minulost velký škrť zapomnutí? Co jsou platny všechny výklady o vině jednotlivcové o větší nebo menší spoluvíně na vypuknutí světové války, když tím jest dokazatelně rozdmýchávána nenávist mezi národy a znemožňováno znovunastolení světového míru?“

Nebylo to myšleno a řečeno víc pacifisticky než katolicky? Pacifismus - chce-li příliš rychle způsobit usmíření - je velkým nebezpečím pro poznání pravdy, bez které nemůže míti žádný mír zdravého základu. Existuje i svatá falešnost, která chce všeobecný, ale vylhaný mír - z něhož musí jednoho dne vzniknouti nejhorší válka. Charakterní láska k pravdě rozbíjí mnohé příjemné vztahy. Luther řekl o Erasmovi: „Miluje mír víc než kříž.“ Jest velmi mnoholidí, kteří milují víc pokoj než pravdu, jež je vždy křížem a přináší s sebou tvrdé rozloučení s příjemným klidem. Přání, vyloučiti úvahy o otázce viny na světové válce z mírových jednání, jest pacifistické pokušení, kterému pro spásu našich duší a pro pravé zabezpečení míru nesmíme podlehnouti. Tak jako v soukromém životě nesmíme ani za cenu pokoje doporučovat, aby nějaká hrozná vina, která rozervalá dvě rodiny, byla zakryta jako hnojná jáma, ale naopak žádat poznání viny, vyznání, pokání a smíření, právě tak musíme jednat i v životě národů. Ale naprosto nesmíme zakrývat vinu, když jde o odpovědnost za tak strašlivý zločin, jakým bylo rozpoutání světových válek. Není možno, i kdyby o to prosily legie andělů, tuto centrální otázku vyřadit, neboť vinníci to sami nechtějí; temná moc sebeobžaloby je nutí, aby se omývali stále novými lžemi a obviňovali druhé. Celá mírová smlouva tkví konec konců v myšlence, aby bylo jednou zase všechno dobré. A musí tedy ztratit každou morální auto-

ritu a poutající sílu, jestliže se připustí, aby ten, kdo má dát zadostiučinění, snažil se přesvědčit sebe sama i okolní svět, že to je cizí vina, která nespravedlivě vložila reparace na jeho bedra. Zda nebylo hitlerovským tiskem hlášáno, že na základě prokázané nevinny Německa na světové válce bude vyžadováno vrácení zaplacených reparací? Jak lze tedy věřit, že otázka viny může být vyřazena?

Pro každou vážnou snahu o přeorientování německé politiky bylo by bývalo nejnaléhavější nezbytností - již i se zcela praktického stanoviska německé obnovy - hned prvního dne po uzavření příměří důkladně zkoumatí prapříčiny světové války. Není vůbec nové budoucnosti pro toho, kdo se po velkém zhroucení zdráhá z bázlivé sebelásky zjistit objektivně spáchané chyby a omyly a poznati základí nejhlubší kořeny svého osudu. Naprostý nedostatek takového národního zpytování svědomí přivedl to tak daleko, že německý národ byl zdržován od poznání pravdy zátopou lži; a dnes vězí v právě takovém duševním stavu a v témže politickém šilenství, které jej před třiačtyřiceti lety hnalo neodvratně do první světové války.*

Brzy po uzavření příměří, psal Albert Thomas, pozdější ředitel Mezinárodního úřadu práce, německému studentovi: „Po prvé v dějinách byla národu, který rozpoutal obrovskou válku, položena otázka viny. Pochopí-li německý národ, co se tím myslí, bude on i svět zachráněn. Jestliže to nepochopí, pak bude on i celý svět stržen do nových katastrof.“

Dopis prozrazuje hluboký průhled do morálních předpokladů skutečného evropského míru. Jestliže nenastala po takové katastrofě u odpovědných činitelů žádná zastávka a žádný obrat, žádné slavnostní odvolání hrozných a přiznaných vin, ani touha po nápravě, pak zůstanou všechny morální síly i v okolním světě osudově svázány. Není možno obnovit důvěru. Je to jen tisícíronásobně otrávená pausa a oddech před novou katastrofou, nevyhnutelným výsledkem všech oboustranných zklamání a ran z neujasněných vztahů a poměrů. Proti požadavkům ply-

* Psáno roku 1937!

noucí se sjištění viny bude namítáno znovu a opět, že jest zcela autopistické očekávat přiznání viny od celého národa. Ale to se říká jen proto, aby i minimum studu a proměny vůle, které je i kolektivně zcela možné, bylo znemožněno, anebo sa nemožné prohlášeno. Francie by se byla z porážky roku 1871 nikdy tak rychle nevzpamatovala a nerozhodla se pro vývoj v novém směru, kdyby nebyla povstala celá řada mužů od Taina až ke Clemenceauovi, kteří nemilosrdným smyslem pro pravdu osvětlili předcházející desetiletý úpadek, jeho příčiny a odpovědnosti.

Ostatně taková katastrofa, takové rezervání všech lidských pout, takový výsměch právu a lidskosti, jakým byly poslední konflikty Německa s ostatní Evropou a světem, nemohou být srovnány s ničím předcházejícím a mohly by být napraveny jen zcela výjimečným duchovním probuzením. Kdo to nechápe, ten neví, ani co se vlastně stalo, ani co skutečně znamená uzavření míru. Existují prostě nerozlučitelné psychologické zákony pro znovuzískání důvěry, a ty musejí a musily by být splněny, měla-li by býti vina opravdu likvidována. Jestliže by nemohly být splněny, byť i symbolicky, zahanbením, poznáním a pokáním menšiny jako zástupce celku, pak to znamená, že již v první světové válce civilizace nezachránitelně zahynula. Německo po oné válce nepochopilo zcela jednoduchou pravdu, že po tak otřásajících zásazích do života sousedů musil být, především v německé duši, znovu nastolen strašlivě pokořený cit pro právo, než by bývalo možné pomýšlet na jakoukoliv vnější obnovu. A pro obnovení a nastolení práva bylo nevyhnutelné, aby Němci přiznali všechno spáchané bezpráví a bezpodmínečně uznali svoje vlastní ne právo i celou jeho tragickou historii. To by se bylo musilo projevit alespoň v kruzích duchovně vedoucích, alespoň v kruzích křesťanských. Ale nic takového se nestalo, ačkoliv by to bývalo podle všech pozemských i nebeských zákonů dokonce i reálně politicky jediným rozumným počínáním.* Roku 1922 vydal německý evan-

* Dojem, kterým působilo v tomto smyslu odmítnutí německé viny na delegáty versailleského mírového kongresu, líčí autor zná-

gelický církevní sbor slavnostní prohlášení, které popírá německou vinu na válce a tvrdí, že „svědectví, proti kterým není námitek, osvětlí světu pomalu, ale nezadržitelně, kdo jsou vlastní vinníci“. Pod dojmem takového a podobného popírání vypsál norský pastor, který byl přítomen velkým oslavám Lutherovým ve Vormsu, svůj dojem ve švédském „Dageblattu“ takto: „O pokání nebylo v těchto dnech slyšet nic, také ne o tom, že německý národ jako takový má vůbec mít něco skutečného s pokáním, dříve než by mohl přijmout velký dar víry zejména odpuštěním hříchů. Myslil jsem si u sebe: Kdyby tak jen mohl Luther říci v těchto těžkých dobách svému milému národu: „Nezapomeň na svoje dějiny, na svou duši, na své evangelium - a zejména nezapomeň na svoje hřichy.“

Je naprosto nesprávné tvrdit, že by v časech hluboce rozrušených nemohly být nejširší kruhy obyvatelstva kolektivně zachváceny vědomím těžkého provinění. Nikdo menší než Max Scheler píše o tom ve své knize „O věčném v člověku“ (Vom Ewigen im Menschen): „Tak vidíme i v dějinách, jak se může stát projev lítosti mohutným proudem; jak provívá celé národy, ba i kulturní kruhy po celé generace; jak otvírá zatvr-

mých Memoirů, Wilsonův přítel R. St. Baker těmito slovy: „Ať se kdo jakkoliv dívá na právo nebo bezpráví této otázky..., Němcům bylo rozhodně raděno nanejvýš špatně... V celém sále nebylo ani jediného člověka, který by byl křížem krážem neprocestoval onu kvetoucí zemi (Belgii. Pozn. překl.), zničenou skrz naskrz jejich invasí, a kdo by byl neviděl zříceniny domů, zničená města, nesmírné hřbitovy, vydrancované továrny a svévolně pokácené užitkové stromy..., kdo by byl neviděl, jakého druhu je onen mír, který se snažilo vnutit poraženým Německo, když ještě bylo v Brestu Lítevském u moci. Jak nevyslovitelně bláhové bylo tedy svéhlavě zdůrazňovat v takové chvíli, že Německo není vinno.“ - Tentýž úsudek pronáší Baker o prvních německých notách se dne 10. května; první z nich tvrdila, že prý v rozhodujících bodech byla opuštěna base spravedlivého míru. „Byla stejným důkazem onoho nedostatku taktu a neschopnosti pochopit psychologii okamžiku, což vyznačovalo i ceremonii dne 7. května. Místo aby nějak změnila náladu vedoucích v Paříži, jen je roztrpčovala... Především působilo toto jednání velmi neblaze na presidenta Wilsona.“

střádanou vinu dob z celého obecného života; jak osvětluje dějinnou minulost, skrytou v pýše národa - a tak připravuje regeneraci morálního společenství. Tyto předzvěsti všeobecné lítosti - nad nahromaděnou společnou vinou - vracejí se zvláštním rytmem v dějinách téměř všech velkých společností. Mladé křesťanství obnovilo neusychajícími slzami svého pokání ostatní zatvrzelý svět, tkvící v touze po požitku, po moci a slávě zapadajícího starověku a vlilo mu nový cit mládí. Jak velký díl všech myšlenek a citů každé vlastenecké literatury je jakoby proniknut lítostí. Jiná taková mohutná vlna pokání probíhá evropskými národy po divoké, životu nepřátelské a rozbujele surovosti 11. století. Toto pokání zničilo tehdejší zoufalou utopii: že nastane co nejdříve konec světa a přijde znovu Kristus - a připravilo duchovní a náboženské obrození, jehož nejvyšším vůdcem se pak stal sv. Bernard z Clairvaux!"

A řekne-li někdo: „Má tedy německý lid vyznávat v kajícím rouchu své hříchy?“, odpovíme mu, že takovými vtipy se neodstraní nesmírná, světodějná nutnost. Neboť se přece jedná o otázku: Zda jest velký národ, který propadl kletbě tragického a smrtelného omylu, bezpodmínečně odsouzen k tomu, aby šel dále po této cestě kletby, slepě až k sebezničení, nebo zda je ještě nějaká možnost obratu v poznání, osvobození a usmíření? - „To ještě nikdy nebylo!“ - Ale takové války a takový národní osud také ještě nikdy nebyly!

Není pochyby: v Německu se musí tedy něco stát, co se ještě nikdy nestalo. Světové drama bezbožecké politiky stalo se na německém jevišti německým osudovým dramatem obrovitých rozměrů. Zde bylo dohráno do konce, zde bylo řečeno poslední, zváženo, učiněno, vylháno, zde se projevují věčné soudy, zde se odmaskovává pouhé zdání. - A proto zde jednoho dne vyroste nové poznání, mocné a zářivě jasné a stane se světlem národní viny i národního znovuzrození. Čím by byla všechna věda a filosofie, kdyby smysl tak otrásajícího poznání měl zůstat ponořen ve tmách?

Německý student, který padl ve válce, napsal krátce před

svou smrtí: „Ať je všecko tak zastřené a temné, že nemůžeme nic vidět do budoucna, jedno však je pro mne jisté: Německo nesmí zahynout! A já tuto víru nezakládám jako vychloubač na přesvědčení o naší dokonalosti a o našich schopnostech, nýbrž právě na vědomí, že jsme dosud nesplnili sami sebe, vyrůstá ve mně tato jistota. Německo, jaké nosíme v srdci, se ještě nestalo skutečností.“

Otázka viny na první válce nemá samozřejmě co činit jen s praktickou nutností. Jest to především otázka objektivní orientace v největší a nejvýznamnější kapitole světových dějin. Němec, který se bojí sestoupit do úplné hlubiny oné prapříčinnosti, olupuje se tím o nejhlubší názor na své vlastní dějiny a na smysl i povahu evropské katastrofy. Tato katastrofa byla přece největší událostí celých lidských dějin, v ní dospěl vývoj celých staletí k posledním důsledkům. Kdo tuto událost pochopil v jejích pravých příčinách, ten našel klíč k celým evropským dějinám a zvláště klíč k pochopení německé tragiky.

V tomto smyslu budiž tu, tak stručně jak jen je možno, probrána otázka viny na prvé světové válce. Především nechť je osvětlena bezprostřední odpovědnost za to, co se stalo v červenci 1914. Vždyť přece už v událostech tohoto osudného měsíce objeví se zcela určité proudy a dlouho připravované cile, na které pak budeme moci navázat a od nich postoupit ke vzdálenějším příčinám a odpovědnostem.

HITLER DEFINUJE ÚLOHU PROPAGANDY PROTI „LŽI O VINĚ“

V díle Adolfa Hitlera: „Mein Kampf“, sedmé nezkrácené vydání, 63-84 tisíc, nákladem Fr. Ehera, nástupce, s. s r. o., Mnichov roku 1931, čteme na straně 200.:

„Úkolem propagandy není uvažovat o rozličných právech, nýbrž výhradně zdůrazňovat jen to jedno právo, které má zastupovat a hlásat. Nemá také objektivně zkoumat pravdu, do jaké míry je ostatním přízniva, aby jí pak v doktrinářské

upřímnosti sdělila masám, nýbrž má nepřetržitě sloužit jen vlastní pravdě.

Bylo v základě chybné vysvětlovat vinu na světové válce se stanoviska, že nejenom Německo samo má býti činěno odpovědným za vypuknutí katastrofy, nýbrž že by bylo správné bezvýhradně zatížit touto vinou protivníka, i když by to neodpovídalo tak docela pravému průběhu věci ve skutečnosti. Široké masy lidu skládají se z lidí právě tak kolísavých, jako nakloněných k zoufalství a nejistotě. A přizná-li vlastní propaganda třeba jen zdání práva také druhé straně, dala tím již důvod k pochybnostem o právu vlastním.. a k tomu ještě u národa, který již beztoho trpí na objektivní vrtochy jako Němci. Neboť každý z nich se bude snažit, jen aby nepříteli neublížil.“

Tento Hitlerův projev nedošel dosud zdaleka toho uznání, které mu náleží. Zde mluví důsledné podřizení pravdy a vědy státnímu účelu. Je vidět, že poslední logika „konsekventní reálné“ politiky tkví v tom, že tato politika popírá skutečnost kvůli jakékoliv okamžité užitečnosti a zpronevřuje ji vlastnímu národu. Že přece musí přijít den, kdy se pravda mocně pomstí na lži a kdy se stane klamání světodějnou kletbou, protože spolužití národů, na kterém i Německo závisí, bylo jím smrtelně otráveno, a že toto vypovězení války „právu protivníkovu“ musí rozleptati také všechny právní poměry uvnitř vlastní národnosti - o tom všem nemají tito podřadní „reální politikové“ ovšem ani ponětí. Ale je dobře, že byly nyní vyvozeny všechny tyto důsledky. Žijeme ve staletí demaskování. Již tím je pojištěn triumf pravdy. Magna est veritas et praevalēbit! (Veliká jest pravda a zvítězí.)

CIZINA RADIKÁLNĚ ODMÍTÁ NĚMECKÉ

THESE

Vždycky, kdykoliv žádali političtí zástupcové Německa na bývalých spojencích, aby odvolali tvrzení o vině Německa na válce a v Ženevě nebo jinde přednášeli německou thesi o nevinosti, bylo náhle všude ticho. - Přesvědčili se velmi rychle,

že protivná strana je naprosto neochotna přejít třeba jen nejtěžším způsobem na tento předmět.*

Odkud má toto zdráhání svou rozhodnost? Zda se nemohli němečtí zástupci odvolat na to, že za posledních let vyšla celá řada knih, sepsaných příslušníky někdejšího „Svazu nepřátel“, kteří rozdělovali vinu na válce, částečně na všechny národy, které měly účast na válce, částečně připisovali hlavní vinu vedoucím kruhům ruským?

Ano, mohli se toho dovolávat, jestliže chtěli ignorovat, že autoři oněch knih byli buď jen mladí lidé, kteří dějiny, předcházející světové válce, znali jen z knih a aktů, anebo muži, kteří neměli nejmenšího ponětí o německém militarismu. Ale paměti všech mužů, kteří před válkou dlouhá léta v Německu pobývali, souhlasně dokazují, v jaké míře a jak pronikavou agitací byla tam vůle k válce vyblčována ve všech vrstvách lidu. A všichni ti, kdož stáli sice na protilehlém stanovisku k událostem z července r. 1914, ale přece jim blízko, nebo sami náleželi k jednajícím osobnostem, byli si s takovou jednomyslností vědomi cílevědomé provokace se strany berlínské vojenské politiky, že popření příslušné odpovědnosti musili pokládat jen za absolutní neznalost skutečných předchozích událostí, nebo za vědomé komolení fakt. Proto s tím ani nepolemisovali.

* Když pronesl Stresemann v Ženevě, odvolává se na tak zv. „novější badání“, řeč proti „lžím o vině“, které Německu vložily na bedra hlavní odpovědnost za světovou válku, odpověděl mu Herriotův orgán „Ere Nouvelle“ touto ostrou replikou: „Radili bychom německému ministrovi, aby neopakoval tuto demonstraci po druhé. Republikánské mínění ve Francii si přeje dorozumění a chce plně důvěřovat politikům, kteří se o ně rovněž snaží. Ale nestrpělo by, aby amnestie, kterou poskytlo pro bývalé chyby, měla být přeměněna v nějaký průkaz o ctnosti. Jestliže Briand pracuje pro mír, pak to neznamena, že se smí poukazovat s druhé strany hranic na roli Poincarého ve válce. Má-li politika po Locarnu povzbudit německé státníky k tomu, aby odpovědnost, kterou nesou jen sami, chtěli svalit na republiku francouzskou, pak voláme rozhodně: Zadržte! Omývat původce jatek roku 1914 není prací pro mír.“

Ale právě toto mlčení vzbudilo v Německu osudné fluse a dalo vyrůst agitaci, která má rozhodný podíl na onom duchovním stavu, jenž dnes zcela vylučuje dorozumění Evropy s Německem.

ČERVENEC 1914 - KONEČNÝ VÝSLEDEK DLOUHÉHO VÝVOJE

Jak už jsme naznačili, vývoj věcí v červenci 1914 - jakkoliv byl zdánlivě rozpoután jen nepředvídanou příhodou - byl ve skutečnosti nepopiratelně posledním výrazem podstatných tendencí německé politiky, pro jejíž uskutečnění bylo oné příhody zneužito. Nejpádnější doklady pro tento faktický stav nalézáme ve vzpomínkách Conrada von Hoetendorff, v korespondenci tohoto rakouského maršála s šéfem německého generálního štábu Moltkem.

Jde o tyto historické příčiny a tendence, které všechno vysvětlují: Pokud se nejprve týká německého rakusanství, zastupovaného Hoetendorffem, nehrála již v jeho myšlení nadnárodnostní mise Rakouska vůbec úlohu. Rakouské němectví již vůbec nevědělo, k čemu je určeno. Převzalo z nové říše německý nacionalismus a velmi se tomu divilo, že tentýž centrifugální směr vypukl i u jiných národností podunajské monarchie a že předložil své požadavky. Možnost, které si později všiml císař Karel, spravedlivě zhodnotit tyto neodmítnutelné požadavky v rámci jihovýchodní říše, která by spočívala na federativní basi, ani nenapadla tyto zástupce starého vrchnostenského státu. Věděli také, že Uhry by se tvrdohlavě vzpíraly každé navržené koncesi podobného směru. Proto jim zbývala jen militaristická metoda zavčas zarazit všechny snahy, směřující k tomu, aby byl z Rakouska utvořen svaz rovnoprávných národů. Tuto metodu chtěli použítí nejprve se Srbskem. Všechno, co tehdy Conrad von Hoetendorff označil Moltkem jako naléhavou nutnost k zachování Rakousko-Uherska, bylo - s jeho militaristicky a politicky omezeného stanoviska - dojistá logické a tím pochopitelnější, že nikdo

jiný v celé zemi se neobíral nějakým prozíravějším řešením rakouského problému.

Pokud se týče Německé strany, ta měla přirozeně pro povahu rakouského problému ještě menší porozumění. To dokazovala již neuvěřitelná formule Bethmann Hollwegova, že světová válka má být rozhodným účtováním mezi Germány a Slovy. (Němci byli v rakouské armádě menšinou!) Německý zájem na zachování německého přednostního práva v Rakousku, zastupovaný Moltkem, byl založen jediné na politicko-komerčním všeneckém programu Berlín-Bagdad. Za ním stála také Německá banka pana Helffericha a přála si definitivní vojenskou srážku s rusko-srbským „nebezpečím“, jež mocenskou linií Berlín-Bagdad zřejmě ohrožovalo. (Ve válce se pak z toho stala linie Antverpy-Bagdad.)* - Chtěli tedy konsolidovat ve střední Evropě germánský blok, a pak v zájmu německého exportu prosadit germánský násilný mír v jihovýchodní Evropě.

Ve všech podobných návrzích a podnicích liší se německá vitalita od právě tak silné britské vitality tím, že německá vitalita nemá opravdu vítánního instinktu; jinak by počítala se

* Vysoký pruský důstojník, který prodělal belgickou invazi, napsal mi po válce k tomuto tématu: „Nelze pochopit, že to byl jistě velkolepý, obrovitý plán, aby byla Německu válkou zajištěna světovláda. Mluví pro to mnohé důkazy. Především hned na začátku války se objevily na všech nádražních velitelstvích mapy Evropy s přilehlou částí Asie, a na nich byla modrou čarou vyznačena železniční linie „Antverpy-Bagdad“. Vysvětlivky pak vykládaly naprostou důležitost této obchodní linie, která se má válkou dostat pevně do německých rukou! Také hned na počátku války se začalo s gigantickou stavbou přímočaré linie mezi Antverpami a Herbestalem. Dokončili ji po dobytí Antverp. K provedení mohutné stavby použili mnoha tisíc ruských zajatců. Musili být vystavěny mohutné hráze, aby se překlenuly všechny překážky, a velmi mnoho Rusů zahynulo vysílením na těchto těžkých pracích. Jak zmíněné mapy, tak i plány na obrovskou stavbu dráhy byly samozřejmě všechny hotovy již před vypověděním války. Proto také existovaly ony obavy, že by povolnost Srbů mohla ještě zhatit důvod k válce.“

skutečností a nerozborností cizí vitality. Jest jen německy doktrinářská. Také vedoucí německé vojenské osobnosti byly a jsou profesorské, čímž se vysvětlují všechny jejich špatné výpočty. Britská vitalita jest mnohem přirozenější než německá. Proto má též instinktivní cit pro cizí vitalitu, počítá s její přirozenou silou a umí nalézt životaschopnou, dokonce i život povzbuzující rovnováhu mezi oběma, svou i cizí. Váleční němečtí generálové, jejichž štvavé řeči připravovaly válku, nebyli reálnými politiky, nýbrž profesory války, kteří podceňovali cizí mocenské zájmy - ještě několik týdnů před porážkou.

A tak se připravovalo mezi německými a rakouskými vojáky zničení Srbska a vypojení Ruska z Balkánu. Vykládalo se jim, že je to jediné řešení existenční otázky Podunajské monarchie a úvod k uskutečnění německé hegemonie na jihovýchodě. Konečný výsledek odpovídá nedostatku pravého realismu na straně spiklenců..

PODSTATNÉ A NÁHODNÉ V OTÁZCE VINY

Otázka viny na světové válce jest vlastně otázkou, z jakých tradic, duševních stavů, jednání a opomenutí lze vysvětliti zázuzení a rozpoutání světové války.

Literatura o tom, sepsaná ve všech řečech, tvořila by už kilometrův řady svazků. A proto se v tomto zmatku již nikdo nevyzná.

Pravda jest však naprosto jasná, je jako na dlani, je jednoduchá. Vina a odpovědnost je zde tak jednoznačná, makavá, nepopíratelná, že není potřeba žádného dlouhého dokazování. Musíme jen odhalit rmut, který zde byl navršen k tomu, aby svedl s cesty, musíme mítí Ariadninu nít, abychom se vyznali v labyrintu značek, dat, telegramů a lží - a pak skutečný stav rychle pochopíme, protimluvy zmizí a jedno k druhému se přiřadí jasně a snadno.

Abychom se zmocnili této Ariadniny niti, musíme ovšem být intimními znalci vinníkovy mentality a jejich typických znaků,

a musíme právě tak konkrétně a intimně znát protivnou stranu, která je falešně obviňována, musíme umět srovnávat a mít po celý život vycvičený smysl pro rozeznávání psychologických rozdílů.

Proto nebylo horšího nápadu než návrh, aby rozhodnutí takovýchto vysloveně psychologických otázek bylo svěřeno neutrálnímu komitétu archivních badatelů, učenců, diplomatů a politiků.

Kruh intimních znalců pravého stavu věci existuje v Německu, ve Francii, Anglii a v neutrálních zemích. Tí ovšem vidí podstatu viny tak jasně a jednoznačně, že ji - aniž by se mezi sebou jakkoliv domluvili - vyjadřují téměř stejnými slovy a obraty. Pravda, kterou zastupuje tento kruh, jest tak nevývratná, v jejím světle se všechno tak bezesporně k sobě přiřazuje a vzájemně vysvětluje, že se již proto - dříve nebo později - prokáže to, čemu již nyní přispívají paměti, ve kterých odhalují nejintimnější svědkové buď vědomě, nebo proti své vůli všechno, co dává klíč k porozumění věci a odmaskovává lži. (Tak působily i Paměti Bülowovy.)

Z takové naprosté jistoty a znovu potvrzovaného poznání o vině německé diplomacie, německého vojenství a německého nacionalismu na červencových rozhodnutích roku 1914 a o rozhodné a hlavní vině týchž kruhů na pomalém splétání první světové války, nechť jsou zde vytyčena jen hlavní fakta, aby čtenář jasně uviděl červenou nit pro všechno ostatní a aby ten, kdo vážně hledá pravdu, mohl srovnávat protithesi, která se diametrálně liší od výkladů v Německu rozšiřovaných.

Jsme-li nuceni pohroužit se do propagační literatury o „lži o vině“, živě si uvědomíme, jaká ohromná duševní disciplinovanost, jak uchvačující výchova smyslu pro pravdu a pro skutečnost prýštila ze starého scholastického rozlišování mezi „substancí a akcencí“. V této propagandě se tento rozdíl mezi substancí a akcencí neustále stírá, až nastává úplná neschopnost pochopit podstatné a psychologicky správně porozumět

fetěšové souvislosti věcí. S takovým duševním stavem nelze vůbec diskutovat; můžeme se jen pokoušet jej zneškodnit.*

Co jest se zřetelem k vypuknutí světové války podstata a co je případkové? Co je příčina a co účinek?

První s u b s t a n c í, tedy podstatnou příčinností, ze které všechno vytrysklo, nejsou činy a projevy posledních dnů červencových, nýbrž bezpodmínečné a tuhé rozhodnutí vídeňské vlády, chráněné a posilované Berlínem, „vyřadit Srbsko jakožto mocenského faktora“ militaristickou porážkou, i kdyby z toho měla povstat světová válka. Rakousko-Uhersko věřilo, že tím rozřeší otázku své existence. Německo doufalo, že tímto způsobem může mocenskopoliticky zajistit germánskou střední Evropu.

Druhá s u b s t a n c e: Rozhodnutí centrálních mocností sráželo se nutně s dvousetletou politikou Ruska na Balkáně. V šestí krvavých tureckých válkách osvobodili Rusové balkánské

* V takovém ustavičném odchylování se od podstatného k nepodstatnému tkví celé umění všech těch, kdož se sdružili okolo Wegererova časopisu pro zkoumání viny na válce. Dokazuje se na př. falšování dat v zahraničních sbírkách dokumentů, (na př. data o počátku ruské mobilisace). Falšování jest ovšem vždy hodno odsouzení a má také krátké trvání. Na protivné straně byl mnohokrát učiněn pokus varovat před německou propagandou čtenáře, kteří se dají snadno popíchnout vnějšími událostmi. Není však na světě ani jeden jediný dokument, který by mohl oslabit ústřední pravdu, že v červenci roku 1914 byla agresivní chuť a vůle k válce jen a jen na straně Německa a že všechna dohodování na protivné straně sloužila jen k zajištění defensivy a aliancí. Tím nechceme říci, že Němci byli ďábly a jejich protivníci bílými ovečkami. Právě jen, že v rámci dané světové situace neměli ostatní žádného, ani rozumného, ani nerozumného důvodu k tomu, aby vyvolávali světovou válku, ale že všechny jejich zájmy byly přímo proti ní. Proto také nebyla ani ve Francii, ani v Rusku, ani v Anglii válečná literatura, která by válku velebila nebo vyštvala tyto národy k nějakým zvláštním podnikům, jež lze řešit jen vojensky. Ta byla jen v Německu jako důsledek jen zde existující válečné tradice a národního šílení, které hnalo německý lid proti všem jeho skutečným zájmům a k tomu, aby své konflikty a problémy řešil evropskou válkou.

národy, pomáhali při osvobození Řecka, osvobodili Multánsko a Valašsko, Bulharsko i Východní Rumelii od tureckého jha a přinesli obrovské oběti na penězích i na životech. Tím si Rusko získalo velice oprávněnou sféru zájmů na Balkáně. Bismarck to sám uznal. Roku 1887, když se jednalo o smlouvu vzájemné bezpečnosti, napsal: „Německo uznává historicky získané právo Ruska na Balkánský poloostrov.“ Pokud jde o Srbsko, bylo Rusko jeho uznaným ochráncem od chvíle jeho osvobození před sto lety. Rusové i Srbové jsou kmenově i nábožensky příbuzní. Nové uspořádání otázky mořských úžin bylo životní záležitostí ruského hospodářství a ani proto se Rusko nemohlo dát vyřadit ze záležitostí podunajských a maloasijských.* Dne 8. listopadu roku 1899 řekl to i car B ů l o w o v i, jenž potom podal tuto zprávu: „Není bodu, kde by mělo Německo a Rusko opačné zájmy. Obě země mohly by všude jednat přátelsky a pro mír. Byl by jen jeden bod - dodal k tomu car Mikuláš - kde musíme bráti v úvahu a šetřiti ruské tradice - a to je Orient. Nesmíme vzbuditi zdání, jako bychom chtěli vytlačit Rusko politicky nebo hospodářsky z Východu, se kterým je po staletí spojeno četnými svazky národní a náboženské povahy. »Kdybych i já - pravil car - uvažoval o tom skepticky nebo indiférentně, přece bych musel ruské tradice v Orientě obhajovat. Po této stránce nemohu se vystavit nebezpečí rozporu s tradicemi a nadějemi svého lidu.«“

V červnu roku 1914 píše přítel Německa, profesor dějin na petrohradské universitě Mitrofanov v „Preussische Jahrbücher“ tato varovná slova: „Rusko nemůže být lhostejné

* V knize „Jádro světové války“ (Keime des Weltkrieges, sv. I., str. 183) praví Hofer vhodně o významu mořských úžin pro Rusko: „Dva roky po svém posledním jednání o důsledcích anekdotní krise dověděli se Rusové znovu, jak nepostradatelný je nejen pro jejich politické, ale také pro jejich čistě obchodní zájmy úplný volný výjezd na otevřené moře. V roce 1911 byli jsme svědky toho, že Turci za vojenského tažení v Libyi musili úplně blokovat mořské úžiny, aby zachránili svoje hlavní město. Celý ruský obilní vývoz byl tím podváznán a hlavní díl ročních národních příjmů zůstal vězet v černomořských přístavech, nebo byl dokonce zničen.“

k osudu jižních Slovanů, neboť malé balkánské státy jsou předně krytím pro mořské útkiny a za druhé během staletí bylo obětováno příliš mnoho ruské krve a příliš mnoho ruského zlata, než aby dnes nechalo věc bez přímého zásahu. Byla by to pro ruskou vládu morální a politická sebevražda... Na každém kroku naráží a naráželo Rusko v Levantě a v orientální otázce, při řešení svých nejkřivotnějších úkolů, na odpor Německa. Dnes je tedy Rusům jasno, že zůstane-li všechno tak jako nyní, povede cesta do Cařihradu přes Berlín. Je tedy věcí Němců, aby nastoupili jednu nebo druhou cestu; na jejich dalším chování k Rusku záleží válka nebo mír, a mohu se zavázat, že moje mínění sdílí mnoho statisíců mých krajanů.“

Rusko tedy nemohlo klidně přihlížet k tomu, jak Rakousko-Uhersko chtělo rozkouskovat Srbsko. Tomu nevěřil ani Bethmann Hollweg. Dne 10. února psal varovně B e r c h t o l d o v i (Grosse Politik, č. 12818). „Při objektivním zkoumání musíme také dojít k názoru, že Rusko nemůže při jeho tradičních stycích s balkánskými státy téměř nečinně přihlížet bez nesmírné prestižní ztráty k militaristickému tažení Rakousko-Uherska proti Srbsku.“

Bethmannové tedy dobře věděli, co všechno jest v sázce a že lokalizování událostí není možné. Ch e l i u s, německý vojenský attaché u petrohradského dvora, psal 26. července přímo Vilémovi II. (Kautsky-Akten, str. 291): „Válka mezi Rakouskem a Srbskem jest válkou s Ruskem. To je názor carova okolí.“

Krátce: v Berlíně věděli, že Rusko si získalo jasné, nezadatelné právo na další ochranu Srbů a na uznání práva svého hlasu ve všech rozhodnutích v této oblasti. Proto nemusil z pouhé roztržky Rakouska se Srbskem vyrůst krvavý světový konflikt, kdyby bylo Rusko vyšlo vstříc oprávněným přáním Rakouska a kdyby se bylo snažilo Rakousko čestně a v soulase s ruskými historickými právy i politickými zájmy vyložit a stanovit své požadavky.

Třetí s u b s t a n c í celého konfliktu, z něhož vzešla světová válka, nepopíratelně je však, že R u s k o bylo ochotno jít co

nejdále vstříc Rakousku a v tomto smyslu také s úspěchem působilo na Srbsko. Avšak centrální mocnosti nebyly zřejmě připraveny na jednání, které by opravdu zachovávalo mír, nýbrž byly pevně odhodlány provést akci, která by Srbsko pokořila a vyřadila takovým způsobem, že by mu uzavřela ústa roubíkem. To však bylo naprosto neslučitelné s balkánskými tradicemi a s jihovýchodními zájmy Ruska. „Rakousko musí získat na Balkáně převahu nad malými státy, a to na účet Ruska, jinak nebude pokoje!“ řekl Vilém II. - Na okraji depeše řeckého krále z 2. srpna 1914 pak napsal: „Nejde o rovnováhu na Balkáně, nýbrž o takovou společnou operaci balkánských států, aby byl Balkán na věky osvobozen od Ruska.“

Tedy nikoliv uznání a ohraničení rozličných sfér vlivu a respekt před historicky získanými právy, nýbrž: „Pryč s tebou na věky!“

Neslýchaný podvod, který byl předváděn německému publiku, tkvěl v tom, že:

Předně rozhodné zpečování Ruska, proti takovému jednání s jeho právy a s právy srbského národa, velmi vypočítavě a lživě se vykládalo jako ruské zdráhání vyjíti trochu více vstříc Rakousku v otázce zadostiučinění a zajištění.

Za druhé centrální mocnosti označovaly podvodně za „práci pro zprostředkování míru“ diplomatickou činnost, kterou vynakládaly, aby zdržely Evropu od jakéhokoliv vměšování do jejich vražedné akce, zatím co ve skutečnosti jediná možnost vyhnout se světové válce by byla bývala v evropském projednání problému a ve zřeknutí se válečné svépomoci.

Krátce, kdo vážně hledá pravdu a vyslechne nezaujatá svědectví, tomu neunikne, že Evropa v létě roku 1914 rozhodně nechtěla válku, ano, že ti, kdož byli nejdříve postiženi berlínsko-vídeňským postupem, snížili se dokonce až pod míru nutného zachování cti a svých oprávněných zájmů, jen aby zabránili světovému požáru. A pak se ještě někteří odvažují mluvit o „lži o vině“, když se jim prokáže záměrné zhářství! Právem psal kníže Lichnowski ve svém známém pamětním spise: „Stále více se utvrzuje dojem, že jsme chtěli válku

stůj co stůj... Vytrvalé prosby a zcela jasné výklady Sazonovy, později téměř pokorné telegramy carovy, opakované návrhy sira Edvarda Greye, varování markýze San Giuliana, moje naléhavé rady - to všechno nepomohlo! V Berlíně trvali na tom, že „Srbsko musí být vybito!“ (Serbien muss massakriert werden!)“

V Tirpitzově sbírce dokumentů „Německá bezmocnost ve světové válce“ (Deutsche Ohnmacht im Weltkrieg) praví bankovní ředitel A. v. G w i n n e r: „Celá akce v Srbsku byla přece předem uvedena do takové formy, že konflikt byl neodvratný. Tí tam na Wilhelmstrasse hráli nebezpečnou hru.“

Vyslanec hrabě Pourtalès referoval, že v Petrohradě není rozhodujících kruhů, které by si přály zápletky s Německem. Ale Vilém II. připsal na okraj: „Quatsch!“

Portalès praví dále, že Sazonov „se chytá“ každého stébla, jen aby „zachránil mír“. A tomu se v Německu říká: „Byli jsme napadení!“

Kdo jiný si přál války než Berlín? Celý svět to věděl již tenkrát a ví to dnes, neboť rozhodná fakta byla všem tak jasná, že S p e n d e r, vydavatel liberálních novin „Westminster Gazette“, mohl ve svých Memoirech napsat: „...Německá odpovědnost vyplývá zřejmě z toho, co Německo skutečně dělalo v posledních čtrnácti dnech července 1914! - Všechno to se zdá přímo neuvěřitelné a nemožné: nejdříve ultimatum, které svou provokativností překročilo meze, odpovídající skutečnému stavu věci, a pak ono obmyslné a tvrdohlavé zavírání dveří před každým pokusem o zprostředkování, který byl s to udržet smír. Viděli jsme Greye, jak zoufale bojoval o poslední možnosti smíru a viděli jsme ho - a to nemůže nikdo popřít - znovu a znovu odmítnutého; to vše bylo tak nesmyslné a bezohledné, že jsme sotva věřili svým očím...“

Přítel Wilsonův, plukovník H o u s e, psal podobně ve svém deníku (dne 26. ledna 1916): „Moltke neví, že jsem přesvědčen, že vina na této strašlivé tragedii je na straně prusko-militaristické autokracie.“

Ruská mobilisace, která má tak velikou roli ve spisech

hlasatelů nevinny, byla jen nutným důsledkem berlínsko-vídeňské bezohlednosti. A jestliže placení hlasatelé německé „lži o nevině“ stále cítují zdánlivě polehčující slova Lloyda George, že v oněch červencových dnech povstala panika, při které všichni vůdčí činitelé ztratili hlavu, pak dlužno dodat, že právě vina na panice, a tím vlastně vina na válce, není nikde jinde, než ve vůli pruských vojenských kruhů, těžkých průmyslníků a všenněmeckých ideologů, válčiti za každou cenu. Ti všichni si nemohli dát zničití příležitost dlouho toužené roztržky s Evropou. Nikde na celém světě nenašli bychom v oněch dnech takového doznání, jakým jsou slova všenněmce P. Rohrbacha, vyjadřující typicky mentalitu oněch vrstev. Píše v září 1914: „Přiznávám se upřímně, že ve dnech, kdy bylo rozhodování - válka nebo mír - jako na ostří nože, nechvěl jsem se, že miska klesne na stranu války, nýbrž na stranu míru... Úzkost před tím, co zvítězí při tomto rozhodování v srdci toho, kdo řídí náš národní osud - zda pevná vůle nebo bázeň před obrovskou odpovědností - to nedalo mnohému německému muži v posledních červencových dnech spáti...“

Pro všechny podobné lidi udeřila osudová hodina Německa: neběželo o srbskou otázku, nýbrž o rozšíření německé moci v Evropě. O rok později v pamětním spise těžkých průmyslníků, kde jsou vyloženy jejich válečné cíle, projevilo se zcela jasně, kam opravdu směřovaly myšlenky německých vojáků a průmyslníků.

Všechny řeči o čestném pokusu centrálních mocností lokalizovat konflikt jsou proto holým podvodem a klamáním. Kdo se chce přesvědčiti o pravých úmyslech vlastních původců války, ať sleduje jen korespondenci mezi generálem Moltkem a rakouským šéfem generálního štábu Conradem von Hoetzendorff. Poznává, že srbský konflikt byl pruskému militarismu jen vítanou příležitostí vyprovokovat konečně do zbraně Rusko, které před tím dvakrát uniklo, aby byla otázka jihovýchodní Evropy trvale rozřešena v duchu germánské nadvlády. Tento program měl před sebou také kapitál Německé banky a její všenněmečtí ponoukači. Výpad

via Bagdad na nejcitlivější bod britské světové říše - to byl všeneemecký program odedávna! Bagdadská dráha byla jenom první dopravně-technickou přípravou takto usměrněné světové politiky.*

Dne 21. ledna 1909 psal Moltke Hoetzendorffovi: „Myslím, že teprve vpád Rakouska do Srbska by mohl vyvolati eventuální aktivní zákrok Ruska. Tím by byl dán pro Německo casus foederis.“

V pozdějším dopise (24. února 1909) šel Moltke ještě dále. I válce nepřející ruská vláda „byla by přinucena panslávským hnutím ruského národa k aktivní politice, kdyby Rakousko vtrhlo do Srbska.“**

Tedy pro německou militaristickou politiku bylo pokošení Srbska jen vedlejším cílem, jehož význam tkvěl v tom, aby dovedlo Rusko před ostří německého meče, a tím uvolnilo podunajskou cestu všem dalším německým projektům.

Stálá povolnost Ruska, odstraňující válečné nebezpečí napořád, musila proto v Moltkem vyvolávaní těžká zklamání. Při podobné příležitosti psal Hoetzendorffovi: „V tomto soukromém dopise mohu vyjádřiti, jak hluboce lituji s Vaší Excelencí toho, že příležitost, která se již za tak příznivých podmínek brzo nevyskytne, přešla nevyužitkována.“

Konečně tedy roku 1914 nastala ještě příznivější příležitost! Proto tedy muselo býti všechno nasazeno, aby tato příležitost nezůstala opět nevyužitkována. Proto bylo dáno Srbsku ono

* Vysvětlení o vážnosti těchto projektů podává brožura vládního rady *M a r t i n a*: „Berlin-Bagdad.“

** *Legací rada v o n E c k a r d s t e i n* vypráví ve svých *Pamětech*, že *Sazonov* mu již roku 1904 řekl: „Ruská vláda bude vždy mít v moci rozhodnout o válce nebo míru. Kdyby se však někdy stalo, že by proti některému synovskému národu Ruska na Balkáně, příslušejícímu orthodoxní církvi, zdvihla nějaká jiná moc válku a znásilnila jej, pak by nebyla v Rusku žádná vláda ani při nejlepší vůli dost silná aby zabránila válečné intervenci se strany ruské. V takovém případě vlny orthodoxně-církevního a panslavistického rozčlenění dosáhly by takových rozměrů, že by jim nic neodolalo.“ - *Moltke* to tedy docela dobře věděl.

nealychané ultimatum, jehož požadavky - jak se předpokládalo - vylučovaly možnost přijetí a nového ustupování.

Hrabě B e r c h t o l d psal o tom císaři Františku Josefovi: „Obsah noty Srbsku dnes stanovený jest takový, že se pravděpodobně musí počítati s válečnou roztržkou. Kdyby však Srbsko přece povolilo, pak by takové počínání bylo nejen nejhlubším pokořením království, nýbrž i ztrátou ruského prestiže na Balkáně.“

O dojmu, jakým působilo ultimatum na rumunského krále Carola I, vypráví hrabě C z e r n i n, tehdejší vyslanec v Bukurešti: „Nikdy nezapomenu na dojem, jakým zapůsobila tato četba na starého krále. Starý, chytrý politik poznal okamžitě nezměřitelný dosah tohoto kroku. Ještě jsem listinu nedočetl, když mě na smrt zbledlý přerušil výkřikem: „To znamená světovou válku!““

Kdyby byla Dohoda vskutku chtěla válku, pak by byla poradila Srbsku: „Vytrvat a nedávat na tuto nestoudnou listinu odpověď.“ Co však učinily Anglie, Francie a Rusko? Dávaly zprostředkující návrhy jeden za druhým. Grey jich ve dnech 24-31 července podal neméně než osm, Cambon tři a Sazonov rovněž tři.* Vše marno. Pak počali přímo žebrot o mír!

Car telegrafoval Vilémovi: „V tomto tak vážném okamžiku prosím Tě snažně, abys mi pomohl... Abychom se vyhnuli neštěstí, jakým by byla evropská válka, prosím Tě ve jménu našeho starého přátelství, abys učinil všechno možné, aby Tvoji spojenci nezašli příliš daleko.“

Vše marno! I Vilém II. musil přiznat, že srbská odpověď

* Podle Bethmannova pošetilého výkladu byl Greyův návrh na konferenci vyslanců „pokusem Trojdohody předvésti rakousko-srbský spor před evropské forum, lépe řečeno před svoje vlastní forum“. Ve skutečnosti nelitoval sir E. Grey žádné myslitelné námahy, aby rozptýlil takový falešný dojem, nebo falešný výklad návrhu a přiblížil jej rakouským spojencům, jejichž spolupráci považoval za nutnou. „Konference nemá býti rozhodčím soudem, nýbrž soukromým a nikoliv formálním rozbořem toho, jaké podněty by mohly být dány pro urovnávání sporu. Žádný návrh nebude uveřejněn, o kterém by předem nebylo jisto, že je přijatelný pro Ra-

byla „brilantní výkon ve lhůtě pouhých 48 hodin. To je více, než jsme mohli čekat! Velký morální úspěch pro Vídeň, ale tím padá každý důvod k válce a Giesel může zůstat klidně v Bělehradě! Po tomhle bych byl nikdy nenařizoval mobilisaci.“

Pak píše ihned Jagowovi: „Po přečtení srbské odpovědi, kterou jsem dnes ráno dostal, jsem přesvědčen, že přání dunajské monarchie jsou vcelku splněna. Několik rezerv, jež si Srbsko vymíní k některým bodům, mohou být podle mého mínění vysvětleny při jednání. Kapitulace nejponiženějšího druhu byla tím ukázána celému světu, i odpadá tedy každý důvod k válce!“

Ale berlínsko-vídeňským kuchařům války to nestačilo! V Berlíně chtěli evropskou roztřiku jako preventivní válku. Vilém II. byl tlučhuba, ale bez démonické vytrvalosti. Zato démonická vůle k válce, ztělesněná v dlouhé řadě militaristů, vysokých úředníků, průmyslníků, politiků, bankovních ředitelů, naplněných touhou po mocenské kontrole nad Evropou, plynoucí z prusko-novoněmecké logiky, znala jen zákon vyplnění a neupustila od něho, dokud se lavina nedala do pohybu.

PRUSKÁ VŮLE VÁLČIT

Stěží existuje dokument, jenž by jasněji ukazoval, jak rozhodná byla v Berlíně chuť válčit, než dopis, který poslal 29. července 1914 své vládě bavorský vojenský zmocněnec, generál

kousko i pro Rusko. S nimi oběma pak mohou zprostředkující mocnosti zůstatí snadno ve stycích prostřednictvím svých spojenců.“ - Abychom porozuměli zatvrzelé uzavřenosti centrálních mocností ke všem zprostředkujícím pokusům, nesmíme zapomenouti, že vedoucí přípravitelé války byli tentokrát rozhodnutí zůstatí neoblomnými a nedat si po druhé vyrvatí válku; chtěli nyní vyřešit trvale problém jihovýchodní Evropy v duchu germánské převahy a věděli, že žádná konference nedala by k tomu své požehnání; muselo tedy být sice zachováno zdání, ale zároveň bylo nutno bezpodmínečně setrvat na vytčeném cíli.

W e n n i n g e r: „Ministr války, podporován náčelníkem generálního štábu si přeje naléhavě vojenská opatření, která by odpovídala „napjaté politické situaci“ a stále „hrozcímu nebezpečí války“. Náčelník generálního štábu chce jít ještě dále; užil celého svého velkého vlivu k tomu, aby bylo využito situace zřídka kdy tak příhodné, k útoku. Poukazyval na to, že Francie je právě ve vojenských nesnázích, že Rusko se cítí velmi nejisté po stránce vojenské, a k tomu že je nejpříhodnější roční období, že většinou skončeny a jednorozční výcvik ukončen.“

Co může kdo více chtít? A pak máme ještě věřit, že tito lidé by neřekli vědomě nepravdu, když potom prohlašovali: „Uprostřed míru nás přepadl nepřítel!“

Ostatně mohlo by se prokázat četnými důkazy, jak tito strůjci války byli si jisti svou převahou a jak přesně věděli, že protivníkům není nic vzdálenějšího, než přepadnouti Německo. Tak na příklad baron von **B e y e n s** praví ve svých vzpomínkách, že bavorský vyslanec v Berlíně mu řekl 3. srpna 1914: „Co chcete, budeme se prohýbat pod daněmi, jen aby mohly býti vojsko a marina stále zvětšovány. Říká se nám, že chvíle nebyla nikdy tak příznivá a že nikdy nebude příznivější. Francie a Rusko nejsou vojensky připraveny, kdežto Německo má ohromnou převahu. Toho musí být využito.“

Když Vilém II. zastihl Conrada von Hoetzendorff v Lipsku, řekl mu, že míra je dovršena, svolil k energickému zákroku a dodal: „Souhlasím s vámi. Ostatní nejsou připraveni a nepodniknou nic. V několika dnech musíte se zmocniti Bělehradu. Četl jsem mnoho o válce a vím co znamená, ale konečně přišla situace, ke které nemůže velmoc déle přihlížet, nýbrž m u s í s e chopit meče.“ (Polní maršál Conrad von Hoetzendorff v knize: „Moje služební léta“. /Aus meiner Dienstzeit/, sv. III., str. 469-70.)

Již roku 1911 řekl rakouský ministr války generál von **A u f f e n b e r g** vyslanci Tschirschkyemu: „Německo a Rakousko-Uhersko spolu souvisejí a mohou v rozhodném okamžiku spojit na bojišti dva miliony vojáků; to druzí nemohou. Nechtěl

bých měnit s francouzským nebo anglickým generálním štábem ve válce mezi těmito státy s námi.“

Pochybovatí o vině jen a jediné německé politiky v červenci 1914 je vůbec jen tehdy možné, dáme-li se vedlejšími podrobnostmi odvést od hlavního zjištění, že v onom měsíci ukazovali protivníci jen zjevný strach před náhlým nebezpečím války, že dělali všechno, aby přinutili Srbsko k povolnosti a že posílali zprostředkovací návrhy jeden za druhým, jen aby zabránili toto neštěstí. Ale Moltke telegrafoval Conradu von Hoetzendorff prostřednictvím rakousko-uherského vojenského attaché v Berlíně (došlo 31. července v 7.45 hod. ráno): „Zprostředkovací návrh znovu přednesený Anglii, zamítnut. Pro zachování Rakousko-Uherska jest posledním prostředkem vydržet evropskou válku. Německo jde naprosto s Vámi.“

A na to klasická slova Berchtoldova: „Kdo vlastně vládne v Berlíně, Bethmann nebo Moltke?“

Světové události dali odpověď. Berlínské vojenské kruhy vládly. Tak to charakterisoval Haldane, když roku 1912 opouštěl Berlín: „Pruský voják se chystá k tomu, aby určoval osudy světa...“

V ostatních zemích vládli tehdy pacifističtí civilisté, které by byla nějaká preventivní válka ani ve snu nenapadla.

Nikdo menší než Tirpitz označil ve svých Pamětech ukvapené vypovězení války pro záminku ruské mobilisace za ohromnou chybu. A list „Kölnische Zeitung“ musil v článku k 80. narozeninám knížete Bülowa přiznati (3. května 1929): „Neřekneme příliš mnoho, prohlásíme-li, že kníže Bülow by se byl býval vyhnul světové válce. Považoval vždy za první, jakkoliv i za nejtěžší úlohu moudře vedené politiky, držeti vojáky na uzdě. Byl by býval v roce 1913 přijal Haldanovu námořní nabídku a v červenci roku 1914 by se byl býval spokojil srbskou odpovědí na rakouské ultimatum a byl by přenechal rozřešení obou nedostatečně zodpověděných otázek rozhodnutí smírného soudu v Haagu.“

Místo toho položili zločinci doutnák na sud prachu a nad deseti miliony lidí byl vysloven ortel smrti.

Snad se někdo zeptá: Bylo tedy rozpoutání světové války se strany Německa činem lehkomyšlným - rozpoutali katastrofu, aniž znali její dosah? Nikoliv. Za onou zdánlivou lehkomyšlností byla těžkou vinou obtížená, záměrná vůle mocenských a rozhodujících kruhů, které za zády přívětivého německého lidu připravovaly mnoho let napřed svoje rozhodnutí. Jejich mentalitu nejlépe osvětlují slova generála von Bernhardi (1911): „Anglické sblížovací pokusy nás nesmějí osleповat. Potřebujeme je ovšem, abychom zadrželi nutnou a nevyhnutelnou válku, dokud sami nebudeme mít poněkud nadějí na úspěch...“

Ani kníže Bülow by nebyl mohl zlomit tuto vůli. Bylo ovšem možno lehce se vyhnout válce, ale ten, kdo by se jí byl vyhnul, byl by musil brzy ustoupit robustnějšímu nástupci. Bülow sám, svoliv k anexi Bosny a Hercegoviny dostal se do služeb oné vůle a svolením k anexi otrávil srbskou krev tak, že muselo jednoho dne dojít k abscesu. A kdyby tento absces byl býval v roku 1914 potlačen, byl by propukl roku 1915 nebo roku 1916. Nepoučitelná germánská vůle vládnout musila se jednoho dne srazit se západoslovanskou vůlí žiti. Kdo ještě neprohlédl vnitřní zákonitost novoněmecké vůle po moci, jež se projevila již v první světové válce, ten by se o tom mohl konečně poučit událostmi posledních let. Je tedy také v zásadě bludným uvažováním, jestliže Grey a mnozí ostatní s ním říkali: kdyby se byla konala konference vyslanců, nebo kdyby bylo bývalo alespoň osm dní času, mohli jsme se vyhnout světové válce. - Ne, tato světová válka nevypukla z nedopatření a z nedostatku pokojného dohovoru. Byla již latentní v řečech Fichteových, byla výsledkem Bismarckovy odluky německého jihovýchodu, byla logickou konsekvencí staletého omylu Německa, že chtělo na území nadnárodnostních dějin dělat výlučně nacionální politiku. Proto slepě ignorovalo všechna dědictví a odpovědnost k minulosti. Byl to pokus o znovuoobnovení staré německé expanse, zaměřený tentokrát na jihovýchod, metodami mocensko-politickými místo

federalistickými. Ale tato falešně orientovaná novo-germánská vůle byla tak dlouho připravovaná a tak přečpána energií a sebevědomím, že by byla rozbila každou smířčí konferenci. Francouz tomu říká „fatalité“. Vůle k provinění, bažení širokých kruhů národa po loupeži a násilí, i když zůstává ještě v okruhu volby, přechází konečně vnitřní koncentrací a pěstováním v „osudovost“ (fatalité). A takováto vždy silnější a silnější nutkající „fatalité“ vládne od roku 1866 v německém lidu, vedeném démonickými silami; i vzdělané vrstvy se této démonii bez odporu poddaly. Démon se vysmíval konferencím rozhodčího soudu a pacifismu! Existuje pekelná záměrnost právě tak jako existuje nebeský cíl... První nelze spoutat pouhou civilisací. Nemůžeme ji ukojiti prostředky, doporučovanými v Kázání na hoře. Antikrista nelze „obrátit na víru“. Bude trestán soudy Božími a zkrocen jen prostředky, které se hodí jeho povaze. S touto démonií nebudou nikdy hotovi pacifističtí angličtí gentlemani, nýbrž jen takoví Angličané, kteří kdysi dovedli poslat Bonaparta na Sv. Helenu.

ZAVINILA VÁLKU RUSKÁ MOBILISACE?

V předcházející kapitole ukázali jsme podstatné dokumenty a komentáře, kterými byla jasně dokázána berlínsko-vídeňská odpovědnost za vypuknutí první světové války a pak především zatvrzelost německé válečné vůle. Ukázali jsme čtenáři nanejvýš dramatický vývoj světového konfliktu v červenci roku 1914. Nyní doplníme tento obraz ještě řadou dokumentů, zvláště jasně ukazujících některé velmi usilovně zastírané body německé odpovědnosti za světovou válku. Začneme ruskou mobilisací, která jest největším koníčkem německých propagandistů a cizinců, svedených jejich sofistikou. Pokoušejí se obviniti ji jako vlastní příčinu války. My však zjistíme prostě toto:

I kdyby vskutku byla mobilisace dala poslední popud k světové válce, přece zůstane odpovědnost na těch, kdož přes odpor

Rusů k válce,* který ostatně sami doznali, a přes jejich dalekosáhlé ústupky trvali tvrdohlavě v akci, neslučitelné s historickými právy a s podstatnými zájmy Ruska, a tím překročili hranice, dané ruskou povolností.** Ale není pravda, že ruská mobilisace rozpoutala válku.

I když připustíme, že ústřední mocnosti o oné mobilisaci ještě nic nevěděly, když 30. července pojalý své pevné rozhodnutí, víme zcela bezpečně, že by byl Berlín našel určitě nějakou jinou příčinu k vypovězení války, kdyby byla tato mobilisace nepřítá. Neboť rozhodující úmysl použití sarajevského případu k definitivnímu zúčtování s Evropou byl nezvratný. To potvrzuje také článek ze dne 27. května 1916 v Pester Lloyd (oficiálním orgánu rakousko-uherské vlády v Budapešti). V odpovědi na řeč tehdejšího anglického ministra Greye, ve které se zdůrazňovalo, že k válce by bylo nemuslo dojít, kdyby byl přijat jeho návrh na diplomatickou konferenci (anglická Modrá kniha, str. 67, 84, 101, 103), praví pisatel: „Jak velká a nezměnitelná byla naše rozhodnost vyřídít spor se Srbskem tak, aby zločinné ohrožování míru s této strany bylo jednou pro vždy vyloučeno, to mohl sir Edvard Grey poznat z toho, že jsme s naprostou upřímností řekli: I kdyby ruská

* Jagow píše 18. července 1914 Lichnowskému: „V zásadě není Rusko pohotovo... Věřím rád Vašemu bratranci Benkendorffovi, že Rusko si nyní nepřeje války s námi.“

** Eduard Fueter praví ve své knize „Světové dějiny posledního století“ (Weltgeschichte der letzten hundert Jahre) o ruské mobilisaci toto: „Nyní bylo Rusko přinuceno ukázat, že jeho úmysl chránit Srbsko před rozdrčením se strany Rakouska je vážný. Tak jako Rakousko-Uhersko svého času při balkánské válce podporovalo svoje požadavky k Srbaku a k Černé Hoře mobilisací na ruských hranicích, právě totéž učinilo nyní Rusko, neboť nešlo o to, aby přesvědčilo o své pevné vůli jenom Rakousko, nýbrž i Německo. (30. července.) Ve Vídni tomuto pokynu porozuměli. Pochopili, že si sice lehkomyšlně hráli s ohněm, že však by ještě nebylo pozdě předefinovat všeobecné válce; i prohlásila rakousko-uherská vláda, že souhlasí s anglickým návrhem na konferenci diplomatů. Ale v tom okamžiku, kdy se ve Vídni věřilo, že všechno je opět zachráněno, zasáhlo Německo.“

vláda ustala v mobilisaci, kterou tajně prováděla přes všechno zdánlivé svatoušské ujišťování, nebylo by Rakousko-Uhersko šlo na žádnou konferenci, nýbrž bylo by si nerušeno jakoukoli třetí stranou, vyřídilo svoje věci se Srbskem podle potřeb své příští bezpečnosti."

Od uveřejnění korespondence Moltkeho a Conrada von Hertzendorff víme také zcela přesně, že sám Moltke si byl jasně vědom, že ruská mobilisace ještě neznamenalala válku, nýbrž, že klidně mohla přejíti v demobilisaci. Radil proto svému rakouskému kolegovi, aby vyčkal ruského útoku na Rakousko.

Ruské mobilisování lze vysvětlit především tím, že špatné dopravní prostředky obrovské říše výjimečně zdržovaly vojenskou pohotovost, a za druhé tím, že ruská vláda chtěla dát centrálním mocnostem jakési avertissement, že tentokráte nemíní ustoupit. Německý vojenský attaché podal do Berlína tuto zprávu: „Pokud se týká mobilisace, řekli mi vyšší důstojníci v klubu, že zasáhnutí do ní nebo její zdržení je v Rusku při enormních vzdálenostech neproveditelné a že by vyvolalo jen zmatek; mimo to jest v Rusku mezi počátkem mobilisace a počátkem války ještě tak daleko, že by se ještě vždy dalo zahájit smířlivé jednání.

Mám dojem, že se zde mobilisovalo jen ze strachu před příštími událostmi bez agresivních úmyslů a že nyní jsou sami polekáni tím, co způsobili.“

Toto vysvětlení zároveň s výslovným a souhlasným ujištěním carovým bylo by v Berlíně - jak mínil též Bülow a Tirpitz - musilo znemožnit každý pokus uvádět ruskou mobilisaci jako příčinu německého vypovězení války. Ale právě proto, že odpovědní činitelé v Berlíně to také sami zřetelně cítili, zatajili uvedené hlášení německého vojenského attaché před německým sněmem a nepojali je do své Bílé knihy...

Již 18. dubna 1876 sv. pán Giers, právě tak jako Sazonov v roce 1914, prohlásil určitě: „Nemáme jiného programu než zachovat mír, ale nemůžeme dovolit, aby bylo Srbsko zničeno.“ Moltke se však přímo těšil, že Rusko bude konečně postaveno vis Srbsko před německé ostří, než bude příliš pozdě.

Právě proto nedovolil Německu žádný ústupek a všechno, co později kritika označovala za osudovou chybu německé politiky a za nepotřebnou provokaci, bylo se stanoviska plánovitě postupujících válečníků právě vědomým a chtěným mobilisováním katastrofy. Bülow vypravuje ve svých vzpomínkách, že při dîner, konaném několik let před válkou, seděl mezi Moltkem a Bethmannem a charakterisuje později oba takto: „Nalevo ode mne seděl nešťastný generál, který mechanickým a při tom nešikovným užitím Schlieffenova receptu ztratil bitvu na Marne a tím naději na úplné vítězství. Ale napravo seděl ještě daleko více se provinivší ministr, který se ultimatem Srbsku a nevhodným diplomatickým jednáním dopustil nejhoršší chyby prusko-německých dějin a jedné z největších chyb v dějinách světových.“* To jest správné, ale skreslené a nedostatečné. Neboť to neříká nic o démonii celé akce, která neměla naprosto v úmyslu vyhnouti se válce v Evropě. Neběželo tedy vůbec o nějakou diplomatickou nešikovnost, nýbrž o něco mnohem hlubšího, na čem i Bülow svého času silně spolupracoval: totiž o široce založený pokus o německou hegemonii v Evropě, která pak měla vyrůst až k světovládě.** (Ve Vzpomínkách amerického vyslance Page jest to vše jasně předvídáno.) Přirozeně nepočítal tento plán s evropskými skutečnostmi, spočíval na výpočtech v základě špatných a na groteskních klamech. Nelze však popřít, že byl naskrz logicky a účelně vypracován. Ultimatum bylo by bývalo chybou jen tehdy, kdyby se byl měl konflikt vskutku lokalizovat nebo

* Zázrak vítězství na Marne měl příčinu nejen v taktických chybách německých vojenských operací, nýbrž v bezměrné spupnosti vůdčích německých kruhů, které osudně podceňovaly ohromnou vůli k životu u rasy tak vysoko duchovně stojící jako jsou Francouzi.

** Lichnowski nepozoroval kam všechno směřuje a divil se stále víc a více, že všechna jeho varování jsou marná. „Chudák Lichnowski“, poznamenal Vilém II. dne 2. srpna 1914 na okraj jeho dopisu, „ten bude mít špatné probuzení ze svých diplomatických snů. Nic nepozoroval a mohl mě jen o vlas připravit o můj nástup.“

úplně potlačit; bylo však správným prostředkem, jestliže mělo být Rusko vylákáno k činnosti.* Bülow operoval v marocké otázce mnohem nešťastněji; nechtěl tehdy válku, ale pokoušel se o věci, kterých lze dosáti jen evropskou válkou, o čemž se konečně musel přesvědčit. Přípravil si diplomatickou porážku; avšak ti, které kritisoval, jednali sice světově politicky falešně, ale diplomaticky naprosto správně, t. j. dosáhli přesně toho, co chtěli - totiž světové války, kterou považovali za nezbytnou k vyjasnění mocenských poměrů, jakož i k přesunu těchto poměrů.

V ROCE 1914 CHTĚLI VÁLKU JEN NĚMCI

Abychom postavili do naprosto jasného světla celou zvrácenost stále usilovnějších pokusů svrhnouti odpovědnost za vznik první světové války na protivnou stranu, předkládáme úvaze čtenářově ještě tyto dokumenty:

Ve vzpomínkách bývalého francouzského vyslance ve Vídni, A. Dumaina, „Poznámky a vzpomínky“ (Notes et Souvenirs, Paris 1921) je zajímavý doklad, jak velice bylo Rusko z vnitřně politických důvodů proti válce: „Nesmím hraběti Berchtoldovi ani říci, jak daleko až bych šel, abych zajistil mír“, pravil ruský vyslanec svému francouzskému kolegovi, „neboť on by toho zneužil.“

Izvol'skij psal 8. listopadu roku 1908 ruskému vyslanci

* Učinilo se všechno, aby byla i Francie vylákána na jeviště. Vyslanec von Schoen píše ve svých Pamětech, že se styděl, když musel odevzdat spisy o neuvěřitelných požadavcích Německa, aby Francie vydala Toul a Verdun jako záruku své neutrality: „Požadavek vydat Německu jako záruku neutrality Toul a Verdun byl absolutně šílený a vylučoval každé dorozumění. Daleko trapnější byla stilsace vypovědění války. Musil jsem se podle ní odvolat na vpády francouzských letců do Německa. Nejtrapnější vzpomínkou mé kariery je, že moje jméno se spojuje s těmito metodami.“ - Ne, tento požadavek nebyl se stanoviska strůjců války šílený, nýbrž zcela přizpůsoben účelu, kterého mělo být dosaženo: ale slušní lidé mezi německými diplomaty žili v iluzi, že Německo chtělo rovněž udržet mír...

do Paříže: „Zůstává nebezpečí austro-srbského konfliktu, které je nejnebezpečnější ze všech, a učiníme všechno, co je v našich silách abychom tomuto konfliktu zabránili.“

Dne 7. července 1914 píše Sazonov ruskému vyslanci v Bělehradě: „Poslední události v Sarajevě, které přiosťřily náladu Vídně proti Srbsku, dávají nám podnět k tomu, abychom radili srbské vládě, že má všechny otázky, které by tuto náladu ještě zhoršovaly a které by mohly vyvolati nebezpečnou situaci, projednávat s největší opatrností.“

Píše tak ten, kdo vyhledává válku? - Nikoliv! Ale Vilém II. psal: „Jen pevně došlápnout té holotě na paty!“ (Nur fest auf die Füße des Gesindls treten!)

Bavorský vyslanec v Paříži psal 4. srpna 1914 svému králi. „Měl jsem až do posledního okamžiku a hlavně při své poslední politické rozmluvě s vyslancem Martinem 2. srpna večer dojem, že francouzská vláda se chce válce stůj co stůj vyhnout.“

Dne 18. července roku 1914 píše Jagow Lichnowskému: „Čím odhodlanější se projeví Rakousko a čím energičtěji je budeme podporovat, tím dříve zmlkne Rusko. Jistě že bude v Petrohradě několik nezbytných kraválů, ale v celku teď není Rusko pohotovo. Francie a Anglie si rovněž nebudou nyní přát války.

Já nechci preventivní válku, ale jestliže se boj přímo nabídne, nesmíme uhnout.“

A týž státní sekretář píše ve svých Vzpomínkách na str. 189: „Odřeknutím Vídně byla by se snad válka na okamžik odsunula. Ale Rusko ukázalo, že se nechce zříci svých ctižádostivých plánů a že nechce dát pokoj... V příštích letech při rostoucím vojenském zesilování Ruska - asi v roce 1917 má své vyzbrojení úplně skončiti - musila by válka pro nás a Rakousko-Uhersko znamenat ještě mnohem větší nebezpečí než nyní. Proto jsme byli povinni vstoupit pevně a bez váhání na stranu našeho spojence.“

„Ctižádostivé plány“ Ruska tkvěly prostě v tom, že si Rusko nechtělo dát na Balkáně mluvit do svých věcí a že nechtělo nechat zničit Srbsko.

Ostatně přece zde německý zahraniční ministr otevřeně přiznává, že Německo mohlo roku 1914 zabránit válce a že hnalo útokem jen proto, poněvadž Rusko nebylo ještě hotovo se zbrojením.

Aby bylo Srbsko přinuceno dané přípovědi skutečně splnit a spolknout ihned poslední zbytek ultimata, byla vypověděna válka a připraven pochod na Bělehrad.

Pochopitelně rozpoutal tento přechod s diplomatické cesty na cestu vojenskou naráz a rovněž vojenská protipatření všech zúčastněných. Avšak ochota Ruska i nadále vyjednávat nebyla ještě vyčerpána.

Sazonov píše o tom ve svých Pamětech (Verlag für Kulturpolitik, Berlín): „Dne 30. července měl jsem rozhovor s německým vyslancem, který se mne tázal, zdali bychom se spokojili slibem Rakousko-Uherska o teritoriální integritě Srbska, a prosil mne, abych mu označil, za jakých podmínek bychom byli ochotni zastavit svoje vojenské přípravy. Napsal jsem okamžitě náš názor na list papíru a dal jsem mu jej přečíst. Zněl: „Jestliže Rakousko připustí, že rakousko-srbská otázka dostala charakter všeobecně evropský, a jestliže projeví ochotu odstranit ze svého ultimata ony body, dotýkající se suverénních práv srbských, pak se Rusko zavazuje, že zastaví vojenské přípravy.“ Žádná velmoc nemohla snad podat větší důkaz své mírumilovnosti, než jaký obsahuje tato formulace, kterou jsem předložil hraběti Pourtalèsovi. Rusko svolilo zastavit vojenské přípravy jako odpověď na pouhý příslib Rakousko-Uherska, že nepodnikne nic proti státní nezávislosti Srbska a ani nevyžadovalo okamžitého zastavení započatých válečných příprav a demobilisací na svých hranicích. Tímto návrhem překročil jsem meze svých práv, neboť jsem neměl plnou moc jít v jednáních s centrálními mocnostmi až tak daleko. Ale mohl jsem za to vzít na sebe odpovědnost, neboť jsem věděl, že v očích carových je jedinou hranicí povolenosti a smiřlivosti čest a životní zájmy ruského národa a že i petrohradský kabinet byl neméně smiřlivě naladěný než car Mikuláš II.“

Jagow však ihned odmítl návrh ruského vyslance, neboť měl špatné svědomí. Nezanесли ho ani do německé Bílé knihy, právě tak jako telegrafickou prosbu carovu, aby byl spor předložen rozhodčímu soudu v Haagu.

JAK JSME ZABŘEDLI DO OMYLŮ - A KUDY Z NICH VYJDEME

Vedle hradu sv. Grálu, kde všechny duchovní síly slouží živé Pravdě, stál hrad čaroděje Klingsora, kde lidská inteligence byla porobena duchu lži a obmyslně se namáhala převrátit naruby skutečnost, zmásti pravou souvislost věcí a odvésti člověka od podstatného k vedlejšímu. Novodobý hrad Klingsorův vydal již obrovskou literaturu na obhajobu německé nevinny na válce, literaturu, která je pravým dokladem zneužití lidské inteligence ve službě falšování všeho, co se skutečně stalo. Kdo neumí ostře rozeznávat podstatu a případnost, kdo nemá intuice pro stavy ducha, kdo zná pruský militarismus jen podle vyprávění, ten bude vždy v nebezpečí, že se dá svésti sofistickou. Na počátku diskuse používala mnohonásobně falšovaných nebo špatně přeložených dokumentů, vytkla však také velmi často dovedným způsobem i správné momenty, aby je vyrvala z celku, zkomolila jejich pravý smysl a vyvodila z nich nesprávné důsledky.

Následující příklad nám ukáže jak tak sv. „Unschuldpropaganda“ máte protivníka tím, že věci trhá se souvislosti a že se správných předpokladů činí falešné závěry. Na př. byl tak vyrabován dopis sira E. Greye z roku 1915 o srbské agitaci proti Rakousku, aby bylo možno vrhnouti celou odpovědnost za světovou válku na Srbsko.

V březnu roku 1936 přešel německým tiskem článek nadepsaný: „Zdrucující úsudek sira E. Greye o lži viny na válce“. Oč šlo? - Sir Grey dostal roku 1912 od srbského vyslance dvě zprávy, které končily předpovědí, že srbská vláda je pevně rozhodnuta - nepřiznají-li spojenecké mocnosti Srbsku jeden přístav na Adrii - začít politiku zřejmého nepřátelství proti Ra-

dopise srbskému vyvalanci ze dne 24. června 1915 vrací se Grey k těmto zprávám a poznamenává: „Srbsko provedlo toto rozhodnutí doslovně a z napětí, jež tím pak nastalo, vznikla nyní válka.“ Co je tím řečeno? Nic jiného, než že Grey již před válkou věděl, že západní Slované se pozvedají proti rakousko-uherskému režimu. Přesto však činil hned tehdy německou vládu odpovědnou za světovou válku a svoje mínění potvrdil ještě po válce za přednášky v Edinburghu, když řekl: „Kdyby byl býval spor Rakouska se Srbskem v roce 1914 předložen konferenci, byla by jej bývala rozřešila za jediný týden. Proč nebyl konferenci předložen? Anglie konferenci navrhla, Němci ji odmítli a skutečnost, že se strany Německa následovala pak jen naprostá odmítavost, byla podle mého tehdejšího i nynížšího přesvědčení velmi osudná.“ Pravdou tedy je, že Srbsko se podrobilo, ale centrální mocnosti dávaly přednost válce. Lze se tu hádat o otázce viny? Z citovaného dopisu Greyova vyvodila německá „Unschuldpropaganda“, že hlavní žalobce proti německé politice, který nazval Německo „Velkým anarchistou v Evropě“, sám nyní přiznal, že odpovědnost padá na Srbsko. „Esprit faux“ říká Francouz takovým lidem, kteří ze správného předpokladu falešně vyvozují. Světové válce by bylo bývalo přirozeně zabráněno, kdyby se Srbsko bylo dalo pomalu zardousit (srovnej dále na str. 214) a kdyby se byl celý ostatní západoslovanský svět zřekl veškeré touhy po státní samostatnosti. Grey přece naprosto nevyčítá Srbsku nic pro jeho agitaci proti Podunajské monarchii. Konstatuje jen, že srážka západoslovanského odporu se státními nutnostmi existence Rakousko-Uherska způsobila napětí, které vedlo k světové válce. Odpovědnost za výsledek nenesou ti, kdož se opřeli proti nemožné politice, nýbrž ti, kdož tuto politiku dělali a pak sabotovali každý pokus řešit konflikt jiným způsobem než tím, který vznítil všeevropský požár.

Kdo chce provozovat sofistiku, ten může i tvrdit, že by bývala nevypukla světová válka, kdyby se bylo Rusko mlčky odvrátilo od všech balkánských záležitostí a dopustilo vybití

Srbska, nebo kdyby byla proti Bismarckovu Trojspolku nevystoupila Dohoda.

K druhé světové válce nedojde, bude-li všenněmectví obětováno naprosto všechno, co si přeje. A ono si přeje světovou hegemonii řízenou militaristicky. Kdo odporuje bezpráví, jeví se často, ba obvykle, ale povrchně, jako zřejmá příčina srážky. Ale otázka viny nesouvisí s vnější příčinností, nýbrž jen s morální odpovědností, tedy se stavem ducha a se směrem vůle, která působí v pozadí vývoje. Utlačovaný, jenž se brání, je ovšem poslední příčinou vznikajícího konfliktu, ale vinen je pokořovatel. Je však dvojnásobně vinen, jestliže na povstání, které vzniklo z jeho špatné politiky, nereaguje zpytováním svědomí a revisí svých metod, nýbrž odpovídá na ně zdvojeným násilím a ještě nadto žene na kordy celý okolní svět, který jeho jednání nemůže a nechce trpět. Přirozeně, že všichni utlačovatelé vzbuzují proti sobě více železa, než sami mohou produkovat. Ale jen oni nesou za to celou tíhu viny. Tak zv. reální politika vidí vždy jen s v o j e vlastní železo a c i z í krev. To jest již optická chyba zřítelnice u lidí, oddaných svatému egoismu - a na tu všichni zahynou!

Citovaný německý propagandistický článek pak pokračuje: „Na druhou otázku, kdo je odpověden za rozšíření rakousko-srbského konfliktu na světovou válku, odpovídá sir Grey právě tak přesvědčivým způsobem. Praví: „Od 4. srpna 1914 nesly tři centrální mocnosti stále rostoucí břemeno a přinášely stále větší oběti ve válce, jejíž počátek byl ve slibu, který dalo Jeho Veličenstvo car ruský dne 27. července princí regentovi srbskému, totiž, že Rusko nezůstane v žádném případě bez zájmu nad osudem Srbska!“

Kdyby byl autor německého článku opravdu četl Greyovy Memoiry, pak by byl věděl, že Grey úplně souhlasil s tím, že Rusko nemůže zůstat lhostejné k vraždění Srbska. Řeči o lokalizování rakousko-srbského konfliktu byly přece vyloženým podvodem, pod jehož záminkou měly být provedeny věci, jejichž přípustění nebylo absolutně slučitelné se ctí a se zájmy Ruska. Je dlužno číst to, co praví Grey ve svých Memoirech o couv-

nutí Ruska v otázce anexe Bosny a Hercegoviny, a pak pochopíme, jak bezpodmínečně byl přesvědčen o tom, že Rusko tentokrát šlo až na hranice své povolnosti. „Rusko“, praví se tam, „nemohlo již přijmout po druhé takovou ránu jako v roce 1909.“ Není tedy docela darebnou záłudností tvrdit, že Grey spatřoval v ruské intervenci roku 1914 vinu na válce?

Můžeme čtenáři jen radit, aby v záplavě obrovské živé literatury o vině na válce viděl vždy to podstatné: Dohoda nechtěla válku,* nuttili Srbsko k největší povolnosti,** ale Německo chtělo velké germánsko-slovanské zúčtování, a proto chtělo použít srbsko-rakouského sporu jako prostředku. Proto musily býti všechny pokusy o mír odraženy.

Zvláště temnou kapitolou německé diplomacie červencových dní je oficiální lež o otázce německé spoluvědomstio ultimatu, které bylo 25. července dáno Srbsku. Pro Němce, jemuž záleží na tom, aby jeho vlast jednala čestně, bude sotva něco víc ponižujícího než způsob, jak německá vláda, znající nesporně přesný obsah ultimata, znovu a znovu oficiálně znalost popírala.*** Ale tato příliš brzo odhalená hra na schovávanou prozrazovala zřetelně špatné svědomí těch, kdož měli až příliš důležité důvody, aby skrývali rozhodující zájmy Berlína na vídeňských událostech. Tyto záležitosti sloužily Berlínu jen k tomu, aby něco většího, co se nechtělo hýbat, mohl konečně uvést do pohybu! Jaká hanba,

* Generál Hoffmann ve svých Pamětech (sv. I., str. 155) přiznal veřejně německou preventivní válku: „Přirozeně, že jsme se mohli také v létě roku 1914 znovu shrbit - pak by byla Dohoda teprve roku 1917 na nás udeřila, neboť k tomuto termínu byli teprve připraveni. Až potud je pravda, že jsme začali válku my.“

** Sir Rodd, britaký vyslanec v Římě, telegrafoval 28. července Greyovi, že italský zahraniční ministr dosáhl v dlouhém rozhovoru se srbským vyslancem ujištění, že Srbsko spolkne i poslední sporné body ultimata, bude-li dána jistá záruka o způsobu, jakým mají rakouští delegáti spravovat svoje úřady.

*** Nebezpečný odhalovatel Tirpitz prozradil ve svých vzpomínkách, že Bethmann i Jagow znali ultimatum ve všech podstatných bodech již 13. července.

musíme-li čísti v německé Bůlé knize z roku 1919 (na str. 57.) slova britského vyslance v Berlíně z července roku 1914: „Prohlanost německé vlády, která se stala zvykem, jest opravdu tak veliká, že jsem mimovolně v pokušení věřit všemu, co ona popře.“ Další skutečnosti dávají mu, bohužel, za pravdu.

Dne 1. srpna 1914 vyslala Wolffova tisková kancelář do světa tuto holou lež: „Ujišťujeme proti tvrzení ‚Timesů‘, že... obsah ultimata před jeho odesláním byl německé vládě úplně neznám.“ Ale my víme z celé řady nezvratných důkazů, mezi nimi i ze zprávy legačního rady v o n S c h ö n a, posléze z dopisu Tschirschkyho Jagovovi ze dne 11. července 1914, že - jak se dalo předpokládat - byl podstatný obsah ultimata německé vládě úplně znám. Především se dověděla ze zprávy Tschirschkyho, poslané do Berlína dne 8. července, že mají být dány takové požadavky, „jejichž přijetí se jeví docela nemožným“.*

Podle všech až dosud uveřejněných aktů jest dále nesporné, že 5. července měli hrabě H o y o s a hrabě S z ö g y e n i s císařem, Bethmann - Hollwegem a Zimmermannem v Postupimi rozmluvu, při které byl odevzdán vlastnoruční dopis císaře Františka Josefa a stanoven hlavní obsah ultimata. Bylo zde rozhodnuto provést válečnou akci proti Srbaku bez ohledu na to, zda z toho vznikne válka s Ruskem či nikoliv. Ve známém spise Dr. W. Muehlona čteme toto sdělení H e l f f e r i c h o v o

* Docela podle starých vzorů! Když po skončení dánské války roku 1865 chtěl se Bismarck vychytralým diplomatickým obratem vyhnouti tomu, aby uznal dědické právo dědičného prince Fridricha z Augustenburgu, psal korunní princ celý zoufalý Maxu Dunckerovi, co mu Bismarck sám řekl, totiž, že podmínky budou tak sestaveny, aby byly knížeti Fridrichovi nepřijateiny: „C h t ě l i konflikt, aby válkou rozdmychali neudržitelný vnitřní spor. To je snad dosti jasné? A kdyby byl kníže Fridrich skutečně souhlasil a kdyby byl přijal ještě těmž podmínky, byli by u nás dovedli hnát věci takovým směrem, že by byly vznikly nové komplikace, jen aby k válce došlo.“ (G. Schuster: Kaiser Fridrich, Berlín, Verlag Vossische Buchhandlung.) To je právě ten pruský duch, jehož působením musla povstat v novoněmeckém myšlení světová válka.

s poloviny července 1914: „...Rakušané (sic!) byli v těchto dnech u císaře. Vídeň dá Srbsku v době osmi dnů velmi ostré ultimatum s docela krátkou lhůtou. Budou v něm obsaženy požadavky, jako na př. potrestání řady důstojníků, rozpuštění politických spolků, trestní vyšetřování v Srbsku prováděné úředníky monarchie a vůbec bude žádána celá řada určitých okamžitých zadosťučnění; jinak že Rakousko-Uhersko vypoví Srbsku válku.“

Dr. Helfferich k tomu ještě dodal, že se „císař (Vilém) rozhodně vyslovil pro tento postup Rakouska-Uherska. Řekl, že považuje rakousko-uherský konflikt se Srbskem za vnitřní záležitost obou zemí a že nedovolí žádnému jinému státu, aby se do něho vmísil. Bude-li Rusko mobilisovati, pak i on tak učiní, avšak pro něho prý mobilisace znamená okamžitou válku. Tentokráte nebude žádného váhání. Rakušané byli prý tímto rozhodným názorem císařovým velmi uspokojeni...“

Úředně však bylo dementováno, že se konala korunní rada. Dr. Muehlon neřekl přece ani slova o korunní radě! - Bülow se dokonce domníval - a ten znal svoje lidi! - že ultimatum bylo nejdříve vypracováno v Berlíně. Píše: „Ministerstvo zahraničí bylo přece roku 1914 onou lžní, ve které se vylíhlo nešťastné vejce ultimatá Srbsku. Zde se počaly téměř všechny ty strašlivé chyby, se kterými jsme se hnali do války a kterými jsme válku prohráli.“

Důležitým svědectvím pro to, že Berlín nebyl překvapen, nýbrž že od počátku navrhoval společně s Vídní ultimatum, které musilo vésti k válce, jest také to, co vypráví americký vyslanec *M o r g e n t h a u* ve svých *Memoirech* (*Payot & Cie., Paříž 1919*). Jeho německý kolega *von Wangenheim* odcestoval na počátku července roku 1914 do Paříže. Po návratu sdělil Američanovi, že byl přítomen poradě, které předsedal císař a kde byli přítomni náčelníci vojska i námořnictva a zástupci finančního i průmyslového světa. Císař se nakonec slavnostně ptal, jsou-li připraveni k válce. Všichni odpověděli kladně, jen zástupci finančního světa žádali dva měsíce času, aby mohli

odprodat svoje zahraniční hodnoty a přijmout půjčku.* Že však použijí všech opatrnostních prostředků, aby zabránili každému předčasnému podezření. Morgenthau měl dojem, že Wangenheim se dal strhnout k neopatrnému sdělení, hnán touhou, aby prokázal svoji důležitost tímto povoláním k tak závažné poradě. Totéž prý vypravovali i talskému vyslanci markýzi Garronimu, který toho po vstupu Itálie do války užil. Správnost těchto sdělení Morgenthauových vyplývá jednoduše ze skutečností, že dne 26. září 1915, tedy po vstupu Itálie do války, odvolával se italský ministr B a r z i l e i ve své řeči v Neapoli na indiskreci Wangenheimovu, aby ukázal, jak pečlivě a plánovitě připravoval Berlín válku již v té chvíli, kdy ještě nikdo nemyslel, že by sarajevský atentát mohl vést k světové válce.**

Morgenthau sám sděluje, že mohl zprávy Wangenheimovy kontrolovat o dva měsíce později v docela výjimečných křivkách newyorské bursy, které by jinak nemohl vysvětliti.

Ostatně existují docela jednoznačné německé dokumenty, dokazující, že Berlín znal zcela přesně obsah ultimata před uveřejněním a že je schvaloval:***

* Wickham Steed vypráví ve svých Pamětech (Through thirty years, sv. I.), že ho v dubnu 1913 navštívil ředitel rakouského Kreditanstaltu a oznámil mu, že se Německo svými velkobankami tázalo, zda je finančně připraven k válce a že radilo rakousko-uherským bankám, aby svoje zahraniční hodnoty co nejrychleji zaměnily ve zlato. Tímto sdělením se potvrzuje pozdější zpráva Wangenheimova.

** Vězněme si také Jagowovy depeše Tschirschkyemu z 19. července: „Vaše Excelence račtež od hraběte Berchtolda ihned vyprositi doslovné sdělení chystané noty pro Bělehrad a ostatních oznámení, jakmile budou definitivně hotova a předložena císaři Františku Josefovi, abychom mohli zavčas připravit naše demarche u ostatních mocností. Jest žádoucí předchozí orientace o podstatných bodech zamyšleného postupu.“

*** Velmi důležitý je dotaz vyslance císařského dvora na zahraniční úřad (z 19. července 1914): „Jeho Veličenstvo prosí Vaši Excelenci, aby uvážila, zda nemá být již nyní generálním ředitelem Hapagu a Severoněmeckého Lloydů zcela důvěrně a tajně

Číslo 106. německé publikace dokumentů obsahuje dopis Tschirschkyho, kterým odeslal text noty 21. července večer říšskému kancléři. Dne 24. července Jagow Berchtoldovi co nejvříve poděkoval a ujistil ho, že německá vláda je s a m o z ř e j m ě s obsahem noty úplně srozuměna.

Trapný okamžik nastal, když se dal ministr Hertling strhnouti a řekl 23. července francouzskému zplnomocněnci Allizéovi podle pravdy - k čemuž ostatně je profesor filosofie vždy zavázán - že zná rakouské ultimatum. O tom je správa ve francouzské Žluté knize. Po válce stal se známým i dopis, v němž dával tehdy hrabě Lerchenfeld svému ministrovi rady, jak by se měl vyprostit z této nepříjemné aféry. Těmto radám se také vyhovělo jedním z oněch „statečných“ jementi, které už hrabě Bülow doporučoval jako osvědčený prostředek.

Tedy „Německo zcela překvapené“ vídeňskou notou bylo v každém případě před uveřejněním ultimata úplně připraveno k válce. Již dne 17. července přeš Jagowovi vrchní ubytovatel z hlavního generálního štábu: „Generál Moltke zamýšlí vrátiti se 25. t. m. do Berlína. Zůstanu tu připraven k akci! Jsme v generálním štábu hotovi; prozatím není potřeba, abychom něco zařizovali.“

Žádný jiný generální štáb nebyl tehdy připraven. Z toho všeho vyplývá otázka, která je už zároveň odpovědí: kdo tedy byl v této válce přepaden a kdo byl „sprungbereit“ (připraven ke skoku)?

S O U H R N

Kdo pročítá literaturu o otázce viny na světové válce a jest svyklý na konkrétní pozorování národního života, bude stále

sděleno prostřednictvím vyslance v Hamburku, že 23. t. m. se očekává rakouské ultimatum. S ohledem na nepředvídané, snad i velmi rychlé důsledky zdá se Jeho Veličenstvu žádoucí zpravit včas obě dvě velké linky, aby učinily závčas správné dispoziče a aby parníkům, nalézajícím se v cizině, mohly být dány rozkazy.“

víc a více s úžasem seznamovat, jak neblaze v ní převládají pouzí knižní učenci a papíroví badatelé, kteří v zásadě nemají o skutečných světových konfliktech vůbec konkrétního náboru, nýbrž kteří jen kvůli nějaké thesi, bez jakékoliv psychologie vyvozují nejnemožnější a nejnevhodnější důsledky, jaké si lze myslit. Vyvozují je z materiálu, který mají po ruce a jenž je pln dokumentů, sloužících jen k tomu, aby uváděly v omyl a zatajovaly. Otázce viny na světové válce může porozumět jen ten, kdo si živě připomíná rozpory, které po desetiletí udržovaly v napětí evropský jihovýchod. Kdo měl příležitost zcela konkrétně pochopit tajné působení novoněmeckého nacionalismu a militarismu na hru těchto rozporů, mohl při tom zjistit, že to byl právě tento matoucí vliv, který bez ustání rozkladně působil na dunajskou říši a odcizoval ji federativní úloze, jejíž splnění v atmosféře, nabitě tak nesčetnými zájmovými konflikty, mohlo jedině zaručit Evropě mír.

Ti, kdož polemizují proti tak zv. „lži o vině“, jsou převážnou většinou podřadní v ý d ě l e č n í s p í s o v a t e l é, nemající ani nejmenší kompetence projevovat své mínění o příčinách a o účincích tak velkých a světodějných zápletek, jakou byla světová válka. K nim patří i opravdu pilný pan major von Wegener a všichni jeho spolupracovníci v „Monatshefte zur Erforschung der Kriegsschuldfrage“ (Měsíčník pro bádání o vině na světové válce). S těmito pány by se nemělo vůbec polemizovat, nýbrž jen varovně charakterizovat jejich úplnou neschopnost rozlišovat podstatné a vedlejší i jejich špatné metody zastírat pravdu. K této metodě náleží především dvě věci. P ř e d n ě: dovolávat se jako svědků pro německou nevinu některých zahraničních učenců, kteří neznají ani Německo, a n i e v r o p s k ý j i h o v ý c h o d, a často a docela zřejmě ani nečetli nejdůležitější dokumenty. Z a d r u h é pak přinášet rozmanité dokumenty z předválečné doby, které by prokázaly, že cizina se vskutku chystala k válce, uzavírala aliance, informovala svoje spojence, ba dokonce že i tisk ovlivňovala, při čemž se však záludně zamlčuje, že tu šlo jen o pochopitelnou defenzivu proti zřejmým německým úmyslům, machina-

oám a vysloveným hrozbám. Na nějakou dobu podařilo se na příklad těmito metodami zastřít rozeznávací schopnost mnoha lidí, dokonce i mimo Německo, tvrzením, že Poincaré je vlastním vinníkem války. Mohli se odvolávat na některé bezhlavé Francouze, kteří bez jakékoliv znalosti skutečného stavu, s jakým Poincaré prozíravě počítal, křičeli v lehkomyalném pacifismu: „Poincaré-la guerre“ (Poincaré je válka). Tomuto pokřiku ovšem rychle zabránila závažná svědectví i se strany politických odpůrců Poincaréových (Herriot), i jeho vlastní „Paměti“, podle nichž zjistil radikální protivník Poincaréův Aulard, že se „obžalovaný“ úplně ospravedlnil.*

Nejdůležitější memoiry mužů, kteří znali historii předválečné doby z největší blízkosti a z vlastního názoru, dávají bezvýjimečně svědectví a souhlasné přiznání, že vedoucí vojenské kruhy v Prusku, s nimi spojení vysocí úředníci i těžcí průmyslníci a na nich závislé banky, všechno upravili tak, že je i Vídeň tímto zjištěním zbavena viny, alespoň pokud se týče vypuknutí katastrofy, která se rozšířila ve světovou válku.

Jest také docela mylné označovati Vídeň jen proto, že odtud bylo ultimatum posláno, za vlastního vinníka a svůdce Německa.** Cítovali jsme již Bülowův názor, že ultimatum při-

* Letáky „Flichtebundu“ v Hamburku cítovaly z francouzské sněmovní debaty v říjnu 1923 proti Poincaréovi tuto hloupost: „Vám, pane Poincaré, a vaši politice děkujeme za to, že na francouzské půdě vznikl hřbitov ve výměře 600 km. Můžete si přisvojit slávu prvního hrobaře v Evropě.“ Na tyto útoky odpověděl Herriot, politický protivník Poincaréův, votem důvěry jeho ministerstvu (532 hlasy proti 65) slovy: „S největším opovržením odsuzujeme proľhanou kampaň, která, jsouc organizována ve prospěch Německa, chce navzdory všem dokázaným skutečným obťížít francouzskou politiku odpovědností za vznik války.“

** M. Muret podal v „Gazette de Lausanne“ (12. listopadu 1931) této otázce velmi důležitý příspěvek: Hrabě Hoyos psal 20. července 1917 důvěrně svému příteli M e r e y o v i, někdejšímu rakousko-uherskému vyalanci v Římě, že kancléř a jeho státní sekretář Z i m m e r m a n n se 5. července 1914 v Berlíně výslovně vyjádřili, že Rakousko může naprosto spoléhat na Německo a že bude lépe, když válka vypukne nyní a nikoliv až

šlo na svět v Berlíně. Totéž mínění vyjadřuje belgický vyala-
nec B e y e n s ve svých Pamětech, kde píše: „Ve zdejším diplo-
matickém světě panuje přesvědčení, že plán a sugesci ultimata
dlužno pro jeho ďábelskou šikovnost, hodnou nového Bismarcka,
připsat mnohem spíše mozku německého diplomata než rakous-
kého.“ Všechny novější dokumenty dokazují, že i když Ra-
kousko chtělo válku se Srbskem, přece se vždy zřetelně sta-
hovalo zpět, jakmile poznalo, že by z žádoucí exekuce mohla
povstat evropská válka.

Rozhodující dokumenty pro to, a zejména pro povolnou ná-
ladu Conrada von Hoetzendorff, zabloudili dokonce i do měsíč-
níku „Die Kriegsschuldfrage“, kde je shrnul vrchní archivní
rada S c h ä f e r (ročník 1930).*

Nanejvýš zajímavá je v této spojitosti také rozmluva ne-
oficiálního posla berlínských strůjců války dr. V. Naumanna
s hrabětem H o y o s e m 1. července 1914, o které hrabě po-
dává zprávu v posledních rakouských publikacích aktů č. 9966.
Tehdy dr. Naumann rakouskou vládu přímo vyzval, aby sara-
jevské vraždy užila jako pohnutky k válce, jinak že Rakousko
zahyne. Německo má nyní v militaristickém vzrůstu Ruska
úplný důvod k tomu, aby využilo situace k velkému účtování,
a proto bude rádo k dispozici... Zdroj skutečné a rozhodné vůle
k válce lze ostatně vyčíst ze všech dokumentů, i tam kde je
zakryt, na př. ze známé zprávy legačního rady von Schöna,

za dva nebo tři roky, až by byla Dohoda silnější.
Potom přišlo ještě přímé poselství Viléma II. Berchtoldovi, ve
kterém projevil císař přání, aby se tentokrát necouvalo, nýbrž při-
kročilo se vši energií k exekuci.

* Dne 31. července dal C o n r a d odpoledne zaslati Moltkemu
telegram: „Rakousko-uherská mobilisace proti Rusku má jen ten
účel, abychom se zabezpečili proti možnému ruskému útoku, ale
nepomýšlíme tím vyhlásit válku nebo ji počít.“ Na to odpověděl
M o l t k e ještě téhož večera: „Chce nás Rakousko nechat v úz-
kých?“ T i r p i t z k tomu poznamenává v soukromém dopise (byl
uveřejněn v jeho Pamětech): „V Berlíně umírali strachem, že Ra-
kousko jako spojenec by mohlo ještě v posledním okamžiku couv-
nout.“

publikované Eisnerem. Eisnerovi bylo - jak známo - předhazováno falšování, protože použil ze zprávy jen agresivních míst, ze kterých bylo patrné, že německý generální štáb nutil k rozhodné ráně a že vynechal taková, v nichž se praví, že říšský kancléř se namáhal ze všech sil, aby konflikt lokalisoval. Mně osobně odůvodňoval Eisner opominutí tím, že by - jak předpokládal - věta o těchto snahách říšského kancléře zmýlila představu čtenáře o opravdových silách, které poháněly německou politiku, neboť v lokalisaci nemohl doopravdy nikdo v Berlíně věřit. Když mne autor zprávy von Schön v Curychu navštívil, řekl jsem mu přímo, že Eisnerův vývod byl správný, poněvadž agresivní, záměrný, nepoddajný a k válce stůj co stůj rozhodnutý směr v berlínské akci byl absolutně rozhodující i v samotném zahraničním úřadě, zatím co těch, kdož vyjednávali a věřili, že věc bude lokalisována, mělo býti zneužito jen jako zástěrky. Díval se na mne zaraženě a dlouho beze slova a já na něho, což bylo také rozhovorem.

OSOBNÍ ODPOVĚDNOST

Chtěl Bethmann Hollweg světovou válku? Určitě ne. Ale on byl bez své vůle a bez svého vědomí hnán vnitřní logikou úředního pruského myšlení, které působilo v jeho úředním svědomí, do tak nepřeklenutelného protikladu k myšlení ostatního světa, že musl se strašnou důsledností opomenout všechno, co mohlo válce zabránit a že musl činit všechno, co jí vyvolávalo. Odmítl konferenci vyslanců, která by byla válku zahlehala. Odmítl ji ne proto, že by byl válku chtěl, ale proto, že podle jeho představ odporovala suverenitě státu. Do rakousko-uherského práva potrestatí Srbsko neměl podle něho nikdo zasahovat. Omezené pojetí Pourtalèsovo, že taková konference by byla evropským areopagem, který si nemusí Němci dát líbit, osvojil si s radostí. Tato hluboce zakořeněná strašná zatvrzelost pruského myšlení k solidaritě Evropy byla vlastním, krví a zhoubou naplněným osudem oněch dnů, jenž vedl nezachránitelně k válce a potom i k zhroutilí.

Tirpitz konstatuje úplnou bezhlavost, úplný nedostatek reže v politickém vedení Německa za oněch osudných dnů a hodin. Žaluje na šílené vklousávání do války (wahnisinniges Hineinschlittern in den Krieg). Práví, že Greyova konference vyslanců neměla být odmítnuta, neboť tím se v Rusku určité posílila strana, naladěná pro válku. - To je velmi správné, ale ona bezhlavost byla nevyhnutelná. Vyvolalo ji nutně střetnutí treitschkovského pojetí státu s Evropou, která vystoupila zcela nečekaně na scénu a byla rozhodnuta nedat si toto pojetí líbit. Stále naléhavější úpěnlivé námítky Evropy proti autonomní trestné expedici proti Srbsku, stále nové zprostředkující návrhy, jak se vyhnouti světové válce, kolidovaly nezhoditelně s dávno stanoveným zásadním plánem Berlína a Vídně postavit Evropu před fait accompli. Nikdo se nemohl tak rychle vžít do zdánlivě zcela nové, ale odedávna připravované situace. Nikdo se nemohl tak rychle vymanit z buršácky studentských pojmů o středoevropském státním umění. A přece s úděsem všichni poznávali, jak ona vyrovnaná solidarita Evropy, která před katastrofou nabízela ochotně a ve vždy nové formulaci své pomocné zprostředkování, se nyní pojednou spojila k přemocné exekutivě proti světově politickému anarchismu centrálních mocností. - Kdo by byl při tom neztratil hlavu? Jih krátkodobé ultimatum, vlastní výraz oné docela brutální svévolnosti, za kterou stáli takoví Bernhardiové, bylo pro centrální mocnosti kletbou, poněvadž jim nezbyval nyní čas k rozmyšlení a k politické přestavbě a k tomu, aby se mohli vžít v evropské pojednání celé otázky. Všechna rozhodnutí byla podrobena kletbě „ultimata“, všichni stratili hlavu a stali se nervosními. Tak přeslechli i zapřísahající slova sira E. Greya, která prozrazovala víc než všechna jiná prohlášení vážnost britské vůle ke zprostředkování. „Podaří-li se nám zachrániti evropský mír... pak se pokusíme ze všech sil o to, aby se dospělo k dohodě, ke které by mohl německý národ přistoupiti a jež by mu dala jistotu, že nebude sledována žádná agresivní nebo nepřátelská politika proti Německu nebo proti jeho spo-

jenčům ani se strany Francie, ani Ruska, ani s naší - ať společně nebo jednotlivě.“

A co císař? Chtěl snad on plánovitě přivoditi světovou válku? Rozhodně ne. Musíme s psychologickým porozuměním číst jeho tehdejší poznámky na okrajích a ostatní jeho projevy z té doby. Tento člověk vůbec nechtěl něco plánovitě. K vyvolání války je zapotřebí démonické síly vůle i nervů, a ta ve skutečnosti nebyla této slabé a těkavé povaze dána. Nejrychlejšího a nejdůkladnějšího válečného zúčtování se Srbskem si císař bezpochyby rozhodně přál, ale pokud se týkalo vystoupení Ruska zdá se, že spoléhal na to, že v Petrohradě budou opět zticha. V tomto člověku nebylo ani trochu svaté vážnosti a řádného vědomí odpovědnosti, která by mu umožnila odvrátit hrozné utrpení od milionů lidí. Ne, on si i tehdy hrál s možností světového požáru, jen když při tom „der deutsche Kaiser“ ještě bude vyvýšen a jeho odpůrci rozdraceni. - Jeho srdce bylo ledově chladné, ale snadno dojatelné; hned byl v dívoce bezohledné náladě, náhle však ho zase pojal strach, že by to nakonec přece jen mohlo špatně dopadnout, nebo jej nějaký úsudek z jeho okolí naladil buď mírně, nebo opačně - a tak to šlo - brzy sem, brzy tam. - Byl úplný opak „vznešeného vůdce“, ale zato naprosto dokonalý obraz novoněmeckého parvenu, jehož nejisté, hlučné bytí bez principu a jehož nenasytná a nešťastná vůle dobýt úspěchu a moci se v něm tak přesně zosobňovala, jako kdyby byl nikdy neměl potuchy o tom, co to vlastně znamená být „knížecí bytostí“ a „královskou výsostí“.

Tirpitz pravil, že němečtí státníci podceňovali evropského ducha Dohody. O vypuknutí války platí výrok Disraeliho: „There is one force, which no human ingenuity can cope with - the unconscious machination of stupidity.“* Ale toto vysvětlení ještě nestačí; týká se jen těch, kdož se dali zapřáhnout a dělali si všechny ony neuvěřitelné iluze, které jsme dostatečně charakterisovali. Ale ti vlastní strůjcové věděli přesně, co chtějí.

*** „Jest jedna síla, kterou nepřemůže žádný lidský důmysl - totiž bezděčné pletichářství hlouposti.“**

Nepodceňovali nikterak „evropského ducha Dobody“. Naopak počítali s ním a věděli přesně, že válka proti Srbaku musí konečně dohnat protivníky k touženému vyúčtování...

Není možno dostatečně opakovati, že publikování korespondence Moltkeho s Conradem von Hoetzendorff bylo nejtěžší ranou, jaká mohla postihnout omývače berlínské politiky. Nikde nenajdeme tak pádné argumenty proti větě: „Byli jsme přepadeni“ jako v dopise, který psal Moltke dne 21. ledna 1909 Conradu von Hoetzendorff. Moltke v něm došel k úsudku, že v Evropě se cítí mimořádná potřeba míru. Nikdo nemá naprosto chuti do války.

V Rusku bude vláda odstraňovati všechno, co by mohlo vésti k nové válce. „Nutí tam k tomu vnitropolitické poměry a finanční situace.“

O Francii - píše Moltke - platí dojem, že si válku nepřeje.

A že by Anglie nebo dokonce Amerika mohly zasáhnouti do pevninských sporů, o tom tehdy nebylo ani řeči.

Tedy celá Evropa byla „mírová“. Byl jen jeden prostředek, jak uvést celý díl světa ihned v plamen. Moltke jej zná a jmenuje: Je to jim doporučovaný vpád do Srbska!

A pak rozvíjí v onom dopise německý generalisimus domnělý spád událostí, který se o pět let později opravdu uskutečnil s tajemnou přesností.

Vpád do Srbska, pravil Moltke, jest jediným, ale i neklamným prostředkem k vyvolání mobilisace v Rusku. Jakmile začne Rusko mobilisovati, padne tím pro Německo smlouva z roku 1879. Pak musí Německo rovněž mobilisovati.

A Moltke pokračuje: „Mobilisované Německo nebude pak chtít vedle sebe snášet Francii. Dvě pohotová vojska, jakými jsou německé a francouzské, nebudou však moci zůstat vedle sebe bez boje.“

Ale ještě dále. S jakou jasností poznal Moltke celý dosah svých plánů, plyne z těchto téměř prorockých slov: „Dnešní Evropa se zdá býti tak proniknuta vzájemnými smlouvami, dohodami a svazy, že sotva

může některý z velkých evropských států tasiti meč, aniž by tím nenastala celému kontinentu povinnost, aby jeden vypadl na druhého... Zda by tato válka nezasáhla ještě i za moře, to zde nechci rozebírat.“ V duchu tohoto pojetí poslal Moltke dne 29. července říšskému kancléři dopis, který byl nejpustším štváním proti Srbsku („vřed, který neustále otravuje tělo Evropy a jež je nutno vypáliti žhavým železem“) a v němž byly odmítnuty všechny smířovací pokusy, vměšování Ruska označováno za provokaci a požadována bezpodmínečná součinnost s Rakouskem.

Takoví mužové a taková inteligence rozhodovali o osudu Německa!

Tirpitz praví ve svých Pamětech: „Jakmile na to německý lid jednou přijde, stane se neštěstí.“ - Vinníci a jejich pomocníci pracovali vzorně, aby německému lidu znemožnili na to přijít...

Německá nota o vině na válce předložená ve Versailles odvátila se vyalovit toto vyznání: „Také dnes, kdy německá vojenská moc je navždy zničena, jsme přesvědčeni o tom, že naše obranná válka byla nutná.“* Člověk se chytá za hlavu, když to čte! Jak je možno nazývati válku „nevyhnutelnou obrannou válkou“, když nepřátelství bylo vyprovokováno dlouholetými, tak těžkými a tak zřejmými hříchy, chybami a přehmaty vlastních politiků? Nebo se snad chce říci, že hříchy a chyby tkvěly tak hluboko v podstatě novoněmeckého duchovního stavu, že musily nevyhnutelně vésti ke krvavému konfliktu? Jak je možno mluvit o nevyhnutelné obranné válce, když to agresivní, co mělo být odraženo, totiž panslavistická a velkosrbská propaganda, šlo jen z chybné politiky Vídně a Budapešti a mohlo býti důkladným přeorientováním německé a maďarské politiky, jakož i spolupůsobením anglické diplo-

* Militarista Tirpitz musil těmto žalostivým pacifistům odpovédět (Paměti, str. 287): „Já osobně jsem pevně přesvědčen, že tehdy (v červenci 1914) by byl každý získaný rok míru učinil mír stále pevnějším.“

macle velmi snadno ukroceno, ano dokonce proměněno v mírovou spolupráci? Konečně: jak lze mluvit o nevyhnutelné, obranné válce, když Němci měli jen divokou touhu po potrestání urážky a vyhnuli se všem možnostem urovnání, tak slibným pro budoucnost.

Ve versailleské notě ztotožnily se znovu německé základní vlastnosti: čestnost a válečná zločinnost. A poválečný osud Německa a Evropy může být pochopen jen touto neblahou solidaritou.

BYL JIHOVÝCHODNÍ EVROPSKÝ KONFLIKT ŘEŠITELNÝ BEZ VÁLKY?

GERMÁNSKO-SLOVANSKÉ ZNEPŘÁTELENÍ

Jest nanejvýš pozoruhodné, že mnoho evropských státníků a vojáků nepředvíдалo nevyhnutelnost evropského konfliktu na jihovýchodě. - Tato nevyhnutelnost nevznikla samovolně, nýbrž z nepoučitelné mentality.

V červnu roku 1910 řekl tehdejší státní sekretář v zahraničním úřadě Kiderlen-Wächter svému příteli, rumunskému ministrovi Take Jonescu: „Nepotřebujeme války a také ji nebudeme mít. Jestliže m y ji nevyprovokujeme, nikdo jiný ji úmyslně nevyvolá. Republikánská vláda ve Francii je naprosto mírumilovná. Angličané válku nechtějí. Nedají nikdy k tomu podnět, ať o tom píší noviny cokoliv. A Rusko ví, že ve válce s námi nemá naděje na úspěch.“

A jak tomu bylo o čtyři léta později, na počátku roku 1914? O tom píše Tirpitz v Pamětech: „Nikdy v celém běhu svých dlouhých dějin nebylo Německo mocnější a váženější i největšími mocnostmi na světě, jako právě v oněch dnech roku 1914; nikdy nerozkvétalo bohatěji. Podle úsudku zkušených znalců ciziny, jakým byl na př. kníže Bülow, jenž o tom psal ve své knize „Deutsche Politik“, byli jsme opravdu „docela navrchu“ a prosadili jsme svůj nárok na světovost. Německá kultura i národohospodářství doháněly ve Východní Asii, v Africe, v Jižní Americe i v blízkém Orientě plným tempem to, co zanedbaly naše dějiny. Zbývalo jen ještě několik let klidnějšího a dovednějšího vedení a byli bychom jako světový národ zcela upevnění a nevykořetitelní.“

Proč tedy přes toto sebevědomí soudil pruský generální štáb jinak a operoval s preventivní válkou? Již mnoho let před světovou válkou napsal Moltke Hoetzendorffovi tato programová slova: „Myslím nyní, jako jsem vždy byl o tom přesvědčen, že dříve nebo později musí přijít světová válka, ve

kteřé půjde o boj mezi Germánstvem a Slovanstvem. Připravovati se k tomu jest povinností všech států, které jsou prapořečnicky germánské duchovní kultury. Útok však musí vyjít od Slovanů! Kdo předvídá tento boj, jasně si uvědomuje, že je nutné, aby ovládl předem všechny naděje na úspěch, ale že je rovněž nutné, aby především i lid chápal světodějná rozhodování.“

Kdo má pravdu: Kiderlen-Wächter, Tirpitz nebo Moltke? První dva věděli, že nikdo v Evropě nepomýšlel na útok na Německo ani roku 1914, ani 1916, ani 1917. Moltke však věděl, že národnostní hnutí západních a jižních Slovanů a jejich touha po vlastním státě se stále více srážela s vídeňským centralismem, dokonce zdánlivě i se samotnou existencí podunajské monarchie, a že konflikt, který by byl býval snadno řešitelný federalisticky, musil vyprovokovávat německý militarismus k bezhlavému a zoufalému násilí. Válečné měření sil mezi Slovany a Germány nebylo sice nevyhnutelné, ale na jihovýchodě Evropy vřel pod slupkou uspořádaných poměrů světodějný konflikt mezi světem slovanským a mezi německým spoleným s Maďary, konflikt, který se dotýkal základů podunajské monarchie a způsobil, že německé jihovýchodní plány narazily na ruská práva na Balkán. Národnostně probuzené západní Slovanstvo žádalo svá práva na vlastní státní životní formy a rakousko-uherský dualismus býval by musil právě tehdy být nahrazen Podunajskou unií, ve které by měli i Čechové a Slováci, Charváté a Slovinci svůj vlastní stát. Císař František Josef by byl býval ochoten dát se korunovat za krále českého. Ale Berlín odporoval - Budapešť odporovala. - Stává se, že rodiče ztrácejí nenávratně svoje odrostlé děti, protože nedovedou včas svůj poměr k nim postavit na novou basi. „Nic nepoutá tak jako volnost“ - praví Rahel von Varnhagen. - Politická moudrost těchto slov, zdá se novoněmeckému státnictví navěky nedostupná. Nezměrná tragika celé situace tkvěla nyní v tom, že bismarckismus, pruský nacionalismus a militarismus chápaly tento problém jen se zřetelem na všoněmecké zájmy a odcizovaly i rakouské Němce všem jejich

federalistickým a universálním tradicím. Jiné řešení než právě to nejhorší - totiž sraziti Slovanstvo vzhůru tihnoucí, roztrhat Srbsko a železnou pěstí potlačit všechny choutky západních Slovanů po samostatnosti - neexistovalo.

Pro militaristy bylo příznačné, že vypínajíce se stále se svým realismem nebyli schopni viděti, že pokus o toto řešení musí se stát sebevraždou Rakouska, Německa a Evropy - prostě proto, že Evropa nikdy nemůže klidně přihlížet ke rdoušení západních i jižních Slovanů. Světová válka byla chybným pokusem germánských živlů znemožniti uměle i násilně na evropském východě ony konsekvence národnostního principu, na který se samy pro sebe stále odvolávaly.

O výsledku těchto zaslepených akcí mělo by se hodně přemýšleti! Srovnajme dnes na mapě Srbsko a Rakousko a srovnajme dnešní situaci Německa se stavem v roce 1914 - a jestliže nám to nepostačí k důkazu o falešných výpočtech militaristů, pak vůbec žádné důkazy neexistují. Správné řešení rakouské otázky, řešení federalistické, vyslovil jasně a zřetelně srbský král Milan v dopise svému ministru Georgievičovi: „Kdyby se Rakousko dovedlo smířiti se Srby, kteří bydlí na jeho území, kdyby přešlo od dualismu k federalismu, pak by se i Srbsko mohlo připojit k Dunajské monarchii. Naše království by se spokojilo s podobným postavením, jaké dnes mají bavorské, saské a virtemberské dynastie v Německé říši. Tak by bylo deset milionů Srbů sjednoceno v jednom státě a naše národní jednota by byla uskutečněna. A protože by potom i ostatní balkánské státy rychle poznaly výhody, kterých požívají Srbové v tomto rakouském spolkovém státě, přistoupily by k němu také.“

Král Milan nastínil nejvyšší výhody perspektivy federativního řešení rakouského národnostního problému. Když jsem byl roku 1917 zavolán do Vídně k císaři Karlovi k rozhovoru o přetvoření Podunajské monarchie v unii autonomních států, objevila se tato perspektiva na obzoru znovu. Slepota Němců ji zmařila. - Osud šel svou cestou.

NACIONALISOVÁNÍ NADNÁRODNOSTNÍHO RAKOUSKA

Již od středověku trvají dvě německé tendence k slovanskému světu: jedna federativní, která počítala se symbiosou, spolupracovala se Slovy a na jihovýchodě se konsolidovala v nadnárodnostní společenství - a druhá válečnická, německého křížáctví, která neznala nic jiného nežli ničit a pálit.

Evropský jihovýchod žil od počátku ve znamení mírumilovné součinnosti různých národních skupin. Již na počátku germánských dějin, dlouho před Karlem Velikým, pracoval zde v tomto směru Marobud, byv uchvácen universalistickými myšlenkami římské státní ideje. Habsburkové zachovávali věrně tuto tradici.* Ale protože Prusko mělo obrovský úspěch, zatím co Habsburkové stále více trpěli ve zmatku rozkladných sil novější doby, stalo se, že se po triumfu Bismarckově i rakouské němectví pomalu a nepozorovatelně poprušťovalo a nacionalisovalo, a tím se stávalo stále neschopnějším udržet pod německým žezlem neněmecké národy, které byly rovněž uchváceny nacionálními tužbami a vášněmi.

Apologetika centrálních mocností zdůrazňovala tedy vždycky docela správně, že není možné posuzovat odpovědnost za světovou válku jen podle rozhodnutí a událostí v červenci roku 1914, poněvadž tehdy šlo již jen o poslední symptomy těžké a dlouhé nemoci a o konečnou fázi tragického vývoje a zmatků dlouhodobých.

Kde je tedy vina, že tento hluboko tkvící konflikt zájmů musil se vyhrotit až k v á l e č n é m u měření sil? Zda nebyly v posledních desetiletích odstraněny dorozuměním zcela spleťtité a těžké světověpolitické rozpory, na příklad francouzsko-anglický a anglicko-ruský? Kde je psáno, že rozpor mezi zájmy rusko-slovanskými a zájmy Podunajské monarchie byl takového druhu, že by nenašel možnosti klidného dohodnutí?

Je arci pravda, že protiklady byly historicky velmi hluboko

* Ze česká šlechta se v době baroku germanizovala dobrovolně, na to jest dostatek důkazů. (Pozn. překl.)

zakotveny a že se dotýkaly přímo existenčních problémů. Ale nebyla právě tím dána možnost, aby každá z obou stran oceňovala nutné a nepopěrné životní podmínky strany druhé a tak dala souhlas k dorozumívací formuli? - Čeho se dosáhlo hrozným světovým požárem? A další otázka: což nebyl způsob a duch, jakým projednávaly centrální mocnosti konečnou fázi onoho konfliktu, charakteristický pro všechny ty zcela obludné přehmaty a opomenutí, otravující už po desítky let stále víc tento problém a činící ho čím dále tím méně řešitelným? A není-li to zase tentýž duch, jehož nenapravitelnou panovačností jsme zjistili již při německých konfliktech se západem? Byla to tedy opravdu jen světodějná, třaskavinovitá síla panslavismu a agresivní převaha i bezohlednost ruské expanse, která hrozila zničit starou slovansko-germánskou kulturní jednotu, jak byla představována habsburskou monarchií a která činila krvavé rozhodování nezöytným? Nebo jsou zase jen Berlín a Vídeň samy vinny na tom, že jiné řešení konfliktu nebylo možné?

V obhajovacích pokusech hraběte Berchtolda a jiných mluvčích starého Rakouska jest věc líčena tak, jako by to bylo nějaké bezpodmínečné fatum, že habsburský podunajský stát bude musít na jihovýchodě Evropy jednoho dne bránit svou existenci a nepostradatelnou sféru svých zájmů proti panslávské propagandě válečnou roztržkou. Na to odpovídáme: snad to byl osud, ale jen do té míry, pokud se německo-rakouská a maďarská mentalita bránily s nepochopitelnou ztrnulostí a nepoučitelností časově úměrnému přeměnění dualistické Podunajské monarchie ve skutečný federativní národnostní stát. **N a c i o n á l n í e g o i s m u s obou jmenovaných „Herrenvolků“, tak hluboce protichůdný vlastnímu bytí a smyslu habsburské říše, tedy rozbil skutečně Podunajskou monarchii. Ale k tomu již potřeboval opravdu obrovské dávky politické zaslepenosti, že nechal věci dojít tak daleko. Neboť idea nadnacionálního státního společenství podunajských národů jest v jejich hospodářských a politických dějinách tak hluboce zakotvená a tak**

tkví v psychologickém vývoji těchto národních skupin, že ještě v r. 1917 bylo možné zachránit Podunajský stát čestným federalismem. Je to zřejmé, i když neuvažujeme o všech velikých možnostech, které se samy nabízely. Již na počátku nového století scházela politická prozíravost, potřebná k takovému fundamentálnímu přeorientování.* Jen Rakousko, vytvořivší si zcela důsledně vlastní ideu, bylo by mohlo bojovati proti panslavismu. Jen kdyby byl býval na jihovýchodě Evropy povstal pokročilý, a budoucímu svazu národů předcházející útvar vskutku nadnacionálního státu, jen tehdy by bylo proti panslavistickému rasovému principu postaveno něco vyššího. Ale když německý zastánce starého podunajského svazu národů ani nepoznal smysl vlastních tradic, ani nepochopil požadavky doby, ale zavlekl rozkladný princip národního egoismu i do své-

* Velmi správně podotkl basilejský list „Nationalzeitung“, zabývaje se výkladem hraběte Berchtolda o neodvratitelnosti válečné roztržky se Srbakem (č. 439, 1919): „Co by byl učinil veliký diplomat, co by byl učinil prozíravý a svědomitý muž, kdyby se byl stal z nedopatření Františka Josefa vídeňským zahraničním ministrem? Byl by se přátelsky dohodl se Srby, byl by pochopil, že mladý a vzhůru toužící národ představuje nezadržitelnou přírodní sílu a že pro Rakousko-Uhersko jest výhodnější mít v něm přítele než nepřítele. Byl by jim býval ukázal všechny výhody bližšího spojení s velkým západním sousedem a byl by se zastával srbakých zájmů, místo aby tuto úlohu přenechával ruské diplomacii. Byl by Srbům zaopatřil volnou cestu k moři, byl by odebíral jejich obilí, dobytek a měď, byl by vytvořil nejužší hospodářské spojení a byl by se tak projevil via facti protektorem a přítelem království. Byl by býval s celou rozhodností prosadil, aby žalostné poměry maďarského zákonodárství zmizely a aby se s tamními Srby a Rumuny nejednalo jako s parli. Ale především: byl by pochopil, že Rakousko-Uhersko jest ve své staré formě holou nemožností. Samosprávou národů byl by býval rozbil ochrnutý centralismus, byl by posílil sympatie západních mocností, které jen tím byly zeslabovány, že se Rakousko-Uhersko podřizovalo německému vedení. Pak by se bylo prokázalo, co se nyní ukáže teprve namáhavou a trpkou zkouškou dlouhých let, že společenství zájmů mezi většinou těchto národností skutečně existuje a že staleté trvání velkého národnostního státu na Dunaji nebylo jen pouhou náhodou.“

ho nadnárodního státu - podmiňoval tím sám svůj vlastní stát mnohem více, než by to byl dokázal onen uměle zdůrazňovaný panslavismus. Ten totiž dostával teprve odvahu a víru v sebe, když viděl, že Podunajský stát nechápe již svou vlastní ideovou podstatu a že se sám odsuzuje k smrti, když své národy přímo přistrkuje k ideálům pouhého národního státu a nedostatek úcty k jejich citu pro samostatnost vhání je přímo do velkého mocenského asylu slovanské jednoty.*

NĚMECKU NEPRÁTELSKÉ A NĚMECKU PRÁTELSKÉ TENDENCE V ZÁPADOSLOVANSKÉM SVĚTĚ

Moje argumentace naprosto nemají tendenci popírati nebo zastíratí skutečnost, že se v celém slovanském světě - současně a v těsné souvislosti s národním vývojem nového Německa - vyvinuly velmi vyslovené nacionalistické směry nej-

* H. Delbrück píše v „Preussische Jahrbücher“ (říjen 1919, str. 124): „Kdo si nejprve ujasnil velkosrbaký ideál, nemůže pochybovati o tom, že velmi velebená srbaká povolnost nebyla ničím jiným než válečnou lstí, aby v okamžiku, kdy Rusko nebylo ještě úplně připraveno k válce, Srbsko válce uniklo a přesunulo ji na pozdější dobu, nebo aby Rakousko očernilo zdáním nesmiřitelnosti.“ - Dobrá, připustme, že by tomu tak bylo. Mohla tu však být i jen nepatrná pochybnost, že by se velkosrbaký ideál nebyl býval mohl nikdy uskutečnití, kdyby byl rakousko-uherský stát včas pozvedl svoje slovanské občany k úplné plnoprávnosti v rámci federalistického podunajského státu? Jižní Slované by byli zůstali právě tak pevně spojeni se starým státem, jako byli s Francií spojeni Alsasáné, kteří se od ní nedali odtrhnout všenněmeckou propagandou. Jak jsme řekli, ještě roku 1917 bylo by bývalo možno začít s novou podunajskou politikou. Delbrück cituje slova Paláčova, která jsou podle jeho názoru nejrypavější (audience u cara 2. února 1914), ale přehlídí při tom dosah dalších slov, která dokládají přesně to, co jsem zde stále a stále uplatňoval: „...dále jsem carovi vypravoval, jak Slované v Rakousku, kteří dříve od tohoto státu očekávali svou spásu, nyní vidí...“ Kdo byl vinen tímto obratem slovanského smýšlení?

váznivějšího druhu, které bez jakékoliv pochyby ohrožovaly existenci Podunajské monarchie. V celém světě byla tehdy taková zlá nálada, podobná napětí před dělením dědictví, při kterém je právní podstata nejasná. Ale právě p r o t o, že tomu tak bylo a že při srážce s obrovským slovanským světem musil býti bezpodmínečně rozmetán stát slovansko-germánský, bylo přece největším zájmem rakouské politiky, aby předně dělala takovou vnitřní a takovou zahraniční politiku, aby napětí nacionalistických prvků mezi Slovany co nejvíce uvolnila a aby Slované našli v rámci habsburského federativního státu možnost uplatnit se podle své potřeby. Za druhé aby se spojila se všemi těmi tendencemi v Rusku, v menších slovanských národech a v celé Evropě, které tvořily protiváhu proti agresivnímu panslavismu a anarchistickému nacionalismu. Takové protitendence existovaly a nepochybně velmi silně a velmi významně, ale falešná rakouská politika je částečně nezhodnotila, částečně byly jejími ustavičnými přehmaty odsouzeny k mdlobě. V Rusku samém nebyly vedoucí kruhy od přelomu staletí naprosto nijak agresivně panslavisticky naladěny. To nejlépe dokazoval návrh carův, podaný v Haagu. Kdo zná intimněji, co mu předcházelo, ví, že strach před všemi konsekvencemi světové války přiváděl prozíravější ruské osobnosti - s ohledem na stále se přiosťrující zmatky na jihovýchodě Evropy - k přesvědčení, že se celý komplex obrovských problémů nesmí řešit ve znamení krvavého násilí. Centrální mocnosti měly mít při nejmenším stejný zájem na uskutečnění pokusu o evropské projednávání oněch palčivých otázek jako říše Ruská - ale doufaly, že starou anarchistickou cestou vyzískají pro sebe více. A ještě po neúspěších první haagské konference byla ruská politika důsledky japonské války a revolucionářskou krizí naladěna k smířlivým metodám. Rakousko-uherská politika využila tohoto údobí slabosti, aby si vynutila anexi Bosny a Hercegoviny. Po tomto úspěchu z roku 1912 odvážila se ještě jednou odmítnouti ruský požadavek, aby Srbsku dala k dispozici jeden přístav a použila hrozby německé „věrnosti Nibelungů“. Chovalo se Rusko za těchto při-

ležitostí nějak agresivně a brutálně? Ne - naprosto ne, a nic není chybnějšího, nežli představovati si tehdejší „obrovskou Ruskou říši“ jako velkou, válečně naladěnou masu, která čekala jen na to, aby rozkouskovala Podunajskou monarchii. Rusko zastupovalo ovšem neochvějně řadu požadavků, které souvisely se všemi jeho tradicemi, s jeho exportními zájmy a s nacionálním zaměřením (otázka mořských úžin, ochrana Slovanů, spoluúčast na řízení vývoje balkánských otázek), ale naprosto si nepřálo útočné války, kterou by pro tyto požadavky získalo respekt. Již z vnitropolitických důvodů měla se mu nabídnouti příležitost pro čestné arrangement mezi všemi účastníky. Bylo základní chybou rakouské politiky, že se nespojila s těmito mírovými tendencemi a neposílila a nepočtila je včas loyality, otevřeností a rozumem. Totéž platí o jednání se Slovany na Balkáně i se Slovany v Rakousku. Naprosto není správné tvrdit, že všechny tyto národy byly jen panslavistické a rusofilské. Právě naopak - nechtěly k carskému Rusku a byly nakloněny připojit se úplně k německé kultuře, se kterou srostly staletými tradicemi. Srbsko bylo ještě na přelomu století veskrz austrofilské, nikoliv rusofilské. Jak vědychtivě a jak vnímavě přicházela slovanská mládež celého evropského jihovýchodu ještě bezprostředně před vypuknutím světové války na německé vysoké školy v Rakousku i v Říši! A v Rakousku samém - kolik hluboké lásky k německé kultuře se přece stále projevovalo mezi slovanskými národy! Vždyť ještě při samém počátku války jevila se zcela živelně! V létě roku 1917 byl jsem ve Vídni náhodou přítomen uzavřenému shromáždění, kde se radila řada slovanských vůdců o možnostech setrvání rakouských národů ve federativním svazu. Všichni projevovali jednomyslně živé přání, aby se vývoj bral takovou cestou, která by nejlépe odpovídala staletým dějinám a kulturním potřebám všech zúčastněných, dříve než bude pozdě. Hluboce litovali nenávist, která vznikala německým velkopanským řečením a nesčetnými přehmaty i nedostatkem úcty Němců k slovanským tradicím. Cítovali Herdera a

Goetha a velebili starou německou kulturu - svou učitelku. Ale bylo již příliš pozdě!

Správná politika, která by vycházela rytířsky a s pomocí vštic touze všech oněch národů po samostatnosti, byla by bývala pomohla všem psychologickým důsledkům staletého spojení s německou oblastí znovu, a západní Slované by byli bývali udrženi v tomto politickém spojení s německým kmenem. Tak přece jedině si francouzská kultura získala německý živel v Alsasku. Ale místo toho ztratila lehkomyšlně zatvrzelá autoritářská pedagogika a úplná uzavřenost německých a maďarských kruhů ke všem známkám doby poslední zbytek slovanské piety a sympathie. Německý pan nadučitel starších generací - výjimky potvrzují pravidlo - onen ztrnulý člověk pořádku, který si nevěděl rady ani pomoci s popudlivou ctižádostivostí žactva vyšších tříd, byl tím nositelem falešné německé politiky k Slovanům, a prohrál slovansko-germánský stát. Byv sveden bismarckovstvím - měl v srdci i v hlavě jen a jen německé právo, ale práva mladých národů posuzoval a jednal s nimi bez lásky a bez úcty. Právě proto neměl správného smyslu ani pro svá vlastní práva a nemohl vypěstovati vděčnost ke své kulturní práci. I musil sklízeti to, co zasil.*

TĚŽKÁ PROVINĚNÍ RAKOUSKO-UHERSKÉ POLITIKY K SLOVANŮM

Nepřátelské chování slovanského světa k Rakousko-Uhersku nebylo tedy neuniknutelným faktem rasových rozporů, nýbrž výsledkem četných německých přehmatů a opomenutí. Slovanské skupiny, nakloněné k spolupráci s Němci byly jimi uráženy a popouzeny a tak se nezadržitelně rozpoutávalo celé peklo národních vášní proti německé státní koncepci a praxi. Apologetové centrálních mocností uvádějí proto německý lid do

* Fridrich N a u m a n n pravil v knize „Sociální listy bohatým lidem“ (Soziale Briefe an reiche Leute): „Láska znamená pro děti opatrovat je, láska k dospělým znamená živou spoluúčast na jejich nejhlubším vnitřním životě.“

omylu, jestliže líčí jen stále rostoucí nepřítelství a plánovitost panslavistické, české a velkosrbské propagandy před válkou, aniž by jakkoliv připomenuli německé precedence všech těchto věcí v celém dosahu. Jest záhodno uvědomit si jen pokolení a roztrpčenost Ruska, které musely vzejít z tak bezohledně provedené anexe Bosny a Hercegoviny.* Tato území byla odevzdána pod protektorát Rakousko-Uhersku evropským pověřením. Zásadní změna tohoto stavu si vyžadovala proto, opět evropského projednání, v němž by o všech důsledcích takovéto anexe se uvažovalo a požadavky se urovnávaly kompensacemi. Ale Rakousko-Uhersko odmítlo ruským diplomatickým zástupcům mezinárodní úpravu, a ani naléhavé rady hraběte Andrassyho, získati si alespoň souhlas Anglie, neuposlechlo. Podunajská monarchie dokázala tím celému světu, že jihovýchodní otázky - jejichž spravedlivá úprava byla odedávna

* Kautský praví v knize „Jak vznikla světová válka“ (Wie der Weltkrieg entstand) str. 30: „Rakousko-Uhersko potíralo v Chorvátaku a v Bosně snahy, směřující k větší svobodě nejen ‚vojenským strašákem‘, nýbrž i procesy a propagandou, vedenou tak bezohledně a při tom tak nevyalovitelně hloupě, že si pak musila dát líbit - zejména v procesu Friedjungově roku 1909 - že jí bylo dokázáno, že pracuje s falšovanými dokumenty - a nota bene - falšovanými na rakouském vyslanectví v Bělehradě pod egidou hraběte Forgacha, který měl pak osudnou spoluúčast r. 1914 na ultimatu Srbsku a tím i na rozpoutání světové války.“ Ausquith považoval ve svých Pamětech anexi Bosny a Hercegoviny a její působení na slovanské národy za jednu z nejdůležitějších příčin světové války. Právem zdůrazňuje, že tentýž názor vyjádřil i Poincaré ve svých Pamětech. Německý císař psal dne 15. prosince roku 1912 Ballinovi, že slovanští poddaní Rakouska jsou nejvýše podráždění. Jestliže Německo bude musit přispět jednou Rakousku ku pomoci, pak to bude nutné jen proto, aby se vůbec ubránilo Slovanům a zůstalo německým. Předpokládal: „Rasový boj, kterého nebudeme ušetřeni, neboť půjde o budoucnost habsburské monarchie a o existenci naší vlasti. Tedy existenční otázka Germánstva na evropském kontinentě!“ Nešťastník neviděl, že je to právě jím zastávané primitivní „řešení“ německo-slovanské otázky, které musilo v posledních důsledcích pořídit existenci Germánstva v Evropě.

sáležitostí celoevropskou - pomýšlí řešiti způsobem čistě individualistickým a antievropským. Lze se pak divit, že z dračích zubů, zasetých takovým jednáním, vyrůstali potom všude jen mužové, ozbrojení po zuby? Ale nešlo jen o tuto jednu akci, nýbrž i o pokračování v záměrné politice, kterou musilo Srbsko pociťovat jako plánovité a pomalé rdoušení.

Kdyby byli lidé centrálních mocností přibližně tušili prostě neuvěřitelné jednání, které Srbsko, kdysi austrofilské, přímo vhnálo do zuřivosti proti Vídni, pak by oficiální lež o válce již ve státech centrálních mocností nežila.*

Leták, vydaný svazem „Neues Vaterland“ (Nová otčina) a rozšiřovaný na počátku války, jehož autorem je zcela dobře informovaný znalec, vylíčil pozoruhodně tuto situaci. Čteme tu: „V obchodní smlouvě se Srbskem z roku 1906 kladlo Rakousko-Uhersko tyto podmínky: 1. naprosté zastavení dovozu živého dobytka do Rakouska; 2. dovoz masa připouští se jen v omezeném množství; 3. odstranění výhod, které byly dříve Srbsku povoleny v pohraničním provozu. - Na této basi se uskutečnila jen provizorní obchodní smlouva; v nové z roku 1908 bylo dovoleno dovézt jen 35.000 telat a 70.000 vepřů. Tato smlouva přestala platit roku 1909. Srbští sedláci nemohli nic vyvážet. Teprve zase roku 1911 byl znovu povolen dovoz 15.000 telat a 50.000 vepřů. Způsob jednání se Srbskem charakterisuje se sám, pomyslíme-li, že rakouská vláda roku 1906 prohlásila, že nebude se Srbskem jednat o obchodní

* H. Lammasch (Neue Züricher Zeitung, čís. 1358, 1919) poznamenává vzhledem k otázce viny Maďarů na této politice: „Také Maďaři, znemožňovali onu politiku generosity a spravedlnosti ke všem poddaným Rakousko-Uherska, o níž řekl Clemenceau, že by mohla zachovat hospodářskou a politickou jednotu státu při horním toku Dunaje. Maďaři se stavěli proti každému pokusu o federalistické uspořádání, které by bylo rakouskou polovinou říše jedině zachránilo. Ve spojení s Berlínem přivedli k pádu ministerstvo hraběte Hohenwarta a i později tvořili frontovou posíci proti všem, kdož chtěli pracovat na usmíření rakouských národů.“ Jedině cít a citlivost mohla zde pomoci; ale Němci jsou necitliví a necitoví. To lze o nich říci generelně a v tom je jádro jejich tragedie.

smlouvu, jestliže se Srbsko předem nezaváže odebírat železniční materiál jen od rakouského železářského kartelu, dělá jen ze Škodovky, a to i tehdy, kdyby tyto výrobky mohlo dostat v jiných zemích levněji. Srbské pokusy o utvoření celní unie s Bulharskem byly násilím znemožněny. Smlouva, již uzavřená, nesměla být předložena skupštině. Tak se usillovalo o zardoušení Srbska! Přislápnutý červ se počínal kroutit, a výsledkem agrární i obchodní politiky rakouské bylo velkosrbské hnutí. Jest ovšem lehké dodatečně se rozplývat v moralistických výkladech o „podvratných tendencích“, když sami neseme velký podíl viny na jejich vzniku.“*

Představme si nyní dále, jaké rozhořčení musilo vyvolati na celém jiho-slovanském území, když byl Srbsku více než úzkoprse odepřen jediný přístav na Jaderském moři. Co by byly řekly Uhry, kdyby jim byla odepřena Rjeka! Správně napsal sociálně-demokratický spisovatel Wendel (r. 1912), že přemíra nenávisti, která se nahromadila mezi Sávou a Dunajem je důsledek oné krátkozraké a špatné politiky a nepochybně vyvolá roku 1913 nebo 1914 světovou válku. Za celou bezhlavou tvrdostí nevězela ovšem jen Vídeň. Nikoliv, vlastní její inspirace vycházela z pramene „bagdadske politiky“ v Berlíně. Železniční trať Berlín-Bagdad musila být „vyčištěna“, „holota“ (Gesindel) tam dole se měla podrobit zájmům Německé banky a všem politickým cílům s tím spojeným. Vídeň měla býti hlídačem na této balkánské trati. Touhy Budapešti se v této věci zcela shodovaly s Berlínem - a tak se tedy bezohledně pokračovalo až k nejzazším mezím. A právě zde se pak jasně ukázala celá mentalita, která musila vésti ke katastrofě; na

* Kleinwächter podává v knize „Zánik habsburaké monarchie“ (Der Untergang der Habsburg-Monarchie) rozmluvu, kterou měl několik let před válkou s jedním vysoce postaveným Srbem. Dal najevo, že nebezpečí války je velmi blízko a dostal prý tuto odpověď: „Co bychom my ve válce riskovali? Stejně takhle nemůžeme dále žít. V nejhrošším případě budeme poraženi a Rakousko-Uherskem anektováni. Pak budeme alespoň moci prodávat v monarchii svoja prasata.“

rozdíl na př. od anglické sobeckosti, která se řídí heslem „žít a nechat žít“ a z hlubokého politického instinktu dopřává také sobectví bližního jeho právo a možnosti - považovalo novoněmecké myšlení již každý ohled na ostatní, na jejich vůli k životu a na jejich sebecit za zradu na vlastním růstu. Tak jednali i při hospodářské expansi v cizině. Německé průmyslové podniky nebo obchody byly v cizině většinou pevnostmi v nepřátelské zemi, a pokud se tomu mohly vyhnouti, nepřipouštěly tuzemce k součinnosti a nedopřávaly jim výdělků. Všechno chtěly vždy mít samy pro sebe, chtěly mít nejvyšší míru zisku, moci a jistoty - a dosáhly nakonec toho, že divoké proudy rozhořčenosti celého světa se náhle při první dané příležitosti slily do jednoho proudu, jehož povodeň zaplavila štěrkem všechny chytrácké výpočty a zničila práci celých desetiletí. Tak se to vymstilo v Srbsku a všude jinde. Zde - v záležitosti Srbska - se ukázal onen tvrdý duch nejkonzentrovanej. Pruské militaristické smýšlení, novoněmecký nacionalismus a berlínský velkokapitál spolupůsobily k tomu, aby bylo o srbských zájmech a vzhledem k srbské hrdosti jednáno způsobem pokud možno nejméně moudrým, a proto se zde vřed provalil. Proti slovanským zájmům a citům se jednalo nejbezohledněji a nejtvrdějším způsobem. Zde se naprosto a slepě nedbalo velké základní politické pravdy, na kterou upozorňuje A d a m M ü l l e r ve svém díle „Základy státnictví, 1909“ (Elemente der Staatskunst) na onom místě, kde mluví „o dvou snahách, jdoucích touž cestou“, které se však musejí spojit: „Jedna z nich je sebezachování. Ale sebezachování je možné jen zachováním i ostatních států a bližních...“ Hluboce protisociální prvek v prusko-novoněmeckém typu politika, který řídil naše osudy, spočíval v tom, že tento typ odkládal právě tuto základní pravdu zcela extrémním způsobem s jedinečnou theoretickou důsledností i militaristickou tvrdostí. Tím nejen udělal zlé ve světě ještě horšími a divočejšími, nýbrž organizoval proti sobě i lepší živly. Taková opovážlivá vyzývavost proti lidem a osudu musila však dospět k odsouzení. Jak docela jinak mohlo se všechno vyvinout, kdyby porozuměli tomu, že pod pojmem

světové politiky nelze spatřovat jen vlastní výboje ve světě a odstrkování ostatních, nýbrž naopak organisování spravedlivé spolupráce s ostatním světem, prozíravé podporování cizích zájmů a tím jejich spojení s vlastními myšlenkami a podniky...

RANĚNI SLEPOTOU

Čteme-li výbornou knihu Kleinwächterovu o „Zániku rakousko-uherské monarchie“, máme strašlivý dojem o celé té hrozné slepotě i o celé tragice, která vydala všanc tak jedinečné příležitosti organisování východoevropské spolupráce. Kleinwächter vypravuje, jak si Němci téměř nepovšimli podivuhodného obrození české národnosti, jež rostlo přes všechny systematické vyhlazovací pokusy. Vypráví, že se jeden z významných Němců v sedmdesátých letech minulého století se smíchem vyjádřil k jeho poukazu na nebezpečí hrozící českým Němcům se strany Čechů: „Češi mají jen tu jednu chybu, že je nikdo nebere vážně.“

Radil-li někdo Němcům, aby se učili česky, považovali to za „zradu“ na německé věci. Když kdysi autor citované knihy vyslovil úmysl jíti do české opery, odpověděla mu jedna příbuzná: „Učiniš-li to, pak nesmíš vstoupiti do mého domu!“ A tak byla přirozeně zmeškána i pravá chvíle oboustranného vymezení práv. Na počátku českého obrozenství nebylo by bývalo vyrovnání těžké. Podle programu Palackého z roku 1849 mělo se Rakousko rozpadnout v soubor národních států, z nichž by bylo německé Rakousko obsahovalo Horní a Dolní Rakousy, Solnohradsko, Vorarlberg, německé části Štýrska, Korutan, Tyrolska, Čech, Moravy a Slezska, tedy ony oblasti, jejichž fata morgana je dnešní Rakousko. Pro české Rakousko chtěl se Palacký spokojit se slovanským územím Čech, Moravy, Slezska a Slovenska. Časopis, ve kterém vyšel tento programový článek, byl ihned vládou zastaven a autor dán pod policejní dozor. Kdyby byli Němci včas a prozíravě přistoupili na návrh, pak by byli Češi požadavek historických hranic starého království Českého ani neuplatňovali.

Stejnou neschopnost v jednání s cizími tradicemi a stejnou sebelásku projevovali i k jiným národnostem v Podunajské monarchii. Proto ani nanejvýš silné srbsko-chorvatské rozpory, ani známá austrofilská orientace Srbska na přelomu století nezabránila těmto politickým a pedagogickým chybám a proto vznikla jednotná jihoslovanská fronta proti Habsburkům. Srovnej zde také knihu Hermanna B a h r a „Dalmatská cesta“ (Dalmatinische Reise, Berlín 1909).

Vyšší rakouský úředník psal mi o vině, kterou měl na celém tomto vývoji říšskoněmecký tisk, propaganda a popíchnování novoněmeckým nacionalismem: „Dovědčuji, že Němci v Rakousku byli neschopni vést Slovyany kulturně; ani se nenamáhalí; chtěli jen panovati! Vůdcové německví, učitelé od vysokýchškolských až po vesnické, byli omámeni jak militaristickými úspěchy Prusů z roku 1866 a 1870, tak i celou popruštělou literaturou nejen dějepisnou, nýbrž i ostatní (učebnice a čítanky). Pruská literatura nemá rakouského protějšku. Lidé se nemohou poučiti, i kdyby chtěli. Mohu téměř říci, že v Rakousku existovalo jen jakési „ústní podání“, kdežto téměř celé písemnictví je pruské. Že tomu tak bylo, na tom má vinnu všeobecná pohodlnost v Rakousku, a hlavně pohodlnost státníků.“

Německý nacionalismus, vzniklý z velkoprušáctví, vedl pak až k vnitropolitické národnostní válce, která Rakousko tak absorbovala, že ztrácelo smysl pro všechny širší horizonty.*

* Práve m praví Wickham S t e e d ve svých Pamětech: „Klidně lze říci, že dualismus, vytvořený r. 1867, učinil rakouského císaře zajatcem německé minority v Předlitavsku a maďarské menšiny v Zalitavsku, při čemž byly obě menšiny závislé na podpoře německé Říše, aby mohly ovládnouti německé a maďarské většiny v Rakousku a Uhrách. Tak se dostal rakouský císař nepřimo pod berlínskou kontrolu. František Josef se velmi vážně pokoušel, a to v létě roku 1870, poručnictví se sebe setřásti, když se počal připravovati ke korunovaci na českého krále v Praze. Jakmile však byla Francie definitivně poražena, přinutil, spojen s Maďary a s rakouskými Němci, Bismarck císaře, aby se tohoto úmyslu zřekl.“

Zahraníčně politické myšlení rakouských Němců od té doby ovládla utkvělá představa, že by s námahou udržovaná německá hegemonie v rakouské části říše byla ohrožena, kdyby se nějak změnila zahraniční situace, nebo dokonce vnitřní „rovnováha“ národnostní sestavy monarchie. Tato snaha udržeti stůj co stůj rovnováhu, se stanoviska politické statiky nepřírozenou, soustřeďovala také dokonale všechny politické síly k úlohám politiky vnitřní. Měla málo společného s časovými, hospodářskými a sociálními problémy, a proto smysl pro otázky nutného vývoje úplně zakrňoval.*

Císaři ještě zbývala možnost přijmout jihoslovanský blok jako dílčí stát do svazku Podunajské monarchie a takovým trialismem si zajistit nutnou protiváhu německo-maďarské nadvlády a odstranit tak osudný dualistický systém, olupující Slováky o jejich právo na vlastní stát. S pomocí Itálie, Francie a Anglie byl by takovýto vývoj věci proveditelný i proti vůli Německa, a byl by zajistil Evropě mír. Ale místo aby vedli takovouto prozíravou politiku, zvolili František Josef I. i jeho rádcové pravý opak. Rozhodli se rozřešit jihoslovanskou otázku násilím a potlačováním a tím vyprovokovali nejen nejtěžší myslitelnou krizi, nýbrž i intervenci ruského protektora Slovanů. A na takovém srážu nad propastí nemohli se již zastavit.

V předcházejících vývodech jsem se snažil osvětlit spojitost mezi odcizením Rakouska vlastní rakouské ideji a mezi katastrofou světové války. Jenom tehdy, budou-li poznány omyly minulosti samy o sobě, jest možné vnitřní osvobození národa od kletby prýšticí z toho, co se stalo. A p r o t o -

* Baron K. von Vogelsang, který si první stěžoval na popruškování Rakušanů, ptal se krátce před smrtí jednoho ze svých stranníků: „Kdo má být navržen za mého nástupce ve ‚Vaterlandu‘?“ A když ten kohosi jmenoval, pravil baron: „Ne, ten je příliš Rakušanem, a proto Rakousku nerozumí.“ - Paradox: průměrný Rakušan posledních šedesáti let ztrácel sebe sama ve stranickém duchu národnostního handrkování, takže už nerozuměl podstatě, výstavbě, smyslu a úloze říše jakožto celku.

že se takové zpytování svědomí mezi Němcem tvem dosud ještě nevyskytlo tak, jak by bylo bývalo zapotřebí, zdá se, že boží dopuštění se bude opakovat v ještě větším měřítku. Velkoprusko a Maďaři znovu pracovali v tajných přípravách na válku a silné nacionalistické kruhy německého Rakouska dávaly se - jako roku 1909 vojenskou úmluvou proti Srbaku - nezadržitelně vtahovati do německé politiky. Nejzřetelnějším symptomem tohoto nového zaslepení byla propaganda „Anschlusu“, která se rovnala propagandě rakouské sebevraždy. Zapomnělo se, že Čech Palacký volal varovně už před osmdesáti lety: „Pro blaho Evropy nesmí Vídeň nikdy klesnout na provinciální město.“ Jsou-li však v samé Vídni lidé, kteří se smířují s takovou perspektivou, pak o nich musí být řečeno: „Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí!“ Podunajská monarchie se rozpadla, protože nevytvořila žádné opravdu rakouské státní myšlenky, která by Podunajskému svazu národů byla dala universální výraz a představovala vznešeně a sympaticky vynikající, do budoucna směřující politickou úlohu státního společenství nejroztličnějších národností. Budoucnost nového Rakouska, ba i budoucnost celé Evropy bude záležet na tom, zda se národ, který východní říši prohrál, protože v ní chtěl vládnout, konečně nyní naučí Evropě sloužit a bude schopen vydati duchovně-mravní síly, aby jimi prokrestil cestu ke spolku národů v jiho-východní Evropě a tím i k Evropskému svazu národů.

PROBLÉM JIHOVÝCHODNÍ EVROPY BĚHEM VÁLKY

OSOBNÍ DOJMY V RAKOUSKU

Když jsem mohl v posledním roce před světovou válkou jako profesor na vídeňské universitě zblízka pozorovati rakousko-uherské životní otázky, dojala mne znovu světová politická situace, řítící se stále víc a více do katastrofy. Viděl jsem, jak novoněmecká zaslepenost, proti které jsem ve svém mládí marně bojoval, kráčela nyní na horké půdě jihovýchodní Evropy vstříc svému nezadržitelnému osudu a naplnění svých posledních důsledků. - Zúčastnil jsem se kdysi v universitní aule slavnostního shromáždění na počest Richarda Wagnera. Slavnostní řeč, kterou pronášel nanejvýš úctyhodný muž před velkým publikem, shromážděným ze všech národností dualistické monarchie, byla demonstrativním oslavováním německví. Na konci slavnosti zazpívali němečtí studenti „Deutschland, Deutschland über alles“ a „Wacht am Rhein“. Byla to nepopsatelná beztáknost zpívání nacionalistické písně v universitní aule nadnárodnostního státu, jehož životní podmínkou byla právě zdrženlivost nacionálního sebecitu a stále vědomí státního společenství i s jinými tradicemi než jen německými. Uvědomoval jsem si bolestně, že i toto shromáždění propáslo nádhernou příležitost přiblížit věčně lidský obsah wagneriánského umění slovanské i maďarské části auditoria takovým způsobem, který by cizímu živlu umožnil rozpoznat v německé kultuře jednotící prvek všelidské mravní ušlechtilosti. Nikde jsem si tak bolestně neuvědomil klukovství, nevychovanost a nekulturnost nacionálního sebezbožňování, jako v tomto shromáždění! Kdo je zralý a důstojný, ten ví, jakou má cenu, a přenechává druhým, aby to řekli za něho a uznali to; nedělá reklamu sám sobě, nezpívá o své velikosti, ale spíše se namáhá uznati druhé, podporovati je v jejich vývoji, jejich práva a zájmy rytířsky obhajuje

a tím dává příklad zralější kultury. Ale většina rakouských Němců chovala se právě tak jako mladí národové, a tím v nich přirozeně stupňovala takovýto způsob chlapeckého nacionalismu.* S novou silou jsem si uvědomil v duchu vývodů Konstantina Frantze, jak nepopsatelnou kletbou pro německou kulturu a pro celou Evropu bylo založení tohoto maloněmeckého mocenského státu. Když evropský centrální národ přestal tvořit protiváhu nacionalismu, mocenské politice a státní tyranii a místo toho sám hlasitě a cynicky velebil všechny tyto věci jako poslední cíl světové moudrosti, musila být Evropa úplně rozvrácena a neodvratně musila vypuknouti světová katastrofa. A nejen snad proto, že takový vývoj od základů odporoval onomu německému poslání, které bylo nepostradatelné pro mír v Evropě, nýbrž i proto, že se musil dostat do nejtěžšího rozporu s živými svědky našeho staletého federalistického vývoje. Staré Německo vsáкло do sebe četné cizí prvky, které měly být nyní najednou násilně germanisovány, což přirozeně způsobilo jen nebezpečnou iredentu, s četnými možnostmi strašlivých explozí. Tato neslučitelnost tohoto nového národnostního státu se skutečným dědictvím celé německé minulosti projevila se mi nyní zvlášť tragicky na rakouské půdě. Neboť Rakousko-Uhersko bylo přece posledním zbytkem nadnárodnostní německé Říše, někdejšího středoevropského svazu národů. Kdyby si byli alespoň tamní Němci zachovali starou, světově organizační tradici, pak by byli mohli všechny ony mladé a rozvíjející se národy k této tradici připoutati! Místo toho přijalo toto rakouské němectví, jež úplně zapomnělo na své pravé poslání, novoněmecký nacionalismus a sankcionovalo tak v nepochopitelné zaslepenosti svým příkladem ono odstředivé úsilí ostatních, které nemadržitelně muselo rozbít jeho stát, odkázaný na docela jiné životní tradice. Světovou válku rozpoutal germánsko-slovanský konflikt, - ale konflikt sám vyvstal z toho, že

* Je dlužno zde připomenout, že „mladým národem“ nemůže být myšlen národ československý, který má starší křesťanskou i státní kulturu než Rakušané. (Pozn. překl.)

nový německý nacionalismus naprosto neprokázal svou zralost pro onu germánsko-slovanskou symbiosu, pro své historické dědictví, které jediné representovalo reální politickou směrnicí jihoněmeckou; musil ji tedy obrátit v nepustější opak.*

Tuto myšlenku jsem vyjádřil na jaře roku 1914 při své přednášce na rozloučenou, kterou jsem pronesl v téže univerzitní aule na thema „Politická výchova a sebevýchova v Rakousko-Uhersku.“ Končil jsem tímto apelem, vzpomínaje na zmíněné slavnostní shromáždění, kdy byla na počest Richarda Wagnera zpívána píseň „Wacht am Rhein“:

„Chci vám zde něco otevřeně říci, i kdybych měl úplně ztratit vaše sympatie. Říkám to jako německý muž německé mládeži. Doufám, že přijde čas, kdy vy zde v Rakousku, přes všechnu hlubokou věrnost k svému německému kmenovému cítění, přece přestanete zpívat „Wacht am Rhein“, píseň, vzniklou z docela jiné historické a kulturní konstelace. Tato píseň, která vaší loyality k černožlutému kulturnímu společenství a ke kulturnímu poslání rozhodně plně nevyjadřuje. Zvolte si jinou píseň, třeba „Brüder, reicht

* V říjnu roku 1871 za kabinetu Hohenwartova byl císař František Josef ochoten slavnostně uznati práva českého království a obnoviti je korunní přísahou. Ale Uhři a německá buržoazie zkržili jeho plány. Na všech německých místech se o tom mluvilo s roztrpčením. Baron Orczy píše své matce: „Císaře se zmocnilo strašné rozčilení. Celé dopoledne nesměl nikdo vstoupit do jeho pracovny, ve které přecházel rychle sem a tam, mluvě nahlas sám se sebou.“ Když se v poslední diskusi mezi Hohenwartem a Andrassem, které byl císař přítomen, otázal Andrássy ministerského předsedy: „A jak chcete prosaditi uznání českého státního práva? Jste připraven poukít k tomu i děl?“ přerušil císař jednání a vzdal se svého plánu. Dne 30. října byli Hohenwart a Schäffle propuštěni. Hohenwart řekl Schäfflemu: „Jeho Veličenstvo by bylo bývalo nejráději šlo s námi.“ - Epizoda na pohled nepatrná, avšak dovoluje nahlédnouti do světových dějin nové doby. Již není na světě skutečné knížeckosti; kvasící vášnivost plebejců stala se mocnější než nejmocnější knížata.

die Hand zum Bunde“ (Bratři, podějme si ruce k svazku), ale v každém případě píseň, která by vaši bratrskou ruku napřáhla vstříc oněm rasám, které vám Prozřetelnost poslala, abyste uskutečnili vyšší společenské formy kulturního soužití!“

Ještě si jasně vzpomínám na dojem, který tato slova mezi shromážděným studentstvem vyvolala. Aula byla obsazena až do posledního místa a naproti mně stáli mladí lidé nepohnutě jako temný smrkový les. Očekával jsem explozi, ale nikdo nevydal ze sebe hlasu, všichni se na mne dívali s hlubokým zamyslením, řečená slova byla bez dechu spolknuta a zachována v duši. Útoky přišly potom se strany starší generace. Odpověděl jsem na ně v brožuře: „Rakouský problém“ (Das österreiche Problem, Vídeň, II. vyd., 1916), ve které velebím nepopíratelnou, novou velkou úlohu slovansko-germánského kulturního společenství a evropský význam této synthesy zdvíhují těmito slovy:

„Rakouský problém má prozřetelnostní význam pro politickou a nábožensko-mravní kulturu celého světa. Tak jako člověk, který v sobě nosí nejsilnější protiklady, a přece je dovede přemáhat a přivádět k vyššímu vyrovnání, poskytuje rozhodnou pomoc mnoha ostatním, kteří trpí vnitřní rozervaností, tak i státní útvar organizuje nejrozdílnější rasy k státnímu společenství a plní kulturní úlohu významu nanejvýš všeobecného. Myslíci Rakušané zdůraznili to již mnohokrát, ale dosud neprováděli dostatečně a do všech státoobčanských důsledků. A v cizině nemají - což je podivné - o tomto významu Rakouska, daném Prozřetelností, dosud ani potuchy. Dívají se se směsí povýšenosti a výsměchu na vnitropolitické nesnáze a rozpaky Podunajské monarchie a myslí si: „Něco takového je u nás nemožné!“ Ale kdo si jasně uvědomuje, jak obrovitý organisátorský bystrozrak a konstruktivní politická cvičenost přicházejí k platnosti a k součinnosti při všech oněch malých i velkých vyrovnávacích jednáních rakouského státního života, ten také ví, že jiné státy s jejich poměrně jednoduchými problémy pořádku by při takovýchto úlohách pravděpodobně ztro-

skotaly, a že politické síly, které se v tichosti v Rakousku vytvořily, mají ještě velikou budoucnost v evropských dějinách.“*

MOJE SETKÁNÍ S CÍSAŘEM KARLEM

Tehdejší můj projev a ještě více okolnost, že moje výzva byla přijata shromážděnou mládeží bez protestu, vyvolala mezi rakouskými Všeněmci takové mimořádné rozhořčení proti mně, že mi od oné řeči neustále byli v patách a snažili se mne znemožnit v Německu všemi možnými štvanicemi a skreslováním. To se také projevilo při posledním pokusu, který jsem učinil roku 1917, totiž působit na včasné řešení rakouského národnostního pokusu dříve, než bude pozdě. Dva osvícení členové panské sněmovny docílili poukazem na výše citovaný spis, že mne císař Karel pozval k rozhovoru o principiálních otázkách takového řešení. Pomýšlelo se na to, aby můj kolega profesor H. Lammasch, člen panské sněmovny, vytvořil se mnou jako mini-

* Ve svém jmenovaném spise řekl jsem o politické kultuře v nadpřirozeném spolupůsobení v podstatě ještě toto: „Upozornili mne na to, že píseň ‚Wacht am Rhein‘ je v Rakousku míněna jako německý národní symbol, odezírajíc od zvláštního smyslu, který má pro říšské Němce. Ale zde nejde vůbec o to, jak je míněna, nýbrž o to, jak působí na ty druhé, se kterými máme žít v státním společenství. Připusťme na př., že by se Rakousko skládalo z jedné třetiny Rusů a že by s oblibou zpívali při rakouských slavnostech ruskou národní hymnu - co by tomu asi řekli Němci? Jestliže se již Němci v Rakousku považují za vychovatele a vůdce kulturně mladších ras, pak jsou také povinni vystupovat „pedagogicky“. Ale že by na ostatní rasy v Rakousku pedagogicky působilo, když se nad Dunajem zpívá ‚Wacht am Rhein‘ - to může tvrdit jen ten, kdo se v opojení vlastního citění nechce vůbec starat o cizí nelibost a osudné zpětné působení svého jednání. Vim, že v tomto ohledu se mnou souhlasí mnoho dobrých rakouských Němců, hlavně mladší generace. V tak vysoce komplikované politické situaci, jakou je rakouská, kde všechno záleží na tom, aby bylo možno při sporech národnostních apelovati na společný poměr ke státu a k vlasti, musí se také politický zpěv podříditi politickému taktu a státo- tvorné moudrosti, místo aby byl důvodem k mrmotosti a k rozčilování pro každého, komu záleží na růstu rakouské státní myšlenky.“

sterský předseda kabinet, v němž by byli zástupci všech rakouských národů, což mělo být prvním krokem k federativnímu přebudování Podunajské monarchie. L a m m a s c h mi psal, že taková vnitřní přeměna rakouského státního útvaru mohla by být morální basí pro uzavření míru a že ony jinak nerozřešitelné problémy, z jejichž těžkostí vypukla světová válka, by byly řešitelné.

Císařovy myšlenky o budoucnosti Rakouska vyvinuly se pod vlivem jeho strýce arciknížete Františka Ferdinanda a souhlasily úplně s těmi, ke kterým mne vedlo pozorování rakouských poměrů a které pak jsem si doplnil studiem spisů K. Frantze. Hrabě Polzer-Hoditz píše ve své knize, kterou věnoval pozdějšímu císaři, o některých rozhovorech, jež s ním měl mnoho let před válkou, pokud byl ještě arcivévodou Karlem, o kritické situaci v mocnářství. Rozhovory souvisely s krizí, která nastala po anexi Bosny a Hercegoviny. Arcivévoda se vyjádřil velmi pesimisticky:

„Mluvil o tradici svého rodu, která pevně spočívala na federalistických zásadách, a pravil: Přlíš jsme se od ní vzdálili, a to se ještě trpce vymstí.* Jsme dnes právě tak málo skutečnou říší jako Bismarckovo Německo. A my přece potřebujeme takovou říši jakou byla stará říše římská. Strýc František - dodal arcivévoda Karel doslovně - má pro budoucnost zajisté velmi dobré plány, o kterých vám nesmím říci nic bližšího a které ostatně sám znám jen v obrysech, myslím však, že i tyto plány jsou správné jen do jisté míry. Ale kromě nich není již jiného východiška. Ženeme se do katastrofy a

* O tomto tematú psal mi před několika lety syn historika O n n a K l o p p a: „Nedostatečné dějepisné vědomosti císaře Františka Josefa nepřispívaly k plnému porozumění rakouských předpokladů. Můj otec se namáhal dáti alespoň Františku Ferdinandovi správný názor v tomto směru a myslím, že úspěšně. Ministrům císaře Františka Josefa chyběla zásada, že vlast je nutno učinit národům milou. Vlast vyžaduje od svých synů statky a krev a nemůže jim za to dát nic víc než spravedlnost. Z toho je vidět, jak ohromnou cenu má spravedlnost. Kde však je odírána, tam je ochromena i pohotovost k obětem.“

možná, že nám tyto plány přece přinesou záchranu.“ Zcela podobně, jen konkrétněji, vášnivěji a zároveň máje již preciznější program nezbytného přebudování Rakouska, vyslovil se císař Karel, když mne jednoho letního podvečera na počátku července roku 1917 přijal v parku svého zámku Reichenau. Císař, zcela mimořádně rozčilen, chodil se mnou za večerního šera spěšnými kroky parkem, uhodil se chůze pojednou svým pláštěm o pařez a pak mi vyprávěl o návštěvě Hindenburga a Ludendorffa. Oba ho ujišťovali, že Amerika nikdy nevstoupí do války a že vyhlídky na konečné vítězství jsou co nejlepši. Císař měl docela jiný názor a hrozil se, že výsledkem těchto zaslepených snah vyřídí čistě militaristicky světovou válkou, bude jen naprosté zhroucení. Zdůrazňoval, že se programu Dohody musí vyjíti vstříc docela novou a federativní organizací evropského jihovýchodu a že jen tím bude dána možnost brzkého uzavření míru, nehledě ani k tomu, že také uzavření vnitřního míru mezi rakouskými národy může býti zajištěno jen na této basi. Zdůraznil také, že jeho dynastie měla vždy nadnárodní charakter a nadnárodní funkci a že je povolána k tomu, aby z této tradice vyvodila iniciativu směřující k odstranění válečného stavu mezi národnostmi. Sám netužil, jak dovedl velkopruský nacionalismus odedávna - hlavně od toho okamžiku, když Bismarck znemožnil Františku Josefovi, aby se dal korunovati za českého krále - všechny takový vývoj sabotovat a podrobovat Podunajskou monarchii svým vlastním temným cílům. - Hrabě Polzer-Hoditz líčí ve své knize, jak odevšad přemocné protivy a intriky spolupůsobily, aby mladého císaře Karla nakonec odstranily od samýšlené iniciativy a úplně ho izolovaly. Němečtí poslanci a ministři zapísalali ho každým dnem hlasitěji, aby upustil od tohoto pokusu.

Onoho večera mi řekl císař mimo jiné doslovně toto: „Jsem dávno pevně přesvědčen, že smatená situace rakouských národů volá po radikálním obratu. Tradice úzkoprstosti a krátkozrakosti je tak zakofeněna, že nás může zachránit jen docela nové smýšlení. Je nutné, aby dynastie sama dala příklad. Pa-

novnický rod byl po staletí symbolem jednoty rakouských národů, a jeho duchovní moc nad jeho národy spočívá jen v důstojenství myšlenky nadnárodního poslání. Víím, že tisíce lidí, ať náležejí kterémukoliv národu monarchie, si již dávno toužebně žádají nového řádu a pořádku. - Ale v Říí naprosto nerozumějí tomu, k čemu vlastně byli jsme Prozřetelností spojeni my zde, v tomto jihovýchodním koutě Evropy. Rakousko není ani německým, ani slovanským státem. Němci jsou sice zakladateli Podunajské monarchie, ale dnes jsou minoritou,* obklopenou a prostoupenou vzmáhajícími se národy. - V této situaci mohou zůstat Němci vůdci mladších kultur jen tehdy, jestliže budou sami podávat příklad vyšší kultury a vycházet probouzejícím se národům vstříc s láskou, úctou a velkomyslností. Hřešilo se na všech stranách. - V čem se pochybilo, to se nyní musí napravit, proto čáru přes minulost!

Ze ,sebeurčení národů', jestliže se neprosadí abstraktně mimo rakouskou skutečnost, nemám ani nejmenší strach. Jestliže dáme jednotlivým skupinám velkomyslně nejvolnější myslitelné pole pro jejich svéráz, pro pěstování jejich kulturní tvůrčí síly, pro radost z jejich řeči, krátce pro celou jejich národní touhu uplatnit se, pak budou v nových podmínkách spojeni s celkem ještě úžeji než dříve a sami zanechají přehánění, které nevede k ničemu. Méně než kdekolív jinde může právě v Rakousku býti na obyvatelstvu vynucena státní jednota. Ta musí vyplynout z mravního sjednocení národů. Již na mládež musíme působiti v tomto duchu; místo štvavých čítanek na obou stranách mají být vydávány takové, ve kterých by bylo německé mládeži poukazováno na veliké nadání a ctnosti slovanského kmene, slovanské mládeži pak zase poctivě řečeno, co německé bytí dalo světové kultuře a mladým národům slovanského jihovýchodu.

Jestliže v tomto novém evropském pocitu odpovědnosti uspořádáme svoje vnitřní záležitosti, pak si tím jistě získáme novou

* Je třeba doplniti: Především to byli Přemyslovci, kteří se zde snažili o federativní svaz. Němci byli na tomto území vždy minoritou. (Poznámka překl.)

evropskou důvěru a budeme příkladem pro všeobecný mírový svaz národů.“

Císař učinil na mne ve všem, co pravil, docela jiný dojem, než jak jsem očekával. Rakouský kolega mi o něm říkal, že je to „roztomilý rakouský lajtnant“. Ale tak vypadal jen navenek. Byly v něm spojeny dvě povahy. Ten, který mluvil se mnou, nebyl žádným oficírem, nýbrž navýsost samostatně myslící kníže, který si byl vědom nejtěžší odpovědnosti a který byl osvícen staletou tradicí. Tuto tradici, v níž tkvěl svými kořeny a která stála nyní před nejtěžší zkouškou, chápal a promýšlel docela originálním způsobem, a právě proto ho jeho okolí nechápalo. Jistě nebyl „intelektuálem“, ale byl přece neporovnatelně inteligentnější než všichni oni „vysoce inteligentní“ odborníci a zkušení vůdci, kteří se považovali za třikrát obratnější než on. A nebylo divu. Neboť člověk, který čerpá svoje myšlenky z hloubky staletí je již proto nadevšechny naduté inteligence a „excellence“ třikrát rozvážnější. Možná, že císař Karel byl nejmoudřejší a nejjasněji vidící ze všech Habsburků. Veliký, vysokovzrostlý císařský rodokmen dospěl v něm k pozdnímu květu a projevil všechno, co bylo skryto v základech pravé říšské instituce. Byl ochoten vyvodit z této tradice všechny důsledky, přesadit je opravdu do současnosti a vypovědět radikálně všechnu německou nadvládu. Ale musil, jako František Josef v české otázce, přece uhnout neporozumění veřejného mínění, které bylo po celá desetiletí řízeno špatným směrem.

Podivuhodná byla jeho nezátíženost jakýmkoliv předsudkem a všemi pošetilými tiskovými klíši, které dovedly i v Rakousku nasadit do všech hlav německou thesi, že „svaz nepřátel chce proti nám vésti vyhlazovací válku.“ O světové válce a o jejím předvídatelném konci mohl jsem s ním mluvit jako se sourozencem, vyrostlým na téže slunci - ale právě tento dojem, který byl poslední za tohoto nezapomenutelného večera, způsobil ve mně temnou předtuchu, že císařovo předsevzetí tak silně předešlo jeho dobu a myšlení jeho národa, že nemohlo mítí jakoukoliv naději na uskutečnění.

Akce císařova byla započata známou amnestií, jež měla

především projevit příměň k Čechům. Vojenské kruhy byly bez sebe. Císař však věděl, co chce a co dělá. Jsou jisté symbolické činy, zasévané do věčnosti. Vycházejí z poznání podstaty, a přinášejí proto svoje požehnání v pravý čas, i když se zprvu zdají reálněpoliticky pošetilými. Zdálo se mi však, že je nutno zdůraznit vyšší smysl onoho výnosu o amnestii, proto jsem předložil císaři zápis o tom, co řekl, a dovolil jsem si naléhavě radit, aby mi dal souhlas k jeho uveřejnění. Psal jsem, že tímto způsobem by amnestie vzhledem k Slovanům, trpící poněkud izolovaností, dostala ráz prozřavého, smířovacího programu nejen pro rakouské národy, ale že císařovy úmysly i k nepřátelské cizině by se staly známými. Císař s tím souhlasil, cítil však povinnost předložit text napřed ještě hraběti Czerninovi - a tím byla věc ztracena. Czernin řekl: „Bude-li to uveřejněno, vtrhnou Prusáci zítra do Čech.“

Prusy by bylo ovšem nic takového ani nenapadlo. Czernin se zde jako zcela krátkozraký státník, který se stal svou polovičitostí přímo kletbou Rakouska. Uveřejnění onoho císařského výkladu bylo by právě v onom okamžiku na evropském jihovýchodě a v cizině zapůsobilo obrovským dojmem a ukázalo zřetelnou cestu evropskému sjednocení. Ale rakouské mocenské kruhy nebyly tehdy pro takové perspektivy zralé. Císař se cítil docela osamocen. Také jeho úmysl jmenovati H. Lammasche, vysokomyslného křesťanského zástupce práv národů a delegáta na haagské konferenci, ministerským předsedou, narazil v německonacionálních kruzích na takový odpor, že císař nechal celý plán padnout. - Neodvážil se převzít odpovědnost za toto - německým veřejným míněním tak potírané - řešení rakouských problémů a oddával se resignovaně stále víc a více falešnému vedení Czerninovu. Tím byl osud Rakousko-Uherska zpečetěn.

Dokud ještě nebyl tento plán definitivně opuštěn, pozvali jsme spolu s Lammaschem, po souhlasu ředitele císařova kabinetu von Polzera, vůdce všech rakouských národů k poradě, při které jsme se chtěli pokusit, aby tyto vůdcové dali prohlášení loyality pro Rakousko, přeměněné v duchu shora precizo-

nec dr. K r e k mluvil úchvatně a citoval slova Schillerova: „Velký význam má váš spor, větší bude mít váš smír.“ Byl jsem přímo udiven, jak hluboko byla ještě ve všech národnostech zakořeněna přese všechno, co se stalo, přichylnost zejména jiho-východní národnostní směsice k životnímu útvaru rakouskému.* V duchu svěřené úlohy mluvil jsem pak o duchovní a politické potřebě nové base, nutné pro soužití rakouských národů. Uká- zal jsem, že vnikání křesťanského kvasu v národní život se projevuje také tím, že nové myšlenky jaksi samy přicházejí panovníkům na mysl. Potlačovaný sám povstává ve svědomí po- tlačovatele a odnímá mu vědomí výhradních práv pána. Kdo se stává proti volání po revizi zastaralých mocenských poměrů, ten bude všemocným vývojem rozdrčen. Citoval jsem slova Shakespearova Makbetha, která pronáší Makbeth při zjevení Banquova ducha:

I v pravěku se prolévala krev,
než ještě v světě lidský vládl řád,
a také potom napácháno vražd,
že hrůza poslouchat. Byl čas, kdy mosek
byl vyražen a člověk nebožtík -
a na tom dost. Leč nyní vstávají:
na spáncích dvacet zkrvavených ran,
tě s židle shazují. To větší div
než taká vražda.**

Ale tento citát byl pro německé poslance příliš silný. Za vedení prince Auersperga opustili demonstrativně sál. Jaká tedy zbývala naděje? Tito pánové pak ještě několik mě-

* Také P a l a c k ý se - jak známo - ve svém dopise prezidentu Seironovi do Frankfurtu vášnivě přiznával k nadnárodní myšlence rakouské a varoval před tím, aby byl podunajský stát se svým velkým posláním přiváděn nějakým jednostranně německým pro- gramem do nebezpečí.

** Překlad Ot. Fischera.

sící před úplnou porádkou ukřičeli ve sněmovně plni suřivosti H. Lammasche, vůdce k rozumnosti, který nabádal k revizi šlenství a k poznání skutečnosti a řvali při konci jeho mírové řeči: „Chceme válku a vítězství!“ Hrabě Dominik Hardegg šel dokonce tak daleko, že křičel na zastánce císařovy mírové politiky: „Advokát Dohody!“

Koho chce Bůh zničit, toho raní slepotou! Lidé určitého novoněmeckého typu i v Rakousku politicky přímo zhloupili působením nacionalismu. Základní rozpor mezi německým nacionalismem a panovačností a všemi ostatními realitami rakouského vývoje nemohl již vůbec v inteligenci, zatemnělé šlenstvím a válečnou lží, najít sluchu.

Když jsem se po tomto nezdařeném pokusu navrátil do Curychu, navštívil mne švédský vyslanec, aby mi vyřídil, že velmi vlivné dohodové kruhy jsou nakloněny tomu, aby byly nové federaci povoleny mnohem širší vývojové možnosti, jestliže císař Karel vskutku prosadí svou myšlenku. Pak že by se eventuálně dal při mírovém jednání Srbsku a Rumunsku pokyn, aby přistoupily jako autonomní státy do podunajské federace pod vládou Habsburků, a to pod podmínkou, že by Charváté připadli k Srbsku a uherští Rumuni se svým územím k Rumunsku. Odevzdal jsem tento návrh císaři, i když zcela bez naděje, že by bylo ještě vůbec možné i při oněch vyhlídkách něčeho dosáhnout. Šéf kabinetu odpověděl mi smutně: „Lasciate ogni speranza!“*

* Nutno se zde zmínit, že již roku 1906 vyšla kniha s názvem „Spojené státy velkorakouské“ od A. G. Popovičeho. Autor, vedoucí osobnost rumunské národní strany v Sedmihradsku, poukazuje téměř v poslední hodině na to, že Podunajská monarchie má jen jedinou volbu: buď jako federativní stát splnit svou mohutnou historickou úlohu, anebo zahynout. Jeho kniha byla konfiskována a autor odsouzen k jednoletému žaláři... Ale jak hluboce byly jeho myšlenky založeny na opravdovém stavu věci, to ukazuje historická skutečnost, že již rumunský kníže Michael v letech 1593-1601 chtěl své země spojit s šezlem císaře Rudolfa II. a že pak, o padesát let později, chtěl totéž kníže Bassarabe a konečně že r. 1848 snažili se rumunští obchodní činitelé dosáhnout jedno-

ŠTĚPÁN TISZA A MAĎARSKÝ ODPOR

Musíme konstatovati, že příčinou ztroskotání císařova projektu nebyla výlučně zaoštalost v myšlení německo-rakouských kruhů, nýbrž především i přímo nepochopitelná ustrnulost vůdčích kruhů maďarských. Rakouští státníci nemohli nalézt klíč k řešení národnostních otázek proto, že tento klíč nebyl v Rakousku, nýbrž v Uhrách. Ale jakékoliv zasahování do uherských záležitostí bylo jim zakázáno a císaři bylo toto zasahování zakázáno ještě zcela zvláště. Jako uherský král musil složití přísahu, že bude hájit země koruny svatoštěpánské v celém jejích rozsahu. Když měl být vydán za války manifest o řešení jihoslovanské otázky, ve které nebylo udržení této integrity výslovně zdůrazněno, pohrozil ministerský předseda dr. Wekerle, že zastaví zásobování ostatních zemí.

Kdysi tomu bývalo jinak. Uhry byly druhdy pohostinným domem pro všechny národy, kteří v nich žili. Dlouho si udržovalo kouzelnou sílu heslo sv. Štěpána: „Unius linguae, unius-

centi knížectví Multánského a Valašského s Rumunskem, s Uhrami, se Sedmihradskem a s Bukovinou ve stát, který by se pak připojil k Rakousku. Tato myšlenka byla rumunskými politiky zastávána až do doby těsně předválečné. Federalisace Rakouska, ke kterému by se bylo připojilo Rumunsko, byla by bývala nejlepší zárukou existence rumunského státu. - Jaké perspektivy byly tu bezmyšlenkovitě zahozeny! - Vůdce srbských pokrokovců, Milan Piroťanar, poznamenává za vlády krále Milana v jedné brožuře: „Dnes, kdy se národnostní princip tak velice rozmohl, může být Rakousko-Uhersko spravováno buď jen centralisticky a absolutisticky, anebo federativně a parlamentárně. Protože návrat k prvnímu systému jest dnes nemožný, musí se Rakousko státi velkou federací s národnostně ucelenými autonomními státy. Jakmile se k tomu rozhodne, budou všechny balkánské státy přímo prosit, aby smály k této federaci přistoupit, a pak bude Rakousko politicky i hospodářsky ovládat celý Balkánský poloostrov.“ Takový byl velkorakouský a evropský způsob myšlení. Nejmalichernější politika, jakou si lze vůbec představit, znemožnila jeho uskutečnění. Nutným výsledkem pak je ovšem malé Rakousko místo velkého.

que moris regnum imbecille et fragile est." (Království jednoho jazyka a jedné mravů jest hloupé a křehké.) Na tomto principu největšího státníka, jakého Uhry měly, spočívala životní schopnost uherakého státu. Hrabě Polzer-Hoditz píše ve své knize o císaři Karlovi: „Němci vystavěli Uhrám města, položili základ k obchodu a k průmyslu, vyučili divoký lid jezdců a nomádů zemědělství a vinařství, naučili je užitečným řemeslům a učinili nehostinnou zemi plodnou. Otevřeli poklady jejich hor a přinesli jim požehnání a duchovní bohatství německé kultury. Při tom Němci i ostatní národní kmeny bydlící v Uhrách zachovali si svůj nedotčený svéráz.

Maďaři zůstali Maďary - Němci zůstali Němci a Slované Slovary. Tento stav národnostní snášenlivosti, lépe řečeno národnostního indiferentismu, nebyl jiný ani v jiných státech a zemích. Teprve s národní emancipací kolem poloviny 19. věku nastal také v Uhrách - jako jinde - obrat.“

Roku 1836 byla maďarská řeč povýšena na řeč zákonů. Dosud to byla latina. (Ani většina šlechty nemluvila do té doby maďarsky.) Od té chvíle začíná systematická a plánovitá maďarisace, která svým rozporem s etnickými realitami jiho-východu ohrozila nejen onu tak válnivě obhajovanou integritu lidu, ale i celou monarchii. Tragický je osud nadaného lidu, ve kterém moderní individualismus - právě pro výjimečnou politickou energii maďarského charakteru - způsobil právě takovou nemoc jako v Německu. Prozíraví duchovní vůdcové nové Evropy předvíдали od počátku neštěstí, které muslo vyvstati z každé jednostranné nacionalisace v tomto pásmu Evropy.*

* Připomínáme si ještě dramatický spor básníka Björnsona s hrabětem Apponyim, když chtěl Apponyi přijít roku 1907 na světový mírový kongres. Björnson protestoval proti tomu takto: „Bylo by humbukem mluvití proti válce, vydávat se za apoštola míru a nezačít s mírovou prací doma. Kdyby na př. Apponyi, současný ministr vyučování v Uhrách, který tak ohavně zachází se Slováky, přišel na mírový kongres jako reprezentant svého národa a zúčastnil se ho, pak bych podnikl všechno, aby se ze sálu vzdálil...“ - Když byl Apponyi ministrem, nemělo dva miliony Slováků ani jediné slovenské střední školy, ani jediné školy odborné

Za války počaly následky této politiky stále víc a více ohrožovat existenci Puđunajské monarchie. Císař Karel poznal, že právě na rozřešení jıhoslovanské otázky závisí nejen stav říše, ale i uzavření míru. Avšak Tisza nechtěl povolit v ničem. Sám Košut přiznal, že uherská státní samostatnost bude jen tehdy zajištěna, jestliže bude stejná samostatnost dána Slovanům. Tisza se vyslovil ještě několik měsíců před zhroucením tvrdohlavě proti ukončení dualismu.* Dne 18. ledna roku 1919 pravil někdejší ministr financí von Spitzmüller v politické společnosti vídeňské: „V jıhoslovanské otázce, jejíž včasné řešení by bylo jedině zachránilo monarchii před rozbitím, vyvinulo Uhersko vskutku podivuhodnou zatvrzelost. Došlo to tak daleko, že si uherský ministerský předseda dr. Wekerle musil dát od kohosi - a musilo mu to být velmi nepříjemné - líbit tuto otázku: „Chce snad Maďarsko jako jediný stát v Evropě zůstatı nacionálněpolitickým anachronismem?“ Uhry sabotovaly v oné době, kdy jsem byl společným ministrem financí, řešení jıhoslovanských otázek, jak jen to šlo.**

nebo učitel'ský ústav. Neměli ani jedině státní obecné školy, pouze řadu škol církevních, kde byla slovenština jako vyučovací jazyk chráněna církevní autonomií. Ale i na tento poslední zbyteček se hrabě Apponyi vrhl, aby i jemu učinil konec.

* „Den, kdy bude prohlášen dualismus - tak psal Palacký roku 1865 - bude nepopíratelně a nutně i dnem zrození panslavismu, a to v jeho nejméně potěšitelně podobě; jeho kmotry budou otcové dualismu. My Slované hledíme mu vstříc sice s bolestí, ale beze strachu. Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm.“

** Kleiwächter vypráví ve své knize, dříve citované, na str. 71 toto: „Několik měsíců před zhroucením monarchie vyjel si hrabě Tisza panovačným tónem, který je snad možný k slušebnictvu na jeho uherských panstvích, na několik jıhoslovanských poslanců a křičel: „Rozdrtíme vás!“ Pánové se k němu obrátili mlčky zády. To byla jedině možná odpověď. Zanedlouho potom byli rozčrceni Tisza i Uhersko.“ - Když se Tisza za své poslední návštěvy v Sarajevě ptal, jak si Srbové představují vývoj věcí po válce, odpověděl mu starosta Mostaru: „Pane, proč se ptáš? Jestliže zvítězíš ty, pak se nás ptát nebudeš, zvítězí-li Dohoda, pak se nebudeme ptát my tebe!“

Maďarský odpor k nejnaléhavějším požadavkům nové doby, jak jsme jej vylíčili, vedl také k velkému napětí mezi vedoucími maďarskými kruhy a mezi následníkem trůnu Františkem Ferdinandem, známým přívržencem federalistického přetvoření monarchie. Arcivévoda byl proto nesprávně vykřičen za nepřítele Uherska, ačkoliv byl pouze odpůrcem oněch maďarských kruhů, které nechtěly porozumětí znamením své doby. Tyto kruhy dívaly se s úzkostí na jeho budoucí vládu. Dobře mířená kulka je zbavila strachu. Princ L. Windisch-Graetz, který těsně po atentátu přišel do Budapešti, popisuje náladu, kterou našel v hlavním městě uherském, takto: „Našel jsem celý politický svět budapešťský jako zbavený múry. Ve straně Tiszově mohl jsem pozorovati nezakrývanou radost. Jako by zavál zemí nový vzduch.“*

Ostatně budiž při této příležitosti konstatováno, že i v Uhrách byli prozíraví politikové, kteří - byť i marně - poukazovali, že je i v zájmu Uher, aby byla Čechům dopřána jejich práva. Již 12. září 1897 napsal poslanec N. B a r t h v „Magyar Orszagu“: „Federalismus jest nutným důsledkem vývoje a také nejlepším řešením. Německá hegemonie slábne den ze dne, protože je odedávna umělá.“ A „Budapesti Hirlap“ psal: „Čechy mají tatáž práva na samostatný stát jako Uhry. Nechť veřejné mínění v Uhrách dobře uvažuje o tom, jaké bude mít důsledky, bude-li nadále podporována německá hegemonie.“ Rozvíjeje toto varování, řekl český poslanec dr. Eim Maďarům: „Ať si Maďaři nezakrývají, že toho dne, kdy bude hohenzollernský prapor vlátí v Praze a v Terstu, bude i jejich stát a jejich národnost zničena tlakem německé moci!“

Když 17. července 1914 přišla k hraběti Tiszovi deputace srbské nacionální strany bosenského zemského sněmu, vicepresident Dr. Mímovič, Dr. Jojkovič a Dr. Vasič, a když Dr. Dímovič jako mluvčí deputace vyjádřil svoje rozhořčení nad násilnickým činem v Sarajevu, udělal Tisza odmítavý po-

* Princ L. Windisch-Graetz: „Od rudého prince k černému“ (Vom roten zum schwarzen Prinzen).

hyb rukou a pravil: „Pán Bůh tomu chtěl a jemu musíme být
za všechno vděční.“

Byl Tisza Bohu vděčen i za okleštění své vlasti? A sdal
v tom alespoň poznal trest za svou tvrdohlavost?

BISMARCK - BÜLOW - SVĚTOVÁ VÁLKA

PROROCTVÍ EDGARDA QUINETA

Ve svém výkladu o otázce viny na válce dal jsem přednost tomu, pojednati retrospektivně o vývoji věcí, vedoucích ke světové válce. Nejprve jsem zjistil bezprostřední odpovědnost za červenec roku 1914, abych pak mohl odtud proniknouti k příčinám vzdálenějším. Co je potřeba říci o celoevropském koření německého vývoje a o vztahu viny německé k vině světové, bylo osvětleno.

Mohl bych nadpis této kapitoly rozšířit tak, že bych napsal: Od Napoleona Bonaparte k Bismarckovi. Neboť jest jistě nepopíratelné, že napoleonská invase přispěla velmi mnoho k tomu, že těžiště německého života a snažení bylo přeloženo z Výmarmu do Postupimí. Ale význam této příčiny nesmí se také přehánět. Lze říci indickým výrazem, že Prusko nešlo svou „karmu“ v sobě a že by bylo šlo svou cestou v dobývání Německa i bez Napoleona. A německá duše by byla bývala i bez něho ochotna přijmouti nacionální myšlenku, uzrálou ve Francii, a proměnití ji v politickou metafysiku a teutonskou zběsilost.

Jest pozoruhodné, jak románská duše Edgara Quineta prorocky předvíдалa dlouho před Bismarckem, že ono Německo - které vycházelo paní Stael při jejích návštěvách tak vstříc a které nalézalo svůj výraz v literatuře klasicistického období - není tím, čím duchovní Francie, že nespočívá na základech nerušeného staletého vývoje, který by byl proníkl a ovládl celý národ, nýbrž že je to jen zcela tenká vrstva, pod kterou duní vulkanické síly, které již vypouštějí své výpary ohlušivě na povrch. Edgard Quinet s počátku tak, jako do dneška mnozí Francouzi, pohostinně přijímaní duchovně živým a světu otevřeným Německem, poznával jen prostý, ryze německý lid a byl k němu právem strhován hlubokými sympatiemi. To pro-

šl Edgard Quinet v Heidelbergu. Zdálo se mu, jako by se byl teprve tam naučil „radosti ze života“. Zasnoubil se s mladou Němkou a nepřál si ničeho toužebněji, než aby poučil své kra-
jany o pravém Německu. (Paul Gautier: „Un prophète Edgar Quinet“ /Prorok - Edgar Quinet/, Paříž, Plon - Nourrit.) Z onoho skrytého, vulkanického Německa nepozoroval nejprve nic. Ale již po několika letech vzešlo mu světlo. Od roku 1831 píše pro „Revue des Mondes“ přímo prorocké články, z nichž citujeme tyto věty:

„Se strany pruské zvedá se proti starému světoobčanskému objektivnímu duchu dráždivý a zuřivý nacionalismus. V jeho oběti se nalézá a smířuje lid s držitelem moci. Pruský despotismus jest inteligentní, rozrývací a plný podnikavosti. Chybí mu pouze muž, který by jasně poznal svou hvězdu.* Mezi pruskou mocí a lidem existuje tajné spiknutí, směřující k tomu, aby byla odložena volnost, společné dědictví Fridrichovo rozmnoženo a Francie zaplatila pohanu vestfálského míru!

Sjednocení veškerého německého živlu, t. j. ona hluboce zakořeněná myšlenka, která nevyhnutelně a neustále v této zemi pracuje a celou ji proniká, náboženství, právo, obchod, svoboda, absolutismus, krátce všechno, co je za Rýnem živé, vyrůstá zde jen tímto jediným směrem. Úsilí o jednotu není jen nějakým přechodným paktem vální, který by mohl být anulován - nikoliv - je to nezadržitelná tendence celé nordické politické civilizace. A my, kteří bychom přece mohli vědět jak tvárnou sílu mají ideje, uspáváme se nadějí, že právě tato idea nedospěje nikdy k tomu, aby vedena ctižádostí nepřešla z vnitřku

* Quinet napsal: „Lidstvo se dožije toho, že v Prusku povstane muž...“ Ale Michélet ho prosil, aby tuto větu vynechal. To mně živě připomíná Brianda, který kdysi v Thoiry řekl Stresemannovi: „Házím dokumenty, které mně neustále docházejí o německém zbrojení, prostě do koše.“ V mnoha Francouzích žije vůle k iluzi, která je často přímo báječná! Jsou v tomto směru jako staří Řekové, kteří se cítili povinni nazývat bohyně Pomsty „Eumenidkami“ (dobře smýšlejšími). To Eumenidky rozhodně velmi bavilo...

ve vnější projev vůle...^{*} Vidíme nyní tyto ideje, které měly zůstat podle našeho mínění neuskutečněnými, jak se před námi zvedají, jsouce nesený celou rasou, a jak se tato rasa dobrovolně poddává diktatuře jednoho kmene, který rozhodně není osvícenější než ona sama, ale dychtivější činu, aktivnější, průbojnější a odbornější ve věcech tohoto světa. Toto Prusko dává dnes Německu k dispozici svou ctižádostivost, svou lstivost, lupičskou tradicí i svou diplomaci... to může jednoho dne vést k pokusu vraždy na starém království francouzském.

...Dnes se v Německu hlásí úpadek duchovosti. Tento nebeský Jeruzalém křídí se do propasti a nikdo jej nemůže zadržet. Ujasňujeme si: právě tato mdloba svědomí, tato morální prázdnota, tento úpadek

* Při těchto slovech Quinetových připomeňme si poznámky Treitschkovy o Fichtovi: „Nesmírný převrat mínění a mocný odklon doby od soběstačné vzdělanosti k politickému chtění neukazuje se v žádném díle oněch dnů tak zřejmě, jako u Fichta, Itarovi mezi německými idealisty, v jeho pojednání o Machiavellim. Opoprvovateli skutečnosti oslavuje pojednou realistického politika, nejtvrdšího ze všech, poněvadž v tomto Florentinovi se silnou vůlí rozpoznal proroka své vlasti.“

Srovnejme s tím výše citovaná slova Lagardeova. Lagarde má pravdu, zatím co Treitschke představuje falešnou alternativu: jest totiž ještě jiná možnost mezi soběstačným abstraktně německým vzděláním a pruskou vůlí k moci ve službě válečného státu: že totiž opravdu německé ideje, zrozené z německé duše a z německých dějin světových, dostanou se přece k moci a určí německé činnorodé síle správný politický cíl a že na cestě k němu bude nalezena pravá nadnárodní životní forma německé jednoty. Jiná metoda by německý svět úplně rozštěpila a nikdy by toto rozštěpení nepřemohla. Ostatně: Machiavelli nebyl vlastně ani reálným politikem, nasmal vůbec nejhlubších účinků oné násilnické politiky, kterou doporučoval. Pohrával si v duchu s jejími okamžitými efekty, ale nikdy nic skutečného v Itálii nevybudoval. Jeho duch spíše udržoval jeho vlast v staletém neplodném rozkladu. A to měl být příklad pro německou politiku? (Srovnejme s tím, co víme o Leibnizově politickém názoru!)

pravé inteligence v Evropě dovoluje pruské brutalitě její vzestup.

Až dosud používalo Prusko jen otevřeného boje. Rozhodný okamžik přijde tehdy, až násilí uzavře podlou aliancí se lží. Teprve lež otráví celou budoucnost. Až se toto zasnoubení uskuteční, pak se rozlučte navždy s Německem, které jste znali, s jeho duchovní poctivostí, důkladností, vnitřní velikostí a slavnou genialitou. Všechno to zanikne beze stopy, bude utopeno v úplné směsi dobra i zla, práva a bezpráví, pravdy a podvodu. Spojení neřestí jihu a severu, to jest příliš mnoho najednou! Machiavelli, vyvrácený Fridrichem Velikým a uskutečněný „Tugendbundem“! Nebesa, ve vašem vlastním zájmu tisíckrát více než v našem: ušetřte svět této budoucnosti!“

Všechno přišlo doslovně tak, jako to Quinet tehdy předvídal. Není-li to podivuhodné? Připomínáme čtenáři, co jsme řekli v apokalyptické vstupní úvaze o strašlivém smíšení dobra a zla, ducha a zloducha, pravdy a lži v této fázi světového vývoje, a že nové Německo vše přivedlo až k poslední, nerozlučitelné zněti v duších i v politice. To vše předvídala již před sto lety intuice tohoto francouzského křesťana, který byl pravým opakem nepřítele Německa. Vidoucí člověk rozeznává často podle jediného slova stav duše svého bližního, který jiní nechápou ani po padesáti letech spolukří. Necítovali jsme zde Quineta jen proto, abychom použili zajímavého citátu, nýbrž proto, že na důkladném pochopení novějšího německého duševního stavu a celé této apokalyptické fáze, které právě on dává nejkonekventnější výraz, závisí i správné porozumění celých novějších světových dějin se všemi jejich odpovědnostmi a duchovními praxáklady.

BISMARCKOVSTVÍ A JEHO DŮSLEDKY

Vedení Quinetovým proroctvím o prusko-německém vývojevém pochodu poohlédneme se nyní po nejpodstatnějších událostech desetiletí, která vedla od Bismarcka k první světové

válce. Překročil bych úkol této knihy, zhodnotiti události filosoficky, psychologicky a nábožensky, kdybych popisoval podrobně dějiny. Mohou býti zhodnoceny jen určité události a vývojové souvislosti, nejvíce nabitě příčinností a projevující tendence doby ve výrazu zcela zralém a vyhraněném. Jsou to reflektory, vržené na skutečné stavy ducha a odpovědnosti. Snad je toto nový a potřebný způsob, jak psáti dějiny, při nejmenším alespoň nutné doplnění práce dřívějších historiků, kteří v otázkách duchovní souvislosti a psychologických výkladů až dosud, téměř bez výjimky, byli velmi málo kompetentní. K výjimkám patří Jakub Burckhardt, autor díla „Kultura renesance“ (Kultur der Renaissance), a C. J. Burckhardt, který napsal spis „Richelleu“. Bez této metody povede dějepisectví - zvláště v dobách vznícené nacionální sebelásky - vždy jen k učeným zblouděním celých generací.

Evangelium sv. Matouše počíná se touto rodopisnou tabulkou: „Abraham zplodil Izáka, Izák zplodil Jakuba, Jakub zplodil Judu a jeho bratry.“ Podobně by se dalo říci: „Bismarck zplodil Bülowa, Bülow zplodil Bethmanna, Bethmann zplodil světovou válku.“ Jest jistě nesporné, že Bismarck, střízlivě hodnotící evropské skutečnosti, byl by se vyhnul mnoha chybám, kterých se dopustili jeho epigoni. Přečtěme si jen „Paměti“ lorda Granvillia, abychom viděli s jakou prozíravostí a sebeovládáním dovedl se „železný kancléř“ vyhnout tomu, aby ani v nejmenším neznepokojoval držitele britského imperia. A přece zrovna tak málo lze popřít, že právě on byl východiskem a ztělesněním novoněmecké kletby. Pruská tradice byla však ještě daleko silnější a daleko omezenější než on sám; do byla si jeho osobou německého národa, zmocnila se jeho osudu a vnutila mu svou politiku. A právě geniální Bismarckova obratnost a rozhled, se kterým své dílo uváděl na scénu, jakož i smysly matoucí úspěch, který provázal jeho rány kladivem, řinčící po celé Evropě, cynický materialismus a bezohledné, vše pronikající pohrdání právem, pojišťovaly jeho násilnickou moc

nad současníky a především rozvrátily poslední morální odpor německého národa.

Jistě by býval Bismarck nikdy neradil k návštěvě Tangeru, ani k „pardálímu skoku do Alžíru“, ale přece jeho válečná politika odtrhla od sebe beznadějně Německo a Francii a jeho vášnivá dychtivost pokořit Francii se přelila v německý lid. Byl zakladatelem mocenské politiky lidu, jehož temperament je nakloněn k tomu co je bez hranic a bez míry, a který chtěl nyní dělati reálnou politiku při svém špatném hodnocení skutečnosti. Bismarck by se byl vysmál Bülowu, tak jako by ostrovtip Bülowův činil směšným Bethmanna a Jagowa a jako by se Jagow docela určitě posmíval Hitlerovi, ale přece vyšli všichni z téže vysoké školy a následovník dědil vždycky všechny obtíže, zplozené politikou předchůdců, a snažil se vždycky ještě pošetilejšími nápady zažehnat zlo, které nevyhnutelně plynulo ze stále vzrůstající izolace Německa. Bülowova světová politika, jež musela odvrátiti Anglii od Německa, byla jen následkem odtržení evropského jihovýchodu od nacionálně zúženého, novoněmeckého světa, který zplodila Bismarckova maloněmecká politika. Kdyby byl chtěl Hitler toto zúžení a tuto uzavřenost opět odstranit, pak bychom mohli souditi, že má správný instinkt; on však zůstával opět zajatcem oné maloněmecko-velkopruské metody, založené Bismarckem, která nikdy nebude schopna zachránit Německo z jeho křečovitosti a z izolovanosti a spojit oblast Rýnskou a Labskou s Dunajem a Orientem. Národ, jenž je odkázán na širší prostor, na důvěru a sympatii světa i na světová spojení, byl za hínění zbraní zahánán do úzkiny a pak se oddal přeludu, že lze znovu dobýt ztracené křídlo krví a železem, blufem a hrozbami. - Smrtný rozpor mezi německými životními podmínkami a pruským náboženstvím války - ten byl přece v nejhlubším svém bytí zplozen Bismarckem.

Bethmann-Hollweg obhajuje se ve svých Memoírech proti výtkám, které mu byly učiněny pro ponorkovou válku a pro jiné militaristické krátkozrakosti německé válečné politiky.

Praví, že prý na tom nemá viny, že v německém lidu byla militaristická potence zbožněna nad veškeru míru a povýšenost na jediný prostředek k řešení všech těžkostí tohoto světa.

Podle Clemenceaua je válka tak strašně komplikovanou věcí, že nesmí být nikdy přenechána kruhům vojenským. Ludendorff řekl, že politika je tak nesmírně těžkou záležitostí, že nesmí být přenechána politikům. Dva rozdílné světy! V Německu musela si válečná politika podrobit politiku civilní, neboť civilní politika sama uznávala jen válku a válečné hrozby za prostředky politiky světové. Mocenská politika je politikou generálů a skončí vždy, ať již tak nebo onak, diktaturou generálů. Když byl Bismarck Vilémem II. propuštěn, přinesl anglický časopis „Punch“ karikaturu, která vzbudila velkou pozornost celého světa. Byla nadepsána: „Lodivod opouští loď.“ Ale nebyl to nakonec přece tento lodivod, který dal lodi v základě špatný směr a zavedl ji na moře plné skalisek, z něhož nebyli schopni rozliční, po sobě nastupující kapitáni, naléztí východ?

Bismarck byl příliš inteligentní, aby na konci svého života nebyl sám viděl pravdu takovou, jaká byla.* Bülow vypráví v „Pamětech“, že Bismarck volal na smrtelném loži v úzkostném snu: „Rusko, Srbsko, Anglie!“

Citovali jsme dále nahoře proroctví Quinetova a jejich výhled na osudný okamžik, kdy se v pruských akcích proti Evropě spojí násilí se lží. Jestliže pozorujeme v tomto směru metody, kterých bylo použito při přípravě války v roce 1866 a roku 1870, a srovnáme-li je s oněmi, které byly určeny k to-

* Podle mínění Luciena Corpechota v jednom článku ve „Figaru“ projevila se největší genialita Bismarckova snad právě v tom, že sám poznával stále víc a více nebezpečí, které hrozí jeho dílu, a že předvídal osudný konflikt, který bude mít jednoho dne s celou Evropou „německá pevnost“, vystavěná navzdory uprostřed kontinentu. Bismarck chtěl být „regulátorem teutonského furoru“, ale byla to právě jeho vlastní rozkladná slova a činy, které nalily benzinu do německé nádrže. „Jestliže mne neslyší“, řekl 21. listopadu 1887, „jest říše ztracena a bude ztracena, ať již nebudu mluvit.“

mu, aby v červenci roku 1914 maskovaly německou iniciativu a svalily odpovědnost na bedra protivníků, vidíme, jak přesně napodobovali a předstihli žáci mistra. Dne 19. června 1866 psala císařovna Bedřiška své matce, královně anglické, o Bismarckovi: „...Neuplyne dne, aby tento zlý muž (Bismarck) s největší dovedností neodporoval tomu, co je dobré, a neučinil a nepopouzel k válce tím, že všechno tak zkroutí a převrátí, až to konečně poslouží jeho cílům. Jakmile nám zavítne jen trochu naděje a nějaká možnost, abychom vyšli ze slepé uličky, hned poté se dovíme, že tato možnost byla zmařena. Pletivo lži je takové, že jsme z toho docela bez sebe, jakmile jen o něm slyšíme; ale síť je dovedně utkána a král je do ní - docela proti své vůli a aniž to pozoruje - stále více zaplétán. V Berlíně nikdo nechce válku. Jen jediný Bismarck jí chce stát co stůj a proto zatajuje králi varovné depeše cizích mocností.“

Tím způsobem byla prosazena válka v roce 1870 a celá odpovědnost svalena na toho, kdo se dal zapléstí v sítě a dal se lehkomyšlně strhnout, aby válku vypověděl. Válka přišla k Bismarckovi jako Erdgeist k Faustovi: „Du hast mich mächtig angezogen, an meiner Sphäre lang gesogen, hier bin ich!“ (Tys na mé sféře dlouho ssál, tys mocně na mne zavolal, a teď jsem zde!)*

Již roku 1864 formuloval Bismarck ruskému radovi Ewertovi svůj vnitropolitický program a jeho vnější podmínky takto: „Jedny koupím, druhé zastraším, další porazím a konečně všechny pro sebe získám, když je povedu proti Francii.“**

* J. Scherr měl docela správné tušení, když v prvním svazku „Čtyři knihy německých dějin“ (Vier Bücher deutscher Geschichte) na str. 71. napsal: „Vůbec jenom takoví lidé, kteří uzavírají svůj patriotismus do úplné nevědomosti, mohou věřit, že jen Francie nebo dokonce jen francouzský císař sám zavínil válku. Prusko, ono až k řece Mohanu rozrostlé Prusko, potřebovalo a chtělo válku nemáně, musilo ji chtít, aby vyplnilo svoje německé poslání, t. j. popruštění celého Německa.“

** Srovnej F. Lifschitz: „Bismarckovy válečné metody kdysi a nyní“ (Bismarcksche Kriegsmethoden einst und jetzt), Bern 1918.

Vhodný důvod k této válce dalo španělské nástupnictví. Busch, literární spolupracovník Bismarckův, vypravoval, jak mu uložil řídit rafinovaným způsobem německou tiskovou kampaň proti Francii. Všechno musilo býti tak líčeno, jako by provokace přicházely jen z Francie. (Francouzským citlivým místem bylo vždy ohrožení se strany Španělska; po prvé nastalo podráždění v době Richelieuově a dalo první podnět k jeho konfliktu s Habsburky, po druhé roku 1870 a po třetí za Hitlera.) Záznamy „Ze života Karla rumunského, 1894“ (Aus dem Leben Karls von Rumänien) naprosto jasně ukazují, že Bismarck v otázce obsazení španělského trůnu, která se stala důvodem k válce, měl prsty ve hře a všechno aranžoval, ačkoliv to ve svých vzpomínkách popírá.

Právě tak jako roku 1914!

Busch vypráví: „Když se španělská otázka stala palčivou, počal Moltke hned vypadati o deset let mladší. Jakmile se však dověděl, že Hohenzollernové se zřekli trůnu, ihned zestárl a cítil se unaven.“

Bismarck vypráví ve svých Vzpomínkách, že při historickém obědě s Roone a Moltkem, kdy umlouvali proslulou „Fanfáru“, dovodil toto: „Když jsem text, který neobsahoval ani změn, ani dodatku k telegramu, ihned dal nejen novinám, nýbrž sdělil jsem jej telegraficky také všem našim vyslanectvím - prováděje tak nejvyšší rozkaz - způsobil jsem, že byl ještě před půlnocí znám v Paříži, a tam i obsahem i způsobem rozšíření vyvolal u galského býka podráždění jako červené sukno. Musíme je bít, jestliže nechceme přijmout úlohu poražených bez boje. Úspěch však závisí přece jen v podstatě na dojmu, jaký vyvolá vznik války u nás i u ostatních. Jest důležité, abychom my byli napadeni, a galská vypínavost i vznětlivost nás jimi učiní, když s evropskou otevřeností oznámíme (pokud možno bez hlásné trouby Říšského sněmu), že jdeme bez bázně vstříc veřejným francouzským vyhrůžkám.“ (Právě takový telegram poslal Bethmann roku 1914 do Vídně. - Vše záleží na tom, „abychom my vzbuzovali dojem napadených“.) Když vojenští hosté porozuměli hostiteli, byli oba

tak potěšení, že Bismarck byl sám, jak vypravuje, překvapen. Dostavila se jim opět chuť k jídlu a hovořili vesele. Roon pravil: „Starý Bůh ještě žije a nenechá nás v hanbě.“ Již tehdy dělali si nárok na Boží pomoc německým zbraním - jako v obou následujících válkách.

Jací jsou to jen lidé!

Bismarck mluvil o Francouzích vždy jen s pohrdáním. „Francouzové jsou národem nul, stádem... Je to třicet milionů poslušných zulukafrů, každý z nich je bez řízosti a ceny, nemohou se rovnati ani Rusům a Italům, natož pak nám, Němcům!“...* „Když stáhneme takovému Galovi jeho bílou kůži, nemáme před sebou nic jiného než Turka!“ Jeden kardinál ho prosil, aby národ, tak těžce postižený, neponižoval ještě více. „Ach, co, - přerušil jej rychle Bismarck - alespoň na toto hluboké ponížení nikdy nezapomenou. Ostatně nemůže býti naším úlohou krmit francouzskou opici cukrem.“ (H. Wagner: „Porážka Napoleona III. /Der Niedergang Napoleons III./ Berlin 1889.)

A mírové podmínky z roku 1870 vsakutku cukrem nebyly!

Když se o nich podle Roonova vypravování Favre dověděl, sbělely mu prý úplně ve čtvrt hodině vlasy. Při uzavírání míru se však Bismarck po prvé dověděl, jaké běsy tato válka a její úspěch probudily v německém národě. Musil vyhovět vůli generálů a vzít Francouzům víc, než pokládal za moudré; nejhoršími anexionisty byli profesori.** Renan varoval v dojemném

* Velmi charakteristické je, co píše paní von Bismarck svému manželovi v dopise: „Bojíme se, že nenajdete ve Francii žádné bible, a proto Ti co nejdříve pošlu žaltář, aby sis v něm mohl přečíst proroctví proti Francouzům: „Potomstvo bezbožníků vezme za své.“

** Treitschke psal právě tak, jako všēněmečtí profesori za světové války: „Bláhový nápad, že by ohleduplnost a velkomyšlnost k poražené Francii byly mohly zajistit územní stav Německa, se dvakrát strašlivě vymetl... Jsmē dlužni tomuto světadilu trvalé zajištění míru mezi národy... Také státníci přítomnosti, kdyby se jen chtěli všit ve změněnou rovnováhu mocností, brzy by pocítili, že sesílení německých hranic dostačí úplně k záchraně světového míru.

listě, adresovaném Davidu Straussovi, před takovýmto mírem a ptal se: „Je důstojno Německa přivlastnit si násilím vzpírající se rozhořčenou a - od zpusťování Štrasburku - zcela nesmiřitelnou provincii?... Chvilu je slavnostní. Ve Francii jsou dva myšlenkové směry. - První uvažují asi takto: „Učiníme tomuto ohavnému obchodu konec co nejdříve! Vzdejme se všeho, i Alsaska a Lotrinska; podepišme mír! Ale pak nenávist až na smrt, přípravy na odvetu bez oddechu, spojenectví s kýmkoliv, bezmeznou povolenost k celé ruské rozpínavosti, a mějme jeden jediný cíl, jednu jedinou vzpruhu životní: Vyhlazovací boj proti germánské rase.“ Druzí říkají: „Zachraňme integritu Francie, provedme konstituční zřízení, napravme svoje chyby nikoliv tím, že budeme snít o pomstě za válku, ve které jsme byli nespravedlivě označeni za útočníky, nýbrž tím, že uzavřeme s Německem a s Anglií spolek, jehož úkolem by bylo vésti svět po cestě svobodného zušlechtění.“ Německo rozhodne, zda si Francie zvolí ten či onen směr politiky. Tím však zároveň rozhodne o budoucnosti lidské mravnosti vůbec...“

Německo, opojené vítězstvím, rozhodlo o volbě francouzské politiky tak, jak to Renan předvídal.

PRVNÍ DĚDIC ŽELEZNÉHO KANCLÉŘE

Nemůžeme ovšem v této knize líčit celou éru Bismarckovu. Pokusili jsme se jen objasnit diabolický charakter tohoto mohutného zjevu.* „Povstane muž v Prusku...“, pravil Edgar

Kdo může, při naší povinnosti zabezpečit světu mír, ještě namítat, že Alšané a Lotrinčané k nám nechtějí náležet? Před svatou nutností těchto velkých dní budou... tato lákavá hesla demagogů bez vlasti, žalostně ubohá... Je nejvyšší čas... podivuhodná příměš podává nám... věnec slávy... Uchopme jej statečnými rukama, aby nám krev drahých padlých nevyčítala naši váhavost!“

* Dábelské vzniká v životě podobně jako genitální duchovní. „Jeť mi jasné,“ praví se v tomto smyslu ve výborném pojednání, uveřejněném v „Schönere Zukunft“ (24. ledna

Quinet. Víc než šest staletí kolonizátorského německví ztělesnilo v něm své nemilosrdné, neodolatelné, bdělé, cílevědomé dílo výstavby, otužilé v boji s pralesem, s praobyvateli, s pra-instinkty a užilo jich při řešení německého chaosu a evropského problému Německa. Zděděná síla požehnání obrovské práce plné odříkání a neslýchané disciplinovanosti se spojila se zvůlí a násilím staletého vyvraždování a potlačování lidského života. Německá dobromyslnost, rakouský barok, francouzská civilizace a „insouciance“ byly bez námahy odhozeny. Neoporovnatelný úspěch oslnil současníky a otrásl velmi hluboce důvěrou v mravní řád světa. Proto vše pronikající zdánlivý a povrchní pořádek zavládl na zničených základech pořádku morálního a opravdového, a pyšná, zdánlivě nerozkotatelná jistota na podkladě nej-svévolnějšího rozkladu posledních zbytků evropského společenství národů.

Rozhodující však nebyla nedostižná síla a jistota tohoto velkopruského útoku proti Evropě, nýbrž zrada vzdělanců, křesťanů, humanistů, básníků, universalistů, kteří se domnívali, že v nově povstalé karikatuře Německa dostane se k moci jejich duch, jejich humanita, jejich hudba, je-

1932) - „že tak jako existují lidé, kteří usilují o dokonalost a jsou jí nadšeni, existují i takoví, kteří tíhnou ke zlému. Jsouce jim přitahováni, dospívají k poznání a k náboru na zlo, a to na ně přenáší část démonických sil; a tak jsou uschopněni sloužit zlu a zlem působit právě tak, jako jsou svatí schopni působiti s Bohem a pro Boha.“

Pozorujeme-li na př. generace, které předcházely narození genů, jako Bacha nebo Mozarta, pak sennáme, jak se jejich otcové a prarotcové s nejpokornějším vypětím namáhali dosáhnout dokonalosti a dnem i nocí pílne pracovali, aby všechno to, co pracně získali, dali tomuto vyvolenému dítěti do kolébky. Nebyl to tedy jednoduše jen dar nebes - nikoli: zazáření genia bylo odměnou za námahy předchozích pokolení. Právě tak je tomu i se zrozením ďábelského. Jestliže celé generace zbožňují válku a sílu a vyhláší moci jsou jen pro posměch, pak jednoho dne vznikne diabolické jako odměna pekla za dílo celých generací a staletí. Bez tohoto výkladu nelze porozuměti ani dějinám nové doby, ani dění našich dnů.

jich universita. A propůjčovali tedy této karikatuře všechny svoje síly. Prozířetelnost chtěla je tím jistě potupit a zřetelně ukázat, jak se títo strážcové „duchovní kultury“ stali nevěreckými a bezcharakterními a jak si neuvědomují a nevidí svou skutečnou bezcennost. Bismarckův největší čin ve službě Boží byl, že toto odhalil. Jeho následovníci se pak odkryli úplně.

Ale musíme se zabývatí především politickými důsledky. Nezadržitelné další plození zla musilo býti podle všech psychologických zákonů tak provedeno, že právě Bismarckova neobyčejná genialita, rozhled, obratnost, i zděděná bystrost v zacházení s lidským odporem, která do tohoto silného muže přešla z tradice rytířského řádu - vytvořila podnik, naprosto odkázaný jen na generálního ředitele, který jej založil. Svě nástupce však také uvedl v pokušení, aby si hráli s onou imponující silou, kterou po sobě zanechal, a aby se dále bezhlavě pokoušeli o odvážné rozšiřování moci. Zároveň se musilo také ukázat, že moc ohlupuje a že všechny pudy a vášně, vzbuzené dílem Bismarckovým v německém národě, musily z vlastní podstaty vésti vždy k větší a větší zaslepenosti. Každá sobeckost počíná chytrostí a končí slepotou. Podívejte se přece také na cizí práva a na skutečnost ve světě, na skutečnost, v základě jednoduchou, že Já není svět... V druhém díle „Fausta“ se praví: „Die Menschen sind im ganzen Leben blind - du, Faust, werdest es nun am Ende!“ (Po všechen život lidé alepi jsou: ty před koncem svým, Fauste, oslepneš!)

Mocnosti, kterým Bismarck vydal všanc svůj národ a jeho odpovědné vůdce, nemohly učinit nic jiného, než způsobit ve znamení reální politiky nejreálnější izolaci sebe, jakou si lze jen myslit. Ve shora citovaném dopise, který adresoval Renan koncem roku 1870 Davidu Straussevi, byla pronesena k Hohenzollernům - bohužel triumfujícím - výstraha, jež ovšem asi nikdy nedolehla k jejich sluchu. Zní takto:

„Na Kalaat-el-hosn, největším zámku křižáků, který dodnes stojí v Syrii, nalézáme krásnými literami vytesaný nápis ze 12. století, který by si měli dáti Hohenzollernové vytesat na štítu všech zámků:

Sit tibi copia,
Sit sapientia,
Formaque detur:
Inquinat omnia
Sola superbia
Si comitetur.“*

První nástupce Bismarckův, Vilém II., zdědil téměř nevyčerpatelný kapitál důvěry, moci a národního bohatství. Všechno prohrál a stěží by se našlo místo, kterým by byla tragika tohoto skvělého života a jeho morální prázdnoty i sdivočlosti jasněji označena než shora citovanými slovy: „Inquinat omnia, sola superbia si comitetur.“

VILÉM II. A BÜLOW

Bismarck dal 24. února 1887 v úředním listě „Post“ prohlásiti odpověď některým anglickým novinářským hlasům, které podkládaly Německu úmysl, že chce pochodovati v případě války přes Belgii. Čteme tam: „Německá politika je rozhodnuta nepočínati válku proto, poněvadž myslí, že jí bude vnučena“, prohlásil kníže Bismarck již 11. ledna se vší důrazností. „Ale mimo to nepočne Německo nikdy válku porušením některé evropské smlouvy. V Anglii se připouští, že německo-francouzské hranice staly se pevnostními opatřeními se strany francouzské neproniknutelnými pro každou ofensivu a že proto německý generální štáb musí míti na zřetel možnost prorazití skrze Belgii. My však nevěříme, že by angličtí novináři, ať jsou jakkoliv prozíraví, byli schopni tak snadno vyčerpat všechny kombinace německého generálního štábu. Rozhodně se však mýlí, jestliže myslí, že politické vedení je u nás podřízeno názorům generálního štábu a že tomu není právě naopak. Tak jako nebude porušena Německem

* Můžeš být bohat, můžeš být moudrý, může ti být dána všechna nádhera - všechno přijde vniveč, zachvátí-li tě pýcha!

neutralita Švýcarska, tak také ani neutralita Belgie nebude dotčena. Německé státnictví klade příliš velkou cenu na svou pověst co nej-přísnějšího strážce smluv, které zřídila Evropa pro ochranu svého míru."

Éra Viléma II. je nejlépe charakterisována tím, že názory generálního štábu staly se právě v ní nyní nadřazenými názorům politickým. To bylo však jen zdánlivě v rozporu s Bismarckovým dílem, neboť jak jsme už obšírně ukázali, nebyla politika prvního kancléře v základě ničím jiným než politikou meče a válečné hrozby, i když byla při hlubší znalosti cizích mocenských rezerv a tradicí strategicky prozíravější, obezřelější, opatrnější a vyčkávající. Ve skutečnosti nebyl tedy generální štáb podřízen politice, nýbrž zralejší a rozumnější militarismus vykonával nejvyšší kontrolu nad jeho krátkozrakou bezohledností. Jakmile však prozíravý realista, užívající meče, odešel s jeviště, ukázal se ihned bez zastření podstatný mocensko-politický charakter nové říše na zemi i na moři. Když Haldane roku 1912 přišel do Berlína, jednal s ním Tirpitz a ne Bethmann-Hollweg.

Nejvyšší úředníci zahraničního úřadu byli politicky tak podřízeni, primitivní a bez hlubších znalostí zahraničních věcí, že neměli proti vojenským kruhům vůbec žádné autority, což se také projevilo v postupu Moltkeho koncem července 1914. Ba možno říci, že byly situace, kdy světa znalí civilisté zahraničního úřadu myslili ještě militarističtěji než sami vojáci. Máme pro to zajímavé doklady v Tirpitzových Pamětech. Také Bülowova politika byla čistě vojenská; byl to maličký Alberich, který mával Wotanovým mečem sem a tam, dával k němu trpělivým sousedům čichatí a přičítal si za obrovský úspěch, jestliže uhýbali jeho dětinským provokacím. Nevěděl však, že se pak sešli, potřásali hlavami a sjednotili se v názoru, že není daleko doba, kdy již nebude možno uhýbat a ani se nebude smět uhýbat. Jeden z nich nazval Německo „*bateau ivre*", t. j. opilým korábem, a označil tím nevypočitatelné pohyby tohoto obrovského mocenského tělesa, jedoucího bez kormidla,

kteřé neřídily zjevně ani principy idealistické, ani realistické, nýbrž které hnaly jen rozmary, dojmy a temné mocnosti.

Velká publikace dokumentů, vydávaná po válce, byla určena k tomu, aby oceánem potíštěného papíru zatopila nepohodlné dokumenty Kautského, což se jí naprosto nepodařilo. Vydavatelé této publikace chtěli dokázat, že německá politika byla v předválečných desítiletích mírová, což se nemohlo podařit již proto, že nositelé německé vůle válčiti neseděli v zahraničním ministerstvu. A skuteční vůdcové Německa, vojáci, spřažení s těžkými průmyslníky, opravdu nechtěli v oněch desítiletích ještě válku, protože Německo nebylo ještě připraveno pro válku na dvou frontách a na moři. Velká válka a německý spor s Evropou, mající za cíl vytvořit docela nové rozdělení moci na kontinentě i v celém světě, byla předpověděna až na onu dobu, kdy skutečně také propukla. Ti, kdož chtěli vyčkati vhodné chvíle, měli však mnoho práce, aby napravovali nové příležitostné pošetilosti a beztaktnosti svévolné hlavy státu. Když se tedy Vilém II. pyšnil tím, že zachoval světu po čtyřicet let mír, lze na to odpovědět, že měl při tom mnohem více štěstí než rozumu a že to nebyla zásluha ani jeho, ani Bülowova, jestliže již před rokem 1914 nevzplanul z různých podnětů válečný požár. Po odchodu Bismarckově pokusilo se pět různých skupin získanou moc říše zhodnotit a dále rozvíjet jednostranně - bez rozhledu i znalostí světa - směrem a v duchu svých tradic a zájmů, a proto působila na císaře každá ve svém smyslu. Tahaly ho brzo sem, brzo tam a tím vnášely do německé zahraniční politiky dojem zmatku a nejistoty. Armáda, válečné a obchodní loďstvo, těžký průmysl, velkobanky (Helfferich a bagdaské zájmy) a Všeněmci měli ve všech oněch skupinách svoje přívržence (Bernhardi) a v zásadě prováděli jen poslední důsledky nacionální myšlenky.

Hitler dokončil pak synthesu všech těchto směrů, spojiv velkoprusáctví se všenněmectvím, pojav pozemní i námořní vojsko do jediného gigantického vyzbrojovacího programu a podrobiv si všechny průmyslové i finanční skupiny státní politiky. Tehdy šlo všechno ještě vedle sebe a přes sebe, jedna

skupina byla pro západ, druhá pro východ a světová politika Viléma II. byla výrazem tohoto nedostatku pevné a jednotné orientace a cílevědomosti.

Velmi příhodně praví Brandenburg ve své knize: „Od Bismarcka ke světové válce“ (Vom Bismarck zum Weltkrieg), Berlín 1925: „Zajisté, že taková politika, byť se zdála sebe-lákavější, byla přece v základech nanejvýš nebezpečná. Vyžadovala neustálého lavírování. Bylo nutno nakláněti se silně brzy na tu, brzy na onu stranu, býti zdánlivě připraven uchopiti podávanou ruku, ale nesmělo se tak nikdy udělati skutečně, ani ji zase odstrčit, protože pak by bylo bývalo pokračování ve hře nemožné. Hrozilo nebezpečí, že bude získána u obou ostatních skupin pověst úplné nespolehlivosti. Když však oba dva druzí, unavení hrou, dali přednost tomu, že se budou navzájem snášet, aby se nemusili stále namáhati o naši přízeň a za ni platit bez vyhlídky na to, že jí někdy úplně dosáhnou, Německo bylo vyřazenou ze hry. Naše koloniální a světová politika neměla nikdy jakéhokoliv pevného cíle.“

Německé politice oněch desítiletí se trpce vyčítá, že ani na západě, ani na východě nedosáhla žádného spojení. Ale nesmíme při tom zapomenout, že za tímto kolísáním přece ještě působilo správné tušení z dávných dob, totiž že Německo jest zemí, ležící uprostřed mezi východem a západem, a že bytostné zájmy je přitahují a zavazují na obě strany. Jestliže tuto zprostředkovací úlohu pojímala jako možnost věčného kolísání se strany na stranu, místo aby jí opravdově a prozíravě poukázala k vyrovnání a ke zprostředkování mezi oběma světy, těžce chybovala. Této politice chybělo právě ono vyšší pojetí vše-evropské úlohy, jakou mělo kdysi Německo, a chyběla jí odvaha ke všem z ní plynoucím důsledkům. Ukazuje se zde, že Německo musí stále i ve svých bludech a rozpacích - aniž by to samo chtělo a samo o tom vědělo - vydávati svědectví pro své pravé určení a svou odpovědnost Evropě.

Bilow se rád vydával za kosmopolitu. Byl však ve své podstatě nejúzkoprsejším Prusem, jakého si lze myslit. Také Bismarck byl Prus, ale aspoň věděl, že říše má jiné zákony než

malost, a domníval se, že je lepší, jestliže se Německo omeší a zůstane kontinentálním státem. Bülow však chtěl dálku ovládati malostí, chtěl svět řídit z Postupimě. Zplodil ono Německo, které najednou chtělo dělati velkou světovou politiku, ale bez světových myšlenek a světového dorozumění. Když se pak všechny německé světové zájmy rapidně zvětšovaly a nebylo by bývalo nic důležitějšího než militarismus konečně nahradit federalismem - tehdy tyto omezené hlavy myslely, že jsou dvojnásobně nuceny podporovati každý německý zájem německou pěsí. Přehlédli, že se celý ten nesrovnatelný rozmach německého námořního obchodu - od roku 1897 až do roku 1907 se zdvojnásobil - rozvinul bez ochranné flotily a že námořní obchod může chrániti jen taková flotila, která může vskutku ovládat. Nezadržitelný důsledek své maloduché světově-politické a světově-hospodářské filosofie musil Bülow vnést i do zcela bezuzdného mocenského řádění nového průmyslového panství a do „postupimskosti“ (Potsdamerei) přenesené na celou zeměkouli. Čteme-li paměti otce generála Bernhardiho, poznáme podivuhodný prušácký typ. Tento muž, synovec romantika Tiecka, pocházející tedy z vysoce vzdělaných kruhů, a znamenitý znalec umění, který se nám jeví ve svých cestovních denících jako člověk všestranných duchovních zájmů, potřebuje se jen dotknouti jakéhokoliv politického thematicu a ihned se úplně po prusku scvrkne, stane se ledově chladným a bude mluvit a myslit jako barbar. Máme před sebou dvojníka, který přímo vzbuzuje strach a který vypořhl radikálně ze svého uvažování o politice všechno opravdu německé. Právě tak i Bülow. H r á l si více na vysoce vzdělaného člověka, než jím opravdu byl. V politice nebyl rozhodně ničím než studeným a úzkoprsým hráčem domina, který si k tomu ještě představuje, že svou diplomatickou mechanikou od Německa onu velkou katastrofu, na níž přece měl podstatnou vinu.

Bülowova kniha „Německá politika“ jest nechtěným obrazem kontrastu mezi obrovitými, světově-politickými úlohami

novověku a nedostatečnými prostředky tradičního, velkopruského státnického umění.

Zdá se, jako by Prozřetelnost přinutila knížete Bülowa, aby v tomto smyslu sám osobně podal drastické vyvrácení své politiky.

NĚMCI V HAAGU ROKU 1899 A 1907

Německá odpovědnost za světovou válku objevovala se při četných příležitostech a v kritických obrazech posledních sedmdesátilet - zejména pak posledních čtyřicetilet - stále novým způsobem, ale v téže protievropské tendenci, izolující Německo, takže i docela krátký historický přehled ukáže nám naprosto přesvědčující shodu všech svědectví o pravé příčině tak zv. „obklíčení“.

Nikdy se zajisté neprojevil duševní stav odpovědných kruhů a za nimi stojících vzdělaných vrstev zřejměji, než při obou konferencích v Haagu roku 1899 a 1907.

Když r. 1898 dostal Vilém II. ruský návrh na progresivní odzbrojení, napsal na jeho okraj: „Jestliže mně to nabídnou, dám jim přes hubu!“

A pokud se týče haagské konference roku 1899, vyjádřil se, že ji přijme, jen aby nerozladil Rusko. „Abych se neblamoval před Evropou, budu souhlasit s tím nesmyslem... Ale kašlu (doslovně s...) na všechna usnesení!“

Srovnáme-li způsob, jakým byl návrh na první haagskou konferenci přijat rozčleněnými politickými skupinami a tiskem v Německu a jak byl přijat ostatním světem, máme již názor o všem, co bude následovati. Všude ve světě téměř jednomyslné uvítání, ale v Německu téměř právě tak jednomyslné posměšné odmítnutí. Profesor von Kahl vyjádřil panující náladu slovy: „Naši předkové, staří Germáni, obrátili by se v hrobě při myšlence na úplné odzbrojení.“ Ostatní mocnosti, jejichž státním smyslem nebyl militarismus a jimž proto také úplně chyběla ona romantika vojenského ducha, která smířovala německého poplatníka s

finančními břemeny pro vyzbrojení, viděly ve svolání haagské konference poslední pokus ukončiti tíživé závody ve zbrojení a odstraniti nejistotu světové situace, ochromující celý hospodářský život tím, že by byla vysoce vyvinutou technikou uhašena zápalná jiskra. Německé veřejné mínění nebylo schopné docenit žádným způsobem tyto pohnutky. Celá akce byla považována za bluf, který měl odzbrojit Německo. - V nejlepším případě za výplod idealismu vzdáleného života. - Císař sám razil heslo o ostře nabroušeném meči, který je nejlepší zárukou míru. Neměli ani nejmenšího ponětí o tom, na jak silné tradici a na jakých sociologických předpokladech je založeno mírové hnutí v ostatních zemích, a proč není britský pacifismus teorií, nýbrž docela střízlivě praktickou pohotovostí poukázati oněch zkušeností, které byly získány vysoce organizovaným vyrovnávacím řízením v průmyslovém třídním boji i při mezinárodních konfliktech. Kromě toho znovuožiti myšlenky Free Trade přivedlo na počátku našeho století nositele britského světového obchodu do pacifistického tábora. Nejlepší články protiválečné se objevily ve vůdčích časopisech světového obchodu. Stále širší a velmi vlivné kruhy dospěly k názoru, že při obrovských pokrocích válečné ničivé techniky musí býti o jistotu Anglie pečováno nikoliv již jen mocenskými prostředky, nýbrž především i mezinárodním dorozuměním. Pokud se týče Ameriky, byly tam - právě tak jako v Anglii - především náboženské tradice pacifismu (kvakeři a puritáni) neporovnatelně silnější než v německém protestantismu, který se zcela a naprosto zapsal císařovi. Také tam bylo mírové hnutí něčím mnohem větším než pouhým ideologickým pacifismem. Bylo výrazem světově-politického názoru velkoobchodníků, kteří si heslem „we want a consolidated world“ (Chceme mít spořádaný svět) přáli spořádané a přehledné světové poměry, aby mohli svůj kapitál, svou techniku a průkopnickou energii rozšířit největší měrou dále do světa. Tyto kruhy podporovaly také více, než bylo tehdy známo, ruský odzbrojovací návrh v roce 1899. V tomto duchu podporovaly také na př.

Spojené státy s největším důrazem spojení všech amerických států.

Od roku 1899 do roku 1909 samy uzavřely třiatřicet smluv u smírčího soudu se státy, jako San Domingo, Haiti, Kuba, Panama a Persie, zatím co je Německo v téže řadě smluv znamenáno pouze jedinou stálou smírčí smlouvou! Ze všech doznání německého profesora Zorn a, jakož i ze vzpomínek ostatních delegátů (srovnej na příklad články od Lammasche v „Deutsche Revue“, červen a červenec 1915) jest zřejmé, jak hlubokým dojmem zapůsobila na tohoto právníka, vyrostlého úplně v pruských tradicích, spolupráce se zástupci všech shora jmenovaných směrů. Očekával pouhou ideologii a zatím se mu tu ukázal zcela nový svět velmi reálných možností a nutností, representovaný naprosto skutečnými, životními praktiky, kteří se opírali o nejsilnější tradice své kultury a svého hospodářství.* Ale Zorn, který byl za jednání naprosto získán pro haagskou ideu, nemohl již odvrátiti neštěstí, které hrozilo nezadržitelně vypuknouti nad Německem i nad ostatním světem z celého militaristického zaměření nového Německa. Tentýž duch, jehož pojetí vyjadřuje generál von Loringhoven ještě ve třetím válečném roce ve svém spise „Nauky světové války“ (Lehren des Weltkrieges), že totiž Svaz národů a rozhodčí soud znamenají

* Roku 1916 navštívil jsem v Salcburku prof. Lammasche, rakouského delegáta na haagské konferenci. Ukázal mi fotografie anglických a amerických delegátů a pravil: „Vidíte, tohleto je přece bez jakékoli pochybnosti elita anglosaská. Jsou to vesměs lidé z předních rodin, z nejvyšších vrstev, hluboce přesvědčení pacifisté, kteří žijí v pevné souvislosti s hlubokými náboženskými tradicemi svých národů, s kalvinismem, s kvakerstvím, jsouce uznávání veřejným míněním a výslovně podporováni svými vládami, pozdravováni všemi rozhodujícími orgány jejich tisku! - Srovnejte s nimi delegáty německé a jejich instrukce a uvidíte, jak sami pochybují a zoufají nad věcí, kterou mají zastupovat, anebo jak jsou úředně desavouováni, jakmile se k tomu přiznají. Podívejte se, jak lhostejné jsou naše církve a sekty k mírové myšlence, jak opovrhují vůdčími kruhy mezinárodního dorozumění, a vzpomeňte si jen, jakému posměchu je u nás vydáno těch několik pacifistů. Jestliže si to všechno uvědomíme, pak pochopíme, že to, co přišlo, musilo přijít.“

nesnesitelné poručníkování, tento duch je v novoněmeckém politickém myšlení příliš hluboce zakořeněn, než aby dovolil včasné přeorientování a otevřel německou duši naléhavé výzvě ostatního kulturního světa. Je možné ještě jinak, vhodněji objasniti tragickou izolaci Německa, než že v knize knížete Büllowa, která má titul „Deutsche Politik“, není o konferenci v Haagu ani zmínky? Vždyť opravdu: „Německá politika“ a „haagská politika“ byly neslučitelnými protiklady. A byly jimi proto, poněvadž nová německá politika nebyla v pravém a nejhlubším smyslu slova skutečnou německou politikou, nýbrž politikou pruskou. Příliš pozdě se dostala k dělení statků tohoto světa a hrála proto nyní úlohu povýšence, který místo aby vyhledával prozíravý arrangement se staršími tradicemi a s majiteli dlouhé a obětivné koloniální práce myslí, že zastraší ostatní svět válečnými vyhrůžkami a řečmi o moci. Způsob německého vystupování v Haagu položil základní kámen k Dohodě (Entente) a tím k „obklíčení“ Německa. Za vůdce německé delegace byl zvolen kníže Münster, který naměl o významu celé věci ani nejmenší představu a který proto na schodišti mírového paláce vykládal každému, kdo ho chtěl, i kdo nechtěl poslouchat, že „celá tato věc je humbukem“. Americký vyslanec White píše o něm ve své knize „Z mého diplomatického života“ (Aus meinem Diplomatleben, str. 408, Lipsko 1906): „Ačkoliv má vynikající vlastnosti, je kníže Münster - tento vskutku skvělý příklad vznešeného, starého německého šlechtice - naplněn myšlenkami, které byly směrodatné před padesáti lety.“ Tohoto poznatku by se mohlo užítí o celé německé světové politice. Velmi výstižně charakterisoval tuto zaostalost Německa americký delegát dr. Hollse: „Vlak je připraven k odjezdu, a jestliže Němci nenesednou, pak jim prostě ujede.“ A to se také po haagských konferencích stalo. A u nás pak ovšem vykládali o závisti a o zlobě...

Na první haagské konferenci byli naši delegáti pověřeni, aby hlasovali proti každému odzbrojení a proti mezinárodnímu rozhodčímu soudu. Již ostré odmítnutí prvního bodu uvedlo ostatní delegáty do silného vzrušení. Ale když pak ně-

mecká delegace zaujala stanovisko i proti smířčímu soudu, vypukla bouře. Italský delegát hrabě Nigra oslovil, hluboce pohnut, profesora Zorna a mluvil o velké odpovědnosti před dějinami, jestliže se projekt neuskuteční. Vyslanec White namáhal se v hodinovém rozhovoru vysvětliti knížeti Münsterovi oč vlastně jde a jaké rozhořčení se v celém světě vzbudí proti německému císaři, jestliže německá vláda nezabrání nezdaru věci.* Časté ujišťování o německé lásce k míru dostane se do nejšpatnějšího světla, jestliže se Německo v této věci postaví proti celému světu. Konečně White zvítězil. Delegát Zorn odcestoval do Berlína a prosadil, že byl dán souhlas alespoň ke zřízení stálého rozhodčího soudu.

Poněvadž se Zorn upřímně hlásil k základním ideám konference, byla naděje, že druhá haagská konference roku 1907 učiní pokrok a přinese dorozumění. Nejprve s největším důrazem dali Angličané na program otázku odzbrojení. Naprostý pacifista, premier Campbell Bannerman, tehdy ke konferenci zvolal: „Trvejte ve jménu lidskosti na tom, aby byl projednán problém odzbrojení.“ V článku „Nation“ oznámil, že britská vláda, která podala již snížením předloh pro rok 1906 důkaz své dobré vůle, jest ochotna jíti ještě dále, jestliže se s podobnými dispozicemi setká i na jiných místech. Ale odpovědí německé vlády byla hrozba, že konferenci vůbec neobejde, jestliže

* Nanejvýš zajímavým a pro tehdejší německou diplomacií velmi zahanbujícím dokumentem o Bülowovské výchově v Německu je kniha amerického delegáta v Haagu, vyslance Whita (*Aus meinem Diplomatenleben*, Lipsko 1906). Jak musil tento Američan přemlouvati vyslance hraběte Münsterera a psáti Bülowovi, aby jim oběma dal alespoň slabý pojem o tom, jak je důležité v zájmu samotného Německa, aby změnilo svoje stanovisko - to je přímo školní příklad pravého a zralého státnictví vůči diplomatické nedbalosti takové světové politiky, která se opírá jen o meč. Velmi významná je tato poznámka Whitova: „Před několika dny řekl jsem jednomu německému diplomatovi: ‚Vaši ministři by měli přece vysvětliti císaři, že svým odporem ke zřízení rozhodčího soudu přivolává na sebe ne-smírnou nevoli, za kterou nesmí převzít žádný ministr odpovědnost.‘ ‚Máte pravdu,‘ odpověděl mi diplomat, ‚jenže v Německu není ministra, který by měl odvahu říci císaři něco takového.‘“

nebude otázka odzbrojení vzata s pořadu. Druhá rána kulturnímu světu přímo do obličeje, byla, že Zorn byl nahrazen dvěma jinými delegáty. Jedním z nich byl profesor von Stengel, známý svým protimírovým spisem, druhý byl tajný rada Kriege, který rozčiloval konferenci svým suchým tónem, jímž potíral všechno, co jiným národům především leželo na srdci a co jediné bylo schopno odvrátit světovou válku. Wehberg poznamenává ve své knize: „Mezinárodní omezení ve zbrojení“ (Die internationale Beschränkung der Rüstungen, Stuttgart 1919, str. 219) v souvislosti s otázkou odzbrojení toto: „Nejdůležitějším, centrálním problémem druhé haagské konference bylo zřízení světového smírčího soudu. Německo jej svými, za vlasy přitáženými námitkami opět a opět ničilo. Všechno uvažování a vystupování Německa byly jen záminky, které v zásadě nezvratnému, odmítavému stanovisku německé Říše jen jaksi dodávaly zdání oprávněnosti. Druhá haagská konference skončila se proto podle slov Zornových všeobecným zmatkem. Všechny země byly německým stanoviskem zklamány.“

Profesor Zorn sám poznamenává k průběhu této konference: „S energií, hraničící téměř s úporností, vyžadovala většina států obligatorní rozhodčí soud jako souhlas se všeobecným mírem, k němuž se přiznávají. Německý zahraniční úřad prokázal znovu a znovu, že je docela neschopen porozumět a býti práv tomuto velkému mezinárodnímu hnutí. Přijetí obligátního rozhodčího soudu ve všech sporných otázkách nepolitického rázu nebylo nikterak v rozporu s německými zájmy. Místo aby se spojili s tak všeobecnou a tak silně se uplatňující vůlí ostatních států a tím prokázali vskutku nesmírně velkou službu mezinárodní mírové atmosféře, ustrnuli v zahraničním úřadě znovu na naprostém odporu a promrhávali čas a síly otázkami o námořním právu, jehož naprostá bezcennost byla každému znalci mezinárodního práva předem jasná. Proto se konference rozšla v největší disharmonii a v nejnepříjemnější náladě.“ („Tag“ 17. října 1918.)

A dále píše v „Kölnische Zeitung“ (15. června 1915): „Hluboce jsem lítoval, že krásná společná práce první mírové konfe-

rence se po druhé skončila rozladěním a přisnávám veřejně a na své čestné slovo, že jsem to pokládal a dosud pokládám za chybu německého zastoupení. - Všechny mé prosby u mého ctěného přítele, vyslance maršála von Biebersteina byly bezúspěšné."

Ale na všechna tato zjištění se nyní s německé strany stále znovu a znovu odpovídá: „Jiní nebyli také lepší, dělali také mocenskou politiku a dokonce ještě v mnohem větším měřítku a mnohem úspěšněji než my!“ Takové poukazy jen odvádějí od základů věci, neboť německá izolace nespočívá v tom, že by byl ostatní svět prováděl jen politiku práva a Německo jen politiku násilí, nýbrž v tom, že ostatní chtěli v H a a g u učinit přítrž svým hříchům a vytvořit mezinárodní právní záruku, kdežto Německo pod kletbou tradic pruského vojenského státu samo a nezvratitelně se rozhodlo hřešit dále. - Řekl to ostatně při této příležitosti haagského návrhu německý císař: „Jistý je takový mír, který je ochraňován štítem a mečem německého Michla. Dokud bude v lidstvu panovat dědičný hřích, do- tud bude trvati válka a nenávisť, závist a roztržka, a tak dlouho bude člověk pokoušen, aby druhého zkracoval. A co je zákonem mezi lidmi, je zákonem i mezi národy.“ Odpověď listu „Novoje Vremja“ na tuto řeč vyjádřila souhlasné smýšlení celého ostatního kulturního světa, s jehož naléhavým a upřímným přáním se tehdy Německo dostalo do tak osudné rostržky. Pravila: „Meč a štít německého Michla nejsou jediným prostředkem k ochraně míru. Německo mohlo snad víc než jiný stát podporovat velký plán, předložený Ruskem. A pokud se týká, že se hledají výhody jen proto, aby se mohlo druhému škodit, pak již pouhým dobrovolným sřeknutím se takových výhod by mohl být světový mír zajištěn. Německá politika však utkvěla na představě, že světově-politické pěstní právo musí být věčné a trvalé.“ - K všeobecným stížnostem ostatního kulturního světa na nesnesitelný finanční tlak, způsobovaný svě- tovým zbrojením, odpověděl německý vojenský zplnomocněnec v Haagu známým tónem: „N ě m e c k ý l i d n e b u d e rozdrcen břemeny daní a platů, n e n í na pokraji propasti, právě naopak,

veřejný i soukromý blahobyt roste a celková úroveň, standard of life, je rok od roku vyšší.“*

Jistě se nesmí zapomínat, že také ostatní mocnosti měly námitky proti závaznému smírčímu soudu a že byla dokonce i v této otázce dovolena veliká skepse. Diskutovalo se, zda jednoduché všeobecné nebo postupné odzbrojení jest vskutku prakticky možné bez daleko hlubších změn v názorech o mezinárodních otázkách a bez mnohem silnějších záruk v otázce mezinárodního právního řádu. Kdyby byli bývali němečtí zástupci kladli tyto otázky, byl by jim to jistě nikdo nezastíval! Ale posměšný a triumfující nihilismus ke všem základním pokusům uvést život národů na novou základnu a odvrátit hrozící evropskou válku isoloval Německo tehdy více než předtím a v ostatním světě vzbuzoval vědomí, že světový mír může být organisován nikoliv s Německem, nýbrž proti Německu. Bylť přece program mezinárodního odzbrojení jen vnějším rámcem, ve kterém se měly projednávat možnosti mezinárodního dorozumění obecně a činit pomalu jen opatrné první kroky k novému sjednocení evropských národů.

Po německé porážce pochopila to dostatečně i německá diplomacie. Tehdy, v roce 1919, odvažovali se mnozí dokonce vyslovovat věci, které později zase zamličovali, nebo dokonce popírali.

Ředitel S i m o n s se zahraničního úřadu řekl roku 1919 zástupci holandských Nieuwe Bureaus: „Německý politický vztah k otázce rozhodčího soudu a odzbrojení v roce 1907 byl - jak myslím - jednou z nejpodstatnějších příčin vypuknutí války roku 1914 a také i německé porážky.“

Právě tak zřetelně zdůraznil bývalý říšský zahraniční ministr hrabě B r o c k d o r f f - R a n t z a u dne 14. února 1919 v německém Národním shromáždění: „Přiznáváme, že stanovisko, které zaujalo Německo na haagských mírových konferencích

* Plukovníku v. Schwarzkoppenovi, který v otázce odzbrojení hájil německé stanovisko, byl universitou v Královci udělen čestný doktorát. A zrovna v tomto městě napsal prý kdysi Kant svůj „Traktát o věčném míru“...

k oběma základním otázkám (k smírnému soudu a k odzbrojení) neslo v sobě historickou vinu, za kterou musí nyní celý náš národ pykat. Nebyla způsobena jen přehnaným strachem před těžkostmi řešení, nýbrž i špatným oceněním politické hodnoty moci a práva.“

MAROCKÝ KONFLIKT A JEHO SVĚTOVÉ POLITICKÝ DOSAH

Bismarck řekl kdysi, asi v polovině osmdesátých let, hraběti Pavlovi Hatzfeldovi, jenž byl státním tajemníkem zahraničního úřadu: „Kromě Balkánu jsou na naší planetě ještě tři velká vosí hnízda: totiž Středozemní moře, Perský záliv a americká doktrína Monroeova. Dej Bůh, aby se Německo nikdy nemusilo do některého z těchto tří nebezpečných hnízd posadit.“

Ale Büllov se nemohl dočkat, aby se tak rychle, jak jen bylo možné, neusadil právě do nejnebezpečnějšího z nich, totiž do marockého pásma Přistrčil ho tam, Holstein, kterého nazval král Eduard v rozmluvě s vyslaneckým radou von Eckardsteinem „pekelným strůjcem nepokojů“.* (Ale tento ďábel-ský nepokoj tkvěl vůbec v zbohatlých a zpykáných mocenských kruzích německého národa, a Holstein nebyl ničím jiným než agentem zahraničního úřadu.)

Marně se ptali vždy znovu a znovu v Londýně a v Paříži, proč vlastně Berlín provádí neustále nesmiřitelnou provokativní poli-

* Eckardstein vypráví o tom ve svých Memoárech: „Podivné poměry“, mružel si král pro sebe; „opravdu bych rád věděl, kdo vlastně v Německu vládne.“ A pak pokračoval: „Je velmi obtížné učinit si správný přehled o politickém smýšlení v Německu. Nikdy se také neví, co vlastně chtějí. Kdyby se to vědělo, bylo by podstatně snadnější dorozumět se s nimi. Ale zdá se mi, jako by vedle císaře spolupůsobili v zahraničně politické hře ještě jiní nečetní činitelé. Nejdříve jsme byli ochotni dohodnout se s Němci v marokánské otázce. To nechtěli. Pak jsme se v této otázce dohodli s Francií a císař mi řekl, že ho Maroko vůbec nezajímá a že s dohodou mezi námi a Francií úplně souhlasí. Ale za rok poté najednou žádali v Berlíně mezinárodní konferenci...“

tlíku v marocké otázce. Důvod je velmi jednoduchý: vládněmečtí mocnější politikové všech kruhů chtěli se řídit receptem Bernhardiho. Proto vyprovokovali na koloniálním území spor s Francií, aby pak mohli rozpoutat touženou válku.* Holstein u dlouho mířil na Francii a seznamoval nanejvýš opurtunním využití dočasné vojenské bezmocnosti Ruska ke konečnému zúčtování s Francií.** Srovnajme dále uvedená data, na jejichž vzájemnou shodu upozornil Paléologue ve své knize o Maroku: „Un grand tournant de la politique mondiale“ (Velký obrat světové politiky): „Dne 13. ledna roku 1905 kapituloval Port Artur. Dne 12. února roku 1905 prohlásil německý zplnomocněnec v Tangeru francouzskému zplnomocněnci Chériseymu, že Německo neuznává marocké úmluvy. Dne 11. března roku 1905 utrpělo Rusko porážku u Mukdenu a 15. března musil generál Kuropatkin ustoupiti o 150 km zpět. Dne 23. března ohlásila německá vláda císařovu cestu do Tangeru, která se pak 31. března uskutečnila, při čemž měl císař proslulou řeč. Dne 28. května byla baltská flotila u Cusušimy úplně poražena a 6. června byl na žádost německé vlády propuštěn Delcassé. O několik dní později byl

* Když se to přece konečně nepodařilo, byli zlostí bez sebe. Advokát Class alarmoval letákem „Maroko straceno?“ celé Německo takto: „Německá vláda jest povinna vyřešit pro nás ihned marockou otázku, a to tak, že obsadí celé území, ležící na jihozápad od rozvodí, i s celým atlantickým pobřežím Maroka.“ To budiž bezpodmínečně požadováno „podle mravního práva nutnosti, které vlastně jedině jest a zůstane správným měřítkem v životě národů“. - „Proč vydáváme po léta nesmírné sumy na vojáky a flotily, jestliže jsme se předem rozhodli, že nepovedeme žádnou válku? Nejme dosti bohatí, abychom si je mohli vydržovat jen pro parádu.“

** Jaké úmysly převládaly tehdy ve všech nacionalistických kruzích, to poznáváme nejlépe ze slov generála Groenera, která napsal ve své knize o závěti hraběte Schlieffena: „Nikdo nemůže chtít vážně popírat, že v roce 1905 byla zmeškána dobrá příležitost k rozpoutání války, která byla stejně neodvratná, a to tehdy za podmínek vojensky i politicky nejvýhodnějších.“ - Proto neměla být přirozeně poslední dobrá příležitost v roce 1914 zase propasena.

Bülow za tento mistrovský kousek povýšen do kněžského stavu.“

Spousta aktů a literatury zakrývá skutečnou podstatu a spletitost marockého konfliktu. Ale právě význam tohoto konfliktu stojí za to, aby byl zhodnocen psychologicky a všeobecně politicky. Proto jsme jej vyňali z dění onoho století, tak plného světově osudových událostí. Oč v podstatě šlo?

V roce 1880 podepsali zástupci evropských států v Madridě po dlouhých jednáních konvenci o všeobecném mezinárodním uspořádání záležitostí šerifovy říše, zvláště pokud se týkalo hospodářských zájmů jednotlivých mocností.

Když Francie počátkem osmdesátých let kladla základy pro svou velkou africkou koloniální říši - která se měla nakonec rozšířit od Alžiru až dolů do Timbuktu a Dahomeye a od Senegalska až k jezeru Čadskému a ke Kongu - pojala již do svého plánu jako dokončení svého velkého projektu výboj Maroka. Aby získala za ztráty posic v Egyptě náhradu, zakotvila roku 1881 na radu Bismarckovu v Tunisu. Bismarck se konečně před Ferrym vyjádřil, že je také srozuměn s tím, aby Francie vyhlásila nad Marokem protektorát, jakmile to sama uzná za vhodné. Tento protektorát byl jen důsledkem všeobecného zajištění francouzského koloniálního majetku v Africe. Francie se dopustila jisté formální chyby tím, že si nevyžádala berlínské souhlasu k dohodě, kterou uzavřela v roce 1904 s Anglií a již si zajistila britský souhlas ke své protektorské politice. (Kompensace za zřeknutí se Egypta.) Tohoto opomnutí použilo pak Německo, vedené Bülowem a Holsteinem, k politice, která nemohla být pro Evropu znepokojivější, pro Francii urážlivější a pro Německo nesmyslnější. Císař přistál v Tangeru a prohlásil sultána za nezávislého pána, ačkoliv jeho panství v této bezbranné a anarchistické zemi bylo vůbec pochybné.* Existuje jistý způsob, jak obhajovat vlastní právo,

* Stejně směšnou bláznivost uvidíme i v otázce bagdadského projektu. Věřilo se, že přímým jednáním s šachem z Koveitu lze požadovat jako konečný cíl této dráhy jeden přístav v Perském zálivu a nikdo se nestaral o to, že tento šach je dávno poután smlouvami k Anglií. Mohlo se jednat s Anglií o tomto šachovi,

kterým druhého vychováváme. Existuje však i jiný způsob, při kterém všichni okolostojící řeknou: „To je nesnesitelný klacek!“

Německá diplomacie zvolila si v marocké otázce, bohužel, tyto nesnesitelné způsoby! Nebylo nutné uvědomiti si, že Maroko bylo posledním asylem francouzského sebevědomí, těžce postiženého roku 1871, a že všechny důvody mluvily pro to, aby tohoto citlivého bodu bylo velkomyslně šetřeno? „Menager les amours propres“ (krotiti sebelásku) - tak nazývá Francouz důležité umění, jak jednat s lidmi. Bez tohoto umění nemůže ani jednání mezi národy dosáhnouti nikdy trvalého cíle. Dobří znalci Francie vskutku jednomyslně prohlašují, že tam počátkem 20. století myšlenka na odplatu již téměř usnula a pacifismus se vášnivě zmocnil především učitelských vrstev. Ale marockou aférou vyělehl nacionalismus znovu vysokým plamenem. (Srovnej: P. Rühlmann: „Francouzská školská politika“ /Die französische Schulpolitik/, Internationale Monatschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik, seš. 4, 1915.) Za pokusem německé diplomacie, pokofit Francii a znásilniti ji, přes všechnu její usměrněnost, jen pro písmeno, bylo cítit zásadně nepřátelskou vůli, a proto na ni reagovali explosivně. „Po každé, kdykoliv byli Francouzové ochotni zapomenout na myšlenku odplaty, byla jim mohutným kopancem znovu připomenuta“ - tak řekl jeden rakouský diplomat knížeti Lichnowskému.* Dokonce i tak radikální pacifista, jako Jaurès, ztratil náhle trpělivost, protože v provokativním způsobu německého jednání dobře cítil něco docela zlého.

jehož země je asi tak velká jako berlínská zoologická zahrada - ale nikdy ne se šachem z Koveitu o důležitých životních otázkách britského imperia. Právě tak bylo by se bývalo mohlo jednat s Francií o Maroku, ale nikdy ne s nepravým sultánem o francouzských koloniích! A takové hudlaření se nazývalo světovou politikou Německa.

* Hofmann vypráví ve svém díle „Fürst Bismarck 1890-1898“ o tom, že Bismarck dával příležitostně expansionistům a nacionalistům udílet v časopise „Hamburger Nachrichten“ pořádné lekce. Mezi jiným na př.: „Úsilí německé politiky nemá podle názoru těchto lidí směřovati k tomu, aby se vyhýbalo zbytečným konfliktům a

„Co chtějí činit?“ tak psal v „Humanité“. „Naše země si přímo vášnivě přeje mír... Ale toto moudré přání neznamena bázeň! Jestliže by se Francie měla státí cílem hanebného a nespravedlivého útoku, pak se proti takovému atentátu vzepře celou svou živelnou silou.“

A „Daily Graphic“, který v této záležitosti spíše přál Němcům, napsal, že chce-li Německo zůstat přítelem Francie a Anglie, pak se musí obrátit na tyto velmoci a nikoliv na sultána.

Pokud jde o první marocký konflikt, jsem jist, že každý nepředpojatý čtenář, který pozorně přečte akta francouzské Žluté knihy i německé Bílé knihy a navzájem je srovná, bude mít okamžitě na základě nezvratných dokumentů myslitelně nejhorší dojem nejen o německé politice, nýbrž i o nečestném sestavení její Bílé knihy. Při četbě také pozná úlohu Všeněmců a jejich „mužů v pozadí“ i osudný zpětný odraz takového mluvení a psaní na světovou náladu proti Německu. Zdůrazňuji jen projevy časopisu „Export“, které vyzývaly německý obchod, aby těžil z rostoucí nespokojenosti Marokánců proti Francii. Poučné jsou také četné všenněmecké resoluce, o kterých podává francouzský vyslanec zprávu do Berlína, resoluce, jimiž je marocké území požadováno pro německé zemědělské kolonie a za opěrný bod německého loďstva. Angličané měli mnohokrát více hospodářských zájmů na Maroku než my, a přece je nikdy nenapadlo, aby proto vystoupili tak, jako to tehdy učinila německá politika. Jen si vzpomeňte, že Bílá kniha nemůže od dubna roku 1904 až do února 1905 zaznamenat ani jednu jedinou stížnost proti jakémukoliv potlačování německých obchodních zájmů. Toto útočení může vysvětlit jen vliv velkoněmeckých kruhů, který německou vládu vybíchoval, aby naprosto pochopitelného

válkám s jinými státy, nýbrž Německo má v Evropě vystupovati vždy vyzývavě a hrát muže, který najednou přišel k penězům a cinkaje jimi nyní v kapsa, dráždí kde koho. Šíří-li se v Německu takovéto názory, pak se vážně obáváme, že se německá politika dostala na špatné koleje, na kterých už není výhybky, ješ by zabránila katastrofě.“

rozšíření francouzských politických vlivů na Maroko užila za záminku k německému útoku, jehož hlubší motiv musí být hledán jen ve všenněmeckých úmyslech s Marokem.

Jest známo, jak v tomto konfliktu, jehož další vývoj zdál se již tehdy vésti k světovému požáru, couvla francouzská vláda za předsednictví Rouvierova (byla si vědoma ovšem zanedbalosti vlastního vyzbrojení způsobené pacifistickou činností po aféře Dreyfusově) a znemožnila dokonce i svého zahraničního ministra Delcassé jen proto, aby utišila vyjící všenněmecké vlky. Tato Delcasséova aféra je poučná i proto, že z ní lze pochopit nejen ducha německého postupu, nýbrž i osudný omyl onoho falešného pacifismu, jenž více než cokoliv jiného přispěl k tomu, že nejspatnějším živlům v německém národě poskytoval vždy novou naději, že jejich machinace proniknou a že zvítězí jejich dobře vypočítaná zastrašovací politika.

Paléologue vypravuje ve svých Pamětech, že Delcassé byl jediným mužem, který zůstal docela klidný a pevný: „Představoval v této těžké krizi našich dějin zcela vynikajícím způsobem nejhlubší instinkty národního svědomí. Je původu selského a vyšel z rodiny, po staletí usedlé na svazích Pyrenejí na hranicích Aquitanie. Proto mi připadal dvojnásobně representativním.“ Delcassé řekl prý Paléologovi: „Tihle Němci dělají jednu hloupost za druhou... Tohoto prohlášení v Tangeru naprosto nelitují. Nic nemohlo mít zdravějšího vlivu na Angličany. Hohenzollernská loď, která vytahuje svou vlajku na marockém pobřeží naproti Gibraltaru!“ A ihned pochopil, že nutným a záchranným protitahem bylo by uspíšení anglo-francouzské dohody a že nastala chvíle, kdy k tomu Anglie bude svolná.

V květnu roku 1905 nabídla Anglie Francii spolek. Tu se najednou objevil v Paříži Büllovův posel, hrabě von Donnersmarck a pořádně zatopil Rouvierovi i jeho přátelům. Ví prý se o tom, že Delcassé vyjednává s Anglií o vojenském a námořním spolku. Uskutečnění takového spojení znamená prý pro Německo okamžitou válku. Rusko-francouzský spolek, to už stačí! - Teď ještě anglo-francouzskou dohodu - ne, dostí! Dříve než by mohla anglická flotila způsobit Německu větší

škodu, byla by francouzská armáda vyřazena a cesta do Paříže volná. Kromě toho je prý Francie dosti bohatá, aby mohla nahradit škody, způsobené anglickým loďstvem. K tomu všemu dostal Rouvier německou notu, oznamující, že říšský kancléř si nepřeje dalších styků s panem Delcasséem.

Hrabě Donnersmarck zdůraznil, že dosah nynějšího konfliktu daleko přesahuje tuto zvláštní pohnutku; běží o základní utváření celých francouzsko-německých styků. Je prý možná buď tajná dohoda nebo válka. „Ano, tedy tajnou dohodu, neboť jinak byste udělali alianci s Anglií!“

Přítel Rouvierův, kterému hrabě řekl tato slova, pravil Paléologovi: „Nezbývá nám, než „rapprochement“ (sblížení) s Německem. Delcassé jako zahraniční ministr jest národním nebezpečím. Žádejte od něho, pro Boha, demisi.“ Tak se dávali pánové zastrašovat.

Delcassé naproti tomu zastával stanovisko: „To všechno je bluf, a i kdyby to nebyl bluf, pak jest dvojnásob nutno uzavřít okamžitě spolek s Anglií.“ Rouvier mu však v ministerské radě předhodil, že se pokouší Německo izolovat a obklíčit a že se tím Německo cítí ohroženo a pokořeno... Tím byl pád Delcasséův zpečetěn.

Ale nyní se přihodilo ono podivuhodné, co Francouzi vždy znovu prožívají, aniž se z toho něčemu naučili. Místo, aby obětování Delcasséovo německou vládou ukonejšilo, rostly požadavky R a d o l i n o v y a on vystupoval stále hrozivěji a osobitěji.

„Německo se postaví celou svou mocí za sultána Moulay Abd el Azize“ - řekl vyslanec při odchodu. Rouvier, který zaujal Delcasséovo místo, zůstal jako spadlý s nebe. Když jeho sekretář vstoupil do pokoje, seděl prý jako bleskem zasažen a do sebe skleslý, máje hlavu opřenu o dlaně; vypadal jako hromádka neštěstí...

Zdá se, že Itálie varovala Bülowa velmi vážným rozhovorem ministra L u z z a t t i h o s německým vyslancem h r a b ě t e m M o n t s e m a že to varování, právě tak jako anglické chování, ho konečně učinily tak přístupným, že se spokojil s mezimá-

rodní konferencí, které se dožadoval. O tomto rozhovoru (1. května 1905) píše francouzský vyslanec Camille Barrère ve „Figaru“ (roku 1931, č. 304). Hrabě Monts zdůrazňoval, právě tak jako hrabě Donnersmarck v Paříži, že nadešla chvíle úplné roztržky s Francií, k čemuž události na dálném východě vytvořily příhodnou atmosféru. Francie musí nyní voliti. Chce-li vskutku mír, tím lépe; ne-li, pak dojde k strašlivé válce. Anglie je prý příliš egoistická, než aby Francii pomáhala, a i kdyby, bude již příliš pozdě. Co ztratí Německo na moři, to mu bude kompensováno ve Francii...

Luzzatti dal německému vyslanci na srozuměnou, jak velmi se mylí. Celý svět vidí, že marocký konflikt je jen falešnou záminkou využít bitvy u Mukdenu k tomu, aby byla Francie pokořena a aby bylo možno vniknouti na její koloniální území. Toho však Anglie určitě nestrpí. Německo bude míti proti sobě všechny středomořské mocnosti. Anglie zničí ve válce všechny pracně dobyté německé zahraniční posice, neboť ví, že vítězství Německa bude jejím zájmem ještě mnohem nebezpečnější než triumf Bonapartův. „Veřejné mínění světa schvaluje naprosto Delcasséovu politiku defensivy a nikoliv německou agresivitu...“

Bülowa varoval také legační rada von Eckardstein, kterého Rouvier prosil, aby vyhledal vůdce německé politiky v Baden-Badenu a informoval ho o ochotě francouzské vlády dospěti k dorozumění. Podle zprávy Eckardsteinovy v jeho Memoirech stěžoval si Rouvier na divoké agresivní psaní Všeněmců, znemožňující každé přátelské a trvalejší vyrovnání s Německem. Citoval tato slova Rouvierova: „Co tedy vlastně teď zamýšlí vaše vláda svým agresivním chováním v marocké otázce? Víím, že také na naší straně byly snad učiněny chyby a jsem ochoten napravití případné omyly proti madridské konvenci, způsobené neporozuměním, otevřenou a přímou výměnou názorů mezi oběma vládami. Ale zdá se, že vaše vláda si vůbec nepřeje podobné výměny názorů.“

Rouvier dal naléhavé instrukce, aby se radilo k přímému dorozumění a aby nebyla celá záležitost vláčena před mezinárodní konferencí. Ale v rozhovoru s Eckardsteinem trval

Bülow na konferenci a odmítl přímé jednání s Francií. Bude prý se dohadovati jen se sultánem. A ostatně neleká se ani nejzazších důsledků. Eckardstein prorokoval Bülowovi, že mezinárodní konferencí se naprosto nic nedosáhne, ta „povede jen k tomu, abychom celému světu oficiálně ukázali, že jsme izolováni“. Bülow však mínil a ujišťoval, že právě naopak Francie s Anglií budou naprosto izolovány. Nakonec řekl Eckardstein, že v případě války přispěje Anglie všemi svými silami na pomoc Francií. Bülow odpověděl se smíchem: „O tom mne nikdy nepřesvědčíte!“

Takovými slepými provokatéry byl německý národ hnán do katastrofy! Všechno nastalo tak, jak to Eckardstein předvídal. Francie přivolila ke konferenci, která jí pak dala ve všech závažných bodech za pravdu. Německo poznalo svou izolovanost a zřeklo se přímé akce u sultána. Hned v příštím vyjednávání s Francií byl stanoven pro Maroko modus vivendi. Zpráva německých delegátů, citovaná zde pod čarou, naznačuje příčinu toho, že německo-francouzská spolupráce nemohla natrvalo vést k žádnému výsledku.* Podle přesných informací

* Německý delegát napsal mi o tom toto: „Můj celkový dojem, do něhož zahrnuji také své dojmy z Paříže, z Madridu atd., byl, že situace nebyla beznadějná. Naopak, bylo by se dospělo během několika měsíců k zřejmě úplnému dorozumění, k němuž by byli přistoupili i někteří němečtí odpůrci. Chování Angličanů bylo korektní, přidržovali se své dohody s Francií a nečinili žádných potíží se svými požadavky. Nebyli ani našim požadavkům nepřátelští a zdáli se očividně spokojeni, když jsme se o něčem mohli s Francií dohodnouti, ačkoli již tehdy bylo dosti důvodů pro podrážděnost ve vztazích anglicko-německých. Mezi Francouzi bylo mnoho nedůvěry a jistě i různé proudy, ale celkem lze říci, že se pevně a trpělivě drželi pokusu o dorozumění s Německem. Ale radost obou vlád i diplomatů nad pokračujícím a stále se vyvíjejícím dorozuměním netrvala dlouho. Přišel jiný vítr, tu a tam bylo mluveno jinak, a ze všech plánů nezůstalo nic. Konečně se musili Němci z unie vzdálit... Jak k tomu došlo, nemohu zde rozebírat; rozhodně však hrály mnohé zahraniční i vnitropolitické vlivy také u nás v jednání o marocké otázce velkou úlohu. Že všechno uvázlo na písku, z toho ovšem nelze vinit jen Německo. Domnívám se,

mohli tuto zprávu doplnit tak, že to nebylo jen stále pokračující vše-německé štvání, které na francouzské straně znovu oživovalo přání udržeti Němce v patřičné vzdálenosti, nýbrž i přímo ne-loyální machinace určitých německých průmyslových zástupců, kteří se - přes veškerá výslovná dojednání v Maroku - snažili dělati německou politiku tak, jak jsme již dříve doložili. Kdo by se vůbec mohl divit, že po takovém nemožném „honění se“ v těchto letech neviděli Francouzi žádné možnosti spolupracovat hospodářsky s lidmi takového duševního stavu na území pro ně nanejvýš obtížném.

Pardálí skok do Agadiru byl korunou všeho. Že hned po něm nenásledovala válka, za to dlužno děkovati jen té okolnosti, že Anglie náhle, a s rozhodností v Německu zcela neočekávanou žádala, aby císař Vilém projevil vzhledem k Wilhelmstrasse přání skončit celou záležitost tak rychle, jak jen je možné.

Německo dostalo na odškodněnou území ve střední Africe. Dohromady pro nic a za nic byla Evropa po léta ve vzrušení a ohrožena válkou. Profesor Haller měl pravdu, jestliže v lednu roku 1917, tedy uprostřed světové války, konstatoval v „Süddeutsche Monatshefte“: „Politická situace, ze které

že rozhodující byla opět nálada ve Francii odstranit nás z Maroka, ale my jsme rozhodně podstatně přispěli k tomu, že tato nálada tak zesílila. - Avšak za docela ohavný pokládal jsem vždy pozdější krok Kiderlenův, který chtěl přimět váhající Francii k rozhodnému slovu a znovu připomínat tak zvanou nevyřešenou otázku marockou, zejména vyslání německých válečných lodí do Agadiru. Právě dvojakost, úmyslná nevinnost záminky a úmyslná vyhrůžnost případu, ono výmluvné mlčení i vyvolávání rozčilenosti - to mě děsí. Chápu rozhořčení a rozhodnost, které tehdy vládly zvláště v Anglii, bohužel až příliš dobře a rozumím úplně také zdrženlivosti tehdejšího francouzského mínění. Toto chování mluví právě tak ve prospěch Anglie jako Francie; neboť situace byla vážná, i když si Německo tehdy jen snad zahrávalo. A konečně rozumím také tomu, že dohoda mezi Francií a Německem, získaná pracně Caillauxem, nevedla ke skutečnému uvolnění všeobecně napjaté situace. Každý ví ze svého styku s lidmi, že dorozumění není takovýmto způsobem možné, a mohu vám říci, že za starého režimu měli i mnozí němečtí politikové tento názor.“

vznikla světová válka, vytvořila se v éře Bülowově. Světová válka je plodem „politiky obklíčení“ a toto obklíčení jest odpovědí na světovou politiku knížete Bülowa.“ Jednoznačněji mluvíti již nelze!

Pro otázku viny na světové válce má vskutku správné pochopení marockého konfliktu rozhodující význam. Tento konflikt jest symbolický pro onen duševní stav, jenž musil vždy - někdy a nějak - dohnati věci ke katastrofě.* Ale musíme k tomu dodati, že přes veškerou odpovědnost vedoucích kruhů nebyla situace docela taková, jak se stále po válce tvrdilo a jak to i Wilson předpokládal, že by totiž mírumilovný národ byl šilenými vůdci vláčen na popraviště. Ne, nikoliv, válkou posedlý národ žádal sám na vůdcích, aby dělali politiku „posedlou válkou“. Přirozeně nežádal to prostý lid sedláků a dělníků, ale téměř všichni ostatní. Vrstva vzdělanců byla zamořena militarismem a jiné široké kruhy dokonce hlasitě a výhružně žádaly mnohem více, než chtěla dopustiti diplomacie, která přece ještě vždy byla ve spojení s cizínou. A na tom jsou ti,

* Kdo se chce podrobněji poučit o marocké akci, kterou opustily všechny Musy i Gracie, a chce prostudovati celou její neurvalost a zlomyslnost, nechť si přečte Vzpomínky legačního rady von Eckardsteina. Na str. 228. píše Eckardstein: „...Kníže Münster měl pravdu v tom, co předvídal. V příštích letech šovinismus ve Francii stále víc a více klesal. Opravdu, kolem roku 1900 nebylo ve Francii o něčem podobném ani slechu. Ale zato začal mít bohužel v Německu zdvojenou měrou převahu šovinismus spojený s velikášstvím... Svého vrcholu dosáhlo toto stále rostoucí velikášství ve více než bláhové marocké akci v roku 1905, která prozatím skončila velkou diplomatickou porážkou Německa na konferenci algeciraské. A tímto okamžikem počal opět i ve Francii kvésti šovinismus, předtím téměř úplně odumřelý. Ostatně před konferencí algeciraskou byla Anglie chybami německé diplomacie vehnána do náručí Francie a dalšími neobratnostmi vháněla ji nyní německá politika ještě i do náručí Ruska. Pak došlo k zločinné marocké akci v Agadiru roku 1911, kterou inscenovali pánové Bethmann-Hollweg a jeho státní tajemník, pan von Kiderlen-Wächter, který myslil, že jde ve stopách politiky Bismarckovy. Jen náhodám dlužno tu děkovat, že tehdy nevypukla evropská, případně světová válka, která visela na vlásku.“

kdož dali německý národ tiskem a propagandou na pospas všem těmto šíleným představám, mnohem více vinni než nejvyšší vůdcové.

DELCASSÉ MĚL NAPROSTOU PRAVDU

Měli francouzští státníci správné pedagogické stanovisko k duševnímu stavu, který se projevil v marocké otázce?

Později se budeme zabývat principiální otázkou takové pedagogiky a psychotherapie, neboť má pro celé naše thema „Evropa a německá otázka“ rozhodující význam. Zde budiž jen zcela otevřeně řečeno: Delcassé, nazývaný „válečným štváčem“, representoval jediné správnou světově politickou pedagogiku k stavu ducha, representovanému Billovem. A kdyby nebyl býval Lloyd George konečně nasadil správný tón - místo aby mluvil tak zdrženlivě jako Rouvier - pak by byla válka jistě vypukla hned po onom pardálím skoku. Rouvier se mylně domníval, že udrží mír a přivede Německo k uklidnění, když sám dal po tangerské řeči v Berlíně prohlásit, že Francie chce stůj co stůj mír. Když nabídl lord Landsdowne jménem britské vlády dohodu, která měla jít tak daleko, že skoro již znamenala alianci, obával se Rouvier, že by to mohlo být pro Německo příčinou války a zapřisahal Delcasséa, aby zůstal v jednáních s Landsdownem velmi zdrženlivý: „Surtout ne vous concertez pas!“ (Hlavně se nespolečujte.) Zásadně falešná psychologie ve vztahu k Německu, vězící za touto úzkostlivostí, je v některých velmi humánních a pacifistických kruzích Francie tradiční a ani dnes nebyla přemožena. Francie unikla válce roku 1911 jen proto, že Lloyd George tenkrát mluvil tak, jak se již nemluvílo roku 1914. Francie však neunikla válce roku 1914, poněvadž Rouvier v roce 1905 nezasáhl a z falešné bázně před německými hrozbami nechal francouzsko-anglickou dohodu tak volnou, že Německo mohlo věřit v britskou neutralitu. Rouvier se neodvažoval říznout do pravého, poněvadž se Francie pro velkou pacifistickou vlnu, která šla zemí po Dreyfusově procesu, necítila schopnou odolat německému útoku.

Tedy falešný a ireální pacifismus francouzský osudově posílil již tehdy německou vůli k válce a inspiroval všechny chybné spekulace německých strůjců války v otázce francouzské povlnosti - zároveň i pro rok 1914. Máme-li co činiti s protivníkem, který si velkou myslnost a povlnost vykládá jako úzkost a slabost a jenž rozumí jen řeči ozbrojené síly, pak s ním musíme mluvit touto řečí nebo se vzdát a vydati mu všechno do posledka. Couvatí v takovéto situaci znamená vždycky přivolávat na sebe válku.

ANGLICKO-NĚMECKÝ KONFLIKT

BYLA PŘÍČINOU VÁLKY ANGLICKÁ KONKURENČNÍ ZÁVIST?

Ani tato kapitola nemíní podávat úplný historický výpočet nejdůležitějších předpokladů novějších anglicko-německých vztahů. Má za úkol osvětliti jen nejzazší psychologické a sociologické příčiny konfliktu a ukázati, jak i pro stále nevyhnutelnější srážku novoněmecké politiky se základními zájmy britské světové říše byla rozhodná táž duchová slepota, která stále víc a více otravovala vztahy k Francii a nedovolovala centrálním mocnostem předvídati neodvratné důsledky jejich postupu proti Srbsku.

Pochopí anglickou politiku posledních dvou desetiletí před válkou v jejich podstatných záměrech lze jen tehdy, jestliže jsme především pochopili sociologii a etiku britského principu Free Trade, jejichž síla pronikla všechno britské myšlení. Za druhé, když jsme docenili zjev, že bytostí a základem britské světové říše byla pravá láska ke spravedlnosti - jak to na počátku minulého století udělal Ernst Moritz Arndt ve svém spise „*Pokus o srovnávací dějiny národů*“ (*Versuch einer vergleichenden Völkergeschichte*).^{*} Jen takovým

^{*} Arndt tam praví: „Angličan je přece tělem z našeho těla a kostí z našich kostí. Za svou velikost, kterou vzbuzuje závist i strach, vděčí oněm vlastnostem, které si kdysi přinesl do Británie od Vesary, Labe, Ejdory a s pobřeží Severního a Baltického moře... Věřte, že této velikosti, této světovosti a majestátu lze dosáti bez námahy a ctnosti?... Je to ctnost, udržující svět, je to pracovitost, pevnost, statečnost a láska k svobodě. Je to vážný, pevný, jistý a zákon ctící muž, který vám může ukázat čestné jizvy, získané v práci a bojích. Bůh udělil tomuto národu v posledních staletích velkou úlohu, on si tuto úlohu sám neurval. Jestliže si Evropané v ostatních dílech světa podrobovali země a zakládali kolonie, pak se to nestávalo - jak je v lidském počinání přirozené - bez zločinu a násilí. Musíte však přiznat, že život,

určováním, pronikajícím do hloubky anglického životního typu a do podstaty jeho světových podniků, získáme jistoty správného úsudku a nutného, abychom se dobře orientovali ve zmatku denních politických zjevů a mohli si každou jednotlivost zařadit do celku ve správných proporcích.

Nejprve několik slov o mínění v Německu tak velmi rozšířeném, že jen anglická obchodní závist byla rozhodující pohnutkou tak zv. obklíčení a že tedy musí být označena jako síla živící anglickou vůli k válce. - Tento výklad se může opírat i o ojedinělé výroky a o náladu některých průmyslových jedinců, kteří byli německou konkurencí uváděni do kritické situace.* Může se snad odvolávat i na to, že ve velké krizi britského světového obchodu, vrcholící uprostřed devadesátých let minulého století, zmocnila se Angličanů jistá nervosita. Docela přirozeně Anglie, která byla do konce sedmdesátých let minulého století ústřední průmyslovou dílnou celého světa, dostala se tehdy stále mohutnější konkurencí Německa a jiných kontinentálních průmyslových států přechodně do těžké krise, jež rokem 1890 vyvrcholila a naklonila tehdy jistou část anglického veřejného mínění myšlenkám protekcionismu a imperialismu. Německá lživá propaganda proti Anglii dovedla velmi dobře vytrhnout z doby této krise několik cifer, aniž jakkoliv přihlédla k dalšímu skvělému vývoji anglicko-němec-

zákon a spravedlnost kvetly nejvíce a kvetou všude tam, kde zakotvil Angličan... Tato velká úloha byla mu přidělena, aby ztrnulý svět burcoval, hrubé brousil a uzavřené otevíral..." (Pokus o srovnávací dějiny národů", Lipako 1843, str. 290 a násled.)

* Hlavní citát ze Saturday Review z roku 1897, přímo parádní kousek německé propagandy, obsahoval tuto větu: „Kdyby bylo Německo zítra shlazeno ze světa, nebylo by na světě Angličana, který by tím nezbohatl. Národy bojovaly celá léta o město nebo o dědictví; nemusí tedy dnes vést válku o roční pětimiliardový obchod?“ Každý vážný znalec Anglie předně ví, že ve skutečnosti by nebylo Angličana, který by nebyl vyhlazením německého zákazníka zchudl, a za druhé, že lidé s takovými přítomnými a nebritskými názory byli „nobodies“ (pouhé nicky), vykytovali se tak psakrovnu a měli na britskou světovou politiku právě tak malý vliv, jako v Německu na tamnější politiku pacifisté.

tehdy přece znamenal jen to, že britské národní hospodářství, jehož zásada Free Trade byla zároveň zásadou mezinárodního rozdělení práce, se snažilo přizpůsobit německému hospodářskému vývoji tím, že svůj kapitál stahovalo zpět z oněch vkladů, které nebyly úměrné světové konkurenci. - Právě tak to učinilo i v Belfastu americkému železářskému průmyslu. Anglie se v posledních desetiletích vyvíjela stále více a více jako obchodní prostředník a dopravce celého světa. Proto předstihla anglická stavba lodí i absolutní přírůstek obchodní tonáže několikanásobně německou tonáž. Německá konkurence mohla proto velmi dobře snížit v určitých úsecích britský vývoz, ale přece při tom mohla být provázena jistým zvýšením prosperity britského hospodářství. Nemohlo tomu býti ani jinak. Je imanentním zákonem světového obchodu, že každý člen jest zároveň zákazníkem i dodavatelem druhého a nemůže proto hospodářskou prosperitou protivné strany utrpět nikdy škodu. V tomto smyslu řekl lord Farrar v článku „Poslouchá obchod válečnou vlajku?“ (Contemporary Review, leden 1898), že ti, kdož nepochopili světově politický význam Kázání na hoře v Novém zákoně, mohli by se tomu naučit z pohledu do hlubších zákonů světového obchodu. Pravil to na adresu přívrženců celního ochranářství, stojících tehdy ještě u kormidla. Ale ti byli dosti prozíraví a dovedli Německu nabídnout smlouvu.

Proč někdejší železář Joe Chamberlain, který byl na konci minulého století vůdcem protekcionářských tendencí, stal se nakonec sám přívržencem Německa a nabídl mu spolupráci, jejíž vážnost a dosah - jak píše německý diplomat Hamann ve svých Memoirech - pochopily, bohužel, vůdčí kruhy německé příliš pozdě. Toto rychlé dohodnutí s německou konkurencí, zprvu zdánlivě jistě velmi nebezpečnou, vysvětluje se jednoduše tím, že světově politicky dalekozrací Angličané brzo pochopili, že ztráty, které utrpěl britský obchod německou konkurencí mohou býti nesporně trojnásobně vynahrazeny rostoucí prosperitou novějších průmyslových zemí, které se staly nyní také

odbytíštěm anglického zboží. Angličané to brzo zposorovali na fantastickém přírůstku svých vlastních exportních cifer. Odtud rychlé zhroucení protekcionistické politiky J. Chamberlaina.

Přední znalec těchto poměrů, německý generální konsul Kili-
a n i, vhodně pravil („Neue Züricher Ztg.“, 1919, č. 1221):
„Hospodářský úpadek Anglie, způsobený německým závoděním,
a hospodářské ohrožení Anglie Německem musí se státi dět-
skou pohádkou minulosti. I pověsti o úpadku anglického prů-
myslu vyvrátily úřední výkazy o jeho novém, velkém vzestupu
od roku 1900... Anglie nebyla vskutku nikdy bohatší a pro-
duktivnější než v onom roce před válkou... Pokud se týče
„trojzubce Neptunova“ - anglická obchodní tonáž se v letech
1891 až 1900 (resp. 1905-1908) proti německé víc než zdvoj-
násobila a vzrůst lodí, stavěných v anglických loděnicích, je
třikrát větší proti přírůstku německému a byl více než dvoj-
násobně tak velký jako celkový počet všech parníků, stavě-
ných v německých loděnicích!“

Ale tyto skutečnosti neznali snad jen statistikové. Nikoliv!
Znali je již desíletí před válkou všechny alespoň poněkud
osvícené hlavy anglické, ačkoliv se o tom mnoho nemluvilo.
Když r. 1911 uveřejnily „Times“ dotazník o stavu obchodu,
vyplněný všemi velkými anglickými průmyslníky, obchodníky
a loďaři výslovně proto, aby nashromáždily materiál pro poli-
tiku ochranných cel, dopadl dotazník docela proti všem plánova-
ným záměrům. (Srovnej G o t h e i n: „Proč jsme prohráli válku?“
/Warum verloren wir den Krieg?/, Stuttgart 1919, str. 15.) Jest
dlužno čísti i representivní spis sira S. Smitha „The real
German rivalry“ (Londýn 1919), kde se mluví o klamně před-
stavě nevědomosti, která žije z bláhovosti víry, že by jeden
národ mohl žít z chudoby druhého. Německo se má státi kromě
Indie největším odběratelem anglických výrobků.

Prozíravé a vskutku vedoucí živly britského světového hospo-
dářství toto zjištění nepřekvapovalo. Jejich základní koncepce
o podstatě světového obchodu je připravila a uchránila od
každého a jakéhokoliv krátkozrakého úsudku o průmyslovém
vývoji ostatního světa. Anglický národ, jakožto nejstarší zna-

lec světově hospodářských závislostí, věděl, že je na světě nejen dosti místa pro všechny soutěžící průmyslové země, nýbrž že dokonce i světový úspěch jednoho vytváří nevyčerpatelnou kupní sílu a nové kupní potřeby pro světový průmysl druhých. Krátce - planá řeč o anglické konkurenční závisti jakožto příčině světové války prozrazuje jen docela nízký stupeň ekonomického myšlení. Velmi správně praví proto německý diplomat v o n E c k a r d s t e i n ve svých „Životních vzpomínkách“ (Lebens Erinnerungen), svazek I., str. 179: „Připomínají-li některé kruhy v Německu ve své neoprávněné bezsoudnosti a ztrnulé a zkostnatělé tvrdohlavosti ještě dnes znovu a znovu Německu nepřátelský článek v ‚Saturday Review‘ z roku 1897, aby tím dokázaly, že jejich štvání proti Anglii bylo správné, protože se Anglie dříve po dlouhá léta namáhala o to, aby z obchodní řevnivosti vyprovokovala spor s Německem, pak je to jenom důkaz, že tito pánové přes všechny výsledky, kterého svým štváním dosáhli, absolutně nic nezapomněli a absolutně ničemu se také z versailleského míru nepřiučili.“

Pro toto zde vysvětlené britské pojetí je ostatně charakteristické, že od let 1900 všechny velké světové obchodní časopisy, vycházející v Anglii (Investors Review, Economist, Contemporary Review), byly vysloveně pacifistické a stály jednomyslně za pojetím článku lorda Farrara, které jsme svrchu citovali.

Kdyby byla bývala Anglie chtěla ze závisti vskutku vytlačit německého konkurenta, pak by jí byly k tomu dávno dostačily jednodušší prostředky než organisování světové války.* Byla by bývala mohla na př. jen omezit svou naprostou pohostinnost k německému soužití. Ale místo toho požíval německý obchod - ačkoliv svými přehnanými metodami neloyálního dumpingu rozhořčoval anglickou konkurenci - nejneomezenější rov-

* Lichnowski označuje ve svém známém „Pamětním spise“ příčinu tohoto chování takto: „Jestliže někdo řekne, že sir E. Grey buďto válku chtěl, nebo že jí alespoň mohl zabránit, kdyby si to byl opravdu přál, pak musím mimoděk myslit na onoho muže, který chtěje poškodit svého souseda, zapálil sám sobě dům... Bohatství Anglie spočívá na mezinárodním obchodu, na široce rozsvíceném

noprávnosti s anglickými občany. Anglické uhelné stanice byly přístupny německému obchodnímu i válečnému loďstvu, dokonce tam byly trpěny samostatné německé uhelné sklady, aby se mohly německé lodi všude zásobiti u svých vlastních firem. Až do srpna roku 1914 mohl německý kupec v Nigerii, v Bombai, v Kalkutě, v Singapuru a v Hongongu provozovati své obchody za stejných podmínek jako firma anglická. A tato volnost byla dodržována, ačkoliv Anglie podobných práv nepožívala ani v koloniích, náležejících spřáteleným mocnostem. O jakou „volnost na moři“ tedy ještě šlo? Že se odnikud z Německa nedostalo Anglii ani slova díků a uznání za onu velkou - mnohým usancím neodpovídající - opravdu velkomyslnou pohostinnost její světové říše jest málo čestné pro nás. Naše nevděčnost je důsledkem bezhlavého protianglického štvání. Nové Německo dobylo si přece největší díl svého bohatství na trpělivých zádech britského imperia. Jen v „Neue Züricher Zeitung“ řekl jednou pan Saïd-Ruette v kritice o Rohrbachově knize „Německá myšlenka ve světě“ (Der deutsche Gedanke in der Welt) tato vhodná a dobrá slova: „Jak velký užitek měl až dosud německý obchod zvláště ze zemí, žijících pod anglickou vlajkou, kde muslí Angličané zprvu přinéstí tolik obětí na životech a na penězích a kam potom německý obchodník přišel jakoby na procházku s hůlkou v ruce, a jen svým naukovým vyzbrojením a mravenčí pílí našel - většinou to také sám vděčně uznal - úspěšnou živnou půdu pro rychlejší pokrok a vysoký blahobyt své otčiny i zcela liberální způsob života!“ Jest sáhodno pomyslit jen na to, jak veliké možnosti se otvíraly německé plnosti v Egyptě, jehož poměry byly uspořádány a

úvěrovém systému, na fiktivních hodnotách, jejichž výše závisí na nerušeném rozvoji lidské práce ve všech dílech světa. Zmaření všech předpokladů, které způsobila velká kontinentální válka, a na nichž spočívá dosavadní hodnocení většiny anglického bohatství, mělo v zápětí, že lidé, považovaní za mnohonásobné milionáře, v několika dnech naprosto nevěděli, zda ještě vůbec něco mají.“

zajištěny Angličany. Německá práce byla hojně zastoupena na nesmírných dodávkách a instalacích, souvisejících se stavbou obrovitých přehrad u Assuanu i na přístavu v Suakimě. Konečně dlužno poukázat na zakázky v německých lokomotivkách při stavbě železnice u Kenneh-Assuanu a malé železniční sítě v západní nilské deltě. Ve správní radě egyptské Národní banky byl vždy jeden Němec s právem hlasovacím. Německá orientální banka pracovala tam s mnoha filiálkami, německý hypoteční ústav umisťoval tam německý kapitál, německá lišovna bavlny prospívala v Alexandrii; na nilské paroplavbě, v uhelných skladech - všude byl zúčastněn německý kapitál. Německé obchodní domy světového jména, etablované v Egyptě, měly velký zisk ze své činnosti. V Melbournu byla před dvaceti lety jedna německá a čtyři anglické exportní firmy pro vlnu. Během doby se poměr obrátil, aniž - jak mně sdělil šéf této německé firmy - vítěz proto pocítil nějaké nepříjemnosti nebo šikany ze strany vládní. Angličan smýšlí o těchto záležitostech vskutku velkoryse a široce a jeho Free Trade filosofie mu říká: „Jestliže to v kterémkoliv oboru cizinci dělají lépe než my, dobrá, dopřejme jim to - však nám to nakonec také nějak přijde k duhu!“ A je přesvědčen, že umělé prostředky k „ochraňování národní práce“ by mohly v takovém případě jen škodit. Soudí, že je to zdravé i pro anglickou hospodářskou výkonnost, jestliže je sama nucena zápolit v nejsvobodnější soutěži s cizí zdatností právě v takových oborech průmyslové a obchodní činnosti, ve kterých lze vyžadovati na základě tradic a darů zvláštní rozvážnosti. Na půdě těchto obchodních základů nemohla vůbec povstat konkurenční závist pro úspěchy jiného národa. A jestliže se v ojedinelých, zvláště postižených kruzích přece přechodně objevila, pak neměla žádného vlivu na rozhodujícího ducha anglické hospodářské světové politiky, jak to vskutku dokázala i nadále existující britská pohostinnost.

Přečtěme si i to, co vypráví hamburský obchodník Hagenbeck v knížce „Můj útěk z Ceylonu“ o bezmezném vlivu a důvěře, se kterou se k němu chovali Angličané až do vypuknutí války, a jak byl dokonce bez naturalisace přijat i do anglických

úřadů. Tak se nechová nikdo k pionýrům národnosti, proti níž by připravoval válku. Jestliže v posledním desetiletí před první světovou válkou zároveň na mnoha místech rostla animosita, pak „počestný německý kupec“ nejlépe ví, že za to děkoval způsobům neloyálních německých parvenuovských firem. A mnohé počestné německé firmy věděly velmi dobře, že právě novoněmecká mocenská a prestižnická politika svým přímo hloupým řečením a vyhrožováním pomalu činila podezřelou i hospodářskou expansi Německa. Když všeněmecký admirál von Breusing v roce 1913 v přednášce v Basileji pravil: „Nejsme ještě bohužel tak připraveni, abychom mohli Anglii odejmout její kolonie!“ - pak není opravdu divné, že široké vrstvy velkého a hrdého národa britského byly takovými vzrušujícími oznámeními rozhořčeny a znepokojeny a počaly revidovati zásady své pohostinnosti. A když generál von Bernhardi veřejně doporučoval započítí jakýkoliv koloniální spor s Anglií nebo s Francií, jen aby se konečně dospělo k touženému uchvácení větš moci, - pak se ovšem nikterak nemohlo očekávat, že program, vyslovený s takovou dávkou cynismu, nevyvolá žádná protipatření a protizajištění.

Ostatně po válce stanovisko anglické City, která reprezentuje obchodní zájmy Říše, bylo přesně totéž. Až do posledního dne stavěly se tytéž kruhy příznivě k novému hospodářskému a obchodnímu rozkvětu Německa a podporovaly je důvěřivě poskytovaným úvěrem. „Times“, hlavní orgán britského světového obchodu, byly po první světové válce výslovně germanofilské. Jak by to bylo bývalo možné, kdyby Anglie byla šla do války jen pro konkurenční závist? Pak by byla jistě učinila vše možné, aby svému konkurentovi vzkříšení co nejvíce ztrpčila.

Ale připusťme konečně, že by byla v majoritě zástupců světového britského obchodu převládala konkurenční závist. Pak by však přece tu zůstala jednoduchá, neoddisputovatelná skutečnost, o které se zástupci these o anglické konkurenční závistí nijak nevyslovili, totiž, že po pádu Chamberlainově následoval skutečně jeden pacifistický kabinet za druhým a že srdečná dohoda s Francií byla založena teprve tehdy, když Ně-

mecko odmítlo řadu nabídek na úmluvu, a teprve když německé chování na mírové konferenci v Haagu a výše citované vyhrůžky proti britskému koloniálnímu panství, spojené s námořním zbrojením, vykonaly svůj účinek. Jak málo však tato defenzivní dohoda, uzavřená jen pro eventuální případ německé agresivity, pomýšlela na to škodit nějak Německu nebo je zkracovat, je nejlépe patrné z toho, že Anglie ještě v r. 1913 byla ochotna povolit Německu v centrální Africe mimořádně velký přírůstek územní a že chtěla být vzhledem k bagdadské otázce tak liberální, že sám Helfferich ve svých pamětech se podivuje anglické ústupnosti.*

NĚMECKÉ NÁMORNÍ LODSTVO A ANGLICKÁ BEZPEČNOST

Nelze si představit větší provokaci anglické říše, než známý císařův telegram, zasláný carovi: „Admirál Atlantického oceánu pozdravuje admirála Tichého oceánu“. Anglie by byla dokonce snesla i naše přehnané námořní zbrojení, kdyby nebylo bývalo tak výhrůžně interpretováno takovými projevy. A tím přicházím k vlastní a pravé příčině anglo-německého nepřátelství. Tento konflikt musil dospět k posledním přístřehám a válečnému výbuchu nikoliv proto, že by rozhodují-

* Ostatně Wickham Steed vypravuje ve svých Memoirech, že z obchodní City v červenci roku 1914 - dokud byl ještě vydavatelem „Timesů“ - neustále telefonovali do redakce, aby prosadil hrozbami a přimlouvami méně ostrý tón psaní tohoto listu proti německým militaristům. Bylo by to možné, kdyby bylo City sídlem britské vůle válčit?

Čteme-li ličení, jež podává ve svých Memoirech o posledním jednání v červenci roku 1914 tak vysloveně germanofilský autor, jakým byl někdejší vydavatel „Westminster Gazette“ Spender, pak vidíme, že zpráva W. Steeda je zde plně potvrzena, že City, tedy britský světový obchod (který se prý namáhal zničit německou konkurencí), usiloval až do posledního okamžiku o to, znemožnit jasný anglický příslib Francii a účast Anglie na válce - ale právě proto válku uspíšil. Krátce - these o konkurenční zášti Anglie k Německu jest thesi absolutní nevědomosti.

cím anglickým kruhům chybělo světověhospodářské a světověpolitické pochopení pro expansivní nutnosti německé práce, pro potřebný prostor a nutné koloniální opěrné body. Nikoliv. Konflikt vypukl proto, že německé rozhodující kruhy neměly nutného porozumění a taktiku, aby se se staršími právy a mocenskými sférami anglickými dorozuměly způsobem, jenž by byl býval dovedl vzbudit důvěru. V době, kdy si německý kupec s úspěchem opravdu obrovským vydělával peníze jako host britské světové říše kdy by bylo všechno záleželo jen na umění rozvinouti důvěrné německo-anglické spolupůsobení v duchu obapolného uznání a loyality, - a takovým vyzkoušeným a morálně zajištěným společenstvím rozšířit i vlastní světová práva - v této době začalo se v Německu, dokonce i v kruzích, které nebyly nikterak věcně německé, zcela otevřeně mluvit a psát tak, jako by světovou politickou úlohou Německa bylo jen ohrožovati Angličany na nejcitlivějších místech jejich Imperia a politicky je znervosňovati, aby tím byli učiněni povolnějšími. Přímým typickým příkladem pro tento způsob světopolitického myšlení (nebo lépe řečeno: pro scvrknutí všeho myšlení v ubohou klukovskou politiku) dávají výroky známého Dr. P. Rohrbacha: „Máme dále zájem na tom, aby Přední Asie zůstala nezávislou mocí, skrze kterou bychom mohli vykonávati nátlak na britskou světovou říši tam, kde je nejcitlivější, totiž na rozhraní Indie a Egypta. Jestliže se nám nepodaří nalézt místo, s něhož bychom mohli ohrožovat britské životní zájmy, pak jsme odsouzeni ke stálé újmě v poměru k Anglii.“ Tak mluvili a psali tito apoštolové německého „světového uplatnění“, a pak se divili, když se konečně jimi ohrožovaný svět, snažil proti nim zajistit mocnou koalici. „Německá myšlenka ve světě“ nebyla myšlenkou dorozumění s britskými životními zájmy - nikoliv: právě ty vždycky nějak a někde citlivě ohrožovala. Zdáli se nemusíme při takové „světové politice“ přímo diviti, že Anglie přes to všechno ještě docela krátce před válkou byla ochotna učinit Německu veliké koncese v bagdadských záměrech?

K celému postupu a k výhružným řečem hodila se výborně i mnohomluvná propaganda námořního zbrojení a nad naše po-

měry přehnané tempo tirpitzovského zvyšování flotily. Anglie se opravdu musila bát, že této flotily bude jednoho dne použito k záměrům, které jsme vyličili. Situace, jež vyplynula z tohoto zbrojení a z mocenskopolitických projevů a štvanic, doprovázejících zbrojení, byla zvláště jasně a objektivně charakterisována lordem Haldanem v jeho recenzi o životních pamětech Bethmann-Hollwegových a Tirpitzových v anglickém časopise „Land and Water“ (říjen 1919): „Anglické nepřátelství nebylo namířeno proti cíli, nýbrž proti prostředkům, jimiž mělo být cíle dosaženo. Podstatou jejich byl pokus Německa prosadit svou vůli takovým vyzbrojením, které by sousedy vlastně učinilo závislými na jeho milosti. Žijeme na ostrově a náš dovoz životních potřeb a surovin závisí docela na naší schopnosti, s jakou obhajujeme jejich transport a tím zároveň sebe samy před i n v a s í. Proto jsme nemohli trpět, aby ochrana moře, uznávaná vždy jako podmínka naší sebezáchovy, byla nyní ohrožována utvořením takových zbrojních námořních sil, které by ji přiváděly do překerní situace.

Protože roste v Evropě nejen flotila ruská a francouzská, ale i italská, musili jsme v zájmu své bezpečnosti vyhledávat přátelské vztahy k těmto zemím. Snažili jsme se o to a metodicky jsme odstraňovali všechny příčiny třenic jak v Novofundlandě a v Egyptě, tak i na východě a ve Středozemním moři. To byla politika, na níž jsme vždycky budovali své dohody. Aliancí vojenských jsme nehledali a také jsme jich neuzavírali. Naše politika byla čistě obchodní a všechno ostatní z toho plynulo samo sebou. Na příklad i vzrůstající pocit společných zájmů a přání, aby byl zachován mír. Nevěřím, že by si byl admirál Tirpitz opravdu přál válku. Ale přál si mít moc! Přál si, aby se ostatní podrobili expansi Německa podle německého přání a žádosti. A tato moc byla mu prostředkem k cíli, kterého však méně popuštělé osobnosti německé hodlaly dosáhnouti prostředky méně násilnými. Takový prostředek v podobě námořní přesily nikdy by se mu nepodařilo vytvořit, aniž by byl při tom neprobudil k ostražitosti náš pud sebezáchovy.“

Haldane pak jasně naznačuje, že sbrojení anglickou politikou přímo přinutilo k dohodě a k spojenectví s Francií a s Ruskem. Práví: „Za těchto okolností bylo by bývalo Německo dříve nebo později donutilo ostatní velmoci k dohodě nebo dokonce ke spojenectví. Anglie by byla zůstala v takovém případě izolována, a to ve chvíli, kdy by nebylo bývalo možno nazvat tuto izolaci „splendidní“. Neboť ať byla její flotila jakkoliv velká, nebyla by jí stačila pro dostatečnou ochranu před spojenými flotilami Německa, Francie, Ruska a Rakouska, k nímiž by byla snad přistoupila i Itálie. Bázeň, vyvolaná německou válečnickou politikou, učinila naše přistoupení k Dohodě nevyhnutelným aktem prozíravosti. Byl to jediný prostředek, kterým jsme si zabezpečili svou námořní moc a učinili ji schopnou, aby nás ochránila před invasemi velkých kontinentálních armád.“

Bylo vskutku základní chybou německé námořní politiky, že vlivem velikášství kruhů, které ji podporovaly, docela zapomněla vmyslit se do reální situace Velké Británie a moudře šetřit citů, jež přímo souvisí s životním nervem ostrovní říše. Německé hranice jsou většinou suchozemské - anglické hranice tvoří moře. Britská říše je, podle výroku sira John Seeley v knize „The expansion of England“ (Anglická expanse) „světovými Benátkami s mořem místo ulic“. Německo je buď soběstačné, nebo dostává svoje životní potřeby po souši. Velká Británie by brzo vyhladověla, kdyby ztratila dovozní cesty mořské. Proto není možno - jak řekl 29. března roku 1909 sir Edvard Grey v parlamentě - nijak srovnávat důležitost německé flotily pro Německo a význam anglické flotily pro Anglii.* Silné loďstvo by zvýšilo „prestíž“ Německa

* Ve znamenité knize H. Kantorowicze „Duch anglické politiky a strašidlo obklíčení“ (Der Geist der englischen Politik und das Gespenst der Einkreisung) čteme tento velmi výmluvný rozhovor, jehož obsah osvětluje neschopnost vůdčích německých kruhů objektivně posoudit cizí poměry, proti kterým bouří svým slíbením po moci: Když Jonescu na podzim roku 1911 navštívil státního tajemníka (Kiderlen se stal po svém odchodu z Bukurešti státním tajemníkem ministerstva zahraničních věcí), ptal se ho:

a jeho diplomatický vliv a posílilo by ochranu jeho obchodu - ale není naprosto žádnou životní otázkou pro jeho hospodářství - jak je tomu v Anglii. Německo bylo zdaleka nejsilnější vojenskou mocí na světě. Abychom správně zhodnotili oprávněné starosti, které působila jeho námořní ctižádost, položme si otázku obráceně a ptejme se, co by si v Evropě mysleli a co by cítili, kdyby Velká Británie, největší námořní moc, počala zřizovat obrovité, jen s německým srovnatelné, suchozemské vojsko?

„Tirpitzova škola“ - praví Haldane v závěru citovaného článku - „nechtěla být spokojena, dokud by nemohla kontrolovat anglickou námořní moc. Měla však raději přijmouti poměr lodí 2:3, neboť by jí byl stačil, aby si získala spojence a rozptylovala dohodu ostatních. Pro nás však bylo životní otázkou, aby se to Německu nepodařilo, neboť pak by byla bývala nejen ohrožena naše bezpečnost proti invazím, nýbrž i naše zásobování životními potřebami a surovinami. Kdyby ovšem bylo bývalo Německo vskutku přátelským státem nebo svazem národů, byla by takováto situace asi méně zapůsobila. Ale politika školy, ke které náleží Tirpitz a císař, vytvářela atmosféru, v níž nebezpečí vzrůstalo a Dohoda se stávala nutností. Tehdy i jiné národy v našem sousedství počaly zařizovati velká loďstva.“

Svobodný pán von Eckardstein cituje ve svých život-

„Rozuměl jsem vám, pokud šlo o to, abyste se stali druhou námořní velmocí. Nyní jste toho dosáhli. Co chcete ještě více? Býti zároveň největší mocí válečnou i námořní? Ale to by pak byla světovláda - a ta není uskutečnitelná... Vystavíte-li pět pancéřových lodí, pak jich Anglie vystaví třináct. Kam se tím dospěje?... Vy přímo zavádíte Anglii do války!“

Kiderlen odpověděl: „To jsem řekl - snad s menší výmluvností - všechno také já. Řekl jsem to Tirpitzovi, který při tom rozhovoru seděl v mém křesle a já na vašem místě.“

„A?“

„Nepodařilo se mi ho přesvědčit.“

„Ale císař?“

„Ten se postavil na stranu Tirpitzovu...“

ních vzpomínkách (svazek II.) výrok rakouského admirála von Spauna o známých řečech a telegramech císařových, týkajících se bezmezného rozpětí německé námořní moci: „Nepovažují výroky vašeho císaře za moudré. Vzbudí se jimi časem jen nedůvěra Anglie a vrhne ji nakonec do náručí Francie a Ruska. Anglie se tomu také nebude vážně bránit. Kdyby Německo opravdu učinilo pokus a opatřilo si jednou stejnou bojovou flotilu, jakou má Anglie, pak by to mohlo skončiti pro ně jen katastrofou. Země, která je v takové geografické situaci jako Německo, nemůže si troufat dostat se do nepřátelství s Anglií.“

Tak posuzovali situaci všichni rozvášní lidé. Ale zdálo se, jako by novoněmecká touha po moci byla prokleta a odsouzena k tomu, aby se sama přivedla ad absurdum.

Pro hračkářskou a skutečnosti vzdálenou büllovovskou „reální politiku“ je příznačné, že tento státník se 14. listopadu roku 1906 domníval, že těžký problém lze odstranit slovy: „Pročpak nemáme mít právo stavět lodi právě tak jako Italové, Rusové, Japonci, Američané, Francouzi anebo i sami Angličané?“*

Německo si ovšem mohlo postavití tolik lodí, kolik chtělo, ale pak musilo ke všem předchozím nepřátelstvím, které si způsobilo, připočítati ještě velmi závažné nepřátelství Anglie, jakožto pevnou položku svého světového účtu. Anglie byla, jak jsme řekli, za daných světových okolností nucena prosazovati absolutní bezpečnost svého dovozu mocným loďstvem. Ale německé zbrojení, namířené vlastně jen proti Anglii, donucovalo Anglii k tak nesnesitelnému zvyšování námořního rozpočtu, že veřejné mínění se stále hlasi-

* Liberální žurnalista Spender, přítel sira E. Greya, praví v své knize „Life and Journalism“ o Němcích toto: „Mluvíli o upřímnosti svých úmyslů a o svém nezadatelném právu vybudovat si flotilu tak velkou, jak ji potřebují na ochranu svého obchodu. Nikdo nemohl diskutovat s nimi o tomto bodě. Své právo považovali za docela nepochybné. Ale postihla je hrozivá slepota, která jim zabraňovala porozuměti tomu, že prosazení tohoto práva je katastrofální.“

těži ozývalo proti této situaci, a když selhaly všechny dorozumívací pokusy - brzo po druhé konferenci v Haagu - vynutilo si konečně známé „obklíčení“ Německa. Přes zaslepenost německé politiky byla touha po klidném řešení rozporů v širokých anglických vrstvách přece tak silná, že v létech 1899 až 1912 následoval jeden dorozumívací pokus za druhým; vážnost a dosah těchto pokusů Němci osudně podceňovali, jak připomíná Hamann ve svých vzpomínkách „Nový kurs“ (Der neue Kurs).^{*} Ale toto podceňování a neporozumění bylo nevyhnutelné, neboť dorozumění jest pro pruskou povahu docela nemyslitelné. Vyžadovalo by vždycky oběť cizím životním zájmům a spoutání vlastní vládychtivosti pospolitostí. Avšak novoněmec, vychovaný Treitschkem, doufal a přál si dojítí svého cíle bez takovýchto rušivých ohleduplností. Neboť Treitschke mu vtiskl do duše tuto perspektivu: „Kdyby měla naše říše odvahu provozovati energicky nezávislou koloniální politiku, srazí se nezbytně naše zájmy s anglickými. Jest přirozené a logické, že si nová středoevrop-

^{*} V lednu 1901 pojal Chamberlain opět svou starou myšlenku o alianci; přechod k tomu měla tvořit tajná dohoda o Maroku. Už tehdy řekl Chamberlain jasně, že Anglie, jestliže se formálně připojí k Německu a Trojspolku nepodaří, bude nucena i za těžkých obětí myslit na společnou cestu s „Dvojdohodou.“ Hamann podotýká k rozbití jednání: „Vedle této pozitivní škody zůstala nám jedna negativní výhoda: výstavba německé válečné flotily unikla nebezpečí, že kvůli ohledům na spojeneckou Anglii bude zmařena nebo zpomalena.“

Jak krátkozraká útěcha! Neboť sebevětší zvětšení flotily nemohlo ani zdaleka vyrovnat nesmírnou škodu, která nám vznikla tím, že Anglie proti nám ve světě pracovala a proti nám organizovala. A nad to vše: co nám prospěla ona stavba lodí, prováděná beze všech ohledů, když přece Anglie, která nemusila vydržovat velkou armádu, začala nyní dvojnásobně a trojnásobně zbrojit? To, co řekl Spender vyalanci Metternichovi, to byla naprosto jasná odpověď celé Anglie (a je jí až dosud): „Budete-li takto pokračovat, pak jednoho dne uskutečnime obrovskou půjčku a budeme stavět v rozměrech, které vám definitivně ukáží, že nás naprosto nikdy nepředstihnete!“

ská velmoc musí vyrovnat své účty se všemi ostatními velmocemi. S Rakousko-Uherskem; s Francií a s Ruskem už to máme odbyto. Poslední vyrovnání, vyrovnání s Anglií, bude - jak lze předvídat - nejdelší a nejtěžší."

Evropští národové, vyprovokovaní a vylekaní takovými a podobnými perspektivami, nepřipustili pochopitelně jejich plánovitě rozvíjení. Němci však ani nepomyslili na tyto důsledky. Početní chyba myšlení Treitschkova i ostatních strůjců novoněmecké politiky spočívala v tom, že pracovali proti „příliš brzké“ dohodě s Anglií. Mínilo, že bychom tím mohli být omezení při tvoření vlastních prostředků k moci. Avšak vůdcové Německa nepomyslili ani ve snu, že právě protievropskou mocenskou politikou vyprovokovali proti sobě koncentrací vůle celého okruhu světového, aby byli jednou vlastním principem poražení. A tak byl zmařen i poslední pokus o dohodu v roce 1912. Jest úžasné, že němečtí státníci, pro jejichž nerozum stroskotaly všechny ony dorozumívací pokusy, nedovedli pochopit, že nutným důsledkem marných pokusů anglických učinit přítrž německému námořnímu zbrojení, anebo docílit všeobecného odzbrojení (Haag 1907), musí býti přece naprosto nepochybně posílení vývoje D o h o d y. Ta byla nyní pro Anglii jedinou možností, jak se zajistit proti nebezpečí vyhladovění. A řekl-li J a g o w, že věří v mírumilovnost sira Greye, že však se Grey „příliš hluboko dal zamotat do sítě francouzsko-ruské politiky“, pak úplně zapomněl, že právě Německo sahlo nezadržitelně anglický národ svou politikou do „sítě francouzsko-ruské politiky“. Kdyby bylo Německo chtělo zabránit účasti Anglie na kontinentální válce, pak by jí nesmělo nutit svou politikou k tomu, aby si hledala ochranu u skupiny svých bývalých politických protivníků. Pro Anglii vplynuly z toho samozřejmě závazky úplné vzájemnosti.

Lord H a l d a n e, který se roku 1912 vrátil z Berlína hluboce rozladěn a přesvědčen, „že pruský voják chce rozhodovat o osudech světa“ - vylíčil ve své knize „B e f o r e t h e W a r“ (Před válkou, Londýn 1920) velmi výstižným psychologickým

úsudkem anarchií ve vyšších kruzích berlínských. Poznal, že se všude skrývá vláda generálního štábu, která nejen že skutečně řídila německou politiku, nýbrž i stále víc a více určovala také její zahraniční důsledky. V Anglii se cítili na příklad nuceni přizpůsobovat svou politiku daleko víc plánům Tirpitzovým než projevům vedoucích německých státníků. Nikoliv snad proto, že by byli považovali státníky za lháře, nýbrž proto, že se již nemohli klamat o tom, že velká rozhodnutí německé politiky bude nakonec přece jen určovati militaristické okolí císařovo. „Vliv generálního štábu a admirality právě nyní znovu stále rostoucí“ - praví Haldane - „vliv jistě nutný, pokud se týká zájmů moderní organizace války, který by však potřeboval pečlivé kontroly a protiváhy jiných protilehlých stanovisek, vyvolal síly, jež císař nedovedl udržeti v mezích!“ - Podle Haldanova líčení tkvěla zřejmě bezmocnost vedoucích německých státníků vůči vojákům v tom, že také civilisté v zásadě myslili vlastně vojensky nebo alespoň neměli jasné představy o podstatě a metodách nutných pro klidné politické vyrovnávání různých zájmů.

Přesto nesmíme nikdy zapomínati, že všechny britské kabiny, dokonce i po započetí německého námořního ohrožení, pomýšlely nejvyslovenějším způsobem na upevnění míru a dovedly krotit i mocné vzrušení britského lidu nad způsobem německého námořního zbrojení. Všimněme si jen prozíravého způsobu, jakým britské státnické umění provedlo (jako pojištění proti německé alianční politice) úplné dorozumění s Francií a s Ruskem. Všimněme si však, že současně vyšlo na balkánské konferenci vstříc německým a rakouským zájmům způsobem, který jejich mluvčímu získal velkou důvěru. A konečně, že se odvážili ustoupiti Němcům před jejich hroživou mocenskou propagandou nejen v otázce afrického koloniálního panství, nýbrž také v otázce Bagdadské cesty. To byly ústupky ohromného dosahu, jež mohly přijíti Anglii v případě konfliktu velmi drabo. Vždyť po cestě takto uvolněné mohli Němci co nejrychleji transportovati pluky jak k Suezskému kanálu, tak i k indickým hranicím. Takové úvahy však ustupovaly v brit-

ské politice před přáním propagovat vlastním praktickým příkladem princip dorozumění. Tento pacifismus však nebyl založen na abstraktním idealismu! Byl jen posledním důsledkem jejího federativního principu, který se uplatnil také v novém uspořádání poměrů k Burům. Nebyl jen příkazem speciální ethiky „průmyslového společenského typu“, jak je vykládán v „Sociologii“ Herberta Spencera, nýbrž také příkazem britského egoismu. Rápidní vzrůst válečného loďstva všech konkurentů, jakož i nevypočítatelný vývoj válečné techniky nutil docela neúprosně Anglii a její státníky, aby zabezpečili své dopravní cesty účinnějšími metodami, než jakou mohla být i nadále britská námořní policie. S tohoto hlediska musíme také chápat zcela mimořádnou závažnost, již přikládala anglická politika uskutečnění haagského díla. Anglie přišla na první konferenci s hotovými návrhy na zavedení stálého rozhodčího soudu. Kvůli Německu tyto návrhy padly. Pro druhou konferenci připravila Anglie návrh na rozsáhlé objasnění problému odzbrojení. Německo se vyjádřilo, že se v tomto případě na konferenci vůbec nedostaví. Sir E. Grey se však nedal odstrašiti neúspěchem a snažil se provést pacifikaci světa radikálními akcemi o dorozumění od případu k případu. K tomuto dílu náležely i jeho pokusy o sanaci problému balkánského. Sám von Tirpitz nemohl tuto tendenci britské diplomacie neuznat. Konstatoval, že tak zvané „obklíčení“ nebylo vlastně Německu ještě rok před válkou nebezpečné a pravil, že je si jasně vědom, jak velice vycházela Anglie Německu vstříc - ale považuje to ku podivu za výsledek zastrašení Anglie silou německého loďstva. Vždycky prý říkal, že Angličanům lze imponovati jen vystupováním plným síly. To je samo o sobě zjištění správné, ale stane se ihned zásadně falešným, jakmile se někdo domnívá, že by Angličané někdy ustoupili tam, kde jsou dotčeny základy jejich existence. Vystupování plné síly jim imponuje jen tehdy, když za ním stojí nějaká zcela reálná životní nutnost, jejíž uplatnění musí být pro její objektivitu uznáno za zdravé a oprávněné. Ale v okamžiku, kdy se setkají s anarchistickou svévolí a s pouhým „ste-tot

que je m' y mette" (uhni mně!), jsou poslední, kterým by něco podobného imponovalo. Naopak tím spíše vystoupí veškerá houževnatost, rozvaha a neúprošnost rasy, vyzkoušené tolika boji o moc, a dovede konflikt až k hořkým koncům. Co je pak platné všechno tirpitzovské železo? Zdali se velký admirál ve všem nepřepočítal? - A pak dával vinu všem ostatním! Ale ke správným politickým a vojenským výpočtům bylo by patřilo říci si, jak hazardní bylo toto pouhé hraní s mocenskými a zstrašovacími prostředky a oč výhodnější by bylo bývalo včasné přizpůsobení a omezení. Toho však nebyla pruská inteligence vůbec schopna. A v tom právě spočívá tragika nového Německa. Počala se projevovati v éře Büllově. Omezený duch pruské vládychtivosti, jenž nezná svět a neumí realisticky hodnotiti cizí životní zájmy i mocenské rezervy - jemuž je idea dorozumění nepochopitelnou ideologií - byl povolán provádět zámořskou světovou politiku a uvádět na scénu své východopolabské zacházení s lidmi, jež je v rozporu s rovnovážnou politickou znalostí světa. - Byv k tomu povolán, způsobil jen rozhořčení a posměch všech. Teprve touto politikou se pruský typ - abychom tak řekli - sám přivlekl před tribunál. Vystavil hluboce protisociální prvek svého otrlého válečného ducha na jasné světlo a sebe sama učinil opovrženým nepřitelem míru, proti němuž se musejí pozvedati všechny ruce. A konečně je dobře uvědomiti si, že oním britským protivníkem, se kterým se průběžně střetlo, byla v základě stará germánská svoboda, která se uchýlila do Anglie.

ROZHODNÝ OBRAT V NĚMECKO-ANGLICKÝCH VZTAZÍCH

O okamžiku rozhodného přistoupení Anglie na stranu dohody s Francií praví S p e n d e r ve svých Pamětech: „Dívám-li se dnes nazpět, řekl bych, že rozhodný obrat pro nás nastal od onoho okamžiku, kdy tlak německého námořního rozvoje nás přinutili, přeložit britskou středomořskou

eskadru do Severního moře a učinit s Francií opatření k ochraně Středozemního moře. Od tohoto okamžiku jsme byli - když ne technicky, tedy morálně - nuceni uzavřít dohodu s Francií pro případ, že by její nechráněné severní pobřeží bylo napadeno Německem. Za těchto okolností musili jsme převzít na sebe tento závazek. Německo nás k tomu svou námořní politikou přímo donutilo... V roce 1899 aliance s Německem byla v našem programu, a kdyby nebyli Němci v poslední chvíli uhnuli, pak by se byl celý běh dějin bral jinou cestou.“* - Upevnění dohody Anglie s Francií a s Ruskem, zde odůvodněné, jest nanejvýš zajímavé a ukazuje se zvláštní jasností, do jak osudného vývoje zavedla Německo a Evropu nesmyslná námořní politika Tirpitzova neznající mezí i vyhrůžné řeči nacionalistických kruhů. Chytáme se za hlavu a ptáme se, jak jen to bylo možné, že lidé, odpovědní za osud Německa, se čtyřikrát tak podstatně mýlili v úsudku o základních, podstatných a nezměnitelných zákonech, které určovaly politiku světových velmocí, s nimiž Německo musilo počítati především. Nedovedli pochopiti, že by Rusko nikdy nepřipustilo lokalizování srbského konfliktu, ani že by Francie nevpustila za žádných okolností do své africké koloniální říše Německo, které se snaží také ihned politicky využít všech hospodářských posic a za třetí, že by Anglie nikdy nedovolila, aby Německo, provádějící bezmeznou námořní politiku, vysloveně vyhrócenou proti ní, se pevně usadilo v Maroku. Konečně za čtvrté, že by Anglie nikdy nezůstala - z nejvlastnějšího životního zájmu - neutrální proti jakémukoliv německému pokusu porazit Francii.

* V německém tisku bylo proti všemu, co sir Austen Chamberlain ve svých Pamětech vypravoval o vážnosti úmyslů svého otce v otázce dohody s Německem, rozklíčováno tvrzení, že Billov musil nakonec couvnout, protože Anglie nechtěla převzít žádné určité závazky na kontinentě. Na to si také vždy stěžovala Francie, ale přesto spolupracovala oběma rukama, neboť věděla, co takové spojení přes veškeru neurčitost znamená. Právě okolnost, že po německém couvnutí se Anglie spojila s Francií, nakonec přece rozhodla o světové válce. Ano, nebo snad ne?

Byla to tedy skutečně jen neschopnost chápat to, co přímo bylo do očí a nač přece byly vůdčí kruhy německé nesčetněkrát upozorněny jak svými zahraničními přáteli, tak i svými vlastními vyslanci? Jeden Francouz sice řekl, že by nám nic jiného neposkytl tak dobrou představu o nekonečnosti jako lidská hloupost. Jestliže však (jako v tomto případě) hloupost přesahuje samu nekonečnost, pak je nasnadě otázka: „Jest podobné pravdě, že se to všechno skutečně nevidělo a nevědělo? Nebo nebylo tomu spíše tak, že vedoucí kruhy znaly velmi dobře všechny důsledky německého postupu, avšak necouvaly před nimi právě proto, že válku úmyslně hledaly a potřebovaly, jsouce přesvědčeny, že jest jediným, biologicky odůvodněným měřítkem sil (Bernhardi) a že je nejvyšší čas uvést konečně mocenské rozdělení světa v souhlas s dynamickou skutečností, neboť podle jejich názoru jest toto rozvrstvení logicky nesprávné?“

„Biologické rozhodnutí“, na které apelovali, se již vyplnilo! Ale ještě se nedali přesvědčit a přeji si druhé rozhodnutí. Dostane se jim ho a budou důkladně poučeni o tom, co bylo již po prvé zřejmo, totiž, že v konečném měření sil v lidstvu znamenají morální a duchovní prvky vždy silnější biologickou potencií a že jimi bude nakusy rozbit celý ten pomník hanby, jak jej stělesňuje čistě animálně orientovaná novoněmecká biologie. Veliký klam, kterému podlehlí všichni, pramení v jejich osudném přeceňování sebe a zvláště v jejich přehodnocování všech vnějších organisátorských schopností. Proto myslili, že Rusko není schopno odvážit se války, Francii považovali za dekadentní a Anglii za velmoc, zachvácenou úpadkem.

Ostatně vedoucí lidé, kteří viděli mnohé věci jasněji než jejich diplomatictí agenti, přece se mýlili, pokud šlo o Anglii a nepředpokládali její rozhodnutí postavit se na stranu Francie.*

* Spender vypravuje ve svých Pamětech, že se ho kdysi támal Němec, zda Anglie přispěje na pomoc Francii v případě, že by byla Německem napadena. Odpověděl: „Milý pane, žil jste

Koncem července roku 1914 odehrál se nanejvýš zajímavý světodějný rozhovor o této otázce mezi francouzským vyslancem v Berlíně J. Cambonem a Jagowem. Sešli se krátce před vypuknutím války.

„Mohu mluvit jako člověk k člověku?“ ptal se Cambon. Jagow přisvědčil. Cambon tedy pokračoval: „Pak mi dovoďte, abych vám řekl, že vaše jednání (chtít rozpoutat válku) je nanejvýš bláhové. Získat jím nemůžete nic, ale ztratit mnoho. Francie se bude bránit poměrně lépe, než předpokládáte! A můžete být jisti, že Anglie nebude opakovat velkou chybu z roku 1870, kdy připustila naši porážku. Věřte mi, že nemluvím naplano, a jistě přiznáte, že patří k oněm desítkám Evropanům, kteří toho vědí o mezinárodní situaci nejvíce. Ujišťuji vás, že materiální i mravní důvody nutí Anglii k zásahu a že ani nesmí váhat, zda má jít s námi. Uvážili jste strašlivé důsledky událostí? S a m i, s a m i, jen s červotočivým rakousko-uherským spojencem, budete stát proti celému světu!“

Jagow se díval na Cambona a s tichým posměškem odvětil: „Vy máte svoje zprávy, a my máme také svoje - a ty jsou docela jiné. Jsme si anglickou neutralitou docela jisti!“

Jest nepochybné, že Jagow byl touto vírou upřímně proniknut, právě tak jako Bethmann Hollweg, který byl - jak známo - úplně zdrcen, když mu anglický vyslanec oznámil anglický vstup do války. Tehdy, když se Bethmann vyjádřil o neutralitě Belgie jako o cáru papíru, stále ještě nechápal, že tímto „cárem papíru“ stojí a padá celá podstata anglické bezpečnosti proti vlámskému pobřeží...

I Rakušané, kteří byli v mnohých otázkách lépe orientováni, neboť je nezaslepovalo žádné sebepřeceňování, přece soudili o anglickém stanovisku ke kontinentální válce úplně falešně. Pro to je charakteristická rozmluva Wickhama Steeda s ra-

deset let v Anglii a znáte Angličany. Můžete se vakutku domnívat, že zůstaneme potichu, jestliže německá flotila pojede Kanálem, aby bombardovala francouzské přístavy, nebo jestliže německé vojsko zničí Francouze a samo se usadí na francouzském pobřeží?“

kouským vyslancem hrabětem M e n s d o r f f e m, ke které došlo v Londýně a kterou zde reprodukuje: „Ve čtvrtek 21. července obědval jsem s rakouským vyslancem a obchodním přidělcem baronem von Franckensteinem. Při jídle se hovořilo o králi Eduardovi, s nímž byl hrabě Albert Mensdorff vzdáleně zpřízněn, o Mariánských Lázních a všeobecně se vzpomínalo. Ale po jídle pravil hrabě Mensdorff ve své pracovně:

„Ačkoliv v Rakousku zabavili také Vaši knihu »Habsburská monarchie«, aniž jí porozuměli, přece vím, že jste přítelem Rakouska a že jste povýšen nad to, aby mohly býti vaše city ovlivněny takovými zásahy. Proto bych na vás rád apeloval, abyste působil svým vlivem na britský tisk, aby vzbudil správné porozumění pro podstatu rakousko-uherské životní krise.* Není možné, abychom ještě dále snášeli srbskou provokativnost. Srbsko musí být potrestáno. Půjde-li ‚Times‘ v čele, ostatní tisk se připojí, britské veřejné mínění zůstane nám nakloněno a konflikt může být lokalisován.“

„Ano, jsem přítelem Rakouska - odpověděl jsem - a dokázal jsem to, když jsem vám po léta vždy znovu a znovu varovně říkal, že vaše politika je katastrofálně pochybená. Mohu jen říci, že jsem příliš velkým přítelem Rakouska, než abych mu přidržoval ruku při sebevraždě!“

„Sebevraždě?“ zvolal vyslanec. „Věříte snad, že my, padesátí milionový národ, jsme tak slabí abychom nedovedli přemoci národůk tří nebo čtyř milionový?“

„Můžete Srbsko porazit - odpověděl jsem - jestliže vás při tom nebudou rušit ostatní. Ale i v takovém případě se dopustíte sebevraždy. Musíte počítati s válkou osmi až desítiměsíční. Budete musit mobilisovat nejméně 600.000 mužů, budete

* Tento apel v celé jeho neuvěřitelnosti docenil jen ten, kdo ví, že Mr. W. S t e e d v oné knize posoudil rakousko-uherskou otázku přesně tak, jak ji posuzuje naše kniha. Tedy že byl radikálním odpůrcem způsobů, jakým se chystaly Vídeň i Berlín tuto otázku řešit a mohl pak jen říci: „Nevaroval jsem vás včas? A teď vás mám ještě obhajovat, když jste své předešlé hlouposti třikrát přetrumflil?“

mítí 200.000 mrtvých a raněných a okrouhle asi 120 milionů liber výloh. To zruinuje vaše finance. Uvědomujete si přece jasně, že Rakousko se nově podle údajů vašeho ministra financí za posledních deset let zadlužilo 40.000 librami denně. Daně jsou již tak vysoké, že je nelze dále zvyšovat. Dobudete-li Srbska, pak bude jeho vojenské obsazení vyžadovat armádu o 200.000 mužích, a budete-li chtít zemi anektovati, vytvoříte si blok 12 milionů Jihoslovanů. Jejich tlak dolehne na váš dualistický systém a Německo, aby neztratilo svůj vliv na Rakousko, bude vyžadovat tak důrazné záruky vojenského, ekonomického a politického rázu, že bude veta po vaší nezávislosti.“

„Ostatně - pokračoval jsem - tak tomu nebude! Při první ráně, kterou vystřelíte na druhý břeh Sávy, počne Rusko volat: ‚Ruce pryč!‘ Německo bude žádati, aby se Rusko vzdalo intervence, ale Rusko odmítne, neboť jinak by to stálo cara trůn. Potom bude tedy Německo mobilisovat a vtrhne přes Belgie do Francie. Jakmile však Anglie uslyší, že německé trupy jsou v Belgii, pustí se do války s Německem i s vámi!“

„Nebudete nikdy intervenovat!“ zvolal vyslanec.

„Budeme docela jistě intervenovat!“ odvětil jsem.

„Mám absolutní ujistění, že nepůjdete do války.“

„Na vaši jistotu docela nic nedám. Neznáte sly veřejného britského mínění.“

„Tedy vy nám nechcete pomoci?“ pravil hr. Mensdorff.

„Rozhodně ne, to je vyloučeno!“ odpověděl jsem a ihned jsem se rozloučil. Na okamžik jsem se pak zastavil na schodišti vyslanectví a nevěděl jsem, co mám nejdříve udělat. Jedno mi však bylo naprosto jasné: Rakousko-Uhersko je rozhodnuto napadnouti Srbsko. K tomu však se mohlo odhodlat teprve po určitém přaslíbu Německa, že bude Podunajskou monarchii podporovati...

Od koho mohl mítí hr. Mensdorff ono „ujistění“, že Anglie by neintervenovala? Buď jak buď byl jsem si vědom toho, že Foreign Office musí býti co nejrychleji varována.“*

* Při této příležitosti psal mi W. Steed toto: „Ve Foreign Office nechal jsem společnou zprávu pro siru E. Greye, požadující

Tato rozmluva je těžce nabitá světodějnou látkou. Skrze ni vidíme hluboko do základů neodvratitelného osudu, do zaslepenosti vedoucích, do světové politiky bez jakékoliv prozíravosti, bez znalosti principů, tradic a životních zájmů, podle kterých zaujme Evropa své stanovisko k podnikům připraveným ve Vídni a v Berlíně.

Řízením Prozfetelnosti vydavatelem „Times“ byl tehdy W. Steed, nejlepší britský znalec evropského jihovýchodního problému. Měl od počátku přehled o celé akci centrálních mocností a o všech jejích příčinách i důsledcích. Zastupoval tehdy nejhlubší svědomí a nejlepší inteligenci Anglie proti četným odpůrcům vstupu Anglie do války a způsobilým klamat cizince o absolutní jistotě rozhodnutí, jež musla Anglie v tomto konfliktu učinit podle všech svých tradic a existenčních podmínek.

bezpodmínečně vysvětlení, že Anglie v případě, kdyby centrální mocnosti chtěly využít sarajevského atentátu jako záminky k válce - bude stát proti Německu a Rakousko-Uhersku. Neuční-li Grey toto naprosto jasné prohlášení, pak že během deseti dnů dojde ke katastrofě. Foreign Office nechtěla nebo nemohla této rady uposlechnout. Proto jsem uveřejnil dne 22. července, tedy den před odesláním ultimata Srbsku, úvodní článek v „Times“, který končil: Jaká naděje tedy ještě zbývá na lokalizaci války mezi Němci a Slovany, mezi katolickou a ortodoxní mocí na Balkáně, jaká zbývá vyhlídka, že taková válka skončí bez zániku dualistické monarchie?“

ALSASKO MEZI NĚMECKEM A FRANCIÍ

FRANCOUZSKÉ SYMPATIE V PRANĚMECKÉM ALSASKU

Ve staletém německo-francouzském konfliktu hraje Alsasko rozhodující úlohu. Ještě v dobách Goethových bylo přechodným územím mezi oběma zeměmi. Tehdy vlastně Alsasané stěží věděli, jsou-li Němci nebo Francouzi. „Wir sind dütsche Franzosen“, říkali. Pak přišla pruská germanisace a Alsasané najednou pocítili, že vlastně oni sami si zachovali pravé němectví a že nová říše propadla nezadržitelnému odněmečtění. Francouzové to poznali a založili na tom naději, že i bez odvetné války se k nim Alsasko samo jednoho dne vrátí. Pociťovali, že přivtělením Alsaska k Bismarckově říši nebyla uloupená německá země navrácena mateřskému národu, ale že kus nejstaršího, nezkaženého němectví, které bylo vždy bližší západu nežli středu a které spojovalo Francouze se světem germánským, bylo nyní ze svého spojení s francouzským světem, jež mu Prozřetelnost určila, brutálně vytrženo a že tím byla Evropa více než kdykoliv předtím rozervána. G a m b e t t a psal o tom svému příteli: „Padělatel emžské depeše pokusí se i o jinou zradu. Ale naše chladnokrevnost, naše sebeovládání nás uchrání, abychom se dostali do takové situace jako v roce 1870. Bismarck dovedl rozdělené a bezmocné Německo proměnit ve velkou, disciplinovanou a silnou říši. Ale měl méně šťastnou myšlenku - pro nás i pro něho samého - když žádal připojení Alsaska-Lotrínska. Vložil tím do svého díla zárodek smrti. V době tak pokročilé civilisace nelze si národy dobývatí bez jejich vůle. Morální dobytí nikdy nenásledovalo po materiálním vítězství! Němci rozstrhli srdce Evropy.“ Stále znovu se v Gambettových listech objevuje evropská otázka. Odmítá pokušení rušití klid Evropy zneužíváním nacionálního principu. Jeho snem je pojistití „znovuzřízení pořádku a práva v Evropě evropskou rovnováhu“.

Lilli Jannaschová vypráví v časopise „Menschheit“ ze dne 17. února 1923: „V sedmdesátých letech dal se Gambetta, velký francouzský státník, obětřovat mým bratrancem, pařížským lékařem MUDr. Theodorem Kellerem, rodilým Alsasancem, jenž přesídlil po roce 1870 do Francie. Jednou k němu přišel s bedničkou doutníků a odevzdal mu ji se slovy: ‚Tady je několik výborných cigár, které bych vám rád dal s příkazem, že je má váš syn jednou kouřit na náměstí Kléberově ve Štrasburku, až bude Alsasko zase francouzské. Toho dne se nedožijete ani vy, ani já, ale váš syn se ho jistě dožije, neboť Alsasko bude nám vráceno, protože Německo sešlo na scestí, na němž bude stále víc a více ztrácet své hodnoty. Myslí, že všeho lze dosáhnout brutálním násilím, já však jsem přesvědčen, že tato politika musí vést jen k záhubě.“

Alsasko je bez jakékoliv pochyby praněmeckou zemí. Když jsem jako pruský student, vyškolený v pruském gymnasiu, cestoval z Freiburgu po této nádherné zemi a procházel jejími horami, bylo mi jako někomu, kdo byl v dětství ukraden od cikánů a nyní se konečně zase ocitá u své matky. Zde byl německý středověk, svobodná města, velké křesťanské umění a zároveň otevřený i nepředpojatý výhled na svět mimoněmecký, most národů, vzpomínka na někdejší německou universalitu a nadnárodnostní evropské smýšlení! - Zároveň jsem s úžasem zjistil - bylo to v jedné alsaské rodině na úpatí Velkého Belchenu - že se tento praněmecký lid, který ve mně probudil pravé němectví, docela nepřátelsky uzavíral proti těm, kdož sem k němu přišli, aby jej znovu ‚germanisovali‘. Jak jsem si to měl vysvětlit? Teprve za světové války a po ní jsem tomu úplně porozuměl. Právě proto, že Alsasko zachovávalo nejstarší německé tradice a že staré germánské svobody, všude jinde rdoušené reakcionářskými knížaty a militarismem, byly zde francouzskými králi chráněny - právě proto cítilo se Alsasko mnohem více přikloněno a připoutáno k západní civilizaci než k onomu duchovnímu a politickému Německu, které povstalo z trosek třicetileté války. Výrazem toho je jednomyslný protest alsaských poslanců proti anexi roku 1871. A když nyní

teprve po německo-francouzské válce přišlo od němečtělých německví s nárokem „přivésti Alsasko znovu k německví“ a v podobě skřípavého prušáctví vpadlo do země, a tento lid šedesát let „kolonisovalo“ a konečně jej po marných námahách prohlásilo za „nespolehlivé obyvatelstvo“ a podle toho s ním i jednalo - tehdy i slepý musil jasně poznat, že právě Alsasko zůstalo příliš prañmeckým, aby se bylo mohlo cítit svobodným a volným v novoněmeckém vojáckém světě, který opustili všichni němečtí geniové.

Právě alsaská oddanost k Francii je důkazem, že tento lid si zachoval neporušené staré mateřské německví, jež kdysi neslo jednotu Evropy a cítilo se za ni odpovědným a spatřovalo i nalézalo ve francouzském genu stále nutný doplněk germanické bytosti.

Alsaský lékař, který ve válce ošetřoval mnoho raněných německých důstojníků, vypravoval mi o zdrcující rozmluvě s těžce raněným jihoněmeckým aristokratem v lazaretě. Sblížili se po dlouhém léčení do té míry, že mu jednoho dne řekl za rozhovoru o stanovisku pravých Alsasanů k německé říši toto: „Cožpak vy, Novoněmci, nevidíte, že náš lid, pokud není zkažen duchem vaší diplomacie, nechce nic slyšet o celé té vaší vojenské nádheře? Sloužíte ztracené věci, ztratili jste všechny duchovní základy státu, nevíte už vůbec, co je opravdu německé, a přece jste sem přišli nás germanisovat! Přitom jsme to my, kdož jsme zachovali původní mateřské německví pod ochranou francouzské svobody a humanity. Jděte jen do našich měst, kde jména ulic připomínají ještě středověké cechy, podívejte se, jak u nás německá minulost stále žije zasnoubena s dvoustaletými vzpomínkami nejužšího spojení s demokratickým západem. Uprostřed absolutismu byl západ demokratičtější nežli svět německý, jenž nás chce znovu zatáhnout do svého osudu. Ne, my vám nepatříme, nikdy si nás nedobudete, nikoho nedobudete, prodali jste lidi státu, celý svět povstane proti vám a srazí vás k zemi...“

Němec propukl v křečovitý pláč, neboť pochopil, co se mu to vlastně lékař odvážil říci z dlouho zadržovaného vnitřního

překypění. Neprozradil neopatrného, ale od té doby s ním nemluvil.

Zde je jasně označena pravá příčina alsaské secesse od nové říše. Německo se ztratilo samo sobě a tím ztratilo také ony prvky, které nejlépe uchovávaly pravou německou mentalitu a tradice, a právě proto se cítily přitahovány k užšímu společenství se starou humanitní středomořskou kulturou, reprezentovanou Francií!

FRANCOUZSKÝ VZTAH K NĚMECKÉMU ALSASKU

Na začátku války objevil se ve francouzském listě „Illustration“ velký obrázek, představující scénu, jak při vojenském útoku dopředu proniknuvší francouzský důstojník rozpíná paže, aby objal Alasanku. Tedy uprostřed nejdivočejšího vzplanutí nenávisti mezi Francií a Německem objímá Francouz Němku! Znovuspojení Francie s praněmeckým kmenem alsaským bylo pro Francouze prvním cílem války, cílem, pro který se nadchli. Jaká to tragika! Právě při pohledu na tento obrázek uvědomil jsem si, že mezi Francií a Německem existuje hluboce skrytý „politický Eros“, jenž mezi nimi působil po staletí a jehož dějištěm bylo Alsasko. Řekl-li *Boutroux* ještě krátce před válkou při své přednášce v Berlíně, že francouzská a německá duše nejsou si kontrérní, nýbrž komplementární, poukázal tím na psychologické příčiny politického Erotu, působícího mezi oběma národy. Jestliže je Eros podle Platona touhou zlomku po spojení s celkem, touhou nedokonaného po svém dokonání, pak musí právě proto povstávat mezi „esprit gaulois“ (duchem galským) a duchem německým hluboká, oboustranná přitažlivost, odpovídající platonskému Erotu. Obě tyto duše jsou stvořeny k naprosto oboustrannému doplňování. A bylo a bude neporovnatelně osudné, že oba tyto „komplementární národy“ jsou vždy znovu a znovu od sebe odtrhovány neblahými nedorozuměními a tragickými dějinnými konflikty.

Dokonce i po válce roku 1870 bylo by bývalo možné docílití

podle míru, kdyby se byl podobal míru Mikulovskému, brzkého smíření s Francií. V ethosu takového míru by bylo více velké vnější i vnitropolitické diplomacie než v celé té ubohé „mondrosti“ hráčů šachu za příštích desetiletí. V zásadě byla jen geniální hrou s malými figurkami. Zakrývala obrovskou chybu a přechodně mírnila nebo alespoň přesunovala její důsledky, tisící na všech stranách. Anexí Alsaska-Lotrinska povstala ona Evropa, ze které musila nutně vzplanouti světová válka. „Mám tušení“, řekl Gladstone roku 1870 k lordu Granvillovi, „že toto násilnické kouskování a změna vlastnictví nás povede jen od zlého k horšímu a bude počátkem řady evropských komplikací.“ (Lord E. F. Maurice: The life of Lord Granville, Londýn 1916.) S politickým pojetím, které vytrhlo vášnivě demokraticky cítící alsaské obyvatelstvo z onoho životního svazku, s nímž po dvě staletí co nejužší rostlo (a přitom přezíralo jeho hlasité a zoufalé protesty proti tomuto odloučení), se ostatní svět nemohl smířiti. - A to tím spíše, že podobná násilnická praxe byla prováděna i nadále a znovu pohoršovala při každém dalším novém konfliktu Německa s ostatním světem. Není náhodou, že případ, který se odehrával v Savernu, byl zároveň hlasem polnice k výbuchu války. Stejně brutální a nemoudré vystupování tamního vojska a ústup veřejného mínění po krátkém protestu, abychom tak řekli, přiznávalo: „Ničemu jsme se nenaučili, nikterak jsme se nepřizpůsobili pojetí a potřebám ostatního světa, jsme stále vyzyvávi ke všem. Jen poďte, ať vám rozbijeme hlavy!“

Nesmíme také zapomínat, že zvlášť úzké společenství Alsaska a Francie bylo již v době reformační tak mohutné, že existovalo na příklad ve Štrasburku mnoho lidí, kteří tvrdili, že Alsasko náleží duchovně zcela Francií. Vedoucí učitelé humanistických ústavů přicházeli tam většinou z Paříže. Třicetiletou válkou a okolnostmi, které se z ní zrodily, se tato země Říši silně odcizila. Habsburské panství bylo tam tak málo oblíbeno, že alsaská města žádala několikrát Richelieua, aby je přijal do státního svazku francouzského. Rozhodující bylo, že Francie dovedla k sobě skvěle vábíti německé srdce Alsaska. Jeho stará

germánská svoboda, která v Říši po zřízení územního vrchnostství zcela vymizela, byla francouzskými králi co nejpečlivěji šetřena. Colbert radil svému králi, aby nově získanou provincií tak spravoval, aby se její obyvatelé měli zde lépe než v kterékoli jiné německé zemi. Tuto radu uposlechly potom všechny francouzské vlády. „Il ne faut pas toucher aux affaires d'Alsace“ (Nesmíme se plést do alsaských záležitostí). Staré rody tam dále panovaly. Jen jmenovaný intendant spojoval zemskou vládu s celkem. Alsasko podrželo svůj svéráz a bylo při tom přece v nejužším vztahu k francouzské kultuře. (Srovnej výborné dílo F. Curtiuse: „Německo a Alsasko“ /Deutschland und das Elsass/, Stuttgart.) Dovedl by někdo vystopovat v Goethově líčení fary v Sensenheimu třeba i jen nejmenší nespokojenost s existujícími poměry nebo dokonce snad nějakou touhu po německé Říši? V roce 1828 řekl president kolmarského apelačního soudu Karlu X.: „Naše krásná provincie vděčí vaší královské rodině, že po staletích zkázy žije nyní déle než stopadesát let v rozkvětu a v míru.“

Ale teprve francouzská revoluce naprosto získala alsaský lid, kterému tkvělo staré germánské vědomí svobody hluboce v krvi, francouzské kultuře. Zde se spojily německý idealismus a stará městská demokracie s novými ideami lidskosti a nic neodtrhlo alsaské Němce úplněji od Říše a jejího jinak směřujícího vývoje, než že prošli ideovým světem francouzské revoluce. Stěží mohla býti tedy vynalezena horší trýzeň, než podřít tento lid diktatuře pruských úředníků a důstojníků. Alsasané by nebyli bývali Němci, kdyby je skvělá organizace a hospodářský vzestup za německého režimu smířil se znásilněným jejich cítěním a myšlením. Odtržení alsaského lidu od Francie, pokud se týče hloubky utrpení na obou postížených stranách, nelze proto ani zdaleka přirovnat k onomu odtržení od staré Říše před dvěma sty lety. Rozhodování proti vůli obyvatelstva urazilo nanejvýš demokratické cítění alsaského lidu z let 1870.* Říšský Němec, jenž neměl žádné příležitosti na-

* Nemůžeme přece jen tak zcela odmítnout projev v „Revue des deux mondes“ z prosince 1914, strana 648, který zní:

hlédnout hlouběji a intimněji do alsaských poměrů, nemůže si učiniti naprosto žádnou představu o tom, jak silným lidským svazkem je Alsasko poutáno k Francii, jak mimořádně živě, zvláště v 19. století, se k Francii přidružilo, jak silně spoutaly po francouzské revoluci Alsasko s tradicemi francouzského vojska a celou zemi s osudem Francie, události napoleonských let, otrásající světem. Vždyť roku 1854 nazval L. Spach Alsasko „la province je ne dirai pas la plus gauloise, mais la plus patriotique de l' Empire français!“ (Provincie, která je - neříkám nejgalštější, ale rozhodně nejvlastenečtější ve francouzské říši!) A k tomu ještě to nejdůležitější: Francie totiž při všem výsměchu „têtes carées“ (hranatým hlavám) přece vždy docela zřetelně cítila, co znamenal tento germánský prvek pro její kulturu a jaký přídavek naprosté věčnosti tvoří zde nutnou protiváhu jisté jednostrannosti a nebezpečí galského ducha.* Roku 1871 byla zničena tato symbiosa, která mohla vytvářet tak nenahraditelnou základnu pro kulturní sjednocení obou národů. Jak výmluvná jsou slova, která napsal Renan v době německo-francouzské války Davidu Straussovi, a jak docela nedostatečně a malodušné je to,

„Frankfurtská smlouva přivtělila k vítěznému Německu dvě francouzské provincie a pokusila se přeměnit v Němce dva miliony rozhodných Francouzů. Kdysi, v 17. a 18. století, ještě i v roce 1815 bylo by bývalo možné takovou věc na trvalo provést a uskutečnit. Vlády byly zvyklé rozdělovat si navzájem národy, jako si rozdělují pastýři stáda. Ale poznenáhlu s postupujícím vývojem lidského rozumu si duše národů uvědomovaly samy sebe; potlačené národnosti se vzepřely proti utlačování, a to s velmi rozhodnou silou. To jsme viděli již na Polsku, které nechtělo zemřít, jež nebylo možno zabít a jež díky obdivuhodnému rozhodnutí Mikuláše II. žije dnes více než kdykoliv předtím. A to vidíme i na Alsasku-Lotrinsku, jež odtrženo násilím od Francie, chce zůstat francouzské. Odtud pramení neklid a nepokoj stále více ohrožující mír a přivolávající válku.“

* V Revue Politique Internationale (č. 18, 1915) praví H. Lichtenberger, že odtržení Alsaska-Lotrinska otráslo vnitřní rovnováhou Francie, neboť tím byl osudně oslaben *élément septentrional* (severní živel) a zesílila převaha živiů jižních (*éléments méridionaux*).

co mu na ně Strauss odpověděl. Tyto charakteristické věty Renanovy znějí: * „Vaši horkokrevní germanisté se odvolávají na to, že Alsasko je německou zemí, odtrženou nespravedlivým způsobem od říše německé. Ale pozorujte, jak všechny národnosti jsou vesměs navzájem spojeny! Kdybychom jednou počali uvažovat vaším způsobem o ethnografii každého území, pak bychom tím dali podnět k nekonečným válkám. Krásné, francouzsky mluvící provincie nejsou dnes součástí Francie a je to velmi výhodné i pro Francii samu. Slovanské země náležejí Prusku. Tato nepravdivost je žádoucí pro civilizaci. Spojení Alsaska s Francií jest na příklad jednou z událostí, kterou propaganda germanismu nejvíce zdůrazňovala. Ale Alsasko je branou, kterou ideje, metody, knihy z Německa pravidelně vcházejí, aby dospěly až k nám. Jest nesporné, že kdybyste se zeptali alsaského lidu, pak se nepoměrná většina vysloví pro setrvání při Francii.“

ALSASKO A FRANKFURTSKÝ MÍR

Odtržení Alsaska od Francie mírem frankfurtským ukazuje, jak daleko se vzdálilo Německo od západních národů a jak málo rozumělo alsaské mentalitě. Alsaský problém byl půdou, na níž se rozpor dvou světů projevil co nejjasněji a vyrostl v největší vášnivost. Německo se úplně utopilo v císařské státní ideji Borussů; ** tato militaristická státní idea srazila se nyní s humanistickým a svobodomyšlným životním ideálem Francie. Kreon a Antigona se střetli a přece se nemohli morálně dohovět o předmětu sporu.

I tak nepředpojatý Němec, jakým byl shora citovaný F. Curtius, obhajoval anexi takto: „Ideálním motivem německé politiky v Alsasku bylo zachovati ve společenství německého národa alemanský kmen, usazený na levém břehu Rýna. Právo sebeurčení národů je absurdností, jestliže se tím rozumí,

* „Válka a mír 1870“ (Krieg und Frieden 1870), Insel-Verlag, Lipsko. Nacisté tuto knihu zakázali.

** Latinský název pro Prusy.

že každá část národa musí mít oprávnění rozhodovati o své příslušnosti k národnímu celku a k jeho státnímu bytí podle volného uvážení. Znovuspojení Alsaska s německou říší bylo aktem nepopíratelné politické mravnosti. Pro znovuzrození našeho národního ducha je velice důležité, že jsme svou porážku neučinili ještě horší morálním znehodnocením politiky našich otců. Morální právo Německa na Alsasko je nepopíratelné a nepromlčitelné.“

Na to jsem odpověděl já a právě jako Němec: Ne, ne, třikrát ne!

Je těžkým morálním bezprávím, jestliže je - proti hlasitému a jednomyslnému protestu postižených - obyvatelstvo odtrhováno od země, která se mu stala dvousetletým soužitím a společenstvím osudů i ducha širší vlastí. Toto bezpráví se stalo hlavní příčinou první světové války. Mimo to jsme si několika desetiletími špatné administrativy bezohledným zacházením a upíráním práv obyvatelstvu, zvyklému svobodě, morálně docela zasloužili, že nám byla tato země opět vzata. Národ, který se svým bratrským kmenem takto špatně jedná a zneužívá jeho země jako koliště, prohrál každé morální oprávnění ke svým národním výsostným a držitelským právům. Podobně může i rodina důsledným používáním špatných výchovných prostředků stratit právo na některého svého člena.

Námítky Curtiovy, proti jednostranně vykládanému právu o sebeurčení, nelze vůbec použítí na alsaský problém. Neboť nejde tu přece o provincii, která by se byla chtěla najednou z umíněného rozmaru odtrhnout od celku německé říše, nýbrž o národ, který přijímaje i dávaje, srostl během dvou staletí tak úzce s jinou státní formou, že se již duševně vůbec nehodil do své někdejší otčiny. Kde je onen zákoník, v němž by bylo napsáno, že znovupřijetí odtržených národnostních součástí do původní mateřské země jest bezpodmínečným morálním právem nezávislým na tom, jak hluboce se cítí takové odtržené části zavázány pohostinské zemi, jak úzce srostly s celým jejím životem a jak těžká

bude proto také krise, způsobená tímto vytržením z oné pohostinné země?*

Velmi poučné je vyslechnout si při takovéhle příležitosti i hlas neutrálního cizince. To, co tehdy říkal list „Neue Züricher Zeitung“ ve dvou článcích (24. září a 10. října 1870) o hrozící anexi nám osvětluje, jak velice byla již tehdy německá politika izolována od citění a myšlení ostatního světa a jak se všichni cítili vrženi tímto novým násilnictvím zpět do dob zdánlivě již překonaných. Mezi jiným se v oněch článcích praví: „...Říká se, že Německo je n p o ž a d u j e z p ě t, co bylo kdysi součástí Německé říše. Ale kdyby platilo takové právo a vyžadovalo, aby byly odčiněny staleté dějiny, a ptalo se všech dnešních států, z jakých právních titulů drží svůj majetek, jak by se potom musila změnit mapa celé Evropy a jak by hlavně musila být zredukována mapa Pruska! Co bychom tomu na příklad řekli my Švýcaři, kdyby Italie od nás žádala zpět kanton Tessinský, protože kdysi patřil vévodům milánským a protože ještě dnes jeho lidový charakter, zvyky i řeč jsou italské? Nebo kdyby měl býti kanton vaudský připojen k Savojsku nebo k nově vznikajícímu Burgundsku, atd.? Kde by se pak zastavila časová hranice těchto nároků? A jestliže již není respektována vůle obyvatelstva nějaké země, zda to dovolí civilisace, právo a svoboda, aby se s ním jednalo jako s nějakou věcí, aby byl rván proti své vůli ze svazků, v nichž až dosud nalézal uspokojení a kterým chce i nadále náležet?

...Jestliže si Německo přeje dostat kmenově příbuzné obyvatelstvo Alsaska a Lotrinska zpět ve svůj klín, nikdo by mu

* Ze anexe Alsaska-Lotrinska byla protikladem citění a myšlenek, stále víc a více zasahujících do osudu evropského lidstva, a že se v ní projevil duch, který směřoval k minulosti a ne k budoucnosti a jenž proto i v jižní Evropě připravoval katastrofu - projevilo se již roku 1871. Čechové tehdy (8. prosince) u hraběte Beusta proti této anexi protestovali a prohlásili: „V této vážné a slavnostní chvíli, kdy český národ nemůže mluvit jako samostatná politická mocnost, aby protestoval ve jménu vyšších principů, které považuje za svaté a které bude ze všech sil obhajovat - přece si nedá vzít alespoň právo, aby nepozvedl svého hlasu.“

to nenasadil, kdyby totéž bylo ovšem i přáním tamního obyvatelstva.* Jestliže však tomu tak není a má-li obyvatelstvo být odtrženo od Francie proti své vůli, pak je a zůstane taková anexe jen aktem dobytčným a Německo si nemůže činit nároky na slavnou pověst, že by bylo bojovalo pro svobodu a samostatnost národů.

...S požadavky civilizace dalo by se srovnat, kdyby Německo žádalo zboření pevností v Metách a Štrasburku, neutralisaci Alsaska a Lotrinska. Ale rozhodovati o nějakém národě čistě svrchu jako o nějakém stádu ovcí, do kterého chléva má býti zavedeno, to je přímo ranou do obličeje civilizace, ať si kdo tvrdí cokoliv proti tomu. Proto je povinností tisku i veřejného mínění stále a stále to opakovat. Tak jako jednotlivec jen svobodou a sebeurčením dosahuje svého určení, tak ho dosahuje i národ. Považujeme to za radostné znamení, že při počátku války zanechal náš tisk svých sympatií k císařské říši a přiklonil se k oněm Němcům, kteří jednomyslně odsuzují anekční snahy...

Anexe Alsaska a Lotrinska má být oslabením Francie, a tím prý i rukojmím míru. Ale myslíme, že spíše by mohla znovu rozplameňovati nenávist mezi oběma národnostmi a že místo rukojmím míru bude pro Německo a Evropu stálým nebezpečím a ohrožováním míru."

Stalo se doslovně to, co tehdy předvíдали upřímní přátelé Německa mezi neutrálními kruhy, i to, co Renan prorokoval pro případ, že by bylo Alsasko odtrženo: „Nenávist až na smrt, přípravy bez odpočinku, spojenectví s kýmkoliv!“

Svrchu vytčená morální slepota novoněmecké státnické koncepce má také vinu na tom, že Německo ztratilo po druhé znovu nabyté Alsasko. Nebylo by bývalo nic snadnějšího a přirozenějšího, než aby mateřská země přivinula k srdci s opravdovou láskou znovu získané obyvatelstvo, projevila k svérázu tohoto samorostlého kmene alespoň tolik respektu jako Francie, a především také ctíla a šetřila onu hluboce německou věrnost alsaského člověka k francouzské kultuře. Pak by se byla

* Curtius také přehlédl, že podle jeho stanoviska by i celé Švýcarsko mohlo býti násilím opět vpraveno do Německé říše.

byli na nešťastnou zemi vypuštěni pruští lajtnanti a pruští úředníci.

Jest dosti zlé, že alsaský lid trpěl po padesát let přímo idiotskou praxí těchto živlů, které ve spojení s všenněmeckým tiskem stále znemožňovaly všechny pokusy prozíravějších místodržitelů a pečovaly o to, aby požeňání výborné administrace a nejcennějších technických vymožeností nebylo schopno vyrovnati negativní bilanci násilnické okupace.*

Vydražďovali nevoli Alsasanů do nejvyšší míry již tím, že proti všem národním právům, již během války roku 1870-1871, dali celou civilní správu do pruských rukou. Tyto ruce jí pak i nadále „pevně držely“. Jejich metoda zahladit všechny stopy francouzské minulosti a šikanovat všechny organizace, které pěstovaly vzpomínky na Francii, rozhořčovala neustále nejen Alsasany, nýbrž právem jí i Francouzové pocítovali jako urážlivé nepřátelství. „Le ton sec et autoritaire“ (suchý a pánovitý tón) pruských úředníků byl vůbec nejhorší metodou germanisace. Mimo to v Alsasku musili mítí dojem, že získání země bylo oceňováno v první řadě pro význam strategický. Ve Francii byl Alsasan úplně a naprosto rovnoprávný i jako voják a důstojník. V nové říši platil za občana a vojáka druhořadého. Ale přesto vše byli Alsasané poznenáhlu ochotni smířiti se s novým stavem věcí. A když se na počátku nového století rýsovala možnost, že Alsasko dostane samosprávu, počalo se uklidňovat dokonce i francouzské rozrušení nad stavem Alsaska. Francouzský básník (H. B a b u t) snil ve verších o době, kdy se stane Alsasko svobodnou zemí, spojující Francii s Německem, a kdy bude zvláštním způsobem sloužit ke smíření národů.

* Výslovně zdůrazňuji, že to nebylo nejen průšívání, které oddělovalo Alsasko od Německa. Habsburské panství bylo právě tak neoblíbeno. Horní Porýní bylo vždy zvláštním velmi starým kulturním střediskem, které se právě pro své zvláštní vlastnosti vždycky bránilo proti tomu, aby bylo pojmato v nějaký celek a uniformováno.

Ale mělo to dopadnout jinak. Pruským vojákům, kteří viděli v Alsasku jen pevnost proti Francii, a jejich všenněmeckým přátelům, se tento vývoj nehodil. Sabotovali jej, kde mohli. Přihodil se známý případ v Savernu, o jehož účinku na Alsasko praví Curtius v citovaném spise toto: „Německá říše se přiznala ústy svých nejvyšších orgánů k militaristickým přeštelkům. Počáteční odpor říšského sněmu byl brzo umlčen. Bylo potřeba prožít v samém Alsasku, jak přímí a věrní přívrženci německé věci byli do hlubin zklamáni a vydáni úplně všanc svým frankofilsky smýšlejícím krajanům a jak ti s přímo trapným zadostiučiněním uvítali ztroskotání nadějně započatého smíru. Zde - jak se zdálo - ukázala se podoba německé diplomacie v pravém světle. Nepřípustnost vměšování vojáků do občanské správy je ve Francii základní zásadou veřejného práva. Dávno před revolucí všeobecně se tato zásada uznává. A právní nazírání pevně se zakořenilo i ve smýšlení a citění obyvatelstva, které mělo po dvě staletí podíl na francouzském státním vývoji. Skutečnost, že militaristické excesy v Savernu zůstaly neusmířeny a že pro ně padla celá vláda, udělala na obyvatelstvo hluboký dojem. S duchem, který tu zvítězil, nebylo možno se dohodnout. Tytéž síly, které zvítězily v Savernu, vedly pak ke světové válce, jež jim měla přinésti dlouho touženě očekávanou příležitost, aby jednaly s Alsaskem jako s nepřátelskou zemí.“*

Co ještě zbývalo ze sympatií pro Německo, to zničilo průběhem války až do posledku zacházení s lidmi. „Neopomenuli ničeho“, pokračuje Curtius, „co by vyvolalo vášnivou rozhořčenost. Líbovolné a nesmyslné omezování svobody na podkladě nepřezkoušených denunciací naplňovalo vězení. Neslýchaně brutální rozsud-

* P. Seippel pravil v „Journal de Genève“: „Triumf pravdy a spravedlnosti v Dreyfusově procesu byl předehrou k Zárazku na Marne a triumf militaristů v aféře savernské byl předehrou k německé porážce.“

ky oloupily právo o jakoukoliv úctu. Sta Alsasanů bylo pro směšné záminky odtrženo od rodin a od svých povolání a internováno v německých venkovských městečkách.“*

Anexe Alsasko-Lotrinska zanechala ostatně u Bismarcka temné předtuchy o německé budoucnosti. Cítil, že poražená a nenávisť otrávená Francie musí se státí vroucím kotlem světového semknutí proti Německu. Anexi nazýval „profesorskou ideou“. Ale potom přece povolil vysoce vzdutému nacionálnímu proudu. Chtěl Mety a francouzsky mluvící Lotrinčany ponechat při Francii a ušetřit poraženému národu ještě mnohá jiná pokoření. Nikoli ovšem z lásky, nýbrž ze zlé předtuchy. Ale podcenil démonickou expansivní sílu nacionalismu. Měl příliš tvůrčí hlavu a vůli, příliš jasný intelekt, aby se byl podřídil roli pouhého exekutora vášnivých proudů a krátkozrakých zájmů. Nechtěli svoje dílo přenechat démonům. Měli mu jen pomoci trochu zatlačit, aby mohl vytáhnout káru nahoru - ale právě v tomto bodě se velký realistický politik přepočítal. Neviděl, co způsobil a jak mnoho idealistické politiky, jak mnoho uvědoměle mravního vedení jest zapotřebí, abychom měli skutečně v ruce vládu nad lidskou masou a abychom byli schopni pomoci velkým ideálům k vítězství proti násilí.

Strategy, kterým Bismarck v oné věci podlehl, protože novou německou víru v meč zastávali důsledněji a jednostranněji

* Za války, brzy před velkou plynovou ofensivou roku 1918, navštívil mne v Mnichově internovaný alsaský městský rada, vyprávěl mi o všech těchto věcech a o tom, jak jeho vlastní syn, jehož matka byla Francouzka, při své dovolené, na kterou přijel z ruské fronty, mu vyprávěl docela naivně: „Papa, po válce budete vy všichni odtud přestěhováni do východního Pruska a do Alsaska přijde spolehlivé obyvatelstvo.“ Otec tím byl docela zděšen a ptal se mne: „Jak je něco takového možné? Můj vlastní syn nakažen tak strašlivým duchem! Co je to vlastně za ducha, odkud pochází, jakých strašlivých zločinů se ještě dopustí?“ Odpověděl jsem mu: „Tento duch vám všem přece až příliš imponoval! Je to státní právo, zbavené práva lidského, tedy absolutní ‚právo na bezpráví‘. Dobře, že jste to konečně poznali, dříve než bude docela pozdě!“

než on sám, nenáviděl po celý svůj život. Věděl, co jeho dílu udělají. Ale tyto jednostranní a krátkozrací strategové mohli mu tehdy odvětit: „Lehce pohyblivým Gallům, rerum novarum cupidis (toužícím po změnách), není nikdy co věřit. Musí jim býti vzata každá naděje na odvetu.“ Jakmile jsme však jednou došli k tomuto stanovisku, pak bychom musili býti alespoň konsekventní a vzít si také Belfort, Toul, Verdun a ještě několik jiných pevností. Pouhý kompromis, nerozhodně zaklíněný mezi dvěma protilehlými principy, byl v této otázce to nejpovážlivější.

George Sandová pravila jasnovidně v dopise Flaubertovi o následcích, které bude mít vítězství z roku 1870-71 pro Německo a pro Francii, toto: „Musíme obviňovati Německo pro jeho vítězství právě tak, jako sebe pro svou porážku, neboť pro ně je toto vítězství prvním krokem k morálnímu rozkladu.

Drama jejich úpadku počalo a bude rychle pokračovat, neboť pracuje jejich vlastníma rukama. Všechny velké a materialistické organizace, ve kterých právo, spravedlnost a úcta klidstvenením uznávána, jsou jen hliněné kolosy. - Opravdu, sami jsme to bolestně zakusili!

Ale morální úpadek Německa rozhodně není přísti spásou Francie. A jestliže mu jednou odplatíme škodu, kterou nám způsobilo, jeho zničení nám nenavrátí život. Není to krev panenské studně, v níž by se omlazovaly rasy. Proudý života nemohou téci od mrtvoly Francie, ale ty, které by vytékaly od mrtvoly Německa, byly by zamořením pro celou Evropu.

Národ, jenž ztratil ideál, nepřežije sama sebe. Jeho smrti se nic neoplodní, a ti, kdož se nadýchají jeho jedovatých par, budou nakaženi tímž morem, kterým byl onen národ usmrcen. Ubohé Německo, hněv Věčného se obrátil proti tobě právě tak jako proti nám, jenže ty jsi opojeno radostí, zatím co duch Moudrosti pláče nad tebou a přemýšlí o nápisu na tvůj hrob. Bledý a krvácející raněný, který se nazývá Francie, drží pevně ve svých rukou cíp hvězdného pláště budoucnosti, kdežto ty,

ty se odíváš v poskvrněný prapor, který se stane tvým rubá-
šem...”

ALSASKO PO SVĚTOVÉ VÁLCE

Když se Alsasko znovu octlo ve státním svazku francouzském, naskytly se samozřejmě těžkosti. Laická Francie narazila zde na hluboce založenou katolickou tradici. Pařížský centralismus srazil se se staletým privilegovaným regionalismem. Právem se Alsasané bránili proti uplatňování takového zákonodárství, které by bylo ohrožovalo kořeny nejdražších tradic. Živly, silně ovlivněné školou a universitním vzděláním říšskoněmeckým, použily na neštěstí tohoto kritického okamžiku k organizaci propagandy pro alsaskou autonomii, která mohla býti vhodná jen k tomu, aby těžce kompromitovala oprávněný boj Alsasanů za jejich domácí práva. Smysl alsaského tradicionalismu byl nanejvýš nebezpečným způsobem falšován tím, že jeho obhajoba v jednom departementu se stala říšskoněmeckou propagandou proti Francii. Četl-li někdo literaturu o této otázce, ví, do jaké míry se zde uplatňovala říšskoněmecká mentalita - od telegramové služby, odkoukané říšskoněmeckému tisku, až k pošetilým klišé pravicových novin proti Poincarému. V tomto štvání proti Francii mělo vždy rozhodující úlohu nepochopení pro francouzské kulturní hodnoty. Proto nemohly některé skupiny alsaských katolíků dělati horší katolickou politiku, než že (v pochopitelném rozhořčení nad unáhlenou jazykovou a školskou politikou nových pánů země), více nebo méně souhlasili s říšským tónem a podporovali jednostranný způsob posuzování věci, místo aby ihned poctivě a jednoznačně zaujali k němu vlastní stanovisko.

Špatné zásahy do vývoje věci právě se strany alsaských katolíků vysvětlují se tím, že příslušná starší generace znala jen Francii, která vyháněla kněžské řády, ale neměla nejmenší potuchy o vážnosti a hloubce novokatolické Francie a také nepoznala, že i v necírkevní Francii je mnohem více humánně katolického dědictví a latinského ducha než v mnohých po-

pruštělých kruzích německého katolicismu.* Právě tak jako katolíci němečtí nepoznali ani katolíci alsasští démoničnost prušáctví, jeho způsob božiti veškeren řád světa, a neviděli, že toto nepoznané Německo, které se úplně demaskovalo teprve od Hitlera, jest katolickým tradicím nepoměrně nebezpečnější než laická Francie.

Ostatně je zapotřebí jen trochu cestovati Alsaskem a mluvit s lidem, aby se poznalo, jak nekonečně bližší je jim lidský a svobodný režim francouzský než německá dresura.

Podle mého názoru existuje sotva jiný projev, jenž by osvětloval příjemněji a vhodněji pravý, přirozený a historický vztah Alsaska k Francií než slova, jež pronesl za návštěvy Poincaréovy v Alsasku nejstarší alsaský starosta Nicolaus Kieffer z Ittenweileru k ministerskému předsedovi: „Dovolte mi, abych jako doyen starostů Dolního Rýna, starý muž, který prožil před rokem 1870 nejkrásnější léta svého mládí a nyní po čtyřicet let zastupuje své spoluobčany, vyjádřil vám svou radost a vděčnost za to, že jste přišel mezi nás. Jest to ono staré a loyální Alsasko, které mluví mými ústy, věrné Alsasko, jehož srdce se nezměnilo.

Moje rodná malá ves leží v srdci provincie, uprostřed vinic na cestě k Königsburgu do St. Odilien. Vaše jméno, pane presidente, jest i tam všeobecně známo, neboť víme, že vskutku chcete mír a spravedlnost a že pracujete pro naše štěstí. Jest to Francie, kterou ve vás ctíme a milujeme, Francie, které se nesmí nikdo dotknout, naše matka Francie.

Kéž by se tomu všude dobře rozumělo. Milujeme své vinice, lesní stráně a svou zemi, kterou lopotně obděláváme, právě tak jako svou svobodu, která byla tak draze vykoupěna.

Dnes jste jí znovu obhájil a znovu se zasloužil o vlast.

* Mezi těmito ctihodnými pány bylo nemálo těch, kdož zakrývali své jednostranné sympatie frází o tom, že „Alsasko musí býti přece prostředníkem mezi dvojí kulturou“. Jednalo se věru tak, jako by byly napravo a nalevo jenom dva pěkné květinové záhony. Ve skutečnosti nebylo co zprostředkovávat. Stavět mosty k zběsilosti je zradou na duchovním i mravním zdraví.

Za včerejšek i za dnešek, pane presidente, přijměte díky pilného Alsaska. Vive la France!"

Kolik světově dějinného a národně tragického je obsaženo v krátkém rozboru, jež jsme zde podali o úloze, kterou hrála alsaská otázka ve velkém konfliktu mezi Francií a Německem! A kolik světla by mohlo vzejít z toho, kdyby byla tato otázka správně pochopena - hlavně při problému viny na válce!

Ale otázka Alsaska - právě proto, že je to problém země, ležící mezi krevně cizími, a přece k obapolnému doplňování stvořenými sousedy - může býti vyřešena teprve tehdy, až se Francie i Německo opravdu setkají a najdou. Ale Německo musí nejdříve nalézt samo sebe a Francie se musí nad sebou zahhloubat a vyléčit se z tragického vnitřního rozpolcení. Teprve pak se stanou pravdou slova Renanova: „Kdyby se jednou Německo a Francie smířily - pak by to znamenalo, že se navzájem našly dvě poloviny lidské duše.“

NOVONĚMECKÝ KULT VÁLKY

V předcházející části osvětlili jsme si podstatné konflikty Německa s Evropou, z nichž povstala první světová válka. „Všechno pomíjející jest jen podobenstvím.“ Také všechny ony konflikty jsou podobenstvím. Jímí je stále znovu znázorňováno jednoznačně vyhrazené smýšlení a zaměření vůle, která je v jejich pozadí a jež je vyvolává.

Podstata tohoto novoněmeckého základního směru, o němž jsme už obecně hovořili v kapitole „Evropská a německá odpovědnost“, má být v následující části ještě jakoby reflektorovým osvětlením precisována řadou zvláště charakteristických dokladů.

Pouhé studium aktů nemůže nikdy vysvětlit otázku viny na válce. Mnohé z těchto aktů jsou přímo zakrýváním pravdy a mají určitý úmysl a tendenci.

Německá publikace aktů, která na př. dokumentárně osvětluje předcházející události až k marocké aféře, nejprve působí jako ulehčení, neboť nikde v ní není doložen válečný úmysl. Ale obraz objeví se nám docela jinak, jestliže prostudujeme politickou literaturu asi z let 1894 až 1905 nebo dokonce z let 1905 až 1914. Tam poznáme, jak byl německý národ pomalu a plánovitě otravován okruhem vojáků, těžkého průmyslu, finančníků a všenněmeckých ideologů, vymýšlejících program germánského bloku v Evropě až k nešlenějším důsledkům, a používajících každého konfliktu s Evropou jen k tomu, aby německý národ štváti a bouřili veřejné mínění. Toto mínění pak stále více nutilo vedoucí státníky jíti až za onu mez, kterou podle svých znalostí situace nepovažovali ani za možnou, ani za dovolenou.

Čím déle studujeme tato přiznání a čím déle na nás působí, tím více cítíme, že u jiných národů podobné programy by nebyly možné.

V květnovém čísle „Preussische Jahrbücher“, ročník 1896, uveřejnil vládní rada R. M a r t i n ze zahraničního úřadu stu-

díí pod názvem „Více msdy a více ochrany“, kde se praví: „Souhrnem vedou celkové poměry německý lid k názoru, že válka jest matkou všeho dobra. Největší zisk při dobytí Al-saska-Lotrinska spatřují v tom, že Francie se nikdy nemůže s jeho odtržením smířít a že tedy musí Německo zůstat ještě po mnohá léta nanejvýš ozbrojeno. Válečný národ však nemůže nikdy být národem úpadkovým.“

Zdali pak takové přímo bohaprázdné články, uveřejňované na takovémto místě, nevyvolávaly proti nám zcela nutně odklon a nedůvěru ostatního světa? Bohužel, takováto přiznání nebyla ojedinělá.

Již v roce 1896 proklamoval list „Grenzboten“ (č. 48) v úvodníku směrnice německé politiky: „Učíme, že bude-li blaho naší vlasti vyžadovat dobytí, podmanění, zastrašení a vyhlazení cizích národů, nesmíme se dáti od toho odstrašit ani křesťanskou, ani humanitní ideologií. Nemůžeme tedy nic namítat ani proti nejvyššímu vypětí branných sil, předpokládajíce, že jich bude v dohledné době použito k jejich pravému účelu.“

Rozhodně těžko bychom našli ve světové politické literatuře ostatních národů podobně nestydatý raubířský program. Jistěže také jinde mnozí lidé podobně smýšleli, ale nikdy by se neodvážili vyjádřit takové myšlenky v programatickém úvodníku, neboť by byly jistě naprosto odsouzeny převážnou většinou vlastního národa. Avšak v Německu směla bohužel taková přiznání počítat se silnou odezvou zejména u vlastních držitelů moci, u těžkých průmyslníků a u militaristicko-nacionalisticky smýšlejících kruhů. Od poloviny devadesátých let mohli jsme často spatřit nositele novoněmeckého šilenství po moci v kuřáckých odděleních rychlíků, kde hlasitými a ostrými slovy rozvíjeli program příští německé světové hegemonie a přitom odfukovali všechno přemýšlení o svědomí a o kultuře právě tak s vysoka, jako kouř cigaret, které drželi ve svých tuhých, dobře živených prstech.* Všichni tito lidé, kteří se stali valí-

* Článek v časopise „Nineteenth Century“ o nejnovějším Prusákovi („The recent Prussian“, září roku 1916) vylíčil

kými pod dojmem smysly matoucího úspěchu a bezprávného násilí, dovedli světovou úlohu a světové uplatnění Německa viděti jen v obraze stálého ohrožování a znásilňování cizích zájmů. Stali se přes noc světovým národem, a proto neměli ještě prozíravé politické kultury, která by počítala se světem, jemu rozuměla a získávala si jeho důvěry. Nespoutané východopolabské a velkoprumyslnické „panství“ se domnívalo, že může obrovské problémy dělby světa řešit těmi nejstaršími a nejhrubšími prostředky. Vypětí síly u národa, který měl mohutné schopnosti podnikání, spojovalo se s úzkoprsými a nejzaostalejšími tradicemi loupeživých rytířů. A když si potom ostatní svět - až dosud zcela pohostinný - konečně uvědomil tohoto anarchistického ducha a rozhodně proti němu povstal, pak dovedli oni lidé německému národu namlouvati, že to není nic jiného nežli závist proti německým schopnostem, která se staví najednou nepřátelsky a nedůvěřivě k celé naší světové politice a práci. Takové výklady posilovaly potom přirozeně zase jen nejagresivnější německý nacionalismus. Dne 25. dubna 1913 psala berlínská „Post“: „Od politiky vzdání a odřeknutí, kterou jsme po léta prováděli, budeme musít pod tlakem národní vůle přejíti k politice, sledující pozitivní účely: posílení naší středoevropské posice, definitivní roztržku s Francií i Anglií, rozšíření našeho koloniálního panství, které by zaopatřilo přebytku našeho obyvatelstva nová německá sídliště; energickou ochranu zahraničních Němců; získání opěrných bodů pro naši

tento typus způsobem, pro nás nanejvýš poučným: „V „panu generálním řediteli“, který se co nejrychleji dostal nahoru, vidíme zobrazenou celou novoněmeckou vrstvu lidí, v jejichž světovém vystupování jest cítit něco z dětinské domýšlivosti sudanských Negrů. Dostali se příliš rychle k moci, jsou vyumělkováni, abychom tak řekli chemicky, nikoliv organicky vyrostli, a chtějí proto i světové poměry uměle s upřílišněnou násilností dostat do svých rukou. Jest to směs „staré nezkušenosti“ a nedozrálého děláni se důležitým. Není v tom naprosto žádného vstahu k Bohu, a proto ani úcty k lidem. Příliš mladí k sebekritice jsou plni hlasité sebechvály; a právě tak, jako platí za německé býti „dotěrně mužným“ vůči mladým ženám, tak hlučné vystupování platí za patriotický projev.“

flotilu; další vývoj naší aktivní moci, úměrný ke vzrůstu nepřátelských sil. To jsou úlohy, které musíme vytýčit nejbližší budoucnosti... Nebezpečí války není proto nikterak vyloučeno, naopak, je okolnostmi hluboce odůvodněno.“

Sotva bychom mohli citovati z nějakého neněmeckého časopisu pro mládež věty podobné následujícím větám z „Jungdeutschlandpost“ z 25. ledna 1913: „Válka jest nejvznešenější a nejsvětější projev lidského jednání. Také nám jednou udeří ta radostná, velká hodina boje... Ano, radostná velká hodina, kterou si smíme jen tajně přát, neboť hlasité toužení po válce je čato zaměňováno s prázdným chlubením a se směšným řinčením žaví. Ale tiše a hluboko v německém srdci musí žít radost z války a touha po ní... Vysmějme se tedy z plna srdce starým babám v kalhotách, které se bojí války, a proto nařikají, že je hrozná nebo strašná. Nikoliv, válka je krásná. Její vznešená velikost pozvedá lidské srdce vysoko nad pozemské, všední věci.“

Dne 28. ledna 1912 ptá se berlínská „Post“: „Kteří mužové stojí nejvýše v dějinách národa - koho objímá srdce Němců s nejvřelejší láskou? Zdali Goetha, Schillera, Wagnera, Marxe? Ó nikoliv, nýbrž Barbarossu, Fridricha Velikého, Blüchera, Moltkeho a Bismarcka. Tvrdé lidi krve! Těm, kdož obětovali tisíce životů, proudí z duše národa vstříc nejteplejší cit a vděčnost, vskutku zbožňující vděčnost, neboť oni nám ukázali náš pravý úkol... A proto nechává náš lid jejich příklad bez použití. Každý jednotlivec ví, celý národ to cítí, že jen v útoku nám kyne záchrana...“

Takováto slova měli by míti na zřeteli ti, kdož cizíně stále odpovídají: „Německý národ si této války nepřál.“ V německém lidu byla nanejvýš vlivná a bohatá čeleď, která si války z celé hloubi duše přála a která ji vyvolala. Tištěnou i ústní propagandou, válečnými a námořními spolky získávala vrstvy vzdělanců až po venkovské učitele stále určitěji a pevněji pro své záměry.

Vládnoucí generace byla Treitschkem a jeho spolupracovníky na tento apel dlouho připravována. Hermann Bahr

konstatoval - když studoval v Berlíně - jak Treitschke ve své velké posluchárně připravoval celou generaci na nejšlechetnější bláznění po moci. Líčí, jak kdysi přišel z klidné posluchárny filosofa Z e l l e r a do auditoria maxima, kde mluvil Treitschke.

Zeller ztělesňoval onen ušlechtilý typ, jehož pouhá přítomnost zdála se zajišťovat skutečnost jakéhosi neviditelného světa. Treitschke naproti tomu ukazoval popruštělé a z kořenů vyvrácené Německo, které se vrhlo do sporu se sebou samým i s okolním světem. Píše: „Když jsem však potom vstoupil z ticha Zellerova do horké páry rozsáhlé posluchárny, která mohla stěží pojmout nával Treitschkových posluchačů, vyrazilo na mne trýznivě jiné Německo. Řečník zcela už hluchý a neslyšící již svého vlastního slova, nebyl s to ukrotit řítící se řeč, urputně přetékaající s jeho štěkajících rtů. Jaká to divokost v onom zároveň jednostranně strnulém a přece visemí vášní hořícím oku, jaký to paroxysmus přímo bezbožné síly vůle. Starý zákon, z něhož se však nyní zároveň ještě k tomu stal furor teutonicus! A poněvadž jsme se domnívali, že z jeho planoucího nadšení odposloucháme přece něco silného, dokonce snad něco nečistého, možná, že smrtelný vzlyk tajné touhy po zašlých časech, kdy byli Němci ještě národem trpícím, dávalo mu to jen ještě více moci nad mládeží, která temně pocítovala, že jí bylo určeno, řítiti se přes mrtvoly do temnoty nejisté budoucnosti.“

Tak tomu vskutku bylo. Tuto planoucí posluchárnu Treitschkovu jsem jako student také poznal a vyšel jsem z ní s úřasem a vrátil se do sféry Zellerovy. Když jsem pak po dvaceti letech sám měl přednášku na berlínské universitě a citoval - chtěje je vyvrátit - Moltkeho slova, že „věčný mír jest snem, dokonce ani ne krásným“, tu byl právě názor Moltkeho vyzna-menán ještě divočejší bouří souhlasu, než jakou pozdravovali posluchači Treitschkeho. V téže době byl v Berlíně syn belgického kolegy a psal úplně zděšen svému otci dopis o dojmech, které měl o smýšlení nacionálních kruhů a o jejich dominující-cím vlivu. Z těchto dopisů můžeme citovat tyto věty: „Ty víš, jak velice jsem miloval Německo, a je pro mne velmi bolestné,

když vidím, že jsem se v této zemi tak velice zklamal. Celkem vzato stalo se Německo nebezpečím pro civilizaci svým kultem moci, svým sebezbožňováním a svým opovrhováním ostatními národy. V tom tkví cosi barbarského, co dochází výrazu i v barbarském umění. Kdysi je měsíční večer dojímal až k slzám! Nyní je opájí pouze titanismus a materiálně používaná síla. Nelidská oáklivost pomníků Bismarckových a pomníků Germanie dá se vysvětliti jen nejponiženějším zbožňováním brutální síly... Zajisté si Německo zachovalo své mystické bytí, ale přitom sestoupilo s nebe na zemi. S mystickou láskou hledí dnešní Německo na svá děla, na své válečné lodi, na své stroje, na své peníze - neboť to všechno jsou mu prostředky k moci.“

Mladý Belgičan také poznával, že smýšlení „národní“ je vlastně smýšlením všenněmeckým. Opakovali před ním, že Flandry se musí znovu připojiti ke germánskému centru v Evropě. Jeden starší student mu řekl: „Národnost, dějiny, forma lebky, jazykozpytné bádání a všenněmecká myšlenka odkazují Vlány do hranic německé říše. Možná, že bude nutno učiniti jim trochu násilí, aby si to sami uvědomili, ale tím jim bude konečně jen prokázána služba.“ - „A když jsem potom“, píše Belgičan, dělal rozhořčený obličej, odpověděl mi způsobem nejnevinnější naivnosti: „Ale proč se rozčilujete, copak nechápete, že Flandry potřebujeme?“ S mnohem větší duchaplností řekl Cartouche: „Cette valise doit être à moi“ (Toto zavazadlo má patřit mně).“ - Pro Belgičana bylo to tenkrát překvapující, poněvadž nevěděl, jak dlouho se už nacionální myšlení v Německu zabývá takovýmito perspektivami.

Všenněmectví, rozšířené v kruzích, majících vlastní moc, peníze, zbraně a nacionální tradice, stávalo se čím dál tím více německou politickou filosofií. Hitlerův program - jak zde opět vidíme - byl jenom posledním jeho výrazem a pozvedl je k vládnoucí moci. Budeme ještě v dalším citovati některé všenněmecké výroky, jež také mohou ukázat, jak se již s všenněmeckým vyznáním spojovalo radikální podceňování cizích práv na život a vědomí, že realizace onoho programu znamená válku s Evropou. Nikdo menší než na příklad E. M. Arndt napsal:

„Každá země, ve které zaznívá německá řeč, jest německá. Pracujme proto o spojení všech germánských národních prvků, neboť to nás přivede k vysněné moci. Chopme se díla, probouzejme ve všech germánských zemích vědomí pospolitosti. Tato politika vzbudí jistě dříve nebo později prudký odpor, ba i evropský konflikt. Doufejme však, že tento konflikt nepřijde dříve, dokud bychom nepřipravili myslí pro uskutečnění tohoto cíle.“

Historik O n c k e n „Německo nebo Anglie“ (Deutschland oder England), praví: „Osud, který si na sebe Belgie přivolala, jest tvrdý pro jednotlivce, ale ani trochu nedojímá náš státní útvar, neboť životní osudy velkých, nesmrtelných národů stojí příliš vysoko, aby nemusily v případě nutnosti kráčet přes existence, jež se samy nedovedou bránit.“ A Fridrich Neumann poznamenává („Ideál svobody“ /Das Ideal der Freiheit/): „Dějiny učí, že celkový pokrok kultury není vůbec jinak možný nežli rozbitím národní svobody malých národů. Historie rozhodla, že jsou národy vedoucí a vedené. Je těžko chtít být liberálnější nežli dějiny samy... Kus starého maloměšťáckého ideálu svobody musí být hozen do vody, aby se mohla technická kulturní myšlenka volně projevit a jemu sloužit... Není věčným právem člověka, aby byl řízen svým kmenovým příslušníkem.“ (Citováno z výborných přehledů Zurlindenových „Der Weltkrieg und die Schweizer“. /Světová válka a Švýcaři./ Curych 1917.)

T o t o Německo bude jednou po novém útoku na Evropu postaveno pod evropské poručení. Pak si může citovati slova: „Není věčným právem člověka, aby byl spravován svým kmenovým příslušníkem.“

Již v roce 1859 vyslovil se list „Augsburger Zeitung“, že je povinností Německa znocnit se Rakouska. Nic nevaří, že většina rakouských provincií má obyvatelstvo neněmecké. „Německá národnost musí jich dobýtí stůj co stůj, neboť jsou bezpodmínečně nutny pro její vývoj a pro její velmocenské postavení.“

Jest zajímavé, jak tato všenněmecká naivita souhlasí s velko-

hodování o cizích právech. Známý pruský historik J. G. Droysen pravil: „Co tento stát založilo, co jej vede a zachovává, jest - smím-li to říci - historická nutnost. Prusko zaujímá jen zlomek německé země a německého lidu. Ale k podstatě a trvání tohoto státu náleží, aby byl vším pro celek, jehož stále širší a širší části k sobě připojuje. V tomto poslání nalézá své ospravedlnění i svou sílu. Přestal by býti nutný, kdyby na tento úkol zapomněl.“

Protože tedy podle Gneisenaua má býti Německo pro Evropu tím, čím bylo Prusko pro Německo, náleželo by přirozeně také k poslání Německa pro celek, aby si „stále a stále k sobě přičleňovalo další jeho části“.

Nikdo menší než Masaryk doložil ve své programové knize „Nová Evropa“ po pozorování, prováděném celé desítky let, své přesvědčení, že vedle pruského militarismu bylo všenněmectví zdrojem německé viny na válce. Panslavismus neměl nikdy militaristického akčního programu a měl spíše povahu defenzivní. Pangermanismus naopak vyrostl na půdě pruské válečné filosofie a novoněmecké agresivní exportní politiky a byl zcela opojen německými světovými požadavky a anekčními plány po celé zeměkouli.* Masaryk mluví přímo o „matematice útočnosti“. Podívoval prý se vždycky, jak málo si jí povšimli Francouzi a Angličani. Upozorňoval své krajany na hrozící nebezpečí články a přednáškami a připravoval o tom většinou práci, při které ho však překvapilo vypuknutí války. Masaryk je přesvědčen, že první světová válka byla nevyhnutelná, protože nejsilnější hospodářské a militaristické klíky v Německu se dívaly docela

* Dva roky před první válkou studoval v bavorské státní knihovně lord Blennerhasset německou politickou literaturu letákovou a pak se vyjádřil ke svým německým přátelům takto: „Válku budeme mít co nejdříve.“ - „Jak to?“ - „Pročetl jsem celou nejnovější politickou literaturu. Je to samý pangermanismus, touha po válce, po bezmezném rozpětí a po nejvyšším německém právu na všechno na světě. A to nejdůležitější: neexistuje vůbec žádná protiliteratura! Vyvoďte z toho, prosím, důsledek!“

Německa na linii Berlín-Bagdad, a pomýšlely právě na základě této posice vytlačit Rusko z Balkánu a pak vyrazit proti britskému imperiu.*

A nakonec ještě charakteristické citáty z vyznání, všenněmeckých vůdců. Generál von Bernhardi dával ve své knize „Německo a příští válka“ (Deutschland und der nächste Krieg) roku 1912 svému národu tuto radu: „V koloniální oblasti vyvolat jakýkoliv spor s Anglií nebo s Francií a tím přivést do chodu neodvolatelnou válku.“

Na jiném místě (str. 36): „Náš národ se musí naučit chápat, že udržení míru nemůže a nesmí býti nikdy účelem politiky.“

Místopředseda Všeněmeckého svazu svobodný pán von Gebssattel pravil roku 1915: „Radili jsme třikráte k válce. Roku 1905 proti Francii, roku 1911 proti Francii a Anglii a roku 1912 proti celé Trojdobodě. Také roku 1914 přáli jsme si války, poněvadž jsme ji považovali za nutnou proti nepřirozenému vývoji, který ohrožoval náš národ.“

Za války řekl předseda Všeněmeckého svazu, vládní rada Class, v brožuře: „Německé válečné cíle“ (Deutsche Kriegsziele) mimo jiné: „Cenu vítězství jest dlužno měřiti jediné podle potřeb vlastního národa bez ohledu na přání nebo náladu národů poražených.“

Francii, tento umírající národ, můžeme porazit tak, že se už nikdy nevzpamatuje, a my to učiníme! Anglii - jestliže nám

* Profesor O. Nippold, jeden z nejprozíravějších a naprosto nesmlouvavých posuzovatelů novoněmeckého vývoje, který se žádným výsměchem ani pomluvkami nedal zadržet, aby vždy a všude neřikal o Německu jen pravdu a nevaroval před ním Evropu, vydal již několik let před válkou knihu „Der deutsche Chauvinismus“ (Pierson, Drážďany). Je to sbírka dokumentů o stále rostoucím šlenství po moci, kterou je strašné čísti. „Jako by divoká jazzová muzika energií bez míry a s faustovskou nenasytností nutila všechny nohy, všechny myšlenky a všechna slova do stejného rytmu tance příšerného subjektivismu, pro který neexistuje nic kromě vlastního dionyského Já, dokud se konečně nezrazí rozhodujícím způsobem s nějakou protislou, jež ho umlčí jedním nárazem.“ -

stát.“

V roce 1913 byla projektovaná válka tak blízká, že její strůjcové považovali za užitečné zajistit si v Evropě co možná nejvíce neutrality nebo zlákat některé neutrály k tomu, aby se připojili k Němcům. V listopadu t. r. navštívil král Albert císaře v Postupími. Císař pozval k tomu Moltkeho, který společně s ním pak oznámil králi brzké vypuknutí nevyhnutelné války s Francií. V této válce bude prý Francie bez nejmenší pochyby poražena. Chtějí-li si tedy malé státy pojistit svou existenci, bylo by dobře, aby se včas připojily k Německu. Král Albert pověřil pak belgického vyslance v Berlíně, aby obsah této rozmluvy, pro záruku belgické neutrality velmi důležité, sdělil francouzskému vyslanci J. Cambonovi. Právě deset let předtím řekl Vilém otcí krále Alberta totéž a nabídl mu některé francouzské provincie, jestliže dovolí německému vojsku průchod zemí... Snad tato okolnost přispěla k tomu, že sdělení císařovo nebylo tentokrát bráno na západě tak vážně, jak by se bylo zaslouhovalo. Neboť když v roce 1914 táhla německá armáda přes Belgii do Francie zjistilo se, že francouzský vojenský plán s touto možností nepočítal. (Obšírnou zprávu nalezneme ve vzpomínkách barona Beyense a v knize E. Cammaertse „Albert de Belgique“, L'Édition universelle, Bruxelles.)

Bude po všem tom - co jsme uvedli v předcházejících kapitolách jako důkaz skutečně bezbožného smýšlení, romantického blouznění o moci a bezohledného militarismu - přece ještě někdo ochoten mluvit o „společné vině“ Evropy na první světové válce nebo bude nucen přisvědčit, že těžké vůle k válce a ke

* Dlužno jen litovati, že vítězové netrvali na tom, aby byli tito otravovači národa vydáni a internováni doživotně na Sv. Heleně. Neboť i po válce byli to právě tito štváci, kteří nestačili psát o „potupných smlouvách“ a připravovali i jinak novou válku. Svob. pán Freytag-Loringhoven pravil roku 1918: „Tentokrát jsme nedosáhli toho, co jsme chtěli; proto musíme tím více zbrojit, abychom toho dosáhli po druhé.“

**zdroji světové katastrofy jest třeba hledat ve smýšlení ovláda-
jícím Německo?**

**Z materialismu moci, jenž byl nositelem německého hospo-
dářství, německého profesorstva a prusko-militaristické tra-
dice, vyšel válečný náraz nového Německa na okolní svět s
osudovou, nevyhnutelnou nutností. Žádné prohrabávání aktů
nebude moci nikdy zničit tuto jistotu. Každý člověk, který sle-
doval vidoucímá očima světový vývoj posledních desetiletí a
zná základy srovnávací psychologie, musí k této jistotě do-
spěti. Jestliže ji až dosud neměl, musí mu býti zřejmá z nejno-
vějšího rozvoje militaristického opojení německého lidu. Ať
mají jiné národy jakékoliv neřesti - německou neřestí, která
byla vinna vyvražděním přemnoha milionů lidí, nevyalovitel-
nou bídou a bolestí, neslýchaným zpusťžením a bezmeznými
hospodářskými pohromami, jest neřest války, milita-
ristické šílení, modloslužba, prokazovaná stá-
tu a romantika moci. Těmi se vysvětlují všechny chyby, hří-
chy a přehmaty novoněmecké politiky, všechna nadvláda „lajt-
nantů“, všechno plánovité nebo nedbalé zjednávání situací,
které musely vésti k válečnému nebezpečí, veškerá zmatenost
válečných cílů, veškeré prodlužování války a konečně veškerá
neschopnost naléztí správné, vnitřní stanovisko ke zhroucení
a k nápravě věci. Jen ten, kdo vychází z tohoto neomylného
zjištění základního faktu novoněmeckého vývoje, jen ten může
správně číst ona akta a vyložit spojitost a vzájemné působení
středoevropských dějin.**

**Tak jako je velká pyramida Cheopsova čas od času zakry-
vána zvedajícími se pískovými návějemi pouště, až se zase
majestátně znova odhalí, tak může být pravda o vině na svě-
tové válce přechodně zakryta propagandou lží. - Ale pravda
vždy a zase znova a neotřesitelně prorazí klam.**

NĚMECKO VE SVĚTOVÉ VÁLCE

NĚMECKÉ CTNOSTI ZA SVĚTOVÉ VÁLKY

V předcházející části jsme se pokusili přinést důkaz, že první světová válka byla legitimním dítětem pruského militarismu. („Muselo k tomu dojít, nedalo se nic dělat“, psal americký vyslapec W. Page plukovníku Eduardu M. Housovi po jeho marném úsilí v Berlíně.) Není tedy divu, že tato válka byla vedena v duchu z něhož povstala. Na obrovském jevišti, na němž se měřily evropské síly, předvedlo německé vedení války jako při nějakém obrovském ohňostroji všechno to pohrdání právem a všechnu anarchistickou a vášnivou touhu po moci, kterou byla německá politika posedlá už po desetiletí. Předvedlo je trojdimensionálně na scénu a dopustilo se zločinu, který v tomto znárodnění a výkladu nesmí býti přehlédnut, neboť měl mnoho světově historických důsledků. Dějiny poválečné doby nebyly by vůbec pochopitelný bez toho, co se událo v Belgii a v severní Francii.

Ale právě proto, že prazáklad novoněmeckého hříchu dospěl v této katastrofě k tak strašlivé explozi a že se tak sám projevil, právě proto musí býti zjevna i německá ctnost, která dala v této nesrovnatelné zkoušce v sázku své velké a věčné hodnoty. Byla to ctnost ve službě neřesti, ale přece ještě nadějná ctnost, schopná snad časem zasvětit své síly opět službě pravého dobra.

Existovalo ještě jiné Německo, které nemělo s onou válkou vůbec nic společného a bylo jejím duchu a vzniku zcela cizí. Jeho úplně nevinná účast tkvěla snad jedině v bezbranné pokoře a služebné „poslušnosti“, se kterou se dalo vléci na jatky v nevyčerpatelné důvěře ke svým vrchnostem a jejich nařízením. Byli jsme přec „přepadení“ - přepadení „uprostřed míru“! - Máme v němčině slovo, které říká tak mnoho a v jehož schránce jest uschováno to nejlepší, co Němci mají. Jmenuje se „schlicht“ a znamená nedělat si nic ze sebe, nic ze svého

bolu, se své oběti, se své námahy, se své věrnosti. Že život je službou, utrpením, odříkáním - to platí jako samozřejmá životní pravda. Co všichni tito malí lidé ve válce a po ní prostrádali, jak hladověli, pracovali, jak byli zbídačeli, bez zpěvu, bez zvuku, bez náfků, bez hrdinského chvástání a jak věrní zůstali své věrnosti, když se všechno víklalo a řítlo, jaká nevyčerpatelná statečnost a trpělivost byla v jejich věčném vytrvávání rok za rokem za neutěšených životních podmínek a pod zataženým horizontem! Opravdu, řekl-li kdysi Wilhelm, badatel o Číně, o čínském lidu, že v nesmírné shovívavosti a trpělivosti, se kterou snáší tento národ za všech bouří i zlých osudů své trampoty tkví záruka budoucnosti této rasy, pak totéž smíme říci o lidu německém.

Nejde však jenom o tento druh trpělivé prostomyslné velikosti, nýbrž i o válečné výkony. Churchill přiznal to rytířsky ve svých memoirech. Čeho všeho byl schopen německý lid ve zbraní za ta čtyři léta svého boje proti celému světu, ustavičně honěn z jedné fronty na druhou, stále víc a více unavován hladem a přemrštěnými požadavky, skličován novými válečnými zbraněmi, které vlast nemohla dodávat; když mu byla odnímána odvaha nevyčerpatelnými posilami, přicházejícími nepřátelům z Ameriky; kolik prokázal mužné vytrvalosti, věrnosti k povinnosti, disciplíny a netázající se odevzdanosti svým životem i zdravím!

V německé světové válce nevybila se jen nejdívějším způsobem bezbožná staletá tradice, nikoliv, také pokorná křesťanská obětavost nesčetných předchozích generací vykonala zázrak. Byl tu obětován téměř nevyčerpatelný morální kapitál, pruská askese, německá snaha po úplnosti výkonu, všechno, všechno bylo dáno do služby těžkého dělostřelctva, službě v předních hlídkách, očekávání smrti v zákopech a jakémukoliv způsobu pochodu do pekelného ohně. Byl to nejnepopsatelnější rozpor mezi bohaprázdným cílem a duševními silami, přicházejícími ze světa Božího! Lidé zde odevzdali poslední, co měli, jen aby zůstali věrní!

Pacifisté neuznali tuto vnitřní svobodu a

velikost ve válečných výkonech. Podle nich neměla by býti válce přiznána vůbec žádná velikost.* Ale ať si říkáme proti válce cokoliv, nesmíme zapomínat, že mocné napětí mezi životem a smrtí, které válka uvádí v činnost, dávalo odevždy největším charakterovým silám člověka příležitost k téměř nadlidským důkazům. To ovšem není důvod, abychom si přáli zachovati ji světu. Nepřejeme si přece ani moru a cholery, i když při ní lékaři a milosrdné sestry často podivuhodně překoaají své síly. Ale musíme být spravedliví!

Před útokem na düppelerské hradby v roce 1864 dal pruský generál M a n s t e i n denní rozkaz: „Počítám se vší určitostí na energii čet. Kartáčový oheň nesmí nás zarazit ani obrátiti. Vytrváme! Naše vlajka bude vlát s hradeb.“ To jest jistě nejlepší mužská ctnost ve válce. Veliký díl přitažlivosti pruského militarismu tkvěl právě v tom, že v něm bylo a že z něho vyzařovalo tolik německé mužnosti. Ta odváděla pozornost od temných a rozkladných sil, skrytých za ním. Jeho přitažlivost byla by bývala mohla býti přemožena jenom větším, hlubším a všestrannějším heroismem. - A tady právě jsou tak mnohá hříšná opomenutí propagandy fidei christianae. Můžeme býti největšími odpůrci válečné politiky, a přece si nemusíme přát, aby byly válečné dějiny - tak jako to žádají pacifisté - vyloučeny z dějepisného vyučování. Nemá býti zapomínáno, kolik nejvyšších lidských vlastností se vzorně zúčastnilo válečných osudů a vyneslo křehkého člověka v nadlidskost. Jest nutno mládeži ukazovat v duchu dopisů Senekových („Buď vojevůdcem proti svým válním, buď vojínem proti svým nemocem“), jak jinak by lidský život vy-

* Chyba pacifistických filmů tkví v tom, že znázorňují jen hrůzy války a nikoliv též zásrak člověka ve válce. Výjimkou byl Poirierův velký film o Verdunu. Tvůrce tohoto filmu ví, co znamená vznešené setkání člověka se smrtí na bojišti, dává svým lidem zaujímat správný postoj k jejich obrovské velitelce, smrti, která vnáší věčnost i do pomíjivého života a obestírá slavnostní velebností i děj nejstrašnější. Člověk vyrůstá vysoko nad sebe. - To sugeruje film divákovi a povznáší ho nad plochost všedního života a dní.

padal, kdyby všech velkých i malých příležitostí, které poskytuje celý lidský osud, bylo využíváno k heroické disciplině vytrvalosti a sebezapomínající pobotovosti a kdyby byly tak uznány a zhodnoceny. Ve smířování protiv mezi temperamenty, zájmy a tradicemi jsou mužským ctnostem často ukládány úlohy ještě mnohem těžší nežli ve válce. Kardinál Newman řekl o tom ve své definici křesťanského gentlemana mnoho důležitého.

NĚMECKÉ VEDENÍ VÁLKY

Nebylo by lepší, kdybychom o této strašlivé a zahanbující kapitole mlčeli a srazili neodpuštělný zločin do propasti zapomnění? To bohužel není možné. Neporozuměli bychom světodějnému faktu versailleské smlouvy bez jasného názoru na fakt německého vedení války. Poválečná politika vítězů jest většinou ovlivněna dojmy, které způsobovaly ohavné skutky německého vojenského vedení. Pro německý lid, jehož válečná generace slyšela jen o skvělých úspěších německého vojáka, je důkladné objasnění německého zločinnectví zcela nepostradatelné. Bez něho je nemožné zbavit německou duši jedu. Připomeňme si jen, že sám sv. Augustin ve svém díle „Stát boží“ staví sice na pranýř historickou loupežnou politiku Říma, ale pak vyjmenovává i římské hrdinné ctnosti, bez jejichž spolupůsobení by nebyl býval nikdy možný vzestup Říma ke světové velmoci.

Za války řekl mi německý generál, který sám morálně velmi těžce trpěl tím, nač se musel dívat: „Není v celém světě armády, ve které by se jednotlivý voják dopouštěl méně přečinů, nežli je armáda německá. Ale není také v celém světě armády, ve které by se vrchní velení dopouštělo těžších přečinů než právě armáda německá.“

Tedy nejen na německém vojnovi, nýbrž na německé panské kaste spočívá proto odpovědnost za německou „válečnou zločinnost“! I tato kasta pánů má obdivuhodné vlastnosti, ale všechny osobní morality jsou u ní ve službách zcela amo-

německého militarismu. A právě z této duševní koncepce, t. j. z tohoto podřízení se militaristickým stanoviskům ve všem, povstal onen pojem „vojenské nutnosti“, jež se sama učinila nejvyšším zákonem a neuznává nad sebou žádného ani božského, ani lidského zákona. Takováto „nutnost“ srazí se konečně s ostatními nutnostmi, které jsou větší a mocnější než ona, a proto také dávají sílu odporu a protiútoky, potom ze všech skvělých úspěchů této bezbožné praxe přece nakonec učiní strašlivý neúspěch.

Podáváme v dalším přehled špatných činů, kterých se dopustilo německé vojenské velení a jež měly nejhorší následky. Počneme zprávou o pustošení v severní Francii, o hlavní příčině reparací a všech konfliktů z nich plynoucích. Jen málokterým Němcům jest jasno, že okupace Saarského území byla odškodněním za zlomyslné a nesmyslné zatopení uhelných dolů v Lens. Německý generál, který se zúčastnil tažení do severní Francie, psal mi tenkrát o tomto zpustošení: „1. ‚Kdo při ústupu pustoší celou krajinu, zdržuje a přirozeně ztěžuje postup protivníka.‘ - Avšak dosud bylo považováno za neslučitelné se slušným vedením války ničiti něco jiného nežli dopravní cesty (tedy na př. železnice, silnice, kanály, nádraží a mosty) a dorozumívací prostředky (jako telegrafy a pod.). Zpustošení Falce Louvoisem bylo dlouho označováno jako francouzské barbarství. Když Rusové při svém ústupu v květnu a červnu zakládali v Haliči požáry, pranýřovaly vojenské německé zprávy jejich počínání plným právem. Ale všechno to bylo nyní předstíženo Hindenburgem a Ludendorffem.

2. Jestliže zničíme všechny domy a studně, pak přirozeně škodíme nepříteli, ale taková věc vždycky až dosud platila za barbarství. Již v bruselském návrhu mezinárodního válečného práva jest obsažen tento dvanáctý článek: ‚Les lois de la guerre ne reconnaissent pas aux belligérants un pouvoir illimité quant au choix des moyens de nuire à l'ennemi‘ (Zákony války nepřiznávají válčícím neomezenou volbu ničivých prostředků vzhledem k nepříteli). Totéž je nyní 22. článkem haagské konvence

o zákonech a zvycích pozemní války. Neškodilo by se ještě více nepříteli, kdyby byly rozšiřovány bacily cholery? Německé vedení války by se toho, jak se zdá, také neštítilo!

3. Ničení ovocných stromů jest obzvláštním vandalismem. Jak by asi všenněmecký tisk bédoval, kdyby se Rusové v posvátném východním Prusku něčeho takového dopustili! Co se tropí se ‚životem jediného německého vojína‘, jest ohavné, když se v nesmyslných útocích obětují lidé po tisících.

4. Tvzení Steinovo, že zpustošením bylo docíleno ‚zamýšleného vojenského účelu‘, jest nepravdivé. Ústup obloukem na tetivě Arras-Berry au Bac dosáhl svého účelu, neboť velkolepé přípravy francouzsko-anglické ofensivy vyzněly naprázdno. Ale toho by lze dosíci i bez takového vandalismu. Dalekosáhlá očekávání, že Francouzi a Angličané nebudou moci vůbec postupovat zpustošeným územím, se nespínila. Došli ku podivu rychle na místo, neboť jejich postup byl okřídlen zuřivostí vojáků (ponejvíce sedláků), rozlíčených nad tímto zpustošením.“

Z článku hejtmana W. Meyera (citovaného v Münchener Post č. 216, 1919) vyjímám toto osvětlení události: „Pod heslem Alberichbewegung skrývá se cosi docela strašlivého, totiž pověstné zničení rozlehlého pruhu pozemků, ležících severně a jižně od Sommy, asi mezi Arrasem a Soissonem. Znamená to zničení až k naprostému nepoznání, plánovité přeměnění nádherných, Bohem požehnaných rolí, v pustou mrtvou poušť.

Alberichbewegung vystupňovala nenávist a zuřivost celého světa proti nám až do nejvyšších mezí...

Stálo by za to vžítí se názorně do situace a duševního stavu obyvatel onoho asi 125 km dlouhého a asi 15 km širokého nešťastného pásu země. Naučili bychom se pak lépe rozumět mnohým podmínkám mírové smlouvy.* Byla tehdy tuhá zima,

* Ve „Weltbühne“ vylíčil Fructidor takto dílo zloázy: „Požár byl většinou založen už v časných hodinách ranních, aby mohl přes den vykonat své dílo a aby v noci neprozradil nepřítelům, co se děje. Den co den řefavěla všude tmavorudá záře požáru a přes

když se prováděla evakuace. Ztratili docela, docela všechno. Nebylo ani možno vyhnouti se tomu, aby při tomto odvěčení nebyly od sebe odtrženy rodiny, muž od ženy, matka od dítěte. Kdy a kde se znovu shledají?

Lidé a jejich majetek nebyli ničím jiným než bezduchým činitelem ve válečném plánu „velkého“ generála...

S lidského stanoviska jest „Alberichbewegung“ zločinným hodným prokletí. Se stanoviska generálů vedoucích válku se jeví ospravedlněným. Kdo chce stůj co stůj dosáti vítězství, ten musí podle toho volit prostředky. To je docela logické.“

Pisatel těchto řádků přehlédl, že nikdy nemůže býti „zločinným hodným prokletí“ skutečným prostředkem k dosažení konečného vítězství. Důkaz: „Alberichbewegung“ vystupňovala obrovsky nenávist a zuřivost celého světa proti nám.“ A právě toto zuřivé rozhořčení projevilo se pak proti nám v pevné vůli vytrvat ve válce, teprve ono učinilo nepřátele vskutku mobilními, tak jako útoky zeppelinů prosadily všeobecnou brannou povinnost v Anglii. Ale nehledě ani k tomu: jak směla být válka vedena bez jakéhokoliv ohledu, bez pomyšlení, že po uzavření míru bude nutno obnovit spolupráci národů?

V německé obhajovací literatuře vypráví se stále jen o smrti jednoho jediného německého vojáka, kvůli které byl dovozen jakýkoliv teror a teroristické ničení celých měst. Ale jak si lze srovnati v mysli, že byly dovoleny hanebné činy, jestliže vybičovávaly na druhé straně nejnesmiřitelnější válečnou energii, takže válka pohlcovala stále nové hromadné oběti německých vojáků? A kam se poděly militaristické argumenty, když německá barbarská tvrdost vystupňovala nyní protivníkovu lho-

krajnu se táhly obrovské smuteční prapory černého dýmu. Odevlád bouchaly explose a zaléhal ohlušující rachot řídicích se budov. Oheň byl zakládán ještě i v sutinách a zbytky zdí, pokud ještě zůstaly stát, padly za oběť krumpáčů. Nakonec přišli na řadu studny, které byly výbuchem zničeny a zasuty. Nábytek, pokud nebyl přenechán ohni, byl odvážen nákladními vlaky na západ. Nejpitělnější byl arci na tomto čábelakém kousku osud obyvatelů.“

stejnost k německému životu? Lze se divit, že naši protivníci po válce příliš nespěchali, aby přispěli ku pomoci hladovějícímu německému lidu? Není zcela bohaprázdnou krátkozrakostí domnívat se, že se lze kvůli vlastnímu sebezachování vetřít s neomezenou divokostí do cizího života? Vskutku, svět by byl býval musel být stvořen ďáblem a nikoliv všemohoucím Otcem, kdyby zůstaly takové věci bez pomsty!

Celý osud velikého národa vsadili na jedinou kartu! Chtěli stůj co stůj a všemi prostředky dosáhnout absolutního vítězství a potřít celou Evropu svou patou. Proto se odvažovali válečných metod, které propast mezi Německem a ostatním světem tak prohloubily a rozšířily, že původci této politiky sami temně cítili, že Německu nezbyvá než vítězství nebo záhuba a že již není možno doufat ve smíření.

Zdůrazňujeme, že při bombardování, které nám přišlo nejdříve, nešlo o náhradu toho, co bylo zničeno válečnými operacemi (ale i za to byli by ovšem vinníci na válce odpovědní), nýbrž o ony zcela zlomyslné činy, které lze vysvětlit jednak barbarskou vůlí natropit nepřátelské zemi největší škody, jaké si lze představit, a jednak přáním německého průmyslu zničit cizí konkurenci.

V oficiálním líčení se vždy tvrdilo, že St. Quentin, Cambrai, Douai a jiná města byla zapálena nepřátelskými granáty. To není pravda. Radikální zničení bylo zde tak jako jinde způsobeno německými zápalnými bombami a všemi druhy rafinovaných zápalných a trhacích zařízení. Američané a Francouzi, kteří sem přitrhli za nimi, to všechno přesně fotograficky zjistili (mimo jiné byly také fotografovány díry pro zápalná tělesa na katedrále v St. Quentinu a reprodukovány v „Revue Hebdomadaire“). A právě těmto dojmům vděčíme za větší díl hrozného rozhořčení, které diktovalo versailleskou smlouvu. Dříve než na př. německé čety opustily posice před Remeš, obrátily celé město v rumiště bez jakéhokoliv rozumného důvodu v koncentrických kruzích, ulici za ulicí. Obyvatelé, kteří stáli později před těmito hromadami, vůbec nevěděli, jakou technikou by se mohlo tak zlomyslné pustošení napravit.

O nesmyslném a zločinném zatopení francouzských uhelných dolů budtež podány tyto údaje z řeči francouzského inženýra E. Grünera, připojené k odpovědím a k údajům německých inženýrů: „Již v září roku 1915 trhali němečtí inženýři v Courrières, Liévin a Lensu všechny uhelné jámy, jednu po druhé. Zaplňovali podzemní chodby jim však nestačilo. Aby Francouzům znemožnili zahájit později opět provoz, házeli Němci do jam všechno možné: výtahové klece, železná lana, uhelné koše, mrtvoly lidí a zvířat a dokonce i dynamitové bedny! Po Liévinu přišel na řadu Lens. Všechno bylo metodicky roztrháno prachem, všechny nadzemní budovy, sál po sálu, stroj za strojem a v každém stroji část za částí. Úřadovny, plány dolů, účetní a pokladní knihy, byty úředníků i dělníků, všechno bylo zničeno. Ze 12.000 domů v Lens, z 1.000 domů ve vesnicích a okolí nezbyl ani jediný kámen. Za frontou se Němci cítili v bezpečí. Myslili, že by zde dobře mohli dále používat dolů pro své účely, ale přes to byli i zde připraveni na ničení, když začala velká ofensiva spojenců. - Dne 6. října 1918 byly ještě všechny doly severního departementu v provozu, komíny kouřily. Ale 12. října již nebylo vidět ani jediného komínu ve všech dolech departementu du Nord a du Pas-de-Calais. Všechno bylo roztrháno prachem. Tohoto dne nebylo v těchto krajích, kde nebyla vystřelena ani jediná rána z děla - vždyť protivníci bojovali ve vzdálenosti 30 až 40 km odtud - ani jediného neporušeného kompresoru, ani jediného výtahu, ani jediného ventilátoru. - A nyní malý, ale přesný souhrn: 220 jam učinili na mnoho let nepoužitelných. Některé z nich mohly být teprve po desíti letech uvedeny opět do chodu. Doly zatopili 60 až 80 milióny kubických metrů vody. Těžba 20 miliónů tun, která se ročně zvětšovala o víc než jeden milión tun a byla by tedy v roce 1920 dosáhla 26 a snad i 28 miliónů tun, byla zničena. Abychom opět dosáhli této výše těžby, musili jsme čekat až do roku 1930. Sto tisíc dělníků zůstalo bez přístřeší. Jejich domy byly buď úplně zničeny, nebo učiněny neobyvatelnými. Materiální škodu, způsobenou jen na dolech, jest dlužno počítati na více než 2½ miliardy franků.“

To je dílo provedené v posledních týdnech války bez jakékoliv vojenské potřeby. Je přímo úžasná bezbožná zaslepenost, se kterou mohl být proveden ještě za takového zhroucení, jaké Německo prožívalo, atentát na životní základy hospodářství protivníkovy. Zrovna tak je úžasně, že po takových přečinech právě ony kruhy, které přesně věděly, co druhým způsobily a jak jim to způsobily, měly ještě odvahu štváti proti „míru pomsty“, a nejpodivnější je, že ti mužové, kteří způsobili takové věci, nebyli nikdy postaveni před německý národní soud, ale že nejširší kruhy německého lidu je oslavovaly jako národní hrdiny.

Anglický velitel ženijního pluku 73. anglické divise v Cambrai, podplukovník White well, řekl 16. října 1918: „...Jsem přesvědčen, že až na malé výjimky všechny požáry v Cambrai a většinu zničených budov jest nutno připsat na vrub nepříteli a že byly způsobeny čistě jen ze zlé vůle. Požáry omezily se téměř vždy jen na vnitřní město.. jest tedy vyloučeno, že by byly bývaly domy pustošeny z vojenských důvodů... V mnoha případech se dá dokázat, že budovy byly zničeny dynamitem, položeným do sklepů. Dynamit, který nevybuchl, byl z mnoha sklepů později odstraněn.“

„Münchener Post“ ze dne 4. května 1921 uvažuje o tomto ničení při ústupu roku 1918 tímto způsobem: „Jestliže dohodoví idealisté, naladěni na vysokou strunu, doufali ve více, než mohlo a chtělo být potom vyplněno mírovou smlouvou, pak ovšem nenesou viny na ‚versailleské potupě‘. Ta byla zaviněna strašlivě ničivou politikou nejvyššího vojenského velení, které ještě i na ústupu dávalo docela bezúčelně ničit velké podniky. Ssutiny, které tento vandalismus způsobil, přivodily nám bezměrné, Německo dočista rdousící reparační požadavky Dohody.“

Od počátku bojů na ústupu až téměř do dvacátého dne před příměřím připouštělo nejvyšší velení v bojovém území pod zámlinkou vojenských nutností úplné systematické ničení všeho, co mělo jakoukoliv materiální, uměleckou nebo jen morální

cenu. Postací, jestliže zde uvedeme výrok jednoho čestného důstojníka, který praví, že musí za sebe a za svoje druhy říci, že rozkazy k ničení byly hanbou pro nejvyšší vojenské velení a pro německý lid.“

Ve své druhé notě po německé žádosti o příměří psal Wilson ještě 14. října 1918 do Německa:

„Německé armády nastoupily při svém nynějším nuceném ústupu z Francie a z Flander cestu zlovolného ničení, jež bude vždy považována za přímé porušení pravidel a zvyklostí civilisovaného vedení války. Města a vesnice, jestliže nebyly úplně zničeny, byly oloupeny o vše co měly, dokonce i o své obyvatele. Nelze očekávat, že národnosti, které se spojily proti Německu, přistoupí na příměří pokud bude pokračovati nelidské zacházení, loupení a pustošení, na které musí hledět s oprávněným úděsem a s nejhlubším rozhořčením.“

Na vracející se německé voje učinila tato Wilsonova nota mohutný dojem. Jeden z vojínů píše brzo potom v „Berliner Volkszeitung“: „...Četli jsme Wilsonovu notu s těžkými výčitkami: Loupení, pustošení! četli jsme také německé komentáře: lež - podvod! Podívali jsme se sobě sami do očí, zahodili jsme noviny, rozervali je a několik nás řvalo jako děti. Většina vojáků stála němá jako pařezy; dívali se s očima úděsem rozevřenýma a lhostejnýma do kraje a mysleli na to, co činili včera a předevčirem. Co rekví... ne, co loupili a ničili!...“

Moji západošvýcarští přátelé mne tehdy varovali a pravili, že podle informací s dohodové strany, vědí, že se Německu špatně vyplatí, jestliže tímto ničením nebude ihned učiněna přítrž. Že bude pykat podle zásady oko za oko, zub za zub. Obrátil jsem se na prince Maxe, který mi ihned sdělil, že zařídí potřebné. Měl potom - jak jsem se dověděl - bouřlivou rozmluvu s Ludendorffem. Konečně byl příslušný rozkaz vydán.

Ale pohled na učiněnou spoušť byl beznadějný. Ještě měsíce po válce četly se vyhlášky francouzských starostů, kteří svým spoluobčanům sdělovali, že se musí definitivně vzdát naděje na nové zbudování vesnic.

Na francouzské komise působil obraz zpustošení takovým dojmem, že byly prostě bezradné a vůbec nevěděly kde a jak začít.

Nejhorší dojem vyvolala zlomyslnost ničení. Na mnohých místech byly pokáceny řady ovocných stromů nebo - jak mi vypravoval jeden statkář z Noyonu - nechali na př. stát stří nepoškozeny, ale ovocné špalíry na ní odřezali u kořene. Francouzští sedláci byli při pohledu na to zlostí zcela bez sebe.

Když jakýsi Švýcar vytýkal v roce 1918 jednomu Němci šilenost tohoto jednání a ptal se ho: „Co budete dělat po takových těchto činech, jestliže prohrajete válku?“ - odpověděl: „Budeme organisovati sympatie.“

A toho dosáhli. Jejich barbarství počítalo předem s lidskostí druhých.

Zvláště těžký dojem učinily na postižené obyvatelstvo a na smýšlení světa deportace. Počalo se s nimi v Belgii v domnělém zájmu německého průmyslu. Sto dvacet tisíc belgických dělníků, ale také studentů, obchodníků a řemeslníků bylo tímto způsobem bezohledně odvečeno v otevřených vozech jako dobytek, aniž jim byl poskytnut čas, aby se teple oděli. Sta a sta žen a dívek běželo plačky a s nářkem za smutným vlakem, který odjížděl k nádraží v Pahot, kde byli nešťastníci nacpáni do nákladních vozů a bezohledně natlačeni. „Žádný kultivovaný stát nemůže tímto způsobem nutit lidi k práci“, namítal nejdříve proti tomu generál von Bissing, ale brzy ho učinili povolným. Americký vyslanec Whitlock napsal ve svém díle „La Belgique sous la domination allemande“ (Belgie pod německým panstvím): „Ptám se, jak jsme mohli prožít tyto strašlivé dny... tento návrat k otroctví! Mohl jsem psát své vládě, že to s lidstvem vypadá k zoufání... pociťoval jsem jako hanbu, že jsem musel jen chladným stylem úředních zpráv psát o tom, o čem bych byl raději křičel, abych dal průchod svému hněvu a svému rozhořčení; byl bych rád odložil všechnu diplomatickou zdvořilost a pojmenoval věci pravým jménem: nikoliv deportace, nýbrž otrokářství!“

Německý štábní důstojník, který za války stále projížděl

metod, kterých bylo použito při deportacích belgických dělníků, tyto zprávy, opírající se o osobní pozorování:

„Byl jsem na nádraží v Charleroi, když došlo k takovému transportu. Lidé byli jen docela lehce oděni, bez svrchníků a pod paží měli malé ranečky s několika narychlo shledanými ubohostmi. Když přecházeli nádraží, projevovali svůj odpor proti drsnosti hlasitými protesty; německý přednosta stanice namířil náhle na ubohé lidi požární hadici na vodu a polil je. A tak jeli do Německa až na kůži promočení v ledově studených vagoních při 16 stupních mrazu. Ale tam nesměli nic říci, jinak by byli od německých vojáků jednoduše lynčováni. Neboť přítomní němečtí důstojníci propukli v hlasité bravo a pekelný výsměch, když se přednosta stanice dopustil tohoto ‚jemného vtípu‘, který uvedl sto nebo více lidí do tak politováníhodné situace. - Za frontou bylo tisíce Belgičanů zaměstnáno kladením železničních tratí, kopáním zákopů, odbavováním muničních zásilek a proviantu, zcela proti všem mezinárodním právům - a to za podmínek, které způsobovaly velmi četná úmrtí a trvalé zničení zdraví. Jestliže někdo při této práci zahynul, pak byl jednoduše jeho ubohý balíček šatů poslán zpět příbuzným. To stačilo. Kulturní svět se tak bouřil nad všemi těmito činy, že deportace byly zastaveny, ale při velké ofenzivě v roce 1918 ožily znovu. Tehdy byly doslovně pořádány hony na lidi, aby byl zaopatřen dostatek pracovních sil pro západní frontu. Silné skupiny až po zuby ozbrojených vojenských policistů vnikaly na povel za bílého dne do kaváren, pivnic, biografů a cirkusů a odvlékaly odtud bezohledně občany ve věku od 15 do 60 let. S brutálním násilím byl odtrhován otec od dětí, manžel od ženy, snoubenec od snoubenky a ranami pařbou hnán na „Flandria Anbauten“ u nádraží sv. Petra a odtud transportován k batalionu civilních dělníků. Brzo nespátřili jste na ulici v Gentu ani jediného muže. Ale marně! V noci přijížděli vojenští policisté před domy, přepadali nešťastníky v postelích a odvlékali je pryč. Do vesnic přijížděly znenadání nákladní vozy, které se ráno vracely zpět přeplněny

novými otroky. Všichni byli vytaženi přímo z postelí.“ Ten, kdo mi podal tuto zprávu, žije dosud v Německu, a proto upouštím v jeho zájmu od toho, abych zde jeho brožuru uvedl jménem.

Takové deportace neodehrávaly se však jen v Belgii, nýbrž i ve Francii. Nejhorší praxe v tomto směru byla prováděna v Lille a v Roubaix, kde tisíce žen a dívek ze všech rodin bylo odtransportováno zcela náhle k pracovní službě.* Mluvil jsem s mnohými evakuovanými francouzskými matkami, když je převáželi ze severní Francie přes Švýcarsko do jižní Francie. Všechny si zoufaly nad tím, že jejich dcery jako otrokyně pracovaly v Ardennách pod vojenským dozorem, zatím co ony samy byly přemístěny. „Elles seront bonnes pour le ruiseau“ (budou zkaženy), pravily mi. Později mi psal německý student, který válčil na východní frontě: „Za války se ve mně probudilo cosi, co zná každý polu, každý Čech, každý Tommy. Úzkost a docela zvláštní hrůza před lidmi, kteří nejsou lidmi, před oním neodůvodněným nelidským militarismem.“

* O tom psal kdosi v brožurce, kterou zde rovněž nechci jmenovat, abych autorovi nepřítížil, neboť již také asi úpí v koncentračním táboře: „Proč byly od sebe odloučeny rodiny? Proč nebyly těhotné ženy ponechány doma? Proč musily děti pracovat v továrnách a v noci přespávat daleko od domova v hromadných bytech? Proč byly hodné ženy a dcery řádných rodin nuceny pracovat pohromadě v kolonách s luzou, štítící se světla a s neřestnými ženštinami? Proč byly polodospělé dívky odváděny z lůna rodin, aby kdesi daleko od domova tvořily s vojáky a zajatci nerozlučitelné pracovní skupiny? Centrální úřad práce a etapová inspekce č. 1 svrhla tyto národní hříchy na naše hlavy. Francouzské civilní obyvatelstvo bylo inventarizováno jako mrtvé zboží. Pro každou osobu byla pořízena cedulka se jménem, povoláním a datem narození. Byl tu zaznamenán i lékařský nález o jejich zdravotním stavu i jsou-li svobodní či ženatí. Všichni od 12 do 64 let u mužů a do 60 let u žen byli povinni pracovat.“

Nejpolitovanihodnější bylo obyvatelstvo venkovské. Jednalo se s ním téměř jako s dobyt看em. Když jim vzali všechno, zvířectvo, zem i hospodářství, strčili je někam do docela vzdálených pracovních táborů. Muž zde, žena tam a případně polonemluvhata bůhví kde. Městské dívky dal centrální úřad práce denně odvádět

jak se projevil ve způsobu německého válčení s nejstrašlivější zřetelností...“

Tři léta po válce prosil jsem francouzského kolegu, který cestoval v krajině kolem Lille, aby mi tam nasbíral několik detailů od lidí, žijících tam v době okupace. Psal mi: „Rien à faire. Lidé praví, že všechno bylo tak strašné, že o tom nemohou ani mluvit.“

Německé válčení, bohužel, poskvřnilo také německé jméno extrémním porušováním všech čestných povinností, jaké se ukládají v neutrální cizině těm, kdož vedou válku. V zavazadle německého úředního kurýra, který dojížděl do Norska, bylo při úředním zabavení a otevření nalezeno velké množství sabotážního materiálu. Jiné, větší zásoby tohoto materiálu byly odhaleny ve skladišti: pekelné stroje ve formě loďkových briket, kousky cukru s želatinovými rourkami, které obsahovaly bacily, plnicí pera, naplněná kyanovodíkem, a tužky, z nichž

nákladními auty na senoseč, kde ovšem více zničily, neznajíce tuto práci...“

Další místo ze zprávy z fronty měla by čísti každá německá matka:

„Ve velké tovární budově, do které musili Francouzové odvést všechny své vlněné pokrývky, bylo k cupování použito dětí. Seděly na dlouhých lavicích a lopotily se. U nich stál voják a popoháněl ubohé červíčky v práci. Jak mnoho siz prolily děti při této otrocké práci! Byli to chlápci z okolních vesnic, kteří přenocovali v společné noclehárně. Kdo pracoval zvláště pilně, směl v neděli vidět svou matku!

V noci a za mlhy plížily se matky, bez propustky, rozestavenými strážemi a klepaly na má okna. Měl jsem jim vrátit jejich děti. Dávaly mi své ukryté zlaté mince. Vybalovaly ze šátků vajíčka a máslo. Pochoutky pro mne! Na jejich ošlehaných tvářích mísily se slzy s krůpějemi potu. Z jejich očí dívala se na mne smrtelná úzkost o děti. Já sám jsem byl v takových nocích jako šílený. Úzkostné a těžce vyražená slova matek páčila mne v uších jako řezavé uhlí. Nemohl jsem pomoci! Pokoušel jsem se o všechno. Válečný zákon byl i v tomto případě silnější než přimluva korunního prince. Historický hřích, který spáchali Němci na mladé francouzské generaci, bude ještě dlouho tížit německé národní svědomí...“

vybuchoval při ořezávání oheň. Celá Skandinávie byla nesmírně vzrušena. Branting se vyslovil, že Němci jsou „bandité“. Curyšský proces s bombami odhalil během války neuvěřitelnou skutečnost, že generální štáb zneužíval pohostinnosti v neutrální zemi, aby zásoboval anarchisty výbušnými látkami a bacily ozhřivky.*

Německý generální konsul v Curychu, Faber du Faure vyhledal mne po válce a zapřisahal se, že ho vojenské kruhy nutily, aby uschoval v budově konsulátu takový ilegální a zločinecký válečný materiál. Veškeré jeho výstrahy a prosby byly prý marné.

Jistě že i na druhé straně se porušovala neutralita. Ale nikdy především takovými prostředky a takovým stylem, za druhé pomocí generálních štábů a za třetí ne způsobem, který by byl ohrožoval neutrální cizinu. Přečtěme si o tom obžaloby, obsažené v knize G. Lechartina „Intrigues Diplomatiques à Washington (Diplomatické intriky ve Washingtoně, Paříž, Plon - Nourrit). Praví se zde, že hrabě Bernstorff prý o všech těchto věcech nic nevěděl. Ale to je právě charakteristické, že se u nás militaristické myšlení a militaristická praxe tak odpoutala ode všech platných instancí, norem a ohledů, že to samo by již stačilo, aby celý svět volal proti nám do zbraně.

„Die deutsche Kriegführung und das Völkerrecht“ (Německé vedení války a mezinárodní právo) jmenuje se jeden úřední

* Státní zástupce mohl veřejně konstatovat (Neue Züricher Zeitung, roku 1919, č. 851): „Světová válka dopustila, aby se nemožné stalo skutečností: to jest, aby se sešel německý militarismus a internacionálním anarchismem. Německé vojenské velení vydržovalo za války v naší zemi agenty, dokonce i nejextremnější indické revolucionáře - kteří získávali italské anarchisty k násilným činům proti Itálii. Tím porušili Němci nesmírně těžce naši neutralitu a prováděli lehkomyšlnou hru na účet našich zájmů. Dávali anarchistům do rukou bomby a přejímali tak odpovědnost za všechny zločiny, které mohly vzniknout. A to dělali v době, kdy již bylo slyšet vzdálené hřmání světové revoluce.“

obhajovací spis, vydaný pruským ministerstvem vojenství po válce. Tento spis snaží se vyvrátit známým způsobem všechny obžaloby, vznesené proti německému vedení války. Buď že neudržitelně tvrdí opak, který nemůže veřejnost přezkoumávat, nebo že odvádí pozornost od podstatného na podružné, anebo konečně si vypomáhá již výše vysvětlovanými doklady o „vojenské nutnosti“, jejichž vratkost byla osvětlena na předcházejících stránkách.

Velmi zajímavé je v tomto spisu stále opakované doznání, že nejvyšší vojenské vedení bylo si plně vědomo nutnosti užít celé řady skutečně neslýchaných opatření a metod, o jejichž účinku si nedělal ostatní kulturní svět žádných ilusí. Obhajovací spis stále zdůrazňuje, že se k těmto činům přistoupilo jen po dlouhém váhání a pod tlakem největší nutnosti. Toto úřední přiznání, že si německé vedení války dovolilo přímo neslýchané ničení, loupění a trýznění lidí ve velkém stylu - toto doznání má velikou cenu! Ještě důležitější a zajímavější je však vysvětlení oné tvrdé nutnosti, se kterou jsou všechny extrémní prostředky omlouvány. Již v roce 1916 pociťoval prý se v Německu tak hrozivý nedostatek surovin a poživatin, že nám hrozilo prohrání války. Tento nedostatek se tak stupňoval, že zbývala už jen volba mezi záhubou nebo nejtvrdějším zásahem do života, svobody a majetku protivníka. Chtěli s t ů j c o s t ů j zvítězit, a to bylo příčinou porážky. Vpád do Belgie byl prvním krokem k tomuto výsledku celého podniku.*

* Jedině německé nejvyšší vojenské vedení má také na svědomí iniciativu k plynové válce. Četl jsem faksimile strašlivého telegramu, který tehdy poslal Kitchenerovi maršálek Haig, když první otrávené vzduchové viny dosáhly anglické linie a způsobily nic netuštěm bolestné poruchy plic. Že se pak jednoho dne tyto viny vrátily zpět ke svým vyslačům, to bylo symbolické pro celé německé vedení války. - V Homérově Odysseji se vypravuje, že Odysseus před útokem na Troju žádal stařeckého ostrovního krále, aby mu dal svůj proslulý hadí jed, jehož by použil proti Trojským a tak zkrátil válku. Ale „nedal mu ho, neboť se bál hněvu věčných bohů!“ - Na tuto báseň nezapomněl ve světové válce nikdo tak úplně jako vrchní německé válečné velitelství. V oně prastaré hrůze

Zamlčovali, že letecké útoky na otevřená města jest dlužno připisovat německé iniciativě. Přirozeně, že byly odůvodněny útoky na vojenské nebo průmyslové objekty nebo na koncentrační body nepřátelských vojenských přesunů. Ale vůbec nelze odůvodnit žádný z útoků na neopevňovaná města, přirozeně ani na „pevnost“ Londýn! - Každý přece uzná, jak malá je možnost zasáhnout s takové výše mezi mořem domů určité objekty. Vlastním účelem útoků tedy bylo způsobovat mezi civilním obyvatelstvem teror. Ale dosáhly pravý opak!*

V den Nanebevstoupení Páně byly na civilní obyvatelstvo, čekající na nádraží v Bar-le-Duc, vrhány bomby, jež usmrtily víc než padesát lidí a osmdesát zranily. Protest ciziny proti takovému barbarství zodpověděl berlínský profesor mezinárodního práva E l z b a c h e r takto: Je prý jenom dobré, když se i civilní obyvatelstvo naučí znáti hrůzy války. Když však potom Francouzové shazovali o Božím Těle odvetou bomby na Karlsruhe, nepovažoval nikdo za vhodné, že se má i německé civilní obyvatelstvo učit znát hrůzy války, nýbrž řeklo se tomu „vražedný útok na Karlsruhe“. Úřední zpráva mluvila přirozeně o „zbytečné ukrutnosti tohoto přepadení zcela mírumilovného a neopevňovaného města“.

Přímou n e p r a v d o u v onom jmenovaném oficiálním spise jest tvrzení, že z anglického tisku jasně vysvítá, jak ochotně přijal celý anglický národ myšlenku letecké války proti německým městům. Pravdou je pravý opak. Jak se může každý

použít k zničení lidského života nejstrašnějších prostředků bylo tušení, že mravní řád světa trestá strůjce takovýchto zločinů i tím, že rozpoutává proti nim ještě strašlivější účinky pomsty. Tak jako od počátku chybní počtáři německé politiky krve a železa přehlédli, že okolní svět může dodat ještě více krve a železa než centrální země, tak se nikdy neptala ani nepochopitelná slepota německých válečných metod, co asi bude musit přijít, jestliže druhá strana počne s odvetou.

* Sám T i r p i t z píše v jednom ze svých dopisů, že se marně snažil „ukrotit dětinskost s zeppelinů“. Kletá důkladnost naší censury znemožňovala každou veřejnou kritiku militarismu. V Anglii byla v tomto směru neomezená svoboda, a i ve Francii bylo tomu nesrovnatelně lépe než u nás.

přesvědčit z četby anglických novin z května roku 1917, odsoudily vedoucí kruhy v Anglii odvetný útok na Freiburg v Br. v dubnu roku 1917 tak jednomyslně, že až do podzimku nebombardovalo už žádné anglické letadlo neopevněná německá města. Teprve neustálé letecké útoky na Londýn vzrušily veřejné mínění v Anglii tak, že se musilo znovu přikročit k represáliím. Útoky zeppelinů na Londýn, kterých se - jak známo - vášnivě účastnil i protestantský pastor, jsou podstatnou příčinou, že jsme válku prohráli.

A nakonec si přečteme tuto charakteristickou větu „obhajovacího spisu“: „Když se Německo prostřednictvím Švýcar v září roku 1918 snažilo o takové ujednání (totiž, aby přestaly letecké útoky na neopevněná města), započaly jako odpověď na to letecké útoky na lazaretové město Wiesbaden.“ (Str. 19.) Tedy když po léta využívali převahy vlastní posíle k hrozným leteckým útokům, volali pak v posledním okamžiku, když se protivník chystal na základě mocnější převahy k odplatě, po neutrální pomoci, aby byla sjednána „dohoda“! Když však v době vrcholu německých úspěchů přijel nuncius Pacelli do Berlína, aby podal proti německému vedení války ve vzduchu rozklad a slavnostně říši varoval, musel odtud odjet bez pořízení.

V Německu bohužel jen málokdo ví, že po prvním anglickém leteckém útoku na Freiburg v Br., který byl represálií za torpedování nemocničních lodí, došlo v anglické horní sněmovně k velké debatě, při níž se nejvážnější církevní hodnostáři a lordové za vedení arcibiskupa z Canterbury jednomyslně vyslovili proti takovým represáliím. Málokdo ví, že se teprve po několika měsících neustálého a katastrofálního shazování bomb vzrušené veřejné mínění tak hlasitě dožadovalo odvetných letů, že se mu musily vedoucí kruhy podrobit. Mezi jiným řekl earl Selbourne: „Co jest nespravedlivé, když to dělají Němci, nemůže být spravedlivé, ani když to dělají Angličané. Největším nebezpečím této války je, že se klesá na úroveň německého

válčení.“ Lord Buckmaster pravil: „Jestliže se jednou snížíme na úroveň nepřítele, pak snad můžeme válku vyhrát, ale nebude to čestné.“ Matka, která ztratila ve válce dva syny, psala do redakce „Times“: „Dala jsem oba své syny válce. Svě dva jediné syny, kteří se již nikdy nevrátí. Dala jsem je ráda a nelituji toho. Ale mám-li žít, abych viděla, jak Angličané jsou vysíláni s příkazy vraždit německé ženy, děti a nevinné civilní osoby, pak jistě dospěji k otázce: Nezemřeli moji synové nadarmo? Věřím, že mé city sdílejí všichni, kdož trpěli ve válce stejným způsobem jako já.“

Zda se my Němci nemusíme stydět, že jsme ani jeden jediný podobný hlas neuslyšeli u nás, ani v parlamentě, ani od hodnostářů křesťanských církví. Místo toho katolík Erzberger řekl tehdy („Tag“ 1916, č. 30) toto:

„...Největší bezohlednost ve válce přeměňuje se při rozumném upotřebení v největší humanitu. Jestliže jsme s to zničit celý Londýn, jest to humánnější, než kdybychom nechali krváceti jednoho jediného německého spoluobčana na bojišti, neboť takováto radikální kura povede nejrychleji k míru. Váhání, měkkost a ohled jsou neodpustitelnou slabostí - rozhodnost a bezohledné zásahy jsou silou a přinášejí vítězství..“

Zaslal jsem na jaře r. 1917 říšskému kancléři Bethmann Holwegovi protest proti německému vedení války, poukazuje zevrubně na nesmírné politické a morální škody, které jsou takto způsobovány. Úvodní slova tohoto protestu budťtež zde citována: „Vaše Excellence nechť mi dovolí jako německému vysokoškolskému profesorovi, jehož povinností patříčí k jeho povolání jest, aby chránil ideální tradice německého ducha, jemuž však censura zavřela ústa, vyslovit nejhlubší zármutek a nejvážnější protest proti nejnovějšímu vývoji německého válčení. Podle mého přesvědčení takovéto vedení války německé jméno nejen hanobí, nýbrž i vybičovává ničivou zřítovost a rozhořčení našich protivníků. Takovým způsobem se stále oddaluje brzký, čestný konec této války a den ze dne se znemožňuje, abychom se po válce hospodářsky vzpamatovali a znovu navázali pevné obchodní vztahy. Víím, že tímto kon-

statováním mluvím jménem mnoha, kteří nyní musí na veřejnosti mlčeti.“

Ale všechny tyto i jiné poukazy zůstaly zcela bez účinku. O bezmocnosti našich státníků vůči vojenským kruhům lze si učinit přibližný pojem, když si pomyslíme, že ještě v létě r. 1917, kdy se jednalo o mírovou dohodu, za níž stála přece i říšská vláda, neustále se opakovaly noční útoky zeppelinů na město Londýn, ačkoliv Kühlmann výslovně mluvil o morální atmosféře, která musí připravit mírové sblížení. Právem ptal se tehdy „Manchester Guardian“, zda mefistofelská pára, kterou tyto útoky rozklíňují, a zuřivé rozbořčení anglického národa nad těmito nesmyslnými ukrutnostmi, mají vytvořit onu morální atmosféru.

NĚMECKÁ ARMÁDA V BELGII

Němci se nikdy nepřiznali

Nesčetné diskuse mezi Němci a cizinci, ochotnými k smíru, začínaly vždy otázkou cizinců: „Odsuzujete německý vpád do Belgie a zločiny německého válčení na belgické půdě? Odsuzovali jste to již za války nebo teprve po ní?“ Tuto otázku považovali za olovnici, která měla zjistiti hloubku ještě zbývající morální pospolitosti. Bohužel, většina Němců zle zklamala - ať šlo o podstatu porušení neutrality, nebo o pobití téměř 5.000 civilistů, o zakládání požárů celých měst nebo o deportace belgických dělníků do Německa. Avšak Belgičané, kteří německým vedením války a okupací trpěli více než kterýkoliv jiný národ, ačkoliv byli prokazatelně zcela nevinní a nikterak nikdy neporušili povinnosti své neutrality, čekali marně na jakýkoliv projev německé lítosti nebo hanby nad tím co se stalo.

Ano, tato skutečnost - že německý národ ani oficiálně, ani neoficiálně, ani jako celek, ani jako jednotlivá skupina nebo osobnost - nikdy nepromluvil ani slovíčko o všech těchto věcech, ani si nedal práci, aby se o tom dověděl autentické zprávy a vyjádřil svým obětem alespoň nejjednodušší lidský soucít

a vinníkům vypálil znamení viny - tato skutečnost se zdála Belgičanům ještě skoro nelidštější než spáchané zlo.

Francouzský časopis vyslovil to před časem touto otázkou: „Jak jen je možné toto tísnivé, hrozné, strašné mlčení Německa ke zločinům, kterých se dopustila císařská armáda? Proč Němci nevysvětlili ony špatné činy a neoznačili je třeba za omyly v hodině divého opojení? Jak je možné toto děsné mlčení mas i elity, ba dokonce celého národa, jako kdyby se skrytý ďábel pýchy ještě více nadýmal a nepřipustil žádné sebeobžaloby? Proč - to opakujeme neustále - proč toto strašlivé mlčení? Jak jen je možné, že se nikdo nepozvedne, nikdo uprostřed studií, aktů a shromáždění, aby řekl jen jediné slovo: „Byli jsme tehdy šílení, proklínáme svou šílenost, neboť nebyla lidská...“

Bezpráví, spáchané na Belgii, netkví jen v masakrech nevinných obětí a v deportacích, nýbrž především v invasi samé o sobě. Jeden švýcarský kolega sdělil mi v prvním roce války, že byl právě při vypuknutí války, jsa členem učitelského sboru německé university, v docentském pokoji, když tam došla zpráva o průchodu Belgií. Všichni byli konsternováni. Ale dva dny poté vykonali oficiální obhajoby o nutném válečném právu své dílo. Profesori již nepochybovali o „svatém právu“ průchodu. Později to formuloval theolog Krebs, který si stěžoval, že Belgie zabraňovala volný průchod národu, který ho žádal k obhájení svého postavení ve světě, jehož si přeje Bůh. - Tuto úplnou bezbrannost německého svědomí proti oficiálním výmluvám připravilo padesátileté oslavování nacionálního úspěchu. Zamlčelo se, že ho dosáhli jen a jen porušováním práva.

Tuto lethargii připravovala bezmocná nacionální pýcha, před kterou měla cizí práva vůbec klesnouti v prach. Jaký div, že potom při masových deportacích belgických občanů k nuceným pracím a při podobných deportacích francouzských žen a dívek neviděla nic zlého v tom, že celé obyvatelstvo ponížila až k otrokům, a že se vrátila pro okamžitý německý zájem s podivuhodnou logikou k takovému zacházení s lidmi, které bylo zvykem v době stěhování národů. Naprostá a nelítostná neroz-

pačítost nad takovým jednáním s lidmi a otevřený nebo tichý souhlas intelektuálů a křesťanů, to jmenovala a jmenuje cizina bezradně „německou mentalitou“. Porušení belgické neutrality, deportace belgických dělníků, vražda 5.000 nevinných civilních osob, je zdánlivě jen malý výsek celého problému viny na válce. Ve skutečnosti dává nám tento úsek psychologický klíč k porozumění. Vidíme zde ve zvlášť jasném projevu působnost ducha, kterému je „vojenská nutnost“ - interpretovaná velmi krátkozrace - nejvyšším božstvem, jež nestrpí žádné jiné bohy vedle sebe nebo dokonce nad sebou. Podle německého jednání v Belgii posuzoval celý svět otázku viny na válce vůbec. Tam se odhalil až na dno princip vojenského státu. V berlínsko- vídeňské bezohlednosti červencových dnů nemohl být ještě rozeznán jasně, až do posledního zbytku.

Vzdala se Belgie své neutrality?

Podle smluv z roku 1839, podepsaných „ve jméne nejsvětější a nerozdílné Trojice“ pěti velmocemi, německým svazem a Holandskem, bylo Belgii zaručeno její území, její nezávislost a neutralita.

Německo, jakožto právní zástupce Pruska uznalo výslovně ony smlouvy opětovně v letech 1875, 1911, 1913. Dne 31. července 1914 podal německý vyslanec v Bruselu uklidňující vysvětlení o šetření belgické neutrality. Dne 1. srpna opakoval své prohlášení. Dne 2. srpna večer předložil německé ultimatum bez jakéhokoliv ohledu na platné smlouvy.

Belgická odpověď, ve které se Belgie odvolávala na věrné plnění všech mezinárodních závazků, jí náležejících, vysvětlovala, že neví nic o uváděných plánech průchodu francouzského vojáka a že je rozhodnuta obhájit svou neutralitu i proti Francii; nemůže prý věřit, že by od neutrality musila upustit vzhledem k Německu, aby tak zachovala svou nezávislost.

Tato odpověď nebyla v Německu oznámena. Psalo se, že Belgie odpověď nedala!

Ještě ve čtvrtém roce války tvrdil křesťanský německý list - dovolává se dokonce morální theologie - o právu v nouzi, jehož

použití bylo prý v našem případě svatou povinností. Skutečně byl to právě tento tak zv. čin z nouze (naprosto vylhaná nutnost obrany!), který přivedl Německo do nejstrašlivější nouze. Ostatně i nejhorší sofistika obrany z nutnosti sankcionovala dosud jen obranu útočníka, nikdy však nebylo zvykem, aby do oprávněné obrany z nouze byl zatahován útok na nevinného třetího.

Lehkomyslným obviňováním Belgie, jímž se Němci snažili dodatečně ospravedlnit invasi, učinili belgickému národu ještě těžší bezprávi než porušením neutrality. Ona obvinění mohla jen proto docela znást německý úsudek, že ti, kdož zpracovávali dokumentární materiál, nalezený v Bruselu, dovolili si sestříhnouti text způsobem vypočítaným tak, aby svedl veřejnost pokud se týká pravého smyslu rozhovorů mezi anglickými a belgickými důstojníky generálních štábů. Především byly tyto rozhovory označovány za úmluvy (conventions), za druhé se v nich předpokládal nikoli případ pouhé německo-francouzské války, nýbrž případ porušení belgické neutrality Německem, což bylo výslovně zdůrazněno vsunutou větou (nikoliv snad pouhou okrajovou poznámkou). Příslušná rozhodující slova uveřejnily oficiální a oficiosní německé výklady ve francouzském znění a docela mimochodem jako něco nepodstatného, takže se tehdy mohlo číst v celém německém tisku, že Belgie porušila neutralitu již před válkou. Ve skutečnosti se Belgie chovala docela korektně. Donesli se jí zvěsti o německém válečném plánu profti Belgii a byla tedy podle smluv povinna požádat o zákrok jeden z ostatních ručících států. Učinila tak nezávazně a jen pro případ německé invase. I k vyhrůžkám člena anglického generálního štábu (1912), které se týkaly anglického vylodování vojska bez belgického souhlasu, zachovala se belgická vláda docela korektně a dosáhla anglického ujištění, že Anglie nepomýšlí na porušení neutrality Belgie. Co tedy lze odpověděti na to, když se list Norddeutsche Allg. Zeitung odváží 13. října 1914 napsati: „Nalezené listiny jsou dokumentárním důkazem pro skutečnost, známou rozhodujícím ně-

meckým kruhům dávno před vypuknutím války, že totiž Belgie má konvenci s dohodovými státy. Tato skutečnost ospravedlňuje náš vojenský postup.“ Dne 27. srpna 1915 psal tentýž časopis: „Ostatně konstatujeme, že pokus ospravedlnit dodatečně pochod Belgií vadným chováním belgické vlády nikdy Německo neučinilo.“ A dne 4. srpna řekl přece německý státní tajemník výslovně: „Německo nemůže činit Belgií žádné výčitky, její chování bylo vždy velmi korektní.“ Jakým smutným zmatkem tvrzení je tento výsledek bezzásadní politiky bismarckovského státnictví!

Německá vláda odůvodňovala v Bruselu nutnost svého pochodu vpádem Francie hrozcím Belgií. A proklamace generála Emmicha tvrdila: „Naše voje jednaly pod tlakem nepopíratelné nutnosti, neboť belgickou neutralitu porušili francouzští důstojníci, kteří vstoupili převlečení a v automobilech na belgickou půdu, aby odtud vnikli do Německa.“ (Citováno ze spisu dr. E. J. Gumbela „Čtyři roky lži“ /Vier Jahre Lüge/, str. 9.)

Ale právě toto je lež! Nikdy nebyl podán ani nejmenší důkaz o takových úmyslech nebo o takových faktech. Mnohem spíše právě sami němečtí militaristé později doznali, že celý způsob francouzského nástupu zřetelně dokazuje, že se nepomýšlelo na francouzský průchod Belgií. Ani anglické vedení neplánovalo porušení belgické neutrality, neboť Anglie měla odedávna silný zájem na neutrálním pobřežním pásmu a nikdy by se byla nedopustila té nemoudrosti, aby vydala z vlastního popudu vřanc její záruky.

Již Gladstone roku 1879 v parlamentě prohlásil, že „porušením belgické neutrality by zasměl umíráček k pohřbu všeho práva a zákona v Evropě.“ Tak odedávna a tak jednoznačně smýšleli Angličané o této otázce.

Jaké úsilí vynaložili naši němečtí profesori mezinárodního „nepráva“ (řídce výjimky potvrzují pravidlo), aby zatemnili zcela jasný stav a jakýmkoli zkomolením vykonstruovali belgickou vinu a německé právo k invasi!

S francouzské a anglické strany nebyla invase do Belgie

vážně zamýšlena již proto, že si Anglie nepřála mítí bojště v přílišné blízkosti svého pobřeží. To Němci v roce 1914 docela jistě věděli. Na podzim roku 1914 proklouzlo v „Kreuzzeitung“ dokonce tvrzení, že ze severní Francie jsou nápadným způsobem přesunována vojska, což lze vysvětlit jen tím, že Joffre soustředil celou sílu na hranice východní. Francouzské vojenské velení prý přiliš „spoléhá na pevnost mezinárodních smluv na ochranu Belgie.“ Toto stažení vojska ze severní Francie označovaly i francouzské časopisy za těžkou chybu.*

Belgie udělala jen takové přípravy na defensivu, které byly zcela pochopitelné, a odpovídaly dokonce přesně mezinárodním úmluvám o zajištění proti té straně, která by jí opravdu ohrozila. Kdyby nebylo došlo k německé invasi, pak by se také nebyly uskutečnily žádné anglicko-belgické operace, o kterých se uvažovalo. O „porušení belgické neutrality“ může mluvit jen ten, kdo sobě i jiným chce předstírat něco, čemu sám v zásadě vůbec nevěří a věřiti nemůže, neboť všechny dokumentárně předložené úmluvy vztahovaly se jen na možnou věcnou situaci, kdyby byla belgická neutralita porušena se strany německé. Tento eventuální ráz belgicko-anglických dojednání bohužel Němci vždy znovu a znovu komolili. Na příklad nedávno opět při uveřejnění korespondence britského diplomata Nicholsona, který byl v roce 1912 pověřen, aby se informoval o tom, jak by se Belgie chovala v předpokládaném případě, kdyby Francie nebo Anglie byly nuceny obhajovat její neutralitu proti Německu. Z celé korespondence naprosto jednoznačně vyplývá oboustranný, jednotný názor, že k britskému nástupu by mohlo dojít jedině tehdy, kdyby mu předcházel nástup německý. - Ale německý tisk ihned triumfálně

* V listu „Köln. Ztg.“ č. 759, r. 1917, konstatoval generál von Freytag-Loringhoven „chybný“ nástup Francouzů. „Chybný“, t. j.: nepočítali ani s německým pochodem Belgií, ani sami tento plán nepojali. Tedy kde je komplot Belgie s Dohodou? Hanebná a zatvrzelé setrvání ve lži! Ještě 3. března roku 1937 odváží se „Frankfurter Ztg.“ tuto lež znovu opakovat!

konstatoval, že se nyní alespoň ví, kdo to byl, kdo chtěl belgickou neutralitu porušit.

Co se dělo v Belgii

O tom, co se stalo v Belgii, lze si učinit přibližnou představu jen tehdy, jestliže sami projdeme Dinantem a Taminesem a četnými osadami v okolí. Dovíme se, že zde bylo třicet obyvatel zastřeleno, jinde byl zastřelen duchovní, tam byla celá osada zapálena („z těchto domů se prý střílelo na německé čety“). - Stále se ptáme: „Je možné, že by se tito zastrašení lidé skutečně byli připravili na tak nesmyslný a marný odpor? Pod záminkou obžaloby, že se na Němce střílelo, bylo téměř úplně spáleno kvetoucí město Dinant i s předměstími. Šest set sedmdesát obyvatelů dinantských bylo zastřeleno na různých místech města; mezi nimi i 92 žen s malými dětmi, mnoho starců, a 22 dětí mladších 10 let.

Na četných místech v městě nalézáme pomníky nebo pamětní desky zastřelených skupin občanů: „Victimes de la barbarie allemande.“ („O Deutschland hoch in Ehren!“) Jen několik málo jich zůstalo na živu, poněvadž nebyli smrtelně zraněni. Za soumraku se vyhrabali z hromad mrtvol a zachránili se.

Pod jednou takovou hromadou ležel i patnáctiletý hoch, který omdlel, když uviděl celou svou rodinu, dvě sestry, bratra, otce, děda a matku ležet pobité vedle sebe. Vojáci ho ranami přinutili, aby své rodině sám vykopal hrob. Nyní je lékařem v Dinantu. Na jiném místě postavili ke zdi více než sto továrních dělníků; když ředitel továrny, starý pán, známý svou dobroardeckostí, přispěchal k důstojníkovi a pravil mu: „Dám vám celé své jmění, jestliže ušetříte tyto ubohé otce rodin“, odpověděl mu německý důstojník: „Nechceme peníze, chceme krev!“

V Tamines vyvedli dne 22. srpna v 7 hodin večer na náměstí před kostel, ve kterém je věznili, 600 mužů. Potom kolem nich rozestavili kulomety a v pěti minutách zbyla tu jen hromada lidských těl. Z nich 374 bylo úplně zabito, ostatní těžce zranění odvekli se v noci k řece nebo do svých domů!

Ti, kdož zůstali na živu, vypravovali pak, že nejstrašlivější bylo, jak po dokončení střelby vojáci procházeli mezi mrtvolami s bodáky, aby dobili ty, kteří se ještě hýbali nebo nebyli dost obratní, stavěti se mrtvými. Německý ředitel gymnasia poslal mi zprávu svého známého rolníka, který tehdy musil jako voják tuto hrůzu prožiti a označil ji za nejstrašlivější ze svých vzpomínek.

Ani jediný německý dokument se neodvází tvrdit, že by bývali byli v Tamines franktiréři - a německá Bílá kniha o celém tomto případě úplně mlčí.

Tak jako v Dinantu a v Tamines, tak řádili i v Lovani a v četných jiných místech, na příklad: v Andenne, v Aerschot, v Ethe, ve Visé. Všude se najednou ozvalo volání: „Střileli!“ Nikdo se neptal, kdo vlastně střílel, zda němečtí vojáci, nebo ustupující Francouzové, nebo regulérní belgické čety. Byl dán rozkaz v takovém případě místo vypálit a obyvatelstvo postřít. V Ethe bylo zapáleno 256 domů a 277 civilních osob pobito. Starostka z Aerschotu vyprávěla, že musila přihlížet k tomu, jak její patnáctiletý syn a manžel byli hnáni kolbami na tržiště; musili kleknout a za dvě minuty leželo, „co měla na světě nejdražšího, bezduché“. V Andenne bylo 41 domů zapáleno a 211 lidí zabito. V celku bylo tímto způsobem zabito 5.000 civilních lidí nejrůznějšího stáří a obojího pohlaví a zničeno asi 10.000 domů.

V Surice rozšířily německé čety náhle pověst, že šestnáctiletá dívka střílela na důstojníka. V zápětí bylo 58 lidí, mezi nimi čtyři kněží, postřeleno kulomety a 130 domů zapáleno.

„Jsme přesvědčeni“, psal vrchní dvorní kazatel Dryander, „že s naší strany byla válka vedena s takovým sebeovládáním, svědomitostí a mírností, jaké nemají ve světových dějinách příkladu.“

Tato slova se opravdu hodí k celému obrazu. Jsou jen jiným výrazem téže pýchy, která se projevila v oněch divokých exekucích.

Odkud se střílelo?

Jádrem sporu je otázka, odkud vycházely rány, usmrcující německé vojiny při pochodu belgickými vesnicemi. A zde musíme německou Bílou knihu, a ještě více dobrozdání Meurerovo velmi těžce obžalovat, že nemluví o ničem jiném než o střelách civilních osob. Jako kdyby tam nebylo bývalo daleko široko žádné belgické a francouzské vojsko, které přece ztěžovalo postupujícím německým vojům každou píď a střílelo při opuštění osad ještě za posledními domy nebo křovinami v okolí. Chtěla snad úmyslně Bílá kniha německému lidu a neutrálním, kteří neměli jasného ponětí o stavu věci, zastíratí oči mlhou, a stůj co stůj krýti skutečné vinníky? Meurer vypravuje, že poschovávaní ozbrojení civilisté stříleli na německé vojsko v Andennách se svahů nad Maasou. Odkud ví, že to byli civilisté a nikoliv belgické čety, vytlačené nad město? Zda bylo možno rozeznat z tak velké vzdálenosti střelce? Nenáleží-li to k vědecké svědomitosti zvážit dobře každé takové tvrzení a zjednat si přesné informace o pohybech obou vojsk? Jest vakuťku velmi zajímavé konstatovat, že všude tam, kde Francouzové kladli odpor německému postupu, byly bořeny domy a nemilosrdně střílen značný počet civilistů. Červená linie požárů a krve obyvatel jest téměř souhlasná s ústupovou čarou Francouzů. Naproti tomu všude tam, kde Francouzové netábořili nebo nekladli odpor, se nic takového nedělo.

Německé čety vstupovaly nepochybně na belgickou půdu už zachváceny psychosou franktirérů a tato duševní dispoice předem zfalšovala všechna jejich pozorování a výpovědi. Když přišly německé čety do Robertsville, německého pohraničského městečka s valonským obyvatelstvem, domnívaly se mylně, že jsou již v nepřátelské zemi, a proto si vzaly jako rukojmí vlastní válečné veterány z roku 1870... V noci při sebemenším šumotu zahajovali vojáci divokou střelbu, zabíjeli pasoucí se krávy a koně a ostřelovali dům, ve kterém hořelo dlouho do noci světlo. Již povelal důstojník: „Zapalte domy!“, když přispěchal tamní farář Heinen, včas všechno vysvětlil a uklidnil.

Tak vypadala generální zkouška na Belgii, kde ovšem již nebyli němečtí duchovní, kterým by věřili a kteří by mohli předejít masakrům a požárům. Ve výše citované knize vypráví P. Lemaire: „V Marchienne-au-Pont uvítali Hanoverany salvou z kulometů. Francouzští vojáci, kteří stáli před mostem přes Sambru, decimovali je, když vstoupili do Rue Neuve. Poddůstojník, jehož ránu ošetřoval dr. D., vypravoval nám, že viděl kolem sebe padati kamarády jako mouchy a že nikdo nevěděl, odkud střelba vlastně přichází. Předpokládalo se ovšem - dodává - že to střeleli obyvatelé ze svých domů. Proto byla celá ulice i jiné ulice v oblasti Monceau zapáleny; 251 domů zničeno a 60 civilistů zastřeleno.“

Nemůžeme německé vojenské velení ušetřit těžkých výtek, že dovolilo, aby takové exekuce prováděli často zcela mladí důstojníci podle libovolných výpovědí vojáků, bez jakéhokoliv vyšetřování. Lemaire píše: „Jako horda divochů nebo lépe jako smečka divokých zvířat, jejichž strašný pud je bez kontroly rozpoután, vrhali se na obyvatele a zabíjeli nemilosrdně všechno, co jim přišlo na dostřel ručnice nebo ostří bodáků. Co si lze mysliti o tomto divokém řádění? Jest to vůbec ještě válka nebo je to způsob války o kterém se Německo, tak zvaná civilisovaná země, domnívá, že jej smí prováděti ve dvacátém století?“

Všude, kde se alespoň v posledním okamžiku vyskytli rozvášní důstojníci, dosti lidští, aby na úpěnlivou prosbu duchovního zavedli vyšetřování o původu střelby, velmi rychle se zjistila neviná obyvatelstva. Typický případ vypráví P. N. Nieuwland ve svém osmidílném spise. Do Florennes vnikli tři huláni, mezi nimi jeden důstojník. Na rohu kostela byli uvítáni ranami, které pálii ustupující francouzští vojáci, ukrytí na konci vesnice. Důstojník, který byl zraněn, zahlédl na štěstí ještě francouzský stejnokroj. Byl ošetřen na klinice Dr Rolina. Protože byl čestným člověkem, poručil hned, aby veliteli blížících se německých čet bylo oznámeno, jak se věc sběhla - jinak, jak sám prohlásil, byla by bývala osada Florennes vypálena. Nebýti této drobné příznivé okolnosti, nestál

by zde dnes kámen na kameni, „neboť obyvatelstvo přece střílelo!“*

Ve třetím belgickém čísle „Allgemeine Rundschau“ je otiskána řada podobných příkladů, kde by se při správném vyšetřování dalo hned zjistit, že rány pocházely buď od ustupujícího pravidelného vojska, nebo od některých německých vojinů, kteří stříleli po slepicích a kočkách.

Strašlivé události v Dinantu a jejich skutečné příčiny ukazují zvláště jasně, jak docházelo k takovým omylům a k falešným výkladům správných smyslových vjemů. Ludwig Renn, který líčí ve své knize „Válka“ (Der Krieg) své vzpomínky na obsazení Dinantu, jest ještě naprosto přesvědčen, že z domů a továren stříleli na německé vojsko civilisté. Až když později přišel do Dinantu, uvědomil si pravdu. Práví o tom: „Po prvé jsem byl v ohni při bitvě o belgické město Dinant. Jak jsme tehdy věřili - byl to boj od domu k domu. O rok později byl jsem tam opět a ohledal jsem na zdech stopy po střelách. Rány nebyly páleny z domů, nýbrž do ulic s druhé strany řeky, tedy od francouzských vojáků. Ale my jsme věřili, že jsme ostřelováni civilisty, a proto jsme je hromadně zabíjeli.“**

Obyvatelstvo nestřílelo

Nejlepší důkaz pro psychologické vysvětlení, podané v předcházející části je, že se také na jiných bojových úsecích stávaly docela podobné případy, vzniklé halucinací, smyslovými klamy

* Znovu a znovu vycházely v německém tisku citáty z belgických novin, v nichž se mluvilo o hrdinství belgického civilního obyvatelstva proti německé invasi. Ale vždy, asi tak za týden, uváděly pak tyto listy všechny ony výmysly, pocházející prý „z holandských pramenů“, na pravou míru.

** Belgický vyznanec v Paříži baron de Gaiffier d'Hostroy napsal mi krátce před svou smrtí: „Až do úmoru budu svým německým přátelům znovu a znovu říkat, že dvě věci brání opravdovému německo-belgickému smíření: především stále lhaní o tom, že Belgie sama porušila neutralitu, a pak legenda a franktirérech. Byl jsem před válkou politickým ředitelem. Kdyby mě byli vyzvali k soudu, byl bych mohl odpřisáhnout, že žádná země, ani Švýcar-

anebo střelami, které vypálili ustupující nepřátelé anebo sami němečtí vojáci. Tak na příklad jeden bezhlavý velitel, major von Preussker, dal najednou zapálit polské město Kališ, kde byly německé čety slavnostně uvítány jako osvoboditelé. Zavínil to, podlehnuv zprávám, že padly rány, o nichž vojáci tvrdili, že je vystřelili Židé v kaftanech z mansardových oken. Případ byl později úplně zatusován, protože se vojáci styděli sami před sebou. Ale docela podobně bezhlavostí majora von Manteuffela byla zapálena i Lovan.

I v německém Alsasku staly se podobné věci zrovna tak jako v Belgii. St. Martin byl spálen pod záminkou, že obyvatelé schovali zde francouzské vojíny, kteří v noci stříleli. Můj přítel byl tam jako důstojník a vypravoval mi, jak s námahou a stěží zabránil tomu, aby nezapálili ještě jinou vesnici, kde se střech vystupovaly chvílemi bílé obláčky. Důstojník zjistil, že pocházely od vystřelených francouzských kulek.

V závěru této zprávy ještě zmínku o praxi, právě tak nelidské, jako přičící se všem mezinárodním právům, která vyvolala v Belgii zvláště mnoho zlé krve. Čet, sestavených z obyvatelů, bylo používáno k tomu, aby se Němci kryli proti kulám ustupujících Francouzů. To je líčeno v knize P. Lemaire: „L' invasion allemande au pays de Charleroi“ (Německý vpád do kraje Charleroi, vyšlo v Bruselu 1929) takto: „Tuto taktiku, že nutili rukojmí pochodovat před německými četami, systematicky prováděli v celém okolí Charleroi, kde kladli

ako, nestřežila tak bedlivě svou neutralitu jako právě Belgie. Úřady učinily všechno, co bylo v lidských silách, aby odradily civilní obyvatelstvo od válečných činů. Existovali snad franktiréři o jediné? - Vyloučeno to není, neboť by bylo jistě zvláštní, kdyby v takové situaci se tu a tam nepříhodil nějaký atentát proti německým vojákům. Ale pečlivé vyšetřování zjistilo jen naprosto ojedinělé případy. Ty nemohly nikterak ospravedlnit masakry v Tamines, Andennes a v Dinantu. Pokud jsem informován, neprojevil kromě vás a vydavatele „Allgemeine Rundschau“ žádný Němec politování nad oněmi strašlivými činy, které se odehrály v Belgii v srpnu roku 1914. Komise říšského sněmu dokonce ještě tyto legendy o franktiréřích sankcionovaly...”

věku - používali k tomu, aby se kryli proti francouzským kul-
kám. Němci vpadávali do domů jako divoké hordy a bez ohledu
na slabost, nemoc nebo mládí hnali před sebou nadávkami a
ranami pařeb politováníhodné stádo měšťanského obyvatel-
stva. Tito ubozí lidé musili pochodovati bez milosrdenství. Ne-
byl jim dopřán ani čas, aby se oblékli, ani najedli, ani si vzali
nějaký teplý oděv proti večernímu chladu. Viděli jsme ženy
ve spodním prádle, bez punčoch, v bačkorách, starce bez klo-
bouků, kteří se slabostí a nemocí sotva vlekli a byli šťastni,
jestliže se vyhnuli ráně pařbou. Maličké dívenky, více mrtvé
než živé, které se chytaly sukni svých matek a neustále pla-
kaly. Muže, kteří byli v největší úzkosti o osud svých rodin.
Kojence, které nesly matky v náručí, a konečně kněze, kteří
byli strkáni a poháněni vojíny, jako je kupředu hnán neposlou-
chající dobytek. Mnohé z těchto lidí potkal jsem brzo po všech
těchto událostech. Zestárli o deset let a děti nemohly ani
z dálky spatřit německého vojáka, aby se smrtelně nevydě-
sily.

Tímto líčením budiž skončena naše zpráva o zločinech němec-
kého vedení války. Je to jen malý výsek z celé zdrcující a
vzrušující skutečnosti. Čtenář nechť dá na sebe působit všechny
věci, o nichž jsme zde vyprávěli, a nechť se potom zeptá, zda
ještě může naříkati na „hanebnou“ smlouvu versailleskou
nebo zda mu není nyní alespoň poněkud srozumitelnější ten
velký nápor Evropy proti onomu duchovnímu stavu, který je
skryt v hlubinách všech těchto činů.*

* Naši militaristé by se měli zamyslet nad tím, že dokonce i ta-
kový H. Delbrück mluvil o naprosto falešném přesvědčení našeho
vrchního velení, jako by „všechno, co nepříteli bolí, bylo též užitečné
a samo sebou bránilo všem opačným úvahám“. Morální
újma, která vzniká z krutého opatření, může způsobiti mnohem
více škody než prospěchu, který toto opatření přináší svým mecha-
nickým účinkem. „Jak jinak bychom dnes vypadali před světem,
kdybychom byli netorpedováni ‚Lusitanií‘, ‚Sunsex‘ a nebombardo-

MÍR A MOŽNOSTI PRODLOUŽENÍ VÁLKY V ROCE 1917

Zanedbali jsme v roce 1917 lehkomyšlně určité, nepopíratelné možnosti míru? Propásali jsme je v lednu r. 1919 po první velké Wilsonově nabídce, po jeho čtrnácti bodech?

Ano i ne. Pokud jde nejdříve o „ano“, byly tu jisté možnosti, ale veřejné mínění v Německu nebylo ještě zralé, aby jich použilo, pochopilo a přijalo jejich střízlivé podmínky. To vysvětluje už na příklad z toho, že se Hertling ještě několik málo týdnů před porážkou odvážil jednoznačně mluvit o nikoliv bezvýhradném vrácení Belgie, nýbrž domníval se, že bude moci vyhrát Belgi jako „pěštní zástavu“ v mírové hře v šachy. Říšskému kancléři Michaelisovi byly právem činěny nejtěžší výčitky za způsob, jakým sabotoval pokusy Vatikánu o zprostředkování míru. Ve skutečnosti nebylo tím nic ztraceno, neboť tenkrát by rozeřtvaný, obelhávaný a stále novými iluzemi šálený německý lid nebyl souhlasil s oněmi mírovými podmínkami, jejich čestné přijetí bylo pro Spojence předpokladem k uzavření míru. Tato nepřipravenost ukázala se až příliš jasně v dvojakém jednání kancléře Michaelise. I protivníkům, nejvíce míru nakloněným, záleželo bezpodmínečně na tom, aby zničili pruský militarismus ať již vojensky, či uskutečněním nového právního řádu Wilsonova.* To druhé však předpokládalo naprosté morální přemožení pruského systému v německém lidu a skutečný odvrát od „velmocensko-politických“ ná-

vali anglické pobřeží, kdybychom byli nezasypali „pevnost“ Londýn bombami, kdybychom byli občas z onoho obrovského děla z úžasných dálek nehodily bombu mezi pařížské mešťáky.“

* Celý svět poznával stále určitěji, že s lidmi takového smýšlení se nelze vůbec dohovoreti a především že nutno rozbít německý válečný aparát. Starý přítel Německa, baltický baron von Wrangel napsal v prosinci roku 1917 do „Neue Züricher Zeitung“: „Ptáte se mne, co říkám řečem německých vojevůdců, které vedou u zeleného stolu? Myslím - až doposud jsem to popíral - že se musí pokračovat ve válce tak dlouho, až bude pruský militarismus poražen. Clemenceau,

zorů.* Přizpůsobiti se pouze navenek nepřiznivě vojenské a zásobovací situaci nestačilo. Takovýto skutečný obrat však nejenže nebyl pozorován, nýbrž pravý opak jevil se ve velmi početných symptomech zcela jasně, na př. v protestu jedenácti set universitních profesorů proti mírové dohodě! „Lež v duši“, jak to Plato nazývá, hluboká vnitřní proľhanost a klamání sebe sama, které se vyvinuly válečným falšováním, tkvěly v tom, že také mnozí z těch, kdož to všechno musili velmi dobře vědět - tedy na př. i pisatelé článků ve velmi pokrokových časopisech - přece obelhávali den ze dne svoje lepší svědomí a rozklířovali fráze o vůli nepřátel zničit Německo“ nebo o „nepřátelském imperialismu“. Ale jádro situace tkvělo v tom, že již ani mezinárodní pacifisté nechtěli nic vědět o dorozumění s Německem, kde dosud vládl starý duševní stav. Proto se vyslovil lord L a n d s d o w n e na konci srpna 1917 takto: „Německý lid je klamán o příčinách, které nás nutí pokračovati ve válce.“ V lednu a únoru roku 1918 učinil Wilson před velkou německou ofensivou ještě poslední pokus získat čestný a konkrétní souhlas Německa k novému uspořádání záležitostí. Odpovědí byl mír v Brestu Litevském! Pro obnovení řádu vyžadovala Dohoda jako čestnou podmínku bezpodmínečný souhlas Německa. Tenkrát by býval takový souhlas uvěřitelný a byl by znamenal vnitřní proměnu. Po porážce scházela tomuto souhlasu jakákoliv síla důkazu, a již proto nemohl pařížský mír býti mírem Wilsonovým. Již scházela hlavní podmínka, víra v obnovené Německo. Jen s obnoveným Německem byla by mohla Wilsonova idea zvítěziti. - Bez něho se musil celý svět zase vrátiti zpět ke starým metodám a idea

Lloyd George a Wilson mají pravdu, když tvrdí, že s Německem není možno vytvořiti žádný trvalý právní stav, dokud jeho politiku budou určovat lidé, kteří neuznávají jiné právní základy, než základnu násilí.“

* „Westminster Gazette“ napsal v létě roku 1917 velmi charakteristická slova: „Musíme vést válku tak dlouho, dokud nevytvoříme takovou situaci, v níž bude ona skupina (militaristé) jednou provždy před německým lidem kompromitována. Německý lid nesmí mít po válce důvod, aby byl tímto lidem vděčný.“

práva musila se rozbítí o snřivost národů a o jejich nedůvěru k pruskému militarismu, který byl sice sražen k zemi, ale zůstal nenapravitelně nepoučitelny. Bylo by bývalo lépe, kdyby byl Wilson zůstal při svém původním stanovisku, podle něhož byl jeho mír čtrnácti bodů určen jen pro takovou situaci, kdy ještě nebylo vítězů a poražených. Souhlas s jeho body byl by býval skutečným důkazem vnitřního odvratu od starého řádu. Ale tomu Německu, které se veřejně posmívalo jeho principům, když připravovalo ofensivu s jedovatými plyny, ale horlivě po nich sáhlo, když leželo bezmocně na zemi, měl Wilson říci: „Lituji, mých čtrnáct bodů je nyní zničeno, přijměte ten mír, který vám přifkli jiní a jemuž jedině jste schopni porozumět!“

Pak by byl zmizel německý podvod o Wilsonově zrušení smlouvy a uzavření míru by bylo realisticky přizpůsobeno mentalitě rušitelů míru.

Právě v okamžiku, kdy vyslal Wilson svou velkou výzvu pro spravedlivý mír, uzavíralo Německo na východě mír násilný. Ještě dnes je nanejvýš zajímavé čísti tehdejší diskusi západní Evropy s Německem, neboť situace se na vlas podobala situaci dnešní. Německé úmysly a praktiky k východu diametrálně odporovaly řečem, vysílaným směrem k západu. To zjistil článek uveřejněný ve „Westminster Gazette“ v únoru 1918, kde čteme: „...Pravíme kancléři zcela otevřeně, že sklon k míru u západních mocností, jehož cílem je mír, spočívající na trvalých a čestných základech, je neustále zeslabován zprávami o tom, jakým způsobem jedná Německo s Ruskem.

Mír v Brestu Lítovském nás učí, jakou cenu má zřeknutí se anexí. Němečtí státníci, ochotní a schopní kdykoliv vyplnit souseda stále sice o takovém zřeknutí mluví, ale nikdy je nečiní. Ani hrabě Hertling nemůže očekávat, že by se Francie, Velká Británie a Spojené státy podrobily podobnému jednání. Německo nemůže používat dvou metod, nemůže po předsevzaté loupeži na východě očekávat, že bude moci na západě uzavřít

snadný mír.* Nemůže vystupovat proti jednomu jako zloděj a před druhého se stavět s tváří světce s nadějí, že bude bráno vážně. Dává-li německý lid svolení a souhlas k tomu, co se děje na východě jeho jménem, pak si musí uvědomit, že také ponese následky. Že prodlouží válku a znesnadní možnost dospět k dorozumění s ostatními národy. Rádi bychom přiznali, že je v německém národě ještě tolik rozumného smyslu - jakkoliv tento smysl nelze u vládnoucích kruhů vůbec nalézt - aby mu zprostředkoval poznání, co bude nevyhnutelným důsledkem jeho vlastního jednání, dokud si ostatní národové světa zachovají úctu k sobě a sílu k odporu.“

Právě tak časové jsou důkazy, uplatněné v diskusi proti prostému vydání dobytých kolonií bez solidních záruk pro realizaci nového mezinárodního právního řádu. „Westminster Gazette“ poznamenala, že řešení otázky německých kolonií závisí jen na tom, jdou-li Němci skutečně vstříc opravdovému mírovému stavu nebo zda musíme dále žít ve světě latentních válek. Právě tak se vyslovil pacifistický generál Smuts: „Nemůžeme připustit stavění opěrných bodů proponorky na obou stranách Afriky, neboť by ohrožovaly spojující cesty Britské říše a mír světa. Jest nutno vytvořit režim, který by pojistil pozemní spoje od jednoho konce Afriky až ke druhému. Britská říše není tak pevným celkem jako Rusko, Německo nebo Spojené státy, nýbrž je rozestřena po celé zeměkouli a je zcela závislá na řádném udržování svých vodních i pozemních spojů. Musíme je tedy chránit všemi zákonnými prostředky. Dokud Německo neprojeví základní změnu v zařízeních, dokud definitivně nez-

* Lord Courtney of Penwith uveřejnil tehdy v „Manchester Guardian“ otevřený list ministru zahraničí Kühlmannovi a dal mu zřetelně na srozuměnou, že mír podle dohody předpokládá především, že se Německo dohodne s ideami a principy protivníkovými. Němci se však - jak pravil - o něco takového vůbec ani nepokusili. Co si však mohl Kühlmann počít, když ho předtím v říšském sněmu napadl dokonce i Fr. Naumann, protože jen naznačil, že vojenské úspěchy nedostačí zjednat nám mír!

účetuje s militarismem, dotud musíme pokračovat v politice legitimní obrany a obsazené německé kolonie musíme považovat za rukojmí pro zajištění příštího míru ve světě.“

Dva dny předtím, než pronesl Wilson svou druhou mírovou řeč v Baltimore, musil číst v zahlaví novin toto resumé řeči Hindenburgovy: „Hindenburg in favour of a peace of power.“ (Hindenburg je pro mír hrubého násilí.) Wilson odpověděl: „Tedy dobře: násilí, násilí až k nejzazším mezím!“ A dodržel slovo.

Hindenburg řekl později na otázku o možnostech míru v roce 1917, že nám byla dána volba jen mezi dvěma možnostmi: „bojovat až do vítězství“ nebo „podrobit se až k odřeknutí se sebe samých“. Přijde na to, co se pod pojmem odřeknutí se sebe samých rozumí, t. j. které mu německému já by se musilo říci ne. Zajisté onomu mocensko-politickému. Bylo by musilo být odčiněno také mnohé historické bezprávi. Belgie a Alsasko byly by musily být vydány a rozdělení Polska napraveno. To všechno by bylo německému lidu jenom zdravé. Ale široko daleko se nenaskytala ani nejmenší možnost učinit tyto věci pochopitelnými a přijatelnými německému lidu, hlavně pak jeho vůdcům. Proto neměl německý lid opravdu žádnou možnost míru před porážkou. To znamená: evropská možnost tu byla, ale německá nikoliv.

Na konci srpna roku 1918 byl jsem v Berlíně u říšského kancléře von Hertlinga, abych mu otevřeně vyložil skutečnou situaci. Řekl jsem mu všechno, co jsem zvěděl o nezměnitelných podmínkách Dohody, ukázal jsem mu osudný účinek pyšných řečí našich vojenských vůdců a vypočítal bez ohledu všechny oběti, o nichž bude musit být německý lid včas zpraven, má-li se předejít daleko větším škodám. Díval jsem se do jeho bledého a unaveného obličeje. Pohlížel na mne svými skelnými očima jako vyhaslá naděje. Jako někdo, kdo ztratil půdu pod nohama a je odnášen divokou bystřinou, ale přece ještě něco volá na člověka, stojícího na břehu. Řekl mi velmi znatelně zahanben: „Vy máte asi pravdu, vy máte, bohužel,

pravdu, věřím vám, ale co mohu dělat, co ode mne očekáváte? Nejvyšší vojenské vedení vidí tyto věci docela jinak než vy...“

S těžkým srdcem šel jsem pomalu dolů po schodech. Na Wilhelmstrasse viděl jsem oznámení nového filmu s velmi výmluvným titulem: „Mrtvý u kormidla“. „Tak je tomu“, řekl jsem si, „mrtvý stojí u kormidla a loď se řítí vysoko vzdušnými plachtami proti úskalím.“

VOJENSKÉ ZHROUCENÍ NĚMECKA A JEHO PŘÍČINY

Militaristické zhroucení Německa bylo nevyhnutelným důsledkem toho, že proti sobě vyprovokovalo celý svět. Krok za krokem vtáhli celou Evropu a později téměř celý svět do srb-sko-rakouského konfliktu. Semknutí všech protivníků můžeme označit za neartikulovaný výraz nové solidarity v lidstvu. Nové Německo, které se svým politickým myšlením stále víc a více od Evropy vzdalovalo, stalo se nakonec neschopným rozeznati včas politické a morální pozadí této koalice. Ani dnes dosud nic nepochopilo, a proto také nevidí, že druhý nápor podobného druhu vyvolá ještě mnohem větší střetnutí protisil.

Lhali vědomě a bezmíry ti, kdož mají na svědomí všechny ony falešné výpočty, které musily nutně vésti k takovému konci, když tvrdili, že německou porážku nutno přičísti na vrub tak zv. „ráně dýkou do zad s vlastní strany“. Pruský důstojník major von Kröcker vyjádřil pravdivou situaci docela jednoduše a přesně, když dvanáctého května roku 1920 v „Berliner Tageblatt“ napsal: „Revoluce nebyla činem neschválných živlů, nýbrž nutným důsledkem toho, že naše vůdčí politická a vojenská místa neměla správného pojmu o mezích síly německého lidu.“* Německý lid se však postavil na odpor ne-

* Podobně psal profesor H ö t s c h dne 13. listopadu roku 1918 v „Kreuzzeitung“: „Vojenské vedení, nejasníví si politicky své válečné cíle a podcenivší naše nepřátele, bylo přesvědčeno, že

smyšlnému přinášení obětí příliš pozdě. Již nic, ani to nejmenší, nedalo se změnit na zhroucení podniku, o němž vstup Američanů do války neodvratně rozhodl. Materiální příčiny zhroucení formuloval poslanec Payer roku 1920 v odpovědi republikánskému říšskému svazu takto: „Prohráli jsme válku, poněvadž naši nepřátelé byli mnohem početnější než my i s našimi spojenci a protože měli zásoby a pomoc celého světa.

Protože se nakonec naše prapory počtem i rozsahem stále žalostněji rozplývaly a naše rezervy mizely, kdežto Američané posílali na frontu měsíc co měsíc víc než 250.000 čerstvých sil.

Protože zesílená ponorková válka nevedla - jak bylo slibováno - k cíli.

Protože jsme nemohli proti obrněným tankům našich nepřátel postavit podobně účinné válečné stroje.

Protože jsme nemohli našim vojínům pro nedostatek mužstva dopřávat nutné doby k odpočinku.

Protože naše výživa jak na frontě, tak v zázemí byla po léta nedostatečná.

Protože se naši spojenci jeden po druhém hroutili.

Protože strádání, ztráty na životech, obava před dalšími oběťmi a rostoucí úzkost před nešťastným koncem války musila po čtyřech letech vyvolat mezi vojskem a lidem stísněnou náladu.

Protože důvěra v nejvyšší vojenské velení a v jeho zpravodajství zmizela.

Protože vojíni v poli stále víc a více pociťovali rozdíl mezi oběťmi, které přinášejí oni - a důstojníci i etapa.

Protože odkomandovat takovouto náladu a oddiskutovat ji propagandou nikdo samozřejmě nedovedl...“

Dne 5. listopadu roku 1918 musil generál Groener konstatovati ve schůzi kabinetu, že na západě bojuje 58 zcela vyčerpaných německých divisí proti 96 divisím dohodovým. Dne

si bude moci na všech stranách vybojovat drtivé vítězství. Tím válku prohrálo a závěrem pochovalo pak v jejích troskách německé císařství.“

10. listopadu byl pověřen Erzberger za souhlasu nejvyššího vojenského velení, aby uzavřel příměří, zatím co se nejvyšší vojenské velení, kterému byly známy těžké podmínky Dohody, snažilo docílit v osmi bodech jistého zmírnění! Ale Hindenburg výslovně při tom poznamenal: „I když se nezdaří prosadit tyto body, jest přece nutno válku skončit.“ Kde jsou tedy listopadoví zločinci?

Aby si čtenář mohl učinit pojem o velikosti lhaní, které zatemňuje tento jednoduchý průběh věcí, buďtež citována slova, která řekl generál hrabě v. d. Golz dne 24. srpna 1921 na stadionu v Berlíně, narážející na Erzbergera: „Arcilotři učinili německý lid přijetím nepochopitelného příměří bezbranným.“ Tato slova vyvolala minutový potlesk a souhlas tisíců posluchačů.*

HITLERŮV BOJ PROTI „LISTOPADOVÝM ZLOČINCŮM“

Diskuse na Bodamském jezeře

Několik týdnů po příměří jel jsem z Lindavy přes Bodamské jezero do Rohrschachu. Za přeplavby bavorským parníkem

* O sociálních příčinách vojenské porážky mohli bychom říci ještě mnohem více. Ale stačí, řekneme-li, že v pruském systému lidské právo a lidská důstojnost neměly místa. Američané nepřinesli jen marmeládu, ale přinesli stejnou stravu pro důstojnictvo i pro vojáky. Dlužno čísti otřásající, zcela přesně doložené dokumenty o těchto poměrech v knize E. Albholt: „Tragedie starého německého loďstva“ (Die Tragödie der alten deutschen Marine). W. Schücking o ní praví, že jest historickým dokumentem prvního řádu. Symbolický význam má následující krátká zpráva, kterou se všemi doklady předložil sněmu poslanec Struve: Při spouštění S. M. S. „Nürnberg“ byla podávána v únoru roku 1917 v důstojnickém kasínu večeře o plných pěti chodech. V Kielu vypukly právě tehdy povážlivé výtržnosti z hladu. První důstojník, fregatní kapitán Lerche, řekl brzy poté posádce svolané k rozkazu: „Dnes prosili různí lidé o více chleba. Nedá se nic dělat, musíme sčrátka hladovět. Kdyby snad někdo z vás přítomně chtěl, milerád ho dám pochovat se všemi vojenskými poctami.“

byl jsem svědkem nanejvýš dramatické rozmluvy světodějné symboliky. Na přední palubě stál celní úředník, patřící k střednímu stavu, který jistě jako poddůstojník prožil válku. Tu se otevřel ventilátor podpalubí a z něho vylezl začerněný topič, aby se nadýchal vzduchu. Oba vyměnili několik slov a ihned se dostali do diskuse o válce a revoluci. Topič křičel: „Už jsme měli dost toho švindlu a kávy se slanečky, granátových bomb a spaní ve svinstvu! A potom američtí letci! K čemu, k čemu to bylo? A my vyhladovělí chlapi měli jsme pobít milion tlustých Američanů? A s kafem a se slanečky? Kdybychom byli přišli na tohle bláznovství alespoň již před rokem!“ - Fön otřásal lodí a chřestil všemi okénky, ale poddůstojník jej překřičel: „Jen počkejte, teď bude ještě méně kávy a slaneček! Nemohli jste, hlupáci, vydržet ještě několik týdnů? Pak bychom byli měli jiný mír. Tí tam na druhé straně toho také měli dost. Byli by již přilezli ke kříži! Byla to sprostota, že jste nám vpadli do zad...“ A tak pokračoval, přednášeje všecky ty slepé nesmysly, tehdy a již předtím seshora šířené mezi německým lidem, aby ještě dále bezhlavě a nesmyslně vydržel. Nevylicitelná zuřivost čpěla z jeho řeči jako černý sloup dýmu z lodního komínu. A cítil jsem, že byl zcela solidární s obrovským podnikem této války, že byl ztělesněnou válečnou půjčkou německého lidu, že v něm vřel celý idealismus malých lidí, ale také celá žádostivost středního stavu po vzestupu, po světovém panství, po velikáňství, veškerá radost z účasti na smělých projektech, všechna tvrdá lhostejnost k těm, kdož byli zašlápnuti do země. To všechno vybíjelo se ve zlobě a v nenávisti, v jeđu a v žluči proti oné části německého národa, věrné půdě, která nepodlehla onomu opojení, prohlédla pomatenost i pýchu pánů a s hrůzou pozorovala a neoklamatelným instinktem rozeznala, že tento podnik může skončit jen zhroucením.

Vždycky, kdykoliv čtu slova Hitlerova, musím pomyslit na onen rozhovor na Bodamském jezeře mezi zástupci obojího Německa. Hitler jest jako onen poddůstojník ztělesněným efektem všech spoluúčastníků na německé válce, je kouřícím

vztekem všech, které posadili na špatné koně a kteří nyní vidí, že je jejich divoké naděje přivedly jen k hanbě.

Mluví bezejmenné masy

Je dlužno číst Hitlerova slova v jeho velké berlínské volební řeči. Nevidí v boji mezi sebou a Hindenburgem nic jiného než „rozhodnutí o pojmu devátého listopadu roku 1919 a jeho průvodních zjevech“. Tento zápas může pro něho skončit jenom smíčením devátého listopadu a jeho důsledků.

Hitler řekl doslovně: „Snad se mi v nejbližší budoucnosti namítne: Jakým právem jste se vy stal veřejným žalobcem? - Především právem muže, který pochází z této bezejmenné masy lidu, masy, již jste 9. listopadu ztloukli a uvrhli do neštěstí. Právem jednoho z těchto milionů bezejmenných, kteří se dříve nemohli dostat k obraně a kteří nyní našli ve mně mluvčího proti vám. Dnes vím, že za těmito obžalobami stojí už pohotově většina německého lidu. A kdyby nebyl německý lid udržován v jisté hypnose tiskem těch, kdož měli zájem na listopadu 1918, pak bych už dovedl i poslední díl tohoto německého národa převést do řad žalobců a soudců.“

Kdo by v tom nepoznal duševní komplex z roku 1918? Jest to tatáž nálada poddůstojníka z Bodamského jezera, obrovská vašeň zklamané naděje po čtyřletém nadlidském zápolení, zuřící vašeň člověka, který nemá přehled o tom, co se stalo ani o pravých příčinách událostí, a proto ztrnul ve zcela falešném výkladu odpovědnosti.

A to je na tom právě to nejpodivnější a vyskytlo se sotva kdy předtím (neboť klamání lidu s takovou reží se také ještě nikdy nevyskytlo), že strůjcové mohli opravdu a mohou ještě zakládat veliké hnutí lidu na zřejmě falešných výkladech o příčinách a důsledcích německého osudu a odvádět další a další miliony inteligentního lidu s takovým zdarem od stopy pravého vinníka.

Nedostatek předvídání důsledků, které pak přirozeně překva-

ply, obnovovaný klam o rozhodném úspěchu vlastních válečných prostředků a válečných metod, způsob, jakým se podvůdce k nadvůdci a nadvůdce k podvůdci přelhávali o pravém stavu věci a jak zaváděli celý německý lid - zprvu nuceně a potom již dobrovolně lhoucím tiskem - od zřejmé pravdy, předstihl všechno, co dovedl člověk až dosud pokládati za možné.*

Vina a smír

Dovodil jsem zde vědomě a úmyslně pravou příčinu německého vojenského zhroucení vypravováním malé epizody, která nás přivádí k Hitlerově propagandě proti tak zv. listopadovým zločincům. Velkolepě založený a až příliš úspěšný pokus oklamat německý lid o těchto událostech a jejich příčinách měl vskutku nejdalekosáhlejší historické důsledky. Dopomohl Hitlerovi k moci. Kruhy, povolane po válce k vládě, jsou samy vinný na tomto vývoji. Úplně opominuly vysvětlit německému lidu význam a pravou podstatu své porážky. Protože každý hlubší výklad německé katastrofy musil vésti k otázce viny na světové válce a na jejím prodlužování, báli se konstatovati včas před bezradným, zdrceným a každé demagogii nebezpečně podléhajícím lidem fakta, která by jedině osvětlila rozum a dojala svědomí. Tato bázeň pramenila nejen v úzkostlivých

* Následující citáty poskytují o tom přibližný dojem:

„Vítězství, které bylo už na dosah ruky, překazila jenom revoluce, jejíž strýce lze právem označit za chlapy bez vlasti.“ (Fr. Wangenheim v „Kl. Spiegel“.)

„...Hrdina, který chránil německý národ ostrými ranami svého nepřemohitelného meče tak dlouho, až národ spolehnul na falešná slova dal klesnout své nezdolné zbroji i svému silnému vůdci.“ (Lékařská fakulta univerzity v Královci, při jmenování Ludendorffa čestným doktorem.)

Poslanec **B a c m e i s t e r** v řeči v Kielu dne 2. září 1917:

„Anglie je v železných kleštích. Ponorky nám jistě vybojují vítězství, a proto musím prohlásit za vlastizrádu, jestliže se dnes říšský sněm krčí a chce uzavřít mír za každou cenu.“ - A 5. září 1918 volal Hindenburg k vlasti: „Vynutili jsme mír na východě a jsme dosti silní vynutit si jej navzdory Američanům i na západě.“

ohledech k nacionálním kruhům, nýbrž i v osudovém omylu, že by přiznání pravdy mohlo být zneužito k zostření mírových podmínek. Jako kdyby vítězové potřebovali ještě nějaké vysvětlení s německé strany o pravé podstatě věci! Jedině průlom, který by způsobila pravda a přiznání, mohl přispěti rozhodujícím způsobem k tomu, aby zjednal důvěru k novým mužům! A touto výčitkou končím hluboce zarmucující kapitolu německé viny na světové válce. Budeme se nyní zabývatí odpovědí ostatního světa na toto obvinění a jeho pokusem, jak zabránit opakování takové katastrofy.

Versailleská smlouva je koncentrovaný výraz odporu Evropy i ostatního světa proti německému útoku. Základní nálada, která tehdy zachvátila svět proti Německu a naplňovala i Wilsona, jemuž ukázali zničená území, se monumentálně a nejostřeji projevila v tak zvané podmínkové notě. Jen docela málo Němců zná její obsah. Podáváme v dalším její nejdůležitější vývody:

„Jen na pevné základně spravedlnosti jest možné zúčtování po této strašlivé válce. Německá delegace žádá spravedlnost a praví, že byla Německu slíbena. Staniž se tak! Ale spravedlnost musí být pro všechny, i pro mrtvé, zraněné, pro sirotky a pro všechny ty, kdož dnes nosí smuteční šaty. Jen tak bude Evropa osvobozena od pruského despotismu. Aby zachránili svobodu, nadělali národové 30 miliard liber šterlinků válečných dluhů! Těm, kdož klesají pod tíhou břemen daní, musí býti dána spravedlnost. I těm milionům lidských bytostí, jejichž zemi, domov, lodí, majetek rozbořila nebo uloupila německá ukrutnost! Proto jsme vždy co nejdůrazněji hlásali povinnost Německa, aby se až k nejzazším mezím svého majetku podvolilo poskytnout náhradu za způsobené škody. To jest základní podmínkou smlouvy. Neboť sama podstata spravedlnosti vymáhá nápravu učiněného bezpráví. Proto hlavní nositelé odpovědnosti, za německý útok a za barbarské činy protivící se lidskosti, kterými se německé vedení války zhanobilo, musí býti vydáni rozsudku, který je dosud v domovině nepostíhl. A z téhož důvodu musí se Německo na několik let

podrobítí určitým omezením a zvláštním ustanovením. Zničilo průmysl, doly a továrny sousedních zemí. Nikoliv v bitvě, nýbrž podle předem promyšleného plánu, který počítal s možnostmi, jak se zmocnití odbytišť a trhů v těchto zemích, dříve než by se mohl jejich průmysl zotavit ze škod, způsobených mu s tak klídnou myslí. Německo uloupilo sousedům všechno, co mohlo odvléci nebo nějak upotřebit. Na moři, kde cestující a posádka marně očekávali záchranu, potápěli Němci lodí všech národností. Spravedlnost vyžaduje náhradu za všechny tyto ztráty. Chce, aby národy, se kterými se tak špatně zacházelo, zůstaly alespoň na čas uchráněny konkurence se strany té národnosti, jejíž průmysl zůstal nedotčen, ba dokonce ještě byl posílen pracovním náčiním ukradeným v obsazených územích. Jsou to těžké zkoušky, ale Německo si je samo zavinilo. Nyní musí trpět! Či se domnívá, že mají trpětí ony národy, kterým způsobilo neštěstí? Odpírat spravedlnost těm, kdož mají právo dožadovat se jí, znamenalo by vydati svět v nebezpečí nového neštěstí. Má-li být německý národ, nebo kterýkoliv jiný národ odstrašen, aby kráčel ve stopách Pruska, má-li být lidstvo zbaveno domnění, že každému státu je dovolena válka pro sobecké účely, mají-li být staré myšlenky zaplašeny do minulosti, mají-li se národové i jednotlivci podříditi vládě práva, má-li být již v blízké budoucnosti hovořeno o smíru a uklidnění - pak je to jen tehdy možné, jestliže ti, kdož jsou odpovědni za uzavření míru, budou dosti rozhodní, aby zachovali spravedlnost v její přísné čistotě a aby ji neobětováli výhodám pohodlného míru.“

Jak se uplatnil tento všeobecný program německých reparací v mírové smlouvě?

VERSAILLESKÁ MÍROVÁ SMLOUVA V EVROPSKÝCH DĚJINÁCH

WILSON A CLEMENCEAU

Velký cirkus vyhlášoval kdysi jako první bod svého programu toto: „Zde můžete vidět mládě, zplozené kaprem a králíkem.“ Když se potom večer hrnulo publikum na představení, četlo toto oznámení: „Maličké dnes bohužel zašlo, lze vidět jenom truchlící rodiče.“

A tak je tomu i s versailleskou smlouvou. Je dítětem tak rozdílných rodičů, že nemohlo zůstat na živu, a dnes již nelze vidět ani truchlící rodiče! Oba zemřeli depresí nad zmatkem. Jacques Bainville řekl: „Versailleská smlouva byla příliš tvrdá proto, že byla příliš měkká.“ To znamená: aby naprosto oprávněná ustanovení smlouvy (na př. v otázce odzbrojení) mohla být skutečně provedena, bylo by bývalo nutné zajistiti ji docela jinými zárukami.

Požadované reparace by byly musily být doplněny účinnou kontrolou financí. Nestalo se tak, protože se hned na začátku srazil nový svět se starým světem ve všech bodech. Hlavní zástupci těchto dvou protichůdně působících sil byli Wilson a Clemenceau. První hájil myšlenku nového, všeobecného uspořádání mezinárodního, jemuž by se s plnou důvěrou podřídily všechny ostatní záruky. Představoval si to v duchu svého prohlášení ze dne 22. ledna roku 1917:

„Toto jsou americké principy, to je americká politika. My nemůžeme zastupovat nic jiného. A toto jsou i zásady a politické cíle každého osvíceného společenství, všech prozíravých mužů i žen všech moderních národů. Toto jsou principy lidství a ty musí zvítězit.“

Měl zajisté pravdu, pokud jde o hluboký význam a ducha jeho idejí. Ale zapomněl, že tyto ideje jsou amerického původu, že pocházejí ze světa vystěhovalců, kteří unikli „hrobům“ svých předků a všem historickým stísněnostem, závazkům a

ressentimentům. Nepočítal s evropskými skutečnostmi, nepočítal také s vášněmi a s komplexy nedůvěry, které probudila válka. Věřil, že je možno překlopit nový pořádek nad dosud dýmající Evropou, jako překlopuje sedlák koš na křičící houf kuřat. Proti němu vystoupil tenkrát Clemenceau a řekl velmi realisticky: „Francouzové jsou nejbližšími sousedy Německa a mohou býti každou chvíli - jako v minulosti - přepadeni. Přáním francouzských sedláků v pohraničí je, aby dostali zpět svůj dobytek, který jim byl ukraden ve sta a tisícíhlavých stádech a který viděli pásti se na německé straně. Tito sedláci stále opakují: „Ale vždyť my jsme zvítězili, copak nemůžeme od Němců požadovat, aby nám vrátili náš dobytek...?“

Clemenceau chtěl, aby nový pořádek ukázal svůj smysl a svou vážnost tím, že přidrží vinníky k tomu, aby odčinili bezprávi. A nechtěl svěřit ani reparace, ani zajištění proti útoku jen „pořádku“ kroužícímu dosud kdesi ve vzduchu, nýbrž žádal podstatné záruky. V memoárech Wickhama Steeda, Nicholsona a Bakera můžeme čísti nanejvýš zajímavé debaty kongresu. Výsledkem jejich nebyl ani Wilson, ani Clemenceau, nýbrž poloviční Wilson bez důslednosti a poloviční Clemenceau bez důslednosti. Byla požadována náhrada za škody, která byla sice materiálně a morálně oprávněná, ale se stanoviska finanční techniky docela utopistická a neproveditelná. Nikdo si také nedal práci, aby učinil transferování takovýchto výplat proveditelným v rámci světového hospodářství. Dívali se příliš prostě jenom na rozbité sklo, které je ten, kdo je rozbil, povinnen spravít podle zákona a podle morálky. A chtěli militaristický systém, který se zmocnil celé duše německého lidu, zničit několika klausulemi, nad jejichž provedením měla dozírat malá smíšená komise. Věřilo se, že ve světě, dosud plném kouřících sopek, jejichž výbuchy byly zastaveny jen dočasně nedostatkem lávy, lze dosáhnouti jistoty všech proti všem a především jistoty vítězů proti odvetě poražených pouhým paktem jakési ještě zcela počáteční instituce. Nevidělo se, že lze nelze udržet pohromadě v papírové kleci a že v chaotické a dušepřázdňé dnešní Evropě jest zapotřebí docela

jiných prostředků, aby byl vytvořen a zachován pořádek. Maurras praví: „Mír povstává tehdy, jestliže řádní lidé mají více moci nežli lupiči.“ Tedy je potřeba politiky moci? Ano, politiky moci ve službě práva. V takové moci jest více ducha nežli v utopistickém pacifismu, který vydává svět na pospas banditům a zapomíná, že proti hmotářským živlům i sám Ježíš sáhl k důtkám spleteným z provazů.

Tedy versailleská smlouva nebyla nedotknutelným mistrovským dílem. Měla velké chyby, ale ty tkvějí docela jinde než kde je hledala německá kritika evropského pacifismu.

Přes všechny ony chyby nesmí se zapomínat, že tato smlouva uskutečnila - pokud se týče světového dění - přece jen mohutný pokrok. Abychom to mohli poznat, musíme rozlišovat tři její podstatné tendence. První tendence zabývala se časově ohraničenou úpravou věcí (reparacemi a odzbrojením), druhá tendence směřovala k trvalé úpravě východních hranic Německa podle důsledků národního sebeurčení. Třetí tendencí bylo vytvoření Svazu národů, jehož ochraně byly svěřeny všechny ostatní úpravy. Druhá a třetí tendence daly evropskému světu a lidské civilizaci zvlášť rozhodný popud a zdravý směr.

Ale dílo smluv nedostihlo ani první, vysoko vyzdvižené cíle. - Byl to nezdár, ke kterému vedl jak americký, tak i evropský odpor. Wilsona to vše tak deprimovalo, že opustil Paříž těžce nemocen a již se nezotavil.

Dne 13. prosince roku 1918 přijela loď George Washington do Brestu a den na to jel president Wilson v doprovodu francouzského presidenta po Champs Elysée, jsa pozdravován nesmírnými davy lidu. „Ať žije Amerika!“ „Ať žije president!“ ozývalo se se všech stran. Nad třídou, po které se ubíral slavnostní průvod, vlála velká páska s nápisem: „Sláva spravedlivému Wilsonovi!“

Tentýž Wilson vrátil se do Ameriky úplně zlomen. Nepokládal za dostatečně vysokou a cennou zásluhu, že obrátil pohled celého světa na nutnost nového celkového uspořádání života národů a že právem uplatňoval zásadu, že bez tohoto universálního uspořádání by neměly žádné úpravy stálosti a

hlubší záruky, takže by Evropa šla v krátkém čase vstříc nové katastrofě. Přehlédl jenom - jako potomek skotských puritánských sekt a poněkud vybledlého a abstraktního pacifismu, k němuž tato puritánská tradice v Americe dospěla - že Evropa by potřebovala pro tuto realizaci mnohem více času a mnohem více náboženství, než předpokládal. Přehlédl, že jen nouzovým zajištěním a nouzovým řešením, dosáhne se nevyhnutelné doby odpočinku a duševní svobody. Americká záruka za francouzské východní hranice byla jistě nejdůležitějším zajištěním a její zrušení se stalo neodvratně triumfem Clemenceauovým nad Wilsonem.

WILSON A NĚMECKO

Všichni účastníci mírového kongresu v roce 1919 vědí, jakou práci si Wilson dal, aby realizoval důsledky svých čtrnácti bodů, a že se konečně musil zřici plného vítězství, poněvadž hrůzy oné čtyřleté války a německé okupace byly dosud tak tíživé, že potřeba zajištění a nedůvěra ve změnu smýšlení u poražených velitelky vyžadovala kompromis mezi mírem Wilsonovým a mezi mírem zajišťovacím. Ti, kdož před ofensívou s jedovatými plyny posměšně odmítali mír čtrnácti bodů a dávali až do posledka přednost míru násilnému, neměli vskutku práva vyžadovati jiný mír než ten, který sami chtěli diktovati anebo který již diktovali.* Byli by měli ještě děkovati Bohu

* V únoru 1918 dal Němcům Wilson vzkázati prostřednictvím svého přítele, profesora Herrona v Ženevě, aby učinili všechno, co by ve veřejném mínění centrálních mocností působilo k souhlasu s jeho návrhy, neboť jinak nebude moci ukrotiti vášně vzbuzené válkou. - V tomto případě, že to s poraženým špatně dopadne. Učinil jsem v Německu články a přednáškami všechno, co bylo dlužno. Ředitel mnichovského blázince, profesor Kräpelin, navrhl pak s veškerou vážností, abych byl jako duševně chorý internován. Nacionální tisk napsal o mně článek s titulem „Foerstrův mír“, v němž se píše: „Jak oznamují noviny, ustavil se v Mnichově, za podpory nepostradatelného profesora Foerstra výbor, který zaujal k otázce budoucího míru toto stanovisko: „Podle našeho přesvědčení je docela možné, abychom podle čtrnácti bodů,

za to, že je Wilsonovy ideje, kterým se dříve tak posmívali, ochránily před nejhorkím a že se jimi Wilson postavil mezi ně a mezi zajišťovací požadavky vítězů.* Kdo přivoloval takovou válkou Boží soud, ten učiní dobře, jestliže se spokojí tím, čeho mohl Wilson dosáhnouti, místo aby (jak to vytkly Němcům švýcarské noviny) nazýval Wilsona „lenivým zřizencem“, který nekoná své povinnosti. Němečtí řečníci nadto ještě zapomněli, že jejich řečnění a štvání v době mezi příměřím a uzavřením míru udělalo u spojenců náladu pro Clemenceaua a proti Wilsonovi. Toto hloupé štvání na ně učinilo dojem, že nové Německo není ničím jiným nežli

stanovených a publikovaných presidentem Wilsonem, při trošce dobré vůle navázali s dohodovými mocnostmi mírové jednání, jejichž výsledek by mohl být pro Německo naprosto přijatelný.“ Kdopak by mohl být ještě tak zabeďněný, aby to popíral! Názorně nám objasní tento Foerstrův návrh tato povídka: Starý učenec byl přepaden v pustém lese loupežníkem, který na něho zařval: „Stát! Hovado! Pěkně poslouchej co ti řeknu: dám ti čtrnáct pěkných facek až ti vystříkne krev z nosu a z uší, a ty mi dáš svou peněženku a zlatý řetízek, rozuměš!“ „To není tak zlé“, odpověděl starý učenec, „tento návrh jest třeba naprosto důkladně a vlídně posoudit. Doufám, vážený a ctěný příteli, že podle vaší přátelské a dobře míněné nabídky dospějeme při vzájemné dobré vůli k dohodě, která nás uspokojí!“

* Německem nadiktovaný bukurešťský mír vypadal takto: „Nejúrodnější kraj Rumunska, Dobrudža, stane se německým koloniizačním územím. Rumuni ho opustí. Rumunský přístup k moři podléhá od nynějška provždy německé kontrole. Celé Rumunsko zůstane prozatím na neurčitý čas, o němž rozhodne jen a jen Německo, obsazeno německým vojskem, živěným na rumunské útraty. Po celý čas platí v Rumunsku německé státní právo. Každý výnos rumunské vlády podléhá kontrole německých ministerských úředníků. Rumunsko musí na devadesát let odevzdati Německu výhradní právo na těžbu svých petrolejových pramenů. Němci mají právo po celou neurčitou dobu své okupace povolati všechny schopné muže k nucené práci.“ - Když měl rumunský pinomocník Missir podepsat podmínky, rozplakal se jako dítě. Jeden z německých generálů utěšoval ho takto: „Uklidněte se a buďte rád, tohle je opravdu přátelský mír proti tomu, který chceme diktovat Francii a Anglii.“

fasádou, za kterou čekají staré síly na novou příležitost. Když Eisner jako bavorský ministerský předseda podal na socialistickém kongresu v Bernu přehled o rozsahu zničení severní Francie, chtěje tím německý lid poučit, nastalo proti němu v německém tisku tak strašlivé štvání, že bylo příčinou jeho zavraždění. Předvídal to a řekl svým anglickým a francouzským soudruhům: „Dnes jsem nad sebou vyřkl rozsudek smrti. Teď jsem již jen mrtvý na dovolené.“ Znal německý národ, věděl také, že celá německá levice jest jenom „mrtvým na dovolené“ a že se jí nedostane vděku za to, že přijala správu konkursní podstaty, za kterou nesli odpovědnost staří držitelé moci, přechodně a za vlastního souhlasu povalení.*

Nacionalisté v Německu nikdy netušili, jaké škody způsobili

* Když se už několik měsíců před uzavřením míru v dánském tiuku švalo proti mírovým podmínkám spojenců, věnoval pacifista Hervé kríklounům tuto úvahu: „V Brestu Litovském vyrval prusko-německý militarismus Ruské Říš téměř 40 milionů lidí, z nichž sotva jeden milion zná trochu německy, a území dvakrát tak velká jako Německo v roce 1914. Uzavřel Rusku Baltické moře, jejich jediné moře, a přinutil je obrátit se naspátek do Asie. A přece uškodili německému blahobytu jen na jednom místě ve Východních Prusích. Není třeba opakovat jaké hospodářské škody utrpěla od Německa Belgie, Francie, Polsko, Srbsko, Rumunsko, Itálie. Nyní má Německo ztratit 70.000 km², méně než sedmínu svého rozsahu, a z 68 milionů lidí nanejvýš šest, z nichž jen tři miliony jsou skutečně Němci, a dělá, jako by se měla celá zeměkoule ustrnout nad takovými nelidskými podmínkami míru. Když vládla po sto třicet let nad Polskem neomezeně libovůle pruských poddůstojníků, bylo to „boží řízení“. Že se má nyní 1½-2 miliony Němců, kteří se usídlili na zemi ukradené jejich praotci Polákům, podřídit polské vládě pod kontrolou Společnosti národů, je to falešně prohlašováno za zločin proti duchu lidství. Dohoda s takovou mentalitou není možná. Když tvrdí chycený a odstrojený loupčák, že celý život zasvětil ochraně cizího majetku, soudí se mu vysmějí. Německo by chtělo být souzeno nikoliv podle svých činů, nýbrž podle slov, které pronášelo ve své bezmoci, když kapitulovalo. Kdybychom mu v tom vyhověli, dočkali bychom se krásných překvapení.“ („Zukunft“ duben 1919.)

vlasti svým věčným řečením o hanebných smlouvách. Neboť zlá a nepolepšitelná lež o válce nadýmala se těmito slovy proti jasné pravdě, že hanba nespočívá ve smlouvách, ale v tom, co se odehrávalo od roku 1914. Uzavření míru - jakkoliv velice ovlivněné horečným vzrušením války - přece představovalo svými ústupky k plebiscitnímu principu a dosazením ženevské sjednocovací centrály, veliký pokrok proti všem dřívějším mírovým smlouvám. Představovalo pokrok, jakého si poražení vůbec nezasloužili. Za války proklamoval profesor Otto von Gierke cynicky takovýto německý princip míru: „Ve velkých válkách světových dějin přijímali až dosud vždy poražení bez dotazů svůj osud z rukou vítězů. To však prý se změnilo pokrokem civilisace a je prý neslučitelné s moderním pojmem práva. Bláhový žvást! Pokud budou války, potud také nezmizí ani právo vítězů! Náleží k podstatě věci, že vítězství propůjčuje právo rozhodovati o dalším trvání státního útvaru, kterého se vítěz zmocnil, a pokud je poraženým poskytnuto další trvání, předepsati jim podmínky života. A to se děje pořadem práva.“

Kéž by Němci srovnali versailleskou smlouvu s těmito slovy a byli rádi, že místo pana Clemenceaua nesjednával ji pan von Gierke.

ZMĚNA TVÁRNOSTI EVROPY PO ROCE 1919

*„Jásejte hory, jásejte pahorky,
bílý orel rozpíná křídla
široko, široko nad svobodnou zemí.“
(Polská píseň z roku 1848.)*

Prozřetelnost Boží maří často lidské výpočty a používá jich k tomu, aby vyčistila atmosféru a otevřela cesty novému vývoji. Tak tomu bylo i s německou válkou, která chtěla uvrhnouti západoslovanský svět ještě více než předtím do německého jařma. A přece nakonec právě tato válka svým nezdarem vyvolala k životu tři nové státy.

Chceme-li přesně definovati pozitivní světodějný význam

versailleského míru, pak musíme říci: versailleská smlouva je logickým důsledkem založení německé říše ve Versailles. Obě historické události, ona z roku 1871 a tato z roku 1919, jsou zároveň obsaženy jedna v druhé a představují jen dvě etapy účinnosti téhož principu. A obě pramení opět z onoho základního principu, který kdysi zpečetil Ludvík XIV. ve Versailles, z principu sjednoceného a na svou jednotu pyšného i radostí naplněného národa.

Formou druhého německého císařství dosáhl Bismarck roku 1871 slavnostního uznání tohoto západního principu uzavřeného národního státu a jeho státní účinnosti.

Důsledkem tohoto slaveného znovuzrození bylo však probuzení národní ideje v celé východní Evropě - právě tak, jako kdysi vliv německého světoobčanského humanismu (Herder) zachvátil hluboce celý západoslovanský svět.

Bismarck to předvídal od počátku; byl si jasně vědom celé logiky nacionálního principu, který přejal. Když tedy národnostní hnutí v roce 1848 počalo se rozlévat i v Polsku, vyslovil se proti teorii, která chtěla ve jménu této národní ideje žádati zpět polské části Pruska. Pravil: „Tato theorie musila by nás pak právě vést k tomu, abychom z našich jihovýchodních pohraničních okresů ve Štýrsku a v Illyrii vytvořili novou slovanskou říši, vrátili italské Tyrolsko Benátčanům a z Čech a Moravy založili říši Čechů, která by sahala až doprostřed Německa a byla by na něm nezávislá. Národní vývoj polského živlu v Poznani nemůže míti jiného rozumného cíle než ten, aby sloužil znovuzřízení nezávislosti polské říše.“

V těchto větech je již obsažena vlastně celá versailleská smlouva. A nikde není zřetelněji viděti než právě v tomto obraze, který děsil Bismarcka, že ona smlouva nevykonala nic víc, než že jen rozvinula logiku onoho principu a že politicky uplatnila to, na co se celé novější dějiny Německa stále odvolávaly. Založení německé říše ve Versailles roku 1871 a obnovení Polska roku 1919 jsou jen dvě formy projevu téže světodějně síly a myšlenky.

Strašná chyba, krátkozrakost a úzkoprsost Bismarckovy

prusko-německé východní politiky tkvěla v tom, že se snažila uměle zardousit logický vývoj a projev své vlastní myšlenky a tím z ní dělala lež a polovičatost, místo aby jí dopřála plného přiznání. Proto musila dříve nebo později dospět k velmi těžkému konfliktu s národním obrozením všech západních Slovanů. Jistě, právě z tohoto obrození, povstávaly nedozírné těžkosti, ale právě tyto těžkosti, na které se při národně státním řešení německé otázky úplně zapomnělo a které se odtud také vůbec nedaly řešit, jasně dokazovaly, že řešení Bismarckovo bylo v rozporu s celou skutečností střední a východní Evropy.*

Versailleská smlouva nevnutila svou úpravu tohoto problému uměle. Provedla jen nutné důsledky, které byly až dosud uměle stlačovány násilím, době nepřiměřeným. Ve versailleské smlouvě i ve smlouvách st.-germainské a trianonské byl dokončen a politicky-státně modifikován nástup národnostního principu od západu k východu.

I kdyby konflikt západního a jižního Slovanstva s germánskou povýšeností nepropukl při sarajevském atentátu, bylo by se tak nutně stalo při jiné příležitosti - protože tento vývoj byl nezadržitelný. A právě německý národ, který přece s takovou vášnivostí a důsledností přejal nacionální princip postupující od západu k východu a který mu dal politickou sflu, byl by musil chápat, že to, čeho si přál a co požadoval sám pro sebe, nemůže odřeknouti ani jiným a především ne těm, kteří již po staletí předtím měli svůj skvělý samostatný státní život.

Jistě, realizace tohoto principu byla pro Průšáky více než bolestná. Třetinu Polska přece Průšáci spolklí! Když nyní

* Bismarckův vztek na Polsko, jehož přítomnost v pruském organismu mu připomínala skutečnosti, které se vynořovaly z hloubi dějin proti jednostrannosti jeho národního díla, neměl mezi. Tak na příklad roku 1886 prohlásil v pruském sněmu: „Spíše se sjednotí země a nebe než Němci a Poláci... Bije Poláky, až pozbudou chuti k životu. Mám mnoho soucitu s jejich situací, ale chceme-li existovat, musíme je vyhladit. Vlk nemůže za to, že ho Bůh stvořil takovým, jaký je.“

vstalo znovu z mrtvých - stalo se tak právě uprostřed pruského těla - to bylo velmi bolestivé! Nemohli a neměli tomu bránit, nýbrž chápati to jako nutné odčinění někdejšího rozdělení Polska, které Gratry kdysi nazval „smrteľným hříchem Evropy“. Nová hranice, která tvrdě rozřizla celkový hospodářský život oněch území, byla jistě v rozporu s nejelementárnějšími potřebami obyvatelstva na sebe vzájemně odkázaného. Ale lidské právo mělo zde býti nadřazeno právu národohospodářskému - a to by bylo musilo jednoho dne prospěti i hospodářství. A záleželo úplně na Německu, aby nyní tím spíše dělalo politiku, která by vzbuzovala důvěru a jež by doplnila individualistickou jednostrannost versailleského principu principem sociálním, tedy novým, nejužším spojením rozdělených národů. K tomuto způsobu revisionistické politiky, směřující k u p ř e d u místo d o z a d u, rozhodli se teprve po patnácti letech, když už G d y n ě zvítězila nad Gdánskem a když si Polsko vyřešilo jinde otázku svých odbytíšť.

Jest velmi zajímavé pozorovati v tomto vývoji, jak skutečnost, versailleským mírem hluboce odůvodněná, pruským duchem zneuznávaná a znásilňovaná, přivedla tyto krajiny jakousi tajemnou dějinnou mocí znovu k nabytí práva. Tak na příklad město G d á n s k o, které sloužilo ve středověku Slovanům za velkou hospodářskou výpadovou bránu, odříznuté od svého dalekého a širokého zázemí výboji Fridricha Velikého (Schopenhauerova matka píše: „Fridrich Veliký vrhl se jako upír na mé ubohé rodné město“), bylo nyní obnoveno přibližně v téže funkci. Nová velká budoucnost široce rozevřela jeho brány. Nové vyhlídky lákaly sem četné obchodníky. Ale německý nacionalismus vydal jiný rozkaz: „Co bylo německé, musí býti opět německé.“ Tomuto heslu musly být obětovány všechny národohospodářské zájmy.

Nesčetní cizinci dali se zmásti německou propagandou a řečnili pro vrácení Gdánska a proti „nemožnému“ koridoru. Činili tak ovšem jen proto, že neznali skutečnou situaci. Pouhé vrácení Gdánska a koridoru bylo by vydalo tamní obyvatel-

na polské zázemí. Prozíravá německá politika by si byla zvolila, jak to navrhoval Frantz, v polsko-německé otázce již před desítkami let docela jinou cestu, totiž rozšíření německý hospodářský prostor na východ, osvobození pruských a rakouských Poláků a vytvoření úzké hospodářské federace s nimi. Zúžení a nikoliv rozšíření německých hospodářských možností na východě přirozeně a logicky vzniklo z chybné a úzkoprse politiky, které dali přednost.*

Nové Německo bylo slepé k tomu, že státní znovuzrození západních a jižních Slovanů, založené versailleským mírem, otevřelo přece i jemu docela nová úspěšná pole činnosti, jejichž rozvinutím by si při mírové spolupráci desetkrát vynahradilo to, co zde ztratilo na přímém vlastnictví.

Přejdou ještě těžké osudy přes nešťastný, krví přesycený evropský východ, než budou světové dějiny usmířeny a prolévání krve přemoženo. Tyto hranice byly přece místem, na kterém se germánské stěhování národů, rozlévající se až k západu, znovu obrátilo směrem k východu a každou píď půdy zde napojilo slovanskou a germánskou krví. Společnost národů ani žádná smlouva nemohou ovládnouti účinky kletby odtud pramenící. Jen sám Spasitel může vykoupiti svatou krví své oběti obrovský zločin a pekelnou nenávist, která zde zuřila a jež do dneška spoutává rozum i svědomí zdánlivě neroztržitelnými pouty.

Vyřešení potíží hornoslezských je pro porozumění povaze německého problému neméně poučné než ono řešení, které vrátilo polské obyvatelstvo v tak zv. koridoru jeho mateřské zemi. Versailleský mír ustanovil zde plebiscit. K největšímu údivu

* Právem říká Konstantin Frantz: „Jestliže rozhodovala při dělení Polska právě pruská spoluúčast tou měrou, že bez ní by k dělení ani nebylo mohlo dojít, pak lží od té doby především na Prusku spoluvina na tomto atentátu proti mezinárodnímu právu. Co jiného z toho vyplývá, než že se mělo Prusko také nejvíce cítit povinno napravit toto provinění?“

nacionalistického Německa, které se snažilo všemi způsoby teroru zastrašovatí hornoslezské Poláky, hlasovala tak značná část obyvatelstva, odloučeného po osm století od Polska, právě pro Polsko, že pohraniční čára musila být vedena prostředkem průmyslových oblastí. Jak to bylo možné? Jednoduše, neboť zde se vymstilo staleté opovrhování neněmeckým obyvatelstvem. Nebyti již druhořadým občanem! - toto přání zvítězilo nad všemi ostatními úvahami.* „Jaké to šlenství roztrhávati území, která k sobě hospodářsky patří!“ volali němečtí kritičkové a mnozí zahraniční návštěvníci jimi omámení. Ano, jistě, ale to bylo právě to veliké, že zde zvítězilo p r á v o č l o v ě k a n a d p r á v e m n a u h l í.

A kdo znemožnil, aby nově budovaným společenstvím důvěry nestaly se hranice ponenáhlu neviditelnými? Jen a jen německá nacionalistická zaslepenost ke všem zájmům postiženého obyvatelstva. Tři měsíce před hlasováním požádalo mne komité protestantských i katolických Hornoslezanů, abych před Společností národů vložil, že obě Horní Slezska mají býti ponechána pohromadě. Budou prý pracovat pro vnitřní smíření. Odpověděl jsem po dohodě s příslušnou institucí, že Společnost národů má dozíratí jen na správné provádění plebiscitu, ale že plebiscit sám nemůže odstraniti. Radil jsem, aby hornoslezským Polákům dopřáli pocitu, že se s nimi bude od nynějška jednati jako s r o v n o p r á v n ý m i, tedy aby byli voleni za důvěrníky (do školních komisí, zemských rad), pak že se možná rozhodnou zůstatí při Německu. - Potom ke mně přišel znalec ze zahraničního úřadu pro Horní Slezsko. Opakoval jsem mu totéž.

Ale neuposlechli. Nacionalistický teror řádil v zemi, polonofilští učitelé byli před svou třídou kladeni na lavice a bítí. Resultát se ovšem projevil... Vláda se neodvážila a neučinila

* „Stupeň německého národa není určován jeho počtem a množstvím, nýbrž jeho kvalitou. Kdyby bydlili v celém Polsku jen dva Němci, budou vždy znamenati více než milióny Poláků - právě proto, že jsou Němci.“ Tak napsal W. S t a p e l. Nevolí-li tato nestoudná domýšlivost po strašném odsouzení?

nic, aby objasnila německému lidu problém s vykládky stano-
viska. - Sama mu nerozuměla. - Dovolila, aby furor teutonicus
prováděl dál své dílo.*

OBNOVENÍ ČESKOSLOVENSKEHO STÁTU

Světodějný okamžik, významný do daleké budoucnosti na-
stal, když E. Beneš dne 29. června 1918 přijel na francouz-
skou frontu do Alsaska při příležitosti odevzdání vlajky čes-
kým legiím. Po slavnostním okamžiku pravil Beneš Poincaré-
ovi zcela prostě: „Náš první pluk přijímá československou
vlajku, dar velkého hlavního města světa - Paříže - z rukou
muže, který stojí v čele Francie!“

Poincaré připomněl ve své odpovědi postavy starých váleč-
níků z dějin českých; vzpomněl též roku 1870, kdy za „hlu-
chého mlčení spící Evropy“ jedině Češi na zemském sněmu
českém vzpomněli francouzského neštěstí, chopil se nakonec
praporu s pravým francouzským gestem a pravil: „Vidíte-li
barvy české volně vláti ve francouzském vzduchu, vidíte-li zde
starého lva svých předků i znak tří pahorků slovenských, dejte
se v myšlenkách unášeti při tom pohledu k vašim horám a
údolím, vzpomeňte na dlouhé strádání vaší vlasti, nakloňte
sluch svůj jejich důvěrnému hlasu, který vás zapřísahá, aby-
ste mečem osvobodili rodnou půdu!“

* V Ženevě věděli, jaké možnosti byly v tomto směru propaseny.
„Journal de Genève“ tehdy napsal: „Sám pan Wirth, který
nepřestal výtí s vlky, jest částečně odpovědný za budoucí vývoj
věcí. Byl by musil veřejné mínění poučiti o vlastních
faktech problému a tak usnadniti jeho pochopení, že totiž
nyní vystoupil na scénu nový princip, princip národnostních práv.
Byl by měl připravovati na nezbytné oběti a učiniti srozumitel-
nými těžkosti, se kterými zápasí ženevští rozhodčí. Ale on se dal
ovládnout vnitropolitickými úvahami a přidal se k nacionalistické-
mu vytrubování.“ Ale v tom právě tkvěla tragika ně-
mecké levice. Neměla nikdy vlastní polnice a
při každém větším rozhodování zadula vždycky
jen na nacionalistickou.

Myšlenka národnostní je třaskavina, která je s to, aby vyhodila celou lidskou civilizaci do povětří, není-li spojena s myšlenkou nadnárodní, federativní lidskosti a z ní vyplývajícími ohledy omezením a podřízením.* Zároveň však představuje jednu ze základních podmínek míru ve světě. Zajišťuje totiž právo na svéráznost, ochranu proti jednotvárnosti a bezvýraznosti. Znamená bohatství, vyrůstající z rozmanitosti vyhraněných protikladů, jejichž vzájemným a stálým doplňováním jedině vzniká opravdová universálnost. Obnovení státu československého ztělesňuje více než kterýkoliv jiný důsledek světové války vítězství národnostní myšlenky v dějinách Evropy.

Když Napoleon III. mluvil při uzavření míru u Villafranca s císařem Františkem Josefem I. o vítězství principu národnostního, odpověděl mu František Josef: „Vy tomu říkáte národnostní princip, já tomu říkám revoluce.“ Zde se střetla Evropa zpátečnická s Evropou svobodomyšlnou. Konservativní

* Již dne 20. prosince 1918 řekl Lansing ve spise o mírovém jednání ve Versailles: „Celé to slovo ‚sebeurčení národů‘ jest až po okraj nabito dynamitem. Probudí naděje, které se nikdy nemohou splnit. Obávám se, že bude stát tisíce a tisíce životů. Nakonec se jen zdiskredituje a upadne v opovržení jakožto bláhový sen idealisty, jenž teprve pozdě postřehl nebezpečí a pak již marně zadržoval ty, kdož se snažili tento princip uskutečnit. Jaký neblahý osud, že bylo toto slovo vůbec vyřčeno! Jaké neštěstí přinese lidem!“

Ano, každá částka křesťanské pravdy, odtržená od křesťanské pravdy vešmírné, musí rezervat duši i společnost. Myšlenka sebeurčení národů musí zapadat do celku moudrosti, rozvážnosti, odpovědnosti a mravního poslání lidského. Po uzavření míru přišli ke mně z Čech dva němečtí nacionální poslanci a prosili mě, abych podle práva sebeurčení národů vymáhal v Paříži připojení německých území Čech k Něm. Odpověděl jsem jim: „Jste po osm století spjati s českým národem. Vaším německým posláním je služba pro slovancko-germánickou kulturní vzájemnost. Sebeurčení se musí řídit podle historických poslání; žádné ‚já‘ se od takových souvislostí beztrápně neodloučí leč z naprostého nezbytí.“ Odpověděli mi: „Máte pravdu - ale u nás doma se to nesmí říkat.“

živly britské veleříše pochopily včas význam svobody pro zachování imperia. Tím je zachránily a ušly revoluci. Naopak nedostatkem porozumění pro svobodu, jako podmínku každé životaschopné říšské politiky, zanikla habsburská říše.

České dílo osvobozovací vyznačila osobnost Masarykova zcela zvláštním způsobem. Za podpory a spolupráce svého nejvěrnějšího žáka a přítele šel za svým cílem neochvějně přes největší překážky a ztělesňoval s nepopsatelnou důstojností odkaz své země, tkvící svými kořeny ve svobodě a humanitě. Byl zároveň nacionalistou i universalistou v nejhlubším smyslu slova. Podal svému národu duchovní výklad o jeho úloze mezi Východem a Západem, ale současně shromáždil v Asii československé legie, které bojující pro věc Dohody bojovaly i za svůj stát. Po volbě za presidenta představoval typ politického vůdcovství, který téměř připomínal typ Lorenza Medicejského a který byl živým protestem proti každému jinému vůdcovství v Evropě. Právě proto, že nechtěl být diktátorem, dal volný průběh mnoha věcem, pramenícím ještě z primitivních instinktů a tradic, které bylo lépe potlačit. Byl si jist, že národ pomalu sám dospěje k poznání své nejlepší bytnosti a svého poslání a že překoná záštiplné pocity, které by mu jen překážely v tom, aby se stal příkladem pro ostatní, jak je jeho úkolem.

Jest jistě dílem Prozřetelnosti, že se zde na hranicích Východu objevil proti pathetické a přepjaté disciplině pruské říše a proti císařskému baroku monarchie habsburské zcela svérázný princip uspořádání sil, který se stal živou kritikou každé chtěné a uměle udržované disciplíny a všech velkých gest. Podstata tohoto principu se v sokolství projevila nejúplněji. Docela prostá, téměř půvabná, nenásilná harmonie, spíše z rytmu hudby vyplývající docíluje přesnosti a pořádku bez autoritářského poroučení a bez stopy toho, čemu Dostojevský říká „administrativní extase“.

Zatím co všichni ti, kteří myslí materialisticky a kvantitativně, předpovídají Československu ustavičně brzký konec, dojde bystrý pozorovatel k opačnému přesvědčení. Není státu

v Evropě, jehož vznik by svým vnitřním založením byl v zásadnějším odporu s duchem, který vedl k válce světové. A právě proto bude žít tento stát, zbudovaný na starých kvádrech a osvícený duchem humanity a stane se postupně středem Evropy, kdežto mnoho jiných hlomozných útvarů zanikne a zmizí v otřesech dějin.

MÍROVÉ SMLOUVY A OTÁZKA VINY

Ne bez příčiny je více než půl této knihy věnováno důkazu, že válku roku 1914 zavinila německá světová politika, pruský militarismus a duch Německa. Stanovisko k versailleské smlouvě i k sedmnáctiletému boji Německa proti ní závisí na rozhodnutí o válečné vině. Není-li Německo vinno nebo je-li jen na půl vinno, pak byla smlouva versailleská úžasným bezprávím. Pak by ji musila Evropa odčinit. K těmto závěrům mluvčí německého boje proti „lži o válečné vině“ skutečně dospěli, a proto je jasné, jak trvalý význam má zásadní rozřešení otázky viny na světové válce.

Někteří politikové francouzští tvrdili, že § 231 zakládá povinnost reparační jen ve smyslu civilně právním, aniž se nějak dotýká otázky odpovědnosti za válku. To je samo o sobě správné. Nikdy by však nebyla mohla býti podložena povinnost reparační jen tímto paragrafem. Tak obrovskou povinnost k náhradě nelze odůvodnit jen civilním právem. Čtyři léta válečného pustošení nejsou činem, který by bylo možno posuzovati a trestati jen z titulu občanského práva a jen podle vnějšího aktu zničení. Co však by z toho plynulo, kdyby - jak tvrdí německá propaganda - německá invase byla bývala jen nutnou sebeochranou v mezích zákona, proti světovému spiknutí, namířenému proti Německu? Je jisto, že ten, kdo se zdá býti v obraně, může být vlastně útočníkem. Nelze tedy v této věci nedbat otázky mravní odpovědnosti za válku. Německá propaganda to správně poznala a věnovala na to deset let usilovné práce a obětovala miliony marek, jen aby vlastní národ

a ostatní svět přesvědčila o nevině Německa na válce. Důsledky jsou na bílé dni a budou stále příčinou obav ve světě. Zavínil-li válku Izvolský a Poincaré, jak k tomu přijde Německo, aby platilo reparace?

Přijde den, kdy německý nacionalismus bude žádati reparace za reparace a odškodnění za nevinné odsouzení. Nelze proto dosti zdůrazniti dvě autoritativní prohlášení, která výslovně potvrzují úzkou souvislost mezi mírovou smlouvou se všemi jejími reparačními závazky a s nespornou odpovědností ústředních mocností za světovou válku.

Poincaré pravil: „Jestliže ústřední mocnosti nezavinily válku, proč by právě ony měly býti odsouzeny, aby platily škody? Je-li odpovědnost (za válku) rozdělena, plyne z toho nutně a po právu také rozdělení výloh.“

A Lloyd George pravil: „Pro Dohodu je rozhodující německá odpovědnost za válku. Jest základem, na kterém spočívá smlouva versailleská. Odmítneme-li nebo vzdáme-li se tohoto tvrzení, padá celá smlouva.“

Boj za německou nevinu na světové katastrofě připravuje druhou velkou německou válku světovou. I ta bude prohrána - neboť svědectví jsou přemocná. Tato druhá porážka jest psychologicky a mravně základní podmínkou pro záchranu Evropy.

NĚMECKÝ BOJ PROTI VERSAILLESKÝM MÍROVÝM SMLOUVÁM

Versailleský mír nebyl ani mírem pomsty, ani mírem válečné pokuty, nýbrž mírem válečné náhrady a bezpečnosti, který však současně spojoval oba uvedené úkoly s počátkem nové, zásadní úpravy. Napravil i staleté křivdy, páchané na polském národu. Kdo chce kritizovati zjevné přehmaty, mezery a nespravedlnosti této smlouvy, nesmí zapomenout nesmírných obtíží mírové smlouvy, týkající se nejen celé Evropy, nýbrž také velké části ostatního světa. Uprostřed poválečného zmatku a vzhledem k nesčetným, těžce řešitelným nejistotám - kdo se mohl zaručiti za vývoj Německa? - úkol sloučiti všeobecně žádané zabezpečení a odškodnění s novými zásadami, úkol srovnati nesčetná dobrozdání znalců se všeobecnými názory mírových smluv byl tak obtížný, že z toho samozřejmě nemohl vzniknouti než výtvar velmi pochybný.

Celý další vývoj se všemi možnými úpravami, zmirňováním, vyrovnáváním rozporů a zkracováním lhůt závisel na tom, jak Německo reagovalo na zákrok Evropy proti čtyřem rokům jeho zločinů a šilenství.

Vždyť se tehdy mohlo předpokládati, že se Německo po válce probudilo jako z ošklivého snu a že zchváčeno hrůzou odvrátí se ode všeho, co se stalo. Doufalo se alespoň, že široké a rozhodující vrstvy poznaly, že německá politika i se stanoviska reálně politického se nehodila pro národ, zúčastněný na světovém hospodářství a že druhý pokus by Německo mohlo zaplatiti životem.

Ale stal se pravý opak, jak se dalo očekávati po porážce, která Němce naprosto překvapila, po válce, se kterou souhlasila bez výhrady většina národa, která také všechny ukrutnosti schvalovala nebo zapírala. Od prava až hluboko do řad sociální demokracie se valila krajem bouře protestu proti všemu a všem. Orgán sociální demokracie v zájmu německých dětí

paličsky žádal vrácení dojníc,* ale ani se nezmněl o vyrabovaných francouzských departementech. - Zapomněli na všechno, co po celá čtyři léta způsobovali jiným! Na světě pro ně nebylo nic než německá bolest a skracování Němců. Reparace byly „zotročením německého národa“. Že ti ostatní také těžce trpěli následky války, že francouzský průmysl byl zničen, zatím co německý průmysl mohl brzy zase nastoupiti svůj vítězný pochod - to všechno nic pro ně neznamenal. Sabotáž odčinění se stala heslem lidí, kteří měli peníze, zbraně a tradici. Organizovali propagandu za sta milionů marek (během několika roků byly to vskutku a prokázaně sta milionů), aby za peníze, které měly býti věnovány na obnovu Francie, poštvali německý ná-

* Zadržení německých válečných zajatců po příměří pro pomoc na obnově zrušovaného území bylo rovněž populárním agitačním prostředkem proti Francii. Jelikož však bylo pochopitelné, že tito zajatci dychtili po návratu ke svým rodinám, napadlo mi navrhnouti způsob jejich vystřídání, který by byl vyhovoval také francouzskému přání pomoci při obnově. Nabídl jsem říšské vládě, že v svolání navrhu lidem se mnou v Německu stejně smýšlejícím vytvoření dobrovolných pracovních skupin k vystřídání našich válečných zajatců a sám jsem se jako dělník dal k dispozici. - Říšský kancléř Bauer mi na to řekl, že případně použije této nabídky, že však musí zdůrazniti, že říšská vláda zaujímá stanovisko, že otázka propuštění zajatců musí býti přísně oddělena od otázky obnovy v severní Francii. Právě toto stanovisko však bylo podle mého skromného názoru naprosto nesprávné. Bylo nutno vmysliti se do tehdejší situace Francie. A právě v okamžiku, kdy se od ní žádalo, aby vyšla Němcům vstříc, bylo záhodno projevit skutkem svou účast a porozumění pro pomoc Francii v nouzi. Stanovisko, jež zaujala říšská vláda k této otázce, bylo však velmi charakteristické pro nedostatek porozumění pro morální nezbytnost v situaci, v níž se tehdy německý národ octl. Vypravoval jsem plukovníku Drautovi z berlínského ministerstva vojenství, který se mnou v Bernu jednal v záležitosti válečných zajatců a Francouzům spílal, že jsem jednou v Americe, dokud jsem ještě neuměl anglicky, šlápl nějakému pánovi v elektrice na nohu a místo „odpusťte“ řekl: „To nic nevadí.“ Tak jsme jednali s Francouzi. Plukovník, velmi loyální voják, se na mne zamyšleně podíval a pravil: „Možná, že máte pravdu.“

rod proti Francii a proti mírové smlouvě. V milionech letáku, vycházejících skoro ve všech evropských řečech (i v portugalské) obracely se všechny skutečnosti a odpovědnosti vzhůru nohama, takže Němec, který již od roku 1914 věděl, že jsme byli „přepadeni“, nyní ještě nabyl přesvědčení, že vinníci chtějí využítí svého vítězství, aby vložili německému národu otrocké jeho nespravedlivých a nezměrných reparací.

Byla-li světová válka nesmírným zločinem, byla tato propaganda (Hugenberg) ještě větší vinou. Tak obelhávala a štvála německý národ, tak důsledně ho klamala o všech skutečnostech a odpovědnostech, tak ho zaslepovala ke všem skutečným příčinám své tísně i své opuštěnosti, že se tím stal zralým a ochotným pro druhou světovou válku.

„Jste Francouz?“ ptala se roku 1922 v Berlíně pokojská francouzského profesora. „Ovšem.“ - „Dobře, tak víte, co vám řeknu? První světové války jsme se účastnili z přinucení, druhou povedeme dobrovolně!“

Proč? Lživá propaganda! Lživá propaganda! Můžeme v určitém smyslu označit Hitlera za legitimního syna Hugenbergova. Hugenberg vstříkl jed lži do žil německého národa. Hitler je reakcí těchto žil, reakcí vážného, logického, sentimentálního národa, který jen vyvodil nutné důsledky z tohoto zvrácení všech pravd.

Koncem roku 1919 mě navštívil v Bernu lord Snell, velmi významný zástupce Labour party, a pravil: „Všechno mohlo jinak dopadnout, kdybyste v době několika měsíců po obecném zhroucení byli promluvili k Evropě třeba jen jediné dobré slovo, slovo lítosti nad tím, co se stalo, a dali věrohodné ujištění, že se odvracíte od dosavadní cesty, a ujištění, že odčinite válečné škody.“ Opověděl jsem mu: „Kdo by to byl oficiálně učinil, byl by býval ubit.“ Avšak nejen slovo k Evropě, nýbrž právě i slovo k vlastnímu německému národu mělo být důrazně proneseno. Kapitán Paasche ve svém spisu „Ztracená Afrika“ odvážil se podati německému národu toto vysvětlení o příčinách ztráty afrických kolonií: „...Jen málo Němců si uvědomuje, jak hluboká propast je dělí od ostatního lidstva

a že jim už nikdy nebude dána možnost, aby kázali světu své staré pojmy o mravnosti. ‚Německá myšlenka‘ jest ve světě mrtva... Pojem ‚národ‘ byl u nás k smrti usmýkán... Pronikavě a jedním hlasem se ozývalo: m y jsme m y, naše právo, místo na slunci; m y jsme nade všechno, N ě m e c t v í v čele všech... Probuď se k moci!... a vždycky ta šílená myšlenka, že je nutno prosadit Německo násilím proti ostatním zemím, národům, tržistím, že má vždy své z v l á š t n í z á j m y: Německo potřebuje, m y potřebujeme, d ě l n í k potřebuje... Všechno, na čem si Němci zakládali, pozbylo trvale důvěry. Ujasni si, Němče, že jsi vyobcován ze společenství národů, neprojeví-li rozhořčení proti systému, který tě učinil katem tvého souseda a konečně i tebe zničil... Svět je ti zavřen, dokud se nestaneš člověkem. Bylo tvým historickým posláním, abys přeháněl až k šílenství pojmy vlast a národ! Nyní poznej své vůdce, viníky světové války, nadučitele a polní pastory... Průtí nadučitelé to přivedli tak daleko, že jejich kategorický imperativ nakonec zněl: ‚Čiň, co vrchní vojenské velitelství chce!‘... Cizinec věděl, že všechno, co Němec zná a má, slouží jen brutálnímu násilí a že jednoho dne postačí, aby ten, jemuž se přikládá božská moudrost, jen stiskl knoflík a německý válec se povalí přes celý svět. Děla, pancéřové desky, chemický průmysl, kosti granátníků, filosofie, lidé, tiskařská čerň, cement. Či to není celá budova vědy, vzdělání, světové politiky, kterou je nutno opustiti?“

Kapitán P a a s c h e byl přepaden a zavražděn na svém statku nacionalisty.

Marně psal K a r e l v. O s s i e t z k y: „Revise nemožné smlouvy předpokládá revisi nemožného duševního stavu.“

Od počátku bylo vyhlášeno heslo: S a b o t á ž mírové smlouvy stůj co stůj. Pacifistická fasáda a za ní příprava na odvetu. V popředí bylo jistě několik čestných mužů, kteří chtěli novou budoucnost Německa. Byli bezmocní. Ti, kteří měli peníze, zbraně, tradici, tisk, chtěli to, čemu se v kalvínské teologie říká: „Die Widerbringung alle Dinge“ (Obnovení všech možností).

SABOTÁŽ REPARACÍ

„Francie splnila svědomitě své závazky. Zotavila se ze své porážky a obrodila se. Říše německá, naplněná obdivem k národu, který si musil ukládati nesmírné oběti, aby mohl zaplatiti obrovský dluh, vstoupila v jednání s francouzskou republikou a doufá, že toto vyjednávání povede k předčasnému a úplnému vyklizení jejího území.“ Prohlášení německého císaře Viléma I. na říšském sněmu dne 12. března roku 1873.

Tento doklad skýtá nám jiný obraz než německý boj proti reparacím.*

A při tom byl Francií uložen skutečný tribut, kdežto platy, určené Německu, byly jen náhradou za škody skutečně způsobené, z čehož podstatný podíl činily škody zlovozně napáchané při ústupu. Loyální reparace si přáli tehdejší političtí vůdcové, kteří měli jakousi potuchu o zpusošení francouz-

* Nepopsatelný zmatek všech pojmů jeví se ve způsobu, kterak placení chvalofečníci německého nacionalismu rádi srovnávají francouzské platební závazky z roku 1871 s německými z roku 1919. Tehdá prý jsme Francouzům vzali „jen“ 5 miliard, kdežto my dnes... a nyní přijdou fantastické miliardové cifry. V roce 1870 byla však Francie jediným našim válečným protivníkem, jenž jediný musel zaplatiti 5 miliard; dříve nebylo jeho území vyklizeno německým vojákem. Kdyby na př. Francie po roce 1918 od nás nebyla žádala nic jiného nežli vrácení oněch 5 miliard marek, odňatých jí roku 1871 s obvyklým bankovním úrokem 5%, znamenalo by to, že bychom jí měli zaplatiti na 50 miliard jako náhradu, zatím co Youngem upravený dluh pro všechny válečné odpůrce činí jen 33,8 miliard. A nehledě k tomu! Pět miliard roku 1871 mělo nejméně dvounásobnou kupní cenu oproti roku 1918; a ta jediné rozhoduje, nikoliv obnos. Máme-li však na zřeteli, že Francie sama musela jen do obnovy válkou zpusošeného území investovati 20 miliard marek - nehledě ani k ostatním škodám, jež všichni ostatní účastníci války utrpěli - přihlédneme-li dále k tomu, že Americe musila zaplatiti okolo 17 miliard dluhů vzniklých válkou, že se stala ze země věřitelské země dlužnickou, uvážíme-li tedy, že tyto dvě položky samy činí 37 miliard marek nynější hodnoty, pak oněch 17 miliard, které Francie dostala podle Youngova plánu, nedá se srovnati s vítězstvím a s tributem z roku 1870!

ských území. Netroufali si však, ani by nebyli prosadili svůj názor proti kruhům, které měly v rukou skutečnou moc a jež se rozhodly sabotovati reparace. Obě dvě léta, až k londýnskému ultimatu v květnu 1921, byla zcela promarněna. Francie byla nucena vypůjčiti si 90 miliard - nepočítaje v to zúročení - aby mohla na vlastní účet započítí s obnovou. Tyto miliardy však chyběly francouzskému rozpočtu a těžce poškodily jeho peněžní hospodářství.

V roce 1923 (10. března) napsal president berlínské „Darmstädter und Nationalbank“ redakci časopisu „Menschheit“: „Francie od nás vlastně nedostala dodnes na reparacích ve zlatě hotově ani frank. Miliarda, kterou jsme od londýnského ultimata spatřili hotově ve zlatě, plynula na základě smluvní priority do Belgie. Platebním prostředkem ovšem není jen zlato. Německo se zavázalo k celé řadě velmi důležitých platů in natura, jichž hodnota ve zlatě je do reparací započítána (lodi, dobytek, uhlí, barviva, stroje, lokomotivy atd.). Ale i tyto platy v naturalích nebyly dodržovány Německem pravidelně.

Nejen Francie, nýbrž celý svět se domníval, že Německo bylo smluvně i mravně povinno a finančně schopno, aby podle tehdejšího stavu valut do poloviny roku 1922 přispívalo k obnově kromě platů in natura také splátkami v hotovosti.“

Jmenovaný přední znalec věděl dobře, že Německo tehdy určitě bylo schopno platiti. „Válka,“ praví, „nahromadila ohromná bohatství v kruzích průmyslových a obchodních. Také zemědělci měli mimořádné výdělky. Výdělečným vrstvám se dařilo znamenitě.“ Racionální zásahy byly by státní pokladně opatřily obrovské obnosy, aniž by tím podstatu hospodářského tělesa poškodily.

Němci však platit nechtěli a vláda si netroufala uložití lidu ani část oněch daní, jimiž zámožnější vrstvy v jiných zemích byly zatíženy.* Velmi výstižně zaznamenala později „Schweizerische Finanzrevue“: „že se německému národu hned od po-

* V roce 1922-23 bylo anglickému mešťanstvu uloženo 371 milionů liber daní, německému však jen 10 milionů liber. To je úředně zjištěno!

čátku nedostávalo mravní vůle, aby se placením účastnil na obnově Evropy, je celému světu známo.“ Americká „Saturday Morning Post“ sestavila o německých praktikách tuto přehlednou sbírku běžných německých frází:

„Německá vina na válce je lež.

Versailleská smlouva je největším zločinem moderních dějin.

Reparace jsou válečné daně.

Amerika se připojila v roce 1917 k Dohodě, protože měla tehdy v dohodových zemích uloženy své peníze.

Ve vzájemném styku mezi národy je dlužník věřiteli drahý.

Hooverův plán přiročí válečných dluhů roku 1931 má za účel chrániti dva biliony amerických peněz investovaných v Německu. Tímto dluhem je Amerika zavázána k politickému přátelství s Německem.“

Když Francouzi v obsazeném území doplňovali chybějící dodávky materiálu kácením německých lesů, strhl se veliký pokřik v německém tisku. Největšímu křiklounovi zaslal jsem doporučeně tento citát z Pestalozziho: „Zapálíš-li sousedovi dům a on ti potom vykácí tvé stromy, aby si mohl vystavět nový dům, co si asi pomyslí, jestliže naň zavoláš: ‚Nemáš práva na tyto stromy!‘“

Můžeme zjistiti tolik:

1. Směrodatné hospodářské kruhy německé rozpoutaly lživé tažení proti Wirthově politice splnění závazků a naočkowały německému národu přesvědčení o platební neschopnosti, která ve skutečnosti neexistovala.

2. Tyto kruhy samy vyprovokowały obsazení Poruří, ačkoliv tomu mohly zabrániti, přesunowały tak válečné výlohy pasivní resistencí na bedra německého státu a uvrhly celé třídy německého národa do nekonečné bídy.

3. Když se ukázalo, že německý stát nemá moci, aby donutil německé hospodářské kruhy k plnění povinností, dosáhla toho Francie obsazením Poruří. Páni uznali, že to 'co by na ně Francie obsazením uvalila přišlo jim draže než politika splnění závazků. Německé zdráhání by nebylo působilo tak provokativně, kdyby si v Německu sám stát, obce a průmy-

sliníci nebyli dovolovali tak nápadný přepych. Všude se stavěla nová nádraží, zatím co ve Francii i většín města se spokojovala velmi chudíčkými budovami. Stavěly se ohromné stadiony, veletržní budovy atd.

„My si něco takového nemůžeme dovolit,“ říkali Francouzové. - Proto zřejmě úmyslná sabotáž dodávek materiálu vedla k obsazení Poruří. Dokonce i pacifisté, na př. sociolog Lévy-Brühl, Ferdinand Buisson a jiní s okupací souhlasili.

Při příležitosti obsazení Poruří poslal dopisovatel „Basler Nationalzeitung“ svému listu tuto zprávu: „Německý těžký průmysl pokládá své postavení za dosti silné, aby vydržel. Ví, že Anglie a Spojené státy se bojí nadvlády Francouzů v kontinentálním těžkém průmyslu, k níž by došlo spojením lotrinských rud s ruským koksem. Proto se domnívá, že tam získá úvěr na svůj odboj proti Francii. Cíle těžkého průmyslu jsou: mobilisovati všude veřejné mínění proti francouzskému postupu a nutiti Francouze k zásahům stále ostřejším, potom vystupňovati francouzský nedostatek uhlí, konečně stlačit frank dolů a tím Francouze vyčerpati. Tento plán není beznadějný, nepřihlíží však k okolnosti, že bezprostřední obtiže pro Francii jsou mnohem menší než strasti, které je nutno uložiti německému lidu, má-li vytrvati až do konce.“*

Tato zpráva dává hluboko nahlédnouti do spleti nejhorších machinací a současně odhaluje také pohnutky kapitalistických anglických kruhů, které tehdy, místo aby Francii bezvýhradně podporovaly, jak bylo povinností anglického ručitele, ještě povzbuzovaly německý odpor a připadaly si při tom humaní a

* Těchto strastí ovšem pánové při svých rozpočtech nedbali; státní peníze, které spotřebovali pro svou politiku, byly by postačily na tři roky reparačních platů. Anglický generál Morgan vyslovil ve svých vzpomínkách na léta prožitá v Berlíně, kde byl členem kontrolní komise, podiv nad jednáním těchto průmyslníků slovy: „Pro cizince je nanejvýš podivné, s jakou lhostejností a nesvědomitostí obětovali němečtí hospodářští kapitáni početné vrstvy středního stavu.“

velkomyslné. Působily však jen škodu sobě i celkovému světovému hospodářství.

Poincaré, státník a původce obsazení Poruří, představoval nyní pro Němce vtěleného ďábla. Tato psychologie byla naprosto mylná. Poincaré nebyl ani před válkou, ani po válce nacionalistou, ani nepřítelem Němců, nebyl přítelem jakékoliv války, nýbrž zůstal ve svém nitru vždy jen advokátem, tedy také obhájcem mezinárodního práva, mužem římského práva a odpůrcem každé války. Jako Lotrinčan však znal novodobé Německo. Pokládal proto válku za neodvratnou a činil vše, aby Francii a její spojence připravil na příští události. Po válce pokládal z a b e z p e č e n í německých reparačních splátek za vůdčí princip nejen francouzské politiky, nýbrž také obnovení práva v Evropě. - Jen proto, a nikoliv „z vůle ničítí“, dal obsadit Poruří a měl naprosto pravdu, když tvrdil, že bez obsazení Poruří by nebylo Dawesovy smlouvy. Na světě je totiž druh lidí, kteří svůj dluh uznají až tehdy, když přijde soudní vykonavatel a zapečetí jim klavír. Celá tato akce byla pro něho samozřejmá a nevyhnutelná jako pozdější pozvolné, avšak cílevědomé obnovení normálních styků s Německem na podkladě pevné mezinárodní úpravy reparací. Neboť vlády práva, již zasvětil svou životní práci a jež byla smyslem jeho ethiky při sanování francouzského hospodářství, mohl dosáhnouti právě jen mezinárodním právním pořádkem, jehož první pokusy v haagských konferencích živě vítal a podporoval. V německé sabotáži tohoto právního řádu viděl neklamnou známku bojovných úmyslů rozhodujících německých kruhů.

Touto kritikou německé politiky nechceme zakrývatí těžké chyby druhé strany. První astronomické cifry požadavků působily na německý národ skličujícím dojmem. O věci se jednalo, jako by šlo o rozbité okno. Problém nebyl promyšlen a uspořádán s hlediska světového hospodářství. Nikdo s německým národem lidsky nepromluvil. Nechali jej v jeho zmatku a spokojili se úlohou soudního vykonavatele. A v Německu přece jenom byli také lidé, kteří mluvili otevřeně. S chladným úsměvem hleděla Dohoda, jak je v Německu

kritika potlačována a odstraňována, jak pohnáhlí každý otevřený projev je násilím tlumen. Prokleté továrny válečných lží pracovaly veřejně. Vznikaly teroristické organizace všeho druhu a rozvíjely nejhrošší činnost. Tisk a veřejné mínění - což obé jest v Německu beztoho velmi pochybným činitelem - kolísaly bezradně sem a tam, úzkost a strach se šířily, všichni zbabělci a bídáci vyvěsili přehnaně rychle vlasteneckou korouhev, aby se zachránili. A to vše Dohoda viděla, věděla o tom - a neučinila nic, doslova nic. A přece bylo tehdy tak snadné, tak hravě snadné, přivést k rozumu všechny tyto placené a koupené pisálky, civilní i vojenské, vysokého i nízkého stupně.*

My všichni, kteří jsme tehdy riskovali život a postavení, abychom německému národu otevřeli oči a vyburcovali v jeho duši vědomí odpovědnosti, ukázali mu, kde je jeho skutečný zájem, nemůžeme ani dosti zdůraznit vinu, které se vítězové dopustili tím, že se nepokusili zasáhnouti správným způsobem do německého zmatku. Když jsem to jednomu vlivnému Francouzi řekl, odpověděl mi - a ne zcela neprávem: „Máte jistě pravdu, ale vy jste teprve několik dní ve Francii (1923), kdybyste zde pobyl třeba jen několik týdnů, poznal byste, že se mluví docela nesprávně o 'vítězích'. Bůh sám ví, který z našich obou národů byl více po-

* Skromná poznámka: „Dopřeje-li nám Bůh vítězství a umožní nám vytvořití mír podle našich potřeb a životních nutností, pak nesmíme zapomenouti ani na válečné výlohy. Život našeho národa musí být, pokud jen to bude možno, zbaven nesmírného břemene válečného. Strůjcové války zasloužili olověnou kouli miliard. Oni nechť je po celá desetiletí za sebou vlekou, ne my.“ (Státní sekretář říšské státní pokladny Dr. Helfferich dne 20. srpna 1915 na říšském sněmu.) - A k tomu připojme ještě jednu vzpomínku. - V době diskuse o reparacích napsal André Chaumelx ve „Figaru“: „Když Německo metodicky ničilo nejbohatší kraje francouzské, nepovázilo jistě, zdali nepáchá větší spousty, nežli můžeme unést nebo než ono jednou bude moci zaplatiti. Při zahájení vyjednávání máme zajisté právo upozorniti na hlavní předmět jednání.“

rašen, který více vykrvácel, ochabl a je více zničen. Máme zrovna tak málo kdy mysliti v tomto okamžiku na Německo jako Německo na nás. Mohu Vás ostatně ujistiti, že jsme Poruží neobsadili z tvrdosti k německému národu, nýbrž abychom jeho vůdcům ukázali svou moc. To může Německu jen prospěti! Ale váš národ je vždycky solidární se svými vůdci (meneurs).“

Tolik je jisto: zlou vůli skutečných držitelů moci v Německu nelze zapřít. To ovšem Německu v celém světě nesmírně uškodilo a rozumnou celkovou úpravu celé otázky stonásobně ztížilo a oddálilo.

PSYCHOLOGIE NĚMECKÉHO ÚTĚKU PŘED SKUTEČNOSTÍ

Německou politiku reparační nutno posuzovati také sub specie aeternitatis. - Solidarita všech tříd s naprosto chybně orientovaným myšlením i životem, tak lehce získaná, obrážela duchovní zmatek celého století v téměř smyslu, jak bylo už vyloženo v kapitole o Leibnizovi. Tragika spočívá v rozdvojení mezi přepjatým idealismem a realismem, v materialismu opuštěném od Boha i od veškeré opravdové inteligence, ve zbožňování nižší matematiky při řešení všech lidských otázek a v útěku lepšího člověka do říše snů, vyšších než Himalaje.*

V době reparačních bojů vyšla v Německu zcela zvláštní kniha s názvem „Německá stavební huť“ (Deutsche Bauhütte) od tajného rady F. l. R a n g a. Tento muž, jehož kniha byla úplně umlčena, vyslovil velmi hluboký úsudek o zvrhlosti německé inteligence a politiky. Je důležité, že vyšel od zcela konkrétního projevu této degenerace, totiž od německé reparační politiky, na kterýžto projev byl přiveden pozoro-

* Theologie Karla Bartha, která obsahuje sice část pravdy, posílila ještě v Německu osudný sklon. Znameníť tento theolog nechť uvažuje o našich tvrzeních, v nichž je osvětleno i nebezpečí jeho učení podle zkušenosti německého svědomí.

váním skutečností, když byl za války účasten správy Belgie a severní Francie. Jeho dojem ze způsobených spoust byl tak ohromující, že nemohl uvěřiti, jak Německo samo sebe obelhávalo o mravní i politické nutnosti obnovy a jak musilo býti krok za krokem tlakem a hrozbami donucováno k plnění aspoň nejnutnějších závazků, Rozhodl se tedy, že se sám obětuje a že s hloučkem druhů téhož smýšlení bude sbírat penize na reparace. Ve své knize rozebírá s mravně-náboženského hlediska překážky, které bránily německému národu, aby se smířil s reparacemi; proniká zde, jako bachovská fuga, zcela nové politické sebevědomí, živé já, osobní křesťanské svědomí protestuje proti Státu, z něhož zmizela morálka, a zdůrazňuje osobní povinnost každého jednotlivce k poškozenému cizímu národu. - Kéž by nové politické jednání státu bývalo bylo vedeno lidmi tak probudilé odpovědnosti!*

Citujeme několik výstižných vět z této knihy:

„Půjčte nám napřed tolik, abychom vám mohli zaplatit!“ praví. Ale! Ale! - A proto vidíme smutný obrázek: Německo bije se kajícně v prsa a říká: „Ano, chceme platit,“ ale pak neplatí. Neplatí ani to, co věřitelé očekávají jako nejmenší splátku. Neplatí ani to, co slíbilo slovní formulí nebo tónem svého ujišťování přiznalo, že má na svědomí. Neplatí ani to, co má přichystáno. Pod dojmem tohoto rozporu mezi německým slibem a německým skutkem rozevívá se jícen rozdělení národů, čeří se neblahý vír, v němž státy veřitelské bouří proti německé proľhanosti a přecházejí k násilnostem, pro které je pak Německo zase obviňuje z brutality, a tak mizí v obapolném rozhořčení dobrá vůle. V tomto rozbouřeném moři zmizí i prostý požadavek svědomí.

Ten však nesmí zmizet. Věříme snad my, Němci, že obstojí-

* Slyšel jsem vypravovati o jednom orthodoxním Židovi, že jednou, když odeslal dopis jinou cestou než poštou, roztrhal ve své záruvce poštovní známku příslušné hodnoty, aby stát neoloupil o poštovné. Opravdu, stát nežije z moci, ale z takového osobního svědomí svých občanů. Všechno ostatní je šálení.

me ve světě, nesplníme-li své nesporné závazky? Jestliže je odbudeme výhradami a podmínkami? Jako by ti druzí takové vytáčky uznávali! Požadavky svědomí je nutno splniti přes všechny vytáčky! Musíme zachránit své svědomí. Jen tak zachráníme sebe. Tak jako dosud to přece dál nejde...

Je to démonie víry v osud, víry, že lidská ctnost je marná. Je to temná noc vzdorů, jejíž protestantství se ozvalo v písni: „Všechno naše namáhání je marné i v nejlepším životě“, a vložilo svůj protest do mrtvé víry v onen svět, aniž odtud spustilo žebřík dolů na tento svět. Je to zdánlivá krása vůle víry v hrdinskost smrti na poli válečném, která nedbajíc života, odhazuje jej pro ideu. Je to strašná, mračná noc, která nás už tisíce let tíží a místo hvězdami, osvětluje nám cestu ohlušujícími a rachotnými blesky, po nichž nás dusí ještě černější noc. - Tento příšerný světový názor o zániku místo o životě, který v německé idealistické filosofii zmirňuje úděs jen myšlenkou, že nad mraky je hvězdnaté nebe - tento základní směr německého ducha je ve své hloubi bezmocný. Nemíní to, co říká. Schovává se zbaběle, nechce o ničem věděti a nechce ani žíti, ani zemříti. Vzpomínám zde na strašná fakta, která si, jak vidím, dosti neuvědomujeme. Ve světové válce - a ostatně vždycky - německá mládež nadšeně obětovala svůj mladý život hrdinné smrti. Ale němečtí mužové střežili úzkostlivě své peníze a svůj majetek jako Fafnirův drak svůj poklad. Ušlechtilější mezi nimi odevzdali své šperky a své zlatáky, a když se nedostávalo děloviny, došlo na kuchyňské nářadí. Ale zaplatiti skutečné válečné výdaje, vybírati válečné daně, tomu se vždy národ bránil...

Nikdy nikdo se tak zbaběle neuhýbal! To je právě ten polovičatý německý postoj k životu. Němec dovede život odhoditi, když to nic nestojí, v okamžiku opojení, je-li o pozůstalé postaráno a vidí-li tuto mžlikovou oběť v záři věčné glo-

rioly. Avšak nežádejte od Němců, aby si život sice ponechali, ale aby za něj platili, nežádejte, aby vedli takový život, který je sám sebou obětí, už proto, že se života nezříká. Zarytá nevěra v dobro se tu nadobro odhaluje a v celé své nestoudné nahotě doznává, že chce raději žít bez víry než ve víře. Doznává úpadek tohoto tragického postoje. Doznává, že v rozporu mezi skutečností a myšlenkou se z vychvalované ideje vylíhne klam, který se zahazuje jako maska o Popeleční středě. Že konání dobra zachovává život - tomu Němec za nic na světě neuvěří. Jemu připadá, že život se dá udržet jen úskokem a tam, kde má moc v rukou, jen silou této moci. Žádnému přísloví nevěří méně než základní větě křesťanství, k němuž se hlásí: „Hleďte nejprve království Božího a spravedlnosti Jeho, a všechno ostatní vám bude přidáno.“ Domnívá se, že nejprve si musí opatřit živobytí, aby mohl sloužit ideji života. Že by právě ve službách života našel i své živobytí, tomu nikdy neuvěří. A nemůže uvěřit, protože si tuto službu, tuto oběť pro ideu tak překroutil, že považuje smrt za oběť myšlence. Pro tento tragický blud se připravuje o život. Tento blud mu naočkovala německá idealistická filosofie.

Nikdy nebylo tak zbabělého uhýbání! - A přece je ještě jedna věšť! Je to zbabělost německých dělníků. Oč věrnější měli být své ideji než měšťáci? Sotva dosáhli moci ve vládě, upadli bezradně do nemohoucnosti, kterou si sami zavinili. Socialismus se zarazil ve svém rozletu. Vítězných revolucionářů zmocnil se strach před vlastní odvahou a brzdil na celé čáře provádění socialistických zásad. Posléze se zbabělci navzájem prohlédli a měšťanstvo vzalo proletářům otěže z rukou. A proletáři si s ulehčením oddechli a rádi své soukmenovce ponechali na místech vládních. A tak to šlo: ani nalevo, ani napravo! Jen aby se nestalo nic rozhodujícího - to bylo heslem tu i tam.

Slyším-li chvalo zpěv na německou ideálnost, slyším vždy ono opíjení se zbožňováním sebe sama; ono útrpné shlížení na

průměrnou morálku ostatních národů, které nedosáhly německé úrovně myšlenkové! Ve své povýšenosti opovrhovali Němci požadavky normální morálky (na př. povinností náhrady Belgie a Francii), jestliže se nehodily do krámu německé ideji, i když šlo o požadavky nikoli nadprůměrné, nýbrž obecné. Natož pak, aby tyto požadavky sami uznali a splnili! Vždyť myšlenka je jen na to, aby ochromila a zakryla zlou vůli a život proti ní samé - totiž proti myšlence - pojistila. Proto se přepíná, aby ochabla.

Němec se vyhýbá životnímu rozhodnutí. Aby mu unikl, bude si svou vlastní soustavu myšlení a umění i soustavu politickou. Jeho lež je poblouzením ze strachu před životem, před kterým strká hlavu do písku.“

NÁVŠTĚVOU U NĚMECKÉHO VYSLANCE V P A Ř Í Z I

V roce 1925, brzy po zhroucení pasivní resistance, měl jsem s německým velvyslancem v o n H o e s c h e m zevrubnou rozmluvu o německo-evropském problému. Uvedl mě k němu vysoký německý důstojník, který souhlasil s mými názory. Tehdy k tomu patřilo dosti odvahy přijmouti Němce, který byl právě terčem zuřivých útoků nacionálního tisku, protože vystupoval proti pasivní resistenci. Velvyslanec s narážkou na mé vystupování pravil: „Říká se o vás, že jste se vyloučil z národa.“ Odvětil jsem nikoliv žertovně a s určitým úmyslem: „Tím hůře pro národ.“ Div nepadl do mdlob nad takovou domýšlivostí. Dodal jsem však hned nato s naprostou vážností: „Jednotlivec může mít pravdu proti celému národu, jestliže protest, který zastává, se opírá o starou a významnou tradici a opravdovou znalost skutečného stavu, kterou dnes většina německého národa mít nemůže. Je jistě velmi málo Němců, kteří znají tak přesně jako já rozsah a zlomyslnost zrušení, jež německé vrchní velení nařídilo bez vojenské nutnosti. Proto myslím, že reparace byly samozřejmou čestnou povinností. Tato čestná povinnost byla však sabotována skutečným-

mi držitelí moci u nás, takže Francouzi jednali zcela správně, uživše prostředku, na který podle smlouvy měli právo.“ V tom jsme se ovšem neshodli. Vždyť velvyslanec ani nemohl říci své opravdové mínění. Obyčejně byli všichni němečtí velvyslanci v Paříži po dvou nebo třech letech Francouzům tak naklonění a chápali francouzsko-německý spor v tak novém světle, že bylo třeba poslati je do jiného hlavního města. To se stalo také panu von Hoeschovi. Tehdy byl ještě nadšen Stresemannem a hájil vůči mně these, že po takové válce, po takové porážce a takovém míru vždy zůstane vrstva lidí, kteří nemohou tak snadno změnití své názory. Záleží prý jen na Francouzech, aby tyto živly byly pomalu zatlačeny do pozadí. Ale francouzský militarismus... zde jsem mu skočil do řeči poznámkou, že neexistuje žádný francouzský militarismus, že za odhodláním Francouzů bránití se, aby nebyli oklamáni, nenalezneme nikoho jiného než drobného vlastníka, který sedí na troskách svého majetku a říká: „Už nikdy válku!“ A co se týká našich nacionalistů, uvidí se brzy, že nejde o vrstvu upadající, nýbrž o vrstvu nezdělitelně stoupající k moci. Nelze proto než varovati Francouze před přílišnou důvěřivostí, jak to činil už Heinrich Heine.

Bylo pro mne poučné pozorovati, jak i tento skrz naskrz čestný a loyální člověk, pocházející z velkopřemyslnické rodiny německé - a tyto rodiny přece měly zcela zvláštní vztahy k ostatnímu světu - byl v zajetí všech těch falešných výtvorů německé propagandy. Vedoucí kruhy vyráběly a rozšiřovaly je s tak obdivuhodnou dokonalostí, že naprosto německému lidu znemožnily svobodné a poctivé hodnocení příčin jeho národního osudu a svalily všechnu odpovědnost nemůžně a proti lepšímu přesvědčení na odpůrce.

Po válce jsem mluvil s mnoha starými německými diplomaty s dlouholetou světovou zkušeností (na př. s pozdějším říšským kancléřem Solfem a s jinými), mezi čtyřma očima. Nazírali jsme souhlasně na otázku příčin. Pan von Hoesch,

služebně poměrně mladý, neznal předválečnou dobu z diplomatické zkušenosti a proto byl optimistou. Jak jsem se dověděl z důvěrného pramene, byl později vzestupem moci militaristického nacionalismu tak ohromen, že tyto dojmy urychlily jeho smrt.

NĚMECKÉ ODZBROJENÍ A NĚMECKÉ ZBROJENÍ

Pojednám o této otázce co možná stručně, neboť tu jde o všeobecně známé věci, které mají pro nás význam jen v souvislosti s psychologicko-politickým a morálním problémem, o kterém kniha jedná. Odzbrojení, uložené Německu, bylo pro tradiční kruhy zajisté velmi pokořujícím a svým dosahem nejtěživějším článkem mírové smlouvy. Pochopitelně se však obranná akce Evropy, zpusťšené německým válečným strojem, obrátila především proti onomu strašnému nástroji.

Co znamenalo pro celý národ zrušení armády, mohl pochopit jen ten, kdo dobře znal taje vnitřního života v Německu. Ostatní národy mají občanskou společnost a vedle toho armádu, aby jí bránila. - V Německu však byla občanská společnost vybudována na armádě a jejích řádech, na názorech a pojmech o povinnosti. Armáda v Německu byla právě tak sociálně-pedagogickou institucí jako nástrojem k obraně země. Na tuto lidovýchovnou funkci se odvolávali všichni němečtí důstojníci světové války, kteří po válce organizovali roztoulanou a neukázněnou mládež ve vlasteneckých svazech a konali na mnohých místech práci přímo vzornou.

Četní němečtí obhájci této instituce viděli ovšem v přílišné jednostrannosti jen tuto výchovnou stránku celého systému a úplně zapomněli, k jakému zahraničnímu cíli armáda směřovala a jaký morálně zhoubný vliv měl odedávna na německý národ vlastní účel této organizace a její tradiční oslavování války. Jestliže pro úsilí Němců existuje koncentrace všech sil národa skutečně jen k účelům totální války, mají-li při tom

pochopitelně stálou manévrovou náladu,* kterou německý korunní princ svého času vyjádřil slovy: „Hrome, kdyby to tak bylo doopravdy!“... dospěje ostatní lidstvo jistě jednoho dne k rozhodnutí postavit národ tak úchylný pod trvalé poručnictví.**

Článek versailleské smlouvy, týkající se od-

* Proslulá Američanka Jane Addamsová, přítelkyně Tolstého, vyprávěla kdysi, co se jí přihodilo v Hamburku. Byla pozvána na večerní zábavu. Když hosté šli ke stolu, objevili se důstojníci v plné uniformě opásaní šaví. Jane Addamsová nasmála německých zvyků a projevila k hostiteli nad tím své podivení. Hostitel odvětil, že je v Německu zvykem, aby důstojníci chodili do společnosti ve stejnokroji, na to že si musí v Německu zvyknout. Američanka odvětila temperamentně, že si na to nikdy nepřivykne a pravila: „Představte si, že bychom zde seděli u stolu v rodinném kruhu. Tu by přišel host, lékař, chirurg ve svém služebním úboru v bílém plášti a s operační pilkou. Zvykl byste si na to?“ Hostitel musel ovšem říci, že nikoliv. „Vidíte,“ pokračovala Američanka, „celý neněmecký svět nemůže pochopit, že z militarismu děláte kult. Člověk může být o tom přesvědčen, že dokud trvá válka, je povolání vojáka nezbytností a že vojáci musí mít šaví, stejně jako chirurg potřebuje operační pilku. Ale nesmí toto povolání zbožňovat, nasmíme se ani šaví, ani operační pilkou nediakretně vychloubati, sice vzbudíme odpor všech ušlechtilých lidí.“

** Na předcházejících stránkách vylíčili jsme jeden doklad německého sebeklamu. V dalších se setkáme s touž skutečností v jiném oboru. F. Sieburg praví ve své knize: „Ať žije Německo“ (Es lebe Deutschland): „Branná služba jest surovinou pro mravní usměrnění naší vůle, která se v ní může nejdokonaleji projevit. Německo nelže, volá-li po brannosti a zároveň zdůrazňuje svou mírumilovnost. Němec jest přesvědčen, že vojenský způsob života mu poskytuje možnost rozvoje v ideální formě. Nechceme rozdávat rozhodné rány ani děsiti po zuby ozbrojení svět kolem nás. Chceme se přimknouti k autonomnímu vojáctví, které není pro nás politickým nástrojem, nýbrž prostě odpovídá naší povaze.“ - Lze chápat takovou naivitu? Je možná jen jako sebeklam a útěk před skutečností, neboť jinak autorovi nemohlo ujít, že toto vojáctví ve službách zahraniční politiky (Hitler, Rosenberg, generálové Říšské obrany, všenněmecký program) ohrožuje celou Evropu a nedá se ani bez války prováděti.

zbrojení, byl poslední příležitostí, danou Německu Prozřetelností, aby vybědlo z vojáckého bludu, vybičovaného až k posedlosti, jenž stravoval všechny síly národa - a nahradilo donucení svobodným rozhodováním, které by německý národ, zúčastněný na světovém hospodářství, vyvedlo z postupimské omezenosti k politice opravdu evropské. To by bylo největší a nejrozhodnější německé odškodnění. Této příležitosti však nikdo nevyužil. Místo toho plánovitě budovali německou odvetu na vojenském základě.

Tvrdilo se, že Německo úplně odzbrojilo. Ano, opravdu, odložilo zastaralou výzbroj, ale jen proto, aby si ukulo novou a aby si za legální, malou armádou vybudovalo jako obrovský stín starou velkou armádu.* Největší zásluhu o to má nenapravitelná anglosaská iluze o „novém Německu“, a známá anglická politika rovnováhy, která sešla úplně na scestí v chápání skutečného stavu Německa. My, němečtí pacifisté, kteří jsme byli četnými našimi vojenskými spolupracovníky co nejdůvěrněji informováni o postupu německého zbrojení, které hned po Locarnu pokračovalo desetkrát rychleji, učinili jsme, co bylo v lidských silách, abychom německému lidu i zahraničí vylíčili proradnost v celé její velikosti a nebezpečnosti.**

* Právem mohla „Neue Illustrierte Zeitung“ prohlásiti dne 12. září 1935 v oslavném článku „Scharnhorst versailleské smlouvy“, že generál v. Seeckt, jako šéf vrchního velení armády, v letech 1920-26 (jinými slovy: před očima kontrolní komise!) připravoval Hitlerovo obnovení všeobecné vojenské povinnosti.

** „My“, to byl můj věrný, předčasně zesnulý spolupracovník Carl Mertens a kroužek druhů stejného smýšlení, kteří jsme ke své světové práci používali časopisu „Die Menschheit“, vydávaného statečnými manžely Roettcherovými (ve Wiesbadenu.) Od roku 1930 až 1933 vydával jsem v Berlíně čtrnáctidenník „Die Zeit“, redigovaný mým přítelem H. Schwannem, jehož národohospodářské články jsou dnes bohatým zdrojem informací o katastrofálním vývoji německého národohospodářství, kterého jsme se v této knize jen dotkli.

Vše bylo marné. Nikdo nechtěl vidět ani slyšet. Zdálo se, jako by všichni vedoucí státníci chtěli přenechat těžké spory, které čekaly jen na podnět, raději svým nástupcům, než aby se pustili do thematu, obtěžkaného válkou. Jedním z mála těch, kteří se dali zevrubně poučiti, byl Herriot. Avšak jemu stejně jako Tardieuovi, zabránily asi vlivy kapitalistické anglické strany, že neřekl v Ženevě světu plnou pravdu.

Neumdlévali jsme, protože jsme všichni pokládali za záchranu cti německého národa, že se vyskytlo alespoň několik Němců, kteří cítili povinnost, aby odhalili v době, kdy se myslelo jen na důvěřivá ujednání a ústupky, vojenský podvod vedoucích německých kruhů. Uveřejňovali a rozlišovali jsme při velkém zasedání Společnosti národů v Ženevě roku 1926 dokument, čerpaný z důvěrného pramene a přinášející doklady a komentáře o rozsahu, o tempu a o cíli německého zbrojení a mnoho vážných lidí přímo ohromil. Ale rozhodující kruhy nevyrušil z jejich vyčkávající netečnosti. Jenom Stresemann se dal strhnouti a nazval nás „lumpy“. Později se jednomu z mých příbuzných za to omluvil. V celé záležitosti bylo nejosudnějším a nejtíživějším faktem, že německá levice v boji proti tomuto obrovskému podvodu, který nakonec také ji samu připravil o život, úplně selhala. Vše kryla, vše zamlčovala, ba dokonce i útočila proti těm Němcům, kteří mluvili o tom, s čím ona sama měla vyjít na světlo. Místo aby byli cizině loyálně přiznali pravý stav věcí, nestyděli se tito lidé mluvit o odzbrojeném Německu v době, kdy se již plnou parou - jak dobře věděli - zbrojilo v celém Německu průmyslově, organizačně a vojensky. Existoval dokonce abstraktní německý pacifismus, který stále agitoval pro odzbrojení ostatních států a namlouval si, že po zuby ozbrojená Francie má vinu na opětovném německém zbrojení. - Jako by obnovení německého militarismu netkvělo hluboko v téměř nezníčitelné tradici a ve smýšlení, jehož cílevědomá politika spočívala právě v tom, že se chtělo spojit s mezinárodním pacifismem, aby své protivníky jejich vlastními zásadami osla-

bilo.* Souhra německého nacionalismu s mezinárodním pacifismem v Ženevě byla vskutku jednou z největších tragikomedí dějin lidstva. Tato souhra byla umožněna jenom abstraktní povahou mezinárodního pacifismu, jenž svedl snílky o světovém míru, že pozvali k mezinárodní spolupráci obdivuhodně maskovaného pruského vlka a opatřili mu ve jménu rovnoprávnosti vytouženou svobodu. Umožnili mu, aby připravil na podkladě své nevyrovnatelné válečné moci ve světě co možná největší nerovnost vojenských mocenských prostředků. Nakonec se jeho řádění učinila přítrž jen tím, že pravda o německém zbrojení a o jeho cílech, vyjádřená v Hitlerově programu, zburcovala ještě včas svět z pacifistické narkosy a dala tak světu popud, aby dohonil hrozivý náskok. Tváří v tvář této skutečností bylo potom konečně umlčeno také ono stále opakované tvrzení, že prý Německu bylo přislíbeno, že dojde ke všeobecnému odzbrojení, jakmile ono odzbrojí, a že tedy bylo oprávněno mlčky poruší smlouvu, poněvadž tento slib nebyl splněn. Vždyť z předcházejícího rozsahu a pokroku německého zbrojení bylo zcela zřejmo, že s ním již dávno započali. Prudce stupňovaným tempem pokračovali v něm pod rouškou „důsledků“ lokarnských jednání a ukrývali to obratně v různých rozpočtových položkách. Hrstka nás uvědomělých Němců měli jsme tehdy pravdu, když jsme tvrzení o odzbrojeném Německu varovně označovali za nehorázný podvod.

V naší osvětové práci nám pomáhalo, že i mezi vojáky byli lidé onoho německého typu, který se neudrží, aby nevyprávěl, čemu se ve škole učil. Roku 1929 uveřejnil plukovník H i e r l, Hitlerův důvěrník v pracovní službě, návod, podle kterého se pracovalo, aby pod rouškou pacifismu mohla být připravována válka. - Napsal: „Je dvojí pacifismus, pravý, který vzniká ze slabošského a chorobného založení nebo ze zaslepenosti, ale je poctivě myšlen, a předstíraný pacifismus. Ten je poli-

* R e i m a n n, ředitel gymnasia, správně prohlásil na pedagogickém kongrese v Godesbergu: „V srdci jsme proti každému pacifismu - ale cizí pacifisté jsou naši nejlepší spojenci.“

tím co uspává protivníka mírumilovnými frázemi, chce jej přiměti k tomu, aby zanedbal své zbrojení. Uspávajícím dýmem, jímž se snaží oklamati svého odpůrce, zastírá vlastní válečné zbrojení. S tohoto hlediska nutno posuzovati Kellogův pakt o zavržení války a odzbrojovací konference Společnosti národů.“

Tragika byla v tom, že všichni dobře smýšlející muži doma i v zahraničí, označení tímto plukovníkem za chorobně založené a slabošské, sedli na lep a plnili věrně úkoly, které jim přidělil. Lišák kázal slepicím a ty se daly všechny důvěřivě přesvědčiti. Když pak spadla maska a podvod se stal zjevným, dívali se zděšeně jeden na druhého. Proč neslyšeli dříve naše zřetelné a důkladně odůvodněné výstrahy? - Vedle německého byl však také anglický a francouzský útěk před skutečností, který měl rovněž své zvláštní národní příčiny.

Opravdové stanovisko německých militaristů ukázalo se v úvodním článku německého časopisu „Militärwochenblatt“ v září roku 1932, kde čteme: „Kdo má vojenskou převahu, ten již není přístupný pacifistickým frázím. Jediná úvaha může válku zadržeti: pomýšlení na risiko, strach před porážkou!“

V přednášce, kterou jsem měl v roce 1934 před politickou smetánkou v Royal Society for International Affairs v Londýně, jsem citoval ke konci tato slova a řekl jsem jen: „Pánové, vyvoďte si z toho všechny důsledky!“

NEPRAVÝ A PRAVÝ PÁCIFISMUS

MÍROVÁ PRÁCE BEZ REÁLNÝCH ZÁKLADŮ

Po nesmírném zpusošení Evropy světovou válkou ozýval se přirozeně všemi zeměmi pokřik: „Už nikdy válku!“ Přání po trvalém zajištění míru odpovídalo tužbám téměř celého světa. Z dané situace ve světě však vyplývalo, že triumfoval v duchu Wilsonovy Společnosti národů pacifismus jen jako instituce. Lidé při tom docela zapomněli, že je třeba odčinit zločin, který zatemnil celé nebe, a že je třeba i ve svědomí rušitele zjednatí opět platnost právu tisíckrát zhrzenému. Má-li býti válka mravně překonána a má-li se právu dostatí opět vážnosti, je nutno zřici se zvrhlých programů a cílů. Jen tak bude dána záruka, že se nová mírová instituce bude vyvíjet správným směrem a že ji nebude nakonec užito ve službách nové odvetné války.

Bylo tu nebezpečí, že nabude vrchu zcela vnějškové sjednávání míru, při němž by se v zájmu mezinárodního obchodu a urychleného usmíření národů (*réconciliation des peuples*) žádalo brzké zapomenutí všeho, co se stalo, kdežto zásadní postoj ke zlu by byl odmítán jakožto činitel rušící zbytečně mír. Všichni usilovali jen o to, aby rány byly zaceleny dříve, než byly vymyty a desinfikovány. Býti pacifistou znamenalo býti přítelem Němců v nejhorším smyslu slova. Znamenalo to býti po vůli nelítostným protestům vlastních strůjců války, organizovati smíření s t ů j c o s t ů j bez splnění duchovních, morálních a náboženských podmínek obnovené spolupráce národů. Všude se mluvilo o definitivní „likvidaci války“ v mylném domnění, že kletba strašného vraždění národů se dá zažehnati vytvořením mezinárodních průmyslových kartelů, obchodní úpravou reparací a „intelektuální spoluprací“ (*coopération intellectuelle*) a že konečně Panevropou bude zakryto semeniště moru. Tím by býval byl podán důkaz, že celá katastrofa znamenala vlastně pro Evropu požehnání.

V Shakespearově „Hamletu“ byla spáchána vražda - a za-

bítý zastihuje celý život - celý děj je jím určen. Vynutí neúprosně přiznání, lítost i pokání: nehmotný svět žádá své právo... A žádné právo není jisté, dokud řád nebyl naplněn.

Jen v první světové válce přišlo o život přes dvanáct milionů lidí; asi osm milionů jich bylo zmrzačeno, další miliony byly zbídačeny následky války. Nesmírné utrpení postihlo miliony žen a matek. - Myslíte opravdu, že na to na všechno lze jen tak pozvolna zapomenouti jako na nějakou povodeň Žluté řeky v Číně, a že není třeba pokání a očisty vinníků, že od ní lze pro nepříznivé počasí upustit?

Ano, je zapomenutí, které Nejvyšší moc chce a kterému žehná. Je však také zapomenutí, které je zapomenutím na Boha a jež spočívá jako kletba na každém usilování o mír. Což není dnes tato kletba patrna na výsledcích tehdejšího mírového jednání? Copak není zcela jasné, že překotná snaha, opomíjení zásadních otázek a tedy posvátné vědy, vědy náboženské, a jejich nehlubších základů, muselo vést k nejnebezpečnějším důsledkům? Při uskutečňování a uplatňování nové ženevské instituce uvést v činnost bezhlavě a stůj co stůj nehotový ještě útvar (sankce), podleho se pokušení. Nepromyslel se a rozvážně nepřipravil celý soubor otázek jak v předpokladech, tak i v světově hospodářských a v světově politických důsledcích.

Obecného míru jsme zajisté potřebovali. Ale prvním konkrétním úkolem k zajištění míru po válce bylo bezohledné zjištění příčiny této pohromy, označení hlavního útočníka, který učinil z moru a z úpadku lidské kultury a z její katastrofy, „požehnaní“, „nepostradatelný statek lidské kultury“, „zkušební kámen všech hodnot“ a „soud“, který rozhodoval, jsou-li národy hodny své existence tak že Bůh už do toho neměl ani co mluvit. - Tomuto rušiteli míru měla být vzata jakákoliv vyhlídka na opakování této hry. Mělo se však zabránit, aby abstraktním a všeobecným pacifismem byly setřeny všechny myšlenkové rozdíly mezi národy.

Není většího válečného nebezpečí než pacifis-

mus, který visí ve vzduchu a je cizí realitě, jenž nedovede poznati čertovo kopyto v životě a vymítnouti ďábla přiměřenými prostředky. To platí nejen pro přítomnost, nýbrž platilo i v minulosti. Kromě berlínských válečných štváčů měli největší vinu na válce angličtí a francouzští pacifisté, protože zavírali oči před zjevným nebezpečím a pak, když už je nebylo možno déle zavírat, bránili použití působivých, odstrašujících prostředků. „Francie je ve vojenských rozpacích,“ hlásili držitelé německé vojenské moci ke konci července roku 1914 do Vídně. Použili toho, jako rozhodující pohnutky pro podniknutí a riskování světové války. Kdo měl vinu na této vojenské rozpacitosti? Podobní nezkušení pacifisté, kteří přiměli už Napoleona III., aby nedbal naléhavých výstrah francouzského plukovníka **S t o f f e l a, přicházejícího z Berlína.***

Kdo byl vinen, že se v Berlíně roku 1914 počítalo s anglickou neutralitou? Nebyl to sir E. Grey, který nesměl proti nepřipravenému veřejnému mínění svého národa ani mluvit, ani jednati. Nikoli, vinen byl zaslepený pacifismus londýnské City a radikální ideologové, kteří, jak možno čísti v pamětech W. Steeda a Spendera, zapřisahali Foreign Office (ministerstvo zahraničí) tak naléhavě, aby se chovalo zdržlivě, že nepodniklo nic, co by štváčům otevřelo oči a je odradilo.

Humanista M a s a r y k, který znal prusko-německé myšlení, poznamenal k rozhodnutí spojenců, že nepotáhnou na Berlín, aby bylo ušetřeno života 100.000 lidí: „Toto zdráhání vás bude stát mnohem více než 100.000 lidí.“

Není pravda, že všichni lidé by mohli býti přivedeni k míru methodou Kázání na hoře. Kristus sám vzal důtky, když měl

* Dne 14. července 1914 **W. Messimy**, ministr války, prohlašuje, že stálé snižování vojenských úvěrů od roku 1900, v době, kdy Německo své válečné úvěry ustavičně zvyšovalo, bylo příčinou toho, že Francie neměla ani nejdůležitější válečný materiál. - Dne 15. července 1932 **W. Messimy**, předseda armádní komise, prohlásil, že vládou zamýšlená úspora půldruhé miliardy na vojenském rozpočtu zmenšuje sice francouzskou válečnou moc, že však bude v Ženevě velmi uvítána.

co činit s lidmi, kteří v chrámu obchodovali a tím dokázali, že neporozuměli výzvam duchovního světa. Proto také Kristus přece výslovně zdůraznil, že nechce zrušiti, nýbrž naplniti starosákonní prostředky k udržení pořádku, tedy Mojžíšův zákon a Aronovu metlu. To platí také pro významnou otázku spravedlivé obrany v životě národů. Taková pohotovost nemusí ještě přivoditi válku. Ba naopak! Platí slovo maršála Lyauteye: „Sílu je nutno ukázati, aby jí nebylo potřeba ukřít.“

Zkrátka, abstraktní pacifistický diletantismus a specialismus visí úplně ve vzduchu a ví o pozemských skutečnostech právě tak málo jako o nebeských podmínkách jak odstraniti válku na zemi. Na všechno, co pacifismus po světové válce a a tváří v tvář zjevným machinacím pánů Německa, kteří se nedali poučiti, psal nebo mluvil, lze užiti slov Chestertonových: „Nejhorším zlem naší doby nejsou neřesti, nýbrž ctnosti, které zešilely!“

Alsaský katolík, který mnoho viděl a vyvodil z toho důsledky, psal mně v době, kdy tento pacifismus slavil své orgie: „Německo může zahynouti na své barbarství, Francie však na svou přehnanou lidskost. Francie je pokojná, a přece nedovede klásti meze nepřítelům míru. Churaví svou polovičatou lidskostí, z níž se nakonec stane největší nelidskost. Francie uložila Německu mírovou smlouvu, jíž chyběla železná důslednost jedině schopná zkrotiti starého ducha. Bylo-li Německo skutečně obětí své vládnoucí kasty, mělo být stůj co stůj zabráněno návratu této kasty k moci. Nikdy se neměl německý tisk dostatí do rukou takovému Hugenbergovi. Francie si měla nacpat uši, aby neslyšela pokřik puritánů s druhé strany průlivu a oceánu. Německo nikdy nezakusilo pocit, že má proti sobě zcela odhodlaného souseda, proto se také nemohlo rozhodnouti, aby dalo z ruky obě karty, násilí a lest.“

Ovšem, vojenská metoda nestačí, aby vyřešila problémy moderního lidstva. Nestačí ani na rozřešení německého problému, který, jak jsme ukázali, má sice zcela zvláštní povahu, ale je součástí obecného zla evropského a může býti

řešen jen celkovým ošetřením tohoto zla. Ale právě tak, jako se nelze obejít bez policie proti gangsterům - ačkoliv problém zločinnosti nelze řešit jen pomocí policie - právě tak není možno neposkytnouti základní ochranu těm, kdož bojují proti anarchistické válečné vůli, jejíž dynamika neuznává na světě nic statického, ani Boží, ani lidské právo. - Je to i v zájmu německého národa, který je v nebezpečí, že bude temnými mocnostmi ve svém nitru stržen do kletby pustošení a sebezničení. Povodni také nelze zabránit hrázemi. Je nutno regulovat prameny a toky. Ale nikdo přece nebude bořit hráz, dokud není zabezpečena regulace.

Jisté francouzské osobnosti vyčítaly otcům versailleské smlouvy, že prý přísně federalistickým rozdělením Německa neučinili konec pruské hegemonii. Také P a u l C a m b o n zastával tento názor. Svědčil zajisté o hlubší znalosti povahy německé choroby, než má většina Angličanů, které lze těžko vyléčit z jejich záliby pro Prusáky. A přece byl tento názor mylný, protože nepočítal s živelní silou nacionalistické propagandy. Německý národ nebyl světovou válkou nikterak vyléčen ze své národní ideologie. Vynucené rozdělení by nebylo nic pomohlo; celé ovzduší nad Německem bylo by se chvělo nepopsatelným hlukem agitace pro opětovné spojení a svět, který potřebuje míru, byl by nakonec povolil.

Německý národ může být odvrácen od ideologie posledních 150 let jen zcela ohromujícími zkušenostmi, nikoliv však úpravou přicházející zvenčí. Kdyby na př. přepadení po nové katastrofě nechtěli už shovívát a provedli rázné oddělení Pruska od ostatního Německa, se současným zavedením poručenské kontroly německých poměrů, bylo by to možno jen tehdy, kdyby šlo současně o organizaci celé Evropy. Ale to všechno by byl jen mechanický zásah a zůstal by nakonec přece jen bez účinku na velkost duchovní otázky, která je vždy, i u otázky německé, na dně celého problému. Náš celý problém čeká tedy na zázrak náboženského obrození evropských národů.

BRITSKÝ PACIFISMUS A NĚMECKÁ OTÁZKA

Britský pacifismus je něco zcela jiného než ideologický pacifismus ostatních národů a než přirozený pacifismus francouzského národa. V Anglii existuje také ideologický pacifismus, plynoucí z opravdového přesvědčení a tradice, ale vlastní světově politická síla britské vůle k míru nevyplývá z tohoto pacifismu, nýbrž z logiky světového hospodářství, z universálnosti britské veleříše, z federativní zkušenosti, která je této říši vlastní a zvláště ještě z praktické zkušenosti v urovnávání rozporů. O tom jsme pojednali již jinde. Britská světová zkušenost obsahuje nesmírný poklad znalosti národů a moudrosti v zacházení s lidmi, umění vyčkávací, umění vyrovnávání zájmů a diskretního vládnutí bez výzývavé pánovitosti. Právě proto, že britská světovláda měla vždy za úkol, aby sjednocovala nejrozmanitější zájmy, byla nucena vyvíjeti mimořádnou pohotovost k prozíravému dorozumění i s nově vznikajícími silami na celém světě. V tom spočívá tajemství britského panství a také tajemství britské ochoty k Německu, ba i tajemství různých spojeneckých nabídek na počátku minulého století. Příčinou této ochoty byla i zcela svérázná anglo-německá symbiosa na poli obchodním, kde Angličan dovedl vysoce hodnotiti vlastnosti Němce, které doplňují jeho vlastní. Omyly britské poválečné politiky lze většinou vysvětliti upřímným přáním po dorozumění, které čerpalo svou sílu ze všech těchto pramenů, jakož i z upřímné sympatie pro otevřený mořeplavecký typ Němce. Nutno jim však porozuměti ještě s jiného hlediska. Poskytla ho politika rovnováhy, jež byla pochopitelným důsledkem církevního rozkolu, který Anglii odtrhl od evropského kontinentu. Toto odtržení ji také pudilo ke snaze, aby svou bezpečnost upevnila tím, že se stále snaží zabrániti dorozumění kontinentálních mocností nebo hegemonii jedné z nich. Bohužel však duchovní odluka Anglie od pevniny znemožnila také osudně její psychologickou neznalost duchovních poměrů na kontinentě. Je až podivné, jak těžce se mýlili vůdcové anglické politiky po celá desetiletí ve

výkladu smýšlení a politického vývoje německého národa. Kdyby Prozřetelnost neměla tak velký zájem na zachování Britské říše, že sama vždy opravuje největší přehmaty, byla by musila Anglie již třikrát zahynout pro mylnou orientaci své politiky.* A. A. R a m s a y řekl v jedné studii o anglických vztazích k Francii („Idealism and Foreign Policy“ /Idealism a zahraniční politika/, Londýn 1925), že představa, kterou má Anglie o Německu, pochází z dob napoleonských válek a nebyla od té doby revidována. Je to docela správné konstatování, ukazující na pramen smrtelného nebezpečí pro britskou orientaci. V roce 1850 řekl P a l m e r s t o n, že by německá konfederace s Pruskem v čele byla pro Německo výborným řešením. O cíle a tendence pruského militarismu se nikdo nestaral. Dne 10. prosince 1870 napsal časopis „Times“, že Německo je ze všech států na pevnině „nejméně nebezpečné“... Tento názor se v podstatě nezměnil. Britský duch, který své politické ideje tvoří na základě světového hospodářství, liší se tak diametrálně od postupimského ducha, vyrůstajícího myšlenkově odedávna z válečné tradice, že jeho směr dodnes vlastně důkladně nerozeznal. - Angličan měl velmi pochopitelnou iluzi: viděl, jak se Německo vyvíjelo v průmyslový a světově hospodářský národ. Proto se domníval, že zájmy světového hospodářství se v politickém myšlení německém pomalu uplatní. Nevěděl, že národní ideologie ovládla Němce nadevšecko a přinutila i průmyslníky, aby myslili na politickém poli nikoli pod zorným úhlem světového hospodářství, nýbrž pod zorným úhlem mocenské politiky. Duch Postupimě zvítězil nad duchem Essenu. Proto císař nenarazil na odpor, když v Brémách prohlásil, že německý obchodník je zde k tomu, aby všude ve světě „zatloukal hřebík, na který bychom mohli zavěsit naši zdroj...“

Angličan dodnes nepochopil, co zjistil Francouz Q u i n e t

* „Naše světová říše je tak nesmírně veliká a vláda nad ní tak nekonečně svízelná,“ řekl K i p l i n g, „že ponecháváme vládu raději Prozřetelnosti.“ Avšak co potom, až se člověk stane tak hluchým, že neuslyší ani nejhlasitější výstrahu Prozřetelnosti, nebo se včas nepřipraví?

již v r. 1883. Dnes se vidí válečné nebezpečí v celé své nahotě. Svaluje se to však na versailleskou smlouvu a francouzskou poválečnou politiku. A stále se věří, že je možné obrátiti vhodným směrem německou snahu po obnovení dřívějšího stavu věcí nějakým uspořádáním. Nechápou, že zde působí osudová démonická síla, kterou ústupky neodvrátí a nepřekonají, nýbrž jen vystupňují a posílí. Zkrotit dovedla by ji jen vůle ještě mnohem tvrdší, než měl Poincaré. Necháпали, že Angličanovi tak sympatický světlovlasý německý Siegfried neznamenal žádnou záruku. Siegfried byl neviditelným poutem tajně spojen s temným živlem jménem „Hagen“ a dal se vésti jeho silnější vůlí.

Viděl jsem jednou ve filmu světových aktualit velmi dojemný obraz: angličtí inženýři u Scapa Flow naplnili jednu z potopených německých lodí stlačeným vzduchem, takže se za mohutného vlnění vodních mas počala pozvolna se všemi stěžní a komíny znovu vynořovat. Nikdo se nemohl zbaviti symbolického významu tohoto obrazu. S anglickou pomocí se Německo, nepoučené rokem 1914, opětně poznenáhlu vynořilo ze svého propadliště a přijde doba, kdy Anglie pocítí, že se s touto svou přízní přepočítala a kdy pozná, že by byl Londýn musel sledovati zcela jinou politiku k Německu, místo aby je pomáhal oživit. Zavíral oči ke všem jeho machinacím a nechával Francii na holičkách všude tam, kde šlo o jednotný postup proti obnovení německého militarismu. Nyní obrací loď, zázračně jimi vytažená, svá děla z „vděčnosti“ proti anglickému pobřeží! „Tu l'as voulu, George Dandin!“*

Eduard VII. znal Německo a věděl, jak se s jeho vůdci musí jednat. Přisvědčil, když Clemenceau mu řekl v Mariánských

* Když Anglie v Ženevě nechávala Francii všude na holičkách a sabotovala jakákoliv jasně a rozhodné vystoupení proti Německu, byla pak velmi udivena, když Francie nechtěla s ní už spolupracovati.

Lázních: „Nezapomeňte, sire, že to nebyla námořní bitva u Trafalgaru, jakkoli slavné bylo její vítězství, nýbrž bitva u Waterloo, velmi malá bitva, kde Anglie zlomila Napoleonovi vaz“. To se vztahovalo na teritoriální armádu a je dnes vskutku na čase připomenouti Angličanům tento výrok Clemenceauův.*

Wickham Steed ve svých pamětech zjišťuje fakta, jdoucí hluboko k jádru britské životní otázky.** Připojuji k nim malou úvahu. Steed se vrací po 22 letech nepřítomnosti z jihovýchodní Evropy do Londýna a vyslovuje v jedné přednášce v Royal Institute for International Affairs (Královský ústav pro mezinárodní záležitosti) největší podivení nad ostrovní odloučeností Anglie, jejíž veřejné mínění nemá ani ponětí o vývoji na pevnině, který může zemi přes noc strhnouti do kontinentální katastrofy. Jak má tedy britská diplomacie, která závisí na tak zaslepené veřejnosti, dělat prozíravou politiku? Steed lituje osudného vlivu finančníků na světovou politiku a konstatuje, že tak zvaný „pacifismus“, který prý je zbudován na pověrách o dobrých úmyslech sousedů, je největším nebezpečím pro Anglii. Potřebujeme muže, kteří by nejen pečovali o materiální sílu k odporu, nýbrž i o morální pohotovost, použití této síly včas tam, kde toho žádá čest a odpovědnost.

* Angličanka z vrstev, které řídily britskou státní loď, psala mi o nebezpečném pacifismu tak zvaných přátel Německa, jako byl Haldane, kterého osobně výborně znala: „Jeho samolibost mu bránila, aby věci viděl tak, jak byly, a učinila z něho nebezpečného politika. Nejhorší u všech těch Angličanů, kteří se nazývali přáteli Němců, bylo vždy, že neznali pravou, rozhodující německou povahu. Učinili si o Německu určitý obraz a pokládali se za jeho povolane interprety, ač obraz neměl se skutečností nic společného. Haldane se pokládal za znalce Německa, proto, že přeložil Schopenhauera! Ještě dnes trpíme těmito omyly, ačkoliv židovští členové tohoto bratrstva jsou nyní tak obrácení, že skoro začínají býti nebezpeční... Jsem pro nový způsob přátelství k Německu - dosavadní přátelství, vybudované na iluzích, Němcům jen škodilo!“

** Through thirty years, sv. I. str. 380.

Vskutku nemůžeme přát britské světové říši nic více, než aby se v nynějších jednáních s německou přítomností zbavila všech ilusí a nenaslouchala našeptávání krátkozrakých zájemců, kteří pro okamžité finanční výhody nebo nevýhody zapomínají, že proti politice totální války je nutná politika totálního míru. Že je nutná taková světová politika, která ani se stanoviska světového hospodářství a finančnictví nepřistoupí na nic, co by těm, kteří chtějí válku nebo usluží o nadvládu, neposkytla žádané pomocné zdroje, politika, která promýšlí všechnu odpovědnost až do konce a předvídá neodvratné důsledky zápletek na pevnině i pro Anglii, a konečně reaguje přesně a účinně, dříve než je pozdě a než se půl Evropy stane pouští. Politika rovnováhy je krásná - ale jen tehdy, jestliže závaží správně odhadujeme a umísťujeme, jinak skončí zničením rovnováhy a zhroucením jádra britské říše. *Discite moniti!**

* Poznámka překladatelky.

Následuje kapitola Franco-allemandské sblížení a rozčarování. V této kapitole vynechané již v prvním překladu pro její úzce místní význam a nečasovost, probírá Foerster vinu francouzských pacifistů zejména vinu Briandovu na zatemňování skutečného nebezpečí ze strany Německa. Cituje některé věty z „Mein Kampf“ a Rosenberga, zcela zřetelně protifrancouzské, zdůrazňuje, že se Němci sami vysmívali Locarnu, jímž se francouzská bezmocnost uměle opájela a uspávala jako hašišem. Chválí velké dílo generála Maginota, tvůrce Maginotovy linie. Kapitola končí odstavcem nazvaným: Panna Orleánská brání Francii: „V rue Rivoli v Paříži stojí velmi výmluvná socha Jany z Arcu. Nemí to sentimentální hrdinka s velkým H. Ne. Je to prostá dívka z lidu bez pózy, čerpající svou sílu z domácích polí, hledící pevně vpřed, neodolávající, věřící, oděná kovovým pancéřem. Je to ztělesněná „la finesse cuirassée“ (obrněná jemnost), žena prostá jakékoliv válečné vášně. Je to symbol francouzské rasy, jež není militaristická, nemiluje válku, avšak ukazuje vždy v okamžicích velkého nebezpečí téměř nepochopitelné zázraky statečnosti a obrannosti.

Jana z Arcu žije v každém pravém Francouzovi. Dnes osedlává svého koně ve stáji, hladí ho po krku a doufá, že nebude válka.

Před léty pozval mě generál Rampont, tehdejší komandant Orle-

ansu, abych prožil svátek Panny Orleánské v jejím rodném městě. Stál jsem na balkoně před obrovskou fasádou katedrály, kolem níž obletovala hejna holubů. Konečně se otevřel hlavní portál kostela a vyšlo procesí věřících, jež se potom ubíralo do středu města. V témže okamžiku otevřela se však i brána sousední, radikálně socialistické radnice a vyšlo z ní druhé procesí, jež se připojilo k prvnímu, církevnímu...

To byl symbol. V Panně Orleánské spojily se obě Francie jindy navzájem bojující. Neexistuje žádný francouzský militarismus, jenž by oponoval francouzskému pacifismu, a armáda je jen nástrojem mírové politiky.

Náhrobek velkého Bonaparta, jemuž Evropa ležela u nohou, není poutním místem francouzského patriotismu. Tam nezaznívají plamenné řeči, nehofí tam ani věčné světlo. Světice zastínila dobyvatele světa! Kdo o tom přemýšlí pochopí celou propastnou rozdílnost národů francouzského a německého."

ODEBERTA PŘES STRESEMANN A K HITLEROVI

SOCIÁLNĚ-DEMOKRATICKÁ ÉRA

Dějinné údobí, označené třemi v titulu uvedenými jmény, zahrnuje velmi významné důsledky pro osud Německa a celého světa. O nich budou psát historikové. Stůjž zde jen podstata psychologie této doby. Evropa a německá otázka zde na sebe znova narážejí. Mohli bychom celou tuto kapitolu nadepsati: „Duse a vystřizlivění“.

Úloha sehraná sociálně demokratickými vůdci po zhroucení měla tři předpoklady. Především většina těchto vůdců patřila k oněm dělnickým skupinám, které před válkou přistoupily na „tarifní dohodu“ s podnikateli. Tato tarifní dohoda se osvědčila při vypuknutí války a za války. Obstála při všech pozdějších konfliktech s cizinou. Za druhé šlo o to, aby masy porážkou vzbouřené byly uklidněny vlastními vůdci. Za třetí měla se spojencům ukázat demokratická fasáda a revolucionáři měli býti před německým národem kompromitováni tím, že se jim přenechala konkursní správa podstaty, způsobené čtyřletým šílením.

Po neslavném konci německé levice byli správcové konkursní podstaty se všech stran kritisováni. Je pravda, že si za svou bezpáteřnou spolupráci zasloužili svůj konec. Ale dá se také říci leccos závažného na jejich ospravedlnění. Tato levice představovala Německo bez tradice. Spoléhajíc optimisticky na Prusko, baštu republiky, osvědčila svou naprostou nevědomost o bezmocnosti svého vratkého postavení. Neviděla, že mrtví mají více moci nežli živí a že pruská pravice má za sebou staletou souvislou tradici - tradici vládnutí a zastrahování - sahající nazpět až do Byzance. Tato tradice musila demokratické Německo hoditi přes palubu ihned, jakmile splnilo svůj úkol a opět dobylo militaristickému Německu potřeb-

velikou číselnou převahu; neviděla, že tato číselná většina má proti sobě dynamickou menšinu, důkladně poučenou, jak prozíravě a pohotově využívati zbabělosti a nerozhodnosti číselné majority. Krátce levicové politické strany byly v Prusku zbudovány na písku, pravicové však na pevné, tvrdé jílové půdě, ba na žulové skále.

Tomu neporozuměla ani francouzská levice. Domnívala se, že jako ona po prohrané válce prožívala několik kritických let, že tomu v Německu bude také tak, a že je proto nutno ukázati důvěru a trpělivost. Zapomněla, že moderní francouzský stát je majetkem levých a že byl vybudován na jejich ideách a zásadách, zatím co pravicové politické strany žily jen v podnájmu. V Prusku však byla p r a v i c e paní domu. Pruský stát byl produktem jejich idejí a její tradice. Levice žila jen v nájmu a sociální demokracie jen v podnájmu. Celý byt byl zařízen ještě starým majitelem. Na chodbě viselo mnoho obrazů starých předků. Nebylo zde nikde nového duševního majetku a žádných moderních forem, jen starý gramofon si s sebou přivezli. Když jej natočili, hrál staré pochody a pijácké písně. To byla tehdejší situace, z níž se vyvinulo vše ostatní.

Prorokoval jsem neustále německé levici brzký konec, leda že by se byla pokusila včas zmocniti se vlády. Nezmohli se však ani na jediný pokus. V roce 1922 jsem řekl říšskému ministrovi K o e s t e r o v i: „Musíte nyní konečně udělat něco proti lživé propagandě v otázce víny.“ „Nemožno, nemožno, právě naopak musíme nacionalistům v tom povolití, nemůžeme teď potřebovati konfliktů.“ Tak se mluvilo při každé příležitosti až k těm pancéřovým křížníkům!

Neudržitelné a prolhané na tom však bylo, že přes rostoucí sílu nástupu zprava, prohlašovali nedůvěru ciziny za neopráv-

* Revolucionáři z roku 1792 říkali: „Jeme vlastenci.“ Revolucionáři z roku 1918 si dali líbit, že pravicové kruhy stanovily, co je vlastenecké. Revolucionáři současní uslovali horlivě o to, aby dostali dobrou známku od zástupců zaslepeného vlastenectví, které zavinilo obě světové války.

něnou a odvolávali se na „naprostou mírumilovnou majoritu německého národa“. Ano, tato majorita byla tak mírumilovná, že ustupovala bez nejmenšího odporu, krok za krokem, před bojovnou minoritou. A právě tento fakt stále více znepokojoval Francii...

Legenda „o dvojím Německu“ existovala příliš dlouho a uváděla sousedy v omyl. Zajisté existovalo obojí, právě tak jako v přírodě jsou vlci a beránci. Omyl tkví jen v tom, že se věří, že by beránci mohli tvořit protiváhu vlkům.

OBOJAKÁ NĚMECKÁ HRA V ŽENEVĚ

„Zahraniční politika zůstane vždy uměním hrát s neproniknutelnou maskou, zastírající silnou vlasteneckou vůli a s ukrytými kartami.“ (Der Tag, 26. května 1928.)

Když Stresemann dosáhl moci, nastal okamžik, kdy pravicové kruhy, povzbuzeny úspěchem vlasteneckých spolků, odhodlaly se přejít k agresivní politice. Stresemann sledoval tytéž cíle, ale měl správnější představu o skutečných mocenských poměrech. Zároveň chtěly hospodářské mocnosti znovu vydobýti světová tržiště a dávaly přednost tomu, aby konflikt byl odložen, aby si předstíraným pacifismem získaly další ústupky. Stresemann tomu říkal: „Finassieren“. Byl v Ženevě slaveným státníkem německé obojaké hry. Všichni specialisté Společnosti národů byli bezmezně nakloněni Němcům, neboť Německo operovalo nyní proti vítězům pacifismem ve velkém. Nikdo nepozoroval, že se v Ženevě dělala jen berlínská politika, místo aby se v Berlíně prováděla ženevská politika - a že Locarno mělo jen učinit průlom pro nástup ducha pružné Postupimi.

Byl Stresemann „Evropanem“?

Bismarck se tázal jednou, když se mu někdo zmínil o protestu Evropy: „Co je to Evropa?“ Stresemann věděl velmi dobře, čím je „Evropa“ novému Německu: zařikavadlem, kte-

rým má být Evropa klamána. Naprosto nebyl Evropanem. Byl a zůstal německým nacionalistou, kterému byla Evropa úplně lhostejná. Myslel po celý svůj život čistě mocensko-politicky a věděl velmi dobře (jak to leták německé národní strany v Hannoveru výslovně konstatoval), že německý program revise není možno uskutečnit bez konečné „osvobozovací války“. Dorozumivací politikou nerozuměl nic jiného, než že sousedé budou po nějakou dobu tak rozumní, že sami vydají pokojně to, co jim dosud nemohlo být násilně vzato. V dorozumění s ním se německý nacionalismus přikrčil a na čas mlčel, aby nevzbouřil neopatrné důvěřivce na druhé straně. Když se však podařil poslední tah, a Stresemannovo posláni skončilo, spustil hned zase indiánský pokřik těch, kteří se nikdy nezměnili a ničemu se nenaučili. Stresemann byl jen nejnadějnějším zástupcem německé falešné hry, jejíž trik byl v tom, že Němci přijali pacifistické ideje Západu, aby jich zneužili pro opak, totiž pro obnovení německé moci.

„Il nous a roulés“ (přelstil nás) řekl C l e m e n c e a u. Objektivně byla jeho politika velkým podvodem spáchaným na současnicích, ač si to snad ani sám neuvědomil. Náležel politiky skrz naskrz i svou metodikou do světa lišáků a vlků. Soudě podle účinku byl to však podvod, bylo to zneužití pacifismu k vydírání ústupků, jejichž protihodnota spočívala na klamu a které byly poskytnuty za předpokladu, jenž se nikdy nesplnil.

Proto také neznamenal jeho odchod ztrátu ani pro skutečné blaho Německa, ani pro evropský mír, nýbrž sjednal spíše znovu možnost vyjasnění situace. Po něm přišli páni, kteří neřekli „Locarno“, když myslili „Postupím“ nebo „homole cukru“, když měli na mysli „ocelovou přílbu“. Bylo dobře, že včas vyšlo hluchně a děsivě najevo pravé smýšlení a skutečné mocenské poměry a že se ukázalo, že se všichni oddávali iluzím, že Locarno bylo jen uspávacím prostředkem a že ke skutečnému dorozumění bylo zapotřebí splnění docela jiné předpoklady a podmínky, než namlouvali sobě i jiným v oranžovém háji locarnském.

„Ve skutečnosti“, napsal hrabě St. Aulaire ve „Figaru“ - pod titulem „Stresemann, dobrý Evropan“ - „byl Stresemann odpůrcem Evropy par excellence. Byl oddaným služebníkem novogermánského ideálu. Hlásal vnitřní pořádek, aby mohl vyvolat nepořádek v zahraničí. Věnoval se vybudování nového Německa pro zničení Evropy.“

BRÜNING, KATOLICKÝ PRUŠÁK

V Berlíně se říkalo: „Jaký je rozdíl mezi Brüningem a houslemi?“ Odpověď zněla: „Obé se drží zleva a hraje se na ně zprava.“ Brüning byl posledním zaměstnancem fasádní politiky. Dosazen velkopřumyslem a armádním velitelstvím, podobně jako Michaelis za světové války, byl právě tak šlechtěného smýšlení a právě tak bezvýznamný. Typický popruštělý katolík, jenž s úžasnou důvěřivostí přijímal každé skreslování situace, rozšiřované nacionálním tiskem, a pak je zase dále poctivě, autoritativně a v dobré víře šířil. Možno jej omluvit velmi obtížnou situací. Měl bojovat pro německou rovnoprávnost v době, kdy nedůvěra ciziny k Německu pro nacionalistický vývoj rychle vzrůstala; podstatně k tomu přispíval i německý způsob nazírání na problém reparační.

Při odzbrojovací konferenci, konané za jeho kancléřství v Ženevě, napsal Vladimír d'Ormesson ve „Figaru“ článek, kterým podal také znamenitou kritiku falešného pacifismu, zavírajícího oči před skutečností: „Není zapotřebí dlouhého pozorování, abychom viděli, že všechno, co se děje na odzbrojovací konferenci, působí dojmem, jako by tam úplně ignorovali existenci skutečného Německa. Nevidí podstatných skutečností, rozhodných pro přítomnou situaci, nevidí ani fikce o odzbrojení říše, ani vůle, která - s odvahou každým dnem stoupající - prohlašuje svůj úmysl, že znovu vyvolá světový požár, jakmile si k tomu jen opatří prostředky. Nevidí horečné přípravy těchto prostředků, zatím co obranných sil Francie pomalu ubývá a nastává nebezpečí obráceného poměru sil. Neslyší nehorázná hesla o rovnosti ve zbraní, když v citech jsou

takové rosdly. Na jedné straně Francie s opravdovou vášní pro mír, na druhé straně Německo, opojené dychtivostí po odvetě.

Vědomé zavírání očí před všemi podstatnými fakty porušuje ženevskou diskusi. Staví ji na nepravdivý základ a pod titul, který přímo zneužívá důvěru a činí z ní záclonu pro pruský militarismus.“

Ostatně si přiznejme, že úkol německého státníka oněch přechodných let nebyl záviděníhodný. V celé ženevské politice oproti Německu byla od počátku velmi těžká zásadní chyba. Chtěli udobřit nacionální Německo a podporovati jeho levici tím, že ji přizvali k mezinárodní spolupráci (coopération internationale). K tomu směřovalo také přijetí Německa do Společnosti národů. Toto přijetí bylo překotné a plné rozhořčujících protikladů. Německo se stalo členem Rady a při tom bylo přece kontrolováno Společností národů, zda plní loyálně mírové smlouvy. Situace byla neudržitelná a hnala Německo k nesporně logickým požadavkům rovnoprávnosti. Tyto požadavky však byly v rozporu s jeho opravdu výjimečným postavením, které se dosud nezměnilo a jež bylo důsledkem světové války. Jedno nebo druhé! Německo mělo být přijato do Společnosti národů až po splnění všech svých závazků. Právě tehdejší předčasný vstup do mezinárodního zastupitelstva národů způsobil, že Němcům jejich výjimečné postavení připadalo nesnesitelným a těžce zmátlo celou zahraničně-politickou orientaci německého národa. Kdo stojí pod policejním dozorem, nemůže být přece zvolen do policejní komise, aby při tom neztratil duševní a morální rovnováhu. Tato politika byla mezinárodním břídilstvím, jemuž nebylo rovno.

Za rozdvojené a nejasné situace vyžadoval Stresemann na Briandovi ustavičně nové a nové ústupky, aby ukonejšil zuřivé nacionalisty doma. Důvod byl chybný. O tom svědčí výsledek. Každý ústupek přijímali se stále zuřivějšími útoky a označovali za doklad špatného svědomí k zločinně oklamaným a poškozeným.

Nacionalisté říkali: „Nám musíte děkovati za všechny úspě-

Jakékoliv ústupky měly býti s poukazem na tento pokřik a toto štvaní tak dlouho odmítány, dokud by nebyly splněny bez výhrad určité, jasné podmínky. Německo však dosáhlo skutečných úlev za pouhé cary papíru, které měly cenu jen pro sběratele podpisů.

Brüning nepochopil, že cizina začala být syta takové politiky. Byl, stejně jako Stresemann, důvěrníkem německého průmyslu, znova hledajícího cestu na světová tržiště. Jménem tohoto průmyslu mluvil Brüning všude o obnovení důvěry - neodvážil se však nabídnouti politické záruky. O tom napsal francouzský list: „My tedy nesmíme ani prosit o jistotu, že nám naše miliardy nebudou vráceny v podobě granátů?“ Chyběl mu rozhled po světové situaci, ježž upevnění záviselo na poctivém upuštění od snah po násilném řešení. Všechna porušení německých závazků byla by bývala snesitelnější, kdyby se byla politická situace pro světové hospodářství vyjasnila. Brüning tomu nechtěl rozuměti a nemohl ani poskytnouti záruky.

Theodor Wolff napsal: „Německo nerozumí světu a svět nerozumí Německu!“

Nastala hodina, kdy se Německo rozhodlo, že se nadále nezúčastní světových událostí a že se odškodní na východě. To byla hodina Hitlerova.

HITLER A EVROPA

O ŽIVENÍ PRUSKÉ ŘADOVÉ TRADICE

Odpověď na otázku, kdo je Hitler a v jaké logické souvislosti byl jeho zjev s vývojem celých století německého nacionalismu (Meincke nazval tento vývoj: „Od světoobčanství k národnímu státu“) snažili jsme se dáti v různých kapitolách této knihy. Fakt, že chtěl spojit německou přítomnost s prvními začátky pruské tradice, již jsme vylíčili v kapitole o státním Řádu německých rytířů vyplývá z toho, že idea Řádu německých rytířů byla vědomě převzata do výstavby národně-socialistické strany. Za účel měla vytvořiti vůdčí vrstvu, která by podle řádového způsobu života promýšlela a prováděla národně-socialistickou státní ideu, pruský životní názor a všenněmeckou zahraniční politiku do všech důsledků. Dorost byl shromažďován v řádových hraděch na cvičební kursy. Rosenberg, pocházející od Baltu, měl na hradě Marienburku řeč, v níž odůvodnil obnovení staré řádové tradice. Hitler chtěl tuto tradici oživit také v tom smyslu, že přijímal pro celé Německo její akci, směřující k východu.

Stejně jako rytíři sloužili výbojným plánům starého Řádu, směřujícím k východu, měla býti postavena také všenněmecká koncentrace v Evropě do služeb cílů východní politiky.*

Zapomnělo se však, že se od dob rozkvětu Řádu poměry značně změnily, ba že samotný Řád ztroskotal, protože jeho mocenská politika nakonec vyprovokovala odvetnou mocenskou politiku se všech stran. Není také pravda, že by kr-

* „Národní socialismus je myslitelný jedině tehdy, když německá tvář bude obrácena k východu. Je myslitelný jen jako souhrn všech východních tradic nahromaděných během dvou tisíciletí německých dějin. Pravíme, že národně-socialistická idea bude žít ve spojení všech německých území, krajín a sil a v pokračování tradic Řádu, Pruska a východní říše ještě za tisíc let.“ („Wille und Macht“, 1. října 1934, sešit 19.) - Tomu se říkalo boj proti bolševismu!

tisícileté německé východní politiky. Ve Slezsku a na celém Jihovýchodě dělala se vždy docela jiná východní politika - jinak by se Jan Sobieski sotva byl obětoval pro vysvobození Vídně z obležení tureckého.

Tuto zásadní východní orientaci Hitlerova režimu nutno stále zdůrazňovati, neboť z ní se dá vysvětliti celá mocenská politika národně-socialistického vedení, která chtěla zabrániti Západu, aby se angažoval pro status quo na Východě. Není o tom proto sporu, protože Hitler učinil mírovou nabídku Francii, obsahující mlčenlivou podmínku: „Ponecháte-li nám volnou ruku na východě.“*

Hitler byl geometrickým místem, v němž splynulo beze zbytku nejstarší prusáctví s ostatním němectvím ve znamení všenněmectví, jež v rakouském člověku, v důsledku jeho vyhoštění z maloněmecké říše, nalezlo nejnáruživější výraz a jež se Hitlera zmocnilo, když ještě chodil do školy. Čtenář si vzpomene na proroctví Quinetovo (str. 240 a d. a 252): „V Prusku vyvstane muž..“ - Autor by mohl napsati jako motto druhého jednání tato slova: „V Rakousku vyvstane muž..“ Druhý muž chtěl dílo prvního logicky a osudově ukončiti.** To všechno je důsledkem zaniknutí tisícileté, účinné a originální německé myšlenky, směřující nikoli k záchvatu nacionalistických křečí, nýbrž k synthesi evropských protiv, která Němcům otevřela cestu na Východ jediné možným federativním způsobem.***

* Wicknam Steed, jeden z nejlepších znalců Rakouska, poukázal ve své knize o Hitlerovi velmi správně na to, že je nutno posuzovati Hitlera s hlediska hranicářské psychologie Rakušana, který nepochopil smyslu svého spojení s ostatním světem, a proto se obrátil k nejtvrdějším severským žívlům a k tradicím rasy, aby mohl uskutečniti spojení všech Němců ve střední Evropě.

** Prvým mužem byl Bismarck, druhým Rakušan Hitler.

*** Připomínáme zde tyto výroky Hitlerovy a jeho druhů: „Nový mír učiní Německo pánem zeměkoule..., mír opřený nikoliv o palmové vějíře uplakaných pacifistických plaček, nýbrž založený vítězným mečem panského národa, který přijme

Kardinál O. von Rauscher napsal jednou tato proročká slova: „Prusko zasadilo u Sadové staré císařské říši a tím také celé německé ideji smrtelnou ránu; zabitě Rakousko se však jednoho dne strašně pomstí!“

Toto proroctví se splnilo! Pomsta Rakouska za rozbití universalistické Mše spočívá právě v tom, že Rakušan, uchvácen běsem futor teutonicus, ovládl Německo, strhl Prusko a pruskou tradicí postavil do svých služeb. A tím Německo - které mohlo v Evropě žít jen ve znamení universality a jen takto získati přístup na prostranství nutná pro jeho rozpínavost a jen takto překlenouti hranice, jež navzájem oddělují v celé střední Evropě roztroušené příslušníky jeho národa - a konečně celý německý svět ze vzteku a z nesmiřitelné nenávisti

svět do služeb vyšší kultury.“ - „Kdo by si opravdu upřímně přál, aby pacifistická idea na tomto světě zvítězila, musel by se všemi prostředky zasaditi o to, aby Němci ovládli celý svět... Pacifisticko-humanitní idea bude dobrá až tehdy, když si člověk, stojící na nejvyšším stupni, předem vydobude a podmaní tou měrou svět, že se stane jeho jediným pánem.“ (Mein Kampf.“) - „Musíme nalézt půdu pro rasu čítající 100 milionů... Poznání, že německý národ potřebuje území pro svou nynější a budoucí generaci, pakli nemá zahynouti, jakož i poznání, že toto území bude nutno vydobýti nikoli v Africe, nýbrž v Evropě, je jádrem každé německé politiky v příštích stolecích.“ (Rosenberg, Der Zukunftweg einer deutschen Aussenpolitik.) - „Nemá pochyby, že mezi naší nynější bídou a štěstím budoucnosti leží válka.“ (Banse, Die Militärwissenschaft.) - „Budoucí válka proti Francii může jen tehdy býti vedena za příznivých podmínek, když využijeme příležitosti nebo dostaneme povolení, pochodovati na severu přes Belgii a Holandsko, na jihu přes Švýcarsko!“ - „Jak lákavé je pro nás představit si budoucí pád tohoto hrdého a bezpečného národa anglického, který by pak musel poslouchati cizí pány v zemi, již od roku 1066 nikdo nedobyl.“ (Professor Banse, Raum und Volk im Weltkrieg 1932. - Professor Banse byl předním činitelem v národně-socialistických cvičebních kurzech.) - Musíme se jen diviti, že Evropa nepřerušila veškeré diplomatické styky se státem, který ve své nejoficiálnější literatuře rozšířoval takové zbojnické programy.

ke všemu cizímu vehnal do smrtelného konfliktu s ostatními evropskými státy. To je „pomsta za Sadovou“.

SESLÁNÍ DUCHA NESVATÉHO

•
Autora této knihy tázali se často lidé v cizině, jak je jen možné, že člověk s tak prostřední inteligencí může mít takový vliv na světové dějiny. To je právě tak, jako táže-li se někdo, jak bylo možno, že prostí rybáři a řemeslníci - učedníci Ježíšovi - se najednou stali nositeli zcela mimořádného světového hnutí. Existuje seslání Ducha svatého a seslání ducha nesvatého. Rovněž existuje rozvázání jazyků o svatodušních svátcích v Jerusalemě a rozvázání jazyků nacionálního běsa v berlínském Sportovním paláci. Ale právě proto, že Hitler byl mužem docela prostředním, jenž se úplně oddal duši davu, bez ctižádosti, bez přání, aby hrál osobní úlohu („jsem jedním z bezejmenného davu německého národa“), vyvolil si jej nesvatý duch všenněmecké válce a uvedl jej ve stav posedlosti. Toč Hitlerova psychologie, kapitola z dějin kolektivního šílenství, která je teprve na počátku své éry. O ostatním se dočteme ve Zjevení sv. Jana.

V Londýně tázal se mne při rozmluvě o výhledech německé politiky sir A. Chamberlain, nepokládám-li za možné odvrátiti Hitlera od jeho nemožných záměrů. Řekl jsem mu, že na tuto otázku mohu odpověděti jen indickým příslovím: „Kdo vsedne na tygra, nemůže s něho slézt.“ Řekl jsem mu, že německá otázka v Evropě se zahrocuje v následující přesnou formulaci. Bude-li upuštěno od vojenského provádění německého programu, jež by snad mohlo nastati pod dojmem vzrůstajících obranných opatření ostatních států evropských, pak Hitlerovo Německo vyhlásí světu mír a podrobí si povolna cestou mírumilovného pronikání jihovýchodní Evropou. Odtud pronikne do přední Asie a ohrozí bezohlednou propagandou britské světové zájmy tak, že nakonec přece dojde ke katastrofě. Ať si ostatní svět nečiní iluzí! V tomto případě

že ostatním národům nezbyvá než chovati k německým návrhům, předstírajícím pokojnou spolupráci a doprovázeným vždy ohromnou propagandou, ještě hlubší nedůvěru než k vojenským machinacím a k zřejmým intrikám. A to tím více, ježto v rozhodujících národně-socialistických spisech vždy se doporučuje pomlčeti o posledních cílech a všemožně chytře se přizpůsobiti a dovedně využívatí cizích obtíží a cizích rozporů.*

Kdo se může dohodnouti s divokou bystřinou anebo uzavříti smlouvu se sopkou? Vždyť tito posedlí lidé sami nevědí, co se v měnivém víru jejich dychtivosti v příští hodině dostane na povrch anebo co v rozničeném národě i proti jejich vůli stane se najednou národním programem. S hlubokou znalostí německé mentality napsal René Benjamin ve své knize „Les Augures de Genève“: „...Jeho loyality, jeho vůle, jeho rozum, jeho pracovní schopnost, vše je stráveno plamenem, vyšlehlým náhle z hloubky jeho ‚Já‘, z posledního tajemství jeho temperamentu, jeho dědičnosti, úžasné záhadného osudu jeho národa. Smlouvy, pakty, diskuse, opatření bezpečnostní, koncese, to všecko pozbývá platnosti před tímto živelním zjevem. I kdyby všichni Němci společně v nesmírném národním chóru a s největší upřímností složili přísahu, že se nadále budou chovati jako jehňata - jaká záruka byla by dána předsevzetím, když přece proti jejich vlastní vůli se z nich najednou z tajemného donucení stávají vlci?“

Kéž by všemohoucí Osud promluvil s německým národem a budovu jeho šlenství rozmetal do posledního kamene!

* Nic není tak nesnesitelné, jako když tito lidé, kteří dobře vědí, že podstata jejich programů se nedá uskutečniti jinak než válkou, mluví řečí civilisovaného světa o míru a o pospolitosti národů. Člověk má podobný dojem při pohledu na jejich fotografické snímky, na nichž se přívětivě usmívají, jako by se usmívali lední medvědi.

SOLIDARITA OBOJÍHO NĚMECKA

Německý časopis uveřejnil před několika lety snímek vůdce Ocelových přílbic (Stahlhelmu), Seldteho, při projevu k jeho četám. Není to mluvící, ale řvoucí člověk. Řvoucí proto, že prolhaným štváním připisuje Francii útočné plány proti Německu. Pravdou však bylo, že se pod dojmem německého vojenského opojení konečně probrala ze svého pokojného spánku a počala opevňovati své hranice. Seldte vykřikoval, že všecko území, jež kdysi bylo německé, musí být Němcům vráceno. Když jsem viděl tuto nafoukanou tvář a četl o nekonečném třesnutí vlajek a slavnostních maršů „ocelových chlapců“ a jejich obdivovatelů, řekl jsem si, že tak jako se německá duše obdivuhodně rozvíjí a rozkvétá v Dürerově umění svou zbožnou vroucností nebo v Bachových kantátách, s jejich nesrovnatelnou ukázněností všech citů a rozplýváním vlastní osobnosti v nesmírné šíři Kristově s pevnou nadějí na věčnou spásu - tak odporně a uboze se křiví a mizí, jakmile na ni dopadne jiskra nacionalismu. Pak všechno, co je v ní vznešeného, strhne do pathetických služeb úzkoprsosti a nadutého nacionálního sebeuctívání.

„Manifest devadesáti tří německých intelektuálů“, který zděsil celý svět, je největší záhadou novopohanského vývoje. Jak vysvětliti nepochopitelnou solidaritu, která pozvolna a stále vroucněji spojovala německého duševního pracovníka s rejdy velkopruské nestvůrnosti a se starým, znovu vzkříšeným teutonským barbarstvím?

Hölderlin označuje na konci „Hyperionu“ Teutony za „odvěké barbary, kteří vlivem masa a vědy, ba i náboženství se stali ještě barbarštějšími a do kostí zkaženými pro blaho svatých Gracií...“ Kdo ví, zda by Hölderlin v roce 1914 nebyl také podepsal manifest devadesáti tří intelektuálů?

Kdo vybudoval široký most mezi duchem a jeho negací, mezi německou kulturou a novoněmeckým barbarstvím? Byla to německá filosofie - Kant, Fichte, Hegel - byla to touha hlu-

bokého, vážného Němce, tónoucího v subjektivismu, aby se zachránil na pevnou zemi normativních, obecně platných zásad.*

Měl jsem často příležitost pozorovat mezi velmi vyspělou universitní mládeží tento pozoruhodný a zcela zvláštní vývoj a pokoušel jsem se objasniti jej cizincům, u nichž se setkával s pouhým farisejským odsuzováním Němců bez jakéhokoliv porozumění pro celou tragiku a složitost této zrady vzdělanců. Zjev nacionálního Německa dá se pochopiti jen tehdy, když psychologicky správně osvětlíme splynutí německého idealismu se zájmy německého státu a jeho politiky a s celkovou nacionální materialisací německé duše. I jiní národové zakusili takovou materialisací. V německém národě nedošlo až k chorobnému blouznění proto, že by Němec byl materialističtější nežli ostatní národy, nýbrž proto, že se u něho duševní vypětí od určitého okamžiku vybiló ve hmotné (Wagnerův Wotan) a národněstátní oblasti a vytvořilo idealisticky odůvodněný militarismus a kult státu. Němci byli zcela zvláštním duchovním způsobem získáni pro stát. Stát byl těžce nabit německou metafysikou a totalitou a proměnil se takto jako Jehova ve Starém zákoně ve sřražící oheň. Celá německá poesie a hudba je prolnta duchem národním a národní pospolitostí a vše, co nemá hranic, stalo se Němcům součástí státního života, a nafouklo vše co je prosté, přirozené, administrativní. Ba zveličilo i podřadné - totiž kolektivní životní formu, jež má přece býti jen vnějším prostředkem pro naše lidské zdokonalení - až k nejvyšším hodnotám a k bezmezným nárokům. Nakonec se stala srážka postátněného absolutního ducha se skutečností každé cizí existence nevyhnutelnou.

Udivený svět, jenž byl touto strašlivou srážkou probuzen ze sna, tázal se polekán: „Kde zůstalo Německo Goethovo, Bachovo, Beethovenovo?“ Odpověď zněla: Starý orchestr nezmižel, obdržel pouze nového kapelníka a hraje nyní Hohenfriedberský pochod...

* Kdo sleduje vývojový postup Kantovy ethiky, setká se už tam se snahou, někdy téměř umělkovanou, aby citovou změť umocnil na všeobecně platné normy.

zůstal naprosto nedotčen těmito změnami. Četl v zákopech u Douaumontu francouzský životopis sv. Terezičky z Lisieux a byl rozhodným stoupencem mých názorů. A na něm bylo viděti, že shora vylíčené poblouznění ducha se objevilo jen tam, kde myšlení a svědomí už nebylo ovládáno hlubokým a universálním křesťanstvím.

Mnoho z mých nejlepších žáků padlo u Verdunu a ve Vogésách. Kdykoliv přijeli na krátkou dovolenou, navštěvovali mne a odhalovali přede mnou své nitro. Nahlédl jsem tak do hloubky toho zcela zvláštního vývoje, který činil z německého idealisty oddaného zaprodance prušáctví a z bytostí duchovních nerozlučné spřežence zlého ducha. Jeden žák mi napsal: „Rozhodující zůstává vždy vůle k oběti a nikoliv účel oběti... a tak jsme zpívali v novém smyslu staré písně vlastenecké.“ Byl to kantovský pojem povinnosti, jenž překlenul rozpore mezi tím, po čem jejich duše toužily, a jejich válečným osudem. Prastarý náboženský duch oběti, čerpaný z křesťanského životního pramene, mocně vytryskl v německém srdci; potom však vyvětral a rozbledl pro nedostatek podstatné potraviny v abstraktní idealismus a v neurčité přání obětavosti něčemu vyššímu. Starý německý pud části po celku, útěk od partikularismu k universalismu • vtěsnil se nyní do formy nacionálně-státního obzoru! Vše, co kdysi rozněcovalo Waltra von der Vogelweide touhou po universální říši, vydalo se nyní dobrovolně v plen velko-pruskému státu a jeho vrchnímu vojenskému velení.* Metafyzický prvek se vyžil smrtí pro Fálkenhayna a Ludendorffa. Francouzi musili bojovat u Verdunu s Kantovou filosofií.

* I za nejhmotnějšími německými cíli a za slavnostní vášností, se kterou byly prohlášovány, vězel vybledlý zbytek staré touhy po světové odpovědnosti, avšak smutně zvrhlé v pouhou sobeckou vůli k moci. - Jako když se vlny přílivu převalí daleko přes pobřeží, pěnivě zaplní důlky v písku, ve kterých si hrály děti, chvíli v nich divoce zavíří, nakonec však vsáknou pomalu v písek, zanechávající jen několik bílých vloček pěny.

Kant by byl bezmála dobyl Verdunu - kdyby se mu najednou nebyla postavila Panna Orleánská, jež se ukázala silnější...

Manželka německého důstojníka **Margareta Susmann von Bendemann** napsala později v „*Neue Zürcher Zeitung*“ (č. 343 r. 1921) posudek o knize „Válečné dopisy německých studentů“, který se kryl úplně s mým vlastním pozorováním a výkladem. Práví se v něm: „Po staletí zeje v dějinách německých trhlina, kterou způsobil duch Lutherův, jenž dovedl náporu sil, rozpoutaných jeho vlastním učením o spáse, čeliti jen požadavkem úplného podrobení se vrchnosti jakéhokoliv druhu a směru duchovního. Německo doplácí po staletí a dodnes na následky učení, že svoboda ducha a vůle nemají co činiti při vytváření zevních podmínek života, že v tom směru je nutno jen mlčet a sloužit vyšší moci.“

Německému člověku byla do budoucna odňata odpovědnost za jeho vnější dějiny a na její místo postavena slepá poslušnost...“

Autorka líčí dále, jak se v německé idealistické filosofii - tedy abstraktním účinkem subjektivismu na německého intelektuála - německý duch stále více odpoutával od skutečnosti a svými křídly stále více ji zastiňoval, jak nepozoroval, že realitu nechává ležeti ladem a bez užitku, až mu konečně zmizela v temnotě vzrůstající beznadějnosti. Tento rozpor se stále více rozšiřoval. „Vnější a vnitřní se od sebe rozpoutávalo s rostoucí silou. Jak byl vnitřní svět německého intelektuála při vypuknutí války vzdálen skutečnosti, to si jiný národ nedovede ani představit.“

Fakt, že všichni tito snilkové se tak úplně ztráceli v příšerné skutečnosti války, vysvětluje autorka tím, že v nich ožila náhle Kantova mocná rovnice povinnosti a svobody: „Všichni byli podobni bludným rytířům svatého Grálu, kteří se vydali na cestu za Nejsvětějším, ale zbloudili a zahynuli.“

Toto z kořenů vyvrácené, idealistické Německo musilo padnouti za oběť Hitlerovi právě tak, jako se při vypuknutí první války stalo obětí vrchního velení armády. Mladí muži se účast-

nilí horlivě poprav dne 30. června 1935. - Vzhledem k politice držitelů německé státní moci neplatil ani zákon svědomí, ani jiný zákon, ani ethos, ani osobní cit odpovědnosti, ba ani nejtajnější vnitřní rebelie. Zajisté všeobecně nebezpečný duševní stav. Svět s ním bude ještě mít mnoho práce!

Rozhodující vinu na odduchovnění německého člověka měla jistě německá filosofie 19. století. Naplněna zpupně neplodnými abstrakcemi domnívala se, že křesťanství je překonáno, a živila vnitřní život německé mládeže kameny místo chlebem. Celé 19. století je vyplněno touhou duše, kterou Bůh a Kristus stále více opouští, aby se zahleděla na pozemské náhražky za ztracené nejvyšší štěstí. Skoro ve všech Schubertových písních zaznívá hluboká vroucnost, která sešla na scestí pozemské lásky. Několik desetiletí později zabloudila tato vroucnost do zbožňování státu a národa. Už Plato se ve „Faidrovi“ zabýval zradou duše, která zapomněla na svůj věčný život a na svůj posvátný úkol, aby se vztahem k němu utvářela pozemský život, a proto vnáší do pozemského dobra všechnu svou pobloudilou touhu po věčnosti. Německý člověk prožil selhání duše zvláštním způsobem a tím lze také vysvětliti jeho děsivou přepjatost ve zbožňování kolektivních model. Osudné bylo, že příklad duchovních vůdců národa v tomto přehodnocování hodnot a cílů strhl také celek národa do kolektivního opojení a bezvýhradného, účinného souhlasu. Bylo to tím snazší, poněvadž pruský stát, předmět této bezmezné oddanosti, projevil už od počátku, jak jsme ukázali, ve své vnitřní správě, v pořádku a v kázni tak vysoké mravní vlastnosti, že tím mnoho lidí oklamal o propastné nemravnosti své politiky zahraniční.

Solidarita slušných a neslušných živlů, rozumných lidí i šílenců, v německém národě, která je cizině tak nepochopitelná, vzrostla ještě po válce vlivem německé propagandy. Přímou udivovalo, jak skoro každý člen demokratického Německa za svého pobytu v cizině se propůjčoval k tomu, aby ve smyslu hesel této propagandy pracoval pro předčasné obsazení Porýní, pro víru v pravdivost úplného odzbrojení Německa, pro připo-

jení Rakouska a pro víru v důvěryhodnost své vlády, ačkoliv všichni jistě věděli, že tato důvěryhodnost neexistovala a že byli povinni říci pravdu nebo se aspoň stydět a mlčet. Vynikající německý protestant, který v cizině požíval zasloužené důvěry, pozbyl jí úplně, protože „zaslepen přemrštěnou láskou ke svému národu“ ustavičně usiloval o smířlivost, k níž chyběly předpoklady, jak snad nyní dodatečně uznal.*

Ještě jeden důvod třeba uvést pro tento nekritický souhlas Němce s tehdejšími držiteli moci. Nazývalo se to krásnými slovy „národnostně spolehlivý“. Jako by nepodplatitelný charakter nebyl nejspolehlivější! Po úžasných spoustách třicetileté války šlechta a její úředníci s velkou prozíravostí a oddaností zachránili státní pořádek před chaosem. Lid se dal povolně vésti podle Hegelovy definice: „Lid je ona část národa, která neví, co chce.“ Odtud ono zbožňování „odborníků“. - Všechno se tedy spojilo, aby národ byl slepě vydán svým vůdcům. Lehkověrnost lidu přispěla k tomuto vývoji věcí!**

* Proti mému úsilí, aby se otevřely oči cizině i německému národu, uveřejnil dotyčný protestant v roce 1928 slova, která přílehavě charakterizují chtěnou lehkověrnost: „Patří k tomu taková směs puntičkářství a nechápání skutečnosti, s jakou se setkáváme u F. W. Foerstra, jestliže někdo ještě dnes shání doklady, které mají u dobromyslných i u zlomyslných lidí na obou březích Rýna posílit víru, že ministerstvo Říšské obrany je střediskem nového zbrojení Německa.“

Nebylo snad právě ministerstvo Říšské obrany střediskem nového zbrojení již od počátku, a zvláště po konferenci v Locarnu?

** Symbolická zkušenost, ba někdy i symbolicky pojatý obraz skýtá často psychologicky hlubší pohled než dlouhé výklady. Uvedu zde dva symbolické výklady k tomu, co bylo uvedeno. Po válce proti bolševikům. Po revoluci podařilo se postavit generála této armády von der Goltze pod kontrolou vojenské rady. Předseda této rady mi vyprávěl: „Odvážil jsem se jednou zrušit denní rozkaz generálův. Za čtvrt hodiny vstoupil do mého pokoje, rozepjal plášť, ukázal na své řády a vzkřikl na mne: ‚Vy se odvažujete rušit rozkaz pruského generála?‘ Přiznávám se s hanbou: tři století německé poslušnosti způsobila, že mi srdce spadlo do kalhot a já ustoupil.“

V otázce odpovědnosti za válku je zajiště velmi důležité, aby bylo jasně odděleno tvrdé a měkké, vládnoucí a sloužící Německo. Ale nesmíme zapomenouti, že ten, kdo se pod tlakem slepé poslušnosti dá zaplésti do těžkých hanebností a ani pak neprojeví zděšení, nemůže býti zproštěn viny před Bohem ani před lidmi.

„Wer auf die preussische Fahne schwört, hat nichts mehr was ihm selber gehört“ (Kdo přísahá na pruský prapor, nemá už nic, co by bylo jeho vlastnictvím), tak zpíval Walter Flex na východní frontě, kde později padl pro Prusko, které o něco později za pomoci obětavé smrti Waltera Flexe pohlcovalo celé země, které mu nepatřily. Není přímo otrásající tento zjevný rozpor mezi duchem, který pro stát bez rozpaků všechno obětuje, a ohavným zneužitím, které stát s ním provádí?*

* Totéž se stalo celé německé levici... Druhá symbolická ilustrace: Dlouho před válkou přinesl „Simplizissimus“ tento obrázek: matka leží na smrtelném lůžku. Syn, který jde na karneval, řekne u dveří: „Maminko, kdybys snad dnes v noci zemřela, nezapomeň vyšroubovat žárovku.“ Když odešel, řekla matka: „Ach jak je hodný, myslí na všecko.“ To je symbolické pro obojí Německo: cynické, chladné, přímo za svým cílem jdoucí Německo a nekonečně důvěřivé, které je poslušně ke všemu ochotno a dá se bez odporu vésti na porážku. Bez tohoto jako z vosku měkkého Německa nezískalo by ani ocelově tvrdé Německo svých velikých úspěchů.

Podstata a smysl velkopruské propagandy spočívaly právě v tom, že pochopila svůj úkol: ospravedlnit politiku násilí, bez skrupulí před počestným, sentimentálním národem. Tuto úlohu obdivuhodně splnil.

Poznámka přešli.

Následuje kapitola „Nový úkol Rakouska vůči Německu a Evropě“. V novém vydání vynecháváme tuto kapitolu, neboť události učinily ji neplatnou. Rakousko nemůže již nikdy hrát úlohu federativně jednotící, jakou mu jeho dějiny určily. Důležité ovšem je uvědomit si, že právě v Rakousku bylo několik uvědomělých mužů, kteří se snažili zachrániti trosky. Foerster píše: „Hrdinný pokus E. Dollfusse, typického usedlíka-Rakušana, jenž se snažil instinktivně zachrániti svou otčinu před nacismem, ztroskotat pro nedostatek právě rakouské ideje. Mussolini zabránil v kritické fázi

To všechno patří též do apokalyptické kapitoly: úděsná směs dobra a zla, výstavby a ničení, kázně a anarchie, obětavosti ducha a vše sňrající samolibosti. Blíží se doba, kdy v chaosu vytvořeném touto směsí pozvolna se zase uplatní síly třídící dobro od zla a kdy bude znova vráceno původnímu svému účelu, nejvyššímu dobru vše, čeho bylo zneužito.

Říšsko-německému vítězství nad Rakouskem. Dr. Kurt von Schuschnigg pokračoval v boji o zachování Rakouska s velkou rozvahou a s imponujícím klidem. Vytýkal jsem mu v prvních letech jeho politiky příliš velkou povolnost k nacionalům. Zapomínal jsem, že Rakousko je už dotčeno orientem, kde se vítězi spíše pasivitou než aktivitou." - Jeden z nejlepších rakouských Němců, v němž se všecko rakouské vyvinulo v řízné jasnosti a přesnosti, jež nestrpí klam, byl K. Tschuppig. Napsal: Nikdy by se nemělo zapomenouti, že v novém Rakousku žije a má žítí staré Podunají - které však nikdy nebylo „německým“ státem. V pojmu rakušanství je víc než němectví. Náležíme jazykově německému světu a zúčastnili jsme se jeho duševního života, se kterým nacistické Německo nemá nic společného. Toto úplné odtržení od kdysi společného vlastnictví je rozhodující. Rakušan nemůže dnes vystupovat v civilizovaném světě jako Němec. Nemohu věřit tvrzení několika blouznivců, že v Třetí říši existuje jakési skryté němectví s vlastnostmi, jichž si svět kdysi u jednotlivých vynikajících mužů tohoto národa tolik vážil. Ale i kdyby toto tvrzení mělo jen zdání pravděpodobnosti, nemohlo by Evropana přesvědčit, že národ, čítající 65 milionů, byl barbarizován proti své vůli. Němec bude ve světě posuzován podle toho, jaké je Německo. Rakušan však musí důvodně zdůrazňovat svoji zvláštní povahu, a to čím se od Němce odlišuje, v čem je jeho povaha protikladem povahy německé. Pojem „rakouský“ je tak nesporný, že nepotřebuje vysvětlení. Věta „Jsem Rakušan“ říká světu mnohem více než udýchaný výklad: „Jsem Němec, ale...“. Není naší vinou, že jméno Němec dostalo tak strašlivý zvuk v civilizovaném světě." - V poslední kapitole tohoto oddílu dokládá Foerster, že restaurace Habsburků byl neuskutečnitelný sen.

TRAGIKA NĚMECKÉHO KŘESŤANSTVÍ

Tragiku německého křesťanství můžeme srovnati s tragikou německých Židů. V obou případech jde o tragickou vinu. Obojí podlehl pokušení, aby spolupracovali a věnovali příliš velkou přízeň nové německé „Realpolitik“. - Morální theologie mluví v takovém případě o nezřízené lásce, t. j. o lásce bez pevné a jasné hierarchie duševních statků. Vrhli se sami v záhubu jen ze sympatie pro vzestup moci německého národa a pro skvělé vlastnosti, které se uplatňovaly při tomto vzestupu. Se zděšením a příliš pozdě zpozorovali, jakým mocnostem dali své požeňování, čemu otevřeli brány, jaké překážky odstranili tím, že se zřekli vážného mravního odporu. Nedočkali se za to vděku! Právě naopak! Všechny jejich služby, opouštění všech vlastních, lepších tradic, všechna jejich zaslepená agitace v cizině pro důvěru v nové Německo, jehož poslední úmysly už dávno vzbuzovaly nejhlubší nedůvěru v ostatním světě, na všechno se zapomnělo. Za to však jim zaúčtovali a jako za nesmazatelnou národní vinu odplatili i za ono minimum kritiky a odlišného smýšlení, kterého se odvážili. Jasně vidíme tuto tragiku v životě Ballinové a Rathenauové. Oba, vzdavše se mravního úsudku o vývoji německé moci, se téměř zcela „odžidovštěli“, ale oba se tím nebo oním způsobem dožili toho, že všechny oběti - dokonce i zrada jejich vlastního, lepšího přesvědčení - byly marné. Nastal okamžik, kdy se jim dostalo posledního kopance a kdy se ukázalo, že věnovali svou sílu a inteligenci Německu, které neučinilo nic, než že promarnilo své dědictví duchovní a mravní a zaměnilo idealismus za nejubožejší bezduchost a krátkozrakou politiku násilí. Podobný byl osud německých křesťanů. Také oni vydali na pospas německému nacionalismu, z titulu vlastenectví, mnohem více, než směli. Ba, právě oni zavinili svým souhlasem s jeho nejhoršími činy a s jeho nejdivočejšími důsledky ve světové válce, že tak úplně a s tak dobrým svědomím mohl ovládnouti celý německý národ. Pozdě poznali vnitřní podstatu jimi zhýčkaného a příliš často hlučně oslavovaného vzestupu Německa k

„národní velikosti“. Poznali konečně, že to, co ctíli jako „vzestup křesťanského Německa“, nebylo nic jiného než dobře zahalený triumf Antikrista, o němž se praví v evangeliu: „Oklamé i vyvolené.“ Křesťany v Německu i v cizině mýlilo, že tolik německých a křesťanských ctností slouží německému a nekřesťanskému vývoji, že tolik skvělých vlastností vysoce nadaného národa dává se zneužívatí zlem. Neboť v tom je právě tragika novoněmeckého vývoje, že - jak jsme ukázali v naší úvodní úvaze - křesťanství stojí ve službách Antikrista, mravnost ve službě nejhlubší nemravnosti, duch ve službě zlé bezduchosti, pořádek ve službě anarchie a organizace ve službě desorganizace Evropy. To však souhlasí úplně s apokalyptickým viděním, podle kterého vláda kolektivního zvířete dovede zmámiti i vyšší duševní síly, ba i křesťanské ctnosti, a zapřáhnouti je do káry svých bezbožných cílů. Proto dočasný triumf nižších mocností je možný právě jen takovým ohromným podvodem. Světodějná vina křesťanů je, že se stali hlavními nositeli tohoto velkého podvodu. Podlehli nezřízené, křtem nezušlechtně lásce k vlastnímu národu a proto v nich otupěly síly křesťanského rozlišování mezi světem přicházejícím zdola a světem přicházejícím shora. „Nevíte, čího ducha máte.“

Tato tragika německého křesťanství, tragika jeho solidarity s pruským politickým pohanstvím (nebo lépe řečeno s divočstvím, neboť antika si zachovala alespoň jakousi posvátnou hrůzu před neviditelnými mocnostmi) projevila se u obou vyznání úplně odlišně. Katolicismus se po založení třetí říše zprvu prudce utkal s vládnoucí mocí. Svého mluvčího měl v osobě Kettlerově, který jasnovidně rozpoznal a správně ocejoval zásadní politickou nemorálnost pruského ducha. Německý protestantismus byl však hlavním zastáncem odluky politické činnosti od náboženství a od mravnosti a upravil křesťanství pro mocenskou potřebu pruského císaře. Proto mohl tento císař užití v politice bez výčitek jakéhokoliv prostředku a býti přitom přece nejvyšším biskupem evangelické církve. Lutherovo prohlášení - které německý protestantismus ostře oddělilo od kalvinismu - že politika je svět-

skou záležitostí, stalo se směrnicí pro celý další vývoj poměru německého protestantismu k německé politice.

Je velmi příznačné, že pruský držitel moci jako protektor evangelické církve (proto se také po založení říše mluvilo přímo o „evangelickém císařství“) stával se pomalu v jistém smyslu (jak tomu bylo ve středověku v poměru mezi církví a císařstvím) předmětem kultu jakožto Bohem daný činitel pořádku a pozemské péče o dobro evangelické věci. Stal se téměř theologickým pojmem a platil ve své úřední činnosti za nedotknutelného.* S tohoto hlediska nebylo v politice nic nemravného. Činy, které soukromá morálka hodnotí jako nemravné, byly s tohoto stanoviska nutným prostředkem k obraně pruské moci a jejího vznešeného poslání, zavést pořádek na tomto hříšném světě. Kdo si vzpomene na bezvýhradnou solidaritu německých evangelíků se světovou politikou říše a s jejími válečnými metodami, vzpomene si také, jak byli tito lidé až chorobně citliví ke každé politické kritice. Jejich city pro pruského císaře byly zřejmě podstatnou součástí citů náboženských a vyplývaly z jakéhosi radikálního pesimismu ke všem věcem tohoto světa. Pacifisté tohoto zabarvení neuznávali zhoubnou moc hříchu na světě. A to se jim vytýkalo právem, neboť tentýž vliv hříchu působí i v oboru styků obou pohlaví, a přece se nebude žádný křesťan odvolávat na moc hříchu, aby ponechal bez boje volné pole jen řádění přirozených pudů.

Dnes poznali a zakusili němečtí protestanti, proč se proti nim a proti jejich náboženským názorům obrátila zcela důsledně politika ďábelských sil, k jejichž odpoutání dali bezvýhradný svůj souhlas. Je-li pánem Wotan, pak nesmí být ani v rodinách uctíván Kristus jako cíl spásy. K této tragice německého křesťana náleží však také, že nevidí logickou sou-

* Paul de Lagarde pravil ve svých německých spisech: „Za záclonou posvátné lásky k evangeliu udělali ze státní všemohoucnosti popraviště svobody a cti.“ Odsuzoval pojetí státu, vyšlé z ponanského Říma, které nemá tušení o nesmírné ceně osobnosti.

vislost zřetelně existující mezi nacionálně-socialistickým ohrožováním křesťanského vyznání a mezi bezcharakterním přizvukováním křesťanů k novodobému vývoji německé reální politiky.

Moderní francouzská kniha B e n d o v a: „Zrada vzdělanců“ je hodně čtena. Zradu spatřuje autor v tom, že se vzdělanci utopili v politice, místo aby zůstali věrni světu ducha. Pokud se Německa týče, bylo by možno napsati knihu o zradě vzdělanců ve zcela jiném smyslu. Němečtí vzdělanci svým zbožňováním politického pěstního práva zavinili to, co Nietzsche nazýval „exstirpací německého ducha německou říší“. Tento zjev ve svých posledních důsledcích nutně dospěl k názoru, že křesťanství je velký blud, který se staví osudně v cestu reálné politickému vývoji člověka. Jen tak lze chápati i výplod profesora B e r g m a n n a (Lipsko), který pádně ilustruje logiku Wotanovu v boji proti Kristu a příslušné přehodnocení hodnot v německých dějinách: „Jak velkým a mocným bylo by Německo, kdyby nebylo nikdy poznalo náboženství padlého člověka, kdyby jeho císařové nebyli musili jíti nikdy do Říma, aby se tam dali korunovati, kdyby se jeho rytíři nebyli dali svěsti ideou křížáckých válek, aby osvobodili svatý Hrob, a kdyby Luther nebyl musel jíti do Vormsu, aby se odpovídal před universální a Němcům nepřátelskou církví. Dejme tomu, že by byl místo Karla Velikého zvítězil V i d u k i n d a že by posvátný dub nebyl skácen Bonifácem, nýbrž Bonifác posvátným dubem - pak by se dnes prostíraly naše hranice až na Sibiř...“

Pro tuto zradu vzdělanců je nejcharakterističtější skutečnost, že filosof F i c h t e, místo aby byl pochopil a bránil duchovní podmínky státu, napsal raději obranu Machiavelliho. Jeho zkušený a hluboký rozum dovedl prý „pochopit politickou nutnost, povahu, vznik a úlohu světového panství spíše z dějinných vztahů než ze zásad metafysiky“. Charakteristická jsou slova „lépe než ze zásad metafysiky“. Jako by neexistovalo nic, než volba mezi abstraktní metafysikou a sociologií lancknechta, která ulpívá na hodnocení okamžitých úspěchů

a na nejhrubším materialismu krve a železa. Vždyť v Anglii zkušením státníci, jako Gladstone a John Morley, postavili proti prostým závěrům Machiavelliho právě hlubší pozorování dějinných vztahů a reálně politické hodnocení ethických podmínek státní trvalosti. V Německu jsme znali vždycky jen rozdíl mezi nezemskou abstraktní duchovností a nejapným zbožňováním hmatatelného, mocenského úspěchu. Bohužel právě evangeličtí křesťané zapřeli „politického Krista“, hodili přes palubu všechna ethická měřítka na politiku a hájili tak zv. reálnou politiku proti zásahům křesťanského svědomí. Dopusťli se tím nejtěžší viny, svedše osudně na scestí nejširší lidové vrstvy. Nepatrné výjimky potvrzují pravidlo. Následky jsou zřejmé a nejhorší teprve přijde.

Bohužel, selhal úplně také politický katolicismus vilémovské doby. Právem se říkalo o výsledku kulturního boje, že Bismarck šel tehdy do Canossy. - Ale německý katolicismus šel do Postupimě. Aby nebyli považováni za národně méněcenné, souhlasili úzkostlivě se vším, a nakonec byl i katolický Němec opojen ohromnými úspěchy režimu krve a železa a smířil se s každým porušením práva a s každou násilnou akcí, která směřovala k upevnění těchto bezpráví. I zde platí o německém idealismu slovo Hiltyovo, že se za vlády Bismarckovy sevrkl na obdivování síly a bezohlednosti. Za první světové války předstihla nestoudnost, se kterou časopis „Kölnische Volkszeitung“ (katolický deník; pozn. překl.) hájil německou válečnou politiku a vedení války, a s níž ještě dlouho po válce a proti jasným důkazům popíral, že na Belgii bylo spácháno bezpráví, - dokonce i to, co si dovolily nacionální listy. Katolíci se tehdy provinili mnohem více než protestanti, neboť katolická morálka zavrhuje výslovně a jako blud každý pokus vyjmouti jakýkoliv obor lidské činnosti z platnosti mravního zákona.*

* Protestant Hengstenberg označil jednou smysl svátku Božího Těla těmito slovy: „Je to kus nádhery a vnitřní síly katolické církve, že se svými obřady a slavnostmi opouští zdi kostela, nese Nejsvětější Svátost do života, že svými nadzemskými zpěvy

Německé Centrum bylo osudným neštěstím pro německý katolicismus, protože duchovně zúžilo politické zastoupení katolického křesťanství v Německu. Centrum, usilující především, aby německý katolicismus mohl vstoupiti do vlády a zaneprázdněno úkoly „drobné denní politiky“, stalo se přímo překážkou toho, aby proti politickému materialismu pruských držitelů moci nemohla býti postavena skutečně křesťanská politika. Ze všech těchto pletich vyvinula se pomalu ona podivuhodná mentalita Centra, ono podivuhodné rozdvojení lidské osobnosti. Stránka, nakloněná vnitřnímu životu, byla upřímně křesťanská, druhá, obrácená k politickému životu, byla však dokonale zotročena pruským šilenstvím po moci a důvěřivě se oddávala jeho ohromnému světu lži, snad aniž to tušila. Tak skončila politická role německého katolicismu stejně osudně souhlasem a spoluprací s pruskou mocenskou politikou jako německý protestantismus. Je nepochopitelné, že zástupci obou vyznání, ačkoliv vedli upřímný boj o svou víru, nedospěli ani ke křesťanskému zpytování svědomí, pokud se týče německého vystoupení ve světě, ani k poznání své těžké odpovědnosti za německé odpadlictví, za zhoubný odvrát Německa od universality - která národy spojuje - k německému nekřesťanskému nacionalismu - který národy rozlučuje. A další znak tragiky německého křesťanství je, že se tak ztotožnili s politickými zájmy svého národa, že až do dneška nepochopili Boží dopuštění, které na Německo přišlo a ještě přijde. Že dolehne také na ně a že jim nebudou nic plat-

umlcuje pozemaký šum a neostýchá se postaviti oltáře na ulicích.“ Ano, vskutku toto vynášení Nejsvětější Svátosti na ulici, které neznamená zevšednění Nejsvětějšího, nýbrž posvěcení všedního života má hluboký smysl, který, zdá se, vymizel zcela z paměti mnohým zástupcům katolického života. Církev vynáší oltář na ulici, aby symbolisovala nezadatelný nárok na celý život i na každé „světské zaměstnání“, tedy i na politiku a každý jiný druh styku mezi lidmi. Všechny zájmy musí býti podřízeny věčným zájmům duše a neochvějně pravdě Kristově, a to nejen v zájmu duše, ale právě tak i v zájmu onoho „světského zaměstnání“, jehož nejvlastnější řád a pevnost se hroutí, odloučí-li se od nepsaných zákonů.

na jejich „vyznání víry“, protože se dali svěsti nacionální sebe-
láskou, opojením moci a zbožňováním úspěchu, protože se v ži-
votě politickém přiznávali k Wotanovi místo ke Kristu. Ne-
chtěli viděti, že v naší době se rozhoduje veliký boj mezi Kris-
tem a Antikristem nejdříve v oboru mezinárodní politiky a že
křesťané, kteří podlehli a vydali své dědictví na pospas, dali
se tím i v jiných oborech na milost všem mocnostem, jimž ve
své zaslepenosti otevřeli brány v oboru politickém. Zajisté
byli také jinde křesťané, kteří zradili své křesťanství ve pro-
spěch nacionální války. Ale tragika německého křesťanství ja-
ko zvláštní kapitola „zrady vzdělanců“ tkví nejen v tom, že
jen výjimečně nepodlehly, nýbrž i v tom, že nacionalismus
a militarismus, jemuž se tak bez výhrady oddali,
znamenal doslovně oslavu války, cynický odvrát od vlivů
mravních a náboženských, zjevný pakt s pekelnými mocno-
stmi. - A právě vnitřní duševní souhlas s politickým bar-
barstvím se tak strašně vymstil a bude se ještě děsivěji mstíti.
Němečtí křesťané si sami vychovali své kata-
ny.* Dodnes se neodvážili radikálně vyúčtovat s vnitřní pod-
statou svého poblouzení ani přiznati velikost své zrady. Poli-
ticky jsou stále ještě podstatně spojeni se světem svých pro-
následovatelů a budou se odvolávat k této solidaritě až do
posledního dechu. A právě v tomto duševním stavu spočívá
celý propastný rozdíl mezi německými křesťany a křesťany
ostatních zemí. Podobně i většina vyhnaných Židů tak těžce
srůstá duchovně s cizinou, protože nevidí, oč jde ve světoděj-
ném konfliktu Německa s ostatním světem. Nechápu, že ne-

* V časopise „Tat“ bylo napsáno: „Není zajisté náhoda, že při
oslavě vítězství v Norimberce neměla křesťanská víra žádný vý-
znam... Vedle nacionálně-socialistického řádu neexistuje katolický
společný řád - je možné jen „katolické gheto“.“

To je právě konečný výsledek křesťanství, které se omezuje na
kostel, přenechavši politický svět nacionálním banditům, že se
nyní místo „sakristie“ říká „katolické gheto“. Není však
daleká doba, kdy křesťanská víra opět mocně přelomí hradby
„gheta“ a vstoupí do ztraceného světa a rozřeší problémy, před
nimiž se bezradně zhroutí všechny triumfující mocnosti.

byli vyhnáni jen „Hitlerem“ nýbrž celým Německem, které od roku 1864 nastupovalo k moci zároveň s vítězným průběhem a jemuž bez nejmenšího tušení oni, Židé, zasvěcovali všechny své síly, radostně jásaíce v rozhodujících chvílích nad každým odpadem od Boha a nad každou smlouvou s ďáblem.

Tak stojí oba, německý křesťan i německý Žid, z vlasti vyhnáni a opuštěnější než kdy jindy mezi dvěma světy, aniž rozumějí nejhlubším příčinám vlastního osudu. Nemohou se proto smířiti ani s Bohem, ani s lidmi, ani se starou, ani s novou otčinou a hledí v rozpacích a s věčnou nadějí na zázrak nějaké změny svého, jimi nepochopeného života a osudu.

Solovjev praví: „Křesťanství zachraňuje národy tím, že přemáhá nacionalismus. Neboť nadnárodní neznamena ještě protinárodní a v tom se jeví síla právě onoho božského slova, že „ztratí život, kdo jej chce naléztí“. Národ, který hledá jen a jen svůj život v omezeném nebo úzkoprsém nacionalismu, ztratí jej. Zachrání se jen tehdy, usměrní-li svůj život nadnárodní, universální naukou Kristovou. Neboť vítězství nad sobectvím rozhodně neznamena zničení života, nýbrž naplnění jeho nejhlubšího a nejtajnějšího zákona...“

NĚMEČTÍ KŘESŤANÉ VE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE A PONÍ

(Psáno 22. června 1946.)

Zjištění předcházející kapitoly se, bohužel, až příliš potvrdila během druhé světové války i po jejím skončení. Jen zdánlivě tomu odporuje fakt, že mnoho křesťanů obou vyznání zahynulo a trpělo pro svoji statečnou opozici v koncentračních táborech. Dokázali tím, že i mezi německými křesťany byly duše heroické a věrné svému vyznání. Ale znovu zdůrazňujeme: bojovali proti Hitlerově církevní politice, ale nebojovali proti jeho mezinárodní politice. Vyjma jediného pastora Niemöllera a několika jeho nejbližších přátel nevystoupil, pokud

vím, žádný vedoucí německý křesťan za války nebo po ní, aby jasně vyjádřil svůj odpor proti zločinům Hitlerovy mezinárodní politiky. Ještě během války náležel i Niemöller k těm, kteří sice křesťanské náboženské právo obhajovali celou silou, ale zároveň přiznávali bezradnou nejistotu vzhledem k použitelnosti křesťanských zásad na politiku světovou. Proto Němec Drucker v knize „The end of the economic man“, která vyšla v New Yorku, stanovil vůdčí a konstruktivní podmínky obrany proti nacistickému zdivočení politického myšlení a charakterizoval i chování Niemöllerovo takto: „Nalézá v náboženství jen svůj osobní individuální mír, svoje osobní poslání a svoji útěchu. Ale ukazovatele cest pro problémy společnosti v něm nenachází. Vystupuje proti nacismu, protože napadl jeho osobní svědomí, ale nedovede stanoviti konstruktivní protiklad. - Byl by jistě šťasten, kdyby byl schopen - odporovati nacismu ve všech společenských problémech. Neušlo mu, že totalitní tendence musí logicky zničiti náboženskou svobodu. Nedovede založiti žádnou novou sociální nebo politickou ideologii, která by souhlasila s jeho osobním subjektivním náboženstvím. Tato neschopnost je horší pohromou pro křesťanskou církev, než kdyby ztratila všechny svoje věřící. Církev, která by byla jen nepatrnou menšinou mezi velkou atheistickou masou, mohla by přece míti veliký vliv, kdyby její příslušníci dovedli vlévat svému okolí pravé přesvědčení a dovedli ovlivňovat duše. Taková církev by se projevila jakožto triumfující, neboť ve srovnání s ní by materialismus prokazoval jen prázdnotu a lichost. Tak se projevila síla křesťanství po revoluci francouzské a znovu v dnešním Rusku. Ale křesťanská církev, která sice imponuje počtem svých věřících, dává jim však pouze náboženství pro jejich privátní život, přestává býti církví alespoň v tom smyslu, v jakém až dosud každá církev v Evropě byla chápána.“

Niemöller, zdá se, unikl a později vyrostl nad nejistotu a polovičitost německého křesťanského myšlení. Ale to, co zde o něm bylo řečeno, výstižně charakterizuje duchovní stav průměrného Němce. Druckerova slova platí rovněž o vedoucích

osobnostech německé katolické církve. Jest příznačné, že ani vynikající a stateční vyznavači, kardinál Faulhaber a kardinál von Galen, nevytýčili proti nacistické světové politice ideál světové politiky křesťanské. Je to další důkaz hloubky a velikosti politického onemocnění německého národa. A přece, jen křesťanství může vyléčiti a vykonati duchovní regeneraci národa. Nebude-li německý politický Wotanův dub rozbit na tisíc kusů, bude nevykoupené politické pohanství pokračovat. Obloudí ducha národa a přivede ho znovu k revoltě proti celému světu, jen aby ho odvrátilo od poznání vlastního politického hříchu a vlastní viny. Výsledkem morálního zmatení nemůže být nic jiného než sebezničení.

Doufáme ovšem, že němečtí křesťané dospějí ke správným názorům, jako k nim dospěl Niemöller. Až podstatné dokumenty norimberského procesu budou předloženy vedoucím osobnostem Německa, pak z nich musí vyvoditi důsledky.

Althaus, protestantský theolog v Erlangen řekl kdysi, že politika nemá místo v Boží říši, že jest jejím protikladem a že Bůh sám tomu tak chtěl. Kdyby takoví hlasatelé křesťanství byli mohli osobně okusiti, až k jakým kolektivním zločinům vede vyloučení politiky ze sféry Říše Boží, kdyby byli poznali, jaké zločiny obsahoval ďábelský plán nacismu, byli by zanechali své „křesťanské snášenlivosti“ k politickému Antikristu a byli by zpytovali důkladně svoje theologické svědomí.

OSOBNÍ KAPITOLY

NĚKOLIK POLITICKÝCH VZPOMÍNEK ZE ŽIVOTA

Před velikostí světových osudů a světových soudů, které se nyní naplňují, připadají osobní vzpomínky jako nevčasná dotěrnost. Tento stručný životní nástin však jest ospravedlněn tím, že dokládá vývoj vylíčený v této knize i osobními zážitky a svědectvím. Vybral jsem ovšem jen několik málo takových průhledů z celého svého života.

Nejprve bych chtěl zdůraznit, že jsem byl sice zbaven státního občanství a žiji vzdálen své otčiny, přece však jsem se neodcizil své vlasti. Promlouvám stále k svým krajanům s autoritou člověka, který si je vědom, že pochází z jádra německé substance a že mluvím o tom, co je německé a co je neněmecké s daleko větším oprávněním než ti, kteří mne vyhnali. Mluvím ke svým krajanům nejen jako německý vlastenec - ovšem vlastenec dnes ještě neviditelné vlasti - nýbrž také jako Němec, který zná Evropu a cítí se povolán, aby naznačil svému národu, jak ostatní svět reaguje na německé vystupování ve světě, a aby pomohl připraviti budoucí vyléčení roztržky mezi Evropou a Německem.

Není mou zásluhou, nýbrž výsledkem šťastného dědictví a zvláště příznivých vnějších okolností, že jsem odolal proudům, jimiž byla zachváčena většina mých krajanů po založení nové říše r. 1866. Můj otec, ředitel berlínské hvězdárny, byl žákem Alexandra Humboldta. Po celý svůj život byl věren učení svého učitele, že celá minulost nás poučuje, jak pod ochranou Vyšší moci v životě národů nakonec přece dochází uspokojení dlouho živená touha, směřující k ušlechtilému cíli. Do všech důsledků byl odpůrcem bismarckovského ducha. Byl pevně přesvědčen, že hluboko vkořeněná německá touha po uskutečnění universálnosti musí v životě národů jednou zvítěziti nad vším poblouzněním. Miloval Francii a měl tam své nejdražší přátele, které jsem po něm zdědil. Mnozí z nich mne navštěvovali za války v mém letním bytě u Curychu, kde jsme slyšeli dunění děl z dalekých modrých Voges. Mluvil s velkou bolestí o hřmotném vystupování Treitschkeho a o jeho hlomozném posluchačstvu. Míval nenapodobitelný způsob smutku a soucitu v hlase mluvil-li o člověku, ve kterém vnitřní svět (mikrokosmos) chorobné ctižádosti nebo nezkratné touhy po vyniknutí přemohl jemnost srdce, klid a myšlenkovou stálost. Tímto tónem mluvil o novém Německu a o všech jeho paladinech a bardech. Celé hřmotné a po pronásledování toužící zbožňování úspěchů, jímž nebyla posedlá jen nová generace, nýbrž které obestřelo i šedivé hlavy, připadalo mu jako těžké, poli-

továníhodné onemocnění, jež odcizovalo národ všem jeho tradicím a vydalo jej na pospas prázdne domýšlivosti, kterou instinktivně nazvali „patriotismem“, protože by se pro ni německý výraz opravdu nebyl našel.

Vyrůstal jsem v duševním ovzduší děsu nad dílem Bismarckovým. Nikdy nezapomenu na odkaz svého otce, jenž prostřednictvím přátel z mládí, kteří byli Bismarckovými věrnými spolupracovníky, mohl sledovati zblízka všechny ony pronikavé události a jejich důsledky. Jeho celý politický názor a myšlení formovaly se vlivem strachu před následky, jež očekával s naprostou určitostí jako ovoce cynického zbožňování úspěchů oné doby a jejich otevřeného paktu s ďábelskými mocnostmi.

Celý můj život a myšlení zastínily od mládí perutě temné osudovosti, vznášející se nad mou vlastí. Toto tušení mne odpuzovalo od ostatních na gymnasiu, kde vládlo nesnesitelné národní opojení sebou samými. Ztřeštěné nacionální sobectví šlehalo svým sírově žlutým jazykem vysoko k nebi a vysmívalo se bohům.* - Některé zkušenosti z mé akademické činnosti na universitě ve Vídni a v Mnichově jsem uvedl v předcházejících kapitolách. Zmínil jsem se také, že můj první konflikt s novým Německem propukl, když jsem vyslovil roku 1916 své myšlenky, obsažené v této knize v kapitolách o K. Frantzovi a o Bismarckovi. Světová válka rozvířila od základů thema „Evropa a německá otázka“. Nejnáléhavější pro mne stala se revise maloněmeckého založení říše a filosofie dějin. Prohlášení, které dala proti mně fakulta, rozvířila se v celém Německu i Rakousku diskuse o této otázce. Pro některé jsem byl už tehdy vlastizrádcem, ale většina studující

* Na pruském gymnasiu, do kterého jsem chodil, ano v Berlíně vůbec, jsem si stále připadal jako pod cizí okupací. Když jsem se zírál ve zpěvu zpívati píseň „Deutschland, Deutschland über alles“, protože se mi zdálo, že to „über alles in der Welt“ odporuje vyššímu řádu hodnot, propustil mne profesor se slovy: „Foerstle, můžete jít. My se k sobě nehodíme.“ Později rekla totéž mnichovská univerzita; poslední kopanec jsem dostal od Hitlera.

mládeže, dokonce i v historickém semináři, byla pro mne.* Po válce téměř všichni odpadli; mladí, vracející se ze světové války, z nichž mnozí se stali důstojníky, byli jako změnění - a štvavá propaganda dokonala dílo.

Připomínám zde setkání a přátelství s mužem, který pocházel ze zcela jiného světa než já a jehož souhlas s mým vlastním úsudkem o celé politické situaci, o jejích příčinách a vyhlídkách mne rozhodně posílil a vzmužil v době naprosté osamocnosti. Byl to bavorský plukovník Falkner von Sonnenburg, přítel bavorského ministra vojenství a všemocný vrchní censor z posledních let války, muž universálně světa znalý a vysoce inteligentní. Když byl v generálním štábu, nahlédl do všech zákoutí tajemného zákulisí. Není již na živu. Vděčím mu za mnoho významných vysvětlení. Zasvětil mne do věcí, které jinak nezvěděl žádný civilista. Po válce mi otevřel oči o plánovité odvetě, která byla od prvního okamžiku organisována těmi, kteří před veřejností zalezli do nejvzdálenějších skrýší. Koncem roku 1917 jsem byl upozorněn, že se ví o jeho tajemném souhlasu se mnou. Proto jsem jej ihned navštívil pozdě večer s patřičnou opatrností, abych jej nekompromitoval. Ukázal na rukopis mé knihy, kterou jsem napsal o světové politice a o světovém svědomí a jemu, jako censorovi, předložil: „Souhlasím s každým slovem; německý národ je ušlechtilý oř, týraný špatným jezdcem..., pruskému orlovi je nutno utáhnout obojek až na poslední díрку, jinak nebude v Evropě klid.“ Myslel jsem si: „Když tak mluvíš, vytasím se naplno se svým názorem!“ A mluvil jsem. Říkal stále buše pěstí na stůl: „Tak je to - tak je to!“ Pak mně sdělil své dojmy a nyní jsem zase já bušil na stůl a říkal: „Tak je to - tak je to!“ Ve dvě hodiny jsme se rozešli, přátelství bylo uzavřeno. Za války mě chránil a oddaloval ode mne nebezpečí.

* Richard von Krallik ve Vídni napsal o napadeném článku: „Je německý v nejušlechtlejším smyslu. Vysvětluje, že být Němcem neznamená být bismarckovcem. Říká, že je nutné přemoci jednostrannost Bismarckovu, neboť jednostrannost je německé povaze cizí.“

Po válce mne navštívil v Bernu. Pozval jsem tebdy zároveň s ním dva německé diplomaty... Oba dva se radovali, vidouce u mne vysokého důstojníka. Myslili, že budou tři proti jednomu; pustili se proto velmi prudce do Dohody a jejích mírových podmínek. Pozoroval jsem, jak se plukovníka zmocňoval neklid. Konečně zaklepal na sklenici a pravil: „Prosím o slovo!“ A pak řekl slova pro mne nezapomenutelná, při čemž na každou slabíku kladl zvláštní důraz hněvu opravdu statečného muže, který nestrpí nářků těch, kdož jiné napadli a nechtějí se teď přiznati ke svým činům a nésti následky: „Německý lid se chová v tomto okamžiku jako všživák (vyslovil to s jadrností), který roztloukl ve svém okolí všechna okna a nyní, když má býti přehnut přes koleno, aby byl po zásluze potrestán, řve na celé kolo... Stydím se, stydím, jak už jsem řekl.“ Oba diplomaty nevěřili svým uším. Seděli v rozpacích a míchali cukr v kávě...

Toto „Stydím se“ jsem od něho slyšel ještě častěji. Jeho a mým vlasteneckým úkolem bylo, abychom se styděli za to, za co se nikdo nestyděl! Je to, abych tak řekl, pocit studu v zastoupení. - Bude v nebi jistě přijat!

Vypravoval mi, že jako mladý důstojník se vracel francouzským parníkem z Číny. Tu prý n ě m e č t í důstojníci na tomto francouzském parníku oslavovali šampaňským výročí bitvy u Sedanu v přítomnosti personálu parníku, a řekl: „Styděl jsem se - ó, jak jsem se styděl!“

Podle jeho názoru byla mírová smlouva příliš shovívavá k válečným vinníkům a k válečným zločincům a opomenula všechna opatření opravdu spolehlivé kontroly.

Francouzské poválečné politice vytýkal, že mlčela k systematickému rozeštvávání německého národa a k sabotáži reparací a odzbrojení. Žijeme v době železné, a kdyby se západní civilizace nevzchopila, aby zkrotila nenapravitelné ručitele míru železem, byla by sama vinna osudem... Pacifistům však, kteří radili Francouzům, aby tak zvané německé demokracii vydali posice, které by prospěly jen organisátorům odvety,

přál šibenici pro blaho německého národa. Považoval německou demokracii správně jen za hříčku v rukou vládnoucí kasty.

Znal ledví pruských pánů a řekl mi: „Věřte mi, znám ty lidi, není nic, nic, nic na světě, čeho by nebyli schopni: Mějte se na pozoru!“ Shodl se v tom se svobodným pánem von Steinem, který je také dobře znal a který řekl o tomto určitém typu: „Je to genus hybridum (zvrhlé plémě), ve kterém je ještě kus divoké předpotopní šelmy.“

NA OBRANU

Všechny poznatky a předpovědi v této knize jsou prvotně určeny pro mé krajany a přednášel jsem jim je bez přestání od roku 1916 až do velikonoce roku 1933, kdy vítězný nacionální socialismus zakázal můj časopis „Die Zeit“.* Všechno bylo marné, právě tak, jako můj poslední pokus v Rakousku! V Mnichově jsem byl stále více osamocen. Přítel za přítelem mi vypovídal své přátelství. Někteří křesťané z přesvědčení se za to styděli. V katolickém časopise „Augsburger Postzeitung“ vyšel na jaře 1918 článek o mé činnosti. Psalo se v něm: „Jen si přiznejme, že tento opuštěný člověk nebojuje,

* Marně jsem se snažil, abych podle svého pozorování v zahraničí uvedl štvavé výtvary lživé německé propagandy v německých novinách na pravou míru. Nebylo tehdy Němce, který by s plnou vírou neopakoval řeči o „hladové blokádě, přičítací se mezinárodnímu právu“. Všechno lež! Neboť Německo přece na druhé haagské konferenci odmítlo britský návrh na zrušení námořní blokády, protože, jak pravil učitel mezinárodního práva Niemeyer tak krásně, nechtělo si dát vzít možnost vyhladovění Anglie. Trvání blokády po válce mělo svůj důvod v tom, že tehdy všude ve světě byla nouze o potraviny, takže bylo nutno jen pozvolně postupovat podle mezinárodního racionalizačního plánu. Když jsem docílil, že bylo z Paříže povoleno pro Bavorako dovézt 1000 vagonů potravin, požádal Švýcarsko, aby jim půjčilo na tyto potraviny. Ale to všechno se nikdy nedostalo do německého tisku, stejně byla zamčena i velká pomocná akce kvakerů, protože by mnoho Němců musilo o tom přemýšlet.

nasadiv celou svou osobu, o nic jiného, než o uskutečnění křesťanské myšlenky. - Nám, kteří si říkáme křesťané, znějí ta slova tak cize, že sotva pocítujeme jednotu podstaty s tím, co věrou vyznáváme. Očistný a smířlivý vliv přiznání vlastní viny, vítězná síla shovívavého úsudku o protivníkovi, krátce ochota k míru, plynoucí ze srdce, prohřátého živou láskou k lidem - staly se pro nás cizími pojmy, ač by měly pro nás býti přece nejvnitřnější a zcela samozřejmou pravdou!"

V roce 1918 prodebatoval bavorský sněm důkladně celou moji akci proti svůdcům Německa. Poslanec za poslancem se ode mne odvracel, vyjma zástupce dělnické strany; ministr vyučování prohlásil, že jsem veřejným nebezpečím; Ludendorff žádal, abych byl zatčen, byl však odmítnut, neboť můj přítel plukovník von Sonnenburg, mu odpověděl: „Toho nedáme, ten patří nám!“ (Akta tohoto případu jsou v bavorské státní knihovně.)

Po revoluci jsem přišel do Mnichova; pozval jsem studentstvo k přednášce o odpovědnosti intelektuálů za světovou válku, kde jsem řekl vše, co jsem věděl. Byl jsem ukřižčen. Jedna malá berlínská nadučitelka ve svém rozhořčení vykřikla nezapomenutelné slovo: „Protože jsme prohráli máme býti vinni?!"

Roku 1923 jsem přišel na několik měsíců do Německa, abych se při přednáškách, konaných po celém Německu, přesvědčil, zda ještě nepřišla doba pro hlubší působení na elitu. Výsledek byl úplně záporný; viděl jsem všude, jak staré Německo za novou fasádou zbrojí. Charakteristická dopisnice německých studentů z Berlína mně sdělovala: „Vy jste vinen vším našim neštěstím, ale pomsta nespí.“ Rathenau byl zavražděn, Harden skoro ubit, protože se odvážili po válce říci to, co měl a musel říci každý řádný Němec. Koncem července dostal jsem od plukovníka Sonnenburga tyto řádky: „Milý Foerstře, pasou po Vás, máte býti ve vězení umlčen. Jedte prvním vlakem do Basileje. Nevrhejte se pod německý autobus, který se řítí do propasti. Nemá nejmenšího smyslu, abyste se nyní obětoval. Jděte do ciziny a podejte cizině vysvětlení o Německu a z ciziny, pokud

je to možné, uvědomujte německý národ.“ Tato rada souhlasila s mými dojmy a výklady. Odjel jsem nazpátek do Švýcarska, potom roku 1926 do Paříže a dal jsem se do práce, abych otevřel oči oběma stranám, domovu i cizině. Tam se utápělo všecko v ilusích a pacifisté i socialisté, přicházející do Paříže, tyto iluse posilovali. Říkal jsem Francouzům a Polákům: „Neodzbrojujte, nýbrž zbrojte!“ Dal jsem jim všechny doklady a psychologické vysvětlení budoucnosti. Nyní se obrátili proti mně i němečtí pacifisté až na malé výjimky a nazývali mne militaristou. Nikdy jsem nebyl více osamocen, než když Stresemann v Ženevě mi ostře vytkl, že prý jsem příliš dlouho z Německa, abych dovedl správně posouditi tamnější poměry. Velmi záhy se však ukázalo, že skutečnost předstihla mou předpověď. Radikální pacifisté ve Francii říkali: „Tím je vinen Poincaré; kdyby se byly nabídlly větší ústupky...“ Směšné mylné výklady skutečného stavu věcí! Nikdo ani zdaleka netužil pravou podstatu a cíl skutečných držitelů moci v Německu, který směřoval neodvratně k obnovení všeho minulého, i k opětnému převzetí všech programových zásad z roku 1914. Ústupky byly pro ně jen záchvatem slabosti odpůrcovy: „Hurá, nepřátelé utíkají!“ Bylo mi řečeno kdysi z levice: „Ale, vždyť ústupky mohlo získati přece ono druhé Německo!“ Ano, snad - nepatrnou menšinu. Ostatní byli hned po válce pod vlivem ohromné propagandy lijící jim do rozvířené duše výklady a požadavky, které nemohly vésti k žádnému dorozumění. Francouzský dělník měl říci německému pacifistovi: „Kdo jste vy? - Hrstka lidí - nic!“ - Stará Francouzka mně pravila: „My dva máme správný instinkt. Ztratila jsem ve válce 1870-71 otce, ve světové válce muže a můj syn padne v příští válce. Je sens la mentalité - elle est incorrigible. Dieu seul en finira.“ (Cítím onen duševní stav - nedá se vyléčiti. Jen Bůh tomu může učiniti konec.)

Je tomu tak - bohužel! - Bohužel!

V Londýně mne pozvala britská „Zámořská banka“ na oběd. Měl jsem tam příležitost mluvit s celou řadou penězníků

z City o německé otázce. Řekl jsem jim nejtvrději pravdu o jejich ilusích. Odpověděli: „Ano, ale chtěli jsme poskytnouti Německu možnost.“ „Ano, poskytli jste skvělou možnost nejnebezpečnějším živlům.“ A vyložil jsem jim, jak nutno mluvit s vládci Německa, kteří každou velkomyslnost vykládají za slabost a jak musí býti každý ústupek zabezpečen železnými podmínkami a zárukami. Vykládal jsem jim, že nemají nic povoliti dokud... Tu najednou vzkřikl naproti mně sedící švédský finančník s pronikavým pohledem: „Je to pravda! - Nikdy jsem tuto pravdu neslyšel! - Ano, tací jsou, znám je již třicet let - ale budete potřebovat dvě léta, nežli přesvědčíte tyto Angličany.“ Angličané se na mne dívali, jako by chtěli říci: „Are we really so stupid?“ (Jsme opravdu tak hloupi?)

S mým vystoupením v Anglii to bylo zprvu kritické. Angličan nemiluje toho, kdo mluví proti své vlastní zemi. Chápali proto velmi pomalu, že jsem lepším německým vlastencem nežli ti, kteří mne pronásledují jako zrádce a že nynější německé poměry nemohou býti v žádném směru porovnávány s poměry anglickými. Citoval jsem v Londýně staré rytířské přísloví: „I could not love thee dear so much loved I not honour more“ (Nemohl bych tě, milá, tolik milovat, kdybych nemiloval ještě více čest.) a řekl jsem, že to platí i o mé otčině. Tomu porozuměli. Pozdní zadostiučinění poskytl mi úvodník v „Christian World“, který poznamenal (1. června 1934), že jednou se o mně řekne, že jsem zachránil německou čest tím, že jsem vyznal pravdu.

Je ještě třeba, abych odpovídal na všecko, co zaslepení krajané o mně, „vlastizrádci“, prohlašovali?* Musel se přece vy-

* Vím ovšem, že tam doma mám mnohem více stoupců, než se zdá! Jak často se mi dostalo vedle kleteb stisku vděčné ruky! Uvádím dvě taková opačná poselství:

Nacionalistický list napsal: „Foerstrovo dílo je dílo politického zločince. Buď je Foerster duševně chorý nebo lump, placený Francozi. Věříme spíše tomu druhému. Je nám z toho hrušně!“

Lékařník z malého městečka ve Vestfálsku mi napsal: „Jste nejhonivější ze všech německých vlastenců. Svým pruským číselm (neboť tak lze právem nazvati zářijové číslo časopisu ‚Zeit‘), svým

skytnouti Němec, který považuje za čestnou povinnost Němce, aby odhalil ohromný podvod, kterým byla ustavičně získávána důvěra pro Německo, této důvěry nezasluhující. Jeden z vůdců Pruska řekl kdysi jednomu z mých přátel: „Profesor Foerster v Paříži je jistě největším nepřitelem Německa.“ Jak správné tušení, měl-li na mysli Německo, které se po porážce snažilo lži a podvodem získati znovu všechny své mocenské posice!

Často jsem při pohledu na modré hory své vlasti upadl v pokušení sníti o tom, že tam jest má skutečná vlast a nikoli tvrz nacionalistického barbarství! Když jsem za války roku 1916 byl ve Švýcařích, navštívil jsem v březnu Bodamské jezero. Lehká mlha ležela nad jeho zrcadelnou hladinou; jen zcela nejasně vystupovalo německé pobřeží. Zdálo se, že jeho souvislost se švýcarským pobřežím je zcela přerušena; několik racků kroužilo nad šedou vodou. Tam daleko v mlze leželo Německo a osamoceno bojovalo obrovský zápas proti celému světu. - Žádné zapřísahání, žádné vysvětlení tam nemohlo proniknouti, vše se odrazilo od příšerné solidarity šlechetných a nešlechetných. Zkrušen cítil tu člověk, že smírné dorozumění mezi německým a ostatním světem je zoufalou utopií a že jedině úplné potření německé moci umožní průchod pravdě.

Jindy jsem stál na terase basilejského Münstu a viděl na druhé straně Rýna bleděmodré vrchy Černého lesa ve svitu slunce, hnědé vesnice, stulené v mírně stoupajících údolích a vinohradech. Zmocnil se mne velký stesk po domově. Proč? - Což nejsem vyhnán? - Není to pro mne úplně cizí svět, nepřehála by mne trpělivost z každodenního poslouchání zvrácených úsudků a nacionálního žvanění?

Mnoho Němců, ode mne očekávalo jemnější způsob výchovy. Po válce napsal mi ředitel listu „Kölnische Volkszei-

pojetím Pruska a úkolu Německa jste vyvolal pravou bouři nadšení ve mně a nepochybně v mnohých německých srdcích pro svůj názor na poslání Pruska a Německa... Němec, kterého jste naučil opět milovati opravdu svou vlast, se modlí za Vás a za Vaše dílo. Pán Bůh Vám zaplatí, co konáte pro Německo.“

t u n g“: „Před válkou jste docházel u národa sluchu. Řadou politických bláhovostí jste jej ztratil.“ Odpověděl jsem mu: „Někteří lidé jsou na světě pro to, aby dělali politické chytrosti, a jiní zase pro to, aby páchali politické hlouposti, t. j. hlásali pravdy, které vzbuzují velmi vášnivé pobouření. Ano, tyto hlouposti mohou vésti až do vyhnanství, ale přece vykonají své tajemné dílo v hloubi národní duše.“

Pro každého, kdo má říci těžkou, ale osvobozující pravdu svému zmatenému a samolibosti naplněnému národu, platí slovo *Mathias e Claudia*: „Besprich dich nicht mit Fleisch und Blut, greif zu, greif zu, wie Paulus tut!“ (Nesmlouvej s tělem a s krví, jen sáhni k činu, jak to učinil apoštol Pavel.) Každý ohled na změkčilost, na mocné tohoto světa, a na časové okolnosti - jakékoliv ustupování přechodným náladám, potřebám dne a lidským slabostem - je vzhledem k takovým úkolům již povzbuzením pro zlo, je uznáním činů odsouzených k záhubě, je to ohled na tlachy, které nutno umlčeti. Jen odhalením těchto nepravostí získáme sluchu, jen tak nabude opět vypískaná pravda tajemný základ své autority a přehluší posléze, neodbytnou silou svého základního odporu, žvanění nesmyslů a nacionálních nepravd. Na koho současníci neplivají, není vychovatelem. Kdo v případě potřeby nedovede odporovat svému národu až do morku svých kostí, není vůdce, nýbrž zrádce.

Tím je dána také obhajoba mé těžké kritiky německé světové politiky od Bismarcka podnes, k níž chce podat tato kniha základ. Tato kritika dnes ještě nenalézá sluchu. Je to semeno, které vyklíčí v budoucnosti.

Tentýž den, kdy Němci vtrhli do Paříže, přihlí gestapo do mého bývalého bytu v Rue de la Pompe 157, aby mě zatkl. Zklamali se ovšem, neboť předvídaje budoucí věci opustil jsem již dva roky před tím Paříž a žil v malé vesničce v Savojsku blízko u Ženevy. Zde v tichu a maje vyhlídku na obrovitý řetěz horstva Mont Blancu, psal jsem tuto knihu. Když potom Němci koncem června roku 1940 dostihli Savojska, musil jsem na hodinu opustiti svůj útulek a utéci do Švýcar. Úřady

v Bernu mě žádaly, patrně vzhledem k reklamaci německého vyslance, abych Švýcarsko opustil, neboť jsem francouzským příslušníkem a nemohu požívatí práva asyly. Přirozeně, že jsem měl právo asyly, neboť Francouzové byli přinuceni, určité gestapem označené Němce, vydati. Kdybych byl neměl osobní pozvání od ministerského předsedy Salazara, abych přišel do Portugalska, byl bych býval ztracen. S jeho dopisem projel jsem Španělskem, aniž bych byl býval obtěžován.

Z Portugalska odjel jsem v listopadu 1940 do New Yorku. - Daleko přes moře rozlehla se slavnostní slova, jimiž president Roosevelt, jakožto zástupce křesťanské civilizace, vyslovil prokletí nad německým zločinem, když všichni ostatní křesťané mlčeli. Když president mluvil o velkém a nerozborném paladiu Svobody, jež musí býti obhájeno za každou cenu, tehdy se zdálo, jako by byla velká socha svobody sama promluvila, aby ujistila ohrožený svět, že ho nenechá v osamocení. Hitler řekl Rauschningovi: „Tentokrát nebude mít Amerika žádného Wilsona!“ Ale druhý Wilson přišel. - Téměř všichni Němci se klamali vždycky znovu a znovu o angloamerickém světě. Necháпали, že za vším tím bussnisem a ostatně nad jakýmkoli bussnisem, tyčí se světodějně dědictví svobody jakožto politický výraz dvou tisíc let křesťanské civilizace. Toto dědictví poznamenává každého Angličana a Američana. Všichni vědí, že celý světový vývoj jejich bussnisu spočívá na této tradici. „Podporujte svobodu, to pomáhá obchodu“ řekl Pitt. Toto znamení dává anglickým a americkým národům jejich pevné stanovisko. Znají základy, na nichž stojí, a toto vědomí poskytlo jejich protiútok dynamiku, jež dostihla mocný vojenský předskok totalitního pokusu o dobytí světa.

Po jedné z velkých řečí presidenta Roosevelta o patrimoniu svobody, řekl japonský státník Matsuoka: „Svět naprosto nechce svobodu. Chce a potřebuje organizaci, autoritu, vedení a koordinaci.“ Mohutný válečný výkon Spojených států, který nejvíce překvapil Japonsko, dokázal bezpodmínečně, že na podkladě tajemných psychologických zákonů vyrůstá na půdě svobody ještě účinnější organizace, koordinace a vůdcovství

než na půdě řádu totalitního. Svoboda, osobní odpovědnost, lidské právo a úcta k člověku jsou nejlepšími produkčními faktory, i faktory pořádku. Japonci vědí, že americké vedení války v Tichém oceáně předstihlo ve velmi krátkém čase zkušenosti jejich taktiky a strategie. Toto poznání je tak zbavilo odvahy, že atomová puma byla již jen posledním dovětkem ke kapitulaci. Lidský mozek může se plně vyvinouti jedině ve svobodě a dospěti v ní k největším výkonům, k největší duchapřítomnosti, k nejjemnější a nejvnitřnější disciplíně. - To jest nepřekonatelné naučení pro celý svět, a zejména pro lidskou spolupráci.

Jsa německým běžencem snažil jsem se založiti si nový život ve Spojených státech. Od prvního okamžiku překvapovalo mne, s jak nesmírnými těžkostmi musil bojovat president Roosevelt, aby připravil veřejné mínění své vlasti k bezpodmínečnému vstupu Ameriky do války. Ještě dlouho potom, když tento vstup se uskutečnil, mluvilo se často o „válce presidenta“. Intervence byla považována za záchrannou akci podniknutou ve prospěch britského imperia. Nesmírný a zakořeněný vliv německé propagandy a jejich placených i neplacených agentů na americké obyvatelstvo všech vrstev a povolání, mohl správně ocenit jen člověk schopný pozorovat na živých příkladech její věcný obsah. Tato propaganda napojovaná zřídly lži pramenícími v Berlíně, v Stuttgartu, v Hamburku a v Mnichově, dokázala po první světové válce, že se americká zahraniční politika vrátila na linii své někdejší Němcům příznivé politiky. Ze zpráv Kilgoreova komitétu ve Spojených státech můžeme čerpati všechny potřebné poznatky o ekonomických nositelích tohoto směru, o prostředcích a o cestách, jimiž německý generální štáb tuto centrálu německých internacionálně průmyslových kartelů zneužíval. Činil tak nejen proto, aby ovlivňoval s Německem sympatisující politiku Spojených států, nýbrž aby zmenšoval i válečnou pohotovost USA. Oddaloval jí od možností používati některé pro válku nezbytné materiály. Americký průmyslník přijímaje návštěvu německého kolegy byl přesvědčen o tom, že přijímá obchodního pří-

tele. Ve skutečnosti však přijal agenta generálního štábu. Vzpomeňme si na způsob, jakým američtí finančníci byli klamáni Schachtem, tímto geniem ve vynalézání podvodných ekvivalentů a zejména na nebezpečné lži o úmyslech Hitlerových!

Vzpomeňme si dále na úžasně organizovanou propagandu německé inteligence v Americe. Po první světové válce odešli stovky německých profesorů do Spojených států ať již vědomě, nebo nevědomě, jako agenti toho, co nazývali „německou věcí“, co však vpravdě byla odněmečtělá věc nacistické a popruštěné říše. Přiliš mnozí z nich zneužili zasloužený kredit, který velká epocha německé vědy získala jejími vlastními v celém světě. K tomu připočteme přímou propagandu německo-amerického tisku, jenž s velmi málo výminkami, až do okamžiku vypuknutí války, oslavoval nestydatým způsobem každý Hitlerův zločin, místo aby jako chór v antické tragedii varoval před nadutostí a ukazoval běsněícím krajanům pravé podmínky německé vážnosti ve světě. Žádná země nebyla tak zaplavena německou propagandou jako Spojené státy. Přiliš mnoho Američanů padlo do této léčky. Také četné křesťanské obce, zavázané vděčností německé theologii neviděly, jak naprosto vstoupilo všechno dobré v Německu do služeb zla, aby mu propůjčilo moc a drzost, kterou by samo ze sebe nikdy nevydalo. Toto vše vyžrálo v plody nebezpečných ilusí, s nimiž Američané a Angličané přistoupili k jednání s poraženým Němcem. Namáhal jsem se ze všech sil objasnit tato fakta, byl jsem však překřičen a zatlačen těmi, které bych nazval nejraději čtvrtou kolonou. Byli to sice upřímní antinacisté, avšak zachovali si velkopruské ideje, z nichž nacismus vyrostl. Tito lidé varovali přede mnou jako před extrémistou. Odpověděl jsem: „Pravda sama jest dnes extrémismem.“ - Dnes, po zklamáních, jichž se Američané na Německu dožili, nalézám konečně více sluchu. Doufejme, že není příliš pozdě! Jean Paul Richter řekl před více než sto lety: „Jestliže nebudete svých očí používat k tomu, abyste viděli, budete nuceni použít je k tomu, abyste plakali.“

ZÁVĚR A VÝHLED

NĚMECKÁ REALITA

Titulem této knihy, „Evropa a německá otázka“, je Německo a jeho problém úmyslně postaven proti ostatní Evropě. Měl tím být naznačen zcela zvláštní ráz německých dějin a německé duchovní povahy, z nich vyrůstající. Zvláštnost není menší proto, že německá nemoc přejala podstatné příznaky svého horečného stavu z celkové nemoci západní. Až okolní svět důkladně pochopí tuto hlubokou a tvrdohlavou zvláštnost Německa, jeho záměrnou rozluku s Evropou a s kulturou středomořskou a jeho zuřivý návrat k primitivismu, pak teprve bude možno vážně diskutovati, jak těžké jsou podmínky a jak vzdálené jsou možnosti nového smíru.*

Chce-li Evropa správně jednati s nynějším Německem a zajistiti se proti jeho nárokům, musí tuto hádankovitou skutečnost, která je tak nesmírně složitá a směřuje zpět k barbarské jednoduchosti vidět bez ilusí tak, jak jest. V tomto smyslu odpovíme souborně na tyto otázky:

1. Které hlavní chyby byly po první porážce spáchány při jednání s Německem?
2. Co bylo Hitlerovo Německo?
3. Quo vadis Germania?
4. Jak se má Evropa brániti proti hrozbám tohoto Německa?

VADY MÍROVÉ SMLOUVY

První otázka je jednoduchá. Shrnuje krátce výklad kapitoly „Versailleský mír v rámci evropských dějin“. Bylo třeba míru, uplatňujícího sice všeobecné právní zásady pro úpravu hra-

* Jen Němec, který z celé duše zná svůj národ v dobrém i ve zlém, mohl všechno důkladně vysvětliti. Jen Němec může odhaliti ctnosti, které, byť na scestí, jsou v pozadí složitého vývoje, s nímž si ostatní svět neví rady, a jež je opravdu možno dobře vysvětliti a vyléčiti jen zevrubnou znalostí.

nic, který však měl být i jasným a logickým mírem zajišťovacím. Měl tak chránit Evropu proti jednoznačně určenému velkému rušiteli míru, aby mu zašla všechna naděje na zvrácení nových úprav. Kdo si přečetl jen náš materiál o otázce viny na válce, dosvědčí, že nikdy Evropa nepotřebovala takového zajišťovacího míru jako v tomto případě.

Na neštěstí objevil se na scéně abstraktní pacifismus, který působil rušivě, ba protichůdně, takže vznikla zmatená směsice mírových názorů. Chyběla mu síla k zajištění pacifistické úpravy, která především z neznalosti německé mentality, nedbala krvavých zkušeností, z nichž bylo třeba přece jen vyvoditi prosté důsledky. Pacifistický, důvěřivý mír je možno uzavřít s někým, kdo si přeje mír. Uzavřeme-li však takový mír s někým, kdo si z celého srdce přeje válku a používá pacifismu jen k tomu, aby připravoval odvetu, pak taková praxe slouží nesporně válce. V otázce viny na druhé světové válce bude mezi podstatnými jejími příčinami nalezen i „ženevský duch“ (t. j. mylný a bludný pacifismus četných státníků Společnosti národů).

Mír po příští válce bude nutno organisovati kriminálně-politicky a kriminálně-pedagogicky, nikoli pacifisticky. Všechno bude záležeti na tom, jak se zachová rušitel míru.*

ČIM BYLO HITLEROVO NĚMECKO?

Tuto otázku jsme většinou zodpověděli kapitolami, ve kterých jsme vysvětlili, jak hluboce souvisí dnešní Německo s celou německou minulostí a s její tragikou. Že sahá jednak až do dob křížáků, kteří dobyli a kolonisovali severovýchod, a že přejímá jejich i bezohlednou energii a kázeň s jejich východní

*** Toho dne, kdy Německo vstupovalo do „Společnosti národů“, přinesl ženevský časopis „Pilot“ obrázek, jak žízňivý vlk s vyplazeným jazykem a s pruskou přilbou na hlavě vstupuje do sálu „Společnosti národů“ s nápisem: „Ovce vítají nadšeně vlka!“ Vlka poděkuje a říká po straně: „Vy ovce pitomé!“**

politikou. Ukázali jsme také, že dnešní Německo je důsledek německého odbočení od pravého smyslu německých dějin, důsledek, který připravil velký rozlom německých dějin a zavinila třicetiletá válka. Rozšířil se důsledně v roztržku mezi Evropou a Německem, protože ve své podstatě byl vnějším projevem prastaré roztržky mezi Francií a Germanií z roku 843 a vyvrcholil v rozporu mezi katolickým kardinálem Richelieuem a katolickým Habsburkem. - Hitler vzešel z velkého rumiště třicetileté války, Hitler byl oživlým Ferdinandem II., znovu podnikajícím boj proti kardinálu Richelieuovi. Měl ovšem novou tvář. - Oživlý Ferdinand se spojil se severským protestantismem, aby definitivně zdrtil Západ. Hitler znamená začátek nové třicetileté války. Chtěl vědomě, aby její rumiště se stalo evropským rumištěm. - Třicetiletá válka nebyla odčiněna, první světová válka rovněž nebyla odčiněna - vše kvapí dál, dokud Živý Kristus nevstoupí na tuto zemi, aby uskutečnil její vnitřní duševní vítězství nad minulostí.

Všechny chyby Evropy v řešení německé otázky mají svůj původ v tom, že nikdo nechce viděti, že řádění běsů v Německu vyplývá z nejhlubších kořenů dějinného vývoje a z umíněné svéráznosti německé povahy. Hlavně v Anglii se mnoho vzdělaných lidí domnívalo, že jde o překvapující trapný poklesek civilisovaného člena západnické družiny národů a že shovívavým jednáním bude brzy zase přiveden do evropského společenství.

Hitler představuje nejen logický důsledek německého odchýlení od pravého poslání Německa a tudíž úplné splynutí poloudilého německví s německvím severovýchodní kolonisace; představuje i radikální střídání moci mezi třídami německého národa. Stará vládnoucí kasta měla sice podíl na moci, ale jádro této vlády bylo v rukou středních vrstev, které neslýchaná propaganda tak rozvířila a uvedla do varu, že vyvodily všechny důsledky našeptávaných lží a organisovaly se jako furor teutonicus proti správcům konkursní podstaty světové války a proti strůjcům a zájemcům versailleské smlouvy.

stejně mylně považovali někteří nacionalistické Německo jednoduše jen za bandu gangsterů. Gangsteři zde jsou a prozrazují se svým vzezřením. Jsou však stonásobně prostoupeni mnohými hodnotnými živly zbloudilého německví, jak plyne z našich apokalyptických úvah. Žijeme v době úplného chaosu, kdy ctnost slouží neřesti a neřest ctnosti a kdy právě tím dosahuje Antikrist vrcholu důvěry světa. Hitlerův režim podporovalo na příklad ideální hnutí německé mládeže, jež vlévalo nadšení členům turistického spolku „Wandervögel“. Putovali zpívající s doprovodem mandoliny nebo kytary Německem a křísili německý národ k nové pospolitosti. Podobné snahy jevilo velmi zdravé hnutí, usilující o záchranu německého národa před nemírným zprůmyslověním, které způsobila jednostranná orientace vilémovského Německa směrem k světovému hospodářství. V tom byl také jeden z důvodů, proč se Německo stranilo ostatního světa, proč zabředlo do bezhlavé autarkie a do řízeného hospodářství bez cíle. A právě všechny tyto kladné síly mátlý cizinu o podstatě zjevů a působily, že neviděla, že zde právě všechno kladné a dobré bylo ve službách radikálního zla, jehož úvér neustále sílil a stoupal.*

Právě proto je nutné stále poukazovati na velikost barbarství (které vzniklo v pruském koloniálním německví a vyvrcholilo intelektuálně a romanticky všenněmeckvím), jímž všechny ostatní život a snažení byly zotročeny - na barbarství, které se projevilo ve vší své nahotě vypuzením Židů a které slavilo své orgie smutně proslulého krvavého 30. června. Nechť se svět neklame o tom, co lze očekávati. Opakují citovaná slova

* O této psychologické otázce napsal před lety švýcarský farář Gerber v časopise „Aufbau“: „Němec jako jednotlivec není jistě horší než Francouz nebo Angličan. Ale snad jen ve vilémovském Německu dovedlo království zla ve společenských zřízení, národních tradicích a v duchovní oblasti tak obratně a zchytrale vsítí na sebe ideální masku, aby zatajilo svou podstatu a světlilo svůj vliv na tradici a na zřízení, která snímají odpovědnost se svědomí jednotlivce a dovolují mu, aby konal zlo na jejich odpovědnost, a to tak, že si je jako zlo ani neuvědomují.“

plukovníka von Sonnenburga: „Na světě není nic, do-
cela nic, čeho by tito lidé nebyli schopní.“*

Přestaňte konečně věřit, že můžeme dnešní Německo nějak
obrátit a přivést znova mezi ostatní národy evropského spole-
čenství. *Lasciate ogni speranza!* (Zanechte veškeré naděje!)

Hitlerovi náleží sláva, že za jeho vedení nastoupil německý
národ s plnou vůlí cestu, která se vymyká rozumu, pravdě a
právu. Nedejme se klamati! Tito lidé mají důslednost v krvi,
jejich furor je důslednost ďábla a má životnost,
kterou přemůže jen životnost Kristova. Proto
se nedejme klamati! Křesťanství v Německu se zvymlítí stejně
jako židovství. Totální válečný stát ubije i posledního pastýře
na poli, který obrátí oči k hvězdě betlemské.

Kéž by se Evropa nedala uspávat a odvraceti Hitlerovou
propagandou proti ruskému bolševismu od bdělé a pro-
zíravé pozornosti na záměry tohoto barbarství. Leninův bolše-
vismus byl vývojem překonán.

Cožpak nevidíte, že dnes - ačkoliv to zní paradoxně - stala
se Moskva střediskem boje proti bolševismu? Ovšem ne ve
smyslu nějaké bílé protirevoluce, nýbrž tak, že Stalin z vlastní
vůle i z donucení slouží obrození Ruska, založeného na ruském
sedláku a na ruské zemi, jež zvolna vylučuje jed západního
marxismu a jež založí novou říši domorodé ruské pospolitosti
s nejpokročilejšími metodami technickými, ale zajištěnou no-
vým duchem sociálním a nezadržitelným živelným obrozením
křesťanské víry a křesťanského života.** *Sorsum corda!* „Čeho
se bojíte, malověrní?“

* Když jakýsi radikálně pacifistický francouzský farář jednou
řekl: „Nechte Němce, ať k nám přijdou bez boje, aby nás orga-
nisovali a ukáznili,“ odpověděl jsem: „Organisovali - ukáznili??
Sterilisovali a evakuovali by vás!“ Velkoněmečtí autoři doporu-
čují zcela otevřeně (Kl. Wagner), abychom se vrátili do doby
„stěhování národů“ a vystěhovali celé národy; potomstvo prý „bu-
de Německu vděčno!“

** Tento vývoj je dobře vyličen ve splaku Heleny Izvolské
„Nový člověk v dnešním Rusku“ (nakladatelství Vita Nova, Lu-

Ohniskem bolševictví se však stane Německo. Německý nacionální bolševismus totálního státu vyvodí všechny bolševické důsledky z doktriny, ony důsledky, proti nimž se v Rusku úspěšně postavila hráz nezrušitelné skutečnosti ruského sedláka a jeho duše.

QUO VADIS GERMANIA?

V kapitole o Hitlerovi a Německé východní politice jsme v podstatě řekli všechno o zahraniční politické orientaci nacionálně-socialistické říše. Řekli jsme také, že výsledek této politiky bude záležeti na chování Anglie a Itálie a na tom, podaří-li se německé politice, aby získala anglickou neutralitu a italskou pomoc pro německé plány na jihovýchodě.*

Snad by byla Anglie mohla zůstatí neutrální k těmto podnikům, nemohla však nikdy zůstatí neutrální k jejich nezadržitelným důsledkům. Tím byl také určen konečný výsledek těchto podniků.

zern). V dohledné době se možná dočijeme toho, že se mezi Moskvou a západním komunismem bude prohlubovati stále větší propast. Moskva zažívá obrovitý budovatelaký pokus - zatím co západní komunismus, čerpající z revolučního dědictví západu, mohl se uplatnití jen záporně a přijal, byť nerad, četné pokyny z Moskvy, které zabránily dalšímu podryvání západních obranných armád. Otevřený konflikt nedá na sebe dlouho čekatí.

* Anglie by potřebovala nového Disraeliho, který by vystihl nové podmínky bezpečnosti britské říše a jejich význam pro celý svět s touž prozíravostí. Tehdy se ovšem o linii Berlín-Bagdad nikomu ani nezdálo. Dnes by však vláda Německa v Počunaji znamenala bezprostřední ohrožení britakých zájmů v Malé Asii a porušení celé evropské rovnováhy. - Tato změna by se pak rychle uplatnila také na flanderském pobřeží. „Wait and see!“ (Bděte a vizte!) Nikoliv, nejen: „Vizte“, nýbrž: „Předvídejte“. Už před mnoha lety psal předvídavý Angličan sir Elyre Crowe: „Nutno se vzdátí plané naděje, že by Německo mohlo býtí přivedeno k míru pouhými britskými ústupky bez opravdové záruky spravedlnosti. Tuto naději mohou sdíletí jen lidé, kteří nemají odpovědnost a neznají minulost.“

Pokud se týká Itálie, kdyby byl Mussolini opravdu znal Německo, byl by zanechal mnohé nebezpečné hry.*

Německo však vždy odhalilo ještě včas svou masku a tak ukázalo také tentokrát ráz svého totálního státu a tím zabránilo největšímu nebezpečí. Mohlo se totiž stát, že by fronta, která se seslikovala proti Německu, jakožto proti největšímu a nejvážnějšímu ohrožení celé civilizace, se byla rozpadla a že by se byla místo ní seskupila fronta evropské pravice proti evropské levici. Tím by byl býval zmatek dovršen!

Nikdo nemůže vědět napřed s určitostí, kdy z toho německého vysoce ukázněného chaosu vybuchne nový atentát na Evropu.** Nesmíme zapomínati, že iracionálnímu živlu v německém životě se dostalo Hitlerem mimořádně strhující moci, které se říšská vojenská obrana nepostaví na odpor, až jednou vhodný zahraničně politický spor uvede do varu nacionální sopky. Existuje církevní liturgie, v níž „responsio“ lidské duše se vyjadřuje výzvou, přicházející shůry, a existuje ďábelská liturgie, ve které šlený národ reaguje na výzvu politické dě-

* Mussolini, Říman, ustrnul na první velké etapě římanství, totiž ve fázi punské války; nedospěl na výši světové universalilty pozdější veleříše římské, která se - jak čteme v úchvatném líčení Mommsenově - spojila s hellenskou duchovostí a lidskostí, aby své moci dodala ducha a vymanila se z pouhého římského nacionalismu. Pozorujeme-li nynější evropský chaos, porozumíme dobře fašistickému heslu „Anti-Evropa“. Ptáme se však, zdali jsou proto „anti“, aby ustrnuli v primitivismu, anebo chápou ve svém nitru, že Itálie musí tak či onak přispět svým dílem k výstavbě pospolitosti národů, chce-li zůstatí velkou, a že jen tak může překonatí své vlastní obtíže. Za dnešního stavu světového hospodářství není kulturního národa, jenž by nebyl ohrožen v základu své existence, kdyby stál v otevřeném nepřátelství s ostatní Evropou.

** Bylo by dobře, kdyby si němečtí vůdcové povšimli výstrahy, která byla otištěna v „National Review“ už v září 1935, „Kdyby Němci, jimž byl odpuštěn zločin z roku 1914, chtěli opět rozžítí světový požár, pak nebude pardonu. Ohrožení obráncí naší křesťanské civilizace, obráncí všeho toho, co dává životu cenu, budou pak přinuceni v zájmu lidstva vyřadití Německo jako jednotný národ z evropského systému. Byla by to hrozná exekuce - ale kdyby jí bylo třeba, musela by býti provedena...“

monie. Hitler ztělesnil responsio německého národa na desetiletí nacionalistického štvání. To se ovšem nehodí ani chladným generálům, ani těžkému průmyslu. Vždyť oni netušili, co jejich chladně vypočítavé otravování lidu pomalu, ale jistě musilo rozpoutati v temperamentním, hudebním a výbušném národě.* Nyní budou všichni zařazeni do velké armády německé smrti a musí slepě pochodovati vstříc propasti.

Jak žalostný to obraz, viděti tolik velkých ctností mohutného národa v otrockých službách šfilenství.

JAK SE EVROPA UBRÁNÍ?

Pro tento úkol musila být a musí být rozhodující tři hlediska:

Předem jde o vojenskou obranu podle shora citovaného přiznání německého Militärwochenblattu: že ten, kdo se cítí vojensky silnější, dá se zadržeti jen risikem a strachem z porážky.

Ozbrojení všech sousedů Německa bylo tedy nezbytné, aby ti, kteří věří jen v právo silnějšího, se jasně poučili o mocenských zálohách Evropy. Toto ozbrojení bylo nutné i v zájmu Německa jako první zajištění proti výbuchu sopky, jejíž láva by se rozlila i po německých nívách.

Za druhé je nutno vojenskou obranu doplniti duchovní defenzivou - což je tím nutnější, protože propaganda Třetí a další říše připravuje své akce vojenské i politické v největším měřítku a podle předpisu prvního Moltkeho: „Mu-

* Sborový sraz Haeselerbundu ve Weselu dne 12. června 1927. 4.600 účastníků. „General-Anzeiger“, Wesel, 13. června 1927:

„....A pak položil Jeho Excellence von Müdra u pomníku padlých věnc s černobíločervenou stuhou a s věnováním Haeselerbundu se slovy: „Na památku vás padlých! Přisaháme, že se pokusíme o pomstu na našich nepřítelích!“ Nato zavířily bubny a jasně zazněly trubky, nad shromážděním se mocně vznášel velký hymnus na nadzemskou lásku: Wir beten an die Macht der Liebe.“

síme protivníka unavíjí propagandou a pak potřítí.“ Je přímo směšné, co všechno západní velmoci v tom ohledu zanedbaly. V každém jednotlivém sporu poválečném to vyhrává vždy německá these, aniž kdo důsledně čelí jejím křiklavým sofistickým. Žádný státník se neozval, i když byla pravda úplně stavěna na hlavu. To platilo o propagandě pro nevinu Německa na světové válce, pro vrácení kolonií a pro opětné přijetí Německa mezi důvěrné podílníky na světovém hospodářství. Zda li někdy byla správně objasněna opravdová a skutečná situace? Bylo někde jasně po pravdě řečeno, že Německem vyvolané světové války úplně zničily světové hospodářství, že po první světové válce německé přípravy na odvetu znemožnily obnovení pořádku ve světovém hospodářství a že brskní odpor Německa proti reparační politice uvedl finanční soustavu světa do chronického nepořádku? Proč byly zvýšeny všechny hraniční závory, proč usilloval každý národ o to, aby sám vyrobil, co dřívě objednával z Německa? Proč všude ochrnula mezinárodní podnikavost? - Jen proto přece, že temná válečná bouře na německém obzoru zaplašila všechny národohospodářské akce daleko z dohledu. Proč to žádný vedoucí státník jasně neřekl? Proč se největším megafonem světa neodpovídá důrazně a přesně na všechny německé stížnosti a požadavky? Nikdo přece nebude ještě dávat peníze, suroviny a otevírat mosty, jen aby totální německá válka proti ostatnímu světu nepozbyla čáky na vítězství!

Německo se ovšem mýlí (a zmýlilo se už v roce 1914), domnívá-li se, že svědčí o vnitřní slabosti a špatném svědomí, ustupují-li západní mocnosti před německými provokacemi, mlčí-li k překrucování nejjasnějších faktů, jeví-li v mnohém povolnost a důvěřivost, zatím co totální válečný stát se věnuje s podrobnou důkladností přípravě své úderné síly. Právě naopak: tytéž skryté mravní síly, tradice a výhrady, které brání těmto národům závoditi s barbarskou totalitou válečných žtváčů, vyrostou v rozhodném okamžiku až bude nutno bránit západní dědictví, na takovou výši duševní síly, které se nevy-

rovná ani nejpokročilejší technika válečných štů. To je právě největší tajemství boje mezi kulturou a barbarstvím!

Z a t ř e t í: Ani vojenská, ani duševní obrana však nemůže mít trvalý úspěch, chceme-li se jen bránit, nechceme-li však pochopit, že německá otázka je otázkou světovou i v tom smyslu, že Německo zůstane chaosem tak dlouho, dokavad Evropa bude chaosem. Německo je jen vrcholným výrazem tohoto chaosu, tohoto nedostatku duchovosti, tohoto sebezbožňování jednotlivce a kolektiva. Obhájci civilizace musí jednou zřetelně odpovědět na otázku: Co chceme vlastně hájit? Tak zvanou moderní civilizaci, která je jen nalíčeným barbarstvím nebo tradici křesťanskou, která je dnes jediné schopna zachránit nás; Evropu a Německo? Velké rozštěpení národů, jež ohrožuje celou kulturu, má svůj počátek v rozštěpení jednotné křesťanské pravdy v četné polopravdy, z nichž každá se považuje za původní celek, ale je jen bezmocným zlomkem, který nestačí ve své malosti na řešení jakéhokoliv problému. Tak se všude ve světě navzájem rdousí svobodomyšlní a autoritáři, konservativci a radikálové, charakterní a bezcharakterní, nacionalisté a internacionalisté, každý hájí svou polovinu pravdy a haní druhou polovinu, které se drží zase ten druhý. Spojeny doplnily by se na celek, rozděleny hynou obě, polovičatostí, rozštěpením, stávají se lži a nenalézají již cestu k sobě. Co chybí a co by jediné mohlo přinést záchranu, je ono universální, starostlivé, vše spojující, nejvyšší spravedlivé a nejvyšší dobrotivé - ono vtělené božství, ona „mater gloriosa“, jak se objevuje na konec „Fausta“ a ukazuje mužné síle, která se prohrála a je nyní odkázána sama na sebe, rozřešení všech řešení. Ještě mlčí tato jediné zachraňující moc a dovoluje pošetilosti, aby vydala všechen svůj nesmysl, aby separatismus provedl svou. Ještě dává nenávisti a temnotě vychrliti jedovatou síru a nechává zažít lidstvo až k nejhlubší zkušenosti jeho vlastní bezmocnosti - až pak nakonec v bezradné temnotě zazáří Světlo všech světél...

Co však s tímto mysteriem v politické knize? - Odpověď: Každá téměř stránka této knihy svědčila o nepopsatelném zmatku a zdivočení do kterého upadla mezinárodní politika šlenou domněnkou, že by stát mohl žít a že by se mu mohlo dařiti bez Krista. Závěrem všech našich závěrů je poznání, že politika mezinárodní je ve své hloubi otázkou náboženskou a církevní. „Dávejte císaři, co je císařovo“ neznamená, že císař, na němž jest péče o technickou stránku státního života, by se mohl vymknouti duševním příkazům, plynoucím z oné Nejvyšší Oběti, živící každou oběť jinou, posvěcující a chránící před nízkým znesvěcením a zneužitím.

Karel Veliký dal roku 802 slavnostně přísahati všemu obyvatelstvu své říše, že každý zůstane věren všim svým myšlením a svou dovedností službě Boží. To bylo něco jiného než totální stát, který z „vůle“ dělá boha a ztroskotává nutně právě touto totalitou, která jej izoluje od jeho nejvyššího duchovního pramene života.

Dospěli jsme dnes, aniž jsme si toho byli jasně vědomi, na rozhraní lidské kultury, kde křesťanství není už jen soukromou záležitostí a individuální „věcí vkusu“, nýbrž kdy kulturní lidstvo pozná, že svou záchranu před kolektivně vystupňovanou zvířecí mýzou naléztí jedině v pravdě Kříže. V jakém smyslu? Mluvme zcela konkrétně, ba dokonce biologicky a fyziologicky:

Člověk má věčnou ránu, je zachvácen věčnou nemocí nejen duševní, ale také fyziologickou nemocí, kterou se už Plato zabýval a jejíž studium je základem jeho „Státu“, stejně jako je základem Augustinovy „Civitas Dei“. Naznačili jsme již tuto nemoc ve své „Apokalyptické úvaze“. Nyní se k ní opět vracíme. Dnes mocnost člověka, místo aby jejího nositele osvěcovala a vedla, upadá i s ním stále více do poroby hmotného a viditelného a strhuje nás takto do služby popudů, které nás pro všechny velké úkoly života zaslepují více, než je zaslepeno zvíře, chráněné před svými krátkozrakými pudy normativním instinktem. V zajetí sobectví, živěného z nejniž-

ších oblastí své bytosti, nechápe člověk ani svůj skutečný prospěch, ani tajemství pospolitosti, ani všeobšáhlu skutečnost Boží. Vidíme dnes tuto zaslepenost kolektivně vystupňovanou. Vede národy přímo k vlastní zhoubě. Tak by se stalo i zvířeti, které by ztratilo svůj instinkt. Křesťanská pravda je pro člověka tím, čím je pro zvíře instinkt. Proto je „regeneratio“ člověka pro jeho život ještě důležitější než „generatio“. Teprve tam dostává člověk své duševní síly, povýšené a posvěcené shůry, teprve tam se stává velkým moz- kem, zatím co byl doposud jen malým moz- kem; teprve nyní je i s hlediska ryze fyziologického uzdraven. Teprve pak zavládne normální uspořádání funkcí tam, kde dříve bylo nižší nadřaze- no vyššímu, jsouc tak „zvířečtější než kterékoliv zvíře“!

Biologie se dokonává v theologii. „Ego sum vita!“ (Já jsem život!) Kristus je zakladatel států, Kristus je organisá- tor: „Kdo se mnou neshromažďuje, ten rozptyluje!“

Je to pouhá náhoda, že již Platonův „Stát“ se zakládá na obnově uspořádání sil vniterného člověka? - Je to odduchov- nělý, zvrácený, odkřesťanštěný člověk. Dnes však přivodil mezi- národní zmátek. V Německu dosáhla nemoc vrcholu a ukázala všechny důsledky: službu nejvyšších duševních sil nejnižšímu, postátnění šilenství, zuřící kolektivní „Já“, které ztratilo vše- chna tajemství sebezáchovy. Veškerá inteligence velkého ná- roda byla cvičena k totálnímu ničení, které mohlo skončiti jen sebezničením. Kdo však ví, zda nebude tato nemoc i v Ně- mecku jednou také vyléčena nejradiálnějsími léky!

Tato nemoc je všeobecná a pokud jde o její politický výraz ve zvláštním smyslu „evropská“ a musí býti evropsky léčena. Musí býti léčena, neboť jinak neozdraví ani ostatní svět, který rozkladem Západu je celý uvržen do pokračujícího neštěstí. Jen tajemstvím božské oběti, která je tajemstvím sebezácho- vy jednotlivců i států, může býti učiněna přítrž evropskému sebezničení...

„Země byla pustá a prázdná... a duch Boží vznášel se nad vodami.“

Psáno 22. června 1946.

Neodvratitelné se stalo. Hitlerova říše ztroskotala svou pýchou. Co nastává? Můžeme říci připomínající známá slova bible: „Německo je pusté a prázdné, ale duch nacismu se vznáší nad vodami.“ Ovšem to není duch, který by dovedl odloučiti od sebe světlo a tmu v hloubce duší a v hlubokosti národního bytí. Právě naopak! Jest to duch, který vše dohromady smíchává nejpustším způsobem: duchovní a bezduché, ctnost a neřest, lež a pravdu, inteligenci i bláznovství. Národ, nakloněný již svou přirozenou povahou k nejasnostem musil tím být úplně zahuben. Více než kdykoliv před tím potřebuje se proto modliti Veni creator spiritus. Neboť nacisté jsou ještě všude, nebyli přemoženi ani zevně, ani uvnitř! Očekávali jsme to, neboť víme, že nacisté nejsou od včerejška, ale od staletí. A tuto pravdu snažila se moje kniha objasniti. Nemůžeme odnacistovati národ proniknutý jedem i v antinacistech, jedem, který přinesli a rozšířili nacisté. Jakým jedem? Nazývá se zcela jednoduše: „Deutschland, Deutschland über alles!“ Kéž by nyní konečně dovedli založiti svatou říši skromnosti! Ale tomu se naučí teprve tehdy, až jim selžou důsledně všechny nástroje, jimiž se chtěli zmocniti vnější moci a velikosti, a až budou nemilosrdně odmítnuty všechny reklamace, které by vedly k obnovení oněch prostředků, jež světu a německému národu přinesly prokletí. Nezákladnější a nejdůležitější převýchovou pro Němce je, aby se naučil, že nikdy již nebude první, že nebude první ani v podílu na pomoci poskytované obětem evropské katastrofy. Vy, Němci, máte tuto katastrofu na svědomí, a proto musíte sami žádati, aby nebyla vaší životní krizí poskytnuta ani nejmenší priorita před ostatními národy, jež jste vyloupili. Nejste-li však schopni takové myšlenky, musí Vám býti ukázána a demonstrována. Musíte poznat nenávist těch, pro které jste plánovali takové snížení substance, aby životní prostor vaší „herrenrasy“ se zvětšil na všechny strany a bez míry. Německo bylo společností vrahů bez vězení. To je jasné každému, kdo čte dokumenty norimberské. Proto musí nyní přijít takoví Němci,

kteří bez smilování toto vše znovu a znovu budou připomínati německému vědomí. Proto studium Göringa a jeho sebraných spisů jest dnes pro německý národ a jeho sebepoznání důležitější než studium Goetha. Nemohu dosti zdůrazniti, že jakákoliv pravá německá obrana musí započítati jedině tím, aby každý jednotlivý Němec si uvědomil vše, co bylo řečeno. Proto buď požehnán každý dům, v němž duch Jana Sebastiana Bacha vypudí ducha Hitlerova. Ale nejsou pouze Bachovy kantáty, v nichž se duše uklidňuje v Bohu a v nichž nachází znovu svoji rovnováhu. Jest také světová politika bachovského omilostnění. A to neznamená nic jiného, než že hlasité a nikdy nenasycené já ustoupí čistému přání vybudovat sám v sobě a mimo sebe lepší svět. Že bude očekávat jedině od takovýchto zjevů řízení všech zevnějších poměrů methodami, nutnými pro lidskou hodnotu. Naděje pro německý národ jest obsažena právě a jedině v tomto směru. Nebude-li nastoupen, pak nepřekročitelné hradby zazdí možnost obrození a d'ábel počne lstivě připravovati další obrovská zničení, která přivodí jen sebezničení! Německý lid může si zvoliti, ale nesmí již strácat čas!

PŘEDPOKLADY A DŮSLEDKY NĚMECKÉ KATASTROFY

HITLER JE VÝSLEDEK CELÝCH NOVONĚMECKÝCH DĚJIN

Tato kniha byla dopsána v červnu roku 1937. Od té doby se nahromadily v malém časovém úseku největší světodějné události, jímž musím věnovat spis zvláštní. Tentokrát chci vyslovit jen souhrnné slovo o jejich podstatě a načrtnout výhled do budoucnosti, jak ji já tuším.

Dne 8. června 1927 napsal jsem v časopise „Menschheit“: „Je jasné, že vládci Německa potřebují dnes ještě klidu a přejí si mír. Přejí si ho jen proto, aby tím spíše mohli připravovat válku a aby byli připraveni pro úder v příslušný čas. Tento vhodný čas bude určen slabostí sousedů. Nastane někdy mezi lety 1933 a 38.“ Tato předpověď nebyla obtížná pro toho, kdo se nedal klamat fasádou a frázemi a kdo znal nejen sílu pruského vůdcovského živlu a jeho vliv na německou duši, ale i nerozhodnost a iluzionismus sousedů, i selhávající slabost německé levice, kdykoliv se octla před velikými rozhodnutími. Neměla nikdy skutečnou sílu k odporu.

Má kniha je jakousi prehistorií Hitlerovy éry a zdůrazňuje tak silně podstatné tendence této éry, že druhá světová válka musí být klasifikována jako jejich neodvratitelný, logický důsledek. Francouz Henri Massis řekl jednou vtípně: „Hitler nevytvořil Německo, nýbrž Německo stvořilo Hitlera.“ Hitler neudělal nic jiného, než že germanisoval, demokratisoval a popularisoval politiku německé, panské, junkerské kasty. Jejich politická liturgie zněla tak, že chór starých válečníků zpíval hymnu moci a lid odpovídal „Amen, Amen, Amen!“ - Nebyla to však žádná „věčně pasivní masa“, ale politicky aktivní německý lid! Pruský militarismus a všenněmectví jsou dva obrovské stromy hluboko zakořeněné v německých dějinách, které v národním socia-

lismu srostly ve strom jediný. A právě proto mohl ten, kdo sledoval povahu a růst těchto obou kmenů, předvídat poměrně bez námahy, co musí následovat. Mnoho Němců, a zejména cizinců, neznajících proces, který se odehrává v německé duši a neoprotěněných od vlastních zbožných přání, bylo překvapeno Hitlerovým zločinem. Považovali ho za druh meteorů, jenž náhle spadl do pozemské atmosféry z jiného světa. Neviděli, že Hitler jest obsažen jako jádro ve všech názorech, které po století získávaly moc a oblibu německého lidu. Což pak nepředpověděl již Arnošt Moric Arndt, předchůdce všenněmectví, ve své knize „Germanie a Evropa“ (Germanien und Europa) Hitlerův program v jeho podstatném jádře, když řekl: „Německo potřebuje vojenského tyрана, jenž bude schopen vymýtit (vyvraždit) celé národy.“ V kterém jiném národě se váženým vůdcům dávají takovéto úlohy a programy? Mohly by být takové návrhy činěny, kdyby za nimi nestála dlouho živená, zlá náruživost, jež se vyvinula v německém lidu až do všesřirajícího ohně?

ROZPĚTÍ NĚMECKÝCH DĚJIN

Tato kniha se snaží ukázat rozsah německých dějin, rozpadávajících se ve dvě epochy: jednu konstruktivní, druhou destruktivní. Německo počíná existovat jako středem politické a duchovní jednoty evropské. Pak však rozbíjí s neúprosnou důsledností tuto jednotu duchovně i politicky, zmocňuje se nacionálně-socialistické výbušniny, vyvíjí nacionální myšlenku až k nejzazšímu šilenství - a přece při tom při všem zůstává v něm onen starý pud (Drang) k universalismu nejsilnější hnací silou. Jde nyní ovšem o universalistické germanisování světa, což vyžaduje universálního panství jediného barbarismu vykořisťujícího svět, zatím co původní universalismus byl pořádkem a autonomií rovnoprávných národností.

JAK ODPOVĚDĚL SVĚT NA NĚMECKOU DOBYVAČNOST

Národy ohrožené otroctvím nebo zničením se vzpamatovaly a zvedly v poslední chvíli a znemožnily druhý pokus o své pokoření a podmanění. Je však plánován dosud nezřetelný třetí pokus, v němž chtějí spojit vzestupující španělský svět, německá technika a německá militaristická organizace v silnou, jednotnou zbraň. Zdaří-li se tento pokus, či ztroskotá, to závisí na morálním bystrozraku ohroženého světa. Jestliže se podaří, pak bude naplněn zasloužený osud, který si samy připravily morálně degenerované národy, promrhavše svěšené jim vznešené patrimonium hájit právo, jenž však zradí pro své krátkozraké zájmy. Jsouce ovlivněny poloslepým humanitářstvím („Soft peace“) zůstanou bezbranné proti šelmám a jejich bezcharakterním nebo slepým souběžcům. Takovýto německý triumf byl by však tak strašlivým znelidštěním lidí, že plémě z něho vyšlé by mělo s lidstvím právě tak málo společného jako epocha isaurierů a jiných podobných druhů a experimentů organické přírody. Žádné proroctví nemůže předpovědět, která strana nastoupí do boje s větší dynamikou. Cílem tohoto nadcházejícího dění může býti dobro. Chtějí-li lidé vskutku dosáhnouti dobra, musí se úplně osvobodit od ilusí a pronikavě a realisticky rozeznat povahu sil, jež se budou vzájemně měřiti. Druhá světová válka nemusela být, kdyby byl ohrožený svět neustrnul ve svévolné slepotě, nechtěje vidět skutečné tendence a skutečný poměr sil obou skupin, jež stály proti sobě v Německu. - Ale nezdá se mi, že by se byl vůbec někdo z této krvavé zkušenosti čemukoliv naučil. Zvíře se učí ze svých zkušeností, ale člověk nikoliv. Jeho nečisté uctívání sebe mu zabraňuje, aby rozeznal své chyby a omyly. Proto se bude opět dopouštět týchž chyb, jichž se dopouštěl po první světové válce. - Nejlepšimi pozorovateli jsou korespondenti amerického tisku. Zjišťují již po dlouhý čas velmi přesně stav německé psychologie. Ale oficiální politika nevyvozuje z toho důsledků.

PRUŠÁCTVÍ A NACISMUS

Na počátku této poslední kapitoly označili jsme prušáctví a všenněmectví za dva hluboko zakořeněné stromy, srůstající Hitlerově zjevu dohromady. Jaký je rozdíl mezi nimi a proč musily srůst? Nejjasnější výraz a nejčistší uvědomění vlastního bytí má prušáctví v Ludendorffově knize „Totální válka“ (Der totale Krieg). Prušáctví - toť totální válka, podřízením celého života, hospodářství, umění i vědy, příkazům válečné potovosti zacílené daleko do budoucnosti. - Co je to Nacismus? Nacismus nepovstal v Prusku, nýbrž v Rakousku a v Bavorsku. - Nacismus je Němec, zapálený národní myšlenkou, který najednou oznámil, že v prušáctví, které nenávidí, jest síla schopná uskutečnit jeho sny. A proto se nyní chápe tohoto prušáctví celou energiou německého ducha a německé duše a dohánění je až k posledním důsledkům. Když se tázali jednoho z německých generálů, jaký je jeho vztah k Hitlerovi, odpověděl: „Hitler je vyplnění modliteb německého vojáka.“ A Nacismus by řekl: „Prušáctví válečná mašinerie vyplní nám všechna naše německá přání.“

Proto prohlásil Goering po slavnosti v Postupimi: „Od německého kroku postupimského granátníka krokem německého lidu.“

A proto vyhazoval Němec nohy ještě třikrát výš než postupimský granátník, neboť kdesi v pozadí cítil Schillera, Beethovena a Wagnera, celé duševní a duchovní německé bohatství, těšící se a obohacující pruskou nuzotu. Toto bohatství vstoupilo do služeb pruské válečné politiky, jež se dala cele k dispozici německému šílenství po moci. - Proto mohl říci Werner Lombart: „Německý militarismus je dokonalé sloučení Postupimi a Výmaru, jest to Beethoven v zákopech.“ Toto byl opravdu základ, toto byla pravá podstata nového Německa, podstata německého nebezpečí a německého zmatení mysli. Žádný cizinec, který žil a radoval se z německé hudby a nad německým duchem, nechtěl tomu uvěřit. Ale bylo tomu tak. Výmar se dobrovolně postavil do pozadí za Postupim, zatím co celý svět věřil, že Výmar byl Postupimí znásilněn. A proto žvaní falešně

přátelé Německa dnes opět: „Německý lid byl první znásilněn Hitlerem.“ Je těžko vymyslet si větší lež! Ale tato lež připravuje cestu k další světové válce číslo tři.

NACIONÁLNÍ IDEA A PANGERMANISMUS

Co je všenečmečtví? Nic jiného než politická nauka, k níž Němec musí logicky dospět, jakmile zapomene, že Německo bylo státním útvarem nadnacionálním. Jakmile zapomene, že dědictví tisíciletých německých dějin, které spojilo německý svět těsně se světem slovanským, znemožnilo vytvořit stát, jenž by zahrnul všechny Němce v Evropě a stal se státem národně jednotným. Jen tehdy, kdyby byli válkou s celou Evropou vyrváni z jednotlivých národů všichni oni Němci, kteří s těmito národy srostli staletým životem, mohl by všenečmečský stát vzniknout. Cestu k vytouženému politickému konfliktu s Evropou vidí A. M. Arndt v citovaném programu, podle něhož Německo potřebuje vojenského tyрана, který by byl schopen vyhladit celé národy. V temné předtuše řekl Heinrich Heine: „Cítím krev!“

Pangermanismus měl tři cíle stupňovitě seřazené. Prvním bylo státní spojení všech německých národností v Evropě, druhým zařazení všech německých skupin v celém světě do německé světové říše. Proto považoval Hitler Němce celého světa za říšské občany a žádal na nich, aby pro loyality k německé říši zapomněli na jakoukoliv loyality jinou. Pro tento názor pracovala německá propaganda i mezi Němci ve Spojených státech. Třetím cílem bylo dobytí světa, jehož etapy a celkový nárys zároveň s rozborem všech daných možností obsahuje spis generála Rauchafera a početné jiné spisy všenečmečské literatury. Že tento plán je starý, dokládá zejména jasně anonymní spis, jenž vyšel roku 1895. Tato kniha, vytištěna čtyřicet let před Hitlerovým vystoupením, se nazývá: „Velkoněmecko a střední Evropa kolem roku 1950“. Čteme v ní mimo jiné: „Po jisté době bude 86 milionů Němců vládnouti nad 130 miliony Evropanů, kteří budou určeni k nižším pracím. Jen

Němci budou mít právo získávat půdu, požívat politická práva a zaujímat administrativní a vojenská postavení.“

POPRUŠTĚNÍ A ODPRUŠTĚNÍ NĚMECKA

Strindberg jednou řekl: „Zločin je vlastně již trest.“ To znamená: zločin odkrývá a zjevuje to, co dlouho vřelo a připravovalo se v duši zločincově. Je tedy trestem za tajné žádostivosti a myšlenky, jež nechal člověk v sobě přerůst, až jednoho dne viditelným činem vpadly do skutečného světa, zradivě pečlivě skrývanou touhu. A protože je tomu tak i u Němců, kteří prozradili své nejtajnější úmysly, a protože kořeny Hitlerova zjevu leží tak hluboko v německé duši, proto je tak těžká úloha, přivést německý národ zpět k jeho lepším tradicím. Jest smrtelně nemocen něčím, co není německé a co naprosto odporuje vlastním německým dějinám. Mnoho se mluví o převýchově německého národa. Ale výchova není jen vychování, nýbrž střetnutí chovance s nepoddajnými okolnostmi životními.

Po první světové válce byl by potřeboval německý lid dostat účinnou lekci od skutečné moci spojenců, lekci tak silnou, že by byla zabila německý militarismus. Ale tuto lekci Německo nedostalo. **N e d o s t a n e - l i j i a n i d n e s , b u d e v š e s t r a c e n o .** Jestliže ji dostane a jestliže Němci konečně pochopí, že již nikdy nebudou moci podrobit svět své vůli, pak je jisto, že mají dost inteligence, aby vytvořili sami ze sebe novou politickou ideologii, která by odpovídala jejich postavení ve středu Evropy. Tato nová ideologie by musila navazovat na starou myšlenku nadnacionální a musila by přiznat, že popruštění Německa byl tragický omyl německého lidu, omyl, na jehož odčinění budou musit těžce pracovat celé generace.

ZAVINIL VERSAILLESKÝ MÍR HITLERA?

Byl by zřejmý a nebezpečný nesmysl tvrdit, že Hitler je resultátem versailleského míru. Správné je jen to, že by opětné vyzbrojení Německa nebyvalo možné, kdyby versailleská smlouva byla měla ještě jiné garancie než papírové. Místo aby byli

již tenkrát celé Německo obsadili a účinně kontrolovali jeho finance, věřila Dohoda demokratickému Německu a zapomněla, že Německo nebude dělat jinou politiku než takovou, jakou mu předepíše pruský generální štáb. Kapitola versailleského míru o reparacích určitě nebyla mistrovským dílem. Škody, které Němci napáchali, byly prostě sečteny a tak vznikla suma, kterou Německo nikdy nebylo schopno zaplatit. Ale toto přehodnocení bylo velmi brzo korigováno. Německo zaplavil americký kapitál. Pouze nepatrnou částku z něho vydali Němci na platy reparační, zato však větší část na své nové vyzbrojení. Proto žádné sebevětší ústupky se strany vítězů nebyly by odvrátily nacionalistické vůdce Německa od druhého pokusu dobýti Evropy. Očekávali od něho stokrát víc než ode všech koncesí, které jim mohly být poskytnuty. - I kdyby byla versailleská smlouva ponechala Německu vše, co mělo, bylo by stejně připravovalo další světovou válku, aby získalo to, čeho nedobylo v první světové válce. Ostatně rozmach Hitlerův nastává teprve v té chvíli, kdy se už žádný Němec nedal ani obtěžovat pomyšlením na versailleskou smlouvu. Hitler dostal od tak zv. „zchudlého německého lidu“ sto miliard marek, jimiž mohl financovat takové ozbrojení, o jakém vyčerpaný vítěz ani nesnil a s jakým nemohl vůbec konkurovat.

Není většího podvodu na světě, než jakým byla německá propaganda proti Versaillesm. Nešlo o to, něco napravit, nešlo o to, vytvořit nový stav v Evropě, nýbrž jen o to, dokončit první zločin druhým, nepoměrně větším. A celý svět vběhl do této léčky! Teprve když německá vojska po druhé zaplavila Evropu, otevřely se mnoha lidem oči nad tímto „německým národem dohnáným nemilosrdným mírem až do zoufalství.“ - Avšak mnohé oči jsou zavřeny ještě dnes!

„Magna est veritas et praevalabit“. - State Departement ve Washingtoně vydává nyní dílo o šesti svazcích, v němž předkládá všechny dokumenty norimberského soudu. Vyšel zatím první svazek.* Ze všech těchto dokumentů poznáváme, co sku-

* The Nazi conspiracy, Washington, The Governments Printing Office.

teční znalci předpokladů německé poválečné politiky věděli již dávno, co však v cizině zakrývala německá propaganda. Totiž, že boj proti versailleské smlouvě byl promyšleným spiknutím, řízeným německým generálním štábem a financovaným velkým a těžkým průmyslem. A že toto spiknutí nemělo jiný cíl než anulovati jednu za druhou všechny garancie, jež měly znemožniti Německu nový útok.

A N E K E R A K O U S K A

Dobytí Rakouska bylo pouze neúprosnou logikou bludné německé cesty k nacismu. Němci bývali mnohem více Němci a ve vyšším slova smyslu také mnohem více politiky v oné době, kdy považovali za svůj úkol vytvořit a hájit nadnárodnostní politické společenství. Ale ve skutečnosti okupace Rakouska nebyla podmaněním. Rakušané byli již dávno před tím provincialisováni, to jest podrobili se sami popruštělému a nacionalně zúženému německému národu a zasloužili si svůj osud. Kdyby byl Schuschnigg místo mlhavého řečnění o „Gesamtdeutschum“ „jemuž nutno být věrným“, mluvil raději o odněmčení Říše, od něhož je třeba se odpoutati, aby pravé německé úloze ve světě byla zachována věrnost, bylo by vše dopadlo jinak. - Mussolini předložil Schuschniggovi již v roce 1935 jasný program na reorganizaci rakouské armády. Nestalo se nic. Duce vyvodil z toho tragické důsledky. Musíme však rozuměti podstatě: nemohlo se státi nic, neboť Fridrich Velký zvítězil již před dávnou dobou nad Marií Terezií a německá propaganda podryla celé Rakousko. - Zlo vítězí ve světě jen tehdy, jestliže dobro ztratí víru v sebe samo a jestliže sebe samo zradí. Když se Schuschnigg vrátil z Berchtesgadenu, řekl: „Bojoval jsem deset hodin se šilencem“, a dal si přehrávat Bachovy kantáty, aby se zotavil, místo aby mobilisoval rakouskou armádu. Jaký potom div, že postupimská kantáta triumfovala! Schuschnigg měl stále ještě iluzi, že Německo je jiné, než jaké ve skutečnosti bylo. Německo již náleželo šilenci. Ale tento šilenc byl pouze amplionem ztřeště-

nosti prorokované již Arnoštem M. Arndtem. Boj s touto střetností byl by musel začít mnohem dříve. A tady jest vina Rakouska, která rovněž musí být rozpoznána a usmířena. Dříve se nesmí Rakousko vmlouvat do úlohy první oběti Hitle-rovy a vyžadovat pro sebe zvláštních ohledů a zvláštního jednání, neboť tím vzbuzuje falešnou představu o své vině. Poskytovaly by se tak úlevy a důvěra národu, který se nekál a který nemá jasné cíle. Této důvěry by jednou bylo těžce zneužito. V Rakousku existovala jen bezmocná menšina rozumných. Jeden její člen napsal po první světové válce: „Na všem tom jest nejbolestnější, že se žádná ruka nepohne, žádný hlas nezvedne, ba i Svatá stolice mlčí a ponechává tuto vždycky katolickou zemi za kořist jejímu nepříteli, lépe řečeno, nepříteli celé Evropy. Lživá a podvodná německá propaganda zachvátila již téměř celou Evropu. A právě tak, jako se evropští politikové otáčejí a vykrucují, jen aby nemusili jednat, tak i tisk umí pouze jedno jediné. Všechno bezpráví okrašluje a sankcionuje, jen aby na sebe neuválil hněv dnes zdánlivě již všemocného panství. Neumannův projekt obsažený v „Cestě na východ“ je faktem a od Baltického moře až k Brenneru, ba hluboko na Balkán, zavládlo pruské násilí a chtivost moci. Jediná hráze, jejíž jméno bylo Rakousko, byla prolomena. - A kdo bude ten, jenž tudy projde?“

V Aischylově Oresteji zpívá chór: „Utrpením se učíme.“ Kdyby Rakušané rozuměli svému utrpení a chtěli se vytrhnout z neblahé bezpáteřnosti a bezcíllosti, jež charakterisuje jejich politiku od roku 1866, mohli by dozrání k velkým úlohám. Avšak dosud na nich nepozorujeme žádnou změnu. Maskovány nejrůznějšími způsoby vnikají četné nespolehlivé, ba často zřetelně velkoněmecké živly opět na význačné pozice. Musila by se nejprve uplatnit jedna celá nová generace a odrůst hroznému zamlžení, jemuž Rakousko propadlo. Ale není nikdo, kdo by tuto generaci vedl a vychoval. Široko daleko nevidím nikoho!

ROZBITÍ ČESKOSLOVENSKA

Se stanoviska pangermanismu bylo rozbití Československa tak logické jako anexe Rakouska. Čeští Němci, kteří žili před rokem 1866 zevně v přátelském poměru s Čechy, vyvinuli velmi brzy po tomto roce nespoutanou nenávist, jejíž výbuchy se ozývaly především v parlamentě. Hitler jest výsledkem této hraničářské pathologie. Již v roce 1899 pronesl českoněmecký poslanec Türků ve vídeňském parlamentě tuto hrozbu: „Věčné německé dědictví, které dosud leží vně německých hranic, musí býti jakýmkoliv způsobem opět spojeno s Německem. Tak tomu bylo před rokem 1866. Celní unie s Německem bude prvním krokem na této cestě. My, Němci, jsme připraveni. Jakmile by počalo jakékoliv ozbrojené nepřátelství mezi Čechy a Němci, přišla by nám na pomoc pruská armáda a udělila by příslušnou lekci našim nepřátelům.“ Přesně se to vyplnilo o čtyřicet let později.

Je zajímavé, že Masaryk předvídal již v roce 1896, odkud z Německa musí být očekáván útok, kdyby se Čechy staly opět samostatným státem. „Nejsme tak krátkozrací“, píše, „abychom nevěděli, že nebudeme moci hájit neodvislé Čechy proti Německu, jestliže německá menšina nám bude nepřátelská.“ Po porážce Německa v první světové válce doufal první prezident obnoveného českého státu, zvětšeného o Slovensko, že všenněmectví již nikdy nepřijde k moci a že otázka existence státu jest navždy vyřešena. Zemřel včas, aby se nemusil dožít nejtěžšího zklamání. Vzkříšení všenněmeckého, odněmčeného, popruštělého Německa mohlo být znemožněno, kdyby se celý svět - tak jak to činí opět dnes - nebyl klamal ilusemi o „německém lidu“. Nikdo neviděl, že „německý lid“ naprosto není žádnou podstatou, nýbrž voskem v ruce třídy jemu vládnoucí. A nebyl nikdo, kdo by byl dovedl tuto vládnoucí třídu zkrátit a mluvit s ní její vlastní řečí!

V roce 1919 přišli ke mně znenadání do Bernu dva nacionalističtí vůdcové, poslanec Lodgemann a jeho přítel. Chtěli mě pohnout, abych se v Paříži přimluvil za to, aby zněmčené

sudetaké území bylo připojeno k Německu. Odpověděl jsem jim: „Žili jste 800 let s Čechy. Jste tedy sloučení tímto společenstvím osudů a Vaše úloha záleží právě v tom, rozvíjet přátelství se slovanským světem. Ostatně i hospodářsky jste neodlučitelně spojeni s východním světem. Co byste vlastně očekávali od svého spojení s Německem?“ Oba pánové se hluboce zamyslí. Potom mi Lodgemann řekl: „Máte pravdu, ale my ji dnes nesmíme nikomu opakovat.“ A to právě bylo to německé sebeurčení; dát se znásilňovat temným nacionalistickým terorem, který ani porážkou nestratil svou odvahu.

Krátce před druhou světovou válkou jsem poslal Konrádu Heinleinovi poslední varovný dopis a připojil jsem k němu: „Jednou si na mne vzpomenete!“ Konrád Henlein se oběsil roku 1945.

Pomyslíme-li, jak byl velký a nadaný německý národ zaveden do zkázy strašlivým šílenstvím a slepými vůdci, jak nesmírně velká míra úcty a sympatií celého světa byla promrhána, pomyslíme-li, že nikdo neví, zdali alespoň v této chvíli přestal německý lid hledat příčinu svého osudu všude jinde jen ne ve vlastní bezedné politické bláznivosti a ve svém bezbožném velikášství - v takovém okamžiku se nám opravdu zdá, že musíme zoufat nad osudem lidstva. Ale osud jest dosti laskavý, aby vždycky ponechal inteligentnímu národu podněty, na jejichž podkladě by mohl radikálně revidovat svoje politické ideje.

Právě tak důležitá jest otázka, zdali špatní rádcové vlád západních mocností, které nechaly všechno dojít k nejhoršímu, podniknou zpytování svědomí a zanechají konečně svých smrtících ilusí.

Největší umění prusko-německé světové politiky je, že dovedla a dovede mluvit řečí svého odpůrce a apelovat na jeho ideje, aby potom jejich pravý protiklad, lstivě maskovaný, uvedla na scénu. Lansing kdysi postřehl, že myšlenky sebeurčení národů bude jednoho dne zneužito jako dynamitu. A opravdu! Tak tomu bylo s požadavky Němců v Českosloven-

ské republice. Byla vyhozena do povětří tímto dynamitem. Východní problémy se nedají řešit západními ideami. Národní živly v tomto díle Evropy jsou navzájem takovým způsobem smíšeny, že jediné federace byla schopna zvládnouti obtíže. Avšak Hitlerovo Německo naprosto nepochybovalo řešit český problém. Naopak, použili ho jen k tomu, aby Československo rozbili a tím si uvolnili cestu k ovládnutí celé Evropy. V Londýně se tehdy ptali: „Má jít Britská světová říše do války proto, aby hájila tak umělý útvar, jakým je Československá republika?“ Odpovídáme otázkou: „Jestliže tato malá země byla klíčem k ovládnutí celé Evropy a jestliže tento čin byl prvním krokem na silnici Berlín-Bagdad, ani pak neměla anglická světová říše jít do války?“ Chamberlain řekl v záříjové krizi roku 1938 v londýnské dolní sněmovně: „Ať jest naše sympatie pro malý národ, stojící proti mocnému sousednímu nepříteli, jakkoliv velká, nesmíme se přece pustit sami do války pro tento malý národ. Jestliže již budeme donuceni se bit, pak musí jít o větší věci.“ - Příliš pozdě nahlédli, že tyto „malé věci“ byly určeny k tomu, aby jimi započal nástup největších událostí. Němci to však věděli. „Frankfurter Zeitung“ otiskl toto doznání: „Bylo to německé vítězství, úplné a velké vítězství!“ Ano, neboť Mnichov, jsa rozsudkem nad Československem, byl rozsudkem nad celou Evropou. I když se to dnes dodatečně nechce obecně přiznati.

PRUSKO-NĚMECKÝ „REICH“ NEBYL NÁSTUPCEM SVATÉ ŘÍMSKÉ ŘÍŠE

Propaganda pro připojení sudetského území a jiných německých ostrovů v Československu k Německu jest založena na rozšířeném, ale proto nikoliv méně falešném předpokladu o státní a národní povaze Čech. Právě tak jako všechny ostatní země, které byly kdysi spojeny ve federaci representovanou německým císařem v jeho hodnosti dědice imperátorů římských, zůstávajíce při tom zcela a naprosto svéprávnými, tak byly i Čechy autonomním údem Svaté římské říše. Nenáležely nikdy

ani k Německu, ani k Rakousku. Tento omyl vznikl ze známého názvu „Svatá římská říše německého jazyka“. Avšak název jest pouhý genitiv partitivní. Je jím řečeno, že pouze část Svaté římské říše má německé obyvatelstvo. Jak starý je tento omyl, vidíme z toho, že i muž významu a formátu Fridricha von Schlegela, reklamoval pro Německo velká území francouzská, jelikož kdysi náležela k Římské říši. Ovšem nové, nacionální Německo nemohlo býti za žádných okolností považováno za nástupce oné nadnárodnostní svaté říše.

Po obsazení Prahy počalo se na západě pomalu poznávat, že zločinci oklamali důvěřivé o smyslu, dosahu a konečném cíli svého činu. Když potom v létě roku 1939 našeptávala pátá kolona v Paříži a v Londýně otázku: „Chcete snad umřít za Gdąnsko?“ tu pojednou, k velkému údivu Berlína, bylo slyšet jasnou odpověď: „Ano, chceme umřít za Gdąnsko, neboť zde se rozhodne, zda bude vládnout světu právo či násilí.“ Toto rozhodnutí bylo heroické, neboť opravdu nebyl připraven nikdo.

V novém vydání své knihy „La Réforme militaire“, které vyšlo roku 1935, přejmenoval P. Reynaud jednu kapitolu názvem: „Má Francie armádu, odpovídající její politice?“ Odpověď na tuto otázku vyzněla negativně. Proto žádal již tenkrát v parlamentě alespoň šest tankových divisí proti desíti tankovým divisím německým. Ale jeho návrh byl zamítnut. Když později Daladier ujišťoval, že Francie splní své závazky k spojencům, řekl mi jeden francouzský generál, který znal východní Evropu: „Il faut quand même avoir l'armée de sa gueule.“ (Bylo by ovšem potřeba takové armády, která by ucpala jejich drůžku).

Proč neměly mocnosti západní Evropy armády, které by byly odpovídaly jejich politice? Protože neměly vůbec jasnou a pevnou politiku. Proč po všech zkušenostech, jakých nabyly, neměly takovou politiku? Protože byly tak vyčerpány námahami jedné světové války, na niž nebyly připraveny, že je pochopitelné, že dávaly přednost ilusím před skutečností.

MEZINÁRODNÍ PACIFISMUS MÁ VELKOU VINU NA VÁLCE

V několika kapitolách této knihy jsem ukázal na spoluvinu mezinárodního pacifismu na vypuknutí první světové války, neboť se mu odpouštělo příliš mnoho omylů. Avšak těm, kteří po první katastrofě opět zavřeli oči a neotevřeli je dříve, dokud nebylo pozdě, není již možno odpustiti.

Velký omyl pacifistů nespočíval v tom, že chtěli uspořádat záležitosti národů právem a zákonem místo násilím. Zakladatelka mírového hnutí, baronka von Suttner, vystižně řekla: „Buďte lidstvo odstraní násilí, nebo násilí odstraní lidstvo.“ - Omyl pacifistů - který musil být zaplacen krví, troskami, hladem a bídou - spočívá v tom, že zapomněli, že mír bývá jen tam, kde lidé milující mírnost a pořádek jsou silnější než bandité. Události posledních let jsou neodvratitelným důsledkem všeho, co se stalo od té doby, kdy se upustilo od německé politiky krále Eduarda VII. Právo musí být hájeno mocí nebo se stane zámkou k výsměchu. Výsledkem slabosti je diktatura šlence nebo vraha a loupežníka. Tak skončilo Německo Goethovo a Schillerovo, neboť duševně založení a čestní lidé neměli žádný „Wehrmacht“. Proto tak skončil i versailleský mír, protože neměl žádnou mocnou a jasně uspořádanou exekutivu proti banditům. - Právě tak může však skončit i přístí uspořádání německé otázky, jestliže ony německé živly, které touží po lepší budoucnosti, nebudou hájeny před skrytým i veřejným terorem. Jedině takové uspořádání věcí, jež počítá realisticky s německou pravíci i levíci - tedy s nepoučitelnou touhou po moci všech pravičáků a s nevyčísitelnou charakterovou slabostí všech levičáků - může přinést nápravu. Musí však všem banditům zatnout šlu odvahy.

MEDITACE O NĚMECKÉM ZLOČINU

V síni toskánského kláštera, jež je určena jen pro rozjímání,

nalézá se obraz Ukřížování Páně, pokrývající celou stěnu. Je to skličující malba starého mistra. Tři kříže jako by zastíňovaly nebe i zemi a jako by vyplňovaly celý vesmír, Sváté město, přihlížející skupiny lidí - vše zaniká, a divák vidí jen ukřížovaného Spasitele, z jehož ran nepřetržitě kane tmavá krev na prokletou zemi. Pán visí mezi dvěma lotry. A svět ustrnul - ustrnuli oba lotři - stromy - mraky - i Jerusalema ustrnul! Vzkříšení a vykoupení je ještě daleko! Nic než krvácející Syn Boží mezi čachráři, žlutě zelená nebesa a černé mraky okolo Jeho hlavy. - Zdá se jako by krev proudila stále a stále až do posledního dne světa... Zde si musí člověk uvědomit co učinil a co vždy znovu koná, jestliže žije v temnotě nevykoupěného života pudů, a jak špatně zachází se Světlem, které mu nebesa propůjčila, aby nezabloudil v temnotách zemských.

Bylo by zapotřebí postavit Němcům takovou tichou síň, aby v ní mohli přemýšlet o německém osudu. Tam by měli rozjímat o zločinech, jichž se dopustili a odtud vše posuzovat. Celá zeď by musila být pokryta panoramatem ličícím postup smrti plynem šesti milionů židů. Velké náměstí, na němž by byla nakupena obuv - mužská, ženská a dětská - všech do naha svlečených obětí - a vedle toho ještě známý obraz žida, který se odtamtud navrátil a který má na svých prsou vytetované jméno a vedle jména kříž, znamenající: „Určen k smrti plynem“, a pod tím slova: „Krematorium č. 3“.

Nestačí jen zběžně přečíst zprávu o tom všem. Nikoliv! To je nejen největší zločin celých světových dějin, nýbrž výsledek onoho rozpoložení mysli, které sdílely miliony Němců. Jeho plodem je katastrofa, jejímiž následky celý svět, tedy i německý národ, tak strašlivě trpí. Na všech německých univerzitách přednáší se nyní opět filosofie. Ale jak mnoho kamení místo chleba bylo vždy pod jménem „filosofie“ podáváno německé mládeži! Jedinou skutečně léčivou filosofií pro německou mládež by bylo nyní studium dějin podstaty a nauky německého, nezměrného zločinu. To by byla filosofie živoucí,

toto poznání skutečnosti a snad i počátek duševní přeměny německé mládeže.

TREST PRÁVNÍ A TREST KOSMICKÝ

Existuje trest výchovný, trest zákonitý. Ale existuje ještě jiný trest, nevychovávací, vesmírný. Ten přichází z podsvětí a trestá jen proto, aby trestal. Pochází z bezmocné obrany raněných, z podivných životních pudů obětí, toužících po povstání proti násilí a zpupnosti. Je to trest přinášejší a zmnožující zlo. Je elementárním způsobem protiváhy proti zlobě a má velkou úlohu v uspořádání celého života. Proto také v řecké mythologii ochraňuje bůh světla Apollon bohyně pomsty. Proto ony v Eumenidkách praví k člověku: „Neunikneš mi! Musíš mi zaplatit svou teplou krví. Najdu tě, najdu!“

Nic nepomůže Němcům naříkat a žalovat na to, co jim způsobil protiútok národů, které po pět let olupovali, ponižovali a zotročovali. Mohl by však být pro ně velkým požehnáním, kdyby jim tento protiútok jasně ukázal a kdyby si podle něho uvědomili, co si musel o nich myslit ten druhý, když oni byli přesvědčeni, že si mohou dovolit všechno a že neexistuje žádné jiné právo než právo silnějšího. Co by chtěli nyní, jestliže nakonec jsou ti druzí silnější? Je nezbytné, aby ti, kteří už v Boha nevěří a počítají jedině s podsvětím, se nyní dověděli, že také podsvětí je svým temným způsobem interesováno na spravedlnosti. Je interesováno na ní mocí elementární obrany v nouzi, která povstává proti neohrančenému „Já“ a odřezává pyšnému jeho přebujelý životní pud u samých kořenů. Bůh světla musil přivolit k tomu, aby Poláci přišli až k Odře.

Kéž by němečtí rodiče vypravovali svým dětem, že to, co se stalo, bylo opožděnou, ale hluboce zaslouženou odpovědí na staletí bezuzdných řečnění, vyhrůžek, psaní a činů násilných a drzých, místo aby do nich vtloukali myšlenku na pomstu.

PAKT DÁBLŮ S ANDĚLY

Obrácení německých politických pohanů, lépe řečeno politických indiánů, na víru politické civilizace není jednoduchou záležitostí. Německý problém by byl velmi jednoduchým, kdybychom jednali pouze se zločinci a s neřestmi. Německá hádanka spočívá však v alianci ďábla s andělem, v tom, že neřesti posluhuje ctnost, že vysoká inteligence je zasnoubena s všeobecně nebezpečným šílenstvím. Popruštění Německa není jen zmilitarisováním kulturně vyspělého národa. Je výsledkem skutečnosti, že duchovní síly odpadly od nejvyššího dobra a daly celou svou dynamiku do služeb války. (Přečtěte si jen proroctví Edgarda Quineta, citované na začátku této knihy.) Quinet nazývá německý osud „pádem ducha“. Ale duch nemůže pouze upadnout, on musí vstoupit do služeb zloducha a vytvořit si k tomu novou filosofii. Kdyby tomu tak nebylo, ztroskotal by zloduch velmi brzy na bezduchosti.

Aby bylo možno rozplést toto strašlivé zmatení duší, k tomu bude třeba mnoha generací. Počátek však musí být učiněn dnes. Němci přihlíželi k norimbreskému procesu, jako by se jich vůbec netýkal, jako by nebyl ničím jiným nežli zadostiučiněním pro vítěze. Ptám se: „Nám na tom tedy vůbec nezáleží, že naši zem tak dlouho spravovali zločinci? Nezáleží nám na tom, že jsme všichni spolupracovali, ačkoliv jsme věděli, že jsou to zločinci?“ - Němci budou ztraceni, jestliže nepocítí, že potupné znamení, vypálené jim americkým zástupcem žaloby Jacksonem, jež vyplynulo z nejhlubšího právního vědomí, patří všem Němcům bez výjimky a že jim na něm musí záležet ještě mnohem více než všem neněmeckým posluchačům a čtenářům tohoto procesu. Kéž by každý Němec chtěl studovat tento proces a provést jej důsledně sám na sobě. Vždyť miliony, které neseděly na lavici obžalovaných, jsou v nejrozličnějších stupních a odstínech spoluodpovědní za všechno, co se stalo. Národ je odpovědný za vládu, kterou nad sebou strpí. A jestliže odpovídá těm, kteří jej povolávají k odpovědnosti: „Neviděli jsme nic, neslyšeli jsme nic, nemohli jsme

nic dělat“, pak si nesmí stěžovat, když bude zbaven svéprávnosti dokud nepochopí, že národní sebeurčení má své jasné morální podmínky. Kdo se bezmocně dává ovládat zločincem musí se vzdát při nejmenším svých nároků na vlastní sebeurčení.

FALEŠNĚ NÁZVOSLOVÍ

Řekli jsme již, že Hitlerova světová válka naprosto nebyla válkou v dosavadním slova smyslu, nýbrž že válečný konflikt byl kulisou, aby se jistí lidé mohli dopustit zločinu tak obrovského, že nemá sobě rovna. Dokumenty norimberského procesu odhalily tento charakter druhé světové katastrofy a ukázaly jej i slepým. Proto bylo a je nebezpečným zblouděním jestliže se v tomto konečném vyúčtování s oním kolektivním zločinem přemýšlí o problému, jak naložit s Německem, a mluví-li se zároveň o mírové smlouvě. Mluví se snad o mírové smlouvě mezi gangsterem a policií? Nikoliv, to by bylo morálně perversní! Zde nastupuje právo trestní a ne národní. Toto nové trestní právo pro kolektivní zločiny může být do národního práva včleněno jako nový paragraf, ale nikdy nemůže právo národní nahradit právo trestní. O mírové smlouvě v současném národně-právním smyslu budeme moci mluvit teprve tehdy, až budou trest a reparace skončeny a až bude zřejmé a věrohodně zjištěna proměna smýšlení národa, který se provinil. Dnes jest dokumentárně jasné, že již první světová válka byla kolektivním zločinem a že nová světová válka počala být připravována ihned a bezprostředně po skončení příměří války první. Toto nově plánované lupičské tažení liší se od prvního jen tím, že bylo tentokrát pojato na širší základně. Mír a diktatura budou vždy protichůdné. Mír je naprosto svobodné dorozumění, diktatura je pokračováním válečného stavu. Proto by byl býval diktát naprosto opodstatněn, neboť „outlaw“, jménem Německo, nedal žádné garancie. Měla hned tehdy být k tomu dostatečná odvaha, mělo se to jasně říci a seřkat s mírovou terminologií alespoň

o deset let. To by bylo poskytlo Německu a celému světu jasný obraz. Nyní protestují Němci, příznivci Němců, pacifisté a křesťané ve jménu míru proti diktatuře a podkopávají tak svou sentimentalitou smlouvu, která měla být vyhotovena na základě zcela nemilosrdných fakt, bez smilování a zcela realisticky. Takové realistické posuzování první světové války proniká proslulou notu Mandelovu k versailleské smlouvě, jež byla příčinou, že němečtí zástupci byli přijati ledově. Jinak by nebyli také nikdy dobrovolně přijali nic, co by jim předem zabránilo možnost nového útoku. Ale mezinárodní pacifismus a německá propaganda znemožnily, aby logika Mandelovy noty byla důsledná a aby se Němcům drasticky, a právě těmi prostředky, kterým jejich pánové jedině rozumějí, ukázala skutečná moc vítězů, jež by ukončila německý militarismus. Této lekce se Němcům nedostalo. A toto opomenutí stálo vítěze mnoho drahocenné krve a znovu svedený německý národ přivedlo až na okraj úplné záhudy.

PANSTVÍ ZLA V NAŠÍ DOBĚ

Ještě nikdy nebylo panství zla a jeho organizace tak velká jako v naší době, ještě nikdy nebyla zbabělost před organizovanou mocí zla tak velká jako v naší době. - Ale nikoliv jen zbabělost, nýbrž i neznalost oné moci a její maskarády. Ještě nikdy nebyla slepota k ďábelskému v lidském životě tak velká jako dnes. Proto stále se opakuje pokus uzavřít „gentlemen agreement“ s ďáblem a nalézt možnost „kolaborace“ se zloduchem, který nechce nic jiného než samovládu a vykořisťování a jenž právě takovéto kolaborace využívá jako prostředku ke svým cílům.

V době Pascalově byli lidé nesrovnatelně chytřejší než dnes, neboť největší spisovatelé se zaměstnávali poznáním člověka, kdežto současní politikové podkládají svoje činy pouhými ilusemi. V této knize byly pravdivě zhodnoceny iluse moderního pacifismu, jež mají na světové kata-

spěch.

Pacifisté věřili, že militarismus je všeobecná nemoc (jako kdyby byla Francie po aféře Dreyfusově zůstala militaristickou!), a navrhovali proto všeobecné odzbrojení. Nepřihlíželi k tomu, že Německo zřejmě tajně zbrojí všemi silami, aby mohlo přepadnout svoje sousedy, pohroužené v bezstarostný spánek. O tom, jak to dělali, dočteme se v Pamětech maršála Konráda z Hoetzendorfu. Německo zneužívalo plánovitě mezinárodního pacifismu, aby mohlo vyrovnat zbrojní náskok ostatních tajným vyzbrojením a odzbrojením sousedů. Kdo znal skutečnost viděl jasně i souhru mezinárodního pacifismu a pruského militarismu v Ženevě. Pozoroval jí jako tragikomické divadlo. Nebylo to nic jiného než odzbrojování policie a vyzbrojování gangsterů.

Váleční zločinci byli konečně postaveni před soud. Kéž by byli nyní postaveni před soud i ti zločinci proti míru, kteří mají na svědomí miliony lidských životů, neboť zavírali oči své a oči jim svěřených národů tvrdošíjně před pravdou, i když byli důrazně a důvodně varováni! - Budou i oni pohnáni k odpovědnosti? Jistě i mezi pacifisty jsou někteří ušlechtilí lidé, kteří se stali obětí svých ilusí. Ale tím větší bylo neštěstí, jež způsobili. K těmto mužům náležel i president Wilson. Tailleyrand jednou řekl, že státník musí mít ve své duši budoucnost. My můžeme říci, že Wilson měl sice budoucnost v duši, ba měl jí příliš mnoho, zato však velmi málo správného názoru o skutečnostech ohrožujících svět, o novoněmecké demónii, která by musila být spoutána zcela jinak než oněmi prostředky, o něž se zasazoval. Pozval naprosto nekající se národ k výstavbě mírového díla, místo aby žádal tak jak chtěl maršál Foch, garancie, a tím zkrotil německý militarismus a uchránil německý lid před novým zblouděním. On sám pojmenoval Německo militaristickou autokracií. Měl pravdu. Německo bylo skutečně militaristickou autokracií - nadšeně přijímanou souhlasem celého národa. Tato skutečnost, vítězům tehdy skrytá, projevila se jasně Hitlerem. Avšak ani dnes ještě není

správně rozeznána a ještě se nestala východiskem diagnózy a léčebného postupu německé nemoci.

NĚMECKÁ VINA A NĚMECKÁ REKONSTRUKCE

Mnoho Němců mluví nyní o německé obnově. Jako kdyby se nebylo stalo nic jiného, než že i Německo bylo postiženo nějakou evropskou katastrofou, která nepochopitelným způsobem pokračuje i u národa těžce otřeseného ve všech jeho životních podmínkách a přináší mu stále nová a nová utrpení. Z trosk zní hlasitý německý nářek nad nenapravitelným zničením, zmatkem, bídou a beznadějností. Ale kromě jediného Niemöllera nikdo neřekl postiženým tvrdě, ale zároveň hojivě: „Vy sami jste vinni svou bídou, neboť vaše po staletí rostoucí pýcha nemohla jinak skončit. Odplatou za hřích je smrt. - Představovali jste si bezbožně snadné vnášení smrti a zničení do celého překvapeného světa. Máte na svědomí miliony životů, s nimiž jste jednali, jako by to byl pouhý hmyz. Vyhnali jste miliony lidí z domovů, proměnili jste v popel a trosky miliony domů! - Nyní sklízíte žně své draží setby! Oslavovali jste krev a železo; nyní vidíte, že svět, který jste vyzývali a provokovali k boji poslal na vás mnohem více krve a železa, než jste mohli pustit na něj. Nyní děkujte Bohu, že vám konečně seslal tento protiúder, aby vás přivedl ze šílenství zpět k rozumu a zbavil pýchy, abyste poznali zdravé měřítko při hodnocení svých práv a svých požadavků. Přemýšlejte nyní o tomto velkém poučení jsouce stísněni - vy, kteří jste věřili po desítky let, že můžete požadovat pro Němce neohraničený životní prostor, vy, kteří jste si ani nevzpomněli, že jednoho dne přijde soud nad těmi, kdo neznají míry!“ - „Ale to byl přece Hitler a ne německý lid! Jsme snad my odpovědní za Hitlera?“ - Je německý lid odpovědný za Jana Sebastiana Bacha? - Ano, je odpovědný! Jestliže je většina národa naplněna hlubokou zbožností, jestliže se generace snaží o duchovní dokonalost, jak tomu bylo po utrpení třicetileté války, pak je dán

jednoho dne těm, kdož tak dychtivě touží, genius, který vysloví s nebeskou čistotou a přesností vše, co bylo dosud pouze šeptáno. (Je to spolupráce vůle a milosti!) Ale právě tak je to s Hitlerem. Jestliže celé generace nestoudně velebí válku a necítí cizí utrpení a pokoření svých bližních, jestliže se ideji práva vysmívají na všech ulicích a jestliže zlotřilá moc je prohlášena za smysl života, pak jednoho dne démon, seslaný na žádost provinilců, s ďábelskou špinavostí a přesností vysloví všechno, co smělo být dosud pouze šeptáno.

Kdyby chtěl někdo sebrat všechny články, brožury a knihy, napsané v Německu za poslední století jen proto, aby vychvalovaly a vynášely válku a světovou expanzí, byla by z toho obrovská bibliotéka. Kletba nespočívá jenom ve válce samé, nýbrž i v tom, že válečný úder byl po desetiletí předem vymýšlen, toužebně očekáván a podporován. A žádná německá obnova, žádné vybudování, žádná nová výchova není možná, pokud nenastane duchovní obrození práva přiznáním se k pravdě, dokud odkrytí lži a propastná hanba nad tím, co se stalo, nebude skutečná a pravdivá. Německý lid může být ještě dnes srovnáván s králem Oidipem z řecké tragédie, jenž netušil a nechtěl vědět, že mor pochází od něho; když konečně byl usvědčen, sám si vyrval oči nevidoucí to, co viděl každý. Odkud mají politicky zcela zanedbané německé university, které - kromě velmi málo výjimek - nejen spolupůsobily při všem, co se stalo, nýbrž podjaly se duchovního vedení při zamlžování práva a pravdy - odkud mají vzít sílu k výchově nové generace k pravdě? Najdou v této chvíli mistry tak odvážné, aby dali přednost důkladnému zpytování německého svědomí před jakýmkoliv jiným badáním?

Jen jedno slovo může určit novou německou výchovu, totiž slovo, pronesené kdysi křesťanským věrozvěstem ke knížeti Sigambrerů: „Incende, quod adorasti, adora, quod incendisti!“ (Spal, co jsi vzýval, a vzývej, co jsi spálil!)

**JAK BY MOHL BÝT SVĚT A NĚMECKÝ LID
OCHRÁNĚN PŘED TŘETÍM VÝBUchem
PANGERMANISMU**

Opravdu, nejde o nenávisť a pomstu, nýbrž o ochranu proti třetímu kolektivnímu zločinu. Ohrožený svět musí konečně použít prostředků, které by byly účinné proti tvrdošijnosti ohrožovatelově. Tak zvaný postupimský program žádal, aby průmyslové, vojenské a politické prostředky německé moci byly zničeny. To ovšem neznamená, že Německo má být zbaveno svého průmyslu; jde pouze o odstranění všech odvětví průmyslu, sloužících zbrojení. Dále to znamená pronikavou likvidaci německé militaristické mašinerie, za třetí politickou decentralisací Německa, bez níž nebude nikdy dosaženo toho, aby staré mocenské tradice nehledaly opět nové prostředky, jak nabýt znovu panství nad německým lidem. Ani federace nebyla by vhodná pro kritická léta, pokud nedoroste úplně nová generace. Byla by jen příležitostí k novým pokušením. Německo je třeba zcela nově organisovat v několika územních dílech. Jednotlivé německé země musí být nejdřív přibližně tak samostatné, jako je Holandsko, Belgie, Lucembursko. Bez celních hranic sice, ale jen s nejmenší centrální správou. Kdyby se německý lid vrátil touto cestou ke svým starým, kulturním zvyklostem, které jsou nerozlučitelně spojeny se silnými regionálními tradicemi a právy, jedině tak by se našel způsob řešení a požehnání pro celou Evropu.

Vytvořit takovouto decentralisací lze jedině na základě tisíciletých německých dějin a jimi vytvořeném bohatství typů. Německo bylo vždy, jak řekl již Schelling, „národ národů“. a proto také bylo přirozeným středem evropské federace. Pruský centralismus vytvořil naopak blok, který vyvolal v život protibloky; jen z tohoto bloku vysvobození Němci mohou být součiniteli míru.

Dnes se tvrdí, že provedení postupimského programu bylo

znemožněno zmenšením německého teritoria a reemigrací zahraničních Němců. Německo nemůže dnes naprosto žít z výtežku svého zemědělství. Vždyť to však nikdo nežádá! Je dostatečné množství německých řemesel a průmyslu, které by zemědělství doplňovaly a mohly zaplatit potřebný import. Je jich dost i bez oněch továren, které vyrábějí zbrojní součásti. Ostatně se obecně neví, že německá oficiální statistika jednomyslně zjistila, že již asi v roce 1935 mělo být Německo na nátlak nacistů učiněno nezávislým na cizině a že německé zemědělství mělo vyrobit alespoň 90% všech plodin potřebných k výživě. Dalším zintenzivněním zemědělství, umožněným parcelací velkých junkerských statků a vysokou úrovní německé zemědělské vědy, mohou být zmíněná zmenšení německého životního prostoru alespoň částečně nahrazena. Nesmírné zruinování velkých měst přinutí tak jako tak obyvatelstvo, aby se vrátilo k zemědělství. Chybějí však mužové, kteří by toto vše učinili německému lidu přijatelným a tím vytvořili náležitě ovzduší proti propagandě, která chce opět vést německý lid ve starých, špatných kolejích.

Hlavní představitelé mezinárodního pacifismu, jeho iluzí a jeho v základě falešného léčení německé politické i duševní nemoci jsou ušlechtilé smýšlející křesťané celého světa. Aby nepřivodili další neštěstí, musíme jim doporučit důkladnou revizi jejich politické pedagogiky. Snad jim to nejlépe vysvětlíme, srovnáme-li navzájem politické přesvědčení německých a anglosaských křesťanů. Jak jsme vyložili v „Kapitole o tragedii německého křesťanství“ věřili Němci podle příkladu Lutherova, že v politice musí Kristus ustoupit Césarovi. Křesťané anglicky mluvícího světa vyžadovali jednostrannost právě opačnou. Chtěli, aby César dobrovolně ustoupil politice Kristově. Admirál Tirpitz napsal vděčně ve svých Pamětech, že kvakerové jsou zvláště přístupní německé propagandě. - Nedopouštějí se oba tyto protichůdné křesťanské typy velkého a nebezpečného omylu ve výkladu Nového zákona? Němečtí protestanté dávající politické zásady v plen Césarů a peklu přehlédli, že démon, odpovědný za politiku moci, zakáže jednoho

dne evangelium v zájmu totální války. - Tak to logicky vyžadoval Ludendorff. Němečtí protestanté si mohou dnes pěkně říci, že stav světa a jejich vlasti je jasným důsledkem základního odtržení moci politické od moci mravní. Němečtí duchovní oddisputovali opravdu s velkou duchaplností všechny duchovní základy státu a světové politiky. Tato nevěra, tato zrada na duchu je vlastní příčinou německého zániku.

Anglosaský a americký křesťan byl obětí opačného nebezpečí. Neoptimističtějším způsobem podceňoval sílu démona a semknutost materialistického temperamentu, který nemůže být zkrocen bez násilných materialistických prostředků. Není podivné, jak silně jsou angličtí a američtí křesťané ovlivňováni kvakery, kteří popřeli základní tragický názor na lidskou povahu, jenž je bytostně obsažen v křesťanství? Kdyby masa lidí mohla být ovládána zásadami Kázání na hoře, pak by Kristus nikdy nebyl býval ukřižován. V dobách všeobecného morálního rozkladu a znemravenění je nutno užit drastických prostředků, aby byla rozpoutaná bestie zkrocena. Víc než kdykoliv jindy je třeba zákona učitelova a jen metla Aronova může připravit základy pro každou uvědomělou poslušnost. Tatkovéto elementární metody vůči nekázni zapomněli vždy použít kvakerští politikové oproti Německu.

Kvakerové přehlédli, že každý text evangelia má protitext, že se oba navzájem doplňují, vykládají a omezují. Sektářem je ten, kdo pohrdá tímto protitextem. Kvakerové se dovolávají Kázání na hoře, ale zapominají, že evangelium mluví v protikladech; je jakoby mostem, spočívajícím na dvou poloobloucích, jež se sbíhají od protilehlých břehů. Evangelium nám dává radu, abychom neodpírali zlu. Zároveň však vypravuje, jak Kristus vyhnal bankéře z chrámu, kteří dali zřejmě najevo, že neporozuměli duchovní výzvě, a odkázal je zcela fyzickými prostředky na místo kam patří. A dále bylo řečeno, že starý testament má platit doslova, ačkoliv se předtím praví: „Slyšeli jste, že bylo řečeno starým... já však pravím vám...“ To není rozkol. Ježíš nebyl idealista, nýbrž znalec lidí. Věděl, že existují lidé - ba, je jich většina - kteří nerozumějí výzvě du-

chovní; proto musí být s nimi zacházeno podle nařízení Starého zákona. Je třeba, aby abstraktní idealisté prošli školou starozákonního realismu, neboť bez tohoto školení budou vyvozovat z Nového zákona vždy jen nejnebezpečnější důsledky. Proto čteme také slova: „Dávejte císaři, co je císařovo“, neboť nemohou být všichni lidé řízení a drženi na uzdě pouze Kázáním na hoře. „Člověk z masa a krve nerozumí tomu, co je duch“, praví sv. Pavel. Potřebujeme prostředků císařových, abychom mohli zabránit výbuchům živelných vášní. To právě je i ochranou oněch lidí, kteří nedovedou sami zkrotit své pudy. - Němcům byla prokázána velmi špatná služba, když se jim projevila velkomyslnost, které nemohli porozumět a již si vykládali jako slabost nebo jako známku špatného svědomí.

CO JE SPRAVEDLIVÝ MÍR

Zdá se, jako by se po této válce znovu vyskytovaly chyby versailleského míru. Vedení převzali křesťané. Obě dvě vyznání se spojila, aby jak říká, žádala spravedlivý mír. Má to být snad mír, který ponechá Němcům válečné stroje, který jim vrátí svobodu a povolí právo sebeurčení, jehož tak strašlivě zneužili, aniž tomu dovedl tak zvaný „německý lid“ zabránit? - Co je to vlastně spravedlivý mír? Míni se tím mír, který se vyrovná osudu sousedů, přivedených až na pokraj úplného zániku, jenž je smíří s bezprávím, které „německý lid“ v uniformě napáchal v celé Evropě?

Chceme takový mír, který spravedlivě zhodnotí fakt, že tato válka se všemi příšernostmi a s bezbožným zneuctěním člověčenství byla po dlouhá léta připravována. Chceme mír, který bude spravedlivý k okolnosti, že německý lid nebyl schopen postavit se na odpor kterémukoliv z hanebných činů, že si sám zvolil svého Führera, jenž po dlouhá léta programově rozšiřoval své názory a úmysly v milíonech exemplářů svých knih.

Jaký by tedy v tomto daném případě měl být mír, aby uvedl zločin a smíření v rovnováhu? Nemusí se národ, jenž pobil tolik milionů lidí a ještě více jich chtěl plánovitou podvýživou

třást před slovem spravedlnost? Zde není odkázán jen na milost a nemilost, neboť není vůbec možno vyměřit trest úměrný jeho činům. Vždyť to, co se stalo, je nesrovnatelně převyšováno uvědomělým plánem, podle něhož se postupovalo, a duševním stavem, který daleko přesahuje každou možnost smíru.

Před mnoha lety v Lucernu odsoudili k smrti těžkého zločince. Když mu byla položena obvyklá otázka, zda trest přijímá, odpověděl: „Musilo by mi být vzato sto životů, kdybych měl být spravedlivě potrestán.“ Kdyby Německo odpovědělo takto, mohli bychom doufat ve velké věci. Jestliže však po těchto dvou válkách odmítá mluvit o vině, pak se nad světem zatahují nejčernější mraky.

PRO NĚMECKO A PROTINĚMECKU

Je lékař, který operuje rakovinu i za cenu, že pacientu způsobí hrozná bolestí nepřítelem nebo přítelem člověka? Pojmy „proněmecký“ a „protiněmecký“ nemohou být dostatečně přesně určeny. Progermánů se musíme ptát: „Jaké Německo odpovídá vašemu „pro“? - Takové, jež bylo tisíc let středem evropské federace, mostem mezi východem a západem, severem a jihem? Nebo takové Německo, které je střediskem evropského rozkladu a které proměnilo Evropu ve svůj „execirák“? Kdo je pro první, musí zcela nesmiřitelně zavrhnout druhé. Velký a nebezpečný omyl tak zvaných přátel Německa na celém světě spočívá v tom, že chtějí zachránit před léčivými důsledky právě toto druhé, zločinné Německo domnívajíce se, že tak činí pro záchranu Německa vůbec. Tím však umožňují, aby se opět uchopilo moci, ačkoliv by mělo být s naprosto neoblomnou důsledností pokořeno, dáno pod kuratelu a pod dozor již proto, aby věčné německé dědictví bylo zachráněno a vyvedeno ze zajetí, v němž je drží nejtemnější síly.

NOVĚ MOŽNOSTI NĚMECKA

Asi v polovině minulého století vyrostly přes noc z živné půdy mohutného rozkvětu přírodních věd technika a průmysl do netušených rozměrů. Tehdy měl německý duch veliké vyhlídky a mohl se zmocnit vedení duchovních a mravních mistrůvství technického vývoje světa. V tom se vlomili do tohoto vývoje Prusové a provedli pravý opak. Podrobili démonu moci jak německého ducha, tak německou techniku a vědu. Nyní se naskytá Německu poslední příležitost, aby nastoupilo cestu opačnou.

V této válce řekl mi ve Švýcařích anglický kolega: „Všechno bychom vám mohli odpustit, invasi do Belgie, plynovou válku a co ještě chcete. Ale to, že jste vzali světu duchovní rovnováhu, že jste inteligenci učinili otrokyní násilí a čistě materiálního dobývání světa, to vám nemůžeme odpustit.“ Vyplatilo by se, kdyby chtěl Němec přemýšlet o tom, co získal, a o tom, co ztratil - svým šílením po moci - během uplynulých sta let!

V roce 1866 zvítězilo 90.000 Prusů hravě nad 150.000 Jihoněmci. Prusové zvítězili tím, že použili nového vynálezu a třikrát rychleji nabíjeli pušky. Od té doby tomu bylo vždycky tak. Prusové žili pro válku a její přípravu. Zvítězili vždy tím, že překvapovali v taktice, strategii a ve válečné technice. A jestliže nakonec byli poraženi, vyžádalo si to nadlidského úsilí přepadených a nepopsatelných obětí na životě i majetku. Po válce se zjistilo, že Němci byli alespoň o deset let před ostatními pokud jde o možnost užití atomové bomby, války infekční a způsobů gigantického ničení, a že jen porážka jim zabránila provést tyto smrtící experimenty. Právě tato skutečnost a ne jen pouhá možnost nového vyzbrojení musí být především zkoumána při odpovídání dané otázky. Jestliže se dovolí Němcům, aby dále vedli své laboratoře I. G. Farben a všech ostatních odvětví průmyslu, které pracovaly na demolovací technice, pak ukáží jednoho dne takové věci, že se nejenom vysmějí všem kontrolám, ale že rozešlou z nějaké-

ho tmavého koutku smrt a zničení v tak strašných rozměrech, že proti tomu budou všechna protipatření okupačních armád bezmocná. To je hlavní důvod, proč likvidace postupimských úmluv je ze všech her nejnebezpečnější. Pangermánská centra ve španělském světě připravují všemi prostředky a v naprosté svobodě techniky obrovských ničení a velmi brzy naleznou příležitost k jejich uskutečnění. Ti Němci, kteří jsou v těchto věcech rozhodující, nenaučili se z této války ničemu. Řídí se názorem, jež pronesl na počátku druhé světové války generál Haushoffer k americkému žurnalistovi Carltonu Smithovi: „Mladý muži, my myslíme na staletí. Buďte ujistěn, že kdybychom tuto válku prohráli, počneme od prvé hodiny přiměřeně připravovat třetí světovou válku.“

Žádný jiný národ na světě není schopen takové strašné koncentrace dobra a zla jen za tím účelem, aby prosadil své světové panství. Obrovská literatura vychovávala po celé století Němce v tomto duchu, zatím co celá ruská literatura je naplněna zbožňováním míru. Neexistuje žádná ruská kniha, která by hlásala ruské světové panství, i když Leninovo Rusko pracovalo pro to, aby ve všech národech vypukla světová revoluce. - Proto je a bude problém správného zacházení se stále nepolepšitelným německým stavem ducha největší a nejnaléhavější, neboť tento stav ducha je a zůstane největším nebezpečím pro svět i pro německý národ. I když by totiž německá ničící technika připravila sebevětší překvapení, nejsou ti ostatní již tak pozadu, aby nedohonili jejich předskok a nepřeměnili německou zemi v krajínu měsíční. Proto je tím více politováníhodno, že má být opuštěn postupimský program, který naprosto nepomýšlel na to zničit celou německou industrii, nýbrž jen vyřadit z provozu válečný průmysl. Tento průmysl byl ve všech svých odvětvích vytvořen německým generálním štábem a vždy pěstoval a připravoval válečného ducha. Takovéto důsledné zničení německých nástrojů války by bylo největším požehnáním i pro německý národ, jenž by pak mohl doufat, že jeho vzkříšení je pouze v návratu ke kulturním tradicím. A nic horšího se Němcům ne-

může stát, než budou-li klamat sami sebe domnívajíce se, že při katastrofě mezi západem a východem nabudou opět své válečné potence a že budou moci hrát na ruinách Evropy novou velkou úlohu. Ve skutečnosti by po takovéto katastrofě dostali zpět svoji otčinu jako neobyvatelnou poušť.

NĚMECKO MEZI VÝCHODEM A ZÁPADEM

Organizovat světový mír předpokládá schopnost vyrovnat největší rozdíly a protiklady, které se zrodily z hlubokého temna nejrůznějších národních individualismů a z rozličnosti jejich dějinných zážitků. Prvním krokem v tomto směru by byla čestná vůle chápat spravedlivě zejména to, co je protichůdné našemu subjektivnímu způsobu myšlení cítění a jednání. Nikdo si nesmí myslit, že jen jeho řešení je to pravé a že se nemůže od svého protivníka něčemu naučit. My všichni, každý z nás nejsme nic jiného nežli zlomky. A jen tehdy, jestliže se bude každý poctivě cítit zlomečkem, mohou se tyto zlomky stát celkem a zachránit se z malosti a z omezenosti skutečnou touhou po jednotě. „Kdybychom jenom nebyli tak hrozně anglosasští“, řekl mi anglický duchovní. - Ruský filosof Solovjev neustává vytýkat Rusům, že jsou příliš ruští, že na tuto svoji ruskost mohou zahynout a proto že musí mít alespoň církev, která není ruská, nýbrž universální, čili, že musí přijmout katolicismus.

Dalším krokem k uvolnění napětí mezi rozpory by bylo přiznání, jež by znělo: nejsem na světě sám, nemohu sám sebe prosadit úplně a kdybych to dokázal, bylo by to ochuzení celého světa. Zdraví, pravda a možnost lidské spolitosti je právě uprostřed mezi mnou a všemi ostatními.

Hellenský myslitel Hesiod vyjádřil tajemství lidské společnosti takto: „Blázni, neboť nevědí, oč víc je polovička než celek!“ Zdá se, že dnes ze všech těch protikladů, stojících proti sobě s požadavky zdánlivě nesrovnatelnými, je rozpor mezi východem a západem, mezi světem liberálním a kolektivistickým

kým, mezi světovou politikou ruskou a anglo-americkou největší a nejnesmiřitelnější. Kdyby se tento rozpor uvolnil tak, že by se žádný z těchto dvou světů nemusel obávat, že bude druhým oloupen o své podstatné vlastnosti, mohly by se snadno oba tyto světy navzájem doplnit a konsolidovat; to by byl rozhodující úspěch, který by smířil a vyrovnal i všechna ostatní napětí v celém světě.

Síla „Svaté říše římské“ nespočívala jen v tom, že založila na dlouhou dobu světovou jednotu evropských národů, ale zejména v tom, že učinila z Německa oblast, v níž se napětí rozporů mezi východem a západem uvolňovalo a vyrovnávalo. Proto bylo Německo naprosto pevně spojeno se západem i s východem a západní Slované mohli přijmout státní společenství s německým obyvatelstvem. Rakousko bylo státem slovansko-germánským až do té chvíle, kdy princip nového nacionalismu podmiňoval všechna národnostní společenství, kromě posledních asylů těchto národnostních sdružení, Švýcarska a flámsko-valonské Belgie.

A právě dnes přišel čas, kdy musí německý člověk - postavený mezi východem a západem a zavedený osudem do pokušení, aby těžil z fakt těchto protiv - konečně pochopit, že je povinen udělat všechno možné, aby se Německo stalo opět mostem mezi východem a západem, a že nesmí spatřovat svou spásu v nové evropské katastrofě. Znovu však, bohužel, slyšíme, že na německých univerzitách zešedivělí otroci nacistických hříchů mají opět velké slovo a že vhánějí mládež znovu do starého myšlení o válce. Kéž by se konečně jednou zrodila nová generace, která by chtěla obnovit starou hodnotu německého národa a která by rozeznala, že ve smířování znepřáteleného světa a nikoliv ve stupňování napětí je pravá úloha budoucí duchovní německé světové politiky.

DOSLOV

Friedrich Wilhelm Foerster narodil se v Berlíně dne 2. června r. 1869. Byl nejstarším synem prof. dra Viléma Foerstera, ředitele státní berlínské hvězdárny. Jeho otec, jenž zemřel téměř v devadesáti letech (1832-1921) byl vynikajícím mužem nejen ve vlastním oboru, ale i duchovně zjevem ušlechtilým. Po celý život prudce odporoval bismarckovské politice Německa. Se svojí chotí Inou, rozenou Paschen, měl pět dětí. Po Vilémovi, který na rozdíl od otce podepisuje své spisy ještě jménem Friedrich, byl to Karel, proslulý botanik a pěstitel a Arnošt, stavitel lodí. Obě dcery Hulda a Marta, nadané po obou rodičích, neboť paní Ina Foersterová zaměstnávala se malířstvím, nevynikly.

Novohumanisticky-protestantská rodina, silné vzpomínky na přátelství otcovo s Alexandrem Humboldtem, Goethem, Schillerem, Herderem, důsledná religiosita vychování a přirozený pedagogický talent se spojily, aby vytvořily z Friedricha Viléma Foerstera jednu z nejvýznačnějších postav světových. Zejména zbožnost rodiny byla uhlavním kamenem, jehož platnost nemohlo zničit nic v pozdějším vývoji, i když, jak je samozřejmé u člověka 19. stol., prošel Foerster etapou pozitivismu a nevěrectví.

Po skončených studiích gymnasijských v Berlíně - z nichž jako nejsilnější zbyla mu upomínka na roztržku s profesorem zpěvu, když mladý hoch spíše z citu než uvědomění, ale z citu již správně orientovaného, odmítal zpívat píseň

»Deutschland über alles« - vstoupil na filosofickou fakultu berlínskou, kde studoval čistou filosofii. Promoval roku 1893 ve Freiburgu (Breisgau). Disertační práce měla námět ethický. Již zde se projevil Foerster jako rozený pedagog, člověk, kterého vychovatelský Eros nutí zabývat se lidským životem a problémy společenskými s nejdůležitější, mravně výchovné stránky. Duchovní, politická a sociální situace doby, zejména monumentální pohyb nejširších sociálních vrstev směrem k dobytí plných práv a místa na slunci, upoutával od počátku jeho pozornost a bylo jen logické, že hájil od počátku stranu socialisticky demokratickou. Zůstal však novohumanistickým klasickým idealistou, který se snaží myšlení moderní přírodovědy a jí zdánlivě podporovaný materialistický světový názor harmonisovat slovem i činem s nezbytnými předpoklady náboženské spirituality. Právě proto je F. W. Foerster, ač protestant, tak blízký katolicismu, že často ani nerozeznáváme rozdílů a proto také jeho pedagogické spisy byly s nadšením přijímány zejména v kruzích katolických a doporučovány vřele i s nejvyšších míst.

Mladý doktor filosofie se stal hned na počátku své životní dráhy horlivým stoupencem »Ethického hnutí«, založeného v Německu jeho otcem a profesorem G. von Gizyckim. Roku 1895 převzal redakci časopisu »Ethická kultura« (Ethische Kultur). Uveřejnil ještě téhož roku článek, ostře kritisující známý projev císaře Viléma při příležitosti oslav vítězství u Sedanu, v němž se zejména vřele zastal německých sociálních demokratů, byl Foerster zatčen a odsouzen k půlročnímu pevnostnímu vězení pro zločin urážky majestátu. To mu znemožnilo universitní kariéru v Německu, k níž se chystal, a ohrozilo Ethické hnutí. Proto přenesl sídlo tohoto hnutí do Švýcar, do Curychu, kde potom založil a po léta vydával kvartální časopis tohoto směru. Roku 1898 habilitoval se tam na universitě a působil až do roku 1912, jakožto profesor filosofie a pedagogiky.

Tehdy plánoval založení Ethické akademie, jež se měla

zabývati nejdůležitějšími problémy mravouky se stanoviska pokud možná nejšířšího, nejen tedy se stanoviska problému vychovatelství dětského. K zřízení této akademie však nedošlo vinou neporozumění věci tak závažné a Foerster vedl pak o své újmě po řadu let pedagogické kursy pro hochy a dívky nejrůznějších vrstev a nejrůznějšího věku. Tím načerpal zkušenosti, jež potom zhodnotil ve svých početných a dodnes platných pedagogických spisech. (Zejména »Jugendlehre«, Berlín 1904, Curych 1929). Teprve po uplynulém půlstoletí vidíme zřetelně jak důležitý by byl vznik mezinárodního ethicky výchovného ústavu v době naprostého rozvratu lidských duší. - Foerster neslevil nic se svého nábožensky humanitního ideálu člověka, a proto zaměřil později svou pedagogickou činnost od působiště mladých na působiště politické a stal se pedagogem politiků. To jest pro duchovní portrét jeho osobnosti nejzajímavější.

Rok 1904 je důležitým mezníkem jeho života. Tehdy se odklonil od laického směru v pedagogice a přiklonil naprosto k ideálu, zasetému do jeho duše v nejranějším mládí, k ideálu křesťanské harmonisace člověka. Na této basi vyvinul se v onoho »paidagogos eis christon«, pedagoga křesťanů, jak je znám dnes po celém světě. Posílení našel ve spřízněné duši své choti Marie rozené Werber, dceři universitního profesora ve Freiburgu.

Roku 1913 byl povolán za profesora pedagogiky do Vídně. Když potom v první světové válce naskytla se mu možnost návratu do vlasti, spěchá, aby se tam ujal pedagogické stolice na universitě v Mnichově, již formálně zastával až do roku 1920. Ale již r. 1917 je opět v Curychu, neboť jeho ostrý postoj proti vládnoucím kruhům Německa učinil mu pobyt v říši nebezpečným. Stává se tedy po druhé z něho »exulus pro patria«. Tak zvaná revoluce, jež proběhla Německem po prohře první světové války, poskytla jakousi možnost smíru Němců se svým velkým synem. Byl tehdy jmenován vyslancem Bavorska v Bernu, avšak tato funkce trvala jen krátce. Právě tak episodické bylo jeho

jmenování ministrem školství v kabinetu Lamaschové, kabinetu, který hodlal zříditi císař Karel ve snaze o přebudování Rakousko-Uherské monarchie, která však přišla příliš pozdě. Od této doby žil Foerster ve Švýcarsku. U posledních letech před druhou světovou válkou dostal francouzskou státní příslušnost a uchýlil se do malé vesnice Mornex na svahu Savojských Alp v bezprostřední blízkosti Ženevy. Tam v naprosté skromnosti, ba chudobě, vedl osaměle svůj gigantický boj proti nacistické hydře. - Své osudy od roku 1939 vylíčil sám na předchozích stránkách.

Do roku 1937 vydal Foerster čtyřicet osm spisů knižních kromě nesčetného počtu článků uveřejněných v revui »Ethische Kultur« (1893-1909) a v revui »Die Menschheit« (1921-1928) a konečně v »Die Zeit« (1930-1933). Těchto revui byl Foerster stálým spolupracovníkem. Kromě nich nacházejí se jeho články v mnohých časopisech německých, švýcarských, francouzských, anglických atd. - Posledních deset let, jež věnoval nejostřejšímu boji proti nacismu, prožtvá Foerster ve Spojených státech. Jeho činnost agitacní i spisovatelská za tuto dobu dosud není registrována. - Převážná většina jeho spisů pedagogických byla přeložena do několika světových řečí. Také do češtiny jest přeložena řada jeho spisů mravně výchovných.

Již od roku 1914 počínají se objevovati v jeho činnosti úvahy o výchově politické (na př. »Politická ethika a politická pedagogika«, »Politische Ethik und politische Pädagogik«, 3. vydání Mnichov 1918, nebo »Světová politika a světové svědomí«, »Weltpolitik und Weltgewissen«, Mnichov 1919, dále »Láska k vlasti, nacionalismus a křesťanství«, »Vaterlandsliebe, Nationalismus und Christentum«, Berlin 1926. Od této doby počíná však se v díle jeho stále silněji ozývati metafysická struna, jež zaznívá silně ve spise »Krise světová a krise duši«, »Weltkrise und Seelenkrise«, Berlin 1932, nebo »Světlo věčné a lidská tma«, »Ewiges Licht und menschliche Finsternis«, Lucern 1935. Průhledem do historických i metafysických předpokladů

současné tragedie evropské je přítomná kniha »Evropa a německá otázka«, jež vyšla roku 1937 v Lucernu, v nakladatelství Vita Nova ve dvou vydáních a je připraveno vydání třetí.

Přistupujeme-li dnes k novému českému vydání této knihy, musíme zdůraznit její zvláštní význam. Literatura o nacismu tvoří početnou knihovnu, a přece kniha Foersterova nerozmnožuje tento počet, nýbrž zakládá zvláštní skupinu. Bude-li pěstován směr, který určila, bude-li pokračováno v řešení německého problému v jejím zaměření, můžeme se dobádati podstatných odpovědí. Foerster nezabývá se pouhými fakty, nevzněcuje povrchovou zvědavost a dráždivost, která na této literatuře, zejména žurnalisticky pojaté, jest z pedagogického stanoviska zhoubou pro většinu čtoucích, nýbrž uváděje fakta jen potud, pokud jsou nezbytná k ilustraci událostí, osvětluje je tak ostře s hlediska morálky a lidské psychologie, že z nich jasně poznáváme vlastní prapříčiny otřásajících událostí a poučíme se do té míry, že pak již jen morální hluchota může zůstatí nedotčena četbou tak závažnou. Zároveň také poznáváme, jaké důsledky má vychýlení z mravní osy nejen pro Němce, ale pro celou Evropu a pro každého, kdo si neujasní, že pouhým materialistickým hodnocením příčin a následků nevystačí pro posuzování ani minulosti ani budoucnosti.

Neúprosný ethik dává zde memento celému světu, který v pýše pokrokařských teorií devatenáctého století se vychloubal, že není schopen války, díval se s opovržením na tak zv. »temný středověk«, aby potom sklesl, a to nejen v Německu, ale i v mnoha zemích a říších jiných pod úroveň člověka vůbec. U Německu toto psychologické rozpoložení bestiality a ďábelství stalo se pouze nejakutnějším. F. U. Foerster nemluví sice ve své knize o nikom jiném než o svém národě, který miluje zoufalou a bolestnou láskou otce, jemuž k nápravě vlastního syna nezabývá nic jiného než prokletí, ale dává právě tím poučení všeobecné. Jeho kniha je p r o r o c k o u, protože je naprosto s p i r i t u e l n í.

Je to lkání a pláč nad troskami Jerusaléma, jehož otřásajícím účinku není rovno v novodobé literatuře světové.

Ethický a pedagogický směr této knihy chce přivést k duchovní obnově základů lidské kultury, jež zabloudila v opojení technické pýchy, a tím se dostala i politicky do sféry »svatého egoismu«, jenž nenalezl dosud hráze. To, čeho se Foerster léká nejvíce, jest duchovní zpuštění lidí. Zpupnost současného člověka jest vlastním hříchem dneška, mnohem silnějším než jakýkoli hřích jiný, a jest dlužno použití proti němu všech prostředků. Nikoli vášně smyslná, ale touha po moci, touha po sebeuplatnění, touha po prosazení sebe sama každým a jakýmkoli prostředkem, způsobují ono nesnesitelné ouzduší v němž žijeme. Proto v souhlase s řadou jiných myslitelů říká Foerster, že křesťanství nebylo dosud pochopeno a předsevzato tak, jak jest nezbytně nutno, a že jeho rozvoj byl by nadále pouhým pouchovým klamem, kdyby nenašlo v sobě síly ukrotiti jmenované hříchy moderní doby. Důkazem tohoto názoru Foersterova jest jeho psychologický objev formulovaný nadpisem jedné kapitoly: Ctnost ve službách neřesti.

Důkazem, že temné síly jsou v Německu neustále při své moci, jest fakt, že Foerster je dodnes vyhnanecem, který se nesmí vrátiti, nechce-li přidati k zločinům svého národa zločin další, vraždu sebe sama, starce osmdesátiletého. - Maně připomínáme si osud našeho sv. Uojtěcha, který je tak příbuzný s osudem Foersterovým!

Foersterova kniha vyznívá v obžalobu Pruska. Uyličiv nezměrný hřích, jehož se dopustili němečtí kolonisátoři na původním slovanském obyvatelstvu pruského území, dovozuje, že z nepochopení křesťanských metod a křesťanských cílů, jak je zde praktikovali, plyne zvláštní psychologické zaměření pruského člověka, jež je podle Foerstera cizí psychologii západních oblastí německých. Toto stanovení pruské viny jest tím cennější, že ho vyslovuje člověk, který se narodil a žil v pruském prostředí, ač po rodičích Prušákem nebyl (otec Slezan, matka Jihoněmka). Pruský militarismus

jest mu ovšem jen jedinou, byl i nejsilnější složkou novodobého německého básnění. Plyne z toho, že v Prušákovi zůstal skryt porobený a proto nenávidný Slovan. Druhou složkou jest výbojný a ziskuchtivý imperialismus vlastní germánské rase uvedený německým voluntarismem na slepou kolej. Teprve z obou těchto složek mohly vzniknouti všechny činy charakterisující Němce nejen v přítomnosti, ale i v minulosti. Středověká římská říše německého národa byla zvláštním květem římsko-křesťanské kultury a mohla existovati jen na spirituálním pozadí středověku. Proto jedním z největších jejich reprezentantů byl Karel IV., míšenec krve slovanské s krví francouzskou, respektive porýnskou. - Soslábla ihned, jakmile se křesťanský spiritualismus chýlil k své deklinaci v století XVI. Fakt důležité úlohy Němců v této říši nikterak nezmenšuje jejich viny minulé i současné, jejichž psychologickým podkladem jest Foersterem správně rozeznáný titanismus. Proto promarnili dědictví své středověké světové říše, kterou reprezentovali jen dočasně. Neboť jejich odklon od Říma v nové době, v jehož kořenech se neskrývá nic jiného než naprostý subjektivismus a subjektivistický individualismus, vzal jim i schopnost universalistického federalismu. Tehdy již nastupuje na místo Sv. Říše, jež byla svazem národů, feudalistický atomismus - vzpomeňme jen mapy Německa ještě na počátku minulého století - a pak »říše« nacistů.

Důležitým momentem této knihy jest také zjištění, že teprve současná doba dokonala proměnu feudalismu a feudalistické psychologie v psychologii sociální. Ale zatím co ostatní civilisovaný svět prožil tuto přeměnu do důsledků, německý lid zůstal právě v tom pozadu. Proto není schopen ani demokracie ani demokratisace. Zápasí a bude zápasiti ještě dlouho s relikty feudalismu ve své duši. Nemůže se obejít bez podřízenosti a proto bude nevolné pocity, jež podřízenost s sebou přináší, vybijet a chtít vybijet na ostatních lidech tím, že se je snaží přivést do podřízenosti vůči sobě samému. U tom je hlavní rozdíl psychologie germánské od

*psychologií slovanských a románských. Němec řadí lidi vertikálně, kdežto všichni ostatní řadí je horizontálně. Proto Němec nemohl se státi uskutku křestanem, protože nikoho nemiluje, ale vždy je schopen nekriticky poslechnouti. Slovan však buď následuje stržen jsa láskou anebo nenávidí opět stržen citem. U Němce jest všechno podrobena vůli, u Romána je vše vedeno jasným a logickým rozumem, u Slovana jest hlavním činitelem cit. Ale zatím co cit má nezměrnou možnost rozvoje, a co rozum prožívá slastnost tvůrčích okamžiků - vůle, nemajíc korektivu ani rozumu ani citlivosti, bývá nejsnadněji zavedena na zcestí. Rozvoj německého průmyslnictví je feudalismem nové doby. Odtud zvláštní jeho ráz a zdánlivá sociálnost. Úřdy je na pr-
vém místě pán, jež je odpovědný za své podřízené. Nemá k nim cit, ale pouze povinnost, jež v posledních důsledcích prospívá jemu samému. Německý socialista naopak zklamává vždy a znovu proto, že nemá vědomí vlastní osobnosti, ale je vždycky jen složkou, upokojenou tehdy, je-li splněn jeho smysl pro povinnost a pořádek. Foerster nazývá proto německou levici »mrtvým na dovolené«, který bývá vytažen na světlo jen tehdy, když je toho zapotřebí, který však jest neschopen jakékoliv skutečné akce.*

*Kapitolou velmi bolestnou jest obžaloba vznesená proti současné světové neschopnosti a pohodlnosti uznati a obhá-jiti duchovní kvality tím, že by se jedincům, kteří jsou nositeli těchto duchovních pokladů poskytla příslušná pomoc a uskutku účinná podpora. Těch několik málo vět, adresovaných Foersterem velmi uměteně a velmi diskretně, zejména na adresu anglickou, vyvolává ve mně obraz uskutku truchlivý. Navštívila jsem v srpnu roku 1938 profesora F. W. Foerstera v malé savojské vesničce Mornex, ležící v bezprostřední blízkosti švýcarských hranic. Tam žil tento stařec, jehož celé životní dílo bylo věnováno jen a jen zá-
chraně lidí a jejich výchově k dobru a nejhoroucnejší touze zabrániti strašlivému neštěstí a strašlivému krueprolévání -
v malém, lehce stavěném domku z hrázděného zdiva, znač-*

né opršelem, a v zimavých měsících nedostatečně teplem, uprostřed polozpuštělé zahrady. A i tam byl pouze v nájmu! Několik lůžek s ubohou výpravou tenoučkových pokrývek, bedny a kufry s knihami a korespondencí, veliký kulatý stůl uprostřed největšího pokoje - to bylo tak asi všechno zařízení. Ze všeho dýchal smutek vyhnanství, jež mírnila pouze přítomnost ušlechtilé a duchovně vzácné choti. Od tohoto pozadí odrážela se i fysiognomicky postava profesora Foerstera nanejvýš význačně. Uysoký, štíhle urostlý Nordičan, úzké lebky a modrých očí, jehož stáří prozrazovaly jen sněhobílé vlasy, jako by ztělesňoval ideální představu o člověku, vzplínajícím se k výšinám naprosté a bezposkvrnné čistoty.

Pocit studu za všechny a za všechno zůstal ve mně trvalým dojmem. Kontrast života takto žitého uprostřed Evropy hýřící přepychem, uprostřed světa utápějícího se v luxusu všeho druhu byl otřásající. S teoretického stanoviska křesťanského idealismu byl sice tento život správný, ale se stanoviska křesťanské reálnosti byl dokumentem naprostého oduratu celého světa od Ducha a duchovnosti. Foerster sloužil celému lidstvu, byl v písemném i osobním styku s nejpřednějšími muži světa - a přece se musil takto nuzovat! Ještě smutnější jest ovšem to, co líčí v doslovu k třetímu vydání své knihy o svém útěku před gestapem v poslední chvíli.

Je vlastně přirozené, že se musel rozejíti se svým národem, o němž sám praví: »Konání dobra zachovává život, ale tomu Němec za nic na světě nevěří a neuvěří«. Avšak Foerster musil se dostati do rozporu i s falešným pacifismem s paneuropeismem dekadentních tříd evropských a s národohospodáři světa. Neboť národohospodářství, tak jak jest pěstováno, nepřihlíží dosud k nezvažitelným faktům psychickým. Z toho všeho nemůže vyplynouti nic jiného než izolace duchovních lidí, ale právě tato izolace jest příznačná pro celkový stav lidstva. Foerster sám praví: »Ten, na koho současníci neplivají, není vychovatelem«.

Není třeba, abychom rozváděli proroctví, jež podal v posledních kapitolách své knihy o éře Hitlerově. Nazval ji »sesláním ducha nesvatého«, posedlostí a otroctvím ve službách šílenství. Zajímavé je, že tento protestant vidí jasně, že právě v nauce Lutherově je začátek nesvobody člověka a jeho podřízenosti zájmům. Uvidí správně, že podřízenost fyzická nikdy nemůže býti tak záhubnou jako novodobá podřízenost duchovní, jež vznikla právě na těchto předpokladech, jež posílily feudalismus a převedly ho v Německu až do nové doby.

U závěru svého díla řekl již před desíti lety, že čekáme na zázrak náboženského obrození evropských národů. Tento svůj závěr zesiluje v dodatku ke třetímu vydání knihy až do té míry, že hlásá - jsa přesvědčen, že křesťanská pravda je pro člověka tak závažná a tak život zachovávající jako pro animala instinkt - že křesťanství není jen věcí soukromou, nýbrž že se musí státí záležitostí absolutně prvořadou, zejména pro Německo, ale i pro všechny ostatní! U tomto smyslu prohlašuje, že i politika mezinárodní je problémem náboženským, ba církevním. Německo nemůže býti pojato do společnosti národů ani jako celek ani jako atomisované státy dříve, dokud nesplní náboženský předpoklad poznání vlastní viny odčiněné pokáním.

Dr A. BIRNBAUMOVÁ

OBSAH

PŘEDMLUVA	9
PŘEDMLUVA K TŘETÍMU VYDÁNÍ	12
APOKALYPTICKÁ ÚVAHA	16
Dílo démonických mocí	16
Duch Kristův a duch lži	17
Znamení rozporu	19
Bozi a titanové	20
Útok „světa“ proti křesťanství	22
Náboženské základy naší civilizace	25
Zrada vzdělanců	26
Čtnost ve službách neřesti	28
Moc kolektivní bestie	30
ODPOVĚDNOST EVROPY A NĚMECKA	35
Středověká říše a říše Bismarckova	40
Křesťansko-germánské pokračování světové říše římské	40
Německý osud a německá úloha v Evropě	42
Německá otázka není řešitelná nacionalisticky	46
Němectví a německá filosofie	48
Německo se zpronevěřilo samo sobě	52
Bismarckovo dílo a německý federalismus	56
Bismarckova šachová hra a její epigoni	61
Bismarck nerozuměl problému německé jednoty	69
Podstata a světový obsor federalismu	70
Společnost národů a evropská federace	74
Některé základní myšlenky Konstantina Frantze o Evropě a německé otázce	77
Rozchod s tisíciletými dějinami	77
Podstata staré říše	78

Pravé poslání Německa	79
Ochromení Německa	79
Německo a federalismus	79
Budoucnost říšské ideje	80
Německý Svaz se dále nevyvíjel	81
Vznik nové říše	81
Provolání císařství ve Versailles	82
Nacionálně liberální pojetí německé historie	82
Rozpuštění starého „Bundu“	82
Přednosti německého „Bundu“	83
Frantz a jeho okruh	85
Velkoněmectví a maloněmectví po roce 1848	89
RICHELIEU A POLITIKA FRANCOUZSKÉHO ZAJIŠTĚNÍ	95
Stvoření národního státu	95
Habsburk, Richelieu a katolicismus	98
Odloučení Francie od Evropy	100
NĚMECKÝ FILOSOF NA ROZHRANÍ DVOU SVĚTŮ	105
Meziúvaha	105
ZÁSAH PRUSKA DO PŘEDIVA NĚMECKÉHO OSUDU	109
Duchovní vznik pruského státu	109
Světaký úspěch řádového státu	115
Zhroucení rytířského Řádu a další působení jeho ducha	118
Rytířský Řád a pruský militarismus	120
Dva činitele v koloniálním němectví	121
Konstruktivní a rozkladné vlastnosti pruského militarismu	124
JAK SI MOHLO PRUSKO ZÍSKAT NĚMECKOU DUŠI?	128
Pruská pedagogika	128
Prusko zakládá německou jednotu	133
Uctívání hrdinů	135
Lidé vůle a lidé kultury	137
Římanství a průběžství	141
Pruská síla a pruský osud	144
OTÁZKA VINY NA SVĚTOVÉ VÁLCE	147
Nacionální zpytování svědomí	147
Hitler definuje úlohu propagandy proti „žli o vině“	152
Cizina radikálně odmítá německé these	153
Červen 1914, konečný výsledek dlouhého vývoje	155
Podstatné a náhodné v otázce viny	157
Pruská vůle válčit	167
Zavinila válku ruská mobilisace?	171

V roce 1914 chtěli válku jen Němci	175
Jak jsme zabředli do omylů a kudy z nich vyjdeme	178
Souhrn	185
Osobní odpovědnosti	189
BYL JIHOVÝCHODNÍ EVROPSKÝ KONFLIKT	
ŘEŠITELNÝ BEZ VÁLKY?	195
Germánsko-slovanské zneprátenení	195
Nacionalisování nadnárodnostního Rakouska	198
Německu nepřátelské a Německu přátelské tendence v západoslovanském světě	201
Těžká provinění rakousko-uherské politiky vůči Slovanům	204
Ranění slepotou	209
PROBLÉM JIHOVÝCHODNÍ EVROPY BĚHEM VÁLKY	
Osobní dojmy v Rakousku	213
Moje setkání s císařem Karlem	217
Štěpán Tisza a maďarský odpor	225
BISMARCK - BÜLOW - SVĚTOVÁ VÁLKA	
Proroctví Edgara Quineta	230
Bismarckovství a jeho důsledky	233
První dědic železného kancléře	240
Vilém II. a Bülow	243
Němci v Haagu roku 1899 a 1907	248
Marocký konflikt a jeho světově-politický dosah	256
Delcassé měl naprostou pravdu	267
ANGLICKO-NĚMECKÝ KONFLIKT	
Byla příčinou války anglická konkurenční závist?	269
Německé námořní loďstvo a anglická bezpečnost	277
Rozhodný obrat v německo-anglických vztazích	287
ALSASKO MEZI NĚMECKEM A FRANCÍ	
Francouzské sympatie v práněmeckém Alsasku	294
Francouzský vztah k německému Alsasku	297
Alsasko a frankfurtský mír	301
Po druhé ztraceno pro Německo	308
Alsasko po světové válce	309
NOVONĚMECKÝ KULT VÁLKY	
NĚMECKO VE SVĚTOVÉ VÁLCE	
Německé čtenosti za světové války	323
Německé vedení války	326

Německá armáda v Belgii	343
Němci se někdy nepřiznali	343
Vzdala se Belgie své neutrality?	345
Co se dělo v Belgii	349
Odkud se střílelo?	351
Obyvatelstvo nestřílelo	353
Mír a možnosti prodloužení války v r. 1917	356
Vojenské zhroucení Německa a jeho příčiny	361
Hitlerův boj proti „listopadovým zločincům“	363
Diskuse na Bodamském jezeře	363
Mluví bezejmenné masy	365
Vina a smír	366
VERSAILLESKÁ MÍROVÁ SMLOUVA V EVROPSKÝCH DĚJINÁCH	369
Wilson a Clemenceau	369
Wilson a Německo	372
Změna tvárnosti Evropy po roce 1919	375
Obnovení československého státu	381
Mírové smlouvy a otázka viny	384
NĚMECKÝ BOJ PROTI VERSAILLESKÝM MÍROVÝM SMLOUVÁM	386
Sabotáž reparací	390
Psychologie německého útěku před skutečností	396
Návštěvou u německého vyslance v Paříži	400
Německé odzbrojení a německé zbrojení	402
NEPRAVÝ A PRAVÝ PACIFISMUS	408
Mírová práce bez reálných základů	408
Britský pacifismus a německá otázka	413
OD EBERTA PŘES STRESEMANN A K HITLEROVI	419
Sociálně-demokratická éra	419
Obojaká německá hra v Ženevě	421
Brüning, katolický Průšák	423
HITLER A EVROPA	426
Oživení pruské řádové tradice	426
Seslání ducha nesvatého	429
SOLIDARITA OBOJÍHO NĚMECKA	431
TRAGIKA NĚMECKÉHO KŘESŤANSTVÍ	439
NĚMEČTÍ KŘESŤANÉ VE II. SVĚTOVÉ VÁLCE A PO NÍ	446

OSOBNÍ KAPITOLY	448
Několik politických vzpomínek ze života	448
Na obranu	453
ZÁVĚR A VÝHLED	462
Německá realita	462
Vady mírové smlouvy	462
Čím bylo Hitlerovo Německo	463
Quo vadis Germania	467
Jak se Evropa ubrání	469
PŘEDPOKLADY A DŮSLEDKY NĚMECKÉ KATASTROFY	476
Hitler je výsledkem celých německých dějin	476
Rozpětí německých dějin	477
Jak odpověděl svět na německou dobytvačnost	478
Prušáctví a nacismus	479
Nacionální idea a pangermanismus	480
Popruštění a odpruštění Německa	481
Zavinil versailleský mír Hitlera	481
Anexe Rakouska	483
Rozbití Československa	485
Prusko-německý „reich“ nebyl nástupcem Sváté římské říše	487
Mezinárodní pacifismus má velkou vinu na válce	489
Meditace o německém zločinu	489
Trest právní a trest kosmický	491
Pakt ďáblů s anděly	492
Falešné názvosloví	493
Panství zla v naší době	494
Německá vina a německá rekonstrukce	496
Jak by mohl být svět a německý lid ochráněn	498
Co je spravedlivý mír	501
Pro Německo a proti Německu	502
Nové možnosti Německa	503
Německo mezi východem a západem	505
ŽIVOTOPIS F. W. FOERSTERA A DOSLOV PŘEKLADATELKY	507

F. W. Foerster
EVROPA A NĚMECKÁ OTÁZKA
(Europa und die deutsche Frage)

Podle přepracovaného vydání přeložila a doslovem opatřila Dr. Alžběta Birnbaumová. Vyšlo jako 5. svazek knihovny Dokumenty. Vydalo L. P. 1948 nakladatelství Universum v nákladu 3.000 výtisků. Písmem Pressa antikva vytiskla knihtiskárna Josefa Filipa v Třebíči. Vydání třetí. Cena brož. Kčs 162-